

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

REISTOGT
RONDOM DE
WERELD,

BEHELZENDE

Eene Beſchryving der togten na *Tonquin*, *Achin*, *Malacca*, beneffens derzelver *Gewaſſen*, *Inwoonders*, *Manieren*, *Koophandel*, *Staats-beſtier*. Een Verhaal van twee togten na *Campeche*, beneffens de *Kuſten*, *Gewaſſen*, *Inwoonders*, *'t hakken van Verwhout*, *Handel van Jucatan*, *Campeche*, *Nieuw-Spanjen*. En eene Verhandeling van de *Paſſaadwinden*, *Zee-* en *Landwinden*, *Stormen*, *Saiſoenen* des *Jaars*, *Getyden* en *Stroomen* der *verzengde Luchtſtreek* in de gantſche Werelt:

Met een korte Beſchryving van

NATAL EEN GEDEELTE VAN AFRICA,

en deszelfs *Gewaſſen*, *Inboorlingen*, enz.

DOOR

WILLIAM DAMPIER,

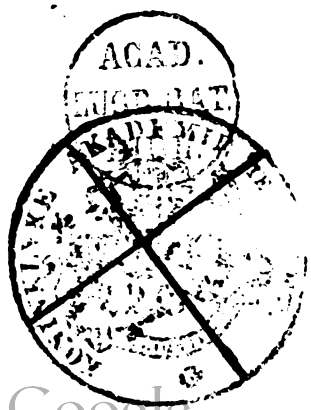
Alles uit het Engelſch vertaalt door

W. SEWEL.

Met naauwkeurige Landkaarten en kopere Plaaten verſierd.

TWEEDE DEEL.

TE NYMEGEN,
By ISAAC VAN CAMPEN, Boekdrukker en Boekverkoper
naaſt het Stadhuis, *M. DCC. LXXII.*

Digitized by Google

ACAD.
BIBL.

Digitized by Google

VOORREEDEN

IN de Voorreden van 't eerſte deel myner Reizen heb ik my wegens myne Schryfwyze en ſtyl in 't verhalen der zaken verandwoord. Het gene my dan voor 't tegenwoordig te zeggen ſtaat, heeft voornamelyk opzigt op het gene ik den Lezer nu aanbiede. Ik heb goed gevonden myne wyze van ſchryven in dit deel dus verre te veranderen, dat ik het in Afdeelingen heb geſcheiden, om dat de ſtoffen die 'er in verhandeld worden, zeer veel van malkanderen in tyd en andere omſtandigheden verſchillen: Niettemin heb ik in elke Afdeeling dezelfde manier gehouden van verſcheidene Capittelen te maken, op dat dit twede Deel eenige overéénkomſt met het eerſte mogt houden.

De Eerſte Afdeeling *behelſt dat verhaal 't welk ik beloofd had te zullen geven van myne Togten van* Achin *op* Sumatra *na verſcheidene plaatzen in* Ooſt-Indiën, *het welk ik in 't eerſte Deel verzwegen heb om redenen aldaar gemeld. Nu heb ik my van myne belofte gequeten; want by myne eigene aanmerkingen, inzonderheid ten opzigt van* Tonquin, *heb ik die gevoegd van eenige Engelſche Heeren die lang in dat Land gewoond hadden. Ik ben voor my zelven wel voldaan van hunne wetenſchap en opregtigheid, hoedanigheden welke in zaken van deze Natuur verëiſcht zyn; en indien ik hun verlof daar toe kon bekomen hebben, de Lezer zoude ook het genoegen hebben gehad, van te weten aan wien hy eenige dezer byzonderheden mogt toeſchryven. Niettemin heb ik dikwils gelegenheid genomen om in 't algemeen een onderſcheid te maken tuſſchen 't gene ik zelf gezien, en 't gene ik van anderen verſtaan heb. Dit gedeelte dan is het vervolg van het gene in 't eerſte Deel vervat is, en het ſtrekt tot voltooyinge myner Reistogt rondom de Wereld.*

De Twede Afdeeling *vervat de voorvallen die my bejegend zyn gedurende den tyd dat ik in de Baai van* Campêche *geweeſt ben, zo als Houthakker en als Koopman. Dit was eer ik myne Togt rondom de Wereld deed, gelyk de Lezer zal bemerken; en om die rede ben ik daar in zo verre te rugge gegaan, dat ik iets melde van het eerſte begin van myn omzwervend leven. Belangende het berigt dat men daar in vind*

van Campeche, en de aangrenzende Geweſten van Jucatan, en Nieuw-Spanjen, enz., wys ik den Lezer tot het werk zelf.

De Derde Afdeeling is eene Beſchryving van de Winden, het Weêr, de Stormen, Getyden, en Stroomen der Verzengde Lugtſtreek, rondom de Wereld; 't welk dienſtig zal konnen zyn tot bevorderinge van het Stuurmanſchap, en de Natuurlyke Hiſtorie betreffende de Zeevaart. Dit is het voornaamſte dat ik omtrent zaken van die Natuur in zulk een lange omzwerving ter Zee, aangemerkt en geleerd heb: En hoewel ik in 't verhaal myner Togten zelfs niet nagelaten heb daar van te ſpreken, als de gelegenheid zulks medebragt, zo heb ik egter geoordeeld dat het niet onaangenaam zoude zyn, deze zaken in een ordentelyke ſchikking byéén, en ieder onder zyn byzonder Hoofddeel te voegen.

Om deze dingen te verſtaanlyker te doen zyn, heb ik byzondere Kaarten daar by gevoegd, te weten voor ieder van de twee eerſte Afdeelingen één, en voor de laatſte van de Winden enz., twee; op dat de verſcheidenheid der Paſſaad-winden eenigzins als voor 't oog mogt afgebeeld zyn, en de Lezer te minder verbyſterd worden door de menigte der woorden, betekenende de verſcheidene ſtreeken van 't Compas, of andere noodzakelyke bewoordingen in 't beſchryven dier zaken. Deze Kaarten begrypen de Verzengde Lugtſtreek, en zo veel ſpatie na elke Pool als tot myn oogmerk nodig was; en het ontwerp verſchild daar in alleen van de gemene Kaarten, dat om de Atlantiſche- en Zuider-Zeën in eenen opſlag te tonen, de verdeling der halve Klooten niet gemaakt is op de eerſte Meridiaan (te rekenen van den Tenarif,) nog op de 35ſte graad, gelyk gebruikelyk is, en ook is waargenomen in het Wereld-Kaartje voor 't eerſte Deel myner Reistogt, maar op de 300ſte, behoudende nogtans de gemene Graad-rekening in den Evenaar van den gewoonlyken Meridiaan der Canariſche Eilanden of Cabo Verde.

Dewyl ik alhier van de Atlantiſche Zee gewag maak, heb ik den Lezer eene zaak voor te houden, te weten dat ik dezen naam niet alleenlyk gebruike voor de Noord-Zee, gelyk men ze noemd, maar voor den gantſchen Oceaan ter wederzyde van den Evenaar tuſſchen Europa en Africa aan de eene zyde, en America aan de andere zyde. Zo men my vraagd waarom ik deze vryheid neem, ik agt dat het genoeg is te zeggen,

gen, dat my een algemenen naam voor dezen gehelen Oceaan ontbrak, en dat ik 'er geen gevoeglyker kon vinden. En belangende eene rede daar voor, indien de ontdekking der Zee Bezuiden de Land-Engte van Dariën, of de Mexicaanſche Kuſt een genoegzame oorzaak geweeſt is om den naam van Zuid-Zee aan den wydſten Oceaan van de Wereld te geven, ſchoon dezelve eerder Beweſten de vaſte Kuſt van America legt; veel meer behoord het my vry te ſtaan om den naam van Atlantiſche eenigzins, ſchoon op verre na zo veel niet, ruimer uit te ſtrekken, dewyl andere die reeds van overlang aan zulk een groot gedeelte van den Oceaan hebben gegeven, buiten het oorſpronkelyk beſtek, te weten het omleggende Land van den Berg Atlas, en de Kuſten van Mauritanie. Ik weet wel dat het gedeelte des Oceaans, 't welk Bezuiden de Rivier Niger legt, doorgaans gaat onder den naam van de Ethiopiſche Zee; dog ik weet 'er geen genoegzame rede voor: Want hoewel het waar is dat de Ouden alle de Zuider-deelen van Africa, Ethiopie genoemd hebben, zo zoude men egter op dien voet den naam van Ethiopiſche Zee aan beide de Oceanen ter wederzyde der Kaap van Goede Hoop moeten gegeven hebben. En zo men dien naam gebruiken moet, waarom dan juiſt aan de Zee Beweſten Africa; waarom dan niet liever aan die van de Ooſter-Kuſt, welke digter ſchiet aan 't regte Ethiopia, dat men nu 't Abiſſyner Land noemd? En daarom heb ik ook pag 219. in 't Eerſte Deel myner Reistogt, beſtaan die Zee de Ethiopiſche te noemen, en met de Indiſche te vermengen; waar onder ik ook betrek den gantſchen Oceaan van de Ooſter-Kuſt van Africa tot aan de verſte Ooſt-Indiſche Eilanden, Nieuw Holland, en Nieuw Guinea daar onder begrepen, alhoewel anders den naam van Indiaanſche Zee doorgaans in een enger bepalinge genomen word. Dog 't zy daar mede zo 't wil, 'k heb betrekkelyke namen willen gebruiken, en daarom dienen deze drie benamingen van Atlantiſche, Indiaanſche, en Zuid-Zee my voor het gantſche beſtek der Verzengde Lugtſtreek, en 't gene ik verder van te ſpreken heb.

Aldus is 't gene, dat ik maar geſchikt had tot een Aanhangzel van het eerſte Deel, een Deel op zig zelven geworden. Ik begryp wel, dat hier nog iets aan ontbreekt, namelyk eene Beſchryving van de Zuider-Zee-kuſten van America, uit de Spaanſche Stuurmans-boeken. Ik beken, dat ik wel eer eenige gedagten heb gehad om dit mede hier bygevoegd te hebben; maar behalven de moeyelykheid van dit werk, en de weinig leedige tyd die my daar toe overſchoot, ben ik daar van afgehou-

houden, wanneer ik de zaak nader inziende, bevond dat de Beſchryvingen en kaarten in veele dingen tegen malkanderen ſtreden, en dat ik verſcheidene zaken zelf anders bevonden had. 't Is Waar die Kaartboeken zo als ze zyn, zyn heel dienſtig voor de genen; die in die Zeën varen, dewyl ze ten opzigte van 't voornaamſte, regt zyn, en daarom kon ik niet wel beſluiten tot het ondernemen van een werk; 't welk voor een groot gedeelte zoude hebben moeten beſtaan in 't verbeteren van misſlagen, zonder daarom niet nog meer onverbeterd te hebben moeten laten. Andere mogen tyd en hulpmiddelen daar toe hebben, en de toekomende ontdekkingen mogen nog meer ligt daar aan byzetten. 't Zal my genoeg zyn, dat ik, deze eene zaak uitgezonderd, alhier getragt heb te volbrengen, 't gene ik had doen hopen, dat men van my verwagten mogt.

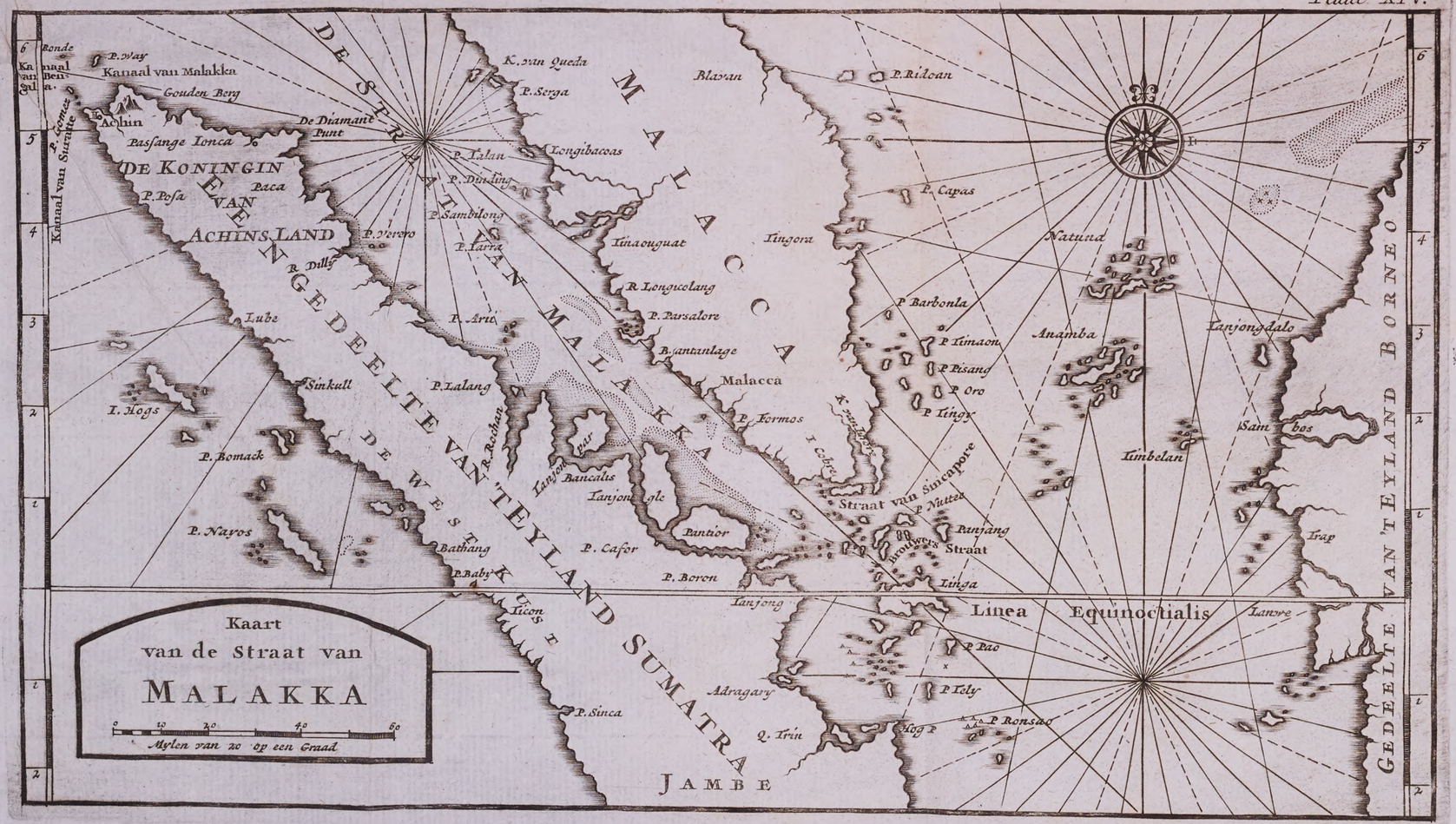
BERIGT
AAN DEN
BOEKBINDER,

Om de Platen in het Twede Deel te voegen.

PLAAT	PAG
XIV.	1
XV.	54
XVI.	64
XVII.	96
XVIII.	127
XIX.	185
XX.	199
XXI.	215
XXII.	224
XXIII.	224

NIEUWE

Digitized by Google

DE STRAAT VAN MALACCA
DE KONINGIN EEN GEDEELTE VAN ACHINS LAND
DE WESTKUSTE VAN 'TEYLAND SUMATRA
GEDEELTE VAN 'TEYLAND BORNEO
JAMBE
Kanaal van Malakka
Gouden Berg
Achin
De Diamant Punt
Pasange Ionca
Paca
P. Posa
Kanaal van Sunde
P. Way
P. Serga
K. van Queda
Blavan
P. Ridoan
P. Iulan
Longibacoas
P. Dinding
P. Sambilong
P. Verero
P. Iarra
Iinacouguat
Iingora
R. Longicolang
P. Parsalore
P. Arin
Iube
Sinkull
I. Hogs
P. Bomack
P. Nayos
Bathang
P. Baby
P. Lalang
R. Rochan
Bancalis
Iangiol
Iangiong
Pantior
P. Cafor
P. Boron
Licon
P. Sinca
Q. Trin
Adragary
Malacca
P. Formos
Straat van Sincapore
P. Nutten
Panjang
Straat
Linga
Iangong
Linea Equinoctialis
P. Capas
Natuna
P. Barbonla
P. Timaon
P. Pisang
P. Oro
P. Iingy
Anamba
Tanjongdalo
Tumbelan
Sambos
Irap
Ianwe
P. Pao
P. Tely
P. Ronsad
Hog
Kaart
van de Straat van
MALAKKA
0 10 20 40 60
Mylen van 20 op een Graad

NIEUWE REISTOGT 1688.

RONDOM DE

WERELD.

I. AFDEELING

Behelzende

Zyne togt van *Achin* op *Sumatra* na *Tonquin* en andere Plaatzen in *Ooſt-Indiën*.

I. HOOFDSTUK.

't Zamenhang aan 't eerſte Deel der Reistogt rondom de Wereld. *Des Schryvers vertrek van* Achin *op 't Eiland* Sumatra *met Capitein* Weldon. *Hunne koers langs de Straat van* Malacca. Pulo Nutti, *en andere Eilanden de* R. *en 't Ryk van* Jihoor, Pulo Oro *en* Pulo Timaon: *Groene Schildpadden aldaar.* Pulo Condore. *De Zandplaten van* Pracel. *De Rivier van* Cambodia. *De Kuſt van* Champa Pulo Canton. Cochinchineſe, Pulo Champello, R. *en Stad van* Quinam. *Olie van Schildpadden. Die hun Schip verliezen doorgaans te* Cochinchina *en* Pegu *opgehouden.* Aguala-*hout van de Baai van* Siam. *Baai van* Tonquin. Eyl. *Van* Aynam *en andere Eilanden.* Rocco *één Mond van de voornaamſte Rivier en Stad van* Tonquin. Viſſchers-Eiland. *Rivier van* Domea. Domea *en deszelfs Tuinen, en de Hollanders aldaar. Zy laten hunne Schepen daar boven ten anker, alwaar de Inboorlingen eene Stad bouwen. Zy gaan op na de voornaamſte Stad met Schuiten van 't Land. De Rivier en 't Land daar om heen. Lazarus-bedelaars.* Hean *een voorname Stad.* Chinezen *aldaar. De Gouverneur, Scheepvaart en 't Gety. Zy komen te* Cachao *de Hooſdſtad van* Tonquin.

1688. DE Lezer zal in 't doorlezen van het eerſte Deel myner *Reistogt rondom de Wereld* gezien hebben, dat ik daar voorbygegaan hebbe om te ſpreken van de togten, welke ik van *Achin* op 't Eiland *Sumatra* deed na *Tonquin*, *Malacca*, 't Fort *St. George* en *Bencouli*; als mede de beſchryving, welke ik van die Geweſten meende uit te geven: dies zal ik nu tot een omſtandig verhaal treden, van 't gene ik aldaar maar even aanroerde.

OM my dan aan de order der tyd te houden, zal de Lezer gelieven indagtig te zyn, dat myn eerſte vertrek van *Achin* na *Tonquin* was in July des jaars 1688. met Capitein *Weldon*, gelyk in 't eerſte deel Pag. 375. hebgezegd. Ik heb aldaar een blad te voren verhaald tot hoedanig een zwakke ſtaat ik en myne makkers gebragt waren, door de moeyelykheden onzer togt van *Nicobar* na *Achin*: egter wederhield myne zwakheid my niet van te overleggen om eenig werk of een togt te doen, waar van ik fatzoenlyk zou konnen beſtaan. Capitein *Weldon* quam hier aan om de ſlaven te verkopen, welke hy van 't Fort *St. George* had medegebragt, dewyl 't in zyn weg was na de Straat van *Malacca* en zo na *Tonquin*, werwaards hy bevragt was. Dit verſchafte my gelegenheid tot die togt, waar toe hy my vriendelyk nodigde, en ik te meer genegen was, om dat hy een goede Wondarts in zyn Schip had, wiens hulp ik wel van noden had; en myn vriend Mr. *Hall* moedigde my ook in 't byzonder hier toe aan, om dat hy desgelyks tot die togt gezind was, ſchoon hy in zwakker ſtaat was dan ik. Behalven dat belooſde Capitein *Weldon*, dat hy een Vaartuig te *Tonquin* zoude kopen, daar hy my voor Schipper op zoude zetten, om een handel-reisje van daar na *Cochinchina*, *Champa*, *Cambodia*, of eenige andere der omleggende Landen te doen; zynde dit een handel, die nog nauwelyks oit door onze Landslieden ondernomen was, 't welke hoop gaf, dat men 'er zyn rekening wel by vinden zoude: maar deze voorſlag liep te niet.

Des ſchryvers vertrek van Achin na Tonquin.

NIETTEMIN Capitein *Weldon* zyn dingen te *Achin* verrigt hebben de, zeilde ik van daar met hem door de Straat van *Malacca*, van welke Stad en landſtreek zig beter gelegenheid hier na zal opdoen om te ſpreken. Wy vonden hier het Schip de *Cæſar van Londen*, gevoerd door Capitein *Wright*, die van *Bombay* gekomen was, en na *China* ſtond te gaan. Hy quam hier in om water en andere ververſching, gelyk de Schepen die deze Straat paſſeren doorgaans doen. Wy verſtonden uit deze Capitein dat drie andere Engelſche Schepen daar ook aan geweeſt, en 10. dagen te voren Ooſtwaard aangezeild waren. Deze 3. Schepen waren met Capitein *Weldon* van 't Fort *St. George* t' zeil gegaan, maar dewyl hy te *Achin* iets

iets te doen had, hadden zy ondertuſſchen hun reize voortgezet, en dus verre de voortogt van ons gekregen. De *Cæſar* was haaſt weder gereed om te zeilen, en vertrok den volgenden morgen na onze aankomſt na *Malacca*. 1688.

Dewyl onze Capitein een vreemdeling en onbekend in de Baai van *Tonquin* was, gelyk ook al zyn Scheepsvolk, zo huurde hy een Hollandſche Stuurman te *Malacca*; en na dat hy zyne dingen aldaar gedaan had, gingen wy van daar twee dagen na de *Cæſar* t'zeil. Wy waren begerig om die 4. Schepen in te halen, en zetteden derhalven alle de zeilen by die wy konden, hebbende een ſterke Weſtelyke wind, met vele harde rukwinden en dondervlagen: 's Anderendaags kregen wy hen al in 't gezigt, want zy waren de lengte, genaamd de Straat *Sincapore* nog niet gepaſſeerd: wy quamen hen derhalven haaſt by, en paſſeerden die Straat gezamentlyk; zeildende toen nog omtrent 3. mylen verder, wierpen wy 't anker uit by een Eiland genaamd *Pulo Nutti*, den Koning van *Jihore* toebehorende. Pulo Nutti.

Alhier nam Capitein *Weldon* hout en water in, en eenige Indiaanſche Inwoonders quamen in hun Cano's by ons aan boord; wy kogten van hen eenige *Cocos*-noten, *Plantains*, en verſche Viſch. Wy bleven hier niet boven 24. uuren, want de andere Schepen hadden hun meeſte water aan andere Eilanden, niet verre van dit, ingenomen, eer wy hen inhaalden: want de Schepen nemen gemeenlyk aan de Stad *Malacca* water in: egter maken zy 't zig dikwils aan een van deze Eilanden quyt, en nemen beter in.

Wy gingen dan den volgenden dag t'zeil, en bleven digt by den *Malaeſen* Oever; en paſſerende voorby den Mond van de Rivier *Jihore*, lieten wy vele andere Eilanden aan ſtuurboord leggen.

De Rivier *Jihore* loopt voorby de Stad van dien naam, dewelke de zetel van het kleine Ryk van *Jihore* is. Dit Ryk legt aan 't vaſte land van *Malacca*, en beſtaat uit de uithoek van dat Voorgebergte: het heeft overvloed van Peper en andere goede Waaren. Jihore.

De Inwoonders zyn *Mahometanen*, zeer ſtrydbaar, en tot den Koophandel genegen. Zy ſcheppen groot vermaak in de Schepen en Zeevaart, en alle de naburige Eilanden zyn eenigzins Volkplantingen van dit Koningryk, en ſtaan onder deszelfs regering. Zy varen met hun eigene Vaartuigen na verſcheidene Geweſten van *Sumatra*, *Java* enz., hun Scheepjes zyn maar klein, dog heel gerieflyk, en de Hollanders kopen 'er veele van tot een kleine prys, en varen 'er mede om handel te dryven, maar eerſt ſchikken zy ze wat op na hun eigen manier, en maken 'er een roer aan, 't welk de *Jihorianen* niet gebruiken, ſchoon zy anders zeer goede hun Vaartuigen.

1688. Zeelieden na hun wyze zyn. Zy maken hun Scheepjes ſpits aan beide de einden, alhoewel maar een einde voor het Voorſteven gebruikt word; en in plaats van een roer hebben zy aan elke zyde van het Agterſteven een brede riem, van welke zy 'er een in 't water neerlaten, wanneer zy 't Schip na de eene of de andere zyde ſtuuren willen; dog altoos laten zy die riem, welke te lywaard legt, neer. Zy hebben Prauwen die byzonder net en aardig zyn: wy noemen ze halvemaans Prauwen, want de einden ryzen ter wederzyde zo hoog op, dat zy wel een halvemaan gelyken met de hoorns opwaards. Zy worden heel ſchoon gehouden, zeilen wel, en worden veel van de Indianen in den oorlog gebruikt. Het volk van *Jihore* heeft voormaals getragt koophandel met onze Landaard te dryven, en waarom zulks door ons verwaarloosd is, weet ik niet. De Hollanders handelen nu ſterk aldaar, en hebben onlangs getragt den Koning, die nog jong is, op hun zyde te gewinnen.

Pulo Oro en Pulo Timaon.

Aan 't einde van de Straat van *Malacca* zeilden wy onder andere Eilanden ook voorby *Pulo Oro* en *Pulo Timaon*, welk laatſte een Plaats is, die men dikwils aandoet om hout, water en andere ververſchingen, hoewel wy 'er voorby zeilden. Onder andere dingen vind men by die Eilanden overvloed van treffelyke groene Schildpadden.

Zynde ten laatſten buiten deze Eilanden in de ruime Zee gekomen, hielden wy gezamentlyk eene koers, tot dat wy quamen in 't gezigt van *Pulo Condore*, wanneer wy malkanderen preiden, en daar op elk zyns weegs zeilden. De *Cæſar* en twee andere, die op *China* bevragt waren, ſtelden hun koers Ooſtwaards, latende *Pulo Condore* aan de Zuidzyde leggen, om dat zulks de beſte koers was om de grote zandplaaten van *Pracel* te vermyden. Wy en de *Saffier* van 't Fort *George*, gevoerd door Capitein *Lacy*, ſtuurden Noordelyk, en latende *Pulo Condore* aan ſtuurboord, hielden wy na 't vaſte land, en quamen digt by de Rivier van *Cambodia*; maar die ook aan ſtuurboord latende, zeilden wy Ooſtwaards langs de Kuſt, houdende digt aan den Oever van *Champa*; en komende aan de Punt van het Land, het welk aan de Zuid-Weſter kant van de Baai van *Tonquin* paald, laveerden wy die hoek te boven, en zeilden langs de Kuſt Noordwaards, latende *Champa* aan bakboord, en de gevaarlyke platen van *Pracel* 12. of 14. mylen van ons aan ſtuurboord: en dus voeren wy langs de Kuſt tot buiten *Pulo Canton*.

Pulo Canton.

Dit Eiland legt op omtrent 13. gr. N. 't word veel bezogt van de *Cochinchineſen*, welker Land hier omtrent begint, en aan 't Ryk van *Champa* grenſt. 't Zyn meeſt Viſſchers die hier komen, en hun voornaamſte werk is traan van Bruinviſſchen te maken, want die Viſſchen vind men op ſommige

Digitized by Google

mige tyden van 't jaar hier in grote menigte, en dan komen de *Cochinchineſen* hier om dezelve te vangen. Het volk dat wy op *Pulo Condore* vonden, waar van in 't XIV. Hoofdſtuk van 't eerſte deel myner Reistogt Pag. 294. gemeld is, was van deze *Cochinchineſen*. De Schildpadden die zy hier ook vangen dienen meeſt om traan van hun vet te maken: want langs deze Kuſt vind men een grote menigte van Schildpadden. 1688.

Wy zeilden nog al verder langs deze Kuſt tot dat wy aan de Eilanden van *Champello* quamen: men zou ſchier denken dat ze eenige gemeenſchap met *Champa* hadden uit de klank van 't woord, 't welk men zoude agten een Portugeeſe verkleining van *Champa* te zyn; en egter leggen zy aan de Kuſt van *Cochinchina*, en behoren 'er toe, ſchoon onbewoond; zy zyn 4. of 5. in getal, en leggen 4. of 5. mylen van den Oever. Zy worden genaamd *Champello de la Mar*, omze te onderſcheiden van andere die verder benedewaards in de Baai van *Tonquin* leggen, en *Champello de Terra* genaamd. Deze laatſte leggen op omtrent 16. gr. 45. min. Noordelyk, maar de Eilanden van *Champello de la Mar*, leggen op omtrent 13. gr. 45. min. N. Champello.

Tegen over deze laatſte Eilanden aan de vaſte Kuſt, is 'er een grote vaarbare Rivier die zig in Zee ontlaſt. De Stad *Quinam* ſtaat aan den Oever dezer Rivier, die gezegd word de voornaamſte Rivier van het Koningryk van *Cochinchina* te zyn. Belangende deszelfs afſtand van de Zee, beneffens de grootte, ſterkte, en rykdom, daar van ben ik nog onkundig: dog men heeft my gezegd, dat zo 'er een Schip op deze Kuſt verongelukt, het Bootsvolk als dan die 'er met het leven af komen, ſlaven van den Koning worden. Dus ging het met Capitein *Jan Tyler*, zo dat hy wanhoopte van ooit zyne vryheid te zullen bekomen: maar na dat hy 'er een ruimen tyd geweeſt was, quam hy by den Koning in aanmerking; en op belofte van weder derwaards te komen, om 'er handel te dryven, wierd hy weg gezonden. Ik voer na deze togt in een Schip van hem, maar ik vond hem noit genegen weder daar na toe te keren, om 'er te handelen. Onaangezien dit hun ſtreng onthaal van de gene die Schipbreuk geleden hebben, zo is my door Capitein *Tyler* en andere gezegd, dat zy genegen zyn handel te dryven, ſchoon zy van de middelen daar toe nog ontbloot zyn. Deze begeerte tot Koophandel ſchynen zy overgeërfd te hebben van eenige *Chineeſe* vlugtelingen, die den *Tartaren* ontvloden waren, toen dezelve hun land eerſt veroverden; en dewyl zy minnelyk van de *Cochinchineſen* ontvangen wierden, en vele Konſtenaars onder hen hadden, onderwezen zy hun vrindelyke beſchermers in vele nuttelyke konſten, waar van zy te voren gantſch onwetende waren. 't Is waarſchynelyk dat deze Quinam.

1688. gewoonte van Schipbreukelingen gevangen te nemen, wel haast zal afraken door den Koophandel, dewelke daar reeds begind toe te nemen; want de Kooplieden van *China* dryven een kleinen handel met die lieden, en halen van daar eenige partytjes Peper, Aloë, en *Aguala*-hout, het welk zeer geagt word om zyn mooye reuk, en in andere plaatzen van *Indiën* ook in hoge waarde is, ook halen ze *Betel* van daar, 't welk 'er mede in overvloed groeid. Ik heb niet verstaan dat de *Cochinchineſen* zelve eenige Scheepvaard hebben, maar ik heb hen wel ontmoet in hun opene Vaartuigen, die 4. 5. of 6. ton houden, en voornamelyk gebruikt worden, om pik en teer van *Pulo Condore* te halen; om langs de Kust en 't Eiland te visschen tot het maken van traan; en om *Aguala*-hout uit de Baai van *Siam* te halen, 't welk of het daar groeid, of niet, ik niet zoude weten te zeggen; maar ik heb verstaan dat het maar dryfhout is dat door de Zee opgeworpen word.

Schipbreukelingen vast gehouden.

Het vasthouden van Schipbreukelingen plagt te *Pegu* ook een gewoonte te zyn, maar of het nog zo is, weet ik niet. Zy merkten de zodanigen aan als menschen die tot dien einde van God bewaard waren, op dat zyze zouden spyzen en onderhouden, en daarom beveeld de Koning dat ze van zyne onderdanen zullen onderhouden worden; en men plagt geen werk van hen te vereischen, maar gaf hen vryheid om te bedelen, waar door ze voedzel en kleding van de Inwoonders kregen, die heel liefdadig jegens hen waren.

Maar om voort te gaan: wy bleven een weinig buiten deze Eilanden, en 5. of 6. mylen verder gezeild hebbende, staken wy over na de Noord-Ooster kant van de Baai van *Tonquin*. Deze Baai heeft haar ingang tusschen de Z. Ooster punt van *Champa* aan de Westzyde, 't welk legt op omtrent 12. gr. Noorder breedte, en het Eiland *Aynam* digt by het Z. Aynam. Wester gedeelte van *China* aan de Oostzyde. Het Eiland legt op omtrent 19. gr. N. 't Is een matelyk groot Eiland, wel bevolkt van *Chineeſe* Inwoonders. Zy hebben zelve Schepen, en dryven groten handel ter Zee. Ik heb vele van hun Schepen gezien, zommige van 100. ton, met uitleggers aan beide zyden; en andere gelyk gemene Jonken, zonder uitleggers: maar wat handel zy dryven is my niet bekend buiten 't gene ik van hun Parel-oesters in 't VII. Hoofdstuk des eersten deels myner Reistogt gemeld heb.

In de Baai van *Tonquin* is een menigte van Eilandjes, waar van ik hier Baai van Tonquin. na zal spreken. De Mond van deze Baai schynt besloten te zyn door de grote plaat van *Pracel*, die 'er in de lengte voor uitgestrekt legt, egter is 'er ter wederzyde een wyd Canaal, zo dat de Schepen aan de eene of de ande-

andere zyde daar in en uit komen. En daarom mogen ook de Schepen, die van de Straat van *Malacca* of *Siam* na *China* gaan, zo wel binnen de plaat als daar buiten, heen en weder paſſeeren. 1688.

De Baai van *Tonquin* is op zyn breedſt omtrent 30. mylen wyd: daar is overal goede pyl- en ankergrond, en in 't midden, daar ze op haar diepſt is, heeft men omtrent 46. vademen waters. Men heeft aldaar een zwarte ſlykgrond, en een donker bruin zand; maar aan de Weſtzyde is een roodagtige zandgrond. Behalven de Eilanden reeds gemeld, zyn 'er andere van geen minder aanzien op de Kuſt van *Cochinchina*, maar geen daar van boven 4. of 5. Engelſche mylen van de Kuſt.

In 't diepſte van de Baai zyn ook eenige Eilandjes digt by den Oever van *Tonquin*, waar van twee zeer aanmerkelyk zyn, niet om hun grootte, maar om dat ze ſtrekken tot Zeebakens voor de twee voornaamſte Rivieren of Monden van de Hooſd-rivier van *Tonquin*. Eene van deze Rivieren of Monden word *Rocbo* geheten; zy ontlaſt haar zelve in de Zee digt by de Noord-Weſterhoek van de Baai, en de Mond legt op omtrent 20. gr. 6. min. N. Ik ben by deze Rivier zelf niet geweeſt, maar heb verſtaan, dat ze niet boven 12. voeten water aan den ingang heeft, dog dat 'er een zagte ſlykgrond is, en daarom zeer bequaam voor kleine Vaartuigen; en 't is de weg die alle de *Chineſen* en *Siammers* gebruiken. Omtrent een myl Beweſten de Mond van deze Rivier is een Eilandje genaamd *Viſſchers Eiland*; het legt omtrent 2. Engelſche mylen van den Oever, en heeft een goede ankergrond op 17. of 18. voet water; en ſtrekt daarom niet alleen tot een baken voor de Rivier, maar verſchaft een veilige plaats om ten anker te leggen, zo dat de Schepen aldaar een zeker ſchuilplaats konnen hebben, inzonderheid indien ze geen gelegenheid hebben om aanſtonds die Rivier in te lopen, 't zy om dat ze te laat in 't jaar komen, of dat ze door 't quaad weêr verhinderd worden.

De Rivier Rocbo.

Viſſchers Eiland.

De andere Rivier of Mond was die welke wy invoeren, en is groter en dieper dan de eerſtgenoemde; hoe eigentlyk deszelfs naam is weet ik niet, maar ik zalze, om onderſcheid te maken, de Rivier van *Domea* noemen, om dat het eerſte Vlek van eenig belang dat aan deszelfs Oever legt, dien naam voert. De Mond van deze Rivier legt op 20. gr. 45. min. Zy loopt in Zee 20. mylen ten Noord-Ooſten van *Rocbo*. Tuſſchen deze 2. Rivieren zyn vele gevaarlyke zandplaten en ondiepten, dewelke zig 2. mylen of verder in Zee uitſtrekken: en de gantſche Kuſt van den Oever van *Cochinchina* aan de Weſtzyde, tot aan *China* aan de Ooſtzyde, heeft ondiepten en platen, dewelke op de eene plaats zig verder in Zee ſtrekken, dan op andere.

De Rivier van Domea.

De Rivier van *Domea* is die welke op hare diepte meeſt van de Europeeſche

Digitized by Google

1688. peesche Schepen ingezeild word: evenwel is 'er een bank van omtrent 2. Engelsche mylen breed, en de Sleuf is omtrent een halve Engelsche myl wyd, hebbende zanden ter wederzyde. De diepte der Rivieren is volgens 't verhaal der Loodzen, die hier best bekend zyn, verscheiden, na de tyden en Saizoenen van 't jaar; want zomtyds heeft men 'er by een springvloed niet boven 15. of 16. voet waters, en op andere tyden wel 26. of 27. voet. De hoogste vloeden worden gezegd te zyn in de Maanden van November, December, en January wanneer de Noordelyke *Mousons* wayen, en het laatste in May, Juny, en July als de Zuidelyke *Mousons* wayen: maar zulks op 't naauwkeurigste te beschryven, zou buiten myn eigene ondervinding zyn.

De Sleuf van de bank is harde zandgrond, 't welk het te gevaarlyker doet zyn; want de stroom dwarrelt tusschen het zand, en keert verscheidenmaal in een gety, 't welk het te gevaarlyker maakt. Weshalven de Schepen die hier komen gemeenlyk na een loods wagten om hen te stuuren, en zo ze by heel laag water komen moeten ze wagten tot dat het een springvloed is, en 'er een loods wil afkomen om hen binnen te brengen. Het teken van deze Rivier is een grote hoogte bergriggel in 't land, welke men de Olifant noemd: als men deze omtrent N. W. ten N. van zig heeft, en dan na den Oever stuurt, dan krygt men ondieper water, en als men op 6. vadem komt, dan is men 2. of 3. Engelsche mylen van den ingang der bank, en omtrent even verre van een Eilandje genaamd *Parel-Eiland*, 't welk men dan omtrent N, N. O. van zig heeft: Als gy deze tekens en diepten hebt, moogt gy ankeren, en na een loots wagten.

Olifants Berg.

De Loodzen voor deze Rivier zyn Visschers, die in een Dorp wonen geheten *Batsja*, aan de Mond van de Rivier, leggende zo, dat zy alle de Schepen konnen zien die na een Loods wagten; ook konnen zy 't geschut bequamelyk horen, 't welk veeltyds door de Europeërs geloft word, om kennis van hun aankomst te geven.

Batsja.

Het was op de Rede voor de Bank, in 't gezigt van 't Olyfants land, dat wy 't Schip de *Regenboog* van *Londen* vonden, gevoerd door Capitein *Pool* en leggende aldaar ten anker na een Loods te wagten, toen wy en Capitein *Lacy* aanquamen. Capitein *Pool* quam regt van *Engeland*, en had in 't passeren van de Straat van *Sunda* te *Batavia* aangeweest.

Hy had hier al 2. of 3. dagen gelegen eer wy aanquamen, dog op 't aankomen van de springvloed quamen de Loodzen aan boord, en wy passeerden met ons driën de Bank, hebbende op half vloed 14. en een half voet waters. Over de Bank gekomen zynde vonden wy het dieper, en een zagte slykgrond. De Rivier is aan de Mond ruim een Engelsche myl wyd

wyd, maar hoger op word ze nauwer. Wy hadden een matelyke Zeekoel- 1688.
te, en hebbende een goed gety van de vloed, ſpoeiden wy ons zo veel als wy konden na onze ankerplaats.

Na dat wy 5. of 6. mylen de Rivier opgelopen waren, paſſeerden Domea.
wy een Vlek genaamd *Domea*. Dit was een fatzoenlyk Dorp, en het eerſte van eenig aanzien dat wy aan deze Oevers zagen. Het legt in 't opvaren aan ſtuurboord, en zo na aan de Rivier, dat de vloed zomtyds de muuren van de huizen beſpoelt; want het gety ryſt en valt hier 9. of 10. voet. Dit Vlek beſtaat uit omtrent 100. huizen. De Hollandſche Schepen die hier handelen leggen altyd in de Rivier voor dit Vlek; en de Hollandſche Matrozen jaarlyks van *Batavia* hier komende zyn zeer bekend met de Inboorlingen, en zo vry hier als of zy t'huis waren; want de *Tonquineſen* zyn doorgaans een heel gemeenzaam volk, inzonderheid de armſte zoort die wat Koophandel dryven; maar meer hier van op zyn plaats. De Hollanders hebben de Inboorlingen in de konſt van Hovenieren onderwezen, waar door ze hier overvloed van kruid tot Salade hebben, 't welk onder andere een grote ververſching voor de Hollanders is als zy hier aankomen.

Alhoewel de Hollanders die hier komen om te handelen, niet hoger met hun Schepen opvoeren, dan dit *Domea*, zo gaan de Engelſchen egter doorgaans nog 3. Engelſche mylen hoger op, en leggen daar ten ankergeduurende hun verblyf daar te lande. Wy deeden te dezer tyd ook zo, en paſſeerden zo verre voorby *Domea*, latende toen ons anker vallen. Het gety loopt daar zo ſterk niet als te *Domea*, maar wy vonden 'er niet een huis omtrent, egter hadden onze Schepen daar niet vele dagen gelegen, of de Inboorlingen quamen van alle kanten uit het land, en begonden huizen op hun manier te bouwen, zo dat 'er in de tyd van een Maand by onze ankerplaats een Dorp opgeregt was. Dit is geen ongewone zaak in andere Gewelten van *Indiën*, voornamelyk daar Schepen lang op eene plaats leggen, dewyl de Inboorlingen van de armſte zoort die gelegenheid nemen om te ruilebuiten, en door eenige kleine dienſten, of door bedelen, en wel voornamelyk door 't aanbrengen van Vrouwen welke zy verhuuren, alles wat zy konnen van de Matrozen weten te krygen.

Deze plaats daar onze Schepen ten anker lagen, was niet boven 20. Engelſche mylen van de Zee: maar de Koophandel van 't Ryk word te *Cachao*, de voornaamſte Stad, gedreven, alwaar de Engelſche en Hollandſche Ooſt-Indiſche Maatſchappyen tot dien einde altoos Factoors hebben. De Stad legt omtrent 80. Engelſche mylen hoger de Rivier op, dan daar wy ten anker lagen, en onze Capiteins maakten zig gereed om

Ten anker leggende worden bezogt van die van 'er Cachao.

1681. 'er na toe te gaan; dewyl 't gebruikelyk is de goederen op te zenden in Vaartuigen die ze daar te lande hebben, en die ruim en bequaam genoeg zyn: en de huur die men daar voor, en aan 't volk die 'er mede varen, betaalt, is vry redelyk en billyk. Deze Schuitevoerders zyn *Tonquineesen*, en zy gebruiken riemen en zeilen. Aan ons Kantoor te *Cachao* hadden ze de tyding al van onze aankomst, eer wy ten anker quamen: en terstond quamen de voornaamste van het Kantoor met eenige Amptenaren des Konings van *Tonquin* by ons, na dat wy 'er naauwelyks 4. of 5. dagen gelegen hadden. De *Tonquineese* Amptenaars quamen om een lyst op te nemen van de Schepen en derzelver lading, en onze Capiteins ontvingen hen met grote beleefdheid onder 't loslen van 't Geschut, onthalende hen treffelyk 2. of 3 dagen lang, waar na zy hen met geschenken weder te rugge lieten gaan.

Kort na hun vertrek quam de voornaamste van 't Kantoor weder, en met hem gingen onze drie Capiteins, en eenige andere, waar onder ik mede was. Capitein *Weldon* had my aan den Opper-Factoor, terwyl hy by ons aan boord was, aangeprezen, en dat ik mede na de Stad ging was om zyne bystand te hebben in de reize na *Cochinchina*, *Champa*, of *Cambodia*, 't welk Capitein *Weldon* voor my beschikt had, en 't was zyne schuld niet dat 'er niet van quam.

Wy traden uit onze Schepen in de Vaartuigen die wy gehuurd hadden, en voeren met de Vloed af, en ankerden in de eb; want daar gaat een zeer sterk gety wel 30. of 40. Engelsche mylen voorby de plaats daar onze Schepen lagen. Ons volk hield zig alleen bezig met na de goederen te kyken, dewyl de *Tonquineesen* wat handgaauw vallen; en zy lieten 't voeren van de Vaartuigen gantschelyk aan hen over. Hun Vaartuigen hebben maar eene mast, dewelke zy, als ze den wind tegen hebben, neerleggen, en hunne riemen gebruiken. Aldus de Rivier opvarende zomtyds met roeyen, en zomtyds met zeilen, hadden wy een schoon uitzigt over een ruim, vlak, en vrugtbaar land; 't waren doorgaans Wylanden of Rysakkers, zonder geboomte, uitgezeid by Dorpen, alwaar de bomen zeer digt by een stonden, en van verre een vermakelyk gezigt verschaften. Vele zulke Dorpen staan digt aan de Rivieren, zynde van agteren alleen met geboomte bezet, maar aan de kant na de Rivier vry en open.

Vermakelyk uitzigt.

Bedelaars.

Zo dra wy digt by zodanig een Dorp quamen wierden wy gemeenlyk omringd van Bedelaars, die in kleine Schuitjes van teenen gemaakt, en van binnen en buiten met klei bestreken, dog zeer lek, op ons af quamen; 't waren een zoort van arme Lazarussen, die daarom door de andere gedwongen wierden alleen en op hen zelven te wonen, en die verlof hebben om

opent-

Digitized by Google

opentlyk te bedelen. Zo dra als zy ons zagen, maakten ze een jammerlyk gekerm, en als wy voor by hen voeren, wierpen wy hen wat Rys toe, welke zy zeer blyde zo 't ſcheen aannamen. 1688.

In omtrent vier dagen tyd quamen wy te *Hean*, eene Stad aan de Ooſtzyde der Rivier, die alhier in haar geheel is, want een weinig te voren eer wy daar quamen, waren wy voor by de plaats gevaren daar de ſtromen in een lopen, en zig in 2 takken ſcheiden, te weten die van *Domea*, welke wy langs gekomen waren, en die van *Roco*; zo dat 'er een groot driehoekig Eiland tuſſchen beide legt, vermits de Monden der Rivieren, gelyk ik gezegd heb, wel 20. mylen van een leggen.

Hean. Hean legt omtrent 60. Engelſche mylen van de plaats daar wy onze Schepen lieten, en omtrent 80. zulke mylen van de Zee langs dien weg; maar langs de Rivier *Rocbo*, alwaar het land meer Zuidwaards loopt, ſchynt dezelve verder van de Zee af te leggen. 't Is een vry grote Stad, van omtrent 2000. huizen, maar de Inwoonders zyn meeſt arme lieden en Soldaten die daar in bezetting leggen, hoewel 'er gene muuren, ſchans nog grof geſchut is.

Chineeſe en Franſche Factoryen te Hean. Alhier is eene Straat den *Chineeſe* Kooplieden toebehorende; want eenige jaren geleden woonden 'er zeer veele te *Cachao*, tot dat zy zo talryk wierden dat ze de Inboorlingen verre in getal overtroffen. De Koning dit gewaar wordende, beval hen van daar te verhuizen, met vryheid egter om op alle andere plaatzen, uitgenomen in de Stad te wonen. Maar de grootſte hoop verliet aanſtonds het land, vindende het ongelegen voor hen om ergens anders te wonen, dan te *Cachao*, om dat het de eenigſte handelplaats in 't land is, en de Koophandel is de luſt en 't leven van een *Chinees*. Egter waren 'er eenige die zig te *Hean* met der woon neerzetteden, alwaar zy zederd dien tyd gebleven zyn. En deze Kooplieden gaan niet tegenſtaande het verbod, dikwils na *Cachao*, om goederen te kopen en te verkopen, maar men laat hen niet toe zig daar met der woon op te houden. Daar waren twee van deze *Chineeſe* Kooplieden, die jaarlyks op *Japan* handelden met ruuwe en gewerkte zyde, waar voor zy voornamelyk geld terug bragten. Deze alle droegen lang haair van agteren gevlogten, gelyk hun eigene lands wyze was eer zy door de Tartaren overwonnen wierden. De Franſchen hebben hier ook een Kantoor, want te *Cachao* hebben zy geen vryheid om te wonen. 't Paleis van hunnen Biſſchop is het ſchoonſte Gebouw in *Hean*; dog in 't vervolg zal ik gelegenheid hebben meer daar van te ſpreken.

De Gouverneur van de omleggende Landſtreek woont hier. Hy is een van de voornaamſte *Mandaryns* der Landaard, en heeft altoos vele Sol-

Digitized by Google

1688. daten in de Stad, beneffens onder-Amptenaars, welke hy naar zyn believen gebruikt daar hy ze toe van node heeft. Hier zyn ook eenige van des Konings Rivier-Fregatten, (welke ik hier na beſchryven zal) die gereed leggen om op een togt uitgezonden te worden. En hoewel gene Europeërs dus verre met hunne Schepen komen, daar ik ooit van gehoord heb, egter brengen de *Siammers* en *Chineeſen* hunne Schepen de Rivier *Rocbo* op tot aan *Hean* toe, en leggen voor die plaats ten anker: ook vonden wy daar verſcheidene Jonken. Zy leggen daar in 't midden van de Rivier, want het water ryſt en valt 'er niet veel. Ook kan men 't gety niet gewaar worden door 't keren van de ſtroom, om dat die altoos afloopt, hoewel by hoog water niet zo ſnel als anders, want ſchoon het gety tegen de ſtroom aandringt, zo geſchied zulks nogtans dus hoog op in de Rivier zo ſlaauw, dat het geen magt heeft dezelve te doen keren, maar alleenlyk den loop daar van vertraagt, en het water een weinig doet ryzen.

De Gouverneur of zyn Stedehouder geeft zyn paspoort aan alle de Schepen die op of af varen; en zelfs niet een Schuit of Boot mag zonder dat paſſeren. Om deze reden moeſten wy hier ook ſtil houden: egter wagteden wy daar een korten tyd, zo dat ik toen niet eens aan land ging, maar een poos daar na had ik beter gelegenheid om *Hean* te bezien.

De ſchryvers kant van Cachao.

Van *Hean* voeren wy met onze Schuiten op na *Cachao*, zynde nog omtrent 2. dagen onder wege, want wy hadden geen gety om ons te helpen. Wy traden aan land by 't Engelſch Kantoor, en ik bleef daar zeven, of agt dagen, eer ik weder na onze Schepen voer. Wy hadden goed wêer in 't opvaren, maar het regende al den tyd van dit myn eerſte verblyf te *Cachao*, en wy hadden veel nat wêer na dien tyd. Niettemin zal ik nu voortgaan om een algemeen verhaal van dit Landſchap te geven, zo uit myne eigene aanmerkingen, als uit de ondervindinge van Kooplieden en andere geloofwaardige perzonen, die daar vele jaren gewoond hadden.

II HOOFDSTUK.

Tonquin, *deszelfs ſtand; Aardryk, Water, en Provinciën, gewaſſen, als Wortelen, Kruiden, Vrugten en Boomen, de* Cam-chain *en* Camquit Oranje-*Appelen: Limoenen enz.* Betel *en de vrugt Lichea; de Poonboom, Lakboom, Moerbeziëboomen, en Rys, Land-gedierte, Vogels tamme en wilde. Netten voor wilde Eenden, Sprinkhanen. Viſch,* Balachaun. Nuuk-mom-pekel, Soy; *en de manier van viſſchen. De Markt, eetwaaren, ſpys en toemaking. De* Chau *of Thee. De Lugt en 't Weêr het gantſche jaar door. De grote hitte*

by

by de Zonnekeerkringen. De Jaarlykſche Landvloeden. De kragt van de Regen op den Oogſt te Tonquin, *en elders onder de Verzengde Lugtſtreek.* 1688.

HEt Koningryk van *Tonquin* grenſt ten Noorden en Noord-Ooſten aan *China*, ten Weſten aan 't Koningryk *Laos*, ten Zuiden en Ooſten aan *Cochinchina* en de Zee, die een gedeelte van dit Ryk beſpoeld. Hoe verre het zig net uitſterkt kan ik niet eigentlyk zeggen, dewyl ik van de Zee inkomende, regt op *Cachao* aan ging. Maar men heeft reden om te geloven dat het een vry groot Ryk is, om dat het zo vele Landſchappen gezegt word te bevatten. Dat gedeelte van 't Ryk, 't welk aan de Zee paalt, is zeer laag land, en men ziet 'er geen bergen, uitgenomen de Olifants-berg, en een riggel van veel minder hoogt, die zig van daar tot aan den Mond der Rivier van *Domea* uitſtrekt. Het land omtrent 60. Engelſche mylen landwaard in is laag, effen, en vlak, en 40. Engelſche mylen verder tot aan *Cachao* toe, en nog hoger op, is 't niet veel verhevener, want men ziet 'er geen merkelyke Bergen, hoewel het Land hier en daar een weinig ryſt, en alzo een mooi en vermakelyk Veld-land verſchaft: nog verder op is het vlakker dan de Landen omtrent *Hean of Cachao*. Nog meer Noordwaards is, zo ik verſtaan heb, een reeks van hoge Bergen, die dwars door 't land heen lopen van 't Ooſten na 't Weſten; maar hoe het daar voorby is heb ik niet konnen te weten komen. De ſtand van Tonquin.

DE Landsdouw alhier is doorgaans zeer welig. Het zeer laag land na de Zee toe, is meeſtendeels zwarte aarde, en dat redelyk diep. Op zommige plaatzen is 'er een heel zware kley. Het Veldland heeft doorgaans geelagtige of graauwe aarde, die zandiger is dan 't ander, evenwel loopt 'er op zommige plaatzen iets van kley onder. In het vlak land digt by de Bergen, word gezegt dat hier en daar eenige ſtyle rotzen van Marmerſteen zyn, dewelke in die grote vlakte ſtaande, zig als grote Torens of Kaſtelen vertonen, en te zigtbaarder zyn, om dat het land daarom heen met geen geboomte begroeid is, gelyk op zommige andere plaatzen niet verre van daar. Landsdouw.

IK heb reeds iets gezegd van de grote Rivier, en deszelfs twee takken *Rocbo* en *Domea*; waar door dit land voornamelyk bewaterd word, alhoewel 'er ook andere vermakelyke ſtromen zyn, die in deze komen uitwateren; en waarſchynelyk zyn 'er nog vele andere die regt in de Zee lopen, ſchoon niet zo vaarbaar als deze. Het Land in 't algemeen is zeer wel bewaterd, en door de grote vaarbare Rivier en deszelfs takken, heeft het gelegenheid tot den uitheemſchen Koophandel. Deze Rivier heeft Wateren.

1688. haar oorſprong omtrent het Gebergte in 't Noorden, of daar voorby, van waar Zuidelyk na de Zee lopende, paſſeerd zy door de voorgemelde vlakte met Marmere Rotzen, en komende by *Cachao*, 't welk 40. of 50. Engelſche mylen Bezuiden den Berg legt, is ze omtrent zo wyd als de *Teems* Voor *Londen*, maar in 't droog ſaizoen zo ondiep, dat men 'er te paard kan door ryden. Te *Hean*, 20. Engelſche mylen lager, is ze ruim zo breed als de *Teems* te *Gravesend*, en zo ook beneden *Hean* tot aan de plaats alwaar zy zig verdeelt.

Het Ryk van *Tonquin* word gezegd in 8. grote Landſchappen verdeeld te zyn, namelyk de Ooſter, Weſter, Noorder, en Zuider Provinciën, en dan de Provincie van *Cachao*, die tuſſchen die 4. in legt, welke 5. ik de voornaamſte Landſchappen, en als het hart van het Land agt te zyn. De drie andere als *Tean*, *Tenchoa* en *Ngeam* leggen meer op de grenzen.

De Provincie van *Tenan* is de Ooſtelykſte, hebbende *China* aan de Ooſtzyde, een gedeelte van de Zuider Provincie, beneffens die van *Cachao* aan de Weſt, en de Zee aan de Zuidzyde. Dit is een zeer groot Landſchap, en meeſt laag land, met eenige Eilanden voornamelyk aan de Zuid-Ooſter kant, palende aan de Zee na *Tenan*; alwaar de Zee een holle Baai maakt. Aan de Zeekant wonen zeer vele Viſſchers; maar 't voornaamſte gewas is Rys: men heeft 'er ook goed Weiland en veel Vee. *Hean* is de voornaamſte plaats dezer Provincie, en de woonplaats van den *Mandaryn* deszelfs Gouverneur.

De Zuider Provincie is het driehoekig Eiland, door de Zee beſpoeld. De Rivier *Domea* is aan de Ooſtzyde daar van, en ſcheid het af van de Ooſter-Provincie, en *Rocbo* aan 't Weſten ſcheid het van *Tenan*, hebbende Zee aan de Zuidzyde. Deze Provincie is zeer laag, vlak, en effen land, brengende Rys in grote menigte voort; alhier zyn grote weiden, en zeer vele Viſſchers aan de Zee-kant.

Tenehoa Beweſten *Rocbo* heeft de Weſter Provincie aan zyn Noordzyde, *Aynam* aan 't Weſten, en de Zee aan 't Zuiden: Deze Provincie is desgelyks laag Land, hebbende overvloed van Rys en Vee, en een grote viſchhandel, gelyk doorgaans langs de Zeekuſt.

De Provincie van *Ngeam* heeft *Teneboa* aan de Ooſtzyde, en grenſt aan de Zuid en Weſtzyde aan *Cochinchina*, hebbende de Weſter Provincie ten Noorden. Dit is een redelyk groot Landſchap, overvloedig voorzien van Rys en Vee; en hier worden altoos Soldaten gehouden om op de Grenzen der *Cochinchineeſen* wagt te houden.

De Weſter Provincie heeft *Ngeam* aan 't Zuiden leggen, het Koningryk *Laos* aan 't Weſten, de Provincie van *Cachao* aan 't Ooſten, en de Noorder

Digitized by Google

Noorder Provincie aan 't Noorden. Dit is een grote Provincie, en goed Veldland, zynde van een vette grond, ten dele Boschagtig, en ten dele Weiden. 't Voornaamste dat dit Landschap voortbrengt is Lak, en men heeft 'er een menigte van Zyde-wormen, die Zyde spinnen. 1688.

De Noorder Provincie is een grote Landstreek, die de Noordzyde van dit Ryk uitmaakt; hebbende het Ryk *Laos* aan de West-, *China* aan de Oost- en Noord-, en het Ryk van *Bao* of *Baotan* aan de Noord-Westzyde: aan de Noordzyde grenzen de drie voornaamste Provinciën van *Tonquin*, namelyk de Wester Provincie, die van *Cachao*, en de Ooster Provincie. Deze Noorder Provincie is groot, en heeft verscheidenerlei Landsdouw, te weten veel vlak Veldland, en vele hoge Bergen, die Goud uitleveren. De wilde Olifanten van dit Land worden meest op dit gebergte gevonden: de andere deelen dezer Provincie brengen lak en zyde voort.

De Provincie van *Cachao* is het hart van 't Koningryk, en legt tusschen de Ooster, Wester, Noorder en Zuider Provinciën in. Het is een vermakelyk Veldland, de grond is geele of grauwe aarde, matelyk met geboomte bezet, en heeft ook eenige Velden. De twee voornaamste Waaren, die zy verhandelen, zyn 'er overvloedig; men heeft 'er ook eenige Rys. De andere Provinciën zyn mede van deze Waaren niet ontbloot, dog elk na mate van de vrugtbaarheid des aardryks.

Het land levert van zyn eigen gewas alles uit, wat tot 's menschen leven nodig is. Eetbare wortelen hebben zy weinig van node, om dat ze zulk een overvloed van Rys hebben; egter hebben ze *Yams* en *Potatos* tot een verandering, en dezelve zouden hier zo wel groeyen als ergens, indien de Inboorlingen vlytig waren om ze te planten. Gewassen

Het land is overal met de eene of de andere zoort van kruiden bedekt, maar het droog land heeft hetzelfde lot, als mede alle andere droge landen, dat 'er de Porcelyn al te weelig groeid, en daar door andere kruiden, en planten 't voedzel beneemt; ondertusschen wieden zy 't uit hun Hoven en Velden, alhoewel 't heel zoet van smaak is, zo dat het een goede Salade voor een heet land verschaft. Porcelyn

Daar is een zeker kruid, het welk zeer veel in stilstaande poelen, vlak boven op 't water, groeid, het heeft een smal, lang, groen en dik blad, en word van de Inboorlingen zeer geprezen, en veel gegeten, als zeer gezond, en bequaam om vergift te verdryven. Dit land brengt nog veele andere wilde kruiden voort, ook zyn hun Tuinen wel voorzien van andere vermakelyke en gezonde gewassen, als meede Uyen, dewelke hier in overvloed zyn.

Plantains en *Bananas* groeyen hier zo weelig als ergens, maar men ge-

Digitized by Google

1688. gebruikt ze hier alleenlyk als een vrugt, en niet als brood, gelyk in veele plaatzen van *America*. Behalven deze zyn 'er verſcheidene zoorten van voortreffelyke vrugten, zo aardgewaſſen als boomvrugten: die op de aarde groeyen zyn Pompoenen, Meloenen, Pynappelen enz., en die aan de boomen waſſen zyn *Mangas*, Oranje-appelen, Limoenen, *Cocos*-nooten, *Guava's*, Moerbeeziën, de hoog-geagte *Betel*, een vrugt genaamt *Lichea* enz. De Oranje-appelen zyn van verſcheidenerlei zoort, en twee daar van uitmuntender dan de andere; de eene zoort word genoemd *Cam-chain* en de andere *Camquit*. *Cam* betekent in het *Tonquinees* een Oranje-appel, maar wat de onderſcheidende woorden *Chain* en *Quit* te zeggen zyn, weet ik niet.

Oranje-appelen.

De *Cam-chain* is een grote Oranje-appel, van een geele koleur, de ſchil is vry dik en ruig, en het binnenſte geel als Amber; hy heeft een zeer aangename reuk, en heel lieflyke ſmaak; zynde de beſte zoort die ik ooit gegeten heb, ja ik geloof, dat 'er geen beter in de wereld zyn: men mag ze onbeſchroomd eeten, want men houdze zo onſchadelyk, dat ze zelfs aan zieken, die hete koortzen hebben, niet onthouden worden.

De *Cam-quit* is een kleine ronde vrugt, pas half zo groot als de andere; zynde van een hoog rode koleur, en een gladde dunne ſchil; 't binnenſte is ook heel rood; de ſmaak is niet onaangenamer als de *Cam-chain*, maar men houd ze voor een ongezonde vrugt, voornamelyk voor de gene, die aan de loop onderhevig zyn; want het eeten daar van verzwaart niet alleen, maar verwekt ook die quaal. Deze twee zoorten zyn 'er zeer overvloedig en goed koop, en ze zyn tydig van October tot February, maar dan word de *Cam-chain* roder, en de ſchil dunner. De andere zoorten van Oranje-appelen zyn weinig geagt.

Limoene.

De Limoenen van *Tonquin* zyn de grootſte, die ik oit gezien heb; zynde gemeenlyk zo groot als andere Limoenen, maar ronder; de ſchil is van een bleke koleur als ze ryp is, en zeer dun en glad; ze zyn zeer zappig, maar niet zo ſcherp of zuur als de Weſt-Indiſche.

Cocos-NOTEN en *Guava's* groeyen hier zeer wel, maar van de laatſte zyn 'er niet veel.

Betel.

De *Betel* van *Tonquin* word gezegd de beſte van *Indiën* te zyn, en word meeſt geagt, wanneer ze jong, groen, en teer is, want dan is 't zappigſt. Te *Mindanao* houd men ook van de groene 't meeſt; maar in andere plaatzen van *Ooſt-Indiën* word hy gemeenlyk gekaauwd als hy hard en droog is.

Lichea.

De *Lichea* is mede een lekkere vrugt, zynde zo groot als een kleine Peer, wat langwerpig, van een rode koleur, de ſchil redelyk dik en ruig,

het

het binnenſte wit met een grote zwarte pit daar in, van ſatzoen als een Boon. 1688.

Het Land is op zommige plaatzen Boſchagtig, maar 't laag land beſtaat of in Weiland, of in Rys-akkers, dog is egter digt bezet met kleine Bosjes, dewelke hier en daar verſpreid een vermakelyk gezigt verſchaffen. De Bomen dier kleine Boſſchen zyn van verſcheidene zoorten, en by ons meeſt onbekend. Daar is goed hout om Schepen of Huizen van te maken, en ook redelyk goede maſten.

Daar is een Boom die de Inboorlingen *Pone* noemen, welk hout voornamelyk gebruikt word tot Kiſten of Cabinetjes, of andere dingen die verlakt worden; 't is een zagt hout, niet ongelyk vuuren-hout, maar niet zo dienſtig. Ponеboom.

Een andere Boom groeid daar te lande die Lak uitlevert, waar mede Cabinetten en andere dingen overſtreken worden; deze groeyen overvloedig op zommige plaatzen, voornamelyk op de Veld-landen. Lakboom.

Ook zyn 'er veel Moerbeziëbomen, om de Zywormen te voeden, welke de grootſte Koophandel van dit land uitmaken. De bladen van oude bomen zyn niet zo voedzaam voor de Zywormen, als die van jonge, en daarom queken ze alle jaren jonge aan, om de Wormen tot voedzel te verſtrekken; want wanneer het ſaizoen voorby is, dan worden de jonge bomen met de wortel uitgerukt, en andere geplant tegens 't naaſte jaar; zo dat men ze geen vrugt laat dragen. En ik heb niet vernomen dat men 'er eenige hield om de vrugt, uitgenomen eenige weinig door onze Engelſche Kooplieden te *Hean* geplant, en die dragen maar een ſchrale en kleine vrugt. Moerbeziëboom.

Men heeft 'er grote overvloed van Rys, voornamelyk in de lage landen, die door 't overvloeyen der Riviere gemeſt worden. Zy hebben twee gewaſſen 's jaars, met een groten Oogſt, als ze tydige regens en watervloeden hebben. De eene oogſt is in May, en de andere in November en ſchoon de lage landen zomtyds in den tyd van den oogſt onder water leggen, zy keren zig daar niet aan, maar ſnyden 't gewas af, en halen 't nat in hun Cano's t' huis; en bindende de Rys aan kleine boſſen, hangen zy dezelve in hun huizen om te drogen. Dit dient hen tot brood-koorn, en gelyk het land dit Graan mildelyk uitlevert, zo leven de Inwoonders ook voornamelyk daar van.

De Dieren hier te lande zyn Oliſanten, Paarden, Buffels, Oſſen, Bokken, Harten, eenige weinige Schapen voor den Koning, Verkens, Honden, Katten, Hagediſſen, Slangen, Schorpioenen, *Centipees*, Padden, Vorſchen, enz. 't Land is zo zeer volkryk dat ze maar weinig Harten, Gedierte.

Digitized by Google

1688. of ander Wild hebben, om te jagen, 't en ware verre Landwaard in. De tamme Vogels zyn Hanen, Hennen, en Eenden, in grote menigte, en van dezelfde zoort als by ons. De Inwoonders hebben kleine huisjes of hokken voor de Eenden om hun Eyeren in te leggen, in welke zy ze alle avonden jagen, en 's morgens weder uitlaten.

Gevogelte. DAAR zyn ook eenige Ganzen, Papegayen, Patryzen, Parakieten, Tortelduiven, en velerlei klein Gevogelte. Van wilde Watervogels heeft men 'er Eenden, Smienten, Taalingen, Reigers, Pellikanen, Krabvangers (welke ik hier na in de Baai van *Campeche* beschryven zal,) en andere kleiner Watervogels. De Eenden, Smienten, en Talingen zyn 'er ontelbaar. Zy broeyen hier in de Maanden van May, Juny, en July, en dan vliegen ze alleenlyk by paren; maar van October tot Maart ziet men over alle de lage waterige landen grote troppen by een, zo dat ik nergens zulke grote vlugten en menigte daar van by een gezien heb. Zedert de Engelsche en Hollanders zig daar met der woon hebben neer gezet, zyn ze zeer schuuw geworden; want de Inboorlingen schieten ze nu zo wel als zy; maar te voren vingen de *Tonquineſen* dezelve maar met netten.

Eendennetten. DE netten die ze hier toe gebruiken zyn vierkant, en groot of klein na men ze van node heeft. Men zet 2. palen, 10. of 12. voet hoog, regt over eind in de grond, digt by een water daar de Eenden zig onthouden; dan maakt men 2. hoeken van 't net boven aan de paal met een touw, dat 'er door geschoren is, vast, en laat het onder eind los neerhangen; wanneer de Vogels dan tegens den avond na de moeras vliegen, stuiten vele tegen 't net aan, en raken 'er in vast.

Sprinkhanen. MEN heeft te *Tonquin* een zoort van Sprinkhanen in grote menigte; dit diertje is omtrent zo groot als 't voorste lit van een vinger; het broeid zyn jonge in de aarde, voornamelyk aan de Oevers van Rivieren, of in sloten in de lage landen. In de Maanden van January en February, 't welk de tyd is om ze te vangen, ziet men ze alleenlyk, en dan komen zy met grote menigte uit de aarde kruipen; zy zyn dan witagtig van koleur, en hebben kleine vleugeltjes gelyk de Byen: eerst uit de aarde komende vliegen ze op, maar door gebrek van kragt of bequaamheid vallen ze haast weder neer. De gene die over de Rivier pogen te vliegen schieten gemeenlyk te kort, zo dat ze in 't water neervallen en verdrinken, of een roof worden voor de Visschen, of in de Zee weg gevoerd worden. Maar de Inboorlingen vangen ze in deze Maanden met kleine netten by menigte in 't water: zy eten ze versch, gebraden op kolen, of zy bewaren ze in pekel: zy zyn dik en vet, en worden by ryke en arme zeer geagt als een goede en gezonde spyze, 't zy versch of gepekeld.

DE

De Rivieren en poelen zyn met velerlei zoorten van voortreffelyke Viſch voorzien, behalven een menigte van Vorſchen, welke met den hengel gevangen worden, en zeer van de *Tonquineſen* geagt zyn. De Zee helpt ook veel tot onderhoud van arme menſchen, door de grote overvloed van Viſſchen, die elk in zynen tyd langs deze Kuſt zwemmen, en gemeenlyk boven de Rivier-viſch geagt worden. Behalven deze heeft men 'er ook Zeeſchildpadden, die in de Zandbayen dikwils, als 't in den tyd is aan land komen om hun Eyeren te leggen. Men heeft 'er menigte van Land- en Zee-krabben, en andere Schelp-viſch, gelyk Kreefjes, Garnalen enz. Ook is 'er een zoort van Viſch, van ſatzoen en groote als Ansjovis, zynde zeer goed gepekeld. Nog andere zoorten van Viſch zyn 'er welker namen my onbekend zyn. Een zoort komt met grote menigte na den Oever toe zwemmen, en word zo overvloedig gevangen, dat de Viſſchers hun Schuiten daar mede vol laden: onder deze vangen zy doorgaans ook vele Granalen, welke zy onder malkanderen vermengd aan land brengen, en 'er *Balachaun* van maken. 1688 Viſch.

Balachaun.

Balachaun is een compoſt van een ſterke ſmaak, dog egter een zeer aangenaam eeten voor de Inboorlingen van dit land. Om dit te maken, werpen zy een party Garnalen en kleine Viſchjes in een ſlappe pekel van zout en water gemaakt, en doen 't dan t'zamen in een ſchone aarde pot. De pekel dus ſlap zynde houd de Viſch niet hard, ook beogen zy 'er dit niet mede want de Viſch word noit gegroomd; zo dat het binnen korten een bry word: en als het dus een poos gelegen heeft, en de Viſch tot pap geworden is, dan gieten ze de pekel af in andere potten, en bewaren dezelve voor 't gebruik. De gemengde Viſch die 'er op de grond blyft word *Balachaun* genaamd, en 't afgegoten noemen ze *Nuke-Mum*. De arme lieden eeten de *Balachaun* met Rys. 't Heeft een ſterke of garſtige ſmaak, dog is evenwel eenigzins geurig, als men 'er wat toe gewend is. De *Nuke-Mum* is van een donkere bleke kolcur, trekkende na graauw, en redelyk klaar, dezelve is ook ſmakelyk, en word als een ſaus gebruikt tot Vogels, niet alleen van de Inboorlingen, maar ook van vele *Europeërs*, die het zo goed agten als *Soy*. My is gezegd dat *Soy* mede een compoſt van Viſch is, en 't ſchynt ook zo te zyn aan de ſmaak; alhoewel zeker Heer van myne kennis, die zeer wel bekend was met iemand die dikwils van *Tonquin* na *Japan* (van waar de regte *Soy* komt) gevaren had, my zeide dat het gemaakt wierd alleenlyk van Tarw, en een zoort van bonen, met water en zout gemengd.

Nuke-Mum.

Soy.

Hun manier van Viſſchen verſcheelt weinig van de onze: in de Rivieren vangen zy zommige Viſch met een hoek en ſnoer, andere met netten

1688. van verſcheidenerlei zoort Aan de Monden der Rivieren zetten ze netten tegen de ſtroom of 't Gety; deze hebben twee lange vleugels die zig ter wederzyde aan den mond van 't net openen, om de Viſch daar in te ſtuuren, dewelke dan door een engte paſſerende in een zak, die heel aan 't eind is, gevangen word.

Manier van Visſchen.

Wanneer de Mond der Rivier zo wyd is dat de vleugels van het net de Oevers ter wederzyde niet bereiken konnen, gelyk het te *Batsha* is, daar verhoedenze dat gebrek met lange dunne rottingen, die zy regt over eind op een ryg naaſt malkanderen ſteken: want als 'er een ſterke ſtroom gaat ('t welk de tyd is dat de Viſch zig beweegd) dan maken de ſlappe rottingen zulk een gerammel tegen malkander, dat de Viſch, daar door verſchrikt, na de mond van het net in 't midden van de Rivier zwemt. Hoger op in de Rivier hebben zy vierkante netten gelyk een groot laken, welker vier einden vaſt gemaakt zyn aan twee kruisſtokken. Om dit net te gebruiken zetten ze een paal regt over eind en vaſt in de Rivier, zo dat hy 8. of 10. voet boven water uitſteekt: aan 't boven eind van deze paal is een groef of keep, waar in een lange ſtok legt gelyk als een ballans; aan 't zwaarſte eind hier van binden ze het touw waar aan het net by de kruisſtokken hangt, en aan 't ander eind is ook een touw om het net op te halen als 't nodig is. Dit net laten de Viſſchers met ſtenen tot op de grond van de Rivier zinken, en wanneer ze eenige Viſch daar over zien zwemmen, dan trekken zy met der haaſt aan het touw dat aan 't ander eind van de wip is, en halen alzo het net met de Viſch uit het water. Op deze wyze vangen zy veel Viſch: en somtyds gebruiken ze ook ſchrobnetten, die de gantſche wydte van de Rivier beſlaande voortgeſleept worden.

In ſtilſtaande poelen, gelyk de *Manderyns* gemeenlyk by hun huizen hebben, gaan ze in 't water, en roeren 't zo lang met hun voeten tot dat het gantſch modderig en dik is; en wanneer dan de Viſch na boven komt zwemmen, vangen zy die met kleine ſchepnetten, die om een hoepel aan 't eind van een ſtok vaſt gemaakt zyn.

Markten. Tot alle deze zoorten van eetwaren zyn 'er gantſch *Tonquin* door Markten, die eens 's weeks voor 4. of 5. Dorpen gehouden worden, en dat ordentlyk in elk by beurten, zulks dat 'er 4. of 5. weken verlopen eer de Markt weder in 't zelfde Dorp komt. Deze Markten zyn veel meer van Rys voorzien (dewyl dat hun voornaamſte voedzel is, inzonderheid voor de armſte zoort) dan van Vleeſch of Viſch: egter heeft men 'er ook Verkensvleeſch, en overvloed van jonge Biggen, als mede Eenden, Hoenderen, menigte van Eyeren, Viſch groot en klein, verſche en gezouten *Balachaun* en *Nuke-Mum*, met allerlei zoort van Wortelen, Kruiden en Vrug-

Vrugten, zelfs op de Land-markten: Maar te *Cachao* daar men alle dagen Markt hout, is behalven dat Vleesch van Ossen, Buffels, Bokken, Paarden, en van Katten en Honden, (gelyk men my gezegd heeft) en Sprinkhanen. 1688.

Toebereiding van spys.

Zy gaan heel reinlyk met de spyze om, en makenze smakelyk op verscheidenerlei wyze in *Europa* onbekend; maar zy hebben ook vele geregten die eenen vreemdeling doen walgen, en daar zy nogtans zelve groot behagen in scheppen; gelyk als een geregt van raauw Verkensvleesch 't welk zeer goedkoop en gemeen is. Dit is niet anders als Verkensvleesch, klein gehakt, vet en mager onder een, 't welk zy in balletjes of langwerpige rollen als worsten kneden, en het dan in schone bladen bewinden, en dit word zonder iets meer daar toe te doen tot spys op de tafel gezet. Raauw Ossenvleesch word te *Cachao* ook zeer geagt. Als ze een Os doden, zengen zy 't haair rondom af, gelyk men op zommige plaatzen de Verkens doet, dan snyden zy hem open, en terwyl het vleesch nog heet is, snyden ze repen van 't mager, en leggen die in zeer zuuren edik, latende dezelve dan 3. of 4. uuren of langer daar in weken; waar na zy ze weder daar uit nemen, en zonder iets meer daar aan te doen met grote smaak op eeten. Belangende 't Paardenvleesch, ik weet niet of zy die Beesten enkelyk dooden om 't vleesch, dan of het geschied wanneer ze niet lang meer leven konnen; gelyk ik gezien heb dat ze met de Werk-Ossen te *Galliciën* in *Spanjen* doen; want als die beesten daar onder den arbeid neervallen, en zo mager en afgemat zyn, dat ze niet konnen opstaan, dan worden ze geslagt, en na de markt gebragt; en ik geloof dat ik noit slegter Ossenvleesch ergens gegeten heb, dan in de *Corunna*.

Paardenvleesch.

Te *Cachao* komt het Paardenvleesch overvloedig ter markt, en 't word al zo veel geagt als Ossenvleesch. Olifanten eeten zy ook en de snuit van dit Beest is een aangename kost voor een Edelman, zelfs al is het Beest door ziekte of ouderdom gestorven. Want daar zyn maar weinig wilde Olifanten, en die zo schuuw, dat ze niet ligtelyk gevangen worden. Maar de Koning heeft een groot getal van tamme Olifanten, en wanneer een van deze sterft, word hy aan den armen gegeven, die terstond het vleesch weg halen; maar de snuit word in stukken gesneden, en den *Mandaryns* aangeboden.

Vleesch van Olifanten.

Katten en Hondenvleesch.

Katten en Honden worden eigentlyk gedood om 't vleesch te koop te brengen, en 't word zeer geagt by lieden van de aanzienlykste staat; zo my van geloofwaardige Perzonen gezegd is. Van grote geele Vorschen maken zy ook veel werks, voornamelyk als ze versch uit de poelen komen. Nog vele andere zulke keurige geregten hebben zy; welke t'allen tyde van den dag, 't zy markt of niet, door arme lieden, die 'er zig mêe geneeren, verkogt worden.

Digitized by Google

1638. De gemeenſte zoort van ſpysbereiding behalven gekookte Rys, is dat ze 5. of 6. kleine ſtukjes Verkensvleeſch aan ſpeetjes ſteken, en die braden. Ook zitten op de Markten, en dagelyks in de Dorpen, vrouwen op de ſtraat met een tuitpot over een klein vuur, vol van *Chau*, gelyk zy 't noemen, zynde een zoort van ſlegte Thee, van een roſſe koleur, 't welk hun gewoonlyke drank is.

Droog en nat Saizoen.

't Koningryk van *Tonquin* is doorgaans een gezond land, inzonderheid in het droog Saizoen, en dan is 't ook heel vermakelyk. Want de Saiſoenen des jaars zyn te *Tonquin*, en in alle de landen tuſſchen de *Zonnekeerkringen*, in nat en droog verdeeld, even gelyk men andere Landen in Zomer en Winter onderſcheid. Maar gelyk de verandering van Winter in Zomer, en van Zomer in Winter, niet op een ſprong, maar met tuſſchenkoming van Lente en Herfſt geſchied, zo zyn 'er in 't laatſt van het droog Saizoen ook eenige zagte regenbuyën, die voor de geweldig natte maanden komen: en daarentegen in 't laatſt van deze eenige ſchone dagen, die den drogen tyd invoeren. Deze Saizoenen zyn doorgaans zeer gelyk op dezelfde tyd van 't jaar in alle de plaatzen van de verzengde Lugtſtreek, aan dezelfde zyde van den *Evenaar*: maar 2. of 3. graden ter wederzyde daar van is het weêr meer gemengd en ongeſtadig, (hoewel meeſt tot overdadige regens neigende,) en 't is dikwils regt ſtrydig tegen het weêr dat men dan aan dezelfde zyde van den *Evenaar* wat meer na de *Zonnekeerkringen* heeft. Zo dat wanneer het nat Saizoen ingegaan is in de Noorder Geweſten van de verzengde Lugtſtreek, het miſſchien droog weêr is 2. of 3. graden Benoorden den Middellyn: en 't zelfde kan ook gezegd worden van de andere Breedtens en Saizoenen. Ik zeg dit ten opzigt van de droogte of natheid der landen in de verzengde Lugtſtreek; maar 't heeft doorgaans ook plaats ten aanzien van derzelver hitte of koude: want ten opzigt van alle deze hoedanigheden is 'er een verder verſchil, ontſtaande uit het maakzel of de gelegenheid des Lands, of eenige andere toevallige oorzaken, behalven 't gene van de hoogte of afſtand der Zon afhangt. Aldus zyn de Baai van *Campeche* in *Weſt-Indiën*, en die van *Bengala* in *Ooſt-Indiën*, leggende beide op eene hoogte; zeer heet en vogtig; en of derzelver ſtand, naardien 't zeer lage landen zyn, en de ſchaarsheid en flaauwheid van Zeewinden, gelyk in de meeſte Baayen, daar niet toe helpen, laat ik andere oordelen. En zelfs ten opzigt van de hoogte dezer plaatzen, leggende digt by de *Zonnekeerkringen*, is 't zulks dat zy om die reden alleen meer tot grote hitte neigen, dan plaatzen regt onder den *Evenaar*. Dit is 't gene ik op vele plaatzen van die hoogten, zo wel in *Ooſt-* als in *Weſt-Indiën* ondervonden heb, namelyk, dat de heetſte Ge-

Groter hitte digt by de Tropici dan by de Linie.

weſten

weſten der Wereld digt by de *Zonnekeerkringen* zyn, inzonderheid 3. of 4. graden binnen dezelve, alwaar het merkelyk heeter is dan regt onder de Linie. Men zou vele redenen daar voor konnen geven, behalven de toevallige die uit het maakzel der verſcheidene landen, de *Tropiſche* winden, of iets diergelyks ontſtaan. Want de langſte dag onder den Middellyn is noit van meer dan twaalf uuren, en de nagt is altoos van dezelfde lengte. Maar digt by de *Zonnekeerkringen* is de langſte dag omtrent van 12. uuren en een half; en dan anderhalf uur van de nagt afgetrokken zynde, zo maken die lengte van den dag, en de kortheid van de nagt, een verſchil van drie uuren, 't welk heel aanmerkelyk is. Behalven dat, op zodanige plaatzen die omtrent 3. graden ten Noorden zyn, komt de Zon tot op 2. of 3. graden na van het (*a*) Opperaspunt in 't begin van May; en 't Opperaspunt gepaſſeerd zynde gaat hy niet boven 2. of 3. graden daar voorby, of hy keert te rug, en paſſeert het Opperaspunt nog eens; en is daar door ten minſten drie maanden niet boven 4, graden van 't Opperaspunt; zulks dat men daar van het begin van May tot het laatſt van July de Zon eenigzins boven 't hoofd heeft. Waarentegen de Zon wanneer hy in Maart of September onder de Linie komt, te poſt weder weg gaat na 't Noorden of 't Zuiden, en geen 20. dagen toebrengt in 't paſſeren van 3. graden aan de eene zyde tot 3. graden aan de andere zyde van den Middellyn. Zulks dat door zyn kort verblyf aldaar de hitte geenzins kan ophalen tegen die welke digt by de *Zonnekeerkringen* is, alwaar hy zo lang 's middags eenigermate regt boven 't hoofd ſtaat, en elken dag zo veel langer boven de kim is, en daarenboven korter nagten t'ſchuil gaat. 1688.

Maar om weder tot *Tonquin* te keren. Gedurende de natte maanden is het daar overdadig heet, inzonderheid wanneer de Zon eens door de wolken ſtraalt, want dan is 'er nauwelyks eenige wind, die zig verroert. En my is ook door een perzoon, die vele jaren daar gewoond had, gezegd, dat hy 't geloofde de heetſte plaats te zyn, daar hy oit geweeſt was, alhoewel hy op vele andere plaatzen van *Indiën* was geweeſt. Belangende de regens, die zyn 'er niet van 't minſt, ſchoon niet van de zwaarſte ook, in vergelyking van andere welke ik onder de verzengde Lugtſtreek aangetroffen hebben, en dat op dezelfde hoogte en aan dezelfde zyde van den *Evenaar*. Het nat Saizoen begint hier in 't laatſt van April of in 't voorſte van May, en duurt tot het laatſt van Auguſtus; in welken tyd men 'er zeer zware regens heeft, die zomtyds vele uuren, en op andere tyden 2. of 3. dagen agter een duren. Egter zyn deze regens niet zonder eenige merkelyke verpozingen van ſchoon weêr, voornamelyk omtrent het begin of 't einde van dit Saizoen.

Door

(*a*) Zenith.

Digitized by Google

1688. Door deze regens ontſtaan die Landvloeden, welke noit op hun gewoonlyke tyden in deze landen tuſſchen de *Zonnekeerkringen* agter blyven, vermids alle de Rivieren dan over hun Oevers ſtromen. Dit is eene zaak die zo wel bekend is aan alle die van de verzengde Lugtſtreek kennis hebben, dat de oorzaak van het overvloeyen van den *Nyl*, om welke uit te vinden de Alouden hun hoofd zo byſter gebroken hebben, verbeeldende zig 't ſmelten van Sneeuw, 't wayen van jaar-winden, en ik weet niet wat al meer, nu niet langer een geheim is: want die Vloeden moeten zig noodwendig ontlaſten op die lage landen welke in hun weg leggen; gelyk als 't Land van *Egipten* doet ten aanzien van den *Nyl*, die een groot eind weegs binnen de verzengde Lugtſtreek van daan komt, en hoger dan *Ethiopia* ontſtaat. En iemand die de moeite waar neemt om den tyd der Landvloed in *Egipten* met die van de verzengde Lugtſtreek, in dat gedeelte waar in de *Nyl* vloeid, te vergelyken, zal die van *Egipten* bevinden zo veel later te zyn als de andere, als 'er redelyker wyze tyd vereiſt word, om de Wateren zulk een over groot ſtuk lands te doen voortſtromen. Zy hadden zig alzo wel mogen verwonderd hebben, over eenige andere Rivieren, die een verre weg buiten de verzengde Lugtſtreek lopen: maar dewyl ze alleenlyk kennis hadden van de Noorder gematigde Lugtſtreek, en dat de *Nyl* de eenigſte grote Rivier was, die men wiſt dat een groot ſtukweegs, uit een Land digt by de Linie voort quam, zo is die alleen het onderwerp van hun onderzoek geweeſt: maar dezelfde uitwerking moet noodzakelyk volgen van alle grote Rivieren, die uit de verzengde Lugtſtreek in de Zuider gematigde Lugtſtreek zouden mogen lopen. En belangende de verzengde Lugtſtreek, de jaarlykze vloeden en derzelver oorzaak, zyn overal door de lieden aldaar zo wel bekend, als de Rivieren zelve. In *America*, inzonderheid weet men dat de Rivieren van *Campeche*, *Rio Grando*, en andere, een grote verwoeſting door de vloeden veroorzaken, die zomtyds bomen van een geweldige hoogte met zig ſlepen; en deze vloeden, komen altoos op den gezetten tyd des jaars. In het droog geweſt van *Peru*, langs de Kuſt der *Vreedzame Zee*, alwaar het noit regent, gelyk het ook zelven in *Egipten* doet, heeft men niet alleenlyk vloeden, maar daar ontſtaan zelfs Rivieren door de jaarlykſche nedervalling van den regen op de Bergen Landwaard in, welker killen al 't ander gedeelte des jaars droog zyn. Dit heb ik aangemerkt wegens de Rivier *Yo*, op de Kuſt van *Peru*, gelyk in 't eerſte deel myner Reistogt te lezen is. Maar dit onderſcheid is 'er tuſſchen deze Vloeden, en die van *Egipten*, dat gelyk deze Rivier in de verzengde Lugtſtreek is, zo is ze ook in de Zuider breedte, en vloeid derhalven over, in een tegenſtrydig ſaizoen des jaars; name-

De oorzaak van 't overſtromen der Nyl.

Vloeden onder de verzengde Lugtſtreek.

Digitized by Google

namelyk op zulk een tyd wanneer de Zon in de Zuidertekens zynde, de regenen en Vloeden aan die zyde van de Linie veroorzaakt. 1688.

Maar om van deze uitweiding weder te keren. In Auguſtus is het weêr te *Tonquin* gematigder ten opzigt van hitte of regen, egter niet zonder regenvlagen; en September en October zyn nog gematigder Niettemin is het ſlimſte weêr in 't gantſche jaar voor de Zeelieden in een van deze drie laatſt genoemde Maanden, want dan heeft men de hevige ſtormwinden, *Typhones* genoemd. Deze winden zyn zo fel, dat de *Chinezen* die daar handel dryven, niet uit de Haven zullen gaan, voor het laatſt van October; na welke Maand men geen gevaar meer heeft van hevige ſtormwinden, voor het naaſte jaar. Stormwinden.

Deze *Typhones* zyn een byzondere zoort van geweldige ſtormwinden, die op de Kuſt van *Tonquin*, en de nabuurige Kuſten in de Maanden van July, Auguſtus, en September wayen. Gemeenlyk ontſtaan ze omtrent het veranderen van de Maan, 't zy als hy vol is of anders, en doorgaans gaat 'er zeer ſchoon weêr met weinig wind, en een heldere lugt, voor af. Deze kleine winden wyken af van de gemene Paſſaadwind van dat Gety des jaars, dewelke aldaar Z. W. is, en na 't Noorden en Noord-Ooſten omloopt. Eer de ſtorm komt vertoont zig als een voorbode een wolk in 't Noord-Ooſten, die zeer zwart is digt aan de zigteinder, maar na 't boven eind heeft hy een donker-roſſe koleur, en wat hoger is hy nog helderder, en verdwynt eindelyk in een witagtige of bleke koleur die men aan de uitterſte ſpits van de wolk beſpeurt. Deze wolk vertoont zig zeer yſlyk, en word zomtyds wel 12. uuren van te voren gezien eer de ſtorm komt. Wanneer deze wolk zig ſnel begint te bewegen, dan mag men terſtond wel wind verwagten; want die komt dan zeer hevig aan, en waait zeer geweldig uit den Noord-Ooſten, omtrent 12. uuren lang. Gemeenlyk is dezelve verzeld met vreeſlyke donderſlagen, grote en zware blixems, en overdadige regens Als de wind begind af te nemen dan gaat hy ſchielyk leggen, en 't word dood ſtil, 't welk een uur of daar omtrent duurt; als dan loopt de wind Z. W., en 't waait en regent immer zo hevig en zo lang uit die hoek, als het te voren uit het N. O. gedaan heeft.

November en December zyn twee zeer droge, gezonde, warme, en vermakelyke maanden; ook zyn January, February en Maart redelyk droog, maar dan heeft men 's morgens dikke miſten en zomtyds koude ſtofregens; ook is de lugt in die 3. maandan, dog inzonderheid January en February, zeer ſcherp, voornamelyk als de wind N. O. of N. N. O. is, 't zy zulks geſchied wegens de hoek daar de wind uitwaait, of dat het is ter oorzaak van het land daar hy komt overwayen; want ik heb op andere plaatzen aangemerkt, dat die winden kouder zyn als ze over land komen. April word voor een gematigde maand gehouden,

Digitized by Google

1688. zo wel ten aanzien van de hitte en koude, als wegens droogte en vogt.

Dit is de gemene geſteltenis van 't jaar: evenwel komen deze verſcheidene Saizoenen niet zo ſtip op hunnen tyd weder, of men beſpeurt zomtyds wel een Maand of meer verſchil: ook zyn deze Saizoenen juiſt niet alle jaren eveneens; want zomtyds zyn de regens heviger en langduuriger, en op andere tyden zyn ze gematigder. Zomtyds ook zyn ze niet genoegzaam om een goed gewas voort te brengen, of ze komen zo ontydig dat ze de Rys beſchadigen, of ten minſten niet voordelig voor dezelve zyn. Want het akker-gewas van dit land, en alle andere landen onder de verzengde Lugtſtreek ſchikt zig na de jaarlykſche vloeden, die 't land bevogtigen en meſten, en indien het nat ſaizoen droger is dan na gewoonte, zo dat de Rys-akkers niet doornat worden van 't overvloeyen der Rivieren, dan valt het gewas ſchraal; en wanneer de Rys, die hun brood, en voornaamſte levens-onderhoud is, daar ontbreekt, dan kan zulk een volkryk land als dit is niet beſtaan, zonder byſtand van hun gebuuren. En indien 't dan gebeurt dat ze van over Zee moeten verzorgd worden, dan verkopen vele van de armſte hun kinderen, om hun eigen leven te onderhouden, terwyl andere die gene kinderen hebben van honger vergaan en ſterven. Deze manier om dus met kinderen te handelen, is niet alleen in dit Ryk gebruikelyk, maar in alle andere Plaatzen van Ooſt-Indiën, voornamelyk op de Kuſten van *Malabar* en *Coromandel*: want daar gebeurt het ruim zo dikwils dat de hongersnood, ja bykans op een ongelooflyke wyze, in zwang gaat; want die landen zyn gemeenlyk zeer droog, en brengen zo overvloedig geen Rys voort als *Tonquin*. Ook zyn 'er zulke grote Rivieren niet om het land vet te maken, maar al hun veldgewas ſchikt zig alleenlyk na 't regenſaizoen; en wanneer deze ſaiſoenen miſſen, gelyk het dikwils gebeurt, dan hebben ze gantſch geen oogſt. Zomtyds gebeurt het dat ze in drie of vier jaren weinig of geen regen hebben, en dan vergaan de menſchen jammerlyk. Zulk een hongersnood was 'er 2. of 3. jaren, eer ik na 't Fort *St. George* ging, dewelke aldaar zo gruwelyk woedde, dat duizenden van menſchen van gebrek vergingen, en gelukkig waren ze die 't konden uithouden tot dat ze aan de Zeehavens quamen, alwaar de *Europeërs* woonden, om hen zelven te verkopen, alwaar 't dat zy zekerlyk wiſten, dat ze aanſtonds uit hun land zouden vervoerd worden. Maar de hongersnood woed noit zo hevig te *Tonquin*; ook kan men hun groodſte ſchaarsheid niet zo eigentlyk een hongersnood noemen; want in de allerſlimſte tyden is 'er nog rys, en 't geſchied door de armoede van 't geringe volk, dat 'er zo vele ſterven, of hun kinderen verkopen: want indien ze geld hadden, zouden ze rys genoeg konnen bekomen; en wanneer de rys dus duur is, dan is alles zo na advenant.

Verkoping van kinderen door hongersnood.

Daar

DAAR is nog een verder onderſcheid tuſſchen de Landen van *Malabar* en *Coromandel*, en dat van *Tonquin*, dat hoe meer regen zy daar hebben, des te groter hun zegen is, daar men hier in 't tegendeel, door de laagte van 't land wel al te veel regen kan hebben, maar egter ziet men dat zelden. Wanneer dit gebeurt dan hebben ze dykjes om de Rivieren en Sloten 't overlopen te beletten, maar 't mag zomtyds weinig helpen, wanneer de vloeden hevig zyn, en voornamelyk als ze buiten 's tyds komen. Dog als de vloeden in haar ſaizoen komen, ſchoon zy groot zyn, en al 't land overſtromen, egter doen ze geen quaad; maar in 't tegendeel zyn ze voordeelig, om dat de ſlyk, die ze agter laten, het land meſt; en als 't al gebeurde, dat het laag land door de vloeden ſchade leed, het dorre Veldland zou te beter gewas uitleveren, en 't ander te baat komen, gelyk het ook in gunſtiger Saizoenen doet. In de droge Saizoenen hebben de lage landen dit voordeel, dat men gemaklyk groeven kan delven om 'er 't water uit de Rivieren in te leiden tot bevogtiging van 't land ter wederzyde. Zulks dat hoedanig ook 't ſaizoen zy, dit land noit in de grootſte verlegenheid komt. Dog gemerkt het getal van deszelfs Inwoonders, en de armoede van 't grootſte gedeelte, zo gaat het zomtyds hier, gelyk in alle volkryke landen; de armen hebben 't ſlimſt, inzonderheid het handwerks volk in de Steden. Want de handel of neering is zeer onzeker, en men ſteld de menſchen te werk, na dat 'er veel of weinig Schepen komen, om de Goederen af te halen. En zo 'er maar een klein getal van Schepen komt, gelyk 't zomtyds gebeurt, dan moeten de arme, uit gebrek van werk, ſchier van honger vergaan. En dit is niet alleen zo te *Tonquin*, maar de meeſte Zyde-landen hebben een menigte van arme menſchen, die goedkoop werken, en zig zoberlyk met wat rys behelpen; dewelke als ze niet heel goedkoop is, gelyk het dikwils gebeurt, dan zyn de arme lieden onmagtig zig te generen. 1688. Arme lieden te Tonquin.

III HOOFDSTUK.

Van de Inboorlingen van Tonquin: *Hunne gedaante, geſteltenis, bequaamheid, kleding, Gebouwen, Dorpen, Dyken, Sloten en Tuinen van* Cachao *de Hoofdſtad; Ovens om Goederen voor brand te bewaren, en andere voorzorge daar tegen. De Straten der Stad, des Konings Palyzen; de Engelſche en Duitſche Kantoren. Een konſtig gevaarte by de Stad, om de kragt der Landvloeden te breken. Van de Wyven en gemene Vrouwen. Maaltyden by de Graven der doodden; en jaarlykſche Feeſten. 't Onthaal met* Betel *en* Arak. *De*

1688. *Afgodendienst, Pagoden, Priesters, Offerhanden en Gebeden. De Taal en Geleerdheid; Handwerken, Ambagten, gewerkte Waaren, en Koophandel.*

Gedaante der Tonquineſen.

TONQUIN is zeer volkryk, zynde zeer vol van Dorpen: de Inboorlingen zyn doorgaans van een middelbare lengte, en glad van leden. Zy zyn van een tanige Indiaanſche koleur, maar egter van de mooiſte van die zoort, die my voorſtaat gezien te hebben; want men beſpeurt in het gelaat van zommige, wanneer ze door een ſchielyke hartstogt bevangen worden, eenige blozendheid of verandering van koleur, 't welk ik noit in andere Indianen heb konnen beſpeuren. Hun tronien zyn doorgaans platagtig; en van een eyronde gedaante: hun neuzen en lippen fatzoenlyk en niet onbevallig. Hun hair is zwart, lang, ſluik, en zeer dik, en zy laten het neerhangen op hun ſchouderen.

Zwarte tanden, hun cieraad.

HUN tanden zyn zo zwart, als zy ze konnen maken, dewyl zy dat voor een groot cieraad houden, en daarom verwen zy ze, waar aan ze drie of vier dagen werk hebben. Zy doen dit wanneer ze 12. of 14. jaren oud zyn, zo jongens als meisjes, en gedurende dien tyd durven zy geen voedzel te gebruiken, als wat water, Thee, of eenig ander vogt, en dat nog niet veel ook, uit vrees, zo ik agt, van door de verw vergiftigt te worden; zo dat ze, terwyl dit geſchied, een ſtrenge tugtiging moeten uitſtaan: en gelyk als beiderlei geſlagten dit doen, zo ook van alle ſtaten; de arme moeten deze wyze opvolgen zo wel als de ryke, of anders zouden ze, huns bedundens, als de onvernuftige dieren zyn; en 't zoude hen een groote ſchande wezen, te zyn als Olifanten of honden, by welke zy de gene vergelyken, die witte tanden hebben.

ZY zyn doorgaans behendig, ſnel, en werkzaam; en heel vernuftig in hun handwerken. Dit ziet men aan de menigte van mooye Zyde-ſtoffen, die hier gemaakt worden, en aan 't aardig Lakwerk dat 'er van daan gevoerd word. Zy zyn ook arbeidzaam en naarſtig in hun beroep: maar dewyl 't land zo volkryk is, zyn vele zeer arm, door gebrek van werk: en ſchoon het land vol van Zyde, en andere Werkſtoffen is, egter is 'er weinig te doen als 'er geen vreemde Schepen komen. Want het is het geld en de goederen die hier gebragt worden, voornamelyk van de Engelſchen en Hollanders 't gene hier eenig vertier maakt; naardien anders de Handwerkslieden geen geld hebben om werk op te zetten: en daarom zyn de uitheemſche Kooplieden genoodzaakt hén geld vooraf te betrouwen, ten minſten een derde deel of de helft van de waarde der goederen: en dat 2. of 3. maanden van te voren eer de goederen konnen gelevert worden.

den. Hierom is het dat de Schepen, die hier komen om te handelen' noodzakelyk zo lang moeten wagten, tot dat de Goederen gemaakt zyn, 't welk gemeenlyk 5. of 6. maanden duurt. 1688.

Speelzugt.

De *Tonquinezen* leveren goede knegts uit, de beſte zo ik agt, van geheel *Indiën*; want gelyk als ze doorgaans begrypelyk en leerzaam zyn, zo zyn ze getrouw, naarſtig, en gehoorzaam als ze gehuurd zyn; evenwel zyn ze ſlaauwhartig, miſſchien om dat ze onder een eigengoeddunkelyke Regering wonen. In arbeid zyn zy geduldig, maar in ziekte zeer moedeloos. Zy hebben een grote fout die zeer gemeen onder hen is, en dat is hun genegenheid tot dobbelſpel; hier op zyn ze in 't algemeen zo verzot, tot Dienſtknegten toe, dat nog het ontzag hunner Meeſteren, nog iets anders magtig is hen te weerhouden, tot dat zy alles wat ze hebben, ja zelfs hun kleederen verlooren hebben. Dit is een doorgaande ondeugd onder alle Ooſterſche Volken, inzonderheid de *Chinezen*, gelyk in 't XV. Hoofdſtuk van myn eerſte deel gezegd heb. Waar by ik nog zal voegen, dat de *Chinezen*, welke ik in *Tonquin* vond, niet minder daar toe overgegeven waren, dan eenige andere welke ik elders ontmoet heb. Want na dat ze hun geld, goed en klederen verloren hebben, zetten ze hun Wyven en Kinderen daar ook by op; en eindelyk zullen ze hun hair, als het dierbaarſte dat ze in de Wereld hebben, mede by zetten en verpanden; en daar na 't koſt wat het wil, het zelve loſſen, want een vrye *Chinees*, gelyk deze zyn, die van de *Tarters* zyn ontvlugt, zouden zig alzo zeer ſchamen over kort hair, als een *Tonquinees* over witte tanden.

Kleding.

De klederen der *Tonquinezen* zyn van zyde of kattoen gemaakt, het arm volk en de Soldaten dragen voornamelyk kattoen dat donker bruin geverwd is: maar de ryke en de *Mandaryns* dragen gemeenlyk Engelſch laken: de voornaamſte kleuren zyn rood of groen. Als zy voor den Koning verſchynen, hebben ze lange tabbaarden aan die tot op hun hielen hangen; en niemand mag in zyne tegenwoordigheid verſchynen, dan in zulk een dos. De Groten dragen ook mutzen van 't zelfde ſtof daar hun rokken van gemaakt zyn; maar de middelzoort en de arme gaan gemeenlyk bloots hoofds. De Viſſchers niet te min, en andere arbeiders die door hun werk voor de lugt bloot ſtaan, hebben hoeden met brede randen, van riet, ſtroo, of *Palmetes*-bladeren gemaakt; dog deze hoeden zyn zo ſtyf als een bord, en gantſch niet gebogen op 't hoofd; weshalven 'er banden aan zyn, die onder de kin vaſt gebonden worden, om den hoed vaſt op 't hoofd te houden Deze hoeden zyn maar zeer gering, en worden zelden gedragen, dan in regenagtig weêr. Hun andere klederen zyn zeer weinig en ſlegt; een geſcheurde broek is hen gemeenlyk genoeg; zommige

Digitized by Google

1688. hebben nog een ſlegte wyde py, maar geen hemden, kouſſen, nog ſchoenen.

Huizen. De Gebouwen der *Tonquinezen* zyn maar ſlegt: hun huizen zyn klein en laag; de muuren zyn of van kley, of van horden met leem beſtreken, en de dakken met ſtroo gedekt, dog zeer ſlegt, voornamelyk op 't land. De huizen zyn te laag tot bovenkamers; dog beneden op de vloer zyn 'er twee of drie afſchutzels van gevlogten riet of ryzen gemaakt, in elk van welke een venſter is, om ligt door te ontfangen. Deze venſters zyn anders niet dan vierkante gaten in de wand, welke zy 'snagts met een plank daar toe gemaakt toeſluiten. De vertrekken zyn maar armelyk voorzien; met een ſlegt bed of twee, of meer, na dat het huisgezin groot is, in de binnenſte kamer: en eenige ſtoelen en banken in 't voorhuis om op te zitten. Ook ſtaat 'er gemeenlyk een tafel, en aan de zyde daar van een klein Outaar, met twee reukwerkvaten; en geen huis is zonder Outaar. In een van deze reukwerkpotten is een bosje biezen, waar van ik zag dat de einden altoos gebrand waren, zynde het vuur uitgedooft. Dit voorhuis is ook de plaats daar ze gemeenlyk hun ſpys toemaken: hoewel ze by mooi weêr zulks dikwils in de opene lugt doen aan de deur, of op hun erf, om daar door te minder overlaſt van de hitte of rook te hebben.

En huisraat.

Zy wonen niet in enkelde huizen, maar t' zamen in Dorpen: 't is iets raars een enkeld huis te zien. De Dorpen beſtaan gemeenlyk uit 20., 30. of 40. huizen, zynde zeer digt op malkanderen 't gantſche land over: en egter nauwlyks te zien voor dat men 'er aan komt, ter oorzaak van 't geboomte en de boſſchen, die 'er rondom zyn. En 't is in de lage landen digt by de Zee alzo zeldzaam een boſchje zonder een Dorp te zien, als een Dorp zonder een boſchje: maar de hoge landen zyn vol van Boſſchadien, en de Dorpen ſtaan daar als in een éénig groot woud. De Dorpen en 't land daar om heen behoort den Groten meeſt toe, en de Inwoonders zyn huursluiden, die 't land bebouwen en beplanten.

Dyken. De Dorpen in die lage landen zyn met grote dyken en diepe ſloten omringd, dewelke het geheel boſchje, waar in het Dorp ſtaat, omzingelen. De dyken dienen om te beletten, dat het water in het nat Saizoen de Tuinen niet overſtroomt, of in de huizen komt, wanneer al het land daar buiten 2. of 3. voeten onder water legt. De ſloten of graften zyn om het water in een droge tyd te behouden, en daar mede als 't nodig is de Tuinen te beſproeyen. Elk laat het water na zyn welgevallen door kleine greppels of groeven uit de graft in zyn Tuin lopen, en doorgaans zyn de Tuinen door zo een groef van een geſcheiden. De huizen ſtaan hier en daar in 't boſch niet neffens malkander, maar in 't wild, en met een kleine

Graften. en Greppels.

heggen

hegge of ſchutting omheynd. Elk huis heeft een deur waar door men eerſt in den Tuin komt, want het huis ſtaat in 't midden daar van, en de Tuin ſtrekt zig agter het huis tot aan de graft uit, hebbende ter wederzyde een greppel en een hegge. In de Tuinen heeft elk zyne eigene boomen en vrugt, als Oranje-appelen, Limoenen, *Betel*, Pompoenen, Meloenen, Pynappelen, en vele kruiden. In het droog Saizoen zyn deze boſchagtige woonplaatzen zeer vermakelyk, maar in 't nat Saizoen is 'er geen bevalliigheid aan: want ſchoon ze dus door dyken omringd zyn, egter gelyken 't dan wel Eenden-hokken, die rondom nat en beſlykt zyn: ook kan men van 't eene Dorp niet na 't ander gaan, dan tot aan de knien toe door het water, 't en zy zomtyds in ſchuitjes, die ze daar toe houden: dog des niettegenſtaande zyn ze zelden buiten de modder en 't nat, zelfs in 't midden van de Tuinen zo lang als dat Saizoen duurt. De Inwoonders van 't hoger gedeelte dezes lands zyn van zulke ongemakken niet gequeld, maar wonen ſchoner en beter, dewyl hun land noit door water overſtroomd word; en alhoewel ze ook in Dorpen of Vlekken wonen, egter behoeven ze die niet met dyken of graften te omvangen, maar leggen open voor 't boſch. 1688.

De Hoofdſtad *Cachao*, die in 't hoge land ſtaat, omtrent 80. Engelſche mylen van de Zee, aan de Weſtzyde der Rivier, en op een redelyke effene, hoewel ryzende grond, legt op dezelfde wyze open, zonder wal, dyk, of graft. Mogelyk zyn 'er in *Cachao* wel 20000. huizen. Dezelve zyn doorgaans laag, de muuren zyn van modderige leem, de daken van ried of ſtroo; evenwel zyn 'er eenige huizen van gebakken ſteen gebouwd, en met pannen gedekt. De meeſte van deze huizen hebben van agter een plaats of erf, en op ieder erf ziet men een klein gewelfd gebouwd, eenigzins van fatzoen als een oven, omtrent zes voet hoog, met de mond aan de grond; zynde van gebakken ſteen gemetzeld, en met een dikke leem of modder beſtreken. Indien 'er ergens al een huis zonder een plaats is, zo hebben ze evenwel zulk een zoort van een oven, maar kleiner, ſtaande in 't midden van 't huis, en nauwelyks is 'er een huis in de Stad zonder zulk een Oven. 't gebruik daar van is, om 'er hun voornaamſte Goederen in te ſteken, wanneer 'er een brand ontſtaat: want deze lage met ried gedekte huizen vatten ligt vlam, voornamelyk in de droge tyden, wanneer vele huizen als in een ommezien verteerd worden, zo dat ze dikwils ſchier geen tyd hebben om hun goederen in deze gewelfde ovens, die zo digt by hen zyn, te ſteken. Cachao. Voorſorg tegen brand.

Gelyk ieder byzonder perſoon van dusdanig een middel voorzien is om zyne Goederen te bergen, als 'er een brand ontſtaat, zo heeft de Regering

1688. ring ook eenige dienſtige hulpmiddelen verordineerd tot voorkoming van den brand, of dempige van dezelven eer de vlam te veel de overhand neemt, Want als het droog Saizoen begint moet elk altoos een grote pot met water op de top van zyn huis houden, om die aanſtonds te konnen uitgieten: als 't de nood vereiſcht. Daarenboven moet hy eenlange ſtok hebben met een puts of ſchepvat aan 't einde, om water uit de greppels te konnen ſcheppen, en op de huizen te gieten. Maar by aldien de brand zo toeneemt, dat deze middelen niet konnen helpen, dan ſnyd men de banden, die het ſtrodak op de huizen houden aan ſtukken, en laat het van de ſparren afglyen. Dit geſchied met weinig moeite; want het ſtroo is 'er niet opgelegt, gelyk by ons, nog ook met enkelde bladen daar opgebonden, gelyk in *Weſt-Indiën*, en ook in vele Geweſten van *Ooſt-Indiën*, alwaar ze de huizen met *Palmetes*-bladen dekken; maar dit dak is gemaakt van grote ruiten, die 7. of 8. voet vierkant zyn, eer ze der eens opgelegd worden, zulks dat vier of zes zulke vierkante ſtukken de gehele zyde van een huis, na dat het groot of klein is, kunnen bedekken; en dewyl deze ſtukken hier en daar alleenlyk aan de ſparren met rottingen vaſtgemaakt zyn kan men dezelve gemakkelyk los ſnyden, waar door dan het halve dak ten eerſten afglyd. Deze vierkante ſtukken zyn beter dan los ried, als zynde veel handelbaarder in gevalle een daar van digt by den Oven valt, waar in de Goederen geborgen worden; want men kan ze gemakkelyk wegſleepen. Door dit middel konnen de nabuurige huizen met der haaſt ontdekt worden, eer de vlam daar aan komt; en het ſtrodak word weggeſleept, of ten minſten op zulk een plaats gelegt, alwaar het alleen kan branden. En tot dien einde moet elk een lange ſtok of Bamboes aan zyn deur houden met een ſnydende haak of krom ſnymes, om met der haaſt, het dak van de huizen te konnen rukken. En zo iemand bevonden word geen pot met water boven op zyn huis, en een ſchepvat en haak, beide met lange ſtokken, aan zyne deur te hebben, die word ſtrengelyk over dit verzuim geſtraft; Want zy zyn hier omtrent zeer ſtreng; en onaangezien deze voorzorg lyden zy evenwel dikwils grote ſchade door brand.

Straten van Cachao.

De voornaamſte ſtraten van deze Stad zyn heel wyd, hoewel zommige ook vry naauw zyn. De meeſte zyn beſtraat met kleine ſtenen, maar op een zeer ſlordige wyze. In 't nat Saizoen zyn ze zeer ſlikkerig; en in de droge tyd zyn 'er vele ſtilſtaande poelen, en eenige ſloten vol van zwarte ſtinkende modder in en omtrent de Stad. Dit maakt haar onvermakelyk, en men zoude ook denken ongezond: evenwel ſchynt 'er de lugt vry gezond te zyn, voor zo veel ik heb konnen vernemen.

De Koningen van *Tonquin*, die deze Stad tot hun geſtadig verblyf maken,

ken, hebben twee of drie Paleizen daar in, zo als ze dan zyn; altoos twee daar van zyn maar heel slegt; zy zyn van hout getimmerd, en egter zyn 'er vele stukken grof geschut daar om heen geplant, voorts zyn 'er stallen voor des Konings Olifanten en Paarden, en redelyk grote vierkante plynen, alwaar de Soldaten ordentlyk konnen optrekken. Het derde Palys word het Koninglyk Palys genoemd, zynde pragtiger gebouwd dan de twee andere, hoewel ook van hout, dog van alle kanten open, gelyk de *Divans* in Turkyen gezegd word te zyn. De muur, die het omringd, is 't aanmerkelykst, men zegt dat dezelve drie mylen in den omtrek is: de hoogte dezer muur is van 15. of 16. voet, en hy is byna zo breed of dik; ter wederzyde is dezelve met gebakken steen opgehaald. Daar zyn verscheidene poorten om 'er in en uit te gaan. Maar de voornaamste poort ziet regt op de Stad; men zegt dat dezelve noit geopend word, dan wanneer de *Bouw* of Kyzer daar in of uit gaat. Daar zyn twee kleiner poorten ter wederzyde, die by alle voorvallen geopend worden, als iemand daar in of uit moet gaan; maar Vreemdelingen hebben die vryheid niet; dog zy mogen langs de trap, die by de poort is wel boven op den muur klimmen, en 'er rondom wandelen: op zommige plaatzen is deze muur ingevallen. 1688. Palyzen. Koninglyk Palys

Binnen deze muur zyn grote Vischvyvers, en speeljagtjes tot des Kyzers vermaak. Dog ik zal uitstellen van hem te spreken (wiens gevangenis dit eerder is dan een Hof,) tot het volgende Hoofdstuk, alwaar ik van de Regeering zal handelen.

Het huis van de Factory der Engelschen, waar van 'er hier niet veel zyn, legt vermakelyk aan 't Noord-eind van de Stad, tegen de Rivier aan. 't Is een vry fatzoenlyk laag huis, het beste dat ik in de Stad gezien heb. Daar is een gevoeglyke Eetzaal in 't midden, en aan elke eind bequame vertrekken voor de Kooplieden, Factoors, en knegts der Maatschappye om in te wonen. Dit huis staat gelyks de Rivier; en aan elk eind zyn kleiner huizingen tot andere gebruiken, als Keukens, Pakhuizen enz., dewelke op een ryg van 't groot huis na de Rivier toelopen, makende gelyk als twee vleugels, met een vierkant plyn dat open legt voor de Rivier. Op dit vierkant plyn digt by de Rivier staat een Vlaggesteng, om by alle voorvallen de Engelsche vlag aan op te hyssen: want het is de gewoonte van onze Landslieden t' scheep, de vlaggen op Zondagen, en alle andere voorname dagen, te laten waayen. De Engelsche Factory.

De Hollandsche Factory is digt by de Engelsche, aan de Zuidzyde; ik ben 'er noit in geweest, en kan 'er daarom niets van zeggen, dan dat ik van andere gehoord heb, dat hun erf zo groot niet is als 't onze, hoewel zy vele jaren een Kantoor daar gehad hebben, en de Engelsche daar maar De Hollandsche Factory.

1688. onlangs van *Hean* gekomen zyn, alwaar zy te voren hun verblyf hadden.

Paalwerk

DAAR is niets merkwaardigs meer in of omtrent de Stad, dan een zeker Paalwerk aan dezelve zyde van de Rivier. Dit is een zwaar gevaarte van hout, aardig t'zamengevoegd, en zeer konſtig op grote palen gezet, die in de Rivier ſtaan digt aan den dyk. Deze palen zyn ſtyf in de grond geſlagen, en digt aan malkanderen; en alle de ruimte die 'er tuſſchen dezelve en de dyk van de Rivier is, is met ſtenen gevuld, waar over grote balke dwars heen gelegd zyn, welker einden aan de palen zyn vaſtgeklonken, zo dat dit gantſche gevaarte bewogen zou moeten worden, eer iets daar van zig kan begeven. Dit werk ſtaat 16. of 17. voet boven water in de droge tyd; maar in 't nat Saizoen komen de vloeden tot op 2. of 3. voet na aan den top. Het is gemaakt om 't geweld des waters in 't regenſaizoen te wederſtaan; want de ſtromen quamen zo ſterk tegen deze plaats aan, dat eer dit gevaarte gemaakt was, de dyk afſpoelde, en alles perykel liep van weg te ſtromen, zelfs tot vernieling van de Stad, indien men door dit middel zulks niet voorgekomen had. En 't gevaar was te groter, om dat 'er een wyde poel in 't land is, en een lage grond tuſſchen dezelve en de Stad; zo dat indien 'er maar een kleine inbreuk in de poel was gekomen, het water tot aan de Stad zoude geſtroomd hebben. En hoewel de Stad zo hoog legt dat de Landvloeden die noit raken, nogtans dewyl de grond waar op ze ſtaat een zoort van bol zand is, zo zoude dezelve niet altoos tegen zulk een geweld hebben konnen ſtand houden: want de natuurlyke vloeden maken dikwils grote verandering in de Rivier, door hier en daar aan d'eene zyde van de Rivier een hoek lands af te ſpoelen, en aan d'andere zyde weder een nieuwen uithoek te maken; en dat voornamelyk in dit gedeelte van het land, alwaar men hoge dyken heeft; want digter aan de Zee, alwaar het land terſtond onder legt, maken de vloeden zelden veel verandering, en bewegen zig ſtiller.

MAAR om weder te keren tot het volk, zy zyn beleefd en minnelyk jegens vreemdelingen, voornamelyk die nering of Koophandel doen: maar de Groten zyn hovaardig en ſtaatzugtig, en de Soldaten zeer verwaand. Dog de arme zyn diefagtig, zo dat de Factoors en vreemdelingen die hier komen handelen, genoodzaakt zyn by nagt goede wagt te houden om hun

Dievery. Goederen te bewaren, onaangezien de ſtrenge ſtraf tegen dievery. 't Is waar men heeft 'er grote gelegenheid om te ſtelen, om dat de huizen zo ſlegt gebouwd zyn; maar buiten dat, zullen ze onder de grond doorgraven om niet in hunnen toeleg te miſſen, en zy ſtellen tot dien einde nog vele andere liſten in 't werk. Wat plegtigheid zy omtrent het Huwelyk of omtrent de geboorte van een Kind gebruiken is my onbekend. Vele wyven

ven te hebben is daar te lande vry, en zy kopen de Vrouwen van de Ouders; De Koning en de Groten houden 'er verſcheidene, na dat de luſt hen daar toe aandryft, of hun vermogen zulks toelaat. De arme worden meer weerhouden door gebrek van middelen, als door mangel van begeerte; en ſchoon vele niet magtig zyn een Wyf te kopen, veel min te onderhouden, evenwel maken de meeſte dat zy 'er een krygen, want daar ſchieten 'er altyd nog eenige over die zo weinig waard zyn, dat zy maar bly zyn als ze een arm Man konnen bekomen. Maar als het dan een ſchaarze tyd is, vind de Man zig genoodzaakt Wyf en Kinderen te verkopen, om Rys tot zyn onderhoud te krygen. Evènwel is dit hier zo gemeen niet, als op de Kuſten van *Malabar* en *Coromandel*. 1688. Koop van Wyven.

Deze gewoonte van Vrouwen te kopen gaat ligtelyk over tot die van Byzitten te huuren, en geeft een grote vryheid aan de jonge vrouwlieden, die haar zelven aan vreemdelingen, die haar genoeg geven willen, vrywillig aanbieden. Men vint 'er van allerlei pryzen, van 100. Daalders tot 5. toe, en die geen geld mogen gelden laten zig gebruiken van arme Zeevarendsgasten, gelyk de *Lascars*, welke *Moren* van *Indiën* zyn, die hier met Vaartuigen van 't Fort *St. George* en elders komen, en anders niet te miſſen hebben als wat overſchot van hun Scheepskoſt. Zelfs de Groten van *Tonquin* bieden hun Dogters aan ten gebruike van de Kooplieden en Officieren, ſchoon zy niet boven 5. of 6. Maanden in 't land ſtaan te blyven: en zy zyn niet bekommerd dat ze een Kind zullen krygen by blanke mannen, want die Kinderen zyn moyer als hun Moeders, en by gevolg, zo 't Meisjes zyn, meerder geagt. 't Huuren van Byzitten.

Maar om weder op ons ſtuk te komen, de Vronwen die haar zelven dus verhuuren, zo ze zuinig zyn, en beſparen 't gene zy door deze ongebondene minneryen verdienen, weten wel haaſt Mannen te krygen, die haar niet alleenlyk lief hebben, maar ook genoeg agten; en zy zelve betonen haar daar na getrouwe en gehoorzame Vrouwen te zyn. Want men geeſt haar na, dat zy zelfs den vreemdelingen, zo lang ze met hen verkeren, getrouw zyn, inzonderheid den genen die lang in 't land blyven, of jaarlyks daar komen, gelyk de Hollanders gemeenlyk doen. En vele van hen hebben door hunne *Tonquineze* Juffers een braaf capitaal overgewonnen, voornamelyk door geld en goederen aan haar te betrouwen: want in dit arm land is het een groot voordeel als men de Markt kan afwagten; en dat doen deze koopvrouwen, als zy met geld of waren voorzien zyn, zeer vlytig, nemende de gelegenheid waar van ruuwe zyde te kopen in de ſlapſte tyd van 't jaar, en als 'er dan weinig te doen valt, zetten zy de arme lieden aan 't werk, en krygen 't niet alleen voor minder geld, maar

Digitized by Google

1688. ook beter gedaan, dan wanneer der Schepen hier zyn; want dan is elk bezig, en heeft het zeer druk, willende als dan na de haastigheid van 't werk betaald wezen. Dus weten deze Vrouwen de goederen dan gereed te krygen tegen de aankomst van de Schepen, en voor de gemene werktyd, tot voordeel van den Koopman en de *Pagally*.

Begrafenis. Als 'er iemand sterft, dan word hy op zyn eigen erf begraven, want gemene graafplaatzen heeft men 'er niet: en een Maand daar na moeten de vrienden van den overleden, voornamelyk zo hy de Meester van 't huisgezin is geweest, een groot gastmaal van vleesch en vrugten op 't graf houden. 't Is het ampt der Priesteren zig by deze plegtigheid te laten vinden; en zy komen 'er ook altoos, om toe te zien dat de vrinden van den verstorvenen dit behoorlyk nakomen. Om dit gastmaal aan te regten zyn zy gehouden een stuk lands te verkopen, schoon ze anders gelds genoeg zouden mogen hebben; en 't geld dat 'er van dit land komt, word besteed tot het gene dat voor deze Staatzie nodig is, dewelke dan ruimer of slegter aangelegd word, na den staat des overleden. Zo hy een man van aanzien is geweest, dan word 'er een hoge houtstapel 7. of 8. voet in 't vierkant, 20. of 25. voeten hoog, op het graf opgeregt: omtrent 60. voet van dezen stapel worden kleine loodzen opgeslagen, met planken om eetwaren op te leggen, bestaande uit vleesch, en vrugten van allerlei zoort in overvloed. Daar op vloeid dan het Landvolk derwaards, om een buik vol eeten te krygen, want het gastmaal schynt vry voor alle die hier komen, ten minsten voor de gene die daar om heen wonen. Hoe deze spyze toegemaakt en geschikt worden, weet ik juist niet, maar het volk wagt tot dat alles gereed is. Dan kruypt de Priester in de houtstapel, en klimt boven op den top, en van boven neerziende doet hy een aanspraak tot het volk. Daar na klimt hy weder af, en dan word deze houtmyt in de brand gestoken, en tot de grond toe verbrand. Dit geschied zynde gaan zy aan 't eeten. Ik heb zelf diergelyk een doodmaal eens gezien, gelyk ik elders verhalen zal.

Houtmyt.

Feesten. De *Tonquinezen* hebben twee jaarlykschе Feesten: het voornaamste is op de eerste nieuwe Maan in 't jaar; en hun jaar begint met de eerste nieuwe Maan die na het midden van January komt, want anders word die Maan by 't oude jaar gerekend. Op dezen tyd zyn zy 10. of 12. dagen vrolyk, en daar word geen werk gedaan, maar elk schikt zig zo mooi op als hy kan, inzonderheid onder 't gemene volk, het welk den tyd met spelen en kortswyl door brengt, en men ziet de straat vol volks, zo van stedelingen als landslieden, die hier en daar na eenig vermakelyk bedryf staan te kyken. Zommige maken schoppen in 't midden van de straten; het ge-

stel

ſtel daar van is omtrent als by ons, dog de gene die ſchopt, ſtaat regt 1688.
over eind op het onderſte van de ſchop, 't welk een ſtok is, waar aan ter weder zyde een touw is vaſt gemaakt, welk beide touwen hy in 't ſchoppen met zyne handen vaſt houd; en zy vliegen zo byſter in de hoogte, dat indien de ſchop quam te breken, zy op zyn beſt hun leden ook breken zouden, zo niet mors dood vallen. Andere brengen den tyd door met drinken; hun gewoonlyke drank is *Thee*; maar zy maken zig vrolyk met hete *Arak*, welke zy zomtyds met *Thee* mengen. Dog 't zy hoe 't ook zy, deze drank heeft een lelyke ſmaak, hoewel zy heel ſterk is, en daarom zeer by hen geagt word, voornamelyk te dezer tyd, wanneer zy hen zelven dus overgeven tot vrolykheid, of uitzinnigheid, ja beeſtagtige dronkenſchap. De ryken zyn wat omzigtiger, evenwel zyn ze ook heel vrolyk te dezer tyd. De Edelen maken met hun vrinden goede cier, en onthalen hen met de beſte *Arak*, alhoewel 'er om de waarheid te zeggen, geen goede in dit land is. Dog zo goed als die dan is, zy houden dezelve voor een grote hartſterking, voornamelyk als 'er Slangen en Schorpioenen ingelegen hebben, gelyk men my gezegd heeft: want dan houd men die drank niet alleen voor een grote hartſterking, maar ook een tegengift voor Lazery, en allerlei fenyn; en men agt het een groot teken van eer iemand met dit vogt te onthalen. Dit heeft my iemand verhaald, die dikwils aldus van de Groten onthaald was. Zy kaauwen op dezen tyd ook meer als gemeen *Betel*, en vereeren 't malkanderen.

Het *Betel*-blad is 't voornaamſte onthaal in 't Ooſten op alle bezoeken, en word altoos gegeven met *Areek* daar in gewonden. Zy maken de *Areek* tot balletjes of pillen, na dat ze eerſt de buitenſte groene harde ſchil van de noten hebben afgedaan, en dezelve in 5. of 4. ſtukken, min of meer, na dat hy groot is, hebben geſpleten: dan beſtryken zy het blad geheel over met *Chinam* of kalk, die ze tot dien einde gemengd in een doos houden. Betel en Areek.

Alhier zal ik in 't voorby gaan zeggen dat in 't eerſte deel myner Rystogt pag. 240. en 241. een fout is, dewyl de noot aldaar door een misſlag de *Betel*, en de *Areek*-boom de *Betel*-boom genoemd word, daar nogtans *Betel* eigentlyk den naam van 't blad is dat men kauwt. In dit blad aldus met *Chinam* beſtreken rollenze een reepje van de *Areek*-noot heel netjes, zynde dit ſtukje omtrent een duim breed lang, en zo dik als 't eind van een vinger. Elk heeft hier een doos by zig die een groot getal van deze balletjes kan houden, en zy hebben 'er altoos een goede voorraad van gereed: want alle perzonen, van wat ſtaat zy ook zyn, van den Vorſt tot den bedelaar, kaauwen dit goed by menigte. De arme dragen 'er een beurs vol

1688 van by zig; maar de *Mandaryns* of Groten hebben moye eyronde doosjes, eigentlyk tot dit gebruik gemaakt, die 50. of 60. van deze *Betel*-balletjes konnen houden. Deze doosjes zyn net verlakt en verguld, zo wel van binnen, als van buiten, met een dekzel daar op: en zo een vreemdeling hen bezoekt, voornamelyk een *Europeër*, dan zullen ze hem onder andere ook met een doos met *Betel* onthalen. De gene die de doos aanbrengt, houd dezelve tegen over de ſlinkerhand van den vreemdeling, die daar mede het dekzel afligtende, de noot met zyn regterhand uit de doos neemt; want het zoude een ſchande zyn iets met de ſlinkerhand aan te nemen, dewelke door geheel in die tot de veragtelykſte dienſt gebruikt word.

Geſchenk van Betel

Men rekent het een beleefdheid, de ſmaak of nettigheid van dit geſchenk te pryzen, en zy worden alle gaarn gevleyd: men behaagd 'er den Meeſter van 't huis ongemeen mede, en men verkrygt 'er zyn vriendſchap door; zo dat hy daar na niet miſſen zal zyn knegt om de drie of vier ogtenden eens met een geſchenk van *Betel* te zenden, en u te laten vragen, hoe gy al vaart. Dit koſt u niet meer als een weinigje aan den knegt te geven, die dan niet na laat zynen Meeſter te zeggen, hoe dankbaar gy zyn geſchenk aangenomen hebt; waar door men hem dan nog meer verpligt; zo dat hy u grote eerbiedigheid zal bewyzen t'elkens als hy u ontmoet. Ik wierd eens op zulk een Nieuw-jaars Feeſt door iemand van 't land genodigd, en ging daar op aan land, gelyk vele van 't Scheepsvolk op diergelyke nodingen deden. Ik weet niet hoedanig een onthaal zy hadden, maar 't myne quam my zo ſlegt te voren, dat ik het terſtond verliet. Het hoofdgeregt was Rys, dewelke, gelyk ik reeds gezegd heb, de voornaamſte ſpyze is: dog myn vriend had behalven dat, op dat hy my en de andere gaſten te beter mogt onthalen, 's morgens in een poel niet ver van zyn huis een grote menigte van kikvorſchen gevangen, en bragd die met grote blydſchap t'huis, zo dra ik tot zynent quam. Ik was verwonderd te zien dat hy zulk een party van dit ongedierte in een korf uitſchudde; en vragende hem wat hy 'er mee doen zoude; was zyn antwoord dat ze waren om te eeten. Maar hoe hy ze toe maakte weet ik niet: want deze zyne lekkerny behaagde my zo ſlegt, dat ik niet blyven wilde om met hem te eeten.

Slegt onthaal.

Het ander groot Feeſt is na dat ze de May-Oogſt in de ſchuur hebben, zynde omtrent het begin van Juny, op dit Feeſt bedryven zy ook openbare vrolykheid, dog veel minder als op 't Nieuwe-jaars-Feeſt.

Religie.

Hun Religie is Heidenſch, en zy zyn grote Afgodendienaars, evenwel erkennen ze een Almagtige, Opperſte, en overheerſchende magt, die hen

en

en hunne daden aanſchouwt, en 'er agt op geeft, om in de andere Wereld de Goede te belonen, en de quade te ſtraffen: want zy geloven de onſterflykheid der Ziele; maar egter is de bezeffing, die zy van de Godheid hebben zeer duiſter. Niettemin tonen zy klaarlyk door de Figuren, welke ze maken om dezen God te verbeelden, dat zy hem geloven uitmuntend te zyn in gezigt, ſterkte, kloekmoedigheid, wysheid, geregtigheid enz. Want ſchoon hun Afgoden, onder een menſchelyke gedaante, met verſcheidenerlei geſtalten gemaakt zyn, evenwel verbeelden ze alle iets ongemeens in 't gelaat, of in 't maakzel van het lighaam of de leden. Zommige hebben vele oogen, etlyke vele handen, en alle zyn iets grypende. Hun gezigt is ook verſchillende, en verbeeld eenigzins 't gene men wil doen navolgen, of zy hebben iets in de handen of neffens hen leggende, om de beteekenis der figuur te verklaren. Ook worden 'er verſcheidene hartstogten, als liefde, haat, blydſchap, droefheid, in het gelaat van 't Beeld vertoond. Men heeft my verhaald van één Beeld, zittende op zyne hurken, met de ellebogen op de knien, en de kin ruſtende op zyne twee duimen, om alzo het hoofd te onderſteunen, 't welk voorover ſchynt te zygen, hoewel de oogen droevig ten Hemel geſlagen waren; en dit Beeld was zo mager, en het gelaat zo droevig, dat het bequaam was om den aanſchouwer tot deernis en medelyden te verwekken. Myn vriend zeide my, dat het gezigt daar van hem ontroerde. 1688. Afgoden.

Men heeft 'er ook andere beelden van beeſten, als Olifanten of Paarden; want in andere gedaante heb ik 'er geen gezien. De *Pagoden* of Afgoden-Tempels zyn niet pragtig, gelyk in zommige naburige Koningryken: Zy zyn doorgaans van hout getimmerd, en maar klein; dog meestendeels met pannen gedekt, voornamelyk die in de Stad ſtaan; dog op 't land hebben zommige maar een ſtroodak. De Paarden- en Olifants-Afgoden heb ik maar alleenlyk op 't land gezien, dog niet in de Stad *Cachao*, alwaar ze, zo men my zeide, in 't algemeen van een menſchelyke gedaante waren. Pagoden.

De beelden van Paarden en Olifanten, welke ik gezien heb, waren beide van grootte en hoogte als een goed paard, ſtaande in 't midden van een Tempeltje, dat pas groot genoeg was om ze te konnen houden, met het hoofd na de deuren zomtyds twee in eenen Tempel, die altoos openſtond. Hier en daar in 't land zyn nog andere *Pagoden* en Tomben, of diergelyk, maar kleiner dan deze, en niet boven een mans lengte hoog, maar die waren altoos zo digt toegefloten, dat ik niet kon zien, wat 'er in was.

Daar zyn vele Prieſters, die tot deze *Pagoden* behoren; en men zegt, dat zy door de wetten tot ſtrenge levens-regelen verbonden zyn, gelyk als ont- Prieſters.

Digitized by Google

1688. onthouding van vrouwen, en ſterke drank, moetende een armelyk leven leiden. Evenwel ſcheen 't my niet toe dat zy zig heel nauw aan die regelen bonden; maar dewyl ze voornamelyk van offerhanden hun onderhoud moeten hebben, en dat 'er vele Prieſters zyn, zo zyn ze doorgaans heel arm. De offerhanden, die aan den Prieſter gedaan word, is gemeenlyk twee of drie handvollen Rys, een doosje met *Betel*, of diergelyk een geſchenk. Een zaak, waarom het volk hen veel naloopt, is goeder geluk zeggen, waar op zy voorgeven zeer afgeregt te zyn, en zy tonen zig zeer gebelgd zo iemand hun kennis in die konſt, of de waarheid van hun Religie tegenſpreekt. Hun woningen zyn zeer klein en gering, digt by de *Pagoden*, alwaar zy geſtadig oppaſſen om voor de verzoeken des volks te offeren, die zeer veel om zulke boodſchappen derwaards komen. Want zy hebben gene gezette tyden om hun Godsdienſt te plegen, ook ſchynen zy den eenen dag niet boven den anderen te agten, uitgenomen hun jaarlykſche Feeſten. Het volk brengt hun verzoek in geſchrift by den Prieſter, en hy leeſt het overluid voor den Afgod, en verbrand het daar na in een Wierookpot, terwyl de ſmeekeling al den tyd op de grond neergeſtrekt legt.

De *Mandaryns* en Ryken komen zelden tot de *Pagoden*, maar hebben zelve een Klerk, die het verzoek in hun opene Hoven of Erven leeſt en 't zou daar uit ſchier ſchynen als of zy een beter gevoelen van de Godheid hadden, dan 't gemene volk; want op die opene plaatzen is geen Afgod, voor welken deze ceremonie verrigt word, maar het geſchied met oogen ten Hemel opgeſlagen. Wanneer zy dit verzoek doen, laten zy een grote party goede ſpys toemaken; en ontbieden alle hunne dienaars in den Hof, daar deze Ceremonie ſtaat te geſchieden. De ſpys zetten ze op een tafel, op welken ook twee Wierookpotten ſtaan; en dan geeft de *Mandaryn* een papier aan den Klerk, die het met een hoorbare ſtem leeſt. Voor eerſt behelſt het een breed verhaal van 't gene waar mede God hem gezegend heeft, als gezondheid, eere, gunſt by den Vorſt, en lang leven, indien hy oud is; en dan volgt 'er een verzoek aan God, dat deze zegeningen mogen blyven duren en toenemen, inzonderheid lang leven, en gunſt by den Vorſt, welk laatſte zy agten als het grootſte van alle zegeningen. Terwyl dit papier gelezen word, knielt de Meeſter neder, en buigt zyn aanzigt na de grond: en wanneer de Klerk het uitgelezen heeft, dan legt hy 't op de brandende biezen, die in een Wierookpot zyn, alwaar het verteerd word. Dan werpt hy 'er nog 3. of 4. bondeltjes gewyd papier in, en als die verbrand zyn, beveelt hy de dienaars de ſpyze op te eeten.

Dit verhaal had ik van een Engelſch Heer, die de taal zeer wel verſtond,

Digitized by Google

ſtond, en by die Ceremonie was tegenwoordig geweeſt. Dit verbranden van papier ſchynt een gemene gewoonte onder de Ooſterſche Afgodendienaars te zyn: en in 't eerſte Deel myner Reistogt heb ik gewag gemaakt van diergelyk een bedryf der *Chinezen* in eene offerhande te *Bencouli*. 1688.

De *Tonquineeſche* taal word zeer veel door de keel, en vele woorden ook door de tanden uitgeſproken: zy heeft grote gemeenſchap met het *Chinees*: voornamelyk de uitſpraak van *Fokien*, zo my gezegd is; en hoc-wel hun woorden verſcheidentlyk uitgeſproken worden, evenwel konnen zy malkanders ſchrift verſtaan, dewyl de merken der woorden by na even eens zyn Inzonderheid komt de taal van 't Hof zeer na met het *Chinees* overeen: want dewyl de Hovelingen alle in de ſcholen opgetrokken zyn, zo verſchild hun ſpraak zeer veel van de bedorven taal des gemenen volks. Maar belangende de *Maleitze*, welke de Heer *Taverniers* broeder in zyn Hiſtorie van *Tonquin* zegt de taal van 't Hof te zyn, ik heb noit van eenig perzoon konnen horen dat die daar geſproken wierd, alhoewel ik 'er voordagtelyk na heb gevraagd; zulks dat ik daar in met hem niet kan overeenſtemmen. Want ik heb niet konnen bemerken dat de *Tonquinezen* eenige handel met de *Maleyers* dryven, nog ook eenige van hun gebuuren, en om welke reden dan de *Tonquinezen* die taal zouden aannemen, weet ik niet. 't Is niet waarſchynelyk dat ze daar door eenige verovering, Koophandel, of Religie zoude ingevoerd zyn; ook reizen zy niet na *Malacca*, maar wel na *China*; en doorgaans ontſtaat het uit een van die oorzaken dat men malkanders taal leert. De byzondere gladheid van die taal mogt men denken, zoude iemand uit curieusheid dezelve doen leren, maar de *Tonquinezen* zyn daar in zo curieus niet. De Tonquineze Taal.

Zy hebben ſcholen om de Jeugd in geleerdheid op te queken. De merken die ze in 't ſchryven gebruiken, zyn voor zo veel ik beſpeuren kon dezelfde die by de *Chinezen* in 't gebruik zyn; en zy ſchryven met een hairen penceel, niet zittende aan een tafel, maar over eind ſtaande. 't Papier houden ze in de eene hand, en ſchryven met de andere, makende zeer nette en moye caracters. De regels ſchryven ze van boven na beneden, beginnende de eerſte regel van de regterhand, en zo voortgaande na de ſlinker. Na dat zy ſchryven geleerd hebben, worden ze in zulke wetenſchappen onderwezen, als den Meeſter bekend zyn: Zy oeffenen zig veel in de Wiskonſt; ook ſchynen ze van de Landmetery, en de Rekenkonſt een weinig, als mede iets van de Starrekonſt te verſtaan. Zy hebben ook Almanachen, maar ik kon niet te weten komen of ze in *Tonquin* gemaakt waren, dan of ze uit *China* quamen. Scholen en ſchrift.

Zederd dat de Jeſuiten in deze Geweſten gekomen zyn, hebben zom-

Digitized by Google

1688. mige zig vry wat in de Sterrekunde geoeffend: zy hebben van hen den omloop der Dwaal-ſtarren geleerd, als mede natuurlyke Filoſophie, en de Zedekunde; en als eenige jonge Studenten voor volleerd zullen verklaard worden, moeten ze een heel naauw onderzoek paſſeren. Zy ſtellen iets op als een proef, 't welk zy wel moeten toezien dat hun eigen werk is, want zo men bevind dat iemand hen geholpen heeft, dan worden ze geſtraft, afgezet, en noit tot een twede onderzoek toegelaten.

Hand-werken. De *Tonquinezen* hebben verſcheidene handwerken en ambagten geleerd, zulks dat 'er vele Ambagtslieden aldaar zyn, als Smeden, Timmerlieden, Zagers, Schrynwerkers, Drayers, Wevers, Snyders, Pottebakkers, Schilders, Geldwiſſelaars, Papiermakers, Lakwerk-makers, Klokgieters, enz. De zagen zyn meeſtendeels in een raam; en worden voor uit en agter uit getrokken door twee mannen. Geldwiſſelen is hier een voorname handel, en word door Vrouwen gedaan, die 'er zeer ſnedig op afgeregt zyn. Zy houden hare byéénkomſten 's nagts, en weten hare kaſſe te doen ryzen, zo wel als de beſte *Actioniſt* in *Londen*.

Gewerkte Waren. De *Tonquinezen* maken redelyk goed Papier, van tweederlei zoort; het eene word van zyde gemaakt, het ander van baſten van bomen; het welk met houte ſtampers in grote troggen geſtamp zynde het beſte Papier geeft.

De verkoopbare Waren van dit Ryk zyn Goud, Muskus, Zyde, zo gewerkte als ruuwe, voorts Cattoenen, Drogeryen van velerlei zoort, Verwhout, Lakwerk, Porcelynen, Zout, Anyszaad, Wormkruid, enz. Daar is veel Gouds in dit Land; het gelykt wel na het Goud van *China*, en 't is zo zuiver als dat van *Japan*, en veel fyner. Elf of twaalf *Tale* Zilver maakt een van Goud uit. Een *Tale* is ruim zo veel als een Ducaton. Behalven de ruuwe Zyde die hier gehaald word, maakt men 'er ook vele Zyde-ſtoffen om uit te voeren, namelyk *Pelangs*, *Peniascos*, Gaazen enz., zynde ſlegt en ook gevlamd; men maakt 'er nog verſcheidene andere zoorten van Zyde ſtoffen.

Lak-werk. Het Lakwerk dat hier gemaakt word, behoeft voor geen dan dat van *Japan* te wyken, 't welk het beſte in de Wereld geagt word, waarſchynelyk om dat het *Japans* hout veel beter is als het *Tonquins*, want in de Schildering ſchynt geen merkelyk onderſcheid te wezen. Het Lak van *Tonquin* is een zoort van Gom die uit zekere bomen druipt; en word in zulk een menigte door 't landvolk vergaderd, dat zy 't met tobbens vol op de Markt van *Cachao* te koop brengen, inzonderheid in het werk-ſaizoen. De natuurlyke koleur is wit, en gelykt wel na dikke room, maar de lugt doet het van koleur veranderen, en maakt dat het zwartagtig uit ziet, en daar-

daarom word het van de boeren, die het ter Markt brengen, met 2. of 3. bladen Papier bedekt, om de natuurlyke koleur deszelfs te bewaren. De Cabinetten, Koffertjes, en Tabletten, die verlakt zullen worden, zyn van Vuuren of *Pone*-hout gemaakt: maar de Schrynwerkers hier te lande zyn gantsch niet te vergelyken by die van *Europa;* en in 't verlakken van net gemaakte werken bederven zy veeltyds de voegen, kanten, of hoeken van de schuiven der Cabinetten. Behalven dat verschild het satzoen van ons huisraad zeer veel van 't hunne; om die reden bragt Capitein *Pool* in zyn twede Reistogt na dit land een konstige Schrynwerker mede, om satzoenlyk werk te maken, en 't zelve hier te laten verlakken; ook bragt hy Grenen hout met zig, 't welk veel beter is dan het *Pone*-hout van dit land. 1688.

De werkhuizen daar 't verlakken geschied, worden zeer ongezond gehouden, ter oorzake van een vergiftige hoedanigheid, welke men zegt dat in 't Lak is, en door de neusgaten een damp opgeeft na de harzenen, zo dat de werklieden met zweren en puisten uitslaan, evenwel is de lugt niet sterk, nog de reuk onaangenaam. De makers van dit werk komen alleenlyk in het droog saizoen werken, of wanneer de droge Noorde winden wayen, want dewyl ze verscheidenmaal een grond van 't Lak leggen; zo moet alles zyn tyd hebben om door en door te drogen, eer dat men 'er weder een versche grond op leggen kan. Het word zwartagtig van zelfs wanneer het in de lugt gezet word, maar de koleur word verhoogd door Oli, en eenige andere inmengzels. Als de bovenste grond droog is, dan polysten zy 't om 'er een glans op te brengen; en dit geschied voornamelyk door lang wryven met het vlak van de hand. Zy konnen 't Lak van alderhande koleuren maken, en weten 't zo te mengen, dat het een goede lym word, welke men zegt de beste te zyn die 'er in de Wereld is. Dezelve is heel goed koop, maar verboden om uitgevoert te worden; ze maken ook Vernis van 't Lak.

Terpentyn.

Terpentyn is hier ook in overvloed, en zeer goed koop. Onze Capitein kogt een grote party voor 't Scheeps gebruik, want de Timmerlieden maken 'er goede pik van, en gebruiken het om de gebreeuwde naden meê digt te maken.

Het Aardewerk van dit land valt grof, en is van een grauwe koleur, evenwel maken ze een grote menigte van kopjes, die een half pint of meer konnen houden: ze zyn boven aan de rand wyder dan op de bodem, zulks dat men ze in malkanderen kan stapelen. De *Europeërs* verkopen somtyds grote partyen daar van aan de *Maleyers;* en om die reden kogt Capitein *Pool* op zyn eerste togt het grootste gedeelte van een party van 100000. stuks, op hoop van die in zyne te rugreize te *Batavia* te zullen

Digitized by Google

1688. verkopen; maar bevindende dat ze daar niet gewild waren, voerde hy ze na *Bencouli* op 't Eiland *Sumatra*, alwaar hy dezelve met grote winst aan den Gouverneur *Bloom* verkogt; ook verkogt hy 'er vele met goed voordeel aan de *Maleyers* aldaar. Dog toen ik 'er quam, waren 'er nog eenige duizenden van, dewyl het land zo daar mede verkropt was. Capitein *Weldon* kogt 'er ook 30. of 40000. van, en voerde ze na 't Fort *St. George*, maar hoe hy ze vertierde, is my onbekend. Het *Chinees* Porcelyn, dat veel fyner is, heeft het verkopen dezer Waaren op de meeste plaatzen zeer bedurven; evenwel gaan ze te *Aracan* in de Baai van *Bengale* nog wel af tot een goede prys.

Drogeryen. Hoe vele Drogeryen hier verkogt worden, is my onbekend; maar men heeft 'er *China*-wortel, *Caliga*, Rhabarber, Gengber enz. Ook weet ik niet, of die alle daar te lande groeyen, dewyl ze daar veel van buiten ingebragt worden; evenwel meen ik, dat 'er de Gengber wast. Alhier groeid ook een gewas, dat de Hollanders Anyszaad noemen, om dat het de reuk en smaak daar van heeft; 't zelve word door hen alleenlyk van hier gevoerd, en na *Batavia* gebragt, alwaar zy 't onder den Arak distilleren, om aan dezelve een Anysagtige smaak te geven. Deze zoort van Arak is onbequaam om 'er onze *Punch* of mengeldrank van te maken, ook gebruikt men ze daar niet toe, 'ten zy by gebrek van zuivere Arak; wordende alleenlyk genuttigd tot een zoopje, voornamelyk van de Hollanders, die 'er wel brave teugen van doorzetten, alhoewel 't een vry sterke drank is; dog geheel *Oost-Indiën* door maakt men 'er veel werks van.

Verw of Sapanhout. Daar is in dit land eene zoort van Verw-hout, gelykende wel na *Campeche*-hout, dog of het volkomenlyk hetzelfde, of beter zy, is my onbekend. Ik hoorde, dat het *Sapan*-hout genoemd wierd, en dat het van *Siam* quam. Het was kleiner dan het hout, dat wy gemeenlyk in de Baai van *Campeche* hakken; want het dikste, dat ik 'er zag, was niet dikker dan myn been, en meestendeels was het kleiner en krom. Zy hebben 'er ook andere zoorten van Verwstoffen, en verwen 'er verscheidene koleuren, maar men heeft my gezegd, dat ze niet vast en duurzaam zyn.

Timmerhout. Men heeft daar te lande ook veelerlei brave hoge bomen, bequaam tot allerlei Timmerhout, maar, zo my gezegd is, niet heel duurzaam. Tot masten zyn de sparren en *Pone*-boomen de beste. Men heeft 'er ook veel Wormkruid, dog het groeid daar te lande niet, maar word 'er van 't Koningryk *Boutan*, en uit de Provincie van *Junam* ingebragt, welk land aan dit palende, egter onder *China* behoort. Van daar komt de Muskus en Rhabarber; en deze drie Waaren zegt men, dat in *Boutan* en *Junam* zeer gemeen zyn. De Muskus groeid in de klootzakjes der Geiten. Die lan-

Digitized by Google

landen leveren ook Goud uit, en verzien 'er *Tonquin* mede; want ſchoon 'er gezegd word, dat de *Tonquinezen* ook Goudmynen hebben, nogtans werken zy 'er niet in. 1688.

Door alle deze Waaren zou men denken, dat het een ryk volk behoorde te zyn; maar egter is het volk doorgaans arm, ten aanzien van den handel die hier gedreven word. Want zy handelen zelve weinig of niet ter Zee, uitgezeid om eetwaren als Rys en Viſch, die daar te lande verbruikt word: en de meeſte koophandel die 'er is; word door de *Chinezen*, *Engelſchen*, *Hollanders*, en eenige andere vreemde Kooplieden gedreven, die of daar wonen, of 'er jaarlyks komen. Deze voeren Waaren van daar uit, en brengen 'er zulke weder in, die daar gangbaar zyn. De goederen, die men 'er invoert behalven Zilver, zyn Salpeter, Swavel, Engelſch Laken, Stoffen, Kattoenen, Peper en andere Speceryen, Loot, Kanon enz., van welk laatſte de langſte meeſt geagt zyn. Voor deze Waaren ontvangt men geld of goederen, na dat men 't bedingt; maar het land is zo arm, dat een Koopman, gelyk ik reeds gezegd heb, drie of vier maanden, na dat hy de Waaren betaald heeft, daar na moet wagten, om dat de armen niet aan 't werk gezet worden, voor dat de Schepen daar komen, en dan helpt men ze aan 't werk met het geld dat 'er gebragt word. De Koning koopt het Kanon en ook eenig Laken, maar hy is zo ſlegt van betaling, dat de Kooplieden liever niet met hem zouden willen te doen hebben, indien zy 't ontgaan konden. Maar het volk. dat handel dryſt, is eerlyk en regtvaardig, zo dat ik iemand heb horen zeggen, dat hy in tien jaren veel duizenden aldaar verhandeld hebbende, in al dien tyd geen 100. gulden by alle t'zamen was te kort gekomen. Koop handel.

IV. HOOFDSTUK

Van de Regeering van Tonquin. *De twee Koningen* Boua *en* Choua. *De opſtand der* Cochinchinezen: *en de oorſprong der tegenwoordige form van Regeering te* Tonquin. *Van de gevangenis van den* Boua, *en de Heerſching van den* Choua *over des Konings Perzoon en de Regeering. De ſchatten, Olifanten, en 't Geſchut. Hunne manier van Buskruid te maken. Van de Soldaten, hun geweer, bezigheid. Van de wagt in de Steden, de Juſtitie, en 't ſtraffen van ſchuldenaars, en andere Misdadigers. Van de geluide* Mandaryns; *hunne bevordering, en geſteltenis. Van 't zweren op een teug hoenderbloed; en de proef of toets door bitter water in* Guinée. *Van 't onthaal der* Mandaryns. *Van de ſtokjes om mede te eeten: en de beleefdheid jegens Vreemdelingen.*

1688. De Koningen Boua en Choua.

DIt Koningryk is een volſtrekte Monarchie, maar van zodanig een aard, dat ze haars gelyk in de Wereld niet heeft: want daar zyn twee Koningen, en elk een Oppervorſt in 't zyne: de een word *Boua*, en de ander *Choua* genoemd, welke laatſte naam men my gezegd heeft, dat zo veel betekent als Meeſter. De *Boua* en zyne Voorouders waren wel eer de eenigſte Monarchen van *Tonquin*, hoewel ik niet weet of het was als onafhanklyke Vorſten, of als cynsbare aan *China*, van 't welk men dit lang geagt heeft een Grens-Provincie, zo niet een Volkplanting te zyn; want daar is een grote overeenkomſt tuſſchen hen, hun taal, Religie, en gewoonten. Deze twee Koningen, welke zy tegenwoordig hebben, beſtaan elkanderen geenzins in maagſchap of geſlagt: ook heb ik niet konnen vernemen hoe lang hun Regeering in de tegenwoordige form heeft geduurd; maar het blykt, dat 'er al verſcheidene Voorzaten zyn geweeſt; de oorzaak daar van word verſcheidentlyk verhaald; en van zommige aldus.

DE *Bouâs* of oude Koningen van *Tonquin* waren voordezen Meeſters van *Cochinchina*, en hielden die Landaard in onderwerping door een krygsheir, 't welk zy daar geſtadig onder een Veldheer of Luitenant op de been hielden. Toen *Cochinchina* dit *Tonquineze* juk afſchudde, had de Koning twee voorname Veldoverſten, de eene in *Cochinchina* en de ander in *Tonquin*. En dewyl deze oneens waren, ſtond hy, die in *Cochinchina* was tegen zynen Oppervorſt van *Tonquin* op, en door zyn gezag over 't heir, maakte hy zig Koning van *Cochinchina*: zederd dien tyd zyn deze twee Volken altoos in oorlog geweeſt; dog elk heeft eenigen tyd herwaards eerder een verweerenden, dan een beleedigenden oorlog gevoerd. Maar vermids de Veldoverſte van *Cochinchina* dus voorſpoedig in zyne muitery was geweeſt, nam de *Tonquineze* Veldheer een beſluit om desgelyks te doen; en hebbende de toegenegenheid van zyn heir gewonnen, beroofde hy den Koning zyn Meeſter van alle zyne Koninglyke magt, en behield die met alle de inkomſten der Kroon in zyn eigene handen, latende egter den anderen den tytel van Koning behouden, waarſchynelyk om de grote yver, welke het volk voor dat geſlagt betoonde. En aldus quam het Ryk gantſchelyk in de magt van den *Tonquineze* Veldoverſte, en zyne Erfgenamen, welke den tytel van *Choua* voeren; terwyl de *Bouas* van 't oude geſlagt alleenlyk de ſchaduw hebben van dit gezag, waar van zy te voren Meeſters waren. De *Boua* leeft als een gevangen van Staat, in 't oud Palys, met zyne vrouwen en kinderen, en vermaakt zig in Schuitjes in de Viſchvyvers binnen de muuren van 't Palys, en komt noit daar buiten. Hy word van alle *Tonquinezen* in grote eere gehouden, en zelfs van den *Choua*,

Digitized by Google

Choua, die hem noit eenig geweld aandoet, maar hem met alle bedenkelyke eerbiedigheid bejegent. Het volk zegt, dat zy geen Koning hebben dan den *Boua*, en zy ſchynen bedugt te zyn, dat het een zeer groot verlies zoude wezen, indien hy zonder Erfgenaam zou komen te ſterven: en wanneer de *Choua* t'eeniger tyd in zyne tegenwoordigheid verſchynd, het welk twee- of driemaal in 't jaar is, gebruikt hy zeer veel complimenten jegens hem, en zegt hem, dat zelfs zyn leven t'zynen dienſte is, en dat hy alleenlyk regeert om hem een vriendſchap te doen; gevende hem altoos de hogerhand. Zo ook wanneer eenige Gezanten van den Kyzer van *China* gezonden worden, zullen zy altoos hun boodſchap aan niemand dan den *Boua* afleggen, en by hem gehoor hebben. Niettegenſtaande deze vertoning, heeft de *Boua* maar weinig dienaars om hem op te wagten, niemand van de *Mandaryns* houd zig omtrent hem, ook heeft hy geen lyfwagt. Alle de Overheden, 't krygsvolk, de ſchatten, en 't bewind der zaken van vrede en oorlog ſtaat gantſchelyk ter beſchikking van den *Choua*, al het begeven van Ampten komt van hem, en zelfs de dienaars die den *Boua* opwagten, zyn zodanige die door den *Choua* daar toe aangeſteld worden. Behalven deze dienaars mag niemand van 't ander volk den *Boua* zien, veel min dan vreemdelingen, zo dat ik noit iets wegens zyn Perzoon heb konnen vernemen. 1688.

Grote magt van de Choua

Maar belangende den *Choua*, my is gezegd, dat hy een toornig, quaadaardig, en melaatſch menſch is. Hy woond in het twede Palys, alwaar hy tien of twaalf Wyven heeft, maar hoe veel kinderen, is my onbekend. Hy regeert met een volſtrekt gezag en grote tiranny over de Onderdanen; want hun leven, goederen, en middelen ſtaan alle in zyne hand. Men zegt dat de Provincie van *Teneboa* eertyds zyne Voorouderen toebehoord heeft, die voor deze geweldenary, grote *Mandaryns* waren; zulks dat hy nu nog een byzondere agting daar voor ſchynd te hebben, want hy houd zyne ſchatten daar, welke men zegt zeer groot te zyn. Deze ſchatten worden in grote waterbakken, tot dien einde gemaakt, bewaard; om dezelve te bewaken; houd hy aldaar veel krygsvolk, en beveelt het opzigt over hen en zyne ſchat aan den Gouverneur der Provincie, die een van de voornaamſte gelubden is.

De *Choua* heeft altoos een ſterke wagt van Soldaten by zyn Palys, en vele grote ſtallen voor zyne Paarden en Olifanten. De Paarden zyn 13. of 14. handen hoog, en worden heel vet gehouden, daar zyn 'er 2. of 300. van. De Olifanten ſtaan in lange ſtallen, elk alleen, met een oppaſſer om hen te bezorgen en eeten te geven. Het getal van 's Konings Olifanten is 150. of 200., zy worden dagelyks in de Rivier te water geleid en gewaſſchen.

Zyne Paarden en Olifanten.

Zom-

1688 Zommige van de Olifanten zyn heel mak en regeerbaar, andere daarentegen zyn onleerzaam en woeſt: als deze ongetemde door de ſtraten moeten paſſëren, al is 't maar om te water te gaan, doet de beryder een trommel ſlaan om de lieden te waarſchouwen, dat 'er een ongetemde Olifant aankomt, en dan loopt elk van de ſtraat om ruime doortogt te geven aan 't beeſt, 't welk anders den genen, dien het in den weg vind, quaad doet, zonder dat de beryder of bewaarder zulks kan beletten.

Voor het Paleis van den *Choua* is een groot vierkant plein, alwaar de Soldaten komen optrekken. Aan de eene zyde is een plaats voor de *Mandaryns* om te zitten, en de Soldaten te zien drillen, aan de andere zyde is een loods, alwaar al het Canon en zwaar Geſchut ſtaat. Daar zyn 50. of 60. yzere ſtukken, en eenige oude yzere Mortiers, leggende op blokken. De ſtukken leggen op affuiten, maar dezelven zyn zeer oud en ſlegt gemaakt. Daar is een groot Metaal ſtuk overtreffende alle de andere in grootte, en wegende na giſſiing 8. of 9000. pond. 't Is aan de tromp een voet in zyn Middelyn, en dunder na agter, zynde lelyk van maakzel, en nogtans zeer geagt, misſchien om dat het daar gegoten, en het grootſte is dat 'er ooit gemaakt was. Het is gegoten 12. of 13. jaar geleden, en dewyl 't zo zwaar is wiſten zy geen raad om het op een affuit te leggen, tot dat de Engelſchen eindelyk zulks voor hen hebben gedaan; dog het ſtaat nu meer tot een vertoning en pronk, dan om eenige dienſt te doen. Maar hoewel dit maar een ſlegt werkſtuk is, evenwel weten de *Tonquinezen* wel met Metaal gieten om te gaan, en zyn zeer konſtig in 't bereiden van de aarde daar ze de vormen van maken.

Soldaten. Dit is al het grof Geſchut dat ik ooit daar te lande heb gezien: ook zyn 'er geen Forten: nogtans houd de Koning altoos een groot getal Soldaten; men zegt dat hy 'er geſtadig 70. of 80000. in dienſt heeft. Deze zyn meeſt voetvolk; zy zyn gewapend met een zwaard en een roer met een loop van 3. en een half of 4. voet lang, zo wyd als een Piſtool, met londhanen voorzien, zynde heel dik en zwaar. De Soldaten maken hun eigen buskruid; zy hebben kleine werktuigies om de ſtoffen te mengen, en maken een klein partytje te gelyk, als 't hen luſt. Zy weten 't niet te korrelen, en daarom is het in ongelyke klompen, zommige zo groot als het eind van een mans duim, en andere niet groter dan een witte erwt: ook heb ik noit eenig wel gekorreld buskruid gezien dat in die Ooſtersche landen gemaakt was.

De Soldaten hebben ieder een kruidkoker-doos met leder bedekt, op de manier gelyk de Weſt-Indiſche Kapers; dog in plaats dat die papiere cardoesjes hebben, hebben deze kleine holle rieten elk met een lading buskruid

kruid voorzien, 't welk ze uit het riet in 't roer ſtorten; zo dat het is als of ze een doos met kruidmaten hadden. Zy houden hun geweer heel blinkend en zuiver; en elk heeft een holle Bamboes om over de loop van zyn roer te leggen, en 't alzo buiten ſtof te houden, als 't in zyn huis op het rek legt. Als ze ook in regenig weêr voort trekken, hebben ze desgelyks een Bamboes, die groot genoeg is om de gantſche loop te bedekken, en wel verlakt, zo dat het niet alleen mooi ſtaat, maar het roer ook droog houd. 1688.

Soldaten. wakkere eeters.

De Soldaten, als zy in optogt zyn, worden door een Officier geleid, die voor de gelederen heen gaat, en elk gelid beſtaat uit 10. mannen: maar gelyk my door andere die 't gezien hebben, gezegd is, zy houden hun ryen niet in 't voorttrekken. De Soldaten zyn meeſtendeels kloeke, ſterke, en welgemaakte karels, want dat is 't gene 't welk hen voorname tot 's Konings dienſt aanpryſt. Zy moeten ook graag in 't eeten zyn, want dat ſtrekt nog meer t' hunner aanpryzingen dan 't eerſte; en niemand kan als een Soldaat gehouden worden, die niet meer als gemeen in 't eeten is, want daar na oordelen ze van zyn ſterkte en geſtelteniſſe. Om die reden is 't dat als een Soldaat eerſt aangenomen word, men een proef van hem neemt met Rys, de gemene ſpys der ſlegte lieden in dit Ryk; en na dat hy zig in deze eerſte proef van zyne manhaftigheid quyt, word hy ontſlagen of in dienſt aangehouden. Men zegt dat zy dus hun proef doende gemeenlyk 8. of 9. koppen Rys eeten, die ieder een pint houden; en die dit doen, zyn altoos daar na in agtinge, en worden na gelegenheid bevorderd: en de grootſte eeters worden gemeenlyk tot Lyfwagten van 's Konings perzoon aangenomen. De Provincie van *Ngean* levert de kloekſte karels en de hartigſte eeters uit, en daarom worden die van dat Landſchap gemeenlyk tot Soldaten gebruikt. Na een dienſt van 30. jaren mag een Soldaat ontſlag verzoeken, en dan moet het Dorp daar hy geboren is, een ander man in zyn plaats zenden.

Wapenhandel.

Ruiters zyn 'er maar weinig, en die gewapend met bogen en lange ſpiezen en lanzen, gelyk de *Mooren* en *Turken*. Beide deze en de Soldaten te voet zyn zeer behendig in den Wapenhandel, en ſchieten zeer wel 't zy met een roer of boog, want zy worden dikwils geoeffend met na een Doel te ſchieten. De Koning ordineert eens 's jaars een ſchietſpel, en beloond de beſte ſchutters met een mooye rok, of omtrent 1000. *Cash*, welke ſomme omtrent zo veel is als een Ryksdaalder. Het Doel is een witte aarde kop tegen een Dyk aan gezet, en de afſtand voor de gene die ſchieten is omtrent 240. voet. Die de eerſte kop aan ſtukken ſchiet krygt de mooyſte rok; want voor de gene die 't geluk hebben de andere kop-

Digitized by Google

1688. pen te treffen, zyn 'er andere rokken van minder waarde, of *Cash* in plaats daar van. Dit geschied alles op 's Konings kosten, die deze oefsening zeer aanmoedigd, als een middel om wisse schutters te worden, gelyk zy ook doorgaans zyn. Zy laden en branden los zo snel als eenig volk: Zy halen de stamper uit met een beweging, en het kruid en den kogel instortende stampen zy 't aan met nog een beweging; dan halen zy den stamper uit, en steken hem op zyne plaats met twee bewegingen; alle welke 4. bewegingen zeer snel en behendig toegaan, en als zy na een Doel schieten, mikken en branden zy los, op 't eerste gezigt, en egter met een zeer goeden uitslag.

Alhoewel de Koning van *Tonquin* geen Forten heeft, egter houd hy altoos vele Soldaten in de Grens-plaatzen van zyn Ryk, voornamelyk aan de Zuid-West-kant, om de *Cochinezen* zyne onverzoenelyke vyanden een bril op de neus te houden; en schoon 'er zelden een geregelde veldslag tusschen hen voorvalt, egter schermutzelen zy dikwils, 't welk de Soldaten ter wederzyde op hun hoede doet zyn; en somtyds doen zy sterke invallen in malkanders landen, alwaar zy dan doodslaan, roven en wegvoeren alles wat zy konnen bekomen. De Koning heeft altoos omtrent 30000. man omtrent hem, dewelke in en om *Cachao* geinquartierd zyn, om altoos by der hand te wezen. Het droog Saizoen is de tyd voor zyn Heirlegers om te veld te gaan, of den vyand tegen te trekken. Wanneer hy een heir op eenige togt uitzend, dan zitten de Veldoverste en andere voorname Bevelhebbers op Olifanten: deze hebben houte huisjes of Casteeltjes op hun ruggen vast gemaakt, alwaar de Groten met staatie in zitten, zynde van Zon, en regen beschut.

Zware Roers.

Veldstukken hebben zy in hun Legers niet; maar in plaats daar van hebben ze zware roers die een kogel van een once konnen schieten. De lopen van deze roers zyn 6. of 7. voet lang; maar hoewel een man zo een roer op de schouder draagd, egter kan hy 't niet op houden om af te schieten, maar gebruikt daar toe een zware forketstok, die van een ander gedragen word, zynde omtrent 4. duim dik, en 6. of 7: voet lang; aan 't eene eind van deze stok is een lange vork van 3. voet hoog, en 't ander eind word op de grond gezet; 't roer word op 't boven eind in een yzer geutje gelegd, en men heeft 'er een ander instrument neffens om de tromp te konnen drayen zo als men wil. By 't agter eind van 't roer is een kort stokje, voor de gene die 't affchied, om 't roer te drayen, en tegen zyn schouder te steunen. 't Gebruik van deze roers is om zig een pas te openen, of om over een Rivier te schieten, wanneer de vyand zo wel gepostеerd is, dat men hem anders niet kan doen bewegen; en 2. mannen konnen ze by-

byftaan zo gemakkelyk dragen, als musketten. Op zodanige Landtogten voeren ze maar weinig packaadje met zig, behalven hun nodig geweer, kruid en lood, en leefnogd; zulks dat indien ze geflagen worden, zy gemakkelyk konnen weglopen. En doorgaans in die landen is een gevegt haaft over, want zy konnen een hevigen aanval niet lang uitftaan. 1688.

Behalven de Soldaten op de grenzen, en die welke de Koning omtrent *Cachao* houd, heeft hy vele andere die in verfcheidene plaatzen van zyn Ryk, en voornamelyk op de grote wegen, en aan de Rivieren wagt houden. Deze doorzoeken alle goederen die uitgevoerd worden, om toe te zien dat 'er geen verbodene waren, voornamelyk geweer, word uit het land gezonden. Zy paffen ook op de Tollen, en zien toe dat voor alle goederen betaald is, eer ze pafferen. Alle Reizigers worden van hen ook betaft, en naauw onderzogt, en zo iemand op vermoeden word aangehouden, word hy ruuw bejegend, tot dat hy doet blyken dat 'er niet op hem te zeggen valt. Zulks dat geen muitzugtig of wederfpannig perzoon zig kan bewegen, of hy word terftond bekend; en dit maakt dat de Koning heel veilig in zyne Regering is. Frontier wagten.

Des Konings Scheepsmagt beftaat alleenlyk in eenige platboomde Galeyen, en die fchynen meer tot praal te zyn, dan tot eenigen dienft, 't en zy om Soldaten van de eene plaats na de andere te vervoeren. Deze Vaartuigen zyn 50. 60. of 70. voet lang, en tien of twaalf in 't midden breed, en aan de einden omtrent zo veel voet hoog uit het water, voornamelyk het agterfteven; maar in 't midden komt het boord niet meer dan derdhalf voet boven water, en dat is de plaats alwaar al 't volk in en uit gaat: van daar lopen de boorden ter wederzyde fchuins op, zynde heel konftig gemaakt, zulks dat deze Vaaruigen zig op 't water bewegende, een heel aangename vertoning voor 't gezigt maken. Het voorfteven is niet volkomen zo hoog als het agterfteven, ook is het niet zo cierlyk gemaakt; want hoewel 'er geen lofwerk en fchildering aan ontbreekt, zo is 't egter niet by het voorfteven te vergelyken, waar in men veel aardig Beeldwerk ziet, dat mooi verlakt en verguld is. De Capitein heeft zyne zitplaats aan 't agterfteven, en heeft een fraye verdek boven zig, om voor de Zon en regen befchut te zyn; en dewyl zyn zitplaats hoger is dan eenig ander gedeelte van 't Vaartuig, zo verbeeld het zig als een kleinen Throon, inzonderheid die van de Galey des Veldoverften; want deze is pragtiger dan alle de andere, hoewel 't fatzoen anders zeer eveneens is. Van 't agterfteven tot aan de middel toe zyn dezelve met een Tent oververdekt, om 't volk en hun geweer in 't nat Saizoen voor den regen, en in het droog voor de Zon te befchutten. In 't midden zyn ter wederzyde plaatzen voor de rie- Scheepsmagt. En Vaartuigen.

1688. men, en een ſlegt en effen verdek voor de roeyers om onder te ſtaan. Elke Galey voert een Metale ſtuk of Slang, welke door een poort aan de voorſteven uitſteekt. Ze voeren een kleine maſt, en een matte zeil, en worden met 16. 20. of 24. riemen voortgeroeid.

Roeyers. De Soldaten zyn altoos de roeyers, en zyn gantſch naakt, uitgenomen dat ze een ſmalle ſtrook ſtof om den middel hebben, 't welk tuſſchen hun dyen door gaat, en waar van de einden om den middel ingeſtoken worden. Elk ſtaat over eind agter zyn riem, die in een groef van 't boord legt, en hy duuwd dezelve voorwaards met een grote kragt; zy ſlaan hun riemen alle gelyk in 't water, waar op zy zeer naauw letten; en op dat dit te eenpariger geſchiede, is 'er iemand die t'elkens op een zoort van Trommel of bom ſlaat, waar op de roeyers dan alle te gelyk met een hol geluid door de keel, en een ſtamp op 't verdek met de eene voet antwoorden, en aanſtonds de riemen in 't water ſlaan. Aldus beantwoorden de roeyers op hun beurt de bom, 't welk een geluid maakt dat heel aangenaam en Oorlogsagtig ſchynt voor de gene die wat daar van daan op 't water, of het ſtrand zyn.

Deze Vaartuigen gaan omtrent derdhalf voet diep in 't water, en zyn alleenlyk bequaam in Rivieren of op Zee digt aan het ſtrand, als 't heel mooi weêr is. In brede Rivieren digt by de Zee zyn ze beſt, want daar konnen ze zig ook van 't gery bedienen; en hoewel ze vry ſnel voort geroeid worden, als ze geen laſt in hebben, nogtans wanneer 'er 60., 80. of 100. man in zyn, gelyk zomtyds gebeurt, dan zyn ze zwaar, en gaan tegen ſtroom langzaam voort, en evenwel moeten ze zomtyds een groot eind tegen de ſtroom op, 't welk dan groten arbeid koſt.

Toerusting der Galeyen. De Soldaten op deze Vaartuigen zyn gewapend met bogen, zwaarden, en ſpieſſen, en als 'er vele op een togt uitgezonden worden, zyn ze in Esquaders verdeeld; en worden onderſcheiden door vlaggen van verſchillende koleuren; gelyk wy zagen in eene togt, die op de Rivier geſchiedde tegen eenige van hun Noordſche gebuuren, terwyl wy daar lagen. Daar waren toen omtrent 60. Galeyen die Rivier opgezonden, hebbende elk van 16. tot 40. ſoldaten op, alle wel gewapend. Hun Generaal wierd genoemd *Ungi Comei*, die een voornaam *Mandaryn* zynde, door den Koning aangeſteld was om toezigt op onzen Engelſchen handel te nemen, zo dat hy een Beſchermer was van de Engelſche Factoors, die met grote lof van hem ſpraken. Hy had twee voorname Bevelhebbers onder hem, die elk een byzonder Vaartuig voerden. Deze drie hadden alle byzondere vlaggen, te weten de eerſte geel, de twede blauw, en de derde rood en groen. Zy gingen van *Caçhao* na 't gebergte, maar keerden niet weder-

ter-

tetwyl wy daar waren. Zederd heb ik verſtaan, dat die togt vrugteloos afliep, en dat de Generaal *Ungi Comei* daar door in ongunſt raakte. 1688.

WANNEER de Galeyen niet in dienſt zyn, worden ze op land gehaald, en in een huis gezet, dat tot dien einde gemaakt is, alwaar ze van onderen ſchoongemaakt, en heel zuiver en droog gehouden worden. Deze Galeyhuizen zyn 50. of 60. ſchreden van de Rivier, en wanneer zy 'er de Galeyen zullen in halen, ſlaan ze een lang ſterk touw om het agterſteven, en ter wederzyde ſtaan 3. of 400. man, die allé de hand aan dit touw ſlaan, en op een gegeven teken, door 't ſlaan op een trommel, met al hun magt, onder een groot geſchreeuw, beginnen te trekken, en met een vaart de Galey ophalen: dit is 't werk der ſoldaten, die de Galeyen dus onder dak gehaald hebbende, weder tot hun land-dienſt keren.

ZOMMIGE van de ſoldaten worden ook gebruikt om wagt te houden, en de ronde te doen, zo tot vyligheid van byzondere perzonen, als tot 's Konings dienſt; want de *Tonquinezen* houden goede order by nagt in alle de Steden en Dorpen, en byzonderlyk in de grote Steden, als *Cachao*. Alle ſtraten worden daar met een ſterke wagt bewaakt, zo wel om ruſt en ſtilte te houden, als om wanorde voor te komen. De wagten zyn met ſtaven gewapend, en ſtaan in de ſtraten by de wagthuizen, om elk een die voorby gaat te ondervragen. Ook is 'er een touw dwars over de ſtraat geſpannen, zo hoog dat het tot aan de borſt komt, en niemand mag daar paſſeren, voor dat hy ondervraagd is, 't en ware hy wakker afgeroſt wilde worden. Dit volk weet zo wel met hun geweer om te gaan, dat indien eenig quaad voorhebben, zy heel behendig iemand een ſchenkel of dyebeen weten aan ſtukken te ſlaan. By elk wagthuis is een ſtok, om de nagtlopers met de benen in te ſluiten; maar voor een klein ſtukje geld mag men vry genoeg paſſeren, en meeſtendeels zyn 't arme bloeds, die opgeligt worden. Deze wagten zyn ſoldaten, maar behoren tot den Gouverneur of eenige andere mannen van groot aanzien, die geen klagten tegen hen willen horen, alwaren ze nog zo regtmatig; en daarom zetten zy dikwils iemand in de ſtok, na hun welgevallen, en brengen hem 's morgens voor de Overheid, die den gevangen gemeenlyk eenige boete oplegt, en 't zy veel of weinig, het is tot voordeel van de Magiſtraat. En niemand mag op zodanig een bejegening van onregt klagen, voornamelyk in dit geval, al had hy ook nog zo groot gelyk: zulks dat geduld voor arme lieden hier zo nodig is, als in eenig Geweſt der Wereld. Wagt van Soldaten.

MAAR onaangezien deze misbruiken, hebben ze egter eene gewoonte in het bedienen van Regt, die behagelyk genoeg is: want zo 'er een geſchil of krakeel t' eeniger tyd tuſſchen twee geringe perzonen ontſtaat, en Bediening van Regt.

1688. dat zy niet te verzoenen zyn, zonder voor de Magiſtraat te gaan, zo zal hy gemeenlyk, ziende op hun armoede, den overtreder in geen zware boete beſlaan; maar hem opleggen dat hy den beledigden zal onthalen met een kruik Arak, en een Vogel, of een klein Verkentje, op dat zy dus t'zamen gaſtereerende alle haat met een goede teug mogen afſpoelen, en hun vriendſchap vernieuwen.

Schuldenaars. MAAR zo 't verſchil over ſchuld is, gebruiken zy een heel ander middel, want de ſchuldenaars moeten veeltyds gevangenen van hun ſchuld-eisſchers zyn, alwaar ze luſtig geſlagen, of met een houten blok aan 't been gehouden worden, om hen 't weg lopen te beletten. Deze arme gevangenen krygen niet anders om te eeten en te drinken dan rys en water, en worden zeer tiranniſch van hun Schuldheeren geplaagd, tot dat de ſchuld voldaan is.

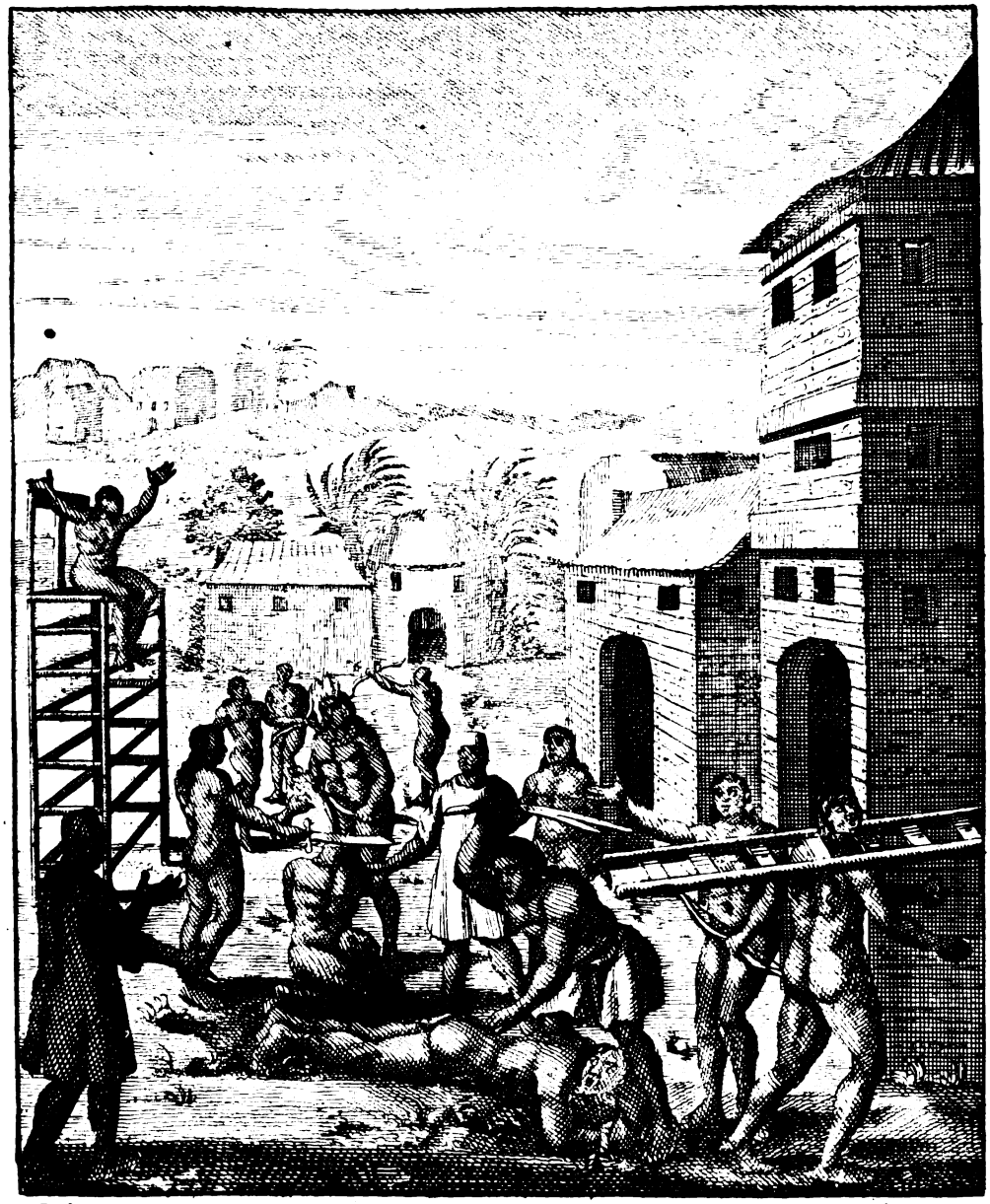
Lyfſtraf. DE lyfſtraf van quaaddoenders en zomtyds andere, is zeer ſtreng; zommige worden yzere kettingen aan de benen geſloten, met blokken daar aan, gelyk de ſchuldenaars; andere krygen zware planken om den hals, alwaar het hooſd door een gat uitſteekt; en daar moeten ze mede om lopen, waar ze ook gaan, ja zelfs wanneer ze willen gaan ruſten, moeten ze er mede ſlapen zo ze konnen.

ZY hebben een ander tuig tot ſtraffe, dit eenigzins gelyk, 't welk ze een *Congo* noemen, en ook om den hals gedragen word: het is gelyk een ladder, zynde gemaakt van twee grote bamboezen van 10. of 12. voeten lang met verſcheidene ſporten, dog zo kort dat de zy-ſtukken niet wyder van een ſtaan, dan dat men 'er 't hooſd bequaam kan doorſteken, zynde in de midden een klein vierkant dat omtrent om den hals van den drager ſluit, zo dat het is als of hy een ladder op de ſchouderen droeg, daar zyn hooſd uitſteekt. Indien zodanig een juk in een korten tyd, als 6., 9. of 12. uuren afgenomen wierd, het zou geen zware zaak zyn; maar hetzelve 1.. 2., 3. maanden, en langer te dragen, als my gezegd is, dat zomtyds geſchied, ſchynt een zeer ſtrenge ſtraf te zyn; evenwel hebben zommige nog deze trooſt, dat ze vryheid hebben om te gaan, waar ze willen; hoewel ook andere dus met een juk om den hals moeten gevangen zitten; en de gevangenen in de gemene gevangenhuizen worden ſlimmer gehandeld als honden, want zy worden half dood gehongerd, en krygen nog wakker ſlagen toe.

Straf der Brandſtigters. VOOR Brandſtigters, of zulke die door agteloosheid brand veroorzaakt hebben, is 'er een byzondere ſtraffe: en de huiswaard van 't huis daar de brand eerſt begonnen is, kan zig zwaarlyk van quaad vermoeden, en de ſtrengheid der wet bevryden. De ſtraffe in dit geval is bloods hooſds op

een

Plaat XV.

Digitized by Google

Digitized by Google

een ſtoel van 12. of 14. voeten hoog drie dagen agter een in de heete brandende Zon te zitten; en tot meerder ſchande word die ſtoel gezet voor de plaats, daar het huis geſtaan heeft. 1688.

Andere kleiner misdaden worden met bamboes-ſlagen geſtraft, 't welk aldus toegaat: de misdadige word vlak op de grond op zyn buik nedergelegd, na dat hem zyn broek afgeſtreken is, en dan ſtaat 'er een wakkere karel, die met een geſplete bamboes van omtrent vier vingeren breed en vyf voet lang hem luſtig op zyne blote billen ſlaat. 't Getal der ſlagen is meerder of minder, na dat de misdaad is, of na 't goedvinden van de Magiſtraat; evenwel laat de Beul zig wel met geld om kopen, en weet de ſlagen te matigen, als hy een ſteekpenning voor af ontvangen heeft: maar anders komen ze zo onzagt neer, dat de arme bloed wel een maand of twee lam en kreupel is. Na dat iemand eenige van deze ſtraffen geleden heeft, kan hy nooit eenige openbare gunſt of ampt verwerven. Bamboes ſlagen.

Zy hebben gene Geregtshoven, maar een enkelde Magiſtraats-perzoon geeft order om quaaddoenders te vatten, en zo dra 'er iemand gegrepen is, word dezelve aanſtonds voor hem gebragt, en te regt geſteld; en gelyk het vonnis volſtrekt, en zonder hoger beroep is, zo word het ook zo dra als 't geveld is, zonder eenige andere onſlag, uitgevoerd. De ſtraf over hooſdzakelyke misdaden is gemeenlyk onthoofden: en in zulk een geval word de misdadige ſtraks uit het huis van den Magiſtraat na zyn eigen gebragt, want men heeft 'er geen gemene plaats des Geregts; maar de quaaddoender word digt by zyn huis, of daar het feyt begaan is, geſtraft. Men doet hem daar vlak op de grond neerzitten, met de beenen regt uitgeſtrekt en de Beul met een groten houwer voorzien zynde, ſlaat hem averegts in de nek, en ſcheid dus met eenen ſlag het hoofd van 't lighaam; doorgaans tuimelt dan het hoofd in des eigenaars ſchoot, en de romp valt agter over neer. Onthoofding.

Dievery word niet geagt den dood te verdienen, maar word geſtraft met het afhouwen van eenig lid, of een gedeelte van het lid, na dat de misdaad groot is; want zomtyds word iemand maar een lid van zyn vinger afgekapt, en op andere tyden de gehele vinger of meer, ja zomtyds wel de gantſche hand. Straf van dievery.

De Magiſtraten en andere Groten van dit Ryk worden *Mandaryns* genoemd; de meeſte, die in 's Konings dienſt zyn, zyn Geſnedene, en niet ſimpelyk gelubd, maar 't gantſche tuig is hen veeltyds tot aan den buik toe glad afgeſneden. Deze zyn, zo my gezegd is, alle heel geleerde lieden na hunne wyze, voornamelyk in de Wetten des Lands. Zy klimmen van tyd tot tyd door hun verdienſte of door gunſt by trappen op, zo wel die Mandaryns. Geſnede.

in

1688. in 't burgelyk bewind, als die in krygsdienſt zyn; en zelden word eenig ampt van Staat of voordeel aan iemand anders begeven. Niemand mag vry omtrent des Konings Palys wandelen, zonder verlof van de geſnedene *Mandaryns;* en dewyl zy zelve zulk een vrye toegang by den Koning hebben, en buiten houden wien zy willen, hebben zy gelegenheid zig in zyne gunſt te wikkelen. Dit gaat zommige zo na, dat zy door misnoegen aan 't quynen ſlaan, zelfs ter dood toe; gelyk my verhaald is van eenen *Ungi Thuan Ding*: *Ungi* meen ik dat een eertytel is. Deze was een zeer geleerd man in de Wetten, zeer ſtaatkundig, en daar by heel hoogh-hartig: en daarom wendde hy alle middelen aan om gevorderd te worden, maar alles te vergeefs om dat hy geen Geſnedene was. Het ſpeet hem geweldig dat hy zag dat de gene die veel minder waren dan hy, gevorderd wierden; en ziende dat 'er geen kans voor hem was om verder te komen, 't en zy die hinderpaal uit de weg was, nam hy eens met een opſtuivend gemoed een ſcherp mes, en klaarde 't werk zo wel, dat hy hem zelven bevoegd maakte. Hy had eene Vrouw en 6. of 8. Kinderen, die alle in grote vreze voor zyn leven waren; maar hy was gantſch niet ſlaauw-hartig, ſchoon in zulk een hagchelyke ſtaat; en hy wierd daar op door den Koning gevorderd. Hy leefde nog toen ik daar was, hy was een voorname *Mandaryn*; hebbende het opzigt op de Wapenen en 't Geſchut, hy was zo veel als Groot-Meeſter van 's Konings Artillery.

Vrywillige geſnedene.

Daar was een andere *Mandaryn*, genaamd *Ungi Hane*, die ziende dat hy door de geſnedenen qualyk bejegend wierd, genoodzaakt was, indien hy met hen gelyk wilde ſtaan, zig ook tot een geſnedene te maken. Hy was Heer van een Dorp of twee, alwaar hy en zyne onderhorige menigmaal geweldig door de heerſchzugtige Gelubden geplaagd wierden; en hebbende deze hunne quaadaardigheid een tyd lang verdragen, zonder een einde daar van te zien, maakt hy een verdrag met een ervaren Lubber om hem te ſnyden, want men heeft 'er vele in dit Land welke die konſt hanteren, en 'er zo bedreven in zyn, dat zy elk een van hoedanig een ouderdom hy ook zy, willen ondernemen te ſnyden voor zo veel duizend *Cash*, als hy jaren heeft. 't Word gezegd dat zy den lyder eerſt in een diepen ſlaap helpen; maar hoe lang tyd zy van node hebben om hem te genezen, na dat de werking verrigt is, weet ik niet. Ik heb maar van 3. *Mandaryns* van eenig aanzien in de Regering gehoord, die geen gelubde waren; de een was de Gouverneur van de Ooſter Provincie, wiens Dogter getrouwd was aan een Prins van 't Koninglyk huisgezin; de andere twee, die Gouverneurs van *Cachao* waren, hadden ook Vrouwen en Kinderen, en een van dezelve trouwde met des Konings Dogter. Alle de *Manda-*

ryns

Digitized by Google

ryns regeren met een volſtrekte magt en gezag, elk in zyn beſtek, dog ſtaan egter in ſtrikte gehoorzaamheid onder den Koning, die al zo onbepaald in magt over hen is, als zy over 't gemene volk. 1688.

Deze gelubde *Mandaryns* voornamelyk houden een grote ſtaat: veele van hen hebben gebied over 't Krygsvolk, en houden een wagt voor hun huizen; want aan ieder *Mandaryn* word een zeker getal Soldaten, na zyne ſtaat, toegeſtaan om hem op te wagten: Doorgaans zyn ze uitermate gierig en quaadaardig: zommige zyn Gouverneurs van Provinciën, en alle worden ze tot aanzienlyke Ampten verheven.

Eens 's jaars ontfangen de *Mandaryns* den eed van getrouwigheid aan den Koning, van alle voorname Officieren onder hen; dit geſchied met een zonderlinge ceremonie; men ſnyd een hoen de keel af, en laat het bloed in een bekken met *Arak* druipen: Van deze *Arak* moet elk een teugje drinken, na dat hy opentlyk verklaring van zyne geregtigheid en gereedheid om zyne Vorſt te dienen, heeft gedaan: en dit agt men de plegtigſte band waar meê iemand zig zou konnen verbinden. Deze manier van een plegtige drank te drinken, is ook in andere landen op verſcheidene voorvallen gebruikelyk, inzonderheid op de Goudkuſt van *Guinée*. Wanneer aldaar iemand 't zy man of vrouw wegens een misdaat beſchuldigd word, dog voornamelyk van overſpel, en dat de zaak door geen getuige kan bewezen worden, dan beſlist de *Fetiſſero*, of Prieſter, het geſchil, door aan de beſchuldigde perzoon zekere drank van bitter water te geven: en zo hy dezelve weigert te drinken, word hy ſchuldig gehouden, zonder eenig ander bewys: maar drinkt hy of zy daar van, zo zegt men dat ze ſchuldig zynde aanſtonds zo dik opzwellen dat ze barſten; maar onſchuldig zynde, doet het water hen geen leed. Wat voor konſtjes de Prieſters in het toeſtelle van dat water aanregten is my onbekend; maar die proef is nogtans zeer gemeen by hen, en ſchynt een overblyfzel te zyn van de aloude Joodſche proef door 't water der yvering, daar *Numeri* 5. van gemeld word. Ik weet niet zeker of de uitſlag van deze proef zodanig is, als die onder de Jooden was; maar 't ſchynt egter dat zy 'er een groot gevoelen van hebben, want de ſchuldige zyn 'er zo bevreeſt voor, dat zy doorgaans liever de ſtraffe des Lands kiezen, welke is voor ſlaven aan de *Europeërs* verkogt worden. Deze drank word bitter water genaamd, en word als een proef gebruikt op eenige argwaan, als is 't maar van een gering ongelyk. Dit is my van verſcheidene die in *Guinée* geweeſt zyn, en onder andere Mr. *Canby* verhaald.

Proef van bitter water in Guinée.

Maar om weder tot de gelubde *Mandaryns* te keren, ſchoon zy bittere vyanden zyn van de gene tegen welke zy eens een afkeer opvatten,

Digitized by Google

1688 zo zyn ze nogtans aan de andere kant niet minder vriendelyk jegens hunne gunſtelingen, en bezoekers, 't zy Uitheemſche of andere, nodende hen dikwils te gaſt. Wanneer zy iemand onthalen, hebben ze 't beſt behagen in de gene die luſtig eeten en drinken, want dit nemen zy op als een teken van lieſde en toegenegenheid: en in 't algemeen moet men dit van de *Tonquinezen* zeggen, dat ze heel openhartig jegens hun bezoekers zyn, en hen onthalen met het beſte dat ze konnen bekomen.

Stokjes om meê te eeten.

In 't eeten gebruiken ze, in plaats van vorken en lepels, twee kleine ronde ſtokjes, omtrent zo lang en dik als een tabakspyp; deze houden ze beide in de regterhand, 't een tuſſchen de voorſte vinger en de duim, en 't ander tuſſchen de middelſte en voorſte vinger, gelyk de jongens by ons hun klapperhoudjes houden. Met deze ſtokjes gaan zy zeer behendig om, en vatten 'er de kleinſte korreltjes Rys mede op; ook agt men 't niet manierlyk, de ſpys na dat ze toegemaakt is met de handen aan te taſten. En hoewel het voor vreemdelingen, die dit gebruik ongewoon zyn, zwaar valt zig na 't zelve te ſchikken, egter doet de wenſt die zwarigheid te boven komen: en de gene die hier met der woon komen, moeten dit leren, zo wel als andere gewoonten des lands, daar geen quaat in ſteekt, op dat hun gezelſchap te aangenamer mag zyn. De *Tonquinezen* houden een goed getal van deze ſtokjes in hun huizen, zo wel tot hun eigen gebruik, als ten dienſte van vreemdelingen die ze te gaſt nodigen; men legt dezelve daar zo gewoonlyk op den Taſel, als by ons Meſſen, Vorken, en Lepels: en iemand die 'er niet gevoeglyk mêe kan omgaan, maakt maar een ſlegte figuur aan hun Taſelen. De Ryke, en voornamelyk de *Mandaryns*, hebben ze die met Zilver aan de einden beſlagen zyn. In *China* worden zulke ſtokjes ook geſtadig gebruikt.

Als de gelubde *Mandaryns* ſterven, vervald alle hunne rykdom aan den Koning, die als erfgenaam terſtond hunne goederen aanvaart, en daar door een grote rykdom verkrygt; want daar is maar weinig geld in dat Ryk, dat niet in de klaauwen van die roofvogels valt. Mogelyk is dit eene van de redenen waarom de Koning niemand dan hen tot Ampten vordert; want zy verſtrekken hem tot brave ſponſſen: En wat ook zommige mogen zeggen van hunne lieſde tot Regt, ik heb noit konnen zien dat zy die lof verdienen: want door hun verdrukkingen en onregtvaardigen ommegang word de Koophandel weêrhouden, en 't land blyft arm, 't welk anders een bloeyend Ryk mogt wezen. Hoe geſneden deze *Mandaryns* ook zyn, egter zyn ze zo grote liefhebbers van 't Vrouwvolk als eenige andere Mannen; en houden daarom verſcheidene mooye jonge mysjes, daar zy mede mallen en hun tyd verquiſten. Zy hebben ook gaarn dat vreem-

Geilheid der Mandaryns.

Digitized by Google

vreemdelingen hen komen bezoeken om een boel, niets verpligt hen meer dan diergelyk een verzoek: en de gene aan wien dit verzoek gedaan word zal niet miſſen zynen vriend met een jong Juffertje te gerieven, 't zy voor een nagt of twee, of voor 4. of 5. Maanden. En na dien tyd zal hy meer als gemene zorg dragen voor de perzonen welke hy dus t'zamen gebragt heeft, en voor hunne zaken: en deze eerloze zoort van dienſt agt men hier zeer welvoegelyk en eerlyk. Dog de gemene Hoerhuizen, ſchoon zeer menigvuldig, worden egter by hen alle voor hatelyk en ſchandelyk gehouden. 1688.

V. HOOFDSTUK.

Vaartuigen van Cachao *na* Tenan *gezonden om Rys te halen. Ontmoeting van eenige gewaande Rovers.* Cash, *een zoort van Munt. Des Schryvers twede reis na* Cachao. *De Pagoden, en Lykſtapel, en 't gaſtmaal, dat hy onderwege auntrof. De Franſche Biſſchoppen en Zendelingen te* Hean; *hun huis; des Schryvers onthaal daar; en zyn geſprek met een van hunne Prieſters; de ſtaat van hunne Zending en van 't Chriſtelyk Geloof in die Afgodiſche Landen. 't Maken van Buskruid. Des Schryvers vertrek van* Hean *na* Cachao, *en van daar weêr te rug na de Schepen. Wat voordeel de Engelſche Factory daar zou konnen doen. Des Schryvers vertrek van* Tonquin.

IK heb reeds geſproken van myn eerſte opvaren van de Rivier na *Cachao*, en myne wederkeering na onze Schepen binnen weinig dagen. Ik lag daar een langen tyd aanboord, en was den meeſten tyd ziekelyk, dog niet zo of ik ging meeſt alle dagen met de Boot eens aan land, en nam alzo zo veel agt als my mogelyk was op 't land, ondervragende middelerwyl onze Kooplieden, die daar wonen, en andere perzonen van kennis, na het gene my zelven niet in 't gezigt quam.

GEDURENDE deze tyd was de Rys te *Cachao* duur, gelyk ze al eenigen tyd geweeſt was; dies wierden onze Kooplieden en de Inboorlingen te rade een Vloot van kleine Vaartuigen uit te zenden, om Rys van de naburige Provinciën te halen, zo tot hun eigen gebruik, als om de markten te voorzien: want men vaart daar met geen enkelde Vaartuigen, uit vrees van Zeerovers, die met hun kleine Cano's de Kuſt onvylig maken, en zig t' ſchuilhouden tuſſchen de Eilandjes die aan de hoek van de Ooſter Provincie leggen, en aan 't Landſchap van *Tenan* grenzen, werwaards deze Kooplieden ſtonden te gaan. Duurte van Rys.

CAPITEIN *Weldon* was een die deze togt voortzette, en tot dien einde

Digitized by Google

1688. een Vaartuig en Bootsvolk van de *Tonquinezen* huurde, zendende eenige van zyn eigen volk mede om toezigt te nemen, van welke ik gaarne een zoude geweeſt zyn, indien ik niet onpaſſelyk waar geweeſt. Mr. *Ludford*, die eenigen tyd voor onze aankomſt te *Cachao* gewoond had, was ook een van de ondernemers, en ging zelf aan boord van de Bark, die hy gehuurd had; maar Capitein *Weldon* bleef in de Stad, dog maakte dat hy van de Gouverneur van de Ooſter-Provincie een laſtbrief voor zyn Vaartuig kreeg. In de laſtbrief ſtond dat zyn Vaartuig met ſchietgeweer en andere wapenen zou mogen voorzien zyn; en dat zyn volk zou mogen wederſtand bieden aan alle, die hen of eenige Vaartuigen in hun gezelſchap quamen verhinderen; en dat zy alle Rovers, die ze aantroffen, mogten dooden en ombrengen. De paſſagie na *Tenan* was meeſtendeels binnen 's lands, door kreken en nauwe ſleuven, tuſſchen de voorgemelde Eilandjes, die zo veel in getal zyn, en aan de Ooſtzyde van de Baai zo digt by een, en zo na by de Kuſt leggen, dat ze in Zee zig als een gedeelte van 't vaſte land vertonen. Deze kleine *Archipelago* legt onder 't gebied van den Gouverneur der Ooſter-Provincie, van wien Capitein *Weldon* zynen laſtbrief had, en die van groot aanzien aan 't Hof van *Tonquin* was. Toen de Vlood daar ter plaatze quam, liepen zommige, Vaartuigen die daar lagen uyt; daar op beſloot men dat het Zeerovers waren; want die willen liever altoos uitgaande Schepen aandoen, om dat dezelve geld aan boord hebben om een lading te kopen; welk zy meer wardeeren als de Rys die ze in de terugkomſt zouden in hebben. Op dien tyd was Capitein *Weldons* Hollandſche Stuurman, de voornaamſte dien hy op zyn Bark gezet had, aan boord van Mr. *Ludfords* Vaartuig; en toen de gewaande Zeerovers aanquamen, deed *Ludford*, en hy de Bark na hen toe roeyen, en digt by hen komende, vuur geven. Deze gaſten zulk een onthaal niet wagtende, dewyl de *Tonquinezen* geen Geſchut voeren, dan in des Konings Galeyen, poogde de vlugt te nemen; maar wierden door Mr. *Ludford* zo ſterk nagejaagd, dat zy zig op genade over gaven, na dat ze één man in 't gevegt verloren hadden. Hy blyde over zyn geluk, nam de gevangenen in bewaringe, en ſtuurde na de eerſte Stad op de Kuſt: aldaar leverde hy zyne gevangenen aan de Magiſtraat over, en deed een verhaal hoe de zaak zig had toegedragen: want hy verwagtte een beloning voor zyne moeite, of ten minſten lof voor zyne dapperheid; maar hy vond zig geweldig bedrogen. Want de gevangenen ontkenden hartnekkig 't gene hy hen te laſte leide, en ſtaande houdende dat zy arme Viſſchers waren, wierden ze aanſtonds als eerlyke lieden ontſlagen, en Mr. *Ludford* aangeklaagd over geweld gepleegd jegens menſchen die hun beroep waar namen. Mr. *Lud-*

Togt na Tenan om Rys.

Ontmoeting van gewaande Zeerovers.

Digitized by Google

Ludford bragt vele van de Inboorlingen, die met hem voeren, tot getuigen, om 't gene hy gedaan had voor te ſpreken; maar alles mogt niet helpen; want hy wierd ter oorzaak van den man die 'er gedood was, in 100000. *Cach* (gelyk onze Kooplieden 't noemen) beſlagen. *Cach* is een zoort van klein koper geld, en 't is de eenigſte munt van hun eigen maakzel, zo 't anders hun eigen is, en niet uit *China* gebragd word. De waarde van dit geld ryſt en daald, na dat 'er veel of weinig van is, of na dat de Wiſſelaarſters gelegenheid hebben om het te verhandelen, maar te dezer tyd waren ze op een Ryksdaalder het 1000. zo dat de boete 100. Ryksdaalders beliep. Toen Mr. *Ludford* zag hoe ſcherp men met hem handelde, meende hy 'er zig uit te drayen, of afſlag van boete te krygen, door Capitein *Weldon* in de ſtrik te brengen, zeggende dat hy geen Geſchut in zyne Bark voerde, maar dat men *Weldons* had gebruikt, en dat *Weldons* Stuurman in zyn Vaartuig was geweeſt, en mede tot het gevegt had geholpen. Maar nog het een, nog het ander mogt hem baten; want toen de zaak te *Cachao*, alwaar men ze betrokken had, onderzogt wierd, wierd Capitein *Weldon* wegens zyn laſtbrief vry gekend; zo dat Mr. *Ludford* genoodzaakt was de boete te betalen welke meer beliep dan 't gene hy op die togt won. Dit mogt hem tot een waarſchouwing dienen, om zig voor de *Tonquineze* Zeerovers te hoeden; want het was nie genoeg voor hem te zeggen dat zy met een voornemen quamen om hem te beroven. En indien hy al door hen was geplonderd geweeſt, miſſchien zou de Overheid hem beklaagd hebben; maar egter is 't heel waarſchynelyk dat al had hy hen op heter daad overweldigd, dit geboeſt egter 't een of 't ander ſluiphol zoude gevonden hebben; dewyl de Groten van dat Ryk zig zo ligt laten omkopen. Ondertuſſchen is 't egter gelooflyk dat deze gaſten Viſſchers waren, en dat ze op een vangſt uitgingen, want in de gehele Baai van *Tonquin* is 't goed viſſchen, en de Viſſchers zyn doorgaans vry eerlyk 't en zy nu en dan, wanneer ze een Scheepje ontmoeten, dat zy zonder vegten konnen overweldigen; want dan komen zy 'er wel op af, en ſchudden al 't volk naakt uit. Tuſſchen deze Eilandjes zyn ook, zo my verhaald is, zeer veel Paarl-Oeſters, die goede Paarlen hebben; maar de Zeelieden hebben geen luſt om ze te viſſchen, om dat de Koning alle die hy weet te vinden, na zig neemt. Dog dit in 't voorby gaan. Anders viel 'er niets aanmerkelyks op die togt na *Tenan* voor. 1688.

Deze Vaartuigen waren 5. of 6. weken op deze reize uit. En in hun wederkomſt ging Capitein *Weldons* Bark niet na *Cachao* met de Rys, maar ontlaadde de vragt in ons Schip om het te verzorgen. Kort daar na ging ik de tweede reis na *Cachao*, niet te water gelyk eerſt, maar te lan-

Digitized by Google

1688. de op myne voeten, dewyl ik begerig was om zo veel te zien als ik kon. Ik huurde een *Tonquinees* voor omtrent een Ryksdaalder, om myn leidsman te zyn, en hoewel dit niet veel was, egter was het een grote ſomme voor myn beurs, om dat ik in 't geheel niet boven 2. Ryksdaalders had, die ik aan boord had gewonnen, met eenige van onze Matrozen in 't Stuurmanſchap te onderwyzen.

Des ſchryvers tweede reize na Cachao.

Dit was dan alles wat ik had om myn eigene koſten, en die van myn leidsman te dragen; en 't was te erger voor my, om dat ik genoodzaakt was korte dagreizen te maken, ter oorzaak van myne zwakheid. 't Was omtrent het laatſt van November 1688. toen wy vertrokken. Wy bleven aan de Ooſtzyde van de Rivier, alwaar wy de wegen redelyk droog vonden, hoewel op zommige plaatzen nog vry ſlykrig. Wy moeſten ons verſcheidene kreken en uitwateringen, die in grote Rivieren liepen, laten overzetten, tot welke einde men overal Schuittevoerders vint, die zulks om eenige *Cash* doen. Myne koorts, die ik van *Achin* had mede gebragt, had my nu verlaten; dog de Vrugten welke ik at, voornamelyk kleine Oranje-Appelen, veroorzaakten my de buikloop. Hoewel ik nu zwak was, egter wierd ik daar door van deze reize niet afgeſchrikt, om dat het ſtil leggen my verveelde, en dat ik verlangde om te zien 't gene myne nieuwsgierigheid voldoen kon.

Wy vonden geen herbergen onderwege, maar egter geraakten wy aan elk Dorp daar wy quamen, onder dak, en kregen een ſchraag van geſpleetene Bamboezen om op te ſlapen. De lieden waren heel beleefd, en leenden ons een aarden pot om onze Rys, of iets anders, dat wy hadden, in te koken. Gemeenlyk 's avonds na den eeten, als de dag niet verlopen was, kuyerde ik het Dorp eens rond, om te kyken 't gene beziens waardig was, voornamelyk de *Pagoden* van elke plaats. In dezelve ſtond het Beeld van een Paard of Oliſant, of van die beide, met het hoofd buiten de deur. De *Pagoden* zelve waren maar klein en laag. Dus was 't dan altoos donker eer ik weder in myne ſlaapplaats quam: myn leidsman droeg myn Scheepsrok, daar ik my 's nagts mede dekte, en myn oorkuſſen was een houte blok: dog ik kon daarom vry wel ſlapen, alhoewel myne onpaſſelykheid wel wat meer gemaks vereiſcht had.

Pagoden.

Lykſtapel.

Op den derden dag van myne reize, 's namiddags omtrent ten 3. uuren, zag ik voor my een hoge ſtapel als een torentje opgeregt, gelyk ik hier voren gezegd heb, ter eere van een van de Grooten die geſtorven was, maar ik wiſt toen niet wat zulks beduidde, vermids ik nooit iets diergelyks had gezien. Digter by komende zag ik een menigte volks, meeſt mannen en jongens; en nader komende, zag ik veel ſpyze op zekere ſtallen, die

Digitized by Google

die digt by dien ſtapel opgeſlagen waren. Dit deed my denken dat het een voorname Markt was, en dat het vleeſch dat ik daar zag, te koop lag: ik begaf my derhalven onder 't gedrang zo om dien toren te zien, als om wat vleeſch voor myn avondmaal te kopen, dewyl het tuſſchen 4. en 5. uuren in den agtermiddag was. Myn leidsman kon geen Engelſch ſpreken, nog ik eenig *Tonquinees*; dies vroeg ik hem niets deswege; en hy volgde my, miſſchien geen gedagten hebbende op myn voornemen van iets te kopen. Eerſt ging ik den toren eens rond, en bezag denzelve wel. Hy was vierkant, elke zyde om laag omtrent 8. voet breed, na boven toe was hy ſmaller, en de hoogte was van omtrent 26. voet. Ik zag nergens een deur om 'er in te gaan; 't ſcheen ook maar een werk te zyn dat los opgeſlagen was, zynde met dunne planken beſchoten, die digt aan een gevoegd, en met een donker-roſſe verw beſtreken waren. Ik begaf my toen na de ſtallen die van boven met een verdek beſchoten waren, en bezag de vrugten en 't vleeſch 't welk ieder bezonder lag. Ik zag 'er een menigte Oranje-Appelen in korven, de ſchoonſte die ik ooit gezien had, en in menigte meer dan ik ooit te *Tonquin* had by één gezien. Dog ik ging die voorby, en quam by de Vleeſch-banken, alwaar ik niet dan Verkensvleeſch zag, en dat in zyden of quartieren geſneden, na myne giſſing van 50. of 60. Verkens, en 't ſcheen alles goed en gaaf te zyn. Wanneer ik zag dat 'er geen kleine ſtukken waren die my dienden, zo greep ik gelyk men op Markten doet, een quartier aan, en maakte eenige tekens tot iemand dien ik voor den Baas daar van aanzag, dat hy my een ſtuk van 2. of 3. pond daar af zoude ſnyden. Want ik was 't eenemaal onkundig van de Ceremonie die daar voor handen was: maar het bygelovig volk deed my myne misſlag wel haaſt gewaar worden, want zy vielen van alle kanten op my aan, ſloegen my met vuiſten, ſcheurden myne klederen, en een van hen rukte my den hoed van 't hooſd. Myn leidsman deed alles wat hy kon, om hen te ſtillen, en trok my uit het gedrang; niettemin waren 'er eenige lompe vlegels die ons volgden, en door hun gelaat en gebaarden my ſchenen te dreigen; maar eindelyk ſtelde myn leidsman hen te vrede, en kreeg myn hoed weder; waar op wy zo ſnel weg gingen als ons doenlyk was. Ik kon uit myn Leidsman niet te weten komen wat dit te beduiden had; maar eenigen tyd daar na wanneer ik weder op ons Schip gekomen was, verſtond ik uit myns leidsmans broeder, die Engelſch kende, dat het een Lyk-feeſt was, en dat die Toren een hout-myt was om te verbranden; en eenige Engelſchen die daar woonden zeiden my 't zelfde. Dit is de eenigſte Lykſtatie welke ik daar te lande heb gezien; en men gaf my reden om dezelve in geheugen te houden: dog dit was ook het ſlimſte onthaal dat 1688.

De Schryver in gevaar.

Digitized by Google

1688. dat ik ooit in dat land gehad heb. Na dat wy dus van dit geweld ontſlagen waren, volgden ik en myn leidsman onzen weg, maar wy waren beide heel moede en hongerig; en ik geloof dat myn trek na eeten te groter was, om dat ik zo veel ſpys had gezien; want op 't eerſte gezigt maakte ik ſtaat op een goed avondmaal; en nu kon ik my niet anders toeleggen als wat Rys, of gerooſte *Yams*, en een paar Eyeren, waar mede ik my plagt te behelpen: want hoewel 'er overal waar ik ſliep Vogels te koop waren, egter wilde myn beurs niet toelaten dat ik die kogt; en ander vleeſch was 'er niet te krygen, 't en ware ik by geval een Marktdag in een Dorp aangetroffen had.

De Schryver komt te Hean in 't Paleis des Franſchen Biſſchops

Twee dagen daar na quam ik met veel moeite te *Hean*, want myn buikloop nam toe, en myne kragten af. Ik begaf my aanſtonds na de Franſche Biſſchops-huis, als de bequaamſte plaats om wat te ruſten, en meerder onderregting van 't land te bekomen, door de *Europeeſche* Zendelingen, die daar hun woonplaats hadden. Des Biſſchops-Palys is een redelyk net laag huis, ſtaande aan 't Noord-eind van de Stad, aan de kant van de Rivier. Het is omringd met een redelyk hoge muur, en heeft een wyde poort om 'er in te gaan. De poort ſtaat regt tegen over een ſtraat, die met huizen ter wederzyde aan 't Palys eindigt. Binnen de muur is een opene plaats, die rondom 't Palys gaat, en aan 't einde van die plaats zyn kleine vertrekjes voor de dienſtboden, en tot ander gerief. Het ſtaat niet in 't midden van die plaats, maar ruim zo digt na de poort, die den gantſchen dag openſtaat, maar 's nagts geſloten word. In dat gedeelte, het welk na de poort uitzigt heeft, is een vry mooye zaal, welke tot het ontvangen van vreemdelingen geſchikt ſchynd; want zy heeft geen gemeenſchap met eenig ander vertrek in 't huis, ſchoon daar aan gehegt: de deur waar door men 'er ingaat, ziet regt op de poort, en ſtaat desgelyks den gantſchen dag open.

Hier komende trad ik de poort in, en ziende niemand op de plaats, ging ik in die zaal. Aan de deur daar van zag ik een ſnoer, waar aan ik trok, om de ſchel te doen klinken, en kennis te geven, dat 'er iemand was; dog dewyl 'er terſtond niemand quam, ging ik neerzitten; daar ſtond in 't midden van de zaal een taſel, en voorts eenige bequame ſtoelen, en aan de muuren hingen eenige Europeeſche Schilderyen.

Zyn geſprek met een Franſchen Prieſter.

Het duurde niet lang of een van de Prieſters quam by my in de kamer, en ontving my heel beleefdelyk. Ik had een lang geſprek met hem; hy was een Franſchman van geboorte, maar ſprak zeer goed Spaanſch en Portugeeſch: 't was voornamelyk in 't Spaanſch, dat wy met malkanderen ſpraken, 't welk ik egter veel beter verſtond, dan ik het ſpreken kon: niettemin

Plaat XVI.

Digitized by Google

Digitized by Google

temin vroeg ik hem 't een en 't ander, en beantwoordde ook zodanige vragen, als hy my deed; en als ik met hem Spaanſch te kort ſchoot, nam ik myne toevlugt tot het Latyn, hebbende nog een weinigje onthouden van 't gene ik in myn jonkheid in 't ſchool geleerd had. Hy was heel openhartig in 't praten tegen my, en vroeg my of ik daar iets te verrigten had. Ik zeide hem, dat myne reize na *Cachao* lag, alwaar ik nog eens te voren geweeſt was. Dat ik toen te water was gegaan, maar dat myne nieuwsgierigheid my nu bewogen had te lande te reizen, en dat ik geen *Europeërs* kon voorby gaan, zonder hen een bezoek te geven, voornamelyk in zulk een vermaarde plaats als deze. Hy vroeg my vele andere vragen, en onder andere, of ik een Roomſch Catholyk was: Ik zeide hem, neen: maar gerakende in geſprek wegens de Religie, zeide hy my, dat het Evangelium geſchapen ſtond een groten voortgang in die Ooſterſche Landen te nemen. Eerſt begon hy met de Eilanden van *Nicobar*, en zeide my, 't gene ik in 't XVII. Hoofdſtuk myner *Reistogt rondom de Wereld* pap. 352. verhaald heb; want deze was de Prieſter, van wien ik daar ſprak, en van welken ik dat verhaal had, 't gene hy my zeide van den Monnik, die 't hem van het Fort *St. George* geſchreven had, bekomen te hebben. Dog dewyl die Monnik een Paſſagier op Capitein *Weldons* Schip was geweeſt van een der Eilanden van *Nicobar* tot aan 't Fort *St. George*, heb ik naderhand, zederd het ſchryven van myn Boek, dien Capitein zyn gevoelen deswegen gevraagd, maar hy gaf een geheel ander berigt van de *Nicobarianen*, en zeide dat ze een dwarsdryvend, korzel, en diefagtig volk waren, en geenzins zulk een goeden naam verdienden, als die Monnik hen gegeven had. 1688.

Maar om weêr te komen tot het geſprek, dat ik met den Franſchen Prieſter te *Hean* had; hy zeide my, dat het Evangelium in *Siam* goeden voortgang ſcheen te zullen hebben, door den Franſchen Biſſchop aldaar, en verſcheidene Kerkelyken die hem byſtonden. Dat de grote Staatsdienaar *Conſtant Falcon* het Roomſch Geloof had aangenomen, en dat de Koning ook zeer daar toe genegen was, en de Hovelingen niet afkeerig daar van ſchenen: zulks dat 'er hoop was, dat de gantſche Landaard binnen korten zoude bekeerd worden: en dat ſchoon het volk doorgaans daar tegen was, hetzelve nogtans door 't exempel van den Koning en zyn Hof allengskens wel zoude volgen, inzonderheid dewyl de Prieſters vryheid hadden om hun beſt daartoe te doen. Belangende *Tonquin*, hy zeide my, dat het volk in 't algemeen geneegen was om het Chriſtelyk Geloof t' omhelzen, maar dat de Regeering een grote afkeer daar van had; dat de Zendelingen die daar woonden niet opentlyk zig uitgaven voor Leeraars van

Digitized by Google

1688. hun geloof, maar dat zy daar paſſeerden onder den naam van Kooplieden, en niet als Kerkelyken: dat dit een grote hinderpaal voor de Chriſtelyken Godsdienſt was; dog dat zy evenwel gelegenheid vonden om de menſchen uit hun onwetendheid te trekken, en dat 'er twee Biſſchoppen waren, beide zo ik meen Franſchen, de een wierd genoemd de Biſſchop van *Askalon*, en de andere van *Auron*: en dat 'er tien Prieſters waren van *Europa*, en drie van de Inboorlingen van *Tonquin*, die tot Roomſche Prieſters waren aangeſteld. Maar zederd heb ik verſtaan dat deze Franſche Biſſchoppen te *Cachao* niet mogten wonen, nog ook derwaards gaan, zonder verlof van den Gouverneur: en dat verlof moeſt dan nog verworven worden door iemand van de *Mandaryns* te *Cachao* wonende, voor wien dat de Biſſchop of een ander Zendeling eenige geringe dienſt moet doen. Want de Zendelingen die hier wonen, hebben voordagtelyk de konſt van uurwerken, en Wiskonſtige werktuigen te maken, geleerd, van welke wetenſchap 't gemene volk t' eenemaal onkundig is, en hier door hebben ze gelegenheid om dikwils te *Cachao* door de *Mandaryns* ontboden te worden: en als ze daar zyn, beſtedenze aan een karwey waar toe niet boven 5. of 6. uuren tyds vereiſcht is, by na tweemaal zo veel dagen, onder voorgeven dat 'er veel moeite aan vaſt is; en dan nemen ze de vryheid van hun Leerlingen die daar wonen in 't heimelyk te onderwyzen, en ommegang te houden met de Engelſche en Hollandſche Kooplieden, by welke zy altoos welkom zyn.

De ſtaat der Miſſonariſſen in Tonquin.

Waarom de Paapen meer voor uit hebben in 't bekeren dan de Protestanten.

Belangende de gene die door hen daar te lande zyn bekeerd, my is van geloofwaardige perzonen gezegd dat dezelve doorgaans van de armſte lieden zyn, en dat by ſchaarſe tyden hun almoeſſen van Rys meer menſchen bekeerd hebben, dan hun Prediken; en die bekering, gelyk zy 't noemen, beſtaat in 't gebruik van Gebede-kettingen en Beeltjes, en in 't Geloof aan den Paus; maar als de Rys overvloedig word, vallen zy dikwils weder af, en willen niet langer Chriſtenen zyn, dan zo lang de Prieſters hen met voedzel verzorgen. Evenwel ben ik niet zonder gedagten dat dewyl dit volk eene bevatting van een Opperſte Godheid heeft, het ook door vlyt en goede voorbeelden van vrome Mannen, tot aanneming van het Chriſten Geloof zoude mogen gebragt worden. Dog zo als de zaken tegenwoordig ſtaan, is 'er weinig ſchynbaarheids dat de Chriſtelyken Godsdienſt daar veel zal voortſpruiten; want gelyk als de Engelſchen en Hollanders die aldaar wonen al te ongebonden van leven zyn, om eenige agting voor hunne Godsdienſt te verwekken, zo zyn ook de andere *Europeërs*, ik meen de Zendelingen, inzonderheid de *Portugezen*, maar zeer blinde Leeraars. Maar gelyk de Roomſchgezinden de eenigſte zyn die Zee en Land omrei-

reizen om Geloofsgenoten te maken, zo is 't ook niet vreemd indien zy wat meer voor uit hebben als de Proteſtantſe Predikanten in die Afgodiſche landen; want zy ſtellen de menſchen zodanige voorwerpen ter aanbiddinge voor, waar toe zy reeds gewend zyn; na dien de verandering van Heidenſche Afgoden tot Beelden van Heiligen niet heel groot is; en die konnen ligtelyk dienen tot bekeringe van zulke onnozele zielen, welke zig alleen door de zinnen laten leiden. Ondertuſſchen is 't ook zulks, dat deze menſchen opgetrokken zynde in 't Geloof van hun eigene Goden of Helden, hunne Afgoden niet zo ligtelyk tegen nieuwe willen verruilen, zonder beter bewysredenen dan de Zendelingen hen gemeenlyk konnen geven, om te tonen dat de hunne beter zyn. En als ik ronduit myn gevoelen zal zeggen, ik geloof dat de Afgodery der Pausgezinden eerder ſchade dan voordeel in hun Zendinge doet, en dat het beter zoude zyn indien hun eerſte zorg was om de menſchen tot een vroom en deugdzaam leven te brengen, en hen daar na een korte Hiſtorie, en opſtel van de voornaamſte gronden des Chriſtelyken Geloofs te geven, en te tonen hoe overeenkomende dezelve zyn met het natuurlyk Ligt, en hoe betamelyk voor God. 1688.

Buskruid making.

Maar om weder te keren tot den Franſchen Prieſter; hy vroeg my eigentlyk, of eenige van onze Engelſche Schepen ook Buskruid te koop bragten? Ik zeide hem dat ik geloofde van neen. Daar op vroeg hy my of ik wiſt hoe men Buskruid maakte? Ik antwoorde hem, dat ik het op ſchrift had, om beide grof en fyn Buekruid te maken, en ik verhaalde hem hoe en waar van het gemaakt wierd. Hy zeide my dat hy het zelfde berigt uit Vrankryk had, en 'er ook een proef van had genomen, dog het niet had konnen maken; zulks dat hy dagt dat het aan de koolen moeſt ſchelen. Voort vroeg hy my eenige vraagen wegens de Koolen, die bequaamſt daar toe waren, dog daar op kon ik hem niet voldoen. Hy verzogt dat ik eens een proef wilde nemen om een pond te maken, zeggende dat hy alle de inmengzels gereed had, en ook een Werktuig om dezelve te mengen. Ik liet my ligtelyk bepraten, om eens te onderſtaan wat ik zoude konnen doen, hoewel ik 'er nog noit een proef van genomen had, want ik wiſt niet hoe 't my t' eeniger tyd nog mogt te paſſe komen eer ik weder in Engeland quam. En hebbende een glas Wyn of twee met hem gedronken, peurde ik aan 't werk; en 't gelukte zo wel dat hy 'er groot behagen in had, terwyl ik ondertuſſchen myn eigen luſt om een proef van myne konſt te nemen ook voldeed; 't welk aldus toeging: hy beſchikte my Zwavel en Salpeter, en ik woeg van elks zo veel als 'er wezen moeſt, en nam kolen van den haard, welke ik fyn ſtootte. Terwyl zyn knegt dit in zeker inſtrument onder een mengde, maakte ik een zeetje van Parkement, het welk ik vol gaatjes prikte met een yzer pen-

1688. netje dat heet gemaakt was; en dit was om het te doen korlen; ik had 2. grote *Areek*-nooten om in 't zeefje te rollen, en 't kruid door de gaatjes tot korltjes te doen worden. Toen het droog was, probeerden wy 't en het beantwoordde onze verwagting. Dit opſtel had ik genomen uit Capitein *Sturmeis* Boek genaamd *Magazyn van Konſten*.

Dewyl dit my zo wel gelukte, ondernam ik naderhand het vermaken van 't buskruid te *Bencouli*, toen ik daar Buſſchieter van 't Fort was: want daar waren omtrent 30. vaatjes beſchadigd, al 't welke als modder was, en uit de vaten in grote aardene potten gedaan wierd, die elk omtrent 8. vaatjes konden houden. Deze worden *Mortabaanſe* potten genoemd, van eene Stad van dien naam in *Pegu*, van waar ze gebragd, en door gantſch *Indiën* gevoerd worden. Het voornemen was om het kruid in deze potten na 't Fort *St. George* gezonden te hebben, om het te vermaken. Maar ik verzogt den Gouverneur dat ik eerſt eens een proef mogt nemen, wat ik zelf doen kon, om dat wy maar ſlegt van Buskruid waren voorzien, en miſſchien gebrek daar van zouden gehad hebben, eer ik weder van daar te rugge had konnen komen. De Salpeter was tot op de grond van de potten gezonken, maar ik mengde, en ſtampte het, en korrelde het met zeeven, welke ik van myn oude parkemente tekeningen maakte; en aldus maakte ik 8. vaatjes vol van goed Buskruid, eer ik van daar ging. De Franſche Prieſters zeiden my dat alle de Groten hun Buskruid maakten, en zederd verſtond ik dat alle de Soldaten zulks ook doen, gelyk ik reeds verhaald heb.

Ik bleef het overige van den dag in 't Paleys by den Prieſter; hy zeide my dat de Biſſchop niet wel was, en dat ik hem anders wel zoude gezien hebben; en dat dewyl dat het Viſchdag was ik zulk een goed onthaal niet te verwagten had, als op andere dagen. Egter deed hy een Vogel voor my braden, en ik at daar van alleen op my zelven. Toen 't avond was, liet hy my uit het Paleys gaan, verzoekende dat ik 't hem ten goede wilde houden dat hy my daar niet kon herbergen; egter beval hy zyn knegt my te brengen in 't huis van een *Tonquineze* Chriſten, om te vernagten. Die lieden waren beleefd, maar heel arm, en myn ſlaapplaats was zo gelyk ik die elders onder wege gevonden had. Ik heb naderhand verſtaau dat de nieuwe Chriſtenen by nagt hunnen Godsdienſt in 't Paleys komen plegen; en miſſchien zal dat de reden geweeſt zyn, dat men my zo vroeg van daar ſtuurde.

Des ſchryvers vertrek van Hean

Ik had my nu redelyk ververſcht, en zou na de Stad *Cachao* te voet konnen gegaan hebben, indien ik voor myne kragten niet was bedugt geweeſt, dies wilde ik lieyer te water gaan. Ik zond dan mynen leidsman te rug,

na

Digitized by Google

na hem alvorens een verding voor my met de *Tonquineesche* Schuitevoer- 1688.
der te hebben doen maken, om my te *Cachao* te brengen.

Dewyl het gety niet aanstonds bequaam was om af te varen, ging ik de Stad eens rond, en besteedde den dag in 't bezien van dezelve; tegen den avond begaf ik my t' scheep, want zy hadden den avondstond om de koelte verkoren, en roeiden den gantschen nagt. De Schuit was eigentlyk gemaakt om Passagiers te voeren, zynde met een tent bedekt, om voor den regen droog te blyven. Nog 4. of 5. andere diergelyke Schuiten gingen dit gety ook met Passagiers af. In de onze waren omtrent 20. zo mannen als vrouwen, behalven 5. of 6. roeyers. De vrouwen zaten byzonder, en men bewees haar grote eerbiedigheid; maar de mannen zaten digt byëen, zonder dat den eenen meer eer bewezen wierd dan den anderen, evenwel waren ze alle heel bescheiden. Ik had my onder hen vervoegd, maar myne buikloop liet my niet toe lang op eene plaats te rusten. Omtrent middernagt wierden wy aan land gezet, om ons aan een Pleisterplaats te verversehen: aldaar stonden eenige weinige huizen aan de kant van de Rivier, met brandende kaarzen daar in, en 't volk was op; men vond 'er Arak, Thee, kleine speetjes met vleesch, en andere toegemaakte spys; want alle die huizen waren als een zoort van Herbergen; en 't scheen my toe dat de lieden zig geneerden met Passagiers te gerieven. Wy bleven daar omtrent één uur, en gingen toen weder in onze Schuit, en roeyden voort. De Passagiers bragten den tyd door met eenige vrolyke praat, of zingen op hunne wyze, hoewel 't ons eerder schreeuwen toeschynd; maar ik speelde voor stom, om dat 'er niemand was, met wien ik spreken kon. Des anderendaags omtrent 9. of 10. uuren wierd ik aan land gezet; en de andere passagiers bleven in de Schuit, maar waar zy henen gingen, en of de Schuit tot aan *Cachao* toe voer, is my onbekend. Ik was nu nog 5. of 6. Engelsche mylen van de Stad, maar bevond my op een goed pad; want het land was daar redelyk hoog, vlak, en zandig, en de weg was effen en droog, zo dat ik tegens den middag te *Cachao* quam.

Na Cachao.

Ik begaf my terstond na 't huis van Mr. *Bowyer*, die een vry Koopman was, by wien Capitein *Weldon* was gehuisvest: ik bleef daar by hem eenige weinige dagen, maar ik was zo zwak door de buikloop, die nog dagelyks toenam, dat ik nauwelyks kon gaan, waar door ik andere veele zaken deze plaats betreffende vraagde, die ik anders zelf mogt bezien hebben. Deze myne zwakheid, in 't verydelen myner verwagting (want ik bevond, dat 'er geen kans voor my was om op een handel-togt na de naburige landen gebruikt te worden, gelyk men my toegezegt had,) maakte, dat ik verlangde weder te rug te keeren, zo dra als 't doenlyk was; en

Digitized by Google

1688. 't viel zo uit dat Capitein *Weldon* zyne dingen verrigt hebbende, zig tot zyn vertrek vervaardigde.

Ik ging dan de Rivier weder af na onze Schepen in een Vaartuig, dat onze Kooplieden gehuurd hadden om hun goederen van *Cachao* aanboord te brengen. Onder andere Goederen waren 'er twee klokken, weegende elk omtrent 500. pond, die te *Cachao* door de *Tonquinezen* gegoten waren voor den Heer *Falcon*, Opperſtaarsdienaar des Konings van *Siam*, ten gebruik van een Chriſten Kerk. De perzoon die dezelve te maken beſteld had, en ze ook voeren zou, was Capitein *Brewſter*, die niet lang te voren met een van diens Konings Schepen van *Siam* gekomen zynde, op de Kuſt van *Tonquin* zyn Schip verloren, maar de meeſte goederen geborgen had. Deze verhandelde hy te *Cachao*, en onder andere Waaren, die hy gekogt had om weder na *Siam* te voeren, waren deze twee klokken, welke hy afzond om in Capitein *Weldons* Schip te laden. Maar het Vaartuig was zo dra niet te *Hean* gekomen, of de Amptenaars van den Gouverneur dier plaats quamen aanboord, en leiden de hand op de twee klokken uit den naam van den Opperſte der Engelſche Factory; dewelke verſtaande dat ze voor den Koning van *Siam* waren, zo verklaarde hy dezelve prys, om dat de *Siammers* toen met de Engelſchen in oorlog waren, en hy bewoog den Gouverneur om hem met zyn gezag by te ſtaan. Daar op wierden de klokken aan land gebragt en te *Hean* gehouden. Dit wierd voor een miſſelyk bedryf aangezien, dat de Opperſte der Factory zig zo veel aanmatigde: maar hy was een perzoon, die weinig bequaamheid had tot de poſt, die hy bekleedde. Had hy een man van verſtand geweeſt, hy had een handel met *Japan* mogen opgeregt hebben, dewyl die grote winſten geeft, en van de Ooſterſche volken zo wel gezogt word als van de *Europeërs*. Want by myn tyd quamen 'er jaarlyks Kooplieden van *Japan* in *Tonquin*; en na allen ſchyn zouden onze Engelſche Kooplieden wel een handel met hen konnen begonnen hebben. Maar hy die weinig bequaamheid tot zyn bewind had, was nog minder bequaam om iets nieuws te ondernemen. En hoewel men niet al te onbedagt zig tot eenige nieuwe onderneming moet begeven, nogtans wanneer zig eenige gelegenheid van voordeel opdoet, dan is 't niet ongeraden dat de Kooplieden een proef daar van nemen. Want indien onze Voorouders zo traag geweeſt waren, als wy eenigen tyd herwaards geweeſt zyn, wy zouden waarſchynelyk noit den weg na *Ooſt-Indiën* geweten hebben, maar zouden de Gewaſſen en Waaren van die Ooſterſche Landen van onze Geburen moeten kopen. Wat moeite heeft men wel eer niet aangewend om een handel op *Ooſt-Indiën* en andere Landen te bekomen: hoe groot een moeite hebben zommige

Twee klokken om na Siam te zenden.

Digitized by Google

mige niet gedaan om de *Muskoviten* op te zoeken, door de Noord-Kaap te boven te zeilen, en van daar een handel te lande op *Perſiën* op te regten. Maar nu even als of wy onder den handel verkropt waren, willen wy vergenoegd ſtil zitten, en zeggen met *Cato*. 1688.

Non minor eſt virtus quam quærere parta tueri.

Het verkregene te behouden is geen minder deugd, als het te zoeken.

WANT dit voerde zeker Koopman van de Engelſche Ooſt-Indiſche Maatſchappy my eens te gemoet. Maar met oorlof, onze Geburen hebben ons de loef afgeſtoken, en dat zelfs by onzen tyd. Ondertuſſchen is het zekerlyk 't belang onzer Kooplieden, dat ze bequame perzonen op hun Kantoren gebruiken, dewyl het aanzien en de agting der Maatſchappy ryſt of daald, na dat de Bewindslieden hun dingen wel of qualyk doen. Het is niet genoeg, dat de Opperſte van een Factory een goed Koopman en een eerlyk man is, want ſchoon dit nodige hoedanigheden zyn, egter moet de Gouverneur, of 't Opperhoofd van een Kantoor iets meer weten dan van kopen en verkopen, en boekhouden; inzonderheid ter plaatze daar andere Europeeſche Kooplieden neffens hem wonen, of op dezelfde plaatzen handelen. Want zy zien naauw toe op het verrigten van onze zaken, en zyn 'er altoos over uit om hun voordeel met onze misſlagen te doen. En deze zorg moeſt ook niet verwaarlooſt worden, daar wy den handel alleen hebben, want wy behoren een goed verſtand met de Inboorlingen te onderhouden, en toe te zien, dat zy geen oorzaak hebben van over onbillyke handelingen te klagen, gelyk ik zou konnen aanwyzen, dat wel geſchied is. Maar dat zoude een hatelyke ſtoffe zyn, en alles dat ik beoog is maar een waarſchouwing te geven. Dog om weder op myn ſtuk te komen, 't ſcheen my toe, dat de onze in *Tonquin* heel wel een handel op *Japan* en *China* konden opgeregt hebben. 't Is waar de geſtadige oorlog tuſſchen *Tonquin* en *Cochinchina* konden een togt na dit laatſte Land genoeg beletten, als mede na *Champa* en *Cambodia*, dewyl die Landen nog minder bekend zyn, en daarom minder ſchyn is van 'er veel voordeel by te vinden; dog mogelyk zouden de zwarigheden zo groot niet zyn als men zig verbeeld, en zouden ligtelyk door een wakker voornemen en nyverheid konnen te boven gekomen worden; zo dat de winſt de moeite rykelyk betalen zou.

MAAR om voort te gaan wy zagen, dat 'er geen kans was de klokken weder te krygen, dies zakten wy van *Hean* de Rivier af na onze Schepen.

En

1689. En dewyl Capitein *Weldon* binnen weinig dagen zelf quam, en Capitein *Brewſter* met hem, om als Paſſagier in zyn Schip meê te varen, en dat de twee Schepen die met ons gekomen waren ook gereed lagen om te vertrekken, zo ligtede wy 't anker, en gingen van *Tonquin* t' zeil.

VI. HOOFDSTUK

Zy gaan t' zeil uit de Baai van Tonquin. *De R. en 't Land van* Cambodia. *Een* Chineeze *Zeerover, die zig daar onthield.* Bugaſſen, *een zoort van Soldaten onder den Koning van* Siam. *Vaaren voorby* Pulo Condore; *zyn in vreeze voor den Koning van* Siam. *Komen in de Straat van* Malacca. *Capitein* Johnſon, *koopt een Schip te* Malacca, *en vaart na* Bancalis, *een Stad op de Kuſt van* Sumatra, *om Peper te kopen; word door de* Maleyers *vermoord; terwyl zyn volk en Schip het ter naauwer nood ontkomen. De ſtaat van den Koophandel in die Geweſten, en 't aanvaarden van Capitein* Johnſons *Schip weder te* Malacca *komende, door Mr.* Wels. *Des Schryvers vertrek van* Malacca, *en aankomſt te* Achin.

Des ſchryvers vertrek van Tonquin.

HEt was in den beginne van February des jaars 1689. toen wy dit land verlieten. Wy gingen met ons 3. Schepen over de Baar, namelyk de *Regenboog*, Capitein *Pool* gaande na *Londen*; de *Saffier* Capitein *Lacy*, na 't Fort *St. George*; en de *Curtane* Capitein *Weldon*, op welk Schip ik was. Wy hielden malkanderen een poos gezelſchap, en hebbende een Ooſtelyke wind, bleven wy meer na het midden, of de Ooſtzyde der Baai van *Tonquin*, toen wy 'er in quamen, waar door wy de gelegenheid hadden, om nu zo wel het midden te peylen, als de Weſtzyde in 't inkomen.

Toen wy buiten de Baai waren ſtuurden wy Zuidwaards, latende de Zandplaten van *Pracel* aan Bakboord, en de Kuſten van *Cochinchina*, *Champa*, en *Cambodia* aan Stuurboord leggen. Ik heb in myn eerſte deel maar even van deze landen gerept, en zal 'er hier ook niet veel van zeggen, dewyl 'er maar voorby gezeild ben. Dog om egter de verwagting des Lezers niet gantſchelyk te verydelen, zal ik een kort verhaal geven van een of twee byzonderheden *Cambodia* betreffende, want belangende *Champa*, ik heb niets van belang daar van te melden; en van *Cochinchina* heb ik hier voren reeds geſproken, daar ik myne togt na *Tonquin* verhaalde.

Cambodia.

Cambodia ſchynt omtrent zulk een land te zyn, als de lage landen van *Tonquin*, 't heeft veel Geboomte, en is weinig bewoond; leggende ter weder-

wederzyde een grote Rivier, die verre uit het Noorden komt, en tegen over *Pulo Condore* in Zee loopt. Ik weet niet eigentlyk wat het uitlevert; maar in de Schepen waar van in myn eerſte deel gezegd word, dat zy uit *Cambodia* te *Pulo Uby* quamen, was Rys, Drakenbloed, Lak in grote potten, dog van een zwarte koleur en dik, en de geele Purper-Gom die men daarom *Cambodia* noemt, in grote koeken; maar van waar zy ze bekomen weet Ik niet. Deze Rivier en dit Land is by onze Landslieden maar weinig bekend; egter hebben 'er eenige Engelſchen geweeſt; onder andere de Capiteins *William* en *Howel*, met welke laatſte ik eenigen tyd daar na in kennis raakte op 't Fort *St. George*, en hy gaf my 't volgende verhaal 't welk my naderhand door zyn Matrozen ook gezegd wierd zo te zyn. 1689.

Deze 2 Capiteins waren neffens andere Engelſchen eenigen tyd in dienſt des Konings van *Siam* geweeſt, voerende ieder een kloeke Fregat, meeſt met Engelſchen, dog ook met eenige *Portugezen* van *Siam* bemand; deze wierden door den Koning van *Siam* uitgezonden tegen eenige Zeerovers, die zyne ingezetenen, welke in die Zeën voeren, beroofden, en op een Eiland in de Rivier van *Cambodia* neſtelden. Capitein *Howel* zeide my dat zy deze Rivier zeer wyd vonden, voornamelyk aan den Mond, en dat dezelve diep en bevaarbaar was voor grote Schepen wel 60. of 70. mylen Landwaard in; en dat, voor zo veel hy wiſt, die diepte en wydte zig nog wel verder uitſtrekte: maar dus verre was het dat zy met hun Schepen opvoeren. De loop der Riviere was doorgaans Z. en N.: en zy bevonden het land ter wederzyde laag, met vele wyde Kreeken en uitwateringen, en op zommige plaatzen vry grote Eilanden. Zy zeilden die tak van de Rivier op die hen 't wydſt toeſcheen, hebbende de Vloed meê, en zy bevonden de Rivier zo wyd, dat ze ruimte hadden te wenden, of te laveren, daar de Rivier zulk een bogt had dat ze in de wind kregen. Deze bogten der Riviere waren heel zeldzaam O. en W., zo dat ze dan een Zuid-Ooſtelyke Zeewind bykans van voren kregen, die ze anders gemeenlyk van agteren hadden, en welke zo ſtyf in de zeilen blies, dat ze tegen de eb konden opzeilen. Maar tegens den nagt als de Landwind quam, lieten zy 't anker vallen, en bleven tot 's anderendaags ten 10. of 11. uuren ſtil leggen, wanneer de Zeewind weder begon te wayen, en hen zo hoog op voerde, tot dat ze quamen by 't Eiland alwaar de Zeerovers zig onthielden. Zy gaven terſtond vuur op hen, en na volk aan land gezet te hebben, verſloegen zy hen, verbrandden hun huizen en Forten, en namen vele gevangen, met welke zy te rugge keerden. Chineze Zeerovers. Overwelddigd.

Deze roofvogels waren van afkomſt *Chineezen*, die toen de *Tarters* hun

1689. hun land veroverden, met hun eigene Schepen de vlugt namen, om liever elders vry te leven, dan onder de *Tarters* te buigen; en deze schynt het dat de Rivier *Cambodia* in 't vlugten voor hen ziende, dezelve op voeren, zig op 't gemelde Eiland neerstoegen, alwaar zy een Steedje bouwden, en 't zelve met een houtstapel of beschutzel van zware boomen of balken, 3. of 4. in de breedte en zo veel in de hoogte, omringden. Zy waren van allerlei Planters-werktuigen voorzien, en volgens 't berigt van onze Engelschen was het land daar om heen zeer goed, zo dat ze misschien een gelukkig leven daar zouden hebben konnen leiden, indien hun neiging hen tot vreedzaamheid geleid had; maar zy hadden geweer met zig gebragt, en wilden dat liever gebruiken, dan hun bouw-gereedschap; weshalven zy meest van roof leefden, en hunne gebuuren, die meer tot den Koophandel dan tot vegten genegen waren, plonderden en beroofden. Maar de onderdanen des Konings van *Siam* lang door hen ter Zee geplaagd geweest zynde, zond hy eerst een Krygsmagt te Lande, om hen uit hunne Vesting te verdryven; dog dat niet gelukkende roeyde hy hen gantschelyk uit door deze twee Schepen de Rivier op te zenden.

En aan de Tarters in China overgeleverd.

De 2. Engelsche Capiteins hun werk dus verrigt hebbende, quamen van deze Rivier te rugge met vele gevangenen; maar dewyl de Zuider *Mouzon* reeds begonnen was, konden zy niet aanstonds na *Siam* wederkeren, en begaven zig daar op na *Macao* in *China*, zo wel om aldaar na een Noord-Ooster *Mouzon* te wagten, als om by de *Tarters* in gunst te geraken, welke zy geloofden, dat groot behagen zouden hebben in deze overwinning der *Chineze* Zeerovers. Zy wierden wel onthaald van den *Tartarischen* Gouverneur, en gaven hem de gevangenen; en toen de *Mouzon* omliep, keerden zy weder na *Siam*. Zy wierden daar met groote toejuiging ontvangen; en dit was de eerste voorspoedige togt niet, welke de Engelschen in dienst van den Koning van *Siam* hadden gedaan: want zy hadden te voren het Land eens gered door een opstand van de *Bugassen* te dempen.

Bugassen.

De *Bugassen* zyn een zoort van Vrybuiters of krygszugtige *Maleyers*, en huur-soldaten van *Indiën*. Ik weet niet eigentlyk, waar van daan zy komen, 't en ware het was van *Macassar* op 't Eiland *Celebes*. Vele van hen waren te *Siam* in 's Konings dienst; maar eindelyk een weerzin opvattende om zekere quade bejegening, stonden zy op 't hunner verdedigingе Eenige honderden, alle wel gewapend maakten op de been, en maakten zulk een schrik onder de *Siammers*, dat niemand voor hen durfde stand houden, tot dat *Constant Falcon* de eerste Staatsdienaar, de Engelschen die toen in 's Konings dienst waren, tegen hen aanvoerde, 't welk een goeden

den uitſlag had, alhoewel met een tamelyk verlies. Voor dezen dienſt gaf 1689.
de Koning jaarlyks aan elk van hen een grote zyde rok, met 13. knopen daar aan: die van de Opperbevelhebbers waren van louter goud, maar die van de minder Officieren van zilver. Deze togt tegen de *Chineze* Zeerovers was in den jare 1687., en 't gevegt tegen de *Bugaſſen* was, zo ik meen, eenigen tyd te voren.

Maar om weder tot onze reize te keren, wy bleven gezamentlyk Zuidwaards koers houden, tot dat wy by *Pulo Condore* quamen; toen ſcheidde Capitein *Pool* van ons, ſturende meerder Zuid aan na de Straat van *Sunda*, en wy lieten 't Weſtelyker lopen, om de Straat van *Malacca*, die wy eerſt door gezeild waren, weder te paſſeren. Capitein *Brewſter* en een ander Paſſagier begonden te vrezen, dat de Koning van *Siam* Schepen zoude zenden om aan de Mond der Straat van *Malacca* ons waar te nemen, en ons den doortogt te beletten, om dat 'er tuſſchen de Engelſche Ooſt-Indiſche Maatſchappy en deze Vorſt een oorlog ontſtaan was. Dit was te ſchynbaarder, vermids de Franſchen te dier tyd in dienſt van dien Koning waren gebragt, door toedoen van dien Biſſchop, en andere Kerkelyken; die hun beſt deden om den Koning en 't volk tot het Chriſten-Geloof te bekeren, door dien zy *Conſtant Falcon* op hun hand gekregen hadden. Dies vreesde men, dat de Koning van *Siam* de twee Schepen, welke de Capiteins *Williams* en *Howel* kort te vooren gevoert hadden, met Franſchen mogt bemand en na 't Weſt-eind van den Mond der Straat gezonden hebben, om ons te nemen. Hoewel nu dat dit weinig indruk op de gemoederen der Bevelhebberen en Officieren maakte, egter hadden wy zulk donker en dyzig weêr, toen wy aan den ingang van de Straat quamen, dat wy 't niet vylig oordeelden om dezelve tegen den avond in te zeilen, en bleven derhalven leggen, tot 's morgens. Den volgden dag zagen wy een Jonk ten Zuiden van ons, en liepen 'er na toe: na dat wy dezelve gepeild hadden, zetteden wy alle zeilen by, en namen onze koers Weſtwaards, om de Straat te paſſeren: en land opdoende bevonden wy dat we Bezuiden den voorſten ingang der Straat gekomen, en tot aan de Zuidelyke ingang digt by de Kuſt van *Sumatra* genaderd waren, maar Capitein *Lacy*, die liever de oude weg wilde te rug te gaan, zeilde weder Noordwaards, en voer alzo langs de *Malacſe* Kuſt voorby *Sincapore* langs den weg, die wy waren gekomen. Zyn weg was de beſte en de naaſte, maar Capitein *Weldon* wilde zyne nieuwsgierigheid voldoen, en een nieuwen doortogt probeeren: wy geraakten 'er door, maar hadden weinig diepte van water; en deze ingang welke wy paſſeerden, word de *Brouwers* Straat genaamd.

De Schryver paſſeert de Straat van Malacca wederom

Digitized by Google

1689. De *Brouwers* Straat word zomtyds van kleine Scheepjes bevaren, die van *Batavia* na *Malacca* zeilen, om dat het een korter weg is, dan tot aan *Pulo Timaon*, of de Straat van *Sincapore* op te lopen. Wy vonden in dit Canaal zomtyds maar 14. of 15. voeten water, dog de grond was een zagte slyk, en 't legt zo tusschen de Eilanden, dat 'er geen zware Zee kan gaan. Capitein *Weldon* had ook een Hollander aanboord, die dezen weg te voren gezeild was, en dewyl hy zeide dit vaarwater wel te kennen, moedigde hy den Capitein daar toe aan; en 't gelukte wel, hoewel wy zomtyds maar weinig meer water hadden, dan wy diep gingen. Wy voerden daarom maar een klein zeil, en 't duurde wel 7. of 8. dagen, eer wy te *Malacca* quamen; maar Capitein *Lacy* was 'er twee of drie dagen voor ons.

Komt te Malacca.

Alhier hoorden wy eerst van de dood van *Constant Falcon*, waar over Capitein *Brewster* zeer bedroef scheen. Wy vonden daar ook, behalven verscheidene Hollandsche Vaartuigen, en onzen makker Capitein *Lacy*, een Engelsch Schip van 35. of 40. Ton. Dit Schip was gekogt door eenen Capitein *Johnson*, die door den Gouverneur van *Bencouli* met een klein Vaartuig uitgezonden was, om omtrent het Eiland van *Sumatra* peper in te kopen: maar Capitein *Johnson* gedood zynde, wierd het Vaartuig hier gebragt door eenen Mr. *Wels*.

Capitein Johnson. En Mr. Wels.

Zynde dus ongevoeliglyk geleid om van Capitein *Johnson* gewag te maken, zal ik 't gene ik van *Malacca* te melden heb, uitstellen, tot dat ik weder daar kome van *Achin*, en zal alhier een verhaal geven van het droevig einde van dien man, en eenige andere voorvallen daar omtrent, welke schoon in zig zelven van geen groot belang, egter door de omstandigheden dienstig mogen zyn om eenige ligt te geven omtrent de staat van *Sumatra*, welk Eiland het toneel is, waar van ik zal spreken: want schoon ik hier na gelegenheid zal hebben, om van *Achin* en *Bencouli* gewag te maken, egter zal my geen aanleiding voorkomen om van dit gedeelte van dit Eiland, leggende tegen over de *Malacse* Kust, te melden, 't en zy ik het hier doe. Om derhalven tot dit verhaal te treden: Het schynd wel, dat Capitein *Johnson* voor een gedeelte een eigenaar van dit Vaartuig was; maar dewyl hy het te klein tot zyn oogmerk oordeelde, quam hy te *Malacca*, om daar een groter van de Hollanders te kopen, zo hy na zyn zin kon aanraken. Hy had byna 1000. Ryksdaalders in Spaansch geld by zig aanboord, voor 't welk men daar een braaf Vaartuig kopen kan; want de Hollanders kopen dikwils om een kleinigheid Prauwen van de *Maleyers*, inzonderheid van die van *Jihore*, en maken 'er andere Scheepjes van, 't zy tot hun eigen gebruik, of om die weder te verkopen. Van deze zoort

van

van Vaartuigen dan zyn de Hollanders te *Malacca* wel voorzien, en konnenze redelyks koops geven; en buiten twyffel quam Capitein *Johnſon* om die oorzaak daar om een Scheepje te kopen. Hy maakt 'er daar dan koop van een, niet een vermaakte Prauw, maar een oud lelyk ding, dog zo nogtans dat het hem behaagde. De Hollander, die 't hem vylde, zeide hem, dat de Regeering zodanig een handel met de Engelſchen niet vry toeliet, ſchoon het zomtyds met oogluiking geſchiedde, en dat derhalven het beſte middel voor hen beiden, om niet in moeite te raken, zoude zyn, na de andere zyde van de Straat over te varen, aan een plaats genaamd *Bancalis*, op *Sumatra*, daar zy vylig mogten kopen, verkopen, of ruilen, zonder dat 'er iemand agt op gaf. Capitein *Johnſon* hier toe bewilligende zeilden zy beide over na *Bancalis*, een *Maleitſe* Stad op die Kuſt. Zy quamen aldaar ten anker, en *Johnſon* de overeengekomene prys betalende, ontving het Vaartuig. De Hollander keerde aanſtonds weder na *Malacca*, latende *Johnſon* daar blyven met twee Vaartuigen, te weten dat het welk hy van *Bencouli* gebragt had, en 't ander dat hy nu had gekogt. Dat van *Bencouli* zond hy na een grote Rivier, daar digt by, onder 't bevel van Mr. *Wells* om peper van de *Maleyers* te kopen. Deze was geen Bootsman, maar nogtans een redelyk verſtandig perzoon, zynde voor ſoldaat uit *Engeland* gevaren om de Ooſt Indiſche Maatſchappy op 't Eiland *Sante Helena* te dienen Hy had zig een tyd lang ſober op dat Eiland beholpen; maar dewyl hy na verbetering ſtond, verliet hy die arme dog gezonde plaats, om de Maatſchappy te *Bencouli* te dienen, het welk voor de ongezondſte plaats gehouden word van alle, daar wy handel dryven; egter bewoog de hoop van verhoging hem om derwaards te gaan. Na eenig verblyf aldaar wierd hy met Capitein *Johnſon* gezonden, om hem in deze Pepertogt behulpzaam te zyn; meer om dat hy met de pen kon omgaan, dan dat hy tot ſcheeps-werk bequaam was. Hy had drie of vier onbevarene Zeelui met hem, om het Vaartuig de Rivier op te arbeiden. Capitein *Johnſon* bleef digt by *Bancalis* om zyn nieuw gekogt Vaartuig bequaam te maken, want daar ſchortte onder andere ook een Boegſpriet aan, welke hy hier meende te houwen, hebbende tot dien einde een Timmerman by zig, en daar was nog meer aan te kalefateren. Hy had ook eenige onbevarene Bootslieden, die te lande beter zouden gepaſt hebben, want zy hadden den Koning van *Siam* voor ſoldaten gediend, en waren maar onlangs van daar gekomen met de Franſchen, die genoodzaakt wierden dat land te verlaten. Maar in *Ooſt-Indiën* zyn onze Engelſchen gedwongen, door gebrek van beter, zig met zulke Zeelieden te behelpen, als zy beſt krygen konnen, en onze Kooplieden zyn dikwils heel 1689.

Digitized by Google

1689. verlegen, om Bootsvolk. Daar zyn, 't is waar *Lascars*, of Indiaanſche Zeelieden genoeg te krygen, en zy bedienen 'er zig ook dikwils van; maar egter hebben ze altoos gaarn Engelſchen op een Schip om hen te helpen. Want hoewel zommige van deze *Lascars* vry goede Matrozen zyn, egter houd men een Engelsman getrouwer, om iets van belang op te laten ſtaan; zulks dat al is 't, dat de Engelſchen maar weinig kennis van de Zeevaart hebben, men hen evenwel ampten geeft, die hen nergens dan in *Ooſt-Indiën* zouden opgedragen worden. Deze Zeelieden zouden in *Europa* van geen dienſt zyn, om dat men daar meer zware ſtormen aantreft; maar hier zyn ze nog al redelyk bequaam, voornamelyk om met de *Mouzons* uit te varen, en te rug te komen. Dog al genoeg hier van.

Lascars.

Capitein Johnſon gedood.

Mr. WELLS dan heen gevaren zynde om peper te kopen, ging Capitein *Johnſon* omtrent 5. of 6. mylen van *Bancalis* met zyn Timmerman aan land, om een Boegſpriet te kappen. Hy en zyn Timmerman werkten de eerſte en twede dag daar aan zonder overlaſt. Den derden dag wierden zy beide door een trop gewapende *Maleyers* overvallen en gedood. Tegens den avond waren de maats, die t' ſcheep gebleven waren, hun Commandeur verwagtende, maar de nagt quam aan, zonder dat ze hem vernamen. Dit deed hen voor onraad vrezen, want zy wiſten wel, dat de *Maleyers*, die daar omtrent woonden, een trouwloos volk waren, gelyk zy doorgaans alle zyn, voornamelyk die weinig omgang met vreemdelingen hebben, en daarom moet men op zyn hoede wezen, als men met hen te doen heeft, en toezien dat men hen niet te veel vertrouwd.

DAAR waren maar vier Zeelieden op *Johnſons* Vaartuig, en deze vermaard geworden door het uitblyven van hun Opperhoofd, en vermoedende wat van de zaak was, begonden nu voor hen zelven bekommerd te worden. Zy laadden daar op hun ſchietgeweer, hebbende twee donderbuſſen, en drie of vier musketten, en elk man nam 'er een in de hand, met een kruid-doos om den middel, en zy zagen ſcherp uit, door vrees van vyanden. Terwyl zy dus op hun hoede waren, quamen de *Maleyers* met 6. of 8. Cano's ſtoutelyk aanvaren, om het Vaartuig te overmeeſteren; zy waren 40. of 50. man ſterk, gewapend met ſpieſſen en kriſſen. De duiſterheid van de nagt begunſtigde hun aanſlag, zo dat ze aanboord waren, eer de Matrozen het gewaar wierden. Daar op begonden deze vuur te geven; en de vyanden aanſtonds met hun ſpieſſen te ſchieten, en het Vaartuig by de Boeg te beklimmen: de Matrozen verweerden zig wakker, en dreven 'er hen weder uit; maar van de vier Zeelui waren 'er twee gevaarlyk gequetſt in den eerſten aanval. De *Maleyers* enterden ten twede maal, en de twee ongequetſten Matrozen weken na 't agter eind, en ſchoten

Zyn volk verweerde zig dapper.

Digitized by Google

ten zo wakker door gaten, dat de *Maleyers* andermaal genoodzaakt wa- 1689.
ren het Vaartuig te verlaten, en zig in hun Cano's te begeven, hebbende hun buik zo vol van dit onthaal, dat zy weder na land keerden, zonder hoop van 't Vaartuig te zullen vermeesteren. De arme Matrozen bleven ondertusschen in hoop en vrees, en pasten den gantschen nagt op, hebbende besloten hun leven zo duur te verkopen, als zy konden, indien ze weder aangerand wierden; want quartier konden ze van deze Wilden niet verwagten. Maar zy leden geen aanstoot meer: dog de twee gequetsten storven kort daar na.

Des anderen daags wonden de 2. Matrozen hun anker op, en voeren zo digt aan de Stad *Bancalis* als zy konden, te weten tot op een halve Engelsche myl daar van daan, alwaar zy 't anker lieten vallen, en een zeyn deden om volk te doen aan boord komen. Het duurde niet lang, of de *Sebander*, of voornaamste Magistraat van de Stad, quam afvaren; waar op zy hem hun ongeluk verhaalden, en zyne bescherming verzogten, om dat zy niet sterk genoeg waren om een derde aanval af te slaan. De *Sebander* scheen zeer moeyelyk over 't gene 'er gebeurd was, maar zeide dat hy 't gene voorby was niet helpen kon, want dat dat volk wilde woeste menschen waren, die niet onder zyne Regering stonden; en dat het in zyne magt niet was hen te dempen. Maar dat zo lang zy daar lagen, hy hen eenige van zyn volk aan Boord zoude geven, om 't Schip te beveiligen, en dat hy ondertusschen een Cano na Mr. *Wels* zoude af zenden om hem te laten weten hoe 't met hen stond. Hy liet dan 10. of 12. van zyne *Maleyers* in de Bark, en zond een Brief, door de Matrozen geschreven, aan Mr. *Wels*, die gelyk ik gezegd heb een Rivier opgevaren was, om te zien of hy Peper kon bekomen.

Het duurde 2. of 3. dagen eer Mr. *Wels* by hen quam; want hy had de Brief niet ontvangen; hier door begonden zy den *Sebander* al te mistrouwen, hoewel zyn volk heel vriendelyk, en den Matrozen behulpzaam was. Mr. *Wels* had niets van hun ongeluk gehoord, maar was te rugge gekomen om dat hy niets had konnen op doen, of ten minsten niet zo veel als hy gehoopt had. Want hoewel daar Peper groeid, egter is 'er dezelve zo overvloedig niet, dat het iemand kan aanmoedigen om die daar te komen zoeken; dewyl de Hollanders daar zo digt by leggen, dat niemand daar kan komen handelen, dan met hun verlof. En schoon de Inboorlingen graag genoeg zyn om met die van een andere Landaard te handelen, egter beletten de Hollanders hen zulks, door zelfs de Peper te vernielen indien zy veel zouden Planten. En die kleine parteyen welke tegenwoordig by hen groeyen, of die zy uit andere Gewesten van 't Eiland krygen

Peperhandel.

Digitized by Google

1688. krygen, worden terſtond door de Hollanders of door hun vrienden te *Bancalis* voor hen op gekogt: want dewyl die Stad de voornaamſte op deze Kuſt, en zo digt by *Malacca* is, dat die 2. Plaetzen maar door een naauwe Zee of Straat geſcheiden zyn, komen de Hollanders daar dikwils met hun klein Vaartuig, en het volk ſchynt maar alleen met die Landaard, en niet met andere te durven handelen. Ik agt dat het door de vriendſchap met deze Stad is, dat de Hollanders in die Gewelten een kleine Peper-handel dryven, en ook vele van hun eigene Waaren daar vertieren; deze aan de Zeekant dan handelen met hun gebuuren Landwaard in, en nemen Waaren van hen over, welke de Hollanders komen af halen.

Die van *Bancalis*, ſchoon ze *Maleyers* zyn, zyn egter vry beleefd, waar toe de Koophandel hen verpligt; want hoe groter handel hoe groter beleefdheid; warentegen daar weinig handel gedreven word, zo veel te meer woeſtheid en onmenſchelykheid te vinden is; want de Koophandel heeft een ſterk vermogen op alle menſchen, die 't voordeel en gerief daar van bevonden hebben. En ik zou geloven, dat zelfs de arme *Americanen* die de zoetigheid daar van nog niet hebben geſmaakt, door een eerlyke en opregte omgang daar toe zouden konnen gelokt worden; ja zelfs die gene dewelke nu niet meer ſchynen te begeeren dan enkelyk ſpys en drank, en een kleed om hun naaktheid te bedekken. Die overgrote Landſtreek heeft nog millioenen van Inwoonders, zo op de Kuſten van *Peru* als *Mexico*, die nog van geen Koophandel weten; en zy zouden 'er geneegen genoeg toe zyn, indien zy 'er eens ondervinding van hadden; hoewel zy zig tegenwoordig gelukkig genoeg agten door zodanige Vrugten der Aarde te genieten als de Natuur hen mededeeld; en miſſchien zyn zy nu gelukkiger, als ze dan zouden wezen. Want door den Koophandel zouden zy perykel lopen van verdrukkinge, om dat de menſchen niet te vrede zyn met een vryen handel, en een billyke en redelyke winſt, voornamelyk in die verre afgelegene Landen; maar zy willen al 't voordeel alleen hebben, al is het dat de arme Inboorlingen met welke zy handelen daar door van natuurlyke vryheid beroofd worden. Dit konnen de Eilanden *Sumatra* en *Java* getuigen. Ondertuſſchen behoorde de vryheid alleen die afgelegene Volken tot den Koophandel aan te moedigen, voornamelyk zodanige die daar toe genegen zyn, gelyk de meeſte *Maleyers* en *Ooſt-Indiaanen* van de *Kaap* af tot aan *Japan* toe, zo wel op de Eilanden als 't vaſte Land. Want al is het dat ze op vele plaatzen door de Hollanders, Engelſche, Deenen, enz. bepaald, en in een vryen handel met andere Volken verhinderd worden, zo hebben ze egter t'allen tyde betoond, dat zulks tegen hun zin is. Dog al genoeg hier van.

Ver drukking in den Koop-handel.

Ik

Ik heb hier voren gezegd, dat Mr. *Wells* met zyn Vaartuig te *Bancalis* quam, tot grote blydschap van die maats die op Capitein *Johnson* Scheepje nog in 't leven waren. Deze twee Matrozen waren zo opregt, dat ze al *Johnsons* papieren en geld in een kist sloten, en den sleutel daar van in een andere kist deden, en die toesluitende den sleutel over boord wierpen: en toen Mr. *Wells* by hen quam, droegen ze het bevel over beide de Vaartuigen aan hem op. Hy toonde zig wat weigeragtig, zeggende dat hy geen Zeeman was, en zig onbequaam daar toe bevond; dog door aandringen nam hy 't aan, en belooſde goede rekenschap te zullen doen aan den Gouverneur *Bloom*. 1689

Zy waren nu zo zwak van volk, dat ze pas sterk genoeg waren, om met een van de Vaartuigen te varen: zy verzogten derhalven van den *Sabander* van *Bancalis* eenig volk om hun Scheepjes tot aan *Malacca* te helpen brengen, maar hy weigerde zulks: daar op boden zy hem een van de Vaartuigen te koop aan tot een kleine prys, maar hy wilde 't niet kopen. Zy wilden hem dan het kleinste schenken; dog hy zeide, dat hy 't niet durfde aannemen van wegen de Hollanders. Dies besloten Mr. *Wells* en het volk de lading en al het goed uit het kleinste Vaartuig te nemen, en het dan te verbranden, en met het ander na *Malacca* te gaan. Dit wierd in 't werk gesteld, en zy gingen t' zeil, en openende de kist van Capitein *Johnson*, vonden zy daar in 2. of 300. Ryksdaalders aan geld. Dit en al het ander, dat van eenige waarde was, beneffens de papieren, nam Mr. *Wells* in bezit. Zy quamen in korten tyd te *Malacca*, alwaar ze wagteden na de komst van eenige Engelsche Schepen, om een Stuurman te bekomen, want niemand van hen durfde 't op zig nemen om 't Scheepje verder te brengen. De eerste, die 'er quam, was Capitein *Lacy*, en hy zette hen zyn Opperstuurman by, om 't Vaartuig na *Achin* te voeren. Toen wy daar quamen, waren zy zeilree, en vertrokken twee of drie dagen voor ons.

Om nu weder tot onze reize te keeren, Capitein *Weldon* zyne dingen te *Malacca* verrigt hebbende, gingen wy weder t' zeil, koers stellende na *Achin*, alwaar hy wilde aandoen in zyn weg na 't Fort *St. George*. Wy onderhaalden Mr. *Wells* omtrent 35. mylen van *Achin* tegen over de Rivier *Passange Jonca*, en kort daar na quamen wy beide te *Achin*, en ankerden op de Reede in 't begin van Maart 1689. Alhier nam ik afscheid van Capitein *Weldon* en van myn vriend Mr. *Hall*, die met ons na *Tonquin* gegaan was, en ik ging aan land, zynde zeer zwak door myn buikloop, gelyk ik op de gantsche togt geweest was. Capitein *Weldon* bood my alle vriendschap aan, die hem mogelyk was te doen, byaldien ik met

De Schryver vertrekt na Malacca.

Digitized by Google

1689. hem na 't Fort *St. George* wilde gaan, maar ik wilde liever hier blyven, om dat ik 'er eenige kennis had, dan in zulk een zwakken ſtaat te gaan na eene plaats daar ik t'eenemaal onbekend was. Maar Mr. *Hall* ging met Capitein *Weldon* na 't Fort *St. George*, en keerde binnen korten van daar na *Engeland*, op 't Schip de *Williamſon* van *Londen*.

VII. HOOFDSTUK

Beſchryving van het Land van Achin. *Deszelfs ſtand. Den Gouden Berg, en de nabuurige Eilanden* Way, *en* Gomez. *Het Aardryk, de Boomen en Vrugten. De Wortelen, Kruiden en Drogeryen. Het Kruid* Ganga *of* Bang; *de Kamfer. De Peper van* Sumatra, *en 't Goud van* Achin. *De Beeſten, Vogelen, en Viſſchen. Het volk, hunn aart, kleding, Gebouwen; de Stad* Achin, *Ambagten, Landbouw, Viſſchery, Timmerlieden, en Prauwen. De Wiſſelaars, Munt, en Gewigten. De Goudmynen, Kooplieden, en* Chineze *Jaarmarkt. Het baden te* Achin *gebruikelyk. Een* Chineze Renegaad. *Straffe over dievery en andere misdaden. De Regeering van* Achin, *de Koningin, de* Oronceys *of Edelen, en de ſlaverny des volks. De ſtaat door de Ooſterſche Vorſten gehouden. Een burgerlyke oorlog by 't verkiezen eener Nieuwe Koningin. Een Moorſch Schip door een Engelſche Capitein aangehouden. Het Weêr, de Vloeden, en bitte te* Achin.

Grootte van het Ryk van Achin.

ZYNDE nu weder te *Achin* gekomen, zal 't niet ongevoegelyk zyn, dat ik den Lezer een kort verhaal geve, van 't gene ik in de Stad en daar te Lande heb aangemerkt. Dit Ryk is groter, en meer bevolkt, dan vele andere op 't Eiland *Sumatra*, en is aan 't Noord-Weſter eind van hetzelve gelegen. Het ſtrekt zig van de Noord-Weſter Punt Ooſtwaard uit langs den Oever, tot aan de Straat van *Malacca* omtrent 50. of 60 mylen verre: maar van de Diamant-punt, welke omtrent 40. mylen van *Achin* legt tot aan de grenzen van dat Ryk, zyn de Inwoonders, ſchoon tot *Achin* behorende, niet zo ſtrikt daar aan onderworpen. Van deze weet ik weinig te zeggen, ook zyn my de palen van dit Ryk, 't zy binnens lands of langs de Weſter-kuſt, niet eigentlyk bekend. De Weſtzyde van het Ryk is hoog en bergagtig, gelyk het overige van de Weſt-kuſt van het gantſche Eiland doorgaans is. Ook is de Punt van *Achin*, of de uiterſte hoek des Eilands, hoog land; maar *Achin* zelf, en 't land Ooſtwaards, is lager, dog egter niet gantſchelyk van klein gebergte ontbloot, en door-

gaans

gaans van een matelyke hoogte, en een veldagtig land, natuurlyk zeer bequaam tot den Landbouw. 1689.

Gouden Berg.

DAAR is een Berg die meer dan andere in 't oog loopt, inzonderheid voor Zeevarende lieden: de Engelſchen noemen hem den *Gouden Berg*; dog of hy dezen naam van de Inboorlingen heeft, dan of de Engelſchen hem dien gegeven hebben, is my onbekend. Hy ſtaat digt aan 't Noord-Weſter eind van 't Eiland, en *Achin* legt 'er maar 5. of 6. mylen van. Hy is zeer breed beneden aan den voet, maar loopt na boven ſmaller toe, en is van zulk een hoogte, dat men hem 30. of 40. mylen verre in Zee kan zien. Dit was het eerſte land, dat wy zagen, toen wy in onze Prauw van de Eilanden van *Nicobar* quamen, gelyk in 't eerſte deel myner Reistogt gemeld is. Het overige des lands, ſchoon vry hoog, konden wy toen nog niet zien; en daarom was het, dat onze *Maleyers* het voor *Pulo Way* aanzagen. Maar dat Eiland ſchoon 't redelyk hoog Veldland is, was onzigtbaar voor ons, toen deze *Gouden Berg* zig zo klaar vertoonde, alhoewel wy 'er al zo verre van waren, als van dat Eiland.

Pulo Way

BEHALVEN 't gene tot *Achin* behoort op de vaſte Kuſt, zyn 'er ook verſcheidene Eilanden onder deszelfs gebied, dog meeſt onbewoond, en deze verſtrekken tot een Reede voor *Achin*. Onder dezelve is ook dit *Pulo Way*, 't welk het Ooſtelykſte is van een reeks van Eilandjes, die na 't Noord-Weſter eind van *Sumatra* leggen. Het is ook het grootſte van die alle, en word van quaaddoenders bewoond, die daar van *Achin* gebannen zyn. Dit met de andere Eilandjes van die riſt, leggen in een halfronde kring van omtrent 7. mylen in de middellyn. Twintig Engelſche mylen Beweſten *Pulo Way*, en omtrent drie mylen van de Noord-Weſter hoek van *Sumatra*, legt een ander Eiland genaamd *Pulo Gomez*. Tuſſchen dit en 't vaſte land zyn nog drie of vier Eilandjes; dog daar zyn genoegzaam diepe killen tuſſchen, om 'er te konnen door paſſeeren. Alle de Schepen gaande van *Achin* Weſtwaards, of van 't Weſten na *Achin* komende, varen door de eene of de andere van deze killen: en om dat 'er ook vaart op deze plaats van de Kuſt van *Suratte* is, word eene van deze killen, die de diepſte is, het Canaal van *Suratte* genoemd. Tuſſchen *Pulo Gomez* en *Pulo Way*, in de bogt van de kring, zyn andere Eilandjes, waar van 't voornaamſte genoemd word *Pulo Rondo*. Dit is een klein, rond, hoog Eilandje, niet boven 2. of 3. Engelſche mylen in den omtrek. Het legt byna in 't uiterſte van de bogt aan de Noord-Ooſter zyde van de kring, maar digter aan *Pulo Way* dan *Pulo Gomez*. Ter wederzyde zyn wyde en diepe killen, maar die aan de Weſtzyde word meeſt bevaren, en word het *Bengaals* Canaal genoemd, om dat het zig na die Baai ſtrekt;

Pulo Gomez.

Pulo Rondo.

Digitized by Google

1689. en de Schepen die van daar, en van de Kuſt van *Coromandel* komen, gaan deze weg in en uit. Tuſſchen *Pulo Way* en de vaſte Kuſt van *Sumatra* is een Canaal van drie of vier mylen wyd, 't welk de doortogt is voor de Schepen, die van *Achin* na de Straat van *Malacca*, of na eenig land Beooſten die Straat gaan of komen. In deze halfronde Baai kan men bequamelyk ankeren: maar de Reede voor alle Schepen, die te *Achin* komen, is digt by den Oever van *Sumatra*, binne alle die Eilandjes. Men ankert daar op zodanig een afſtand als men wil, na dat de *Mouzons*, of de Saizoenen van 't jaar zyn. Daar vloeid een kleine vaarbare Rivier in Zee, langs welke de Waaren uit de Schepen in kleiner Vaartuigen na de Stad gevoerd worden. De Mond van deze Rivier legt 6. of 7. mylen van *Pulo Rondo*, en 3. of 4. van *Pulo Way*, en omtrent zo verre van *Pulo Gomez*. De Eilandjes zyn redelyk hoog land, de aardgrond zwart of geel, en diep, en de landsdouw weelig en vet, voortbrengende zware hoge bomen, bequaam tot allerlei gebruik. Op de Eilanden *Way* en *Gomez* zyn Waterbeken, en verſcheidene zoorten van wilde dieren, voornamelyk wilde Verkens, die 'er in menigte zyn.

Het aardryk van dit land verſchilt na de natuurlyke ſtand. De bergen zyn rotsagtig, voornamelyk die aan de Weſt-kuſt; egter ſchynen de meeſte die ik gezien heb een zekere aardkorſt te hebben, die van zelfs eenig klein geboomte, kreupelboſch of vry goed gras voortbrngt. De kleine bergen zyn meeſt boſchagtig, en ſchynen de boomen door hun hoogte en wasdom uit een vrugtbare grond voort te komen Het Veldland dat ik gezien heb, heeft een zwarte, grauwe, rode, en diepe aardgrond. Maar geheel omſtandig dit alles te verhandelen, is meer dan ik my vermeet, hoewel ik miſſchien op 't verſchil van het aardryk zo veel agting gegeven heb, als eenige Reizigers, zynde in myne jonkheid opgebragt in *Somerſetshire*, in een plaats genaamd *Faſt Koker*, digt by *Yeovil* of *Evil*, in welke Parochie zo veelerlei verſchil van aardgrond is, als ik ergens gezien heb, namelyk zwart, rood, geel, zandig, ſteenagtig, kleyagtig, moeraſſig of ſompig enz. Ik heb nauwer agt daar op geſlagen, om dat dit vlek meerendeels verhuurd word voor des huurders leven lang aan parceelen voor 20., 30., 40. of 50. pond Sterl. 's jaars, door den Collonel *Hellior*, den Heer van de Heerlykheid: en de meeſte, zo niet alle de huurders, hebben hun land in kleine parceelen hier en daar verdeeld, zo dat elk een gedeelte van ieder zoort van land heeft, van 't welk zommig 20., 30. of 40. ſchellingen een akker, en zommig geen kroon waardig is. Dewyl myne Moeder ook zo een gedeelte land in huur had, kreeg ik daar door gelegenheid om alle die zoorten te kennen, en te weten wat op elk wilde

Digitized by Google

wilde groeyen, namelyk Tarw, Rogge, Rys, Boonen, Erwten, Haver, Wikken, Vlas of Hennip: in al het welk ik meer als gemene kennis had na myne jonge jaren, dewyl ik in die opmerking een byzonder vermaak ſchepte: maar al genoeg hier van. 1689.

Het Ryk van *Achin* is wel door Beeken en Riviertjes bewaterd, dog gene van die konnen van grote Schepen bevaren worden; die van *Achin* kan geen andere dan kleine Vaartuigen voeren. Het land is op zommige plaatzen zeer boſchagtig, en op andere plaatzen veldagtig; de boomen zyn van verſcheidenerlei zoort, dog de namen daar van my meeſtendeels onbekend. De Kattoen- en Kool-boomen groeyen hier ook, maar niet in zulk een menigte als in zommige Geweſten van *America*. Deze boomen groeyen hier (gelyk doorgaans overal waar ze waſſen) op een droog land, dat niet moeraſſig is, want men vind hier by de Rivieren ook eenig waterig land, alwaar *Mangroves* en diergelyke boomen groeyen. Ook is dit Ryk niet van boomen tot timmerhout ontbloot. Water en geboomte

De Vrugten van dit Land zyn *Plantains*, *Bananas*, *Guavâs*; Oranje-appelen, Limoenen, *Jaks*, *Durions*, *Cocos*-nooten, *Pompelnoſen*, Granaat-appelen, *Mangas*, *Mangaſtanges*, Citroenen, Water-meloenen, Muskus-meloenen, Pyn-appelen enz. Van alle deze zoorten van vrugten agt ik de *Mangaſtang* de lekkerſte te zyn. Deze vrugt is van fatzoen ſchier als een Granaat, maar veel kleiner. De buitenſte ſchil is een weinig dikker dan die van een Granaat, maar zagter, en evenwel broſſer, van een donker rode, en van binnen van een hoge karmozyn koleur. Binnen de ſchil vertoont de vrugt zig in drie of vier deeltjes, elk omtrent zo groot, als het eind van een mans duim: deze laten zig gemaklyk van een ſcheiden; ze zyn zo wit als melk, zeer zagt en zappig, hebbende van binnen een kleine zwarte ſteen of pit. De buitenſte ſchil word gezegd ſtoppende te zyn; en daarom bewaren veele, als ze deze vrugt eeten, de ſchil, en drogen dezelve om te gebruiken tegen de buikloop. In zeker klein boekje, genaamd *Een nieuwe reize na Ooſt-Indiën*, word gewag gemaakt van de *Mangaſtanges*, onder andere vrugten van *Java*; maar de Schryver heeft daar in mis, dat hy de ſmaak by een blauwe Pruim vergelykt; hoewel ik beken, dat 'er zodanig een zoort van vrugt te *Achin* is, en geloof volgens de beſchryving, die hy 'er van geeft, dat het die vrugt zal wezen, dog die is geenzins te vergelyken by de regte *Mangaſtang*. Vrugten. Magastang.

De *Pompelnoos* is een grote vrugt als een Citroen met een zeer dikke oneſſene ſchil. Het binnenſte is vol van graantjes zo groot als garſtenkoorntjes, en die vol van zap, gelyk een Oranje-appel of Limoen. Deze vrugt is van een lieflyke ſmaak, en hoewel ze ook in andere Geweſten Pompelnoos.

Digitized by Google

1689. van *Oost-Indiën* groeid, nogtans word die van *Achin* voor de beste gehouden. Zy is gemeenlyk omtrent Kerstyd ryp, en zy word zo geagt, dat de Engelschen ze van daar na 't Fort *St. George* voeren, om ze aan hun vrienden te vereeren. De andere vrugten, die ik zo even genoemd heb, zyn meestendeels in 't eerste deel myner Reistogt beschreven.

De eetbare Wortelen van dit land zyn *Yams* en *Potatos*, maar Rys is dat gene, 't welk meest by hen in plaats van brood gebruikt word. De Inboorlingen hebben eenigen tyd herwaards veel van dit graan geplant, en zouden nog veel meer daar van konnen hebben, indien zy 'er toe genegen waren, dewyl het land zo vrugtbaar is. Daar is ook een gewas genaamd *Ganga* of *Bang*; ik heb het noit meer dan eens gezien, en dat een eind weegs daar van af, zo dat ik het voor hennip aanzag, tot dat men my het tegendeel zeide. Men zegt, dat dit gewas in eenige drank of nat gelegd, zulk een kragt daar aan byzet, dat men van hetzelve drinkende beneveld
Ganga. van verstand word; dog het werkt verscheidentlyk, volgens de gesteltenisse des perzoons; zommige worden 'er slaperig van, zommige vrolyk, zo dat ze niet doen dan laggen; en andere worden als dul; maar na twee of drie uuren komen zy weder tot hen zelven. Ik heb 'er de uitwerking zelf noit van gezien, maar heb veel daar van horen spreken. Tot wat ander gebruik dit gewas mag dienen, weet ik niet, maar dit wel, dat men hetzelve zeer agt, zo daar te lande als elders, alwaar het vervoerd word.

Dit Land leverd overvloed van Medicinale drogeryen en Kruiden uit;
Kamfer. en ook veelerlei zoort van Moeskruiden. Het voornaamste dezer drogeryen is Kamfer, waar van 'er zeer veel op dit Eiland is, maar 't meeste daar van is, of op de Zuidelyke grenzen van dit Ryk, of nog wat verder op. 't Gene men daar van op dit Eiland bekomt word gemeenlyk na *Japan* gezonden om gerafineerd te worden, en gezuiverd zynde word het weder van daar gevoerd. Op dit Eiland *Sumatra* groeyen verscheidenerlei zoorten van Medicinale Kruiden, en de Inboorlingen, die goed verstand daar van schynen te hebben, gaan dezelve dikwils zoeken, om ze te gebruiken; dog dewyl dit gantschelyk buiten myn beroep is, weet ik niet veel daar van te zeggen. Van de Moeskruiden weet ik 'er geen te noemen, dan Uyen, hoewel 'er veelerlei andere, en die zeer goed zyn.

Daar zyn vele andere fraaye Waaren op dit Eiland, maar zommige zyn ook in andere Gewesten van *Achin* gemeen, inzonderheid Peper. 't Gantsche Eiland heeft overvloed van dit gewas, uitgenomen 't Noord-Wester-eind; ten minsten zo veel daar van als onder het Ryk van *Achin* behoord. Of dit gebrek door verzuim, of door luyheid van dit volk ontstaat, weet ik niet.

't Word

'tWord gezegd dat 'er op vele plaatzen van dit Eiland ook Goud voorkomt, maar 't Ryk van *Achin* is 'er tegenwoordig overvloedigſt van voorzien, en geen plaats in *Ooſt-Indiën*, die my bekend is, levert 'er zo veel van uit. Ik ben nooit in *Japan* geweeſt en kan daarom van de rykdommen van dat land geen overſlag maken; maar dat hier grote rykdom is, weet ik zeker. 1689. Goud.

Het Landgedierte beſtaat in Herten, Verkens, Olifanten, Bokken, Oſſen, Buffels, Paarden, Yzerverkens, Meerkatten, Eenhorentjes, *Cuano's*, Hagediſſen, Slangen, enz. Men heeft 'er ook een menigte van veelerlei Mieren, en Houtluizen, van de Engelſchen in *Ooſt-Indiën* witte Mieren genoemd. De Olifanten welke ik hier zag waren alle tam, evenwel heb ik verſtaan dat 'er ook wilde zyn, maar ik agt dat dat getal niet groot zal wezen. Op eenige plaatzen zyn een menigte van Verkens, maar alle wild, en zeer mager. Op zommige tyden van 't jaar, als de wilde Vrugten van de boomen vallen, zyn ze redelyk vet, of ten minſten vry vleeſſig, en dan zyn ze goed van ſmaak: zy zyn 'er in grote menigte, en of het om die reden, of om de ſchaarsheid van ſpyze is, 't is iets raars als men ze vet aantreft. Bokken zyn 'er niet veel, nog ook Oſſen; maar de Veldlanden krielen van Buffels, den Inwoonderen toebehorende, die dezelve melken, en eeten; maar ik heb niet gezien dat ze tot eenig werk gebruikt wierden. De Paarden van dit land vallen klein, dog egter wakker en ſnel, en worden zomtyds van hier na de Kuſt van *Coromandel* vervoerd. De Yzerverkens en Eenhoorntjes houden de Engelſchen voor een goede ſpyze, maar of de Inboorlingen dezelve ook eeten weet ik niet. Gedierte.

De Vogels van dit land zyn Meſthoop-Vogels en Eenden, maar of 'er ander tam Gevogelte is, weet ik niet. In de Boſſchen heeft men veele wilde Vogels, als *Macca*'s, Papegayen, Parrekieten, en drie of vierderlei zoort van Duiven: Ook is 'er nog veel ander klein Gevogelte. Vogels.

De Rivieren van dit land zyn zeer Viſchryk, en zo ook de Zee, die verſcheidenerlei zoorten van goede Viſch uitlevert, als Snoeken, Barbeelen, Aalen, enz Viſch.

De Inboorlingen van dit land zyn *Maleyers*, zynde zodanig een zoort van volk als die van *Queda*, *Jihore* en andere plaatzen op *Malacca*, en ſprekende dezelve *Maleiſe* taal, met heel weinig onderſcheid, zynde van dezelfde *Mahometaanſche* Religie, en zeer gelyk in hun hoogmoedig gedrag, en manier van leven, zo dat zy oorſpronkelyk een en 't zelfde volk ſchynen te wezen. Zy zyn van een middelbare lengte, regt, en welgemaakt van leden, en van een donker-roſſe koleur. Hun hair is zwart en ſluik, hun aangezigt in 't gemeen langwerpig, en evenwel niet wanſtaltigt. Inboorlingen.

Digitized by Google

1689. tig. Zy hebben zwarte oogen, middelſlag neuzen, dunne lippen, en zwarte tanden, door 't menigvuldig gebruik der *Betel*. Zy zyn zeer lui, en houden niet van werken, of eenige moeite te doen. De arme zyn zeer tot dievery genegen, en worden 'er dikwils zeer ſtreng over geſtraft: hoewel ze anders doorgaans vry goedaardig, en minnelyk jegens vreemdelingen zyn.

Kleding. De aanzienlykſte dragen mutzen na hun hoofd pas gemaakt, van rood of ander gekoleurd laken, gelyk de bol van een hoed, maar zonder rand, want het kompliment van het hoofd te ontbloten als men malkanderen ontmoet, is by geen van die Ooſterſche Volken in 't gebruik. Maar de gemene dragd van allerlei zoort van volk is een Tulband, gelyk de *Mandaryns* dragen, en in 't XII. Hoofdſtuk van 't eerſte deel myner Reizen beſchreven is. Zy hebben kleine broekjes, en de aanzienlykſte hebben een zyde ſluyer los over de ſchouder hangen, maar de arme gaan naakt van den middel opwaards: zy gebruiken ook geen kouſſen nog ſchoenen; maar de rykſte dragen een zoort van zoolen.

Huizen. Hun huizen ſtaan op ſtylen, gelyk die van *Mindanao*, en zy leven al veel op dezelfde manier; maar wegens hun Goud-mynen, en grote toevloed van vreemdelingen, zyn ze ryker, en leven in groten overvloed. Hun gemene ſpys is rys, en de welgeſtelde eten vogels en viſch, waar van hun Markten wel voorzien zyn, en zomtyds ook Buffels-vleeſch, al het

Spys. welke kruidig toegemaakt word met peper en look, en men geeft het een geele koleur met *Turmerik* om het aangenaam voor 't oog te doen zyn, want de *Ooſt-Indianen* in 't algemeen hebben gaarn dat hun ſpys geel van koleur uitziet; ook ontbreekt het hen niet aan goede ſauzen om de ſpyze een geur te geven.

De Stad Achin. De Stad *Achin* is de voornaamſte van dit gantſche Ryk, zynde gelegen aan de Rivier, by 't Noord-Weſter-eind van 't Eiland; omtrent 2. mylen van de Zee. De Stad beſtaat uit 7. of 8000. huizen, en altoos zyn 'er vele vreemde Kooplieden in dezelve, als Engelſchen, Hollanders, Deenen, *Portugezen*, *Chineezen*, *Guzuratten*, enz. De huizen dezer Stad zyn doorgaans langer, dan die van *Mindanao*, en beter met huisraad voorzien. De Stad heeft geen muuren, nog ook een graft rondom. In dezelve zyn zeer veel Moskeën, doorgaans vierkant getimmerd, en met pannen gedekt; maar niet hoog, nog wyd. Alle morgens is 'er een man, die een groot getier maakt by dezelve; maar Torens heb ik 'er niet gezien om tot dien einde op te klimmen, gelyk doorgaans in *Turkeyen*. De Koningin heeft 'er een groot Paleys, ſatzoenlyk van ſteen gebouwd: maar ik kon 'er niet binnen inkomen. Men zegt dat 'er eenige grote ſtukken Ge-

Digitized by Google

Geſchut rondom leggen, waar onder vier Metale, die onze Koning Jacobus de I. tot een geſchenk zoude overgezonden hebben. 1689.

De voornaamſte Ambagten te *Achin* zyn Timmerlieden, Yzerſmeden, Goudſmeden, Viſſchers en Geldwiſſelaars; maar het Landvolk leeft van Beeſten weiden, (dog meeſt voor hun eigen gebruik,) of van gevogelte, inzonderheid de gene die digt by de Stad wonen, 't welk zy weekelyks derwaards zenden om te verkopen: andere planten Wortelen en Vrugten, of bezaayen vry grote Akkers met Rys. Dezelve groeid hier vry wel, maar zy zyn zo hovaardig, dat het tegen hun inborſt is, te werken; ook doen zy 'er zelve weinig toe, maar laten 'er hun ſlaven mede begaan; zynde zulke die door de Engelſchen en Deenen daar van de Kuſt van *Coromandel* ten tyde van hongersnood gebragt zyn, gelyk ik hier voren reeds gezegd heb; en deze zyn 't, welke die zoort van Landbouw hier eerſt onder de *Achinezen* in eenig aanzien gebragt hebben. Egter kan de Rys die zy zelve planten niet het vierde part van de Inwoonders verzorgen; maar word hen van andere plaatzen gebragt. Ambagte.

De Viſſchers zyn onder de werklieden de rykſte; ik meen zulke die zelve een net konnen kopen; want daar mede doen ze groot voordeel; en dit werk laten zy ook door hun ſlaven doen. By mooi weêr ziet men agt of tien grote Schuiten, elk met een treknet; en als ze een ſchool van viſſchen zien, pogen zy dezelve met die netten te omringen, waar op dan alle de Schuiten, die 'er omtrent zyn, malkanderen byſtaan om de viſch na land te ſlepen: aldus halen ze zomtyds wel 50., 60. of 100. viſſchen zo groot als een mans been, te gelyk aan land; en dan zyn ze zeer vrolyk, en huppelen en ſchreeuwen van blydſchap. Deze viſch word terſtond met een van hun Schuiten na de markt gezonden, terwyl de andere weder uitvaren om meer te vangen. Die met een hoek en ſnoer viſſchen, varen maar met kleine Prauwen, waar in een ſlaaf of twee is: deze vangen ook goede viſch van verſcheidenerlei zoorten, welke zy hun meeſters t' huis brengen. Viſſchers

De Timmerlieden gebruiken zulke bylen, gelyk ze te *Mindanao* hebben. Zy bouwen goede huizen op hun wyze, ook zyn ze vernuftig genoeg om aardige Prauwen te maken, inzonderheid van die zoort, welke men *Vliegende Prauwen* noemd; deze zyn lang, diep, ſmal en ſpits aan beide zyden evenëens, met uitleggers ter wederzyden, en met een voor en agterſteven, gelyk onze boten. Ze voeren een groot zeil, en als het hard waaid, laten ze een man of twee op de uitlegger aan de wind zyde zitten, om 't Vaartuig in 't gewigt te houden. Zy maken ook Vaartuigen, die een lading van tien of twaalf ton konnen voeren, om daar mede van de eene plaats op de andere te handelen: maar hun grootſte konſt ſchynen Vliegende Prauwen.

Digitized by Google

1689. ze in 't maken van de *vliegende Prauwen* te betonen, want dezelve zyn zeer effen, net, en ſchoon, en zeilen zeer wel; waarom de Engelſchen aan dezelve dien naam gegeven hebben.

Daar zyn maar weinig Yzerſmeden in deze Stad, en ze zyn ook niet heel vernuftig in hun werk. De Goudſmeden zyn doorgaans vreemdelingen; evenwel zyn 'er zommige van de *Achinezen* zelve die ook metalen weten te bewerken, dog niet heel net. De Geldwiſſelaars zyn hier, zo wel als te *Tonquin* meeſt vrouwen. Deze zitten op de markten, en op de hoeken van de ſtraten, met loodgeld, genaamd *Cash*, 't welke de naam is, waar meede men het klein geld in alle die Landen doorgaans noemd: maar het *Cash* hier is niet van hetzelfde metaal, of de eigenſte waarde, als dat van *Tonquin*, want dat is koper, en dit is lood of bloktin, dat zig om de vinger laat buigen.

Wiſſelaarſters.

Munt. Zy hebben hier maar twederlei zoort van geld van hun eigen Munt; de kleinſte is deze lode munt genaamd *Cash*, en is zulk ſlag, gelyk men te *Bantem Petties* noemd. Vyftien hondert van deze maken één *Meſs*, 't welk hun andere zoort van Munt is, zynde een klein dun ſtukje Goud, ter wederzyde met *Maleitſche* letters geſtempeld; en van waardy omtrent 15. ſtuivers. Zeſtien *Meſs* maken één *Tale*, zynde omtrent zo veel als 11. Guldens: vyf *Tale* maken één *Bancal* een wigt zo genaamd; en 20. *Bancals* maken één *Catti*. Maar de Gouden-munt houd zelden gewigt; want men heeft zomtyds 5. *Tale* en 8. *Meſs* over op één *Pekul*; en hoewel 1500. *Cash* de waarde van één *Meſs* is, zo ryzen en vallen dezelve nogtans na 't believen van de Wiſſelaars; want zomtyds krygt men maar 1000. *Cash* voor één *Meſs*; dog gemeenlyk worden ze binnen deze twee getallen gehouden; zelden minder dan 1000., en noit meer dan 1500. Maar om voort te gaan met deze gewigten, welke omtrent geld of goederen gebruikt worden, 100. *Catty* maakt één *Pekul*, 't welk 132. pond Engelſch gewigt is, 300. *Catty* is één *Bahar*, zynde 396. pond Engelſch gewigt, dog op zommige plaatzen, gelyk te *Bencouli*, is één *Bahar* byna 500. pond Engelſch gewigt. Spaanſche ſtukken van agten gaan hier ook, en worden gewaardeerd, na dat ze overvloedig of ſchaars zyn, zomtyds doet een ſtuk van agten maar 4. *Meſs*, zomtyds 4. en een half, en zomtyds 5. *Meſs*.

Zy munten maar een klein gedeelte van hun Goud, zo veel als nodig is tot hun gebruik en onderlinge handel. Maar gelyk een Koopman als hy grote ſommen ontvangt, dezelve gemeenlyk by 't gewigt neemt, zo betalen ze ook doorgaans met onbewerkt Goud, en waarde voor waarde. De Kooplieden willen dit liever ontvangen dan gemunt Goud, en verwisſelen

Digitized by Google

ſelen eer zy 't land verlaten hun *Meſſes* voor ongemunt Goud, miſſchien ter oorzaak van eenig bedrog, dat de Inboorlingen in kun munten plegen. 1689.

Dit Goud krygen ze uit een Gebergte een eind landwaard in, dog binnen 't gebied van *Achin*, en eer nader aan de Weſt-kuſt, dan aan de Straat van *Malacca*. Ik agt, dat de *Gouden Berg*, van welken ik hier voren geſproken heb, op geen groten afſtand van de Mynen legt, want daar is heel hoog land daar omtrent. Als zy derwaards willen, varen ze Ooſtwaards na *Paſſange Jonca*, en gaan van daar na 't hart van 't land. Wanneer ik vroeg op wat wyze, dat ze 't Goud kregen, verſtond ik, dat niemand dan *Mahometanen* toegelaten wierden om in de Goud-mynen te gaan; dat het mogelyk en gevaarlyk was het gebergte te paſſeren, eer ze daar quamen, dewyl 'er maar eene weg was, en die over zulke ſtyle bergen, dat ze op zommige plaatzen touwen moeten gebruiken om de Bergen op en af te klimmen. Dat 'er by die ſtylte een wagt van Soldaten ſtond om toe te zien, dat gene onbeſnedene daar tot dien einde quamen, en om een tol te ontvangen van de gene, die daar door paſſeren: dat de lugt omtrent de Mynen zo ongezond was, dat niet de helft van de gene, die daar quamen, wederkeerden, ſchoon ze alleenlyk quamen om met de Myners, die daar wonen, te handelen. Dat de gene, die van de Stad daar quamen, gemeenlyk niet boven vier maanden by de Mynen bleven, en in 't geheel omtrent zes maanden uitwaren. Dat zommige aldaar 't hun geſtadig werk maakten de Myners alle jaren eens te bezoeken; om dat wanneer ze eens daar geweeſt waren, en 't voordeel van dien handel bevonden hadden, gene gedagten van gevaar hen konden affchrikken; vermids zy, zo my gezegd wierd, 2000. ten hondert wonnen op 't gene zy aan de Myners te koop bragten; dog dat zy door de moeyelykheid der wegen maar weinig daar konden brengen. De ryke gaan noit zelfs daar, maar zenden 'er hun ſlaven; en als 'er van zes drie wederkeren, agten zy een voordeelige reize voor hun Meeſter gedaan te hebben: want deze drie konnen wel zo veel Gouds te rug brengen, als men kopen kan voor de Goederen, welke de zes heen gebragt hadden. De Waaren, welke zy daar brengen, zyn eenige klederen en drank. Zy voeren de goederen van de Stad een eind weegs ter Zee; en dan gaan ze ergens aan land omtrent *Paſſange Jonca*, en nemen paarden om hun lading tot aan den voet van 't gebergte te brengen; daar halen zy 't dan met touwen op, en indien ze veele goederen hebben, blyft 'er een van hen by dezelve, terwyl de andere met hun laſt na de Mynen gaan, en dan wederkomen. Dit verhaal had ik van Capitein *Tyler*, die te *Achin* woonde en de taal des Lands heel wel ſprak. Daar was een Engelſche *Renegaad*, die zig met dien handel behielp, Goudmynen van Achin.

1689. maar t'elkens na de Mynen was, wanneer ik te *Achin* quam. Hy dan wederkomende verkeerde veel in een Engelſche kroeg, daar hy zyn Goud heel mildelyk beſteedde, gelyk de meeſter van 't huis my zeide. En alle met welke ik wegens het Goud ſprak, zeiden my, dat het daar uit de grond gegraven wierd, en dat ze zomtyds vry grote klompe vonden.

Goederen daar gebragt.

Het is de vrugt dezer Mynen, die zo vele Kooplieden derwaards trekt, want zelden is de Reede zonder 10. of 15. Schepen van verſcheidenerlei Landaarden. Deze brengen daar veelerlei zoorten van Waaren, als Zyde, Sitzen, Neteldoek, Kattoenen, Rys enz., en belangende het laatſte, iemand zou zig verwonderen te zien, wat een grote menigte van Rys daar door de *Engelſchen*, *Hollanders*, *Deenen* en *Chinezen* gebragt word: wanneer deze aankomen huuren de Schippers elk een huis om hun goederen in te leggen. De Zyde-ſtoffen, Neteldoeken, Kattoenen, Opium en diergelyke goederen, verkopen zy aan de *Guzuratten*, die de voornaamſte Winkelhouders alhier zyn; maar de Rys, die voornaamſte lading is, verkopen zy gemeenlyk in 't klein. Ik heb eenen Koopman horen zeggen, dat hy 60., 70. ja 80. pond Sterl. 's daags voor Rys ontvangen had, wanneer dezelve ſchaars was: maar wanneer 'er veele verkopers zyn, dan is 40. of 50. Engelſche ſchellingen 's daags een goede ontvangſt, want dan kan men voor één *Meſs* 14. of 15. Bamboezen kopen; en anders als de Rys ſchaars is, krygt men niet boven 3. of 4. Bamboezen voor één *Meſs*. Een Bamboes is een gemerkte of geykte maat, houdende na my voorſtaat niet boven een half vierdevat. Dus ryſt en daald de prys, na dat 'er veel Schepeu komen of niet. De gene, die Rys verkopen, houden iemand, die geſtadig op 't uitmeten paſt: zelfs de Groten doen noit voorraad op, maar verlaten zig op de markt, en kopen niet voor dat zy 't nodig hebben. Zy zenden hun ſlaven om de Rys te halen, en de geringe lieden ſchoon zy zelve geen ſlaaf hebben, huuren 'er evenwel een om voor één *Meſs* Rys te dragen, als was 't geen hondert ſchreden van hun huis, (dewyl zy 't een ſchande zouden agten zulks zelfs te doen. Behalven dat de Kooplieden een Rys-meeter houden, huuren zy ook iemand om 't geld te ontvangen; want men heeft 'er eenig valſch geld, te weten zilvere en kopere *Meſs*, die verguld zyn: daar beneven zyn 'er ook die goed van ſtoffe, maar zo afgeſleten zyn, dat zy de waarde niet konnen ophalen. En dewyl de Kooplieden zomtyds 10. of 12. pond Sterl. te gelyk voor andere Waaren te ontvangen hebben, zo moeten zy dit door een Makelaar laten doen, indien ze niet bedrogen willen wezen, want daar is veel werks aan vaſt al 't geld ſtukje voor ſtukje na te zien; dewyl men zomtyds de waardy van 100. guldens ontvangende, wel de helft moet uitſchieten, om dat de Inboor-

Guzuraatſche Makelaar

Digitized by Google

boorlingen zo veel quaad geld, als 't mogelyk is, zoeken uit te geven. 1689.
Maar indien de Makelaar eenig geld ontvangd, dat moet hy voor zyn eigen rekening houden. Deze Makelaars zyn doorgaans *Guzuratten*; en 't is zeer nodig voor een Koopman, die hier komt, voornamelyk zo hy een vreemdeling is, zulk een in zyn dienſt te nemen, om met geen quaad geld bedrogen te worden.

De Engelſche Kooplieden zyn daar heel welkom, en my is gezegd, dat zy zo veel niet voor tol betalen als andere volken. De Hollanders, die vrye luiden zyn, mogen daar handelen, dog aan de gene, die in dienſt van de Compagnie zyn, word zulks geweigerd. Maar de Kooplieden, die 't ſterkſt in die Stad handelen, zyn de *Chineezen*. Zommige van hen wonen daar een jaar lang; dog andere doen alle jaren een togt van *China*. Deze laatſte komen daar met 10. of 12. Schepen in Juny, en brengen een menigte van Rys en andere Waaren. Zy huuren huizen alle by malkanderen aan 't een eind van de Stad, digt aan de Zee; welke hoek men de *Chineze Wyk* noemd, om dat zy daar altoos zig neerſlaan, en hun goederen daar te koop brengen. Met die Vloot komen ook eenige handwerkslieden over, als Timmerlieden, Kiſtemakers, Schilders enz. Deze begeven zig aanſtonds aan 't werk, en maken kiſten, laden, Cabinetten, en allerlei *Chineze* aardigheden; dewelke niet zo dra voltooid zyn, of ze worden aan de deuren te koop gezet: zulks dat die plaats twee maanden of tien weeken lang als een jaarmarkt is, vol van winkels met allerlei Waaren voorzien, alwaar een geſtadige toevloed van kopers is: en wanneer hun Waaren minderen, krimpen zy digter in, en behelpen zig met minder huizen. Maar als hun werk en koopmanſchap afneemd, dan neemd hun dobbelſpel onder malkanderen toe; want een *Chinees*, die niet aan 't werk is, kan 't al zo wel zonder eeten harden, als zonder ſpelen, waar op zy zeer zyn afgeregt. Indien zy ook kopers konnen aantreffen om hun Schepen aan te verkopen, zy willen 'er gaarn afſcheiden; want een *Chinees* is graag om alles te verkopen: en die 't geluk hebben van kopers tot hun Schepen te krygen, gaan voor Paſſagiers op de andere Schepen, weder na huis, en laten hun Wyk dan leedig ſtaan tot het volgende jaar. Doorgaans vertrekken zy in 't laatſt van September, en komen altoos op hun gewoonlyke tyd weder; en terwyl zy daar zyn, hebben ze zo veel neering, dat 'er voor andere Kooplieden weinig te doen valt, dewyl elk na de *Chineeſe* wyk heen wil. Zelfs de Europeërs gaan daar om hun vermaak, en de Engelſchen, Hollanders, en Deenen gaan *Hoc-ciu* drinken in 't huis van den eenen of den anderen *Chineezen* Koopman; want Taphuizen houden zy niet. De Europeeſe Zeelieden keren van daar dronken in

Chineze Wyk.

Digitized by Google

1688. de Stad te rugge, hoewel de *Chineezen* zelve zig nugteren houden.

't Baden der Achinezen.

De *Achinezen* ſchynen niet heel ſnel in 't rekenen te zyn, gelyk de *Benjaanen* of *Guzuratten*. Zy onderwyzen hun Kinderen in 't lezen, voornamelyk *Maleits*, dog zo ik agt ook iets in 't *Arabiſch*, dewyl zy alle *Mahometanen* zyn. Zy zyn hier zo wel als te *Mindanao*, zeer bygelovig omtrent het waſſchen, om zig van alle beſmettingen te zuiveren; en tot dien einde wonen ze gaarn by Rivieren of Waterſtromen. De Rivier van *Achin* digt by de Stad, is altoos vol van Manvolk en Vrouwvolk van allerlei ouderdom. Zommige komen 'er in enkelyk om 't vermaak van in 't water te zyn, want zy ſcheppen daar zulk een behagen in, dat zy niet wel van een Rivier konnen gaan, zonder zig eens daar in te begeven. Zelfs de zieken worden na de Rivier toe gebragt om zig te waſſchen Ik weet juiſt niet of dit baaden voor alle qualen goed geagt word; maar ik weet uit eigen ervarenheid, dat het tegen de buikloop goed is, voornamelyk 's morgens en 's avonds. Maar de meeſte doen het uit zekere Godsdienſtigheid, om dat het grootſte gedeelte hunner Religie daar in beſtaat.

Religie.

Daar zyn maar weinige van hen die zig dagelyks na hunne *Moskeën* begeven; niettemin ſtaan zy alle ſtyf op hun Religie, en zyn 'er zo yverig voor, dat zy zig ten hoogſten verblyden, zo ze een Geloofsgenoot konnen maken. My wierd verhaald, terwyl ik in *Tonquin* was, van een *Chinees* te *Achin*, die van 't Heidendom tot het Mahometaandom keerde, en na dat hy beſneden was, met grote ſtaatſie op een Olifant door de Stad omgevoerd wierd, met iemand die voor hem henen ging, en uitriep dat hy een gelovige geworden was. Deze man wierd genaamd de Hoofdman van de *Chineze Wyk*; want hy was daar (volgens 't gene my gezegd wierd) van zyne Landslieden tot hun Opper-Factoor en Bewindsman aangeſteld, om by het volk des Lands hun zaken te verhandelen. Of hy valſchelyk gehandeld had, dan of hy alleenlyk van andere benyd was, weet ik niet: maar zyne Landslieden hadden hem zo door 't Geregt verſtrikt, dat hy een bedorven man zoude geweeſt zyn, indien hy zig van dit middel niet bediend had, om zig los te maken: en toen wierd hy door zyne Religie beſchermt, zo dat niemand hem iets kon doen. Om wat reden de twee Engelſche Verlogenaars aldaar de huik omhingen weet ik niet.

Een Chinees Mahometaan geworden.

Straffen.

De Wetten van dit Land zyn zeer ſtrikt, en de overtreders worden zeer ſtreng geſtraft. Ook is 'er geen uitſtel van 't Geregt, want zo dra de misdadige gevat is, brengt men hem terſtond voor de Magiſtraat, die van de zaak opſtaande voet kennis neemt, en na dat hy die vint, ontſlaat hy den perſoon, of beveelt aanſtonds de ſtraffe over hem uit te voeren. Geringe mis-

Digitized by Google

misdaders worden op den rug gegeezeld, welke zoort van ſtraffe zy *Sjaubuk* noemen. Een dief word voor de eerſte overtreding zyn regterhand afgekapt, voor de tweede reis zyn ſlinker, en zomtyds in plaats van een hand, word hem een voet, of wel alle beide afgehakt. Indien zy na 't verlies van hand of voet nog even ondeugend blyven (want zommige zyn zo ſchelmagtig dat ze nog met hun toonen ſteelen,) dan worden ze voor hun leven lang op 't Eiland *Pulo Way* gebannen: en indien 't gebeurt dat ze van daar weder in de Stad komen, worden ze gemeenlyk te rugge gezonden; hoewel 't zomtyds gebeurt dat ze verlof krygen om te blyven. 1689.

Op *Pulo Way* woont niet anders dan zulk een geboeſte; en ſchoon zy alle een hand, of beide handen miſſen, evenwel weten ze zig zo te behelpen, dat ze wel konnen roeyen, en veele dingen tot verwonderens toe doen, waar door ze hun koſt konnen winnen. Want als ze geen handen hebben, laten ze van een ander een touw om de riemen maken met een lits of oog, waar in ze de ſtompen van hun armen ſteken, en al zo luſtig konnen roeyen. Die maar eene hand quyt zyn, weten zig wel genoeg te behelpen, en men vind 'er veele van die zelfs in de Stad. Deze zoort van ſtraffe word over grote dieveryen gedaan, maar voor een kleine diefſtal worden de dieven voor de eerſte reis alleenlyk gegeezeld, dog als zulk een kleine dievery nog eens geſchied, word ze als een grote aangemerkt. En deze zoort van ſtraffe is niet alleen gebruikelyk by de *Achineze* Regering, maar ook by andere Vorſten op dit Eiland, en desgelyks op 't Eiland *Java* voornamelyk te *Bantem*. Immers toen de Koning van *Bantem* nog in zyne voorſpoed was, kaptenze daar de regterhand af voor dievery, en zy doen, voor zo veel my bekend is, nog zo. Ik heb een Duitſcher gekend die zo geſtraft was, hebbende op een van des *Bantemer* Konings Schepen gevaren; dog hy wierd toen afgedankt, en woonde by myn tyd te *Achin*. Wanneer ze daar iemand een lid afhakken, dan hebben ze een ſtuk leer of een blaas gereed om over de wonde te ſtolpen; en men bind het terſtond zo digt om de ſtompen dat het bloed niet zo kan uitſtromen, als het anders zou; en ik heb niet gehoord dat 'er ooit iemand van geſtorven is. Hoe lang deze blaas om de wonde gehouden word, weet ik niet eigentlyk, maar het is zo lang tot dat het bloed volkomen geſtremt is, en wanneer men die afneemt valt het geſtolte bloed desgelyks af, en laat de wonde zuiver. Ik agt dat ze dan heelpleiſters, en andere zuiverende middelen gebruiken om het voort te genezen. Verminkte Bandyten.

Ik heb daar noit van iemand gehoord, die om dievery den dood had moeten lyden. Doodſchuldige misdaders worden op verſcheidenerlei wyze Empalering.

1689. ze geſtraft, na dat de zoort der misdaad, of de ſtand des overtreders is. Eene van die ſtraffe is het rygen aan een ſcherpe ſtaak, die by het fondament ingeſtoken door het lyf heen gaat, en by de nek uitkomt. Deze ſtaak is omtrent zo dik als een mans dye, en word overeind in de grond gezet, zynde het ſpits eind omtrent 12. of 14. voeten hoog. Ik zag iemand dus ſpitzen, en hy bleef alzo twee of drie dagen aan de ſtaak, maar ik kon niet vernemen, wat zyne misdaad was.

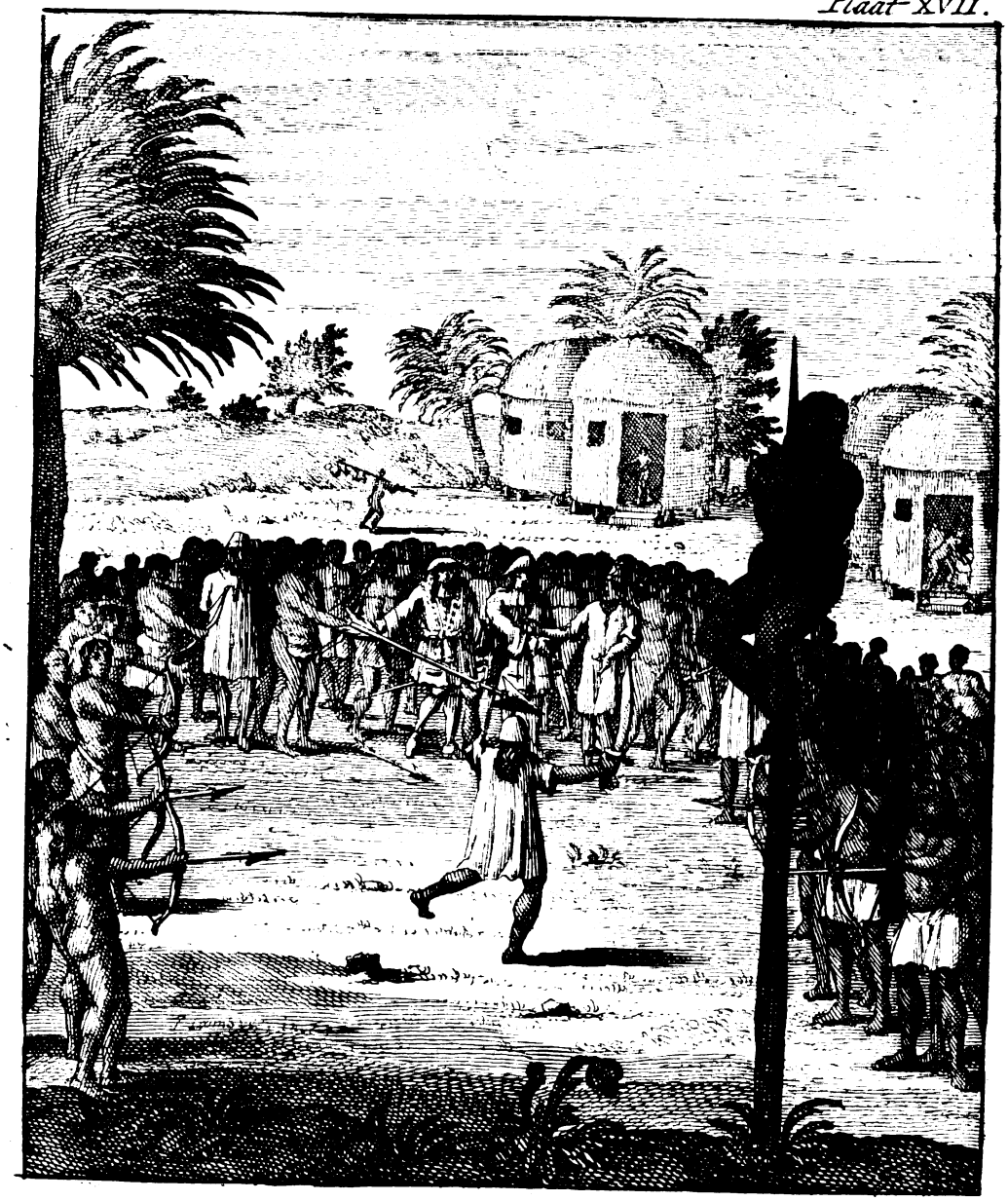
Vegt dood. De Edelen hebben een eerlyker dood: hen word toegeſtaan om hun leven te vegten, maar 't getal der gener tegen wien zy kampen moeten, maakt haaſt een einde van de ſtryd, door den dood des misdadigen. Dit gevegt gaat aldus toe: de verwezene perzoon word gebonden op 't vegtperk gebragt, zynde een vlak veld, dat groot genoeg is om duizend menſchen te houden: alwaar de *Achinezen* dan gewapend, gelyk ze doorgaans zyn, met kriſſen henen gaan by troppen, om zo wel toekykers, als bedryvers in dit treurſpel te zyn. Deze maken dan een grote kring in 't midden, van welke de Overtreder geplaatſt word, en neffens hem zodanig geweer als men op diergelyke voorvallen toeſtaat, zynde een zwaard, een kris, en een ſpies. Wanneer dan de kamp zal aangaan, word hy ontbonden, en men geeft het in zyn vryheid om zyn geweer op te nemen. De toekykers ondertuſſchen, die alle gereed zyn, elk met zyn wapenen in de hand, blyven ſtil op hun plaats ſtaan, tot dat de quaaddoender aankomt. Gemeenlyk komt hy aanlopen met een ſchreeuw, en tart de gantſche menigte uit: maar hy raakt haaſt onder; eerſt door ſpieſſen, die op hem geworpen worden, en daar na door de zwaarden en kriſſen. Daar wierd aldus een ter dood gebragt, terwyl ik daar was, dog ik hoorde niets daar van voor dat het al geſchied was: en 't wierd my tegens den avond verhaald van Mr. *Dennis Driskal*, die zelf een van de toekykers was geweeſt.

Slaven zeer menigvuldig. Dit Land word door een Koningin geregeerd, die 12. *Oronkeys* of grote Heeren onder haar heeft. Deze Regeren in hun verſcheidene beſtekken met grote magt en gezag. Onder deze zyn andere minder Bevelhebbers, om de ruſt en vrede in alle de Geweſten van de Heerſchappyen der Koninginne te houden. De tegenwoordige *Sabander* van *Achin* is een van de *Oronkeys*. Hy is een man van groter kenniſſe dan iemand van de andere, en word voor zeer ryk gehouden. Ik heb horen zeggen dat hy ten minſten wel 1000. ſlaven had, waar van zommige grote Kooplieden waren, en vele ſlaven onder zig hadden. En zelfs deze, ſchoon zy ſlaven van ſlaven zyn, hebben egter ook hunne ſlaven, zo dat een vreemdeling niet gemakkelyk kan weten wie een ſlaaf is. Evenwel gebruiken

de

Digitized by Google

Plaat XVII.

Digitized by Google

Digitized by Google

de Meesters geen strengheid jegens hun slaven, 't en zy het de allergeringste zyn die allerlei slaafs-werk doen: maar die wat meer dan slobbig werk weten te verrigten, konnen van hun nyverheid wel genoeg leven: ja zy worden door hun Meesters aangemoedigd, die hen dikwils geld leenen om eenige Koopmanschap of neering mede te beginnen. Hier door leeft een dienaar met gemak, en volgt met genoegen, 't gene waar toe zyne nyging of bequaamheid hem leid: en de Meester ook die een deel in de winst heeft, trekt 'er te meer voordeel uit, zonder moeite. Wanneer een van deze slaven sterft, is zyn Meester erfgenaam van 't gene hy nalaat, en zyne kinderen, zo hy 'er eenige heeft, worden zyne slaven ook, ten zy de vader uit zyne eigene klare winst zo veel byëen gekregen heeft, dat hy hun vryheid kan kopen. Dit volk houd de markten op, en men dryft nauwelyks met iemand andere Koopmanschap. De Geldwisselaarsters zyn ook slavinnen, en doorgaans alle de vrouwen, die men op de straten ziet; niet een van haar is vry. Zo zyn ook de Visschers slaven, en andere die Vuuren-hout in Cano's van *Pulo Gomez* halen; want daar van daan halen, die van *Achin* hun meeste hout, schoon 'er nauwlyks iets anders dan Bosschen rondom de Stad te zien is. En hoewel deze alle slaven zyn, egter hebben ze eigene woonhuizen op hen zelven, in verscheidene hoeken van de Stad, verre van die van hun Meesters afgescheiden, gelyk als of zy geheel vry waren. Maar om weder te keren tot den *Sabander*, van wien ik zo even sprak; alle vreemde Kooplieden, als ze eerst aankomen, doen hun eerste intree by hem, 't welk altoos geschied met een fraay geschenk, en als ze vertrekken, nemen zy by hem ook affcheid: en alle verschillen van eenig belang tusschen Kooplieden worden door hem beslist. 't Is waarschynelyk, dat hy, door zyne omgang en kennis met de Vreemdelingen, zo verlandig geworden is, boven de andere Groten: en men zegt ook, dat hy zelf een groot Koopman is. 1689.

De Koningin van *Achin* word gezegd altoos een oude Maagd te zyn, verkoren uit het Koninglyk Geslagt, wat plegtigheden by die verkiezing gebruikt worden, is my onbekend, nog ook wie de Verkiezers zyn, maar ik geloof, dat het de *Oronkeys* zyn. Na dat zy verkoren is, heeft zy haar Palys eenigzins tot hare gevangenis; want zy gaat zeer zelden uit, en word ook niet gezien van lieden van geringe staat, uitgenomen hare dienstboden. Evenwel ryd zy eens 's jaars, geheel in 't wit gekleed, in staatsie op een Olifant na de Rivier om zig te wasschen; maar of 't gemeen volk haar als dan mag zien, weet ik niet, want het is de gewoonte der meeste Oostersche Vorsten zig zelven voor 't gezigt hunner Onderdanen te beschutten; en zo 't al gebeurt, dat zy om vermaak eens uitgaan, dan word aan 't volk **De Koningin van Achin en de Oronkeys.**

1689. volk bevolen zig om te keeren, terwyl zy voorby gaan, (gelyk het te *Bantem* plagt te geſchieden,) of hun handen voor de oogen te houden, gelyk te *Siam*. Te *Mindanao* mogen ze hun Vorſt aanzien, maar van de hoogſte tot de laagſte genaken ze hem met de grootſte eerbiedigheid, kruipende zeer laag, en dikwils op hun knien, met de oogen op hem geveſt: en wanneer zy weggaan, keeren ze op dezelfde wyze te rug, houdende hun oogen op hem, tot dat zy uit zyn gezigt zyn.

Maar om weder te keeren tot de Koningin van *Achin*: ik meen, dat Mr. *Hackluit* of *Purchas* verhalen, dat hier een Koning was ten tyde van onzen Koning *Jacobus den I.* Evenwel heeft daar in deze laatſte jaren niet dan een Koningin geregeerd: en de Engelſchen die hun verblyf daar hebben, zyn van gevoelen, dat die volken altoos van eene Koningin zyn geregeerd geweeſt, beſluitende uit de oudheid dier Regeering, dat de Koningin van *Scheba*, welke quam om *Salomon* te zien, over dit Land heerſchte. En de maker van zekere Wereldkaart, die ik gezien heb, ſchynd van die meening geweeſt te zyn, dewyl hy de verſcheidene Gewesten van *Europa*, *Aſia*, en *Africa* met Hebreeuwſche namen betekenende, het Eiland *Sumatra* met geen anderen naam dan *Sceba* noemd. Dog 't zy daar mede zo 't wil, een gedeelte daar van ſtaat tegenwoordig onder eene Koningin, hoewel zy weinig magt of gezag daar over heeft: want ſchoon men haar voor 't oog grote eere en eerbiedigheid bewyſt, egter heeft ze weinig meer dan den tytel van een Oppervorſtin, dewyl de gantſche Regeering tegenwoordig in handen van de *Oronkeys* is.

Verkiezing van een nieuwe Koningin.

Terwyl ik op myne togt na *Tonquin* was, ſtierf de oude Koningin, en eene nieuwe wierd in hare plaats verkoren; maar alle de *Oronkeys* ſtemden die verkiezing niet toe, en vele wilden een Koning verkoren hebben. Vier *Oronkeys*, die verre van 't Hof woonden, grepen de wapenen op, om de nieuwe Koningin, en de andere *Oronkeys* tegen te ſtaan; en quamen met 5. of 6000. man na de Stad toe trekken, aldus ſtond het met de zaken, toen wy daar quamen, en nog een langen poos daar na. Dit leger lag aan de Ooſtzyde van de Rivier, en had al het land aan die zyde, en ook zo veel van de Stad als aan die zyde der Rivier lag, onder zyn geweld. Maar 't Palys der Koningin, en 't voornaamſte gedeelte der Stad, het welk aan de Weſtzyde ſtaat, hield het daar tegen uit. De Rivier is wyder, ondieper, en zandiger omtrent de Stad, dan ergens anders, dog egter niet waadbaar, ſchoon 't laag water is; dies zyn 'er tot geryf der Paſſagiers Schuiten, die de lieden overzetten. Dog op andere plaatzen zyn de Oevers ſtyl, de Rivier ſterk van ſtroom, en meeſtendeels zeer moddezig: zulks dat digt by de Stad de bequaamſte plaats is om volk of goederen over te voeren.

Het

Digitized by Google

HET was niet verre van deze plaats, dat het leger lag, gelyk als of het voornemen der vyanden was om aldaar over te trekken. Dog de party der Koningin, om hen te wederſtaan, hield een kleine bezetting van Soldaten, even by 't veer daar men overvaard. De *Sabander* van *Achin*, die 't voornaamſte bewind van zaken had, had daar een tent voor hem doen opſlaan, en tot meerder zekerheid waren 'er twee of drie metale ſtukjes den gantſchen dag by zyne tent geplant, met de trompen na de Rivier, en tegens den avond wierden 'er twee of drie grote boomen door een Olifant getrokken, en langs de Rivier gelegd, om den vyand alzo den toegang af te ſnyden: en de metale ſtukjes wierden van des *Sabanders* tent geſleept, en agter die boomen op een hoogte geplant, zo dat de trompen boven de boomen lagen, en men alzo op de vyanden kon vuur geven, indien ze aanquamen. En als dit alles dus vervaardigd was, voeren de ſchuiten niet meer over en weder tot den volgenden dag. Als dan hoorde men de Soldaten malkanderen toeroepen, niet in een dreigende taal, maar als zodanige die na vrede en ruſt wenſchten, vragende malkanderen, waarom men niet eensgezind was, en waarom men malkanderen zou zoeken te doden. Dusdanig een taal voerde men den gantſchen nagt; en 's morgens als de Zon op was, wierd het geſchut weder by des *Sabanders* tent geplant, en de boomen ter zyde gehaald, om de overtogt te openen, en elk ging dan weder aan zyn werk, gelyk als of alles in ruſt was. Dog de *Sabander* en zyne wagt hielden hun poſt in; zulks dat 'er gantſch geen gedaante van oorlog was, dan alleenlyk by nagt, wanneer elk in 't geweer ſtond; en dan ſcheen het volk van de Stad ook in vrees te zyn; en zomtyds was 'er een alarm en gerugt, dat de vyanden zekerlyk op 't overkomen ſtonden. 1689.

ONDER deze beroerte deed de *Sabander* de Vreemdelingen aanzeggen, dat ze 's nagts maar in hun huizen zouden blyven, en dat wat ook de Stad door deze onluſten mogt overkomen, hen egter geen leed zoude wedervaren. Egter waren 'er eenige Portugezen, die voor 't ſlimſte vrezende, alle nagten hun beſte goederen in een Schuit deden, om op de eerſte alarm gereed te zyn om te vlugten. Daar waren te dezer tyd niet boven twee of drie Engelſche Huisgezinnen in de Stad; en twee of drie Engelſche Schepen, één Hollandſch Schip, en twee of drie Moorſche met Onderdanen van den Mogol, op de Reede. Een van de Engelſche Schepen wierd de *Nellegrée* genaamd, van zeker gebergte in *Bengale*, zo my gezegd is; 't zelve was uit de Baai van *Bengale* gekomen met Rys, Kattoen enz. 't Ander was de *Dorothé* van *Londen*, Capitein *Thwait*, komende van 't Fort *St. George* om ſoldaten na *Bencouli* te brengen, maar 't was hier in- De Staat des Oorlogs.

1689. ingelopen, zo om 'er eenige goederen te verkopen, als om aan de Koningin een geſchenk te brengen wegens onze Ooſt-Indiſche Compagnie. Capitein *Thwait* ging volgens gewoonte met zyn geſchenk na de Koningin, welke hetzelve aannam, en hem met de gewoonlyke beleefdheden des Lands onthaalde; want om hem eere aan te doen, wierd hy op een Oliſant van de Koningin gezet, om na zyne herberg te ryden, zynde met een *Maleits* kleed, dat zy hem vereerd had, gedoſt: ook zond zy hem twee danſſerinnen, om hem eenig korswyl te verſchaffen, en ik zag dezelve dien avond daar hy gehuisveſt was, danſſende het grootſte gedeelte van den nagt, bykans op dezelfde wyze, gelyk de danſſerinnen van *Mindanao*, wringende hare handen en lighamen eerder in eenige vreemde bogten, dan zig van de plaats daar zy ſtaan bewegende. Hy had te dezer tyd 20. grote potten *Bengaalſche* boter, van Buffels melk gemaakt; men zegt, dat in die boter ook verkens-reuzel of vet gemengd is, daarenboven vald ze vry ſterk in die heete Landen, alhoewel de *Achinezen* veel daar van houden, en 'er een goede prys voor geven; en onze Engelſchen gebruiken ze ook. Ieder van deze potten kan 40. of 60. ſtoop houden; en ze wierden op Mr *Driskals* opene plaats te *Achin* gezet. Wat andere goederen die Capitein daar bragt, is my onbekend.

Bengaalſe boter.

Maar niet lang daar na verſtond hy, dat de Moorſe Kooplieden, die daar waren, een grote ſchat met hun Schepen hadden weggevoerd, om daar mede na *Suratte* te keeren; en dewyl onze Maatſchappy, toen met den Groten Mogol in oorlog was, voer de Capitein tegens den avond met al zyn volk af, en bemagtigde het Moorſche Schip, waar in hy dagt, dat de ſchat was. Het grootſte liet hy met vrede: 't was een Schip, dat zekere Capitein *Konſtant* eenigen tyd te voren op de Reede genomen, en 't zelve geplonderd hebbende, aan die Koningin gegeven had, van welke de Mooren het weder kogten. De Moorſche Kooplieden kregen haaſt tyding van deze daad van Capitein *Thwait*, en begaven zig aanſtonds na de Koningin om vergoeding. Maar dewyl hare zaken in zodanig een ſtaat waren, gelyk ik gemeld heb, ter oorzaak van de inlandſche beroerten, zo zeide zy, dat ze niets voor hen kon doen.

't Was 11. of 12. uuren 's anderendaags, eer wy, die aan land woonden, van dit bedryf hoorden: en ziende dat de Mooren zig na 't Hof begaven, zonder te weten wat antwoord zy van de Koningin ontvingen, gingen wy na de Schepen uit vrees van gevangen gezet te worden, gelyk zulks aan eenige Engelſchen in *Tonquin*, terwyl ik daar was, om dergelyk een zaak was wedervaren. Ik had te dier tyd grote oorzaak om voor een gevangenis bevreesd te zyn, dewyl ik zo onpaſſelyk aan de buikloop was.

Digitized by Google

was, zulks dat ik in een gevangenhuis ligtelyk geſtorven zoude hebben; hoewel ik my t'ſcheep niet veel beters kon toeleggen, om dat ik niemand aanboord van de *Dorothée* kennende, daar geen verquikking verwagten kon. Ik begaf my dan met de reſterende op 't Schip de *Nelligree*, alwaar meer onderſtand te verhopen was, dan op een Schip, dat eerſt uit Engeland was gekomen; want die zulk een langen togt hebben gedaan, hebben geen voorraad van mondkoſt, en het bootsvolk heeft zyn rantzoen, waar van ze niet voor vreemdelingen konnen miſſen. 1689.

Maar ſchoon 'er aan boord van de *Nelligrée* genoeg te eeten was, evenwel was ik toen zo zwak, dat ik meer luſt had tot ruſten dan tot eeten: en 't Schip was zo vol van goederen gepropt, dat ik geen plaats kon vinden om myne hangmat op te hangen. Dewyl het dan mooi weêr was, behielp ik my om in de Boot te leggen, met welke ik aanboord gekomen was. Myn buikloop was zeer hevig, zo dat ik maar weinig ſliep, en daar door gelegenheid had om de Maan door een Eklips geheel te zien verduiſteren, indien ik anders in ſtaat was geweeſt om deegelyke opmerking op iets te nemen. 't Is waar, zo dra als ik de taning der Maan bemerkte, keek ik 'er na in 't leggen, tot dat ze gantſch verduiſterd was, 't welk een mooye poos duurde; maar ik was zo weinig nieuwsgierig, dat ik vergat wat dag van de maand het was, want ik hield van die togt geen Dagverhaal, gelyk van myne andere reizen, maar ik hield alleenlyk eenige aantekeningen van zommige zaken, die my voorquamen. Ik lag dus drie of vier dagen in de Boot, en 't ſcheepsvolk had de goedheid van my met nooddruft te verzorgen. Ondertuſſchen hadden de Mooren een paspoort van den Hollandſchen Schipper, die op de Reede lag, voor 4. of 500. Ryksdaalders bekomen, zo ik verſtond, en Capitein *Thwait* gaf hen 't Schip weder, dog op wat voorwaarde weet ik niet. Deze vrees dus over zynde, keerden wy weder na land, en alle de *Achinezen* wierden 't eens, dat zy de nieuwe Koningin zouden erkennen, waar op de oorlog zonder bloedſtorting eindigde.

Een gehele verduiſtering der Maan.

Ik liet my overreden om my 's morgens en 's avonds in de Rivier te waſchen tot wederbekominge van myn gezondheid; en hoewel dit my vreemd toeſcheen, eer ik 'er een proef van genomen had, evenwel vond ik ten eerſten zo veel baat, dat ik 't geſtadig onderhield. Ik ging zo diep in de Rivier, tot dat het water aan myn middel quam, en dan hurkte ik neer, en vond zulk een verkoeling in 't water tot ververſching van myn lighaam, dat ik t'elkens traag was om 'er uit te gaan. Ik wierd hier door gewaar, dat 'er een grote hitte in myn ingewanden was, en bevond dat dezelve ververſcht wierden door de koelte des waters. Myne ſpys was zoute viſch

Bading voor de buikloop

Digitized by Google

1689. gebraden, en gekookte Rys met *Tyr* gemengd. *Tyr* is dikke zuure melk
Tyr. die daar langs ſtraat verkogt word, zynde zeer verkoelende, en de zoute viſch en Rys is eenigzins bindende of ſtoppende, zulks dat men dat aldaar voor de bequaamſte ſpys houd voor gemene lieden als zy de loop hebben. Maar de ryke gebruiken *Sagow*, die van andere plaatzen te *Achin* gebragt word, en Amandel-melk.

Het weêr te Achin. EER ik van *Achin* ſcheidde, zal ik nog iets in 't kort zeggen van de Saizoenen des jaars: het weêr is daar omtrent zo gelyk als in andere Landen Benoorden de Linie, en het droog Saizoen, de regen, en landvloeden, komen ſchier op dezelve tyden, als in *Tonquin* en andere plaatzen, die op de Noorder breedte leggen. Alleenlyk dewyl *Achin* maar weinig graden van de Middellyn aflegt, zo beginnen de regens, wanneer de Zon in Maart de Lyn paſſeerd, een weinig vroeger dan in de landen by de Zonnekeerkringen; en als ze eens begonnen zyn, vallen ze zo hevig als op eenige plaats. Ik heb het daar twee of drie dagen zonder ophouden zien regenen, en dewyl de Rivier maar een korten loop heeft, om dat haar oorſprong niet verre landwaard in is, vloeid zy haaſt over; en een groot gedeelte van de ſtraten der Stad raakt ſchielyk onder water, zo dat het volk dan met Cano's overal langs ſtraat vaard. Dat gedeelte van de Stad, het welk aan de Rivier legt, en daar de uitheemſche Kooplieden wonen, is het laagſt, en legt in 't natte ſaizoen veel onder water, zo dat de grote Boot van een Schip tot aan de poorten der Engelſche Factory kan komen, hoewel anders by droge tyden de grond redelyk hoog is, en nog een mooi eind van de Rivier aflegt. Ik bemerkte niet, dat de hitte daar verſchilde van andere plaatzen op die hoogte, hoewel ik 'er in 't nat en droog ſaizoen geweeſt ben: zy is dragelyker dan in *Tonquin*, en alle vier-en-twintig uuren heeft men 'er geſtadig een ververſching van Zee- en Landwinden.

VIII. HOOFDSTUK.

De Schryver maakt zig klaar om na Pegu *te gaan. Een Schip komt van* Merga *in* Siam. *De Moord van de Engelſchen aldaar. Aankomſt van andere Engelſchen van* Siam. *De Schryver vaart na* Malacca *in plaats van* Pegu. *Krygen een kalmte; komen in gevaar van op de grond vaſt te raken. De Kuſt van* Sumatra *van de* Diamant *punt tot aan de Rivier* Dilly. *Nemen aldaar water in, en ook te* Pulo, *alwaar zy een Schip met Deënen en Mooren van* Trangambar *ontmoeten.* Pulo Arii, *en* Pulo Parzelore, *een dienſtig baken om*

Digitized by Google

om ondiepten op de Malakze *Kuſt te vermyden. De Schryver komt in de Stad* Malacca. *Beſchryving van de Stad en 't Fort; door de Hollanders van de* Portugeezen *genomen.* Chineeze *en andere Kooplieden daar wonende. Verkoping van Vleeſch en Viſch. De Vrugten en Dieren. De* Sabander; *de ſtaat der Koophandel, Wagt-Schepen.* Opium, *wel gewild by de* Maleyers. *Rottingkabels. Maken zig gereed om weder na* Achin *te keren.* 1689.

ZO dra als ik redelyk van myne quaal gebeterd was, wierd ik voor Stuurman aangenomen op 't Vaartuig dat met ons van *Malacca* was gekomen, en 't welk Mr. *Wells* aan Capitein *Tyler*, die onlangs van *Siam* gekomen was, had verkogt; en ik wierd in 't begin van May 1689. daar op gezet, om 'er bezit van te nemen. De perſoon die men voor Schipper meende daar op gezet te hebben, was voor Stuurman met de *Nellegree* van *Achin* gekomen, en wy ſtonden nu na *Pegu* te gaan: maar voor 't midden van Juny ſcheidde hy 'er uit, zynde ziekelyk, en ongenegen om in die doodſche tyd van 't jaar na *Pegu* te varen, om dat de Weſtelyke wind zeer ſterk waaide, en de Kuſt van *Pegu* laag land is, waar by nog quam dat wy beide onbedreven op de Kuſt waren. Ik wierd dan tot Schipper aangeſteld, en nam Goederen in om 'er meê na de Kuſt te gaan. De Schryver begeeft zig weder na boord.

Ondertuſſchen quam Schipper *Coventry* met zyn Schip van de Kuſt van *Coromandel* geladen met Rys, ook quam 'er omtrent dien zelfden tyd een Vaartuig, Capitein *Tyler* toebehorende, van *Merga*.

DIT laatſte Schip had een geruimen tyd te *Merga* geweeſt, en was door de *Siammers* aangekouden, en al 't volk gevangen genomen, ter oorzaak van eenig geſchil tuſſchen hen en de Engelſchen gereezen. En men agtte een gevangenis niet zwaar genoeg, want terwyl men de Engelſchen aldaar plonderde, wierden 'er veele die te *Merga* woonden, vermoord. De gene die men gevangen gezet had, wierden daar gehouden, tot dat alle de Engelſchen die in de Stad *Siam*, aan 't ander eind van 't Ryk, woonden, van daar vertrokken, en toen wierden de gevangene los gelaten, en hun Schip hen weder gegeven, maar geen Goederen, nog vergoeding van hunne ſchaade, ja zelfs niet een Kompas, en maar weinig leeftogt. Niettemin quamen zy behouden aan, en dewyl dit een beter Schip was, dan 't gene waar op ik was gezet, deed Capitein *Tyler* het terſtond bequaam maken, om het na *Pegu* te zenden.

MYN Vaartuig had nu zyne lading in, beſtaande in 11000. *Cocos*-nooten, 5. of 600. pond Suiker, een half dozyn Japanze Koffers, waar van 2. heel groot waren, om tot een geſchenk aan den Koning te vereeren.

Daar-

Digitized by Google

1689. Daarenboven zeide Capitein *Tyler* (want zo noemden wy hem, schoon hy niet dan een Koopman was) dat hy een goede party Gouds derwaards meende te zenden, waar op hy 60. of 70. ten honderd hoopte te winnen: want men zeide dat de Koning van *Pegu* onlangs een zeer prachtige *Pagode* had gestigt, en dat hy die kostelyk deed vergulden, en ook een groot Beeld van louter Goud deed maken voor dezen Tempel. Hier door was het Goud daar zeer in prys gestygerd: en dewyl *Achin* een plaats is die overvloed van dat Metaal heeft, was 'er al veel van daar derwaards gezonden, en men Scheepte nog meer af in andere Vaartuigen den *Mooren* van *Achin* toebehorende, behalven 't gene Capitein *Tyler* meende te zenden.

't Was nu omtrent het midden van Augustus, en schoon ik gereed was om te zeilen, egter kreeg ik order om na Capitein *Tyler*s ander Schip te wagten, tot dat het zyne lading zoude in hebben, dewelke dagelyks na boord gezonden wierd. Die lading bestond ook in *Cocos*-nooten, waar van 'er reeds 8. of 9000. binnen boord waren, toen ik order van Capitein *Tyler* ontving om na dat Schip te halen en alle myne lading, als ook myne watervaten, en 't overige dat zy van noden hadden, daar in over te zetten; en hy verzogt my niet qualyk te vrede te zyn, dewyl hy my ook binnen korten in Zee zoude zenden; maar hy zeide dat vermids dit Schip 't grootste was, hy best oordeelde dat eerst te laten vertrekken. Ik deed zo als hy ordineerde, en bemerkende dat ik deze togt niet zoude doen, verkogt ik myn cargazoentje, 't welk maar bestond in eenige *Cocos*-nooten, en omtrent 100. Notemuscaten in de bolsters waar meê ze aan de boomen groeyden; ik had alle die ik in de Stad vinden kon opgekogt voor 3 stuivers 't stuk, op hoop van 12. stuivers te *Pegu* daar weder voor gemaakt te hebben; want ze zyn daar zeer geagt als 'er de bolsters nog om zyn, maar anders maken zy 'er weinig werks van.

Cocos-noten en Notemuscaten te Pegu gewild.

Op dien tyd quam daar de *George*, een groot Engelsch Schip, eenen Mr. *Dalton* toebehorende, van de Stad *Siam*, door de Straat van *Malacca*. Hy was daar eenige jaren geweest, en had hier en daar handel gedreven, en zeer voordelige togten gedaan: maar de laatste omkering, ontstaan door den dood des Konings, en 't ongelukkig noodlot van den Heer *Falcon*, had de Engelschen van daar doen verhuizen. De Franschen waren alle eenige maanden te voren weggezonden, en niet toegelaten in 't Ryk te blyven: maar eer dit Schip van daar quam, waren alle de beroerten van Staat gestild; want dewyl de nieuwe Koning bevestigd was, waren alle de muiteryen, die doorgaans in die landen op 't sterven van een Koning ontstaan, tot stilstand gebragd. De Engelschen wierden toen ver-

De Engelschen vertrekken van Siam.

Digitized by Google

verzogt daar te blyven, en de gene die hun plaatzen en Ampten overgegeven hadden wierden gebeden dezelve weder te aanvaarden; want men bekende dat zy 't land getrouwlyk gediend hadden. Maar niet lang voor die omtuimeling had de Gouverneur van 't Fort *St. George* alle de Engelſche van daar, en uit de dienſt van alle andere Indiaanſche Vorſten op ontboden, om de Ooſt-Indiſche Maatſchappy in dat Fort, of elders daar zy mogten van noden zyn, te dienen. Om die reden waren alle de Engelſchen met Mr. *Dalton* van daar gekomen, en hy uit genegenheid tot zyne Landslieden, weigerde Goederen of vragt in te nemen, om dat hy ruimte voor hen en hun huisraad mogt hebben; want daar waren verſcheidene huisgezinnen van Mannen, Vrouwen, en Kinderen. 1689.

Zy waren lang van *Siam* tot aan *Achin* onderwege geweeſt, om dat de *Monſon* hen tegen was, en zy ook te *Malacca* aangeweeſt waren. Toen zy te *Achin* quamen, huurde Mr. *Dalton* daar een huis, gelyk ook de meeſte Paſſagiers deden, en onder anderen Capitein *Minchin*, die de Ooſt-Indiſche Maatſchappy eertyds te *Suratte* gedient had, maar wegens eenig misnoegen van daar na *Siam* vertrokken was. Hy was daar tot Buſſchieter van 't Fort aangeſteld, en kon zig met zyne Vrouw en huisgezin wel van dat Ampt generen, tot dat hy door de omtuimeling, en 't bevel der Compagnie van daar quam. Hy nu zonder eenig Ampt zynde, wierden de Kooplieden te rade hem Schipper te maken van 't Vaartuig daar ik op was, om dat Capitein *Tyler* gezind was een gedeelte daar van te verkopen. Zy quamen daar op by een, en men deelde het Schip in 4. parten, waar van *Dalton*, *Coventry*, en *Minchin* elk een kogten, en Capitein *Tyler* behield het vierde. 's Anderendaags quam Capitein *Minchin* by my met een order dat ik 't bezit van 't Schip aan hem zoude overleveren, en zeide my dat indien ik voor Stuurman onder hem wilde varen, ik dan aan boord mogt blyven, tot dat men nader wegens een togt overeengekomen zoude zyn. Ik was genoodzaakt my te onderwerpen, en nam de aanbieding aan. Het duurde niet lang of wy kregen order na *Malacca* te varen, om Goederen daar te kopen; wy voerde niets met ons dan 3. of 4000. pond *Opium*.

De Schryver gaat na Malacca.

Het was omtrent in het midden van September wanneer wy van *Achin* t' zeil gingen. Wy waren met ons 4. blanken in 't Schip, de Capitein, en Mr. *Coventry*, die voor Koopman voer, ik, en de Hoog-bootsman, en tot Matrozen hadden wy 7. of 8. *Mooren*: want op de Vaartuigen van die landen varen de blanken doorgaans voor Officiers. Twee dagen na ons vertrek van *Achin* kregen wy een ſtilte digt onder 't Land, en lieten 't anker vallen. Niet lang daar na quam 'er een Schip uit Zee dat 2. En-

Digitized by Google

1689. gelſche mylen van ons ook het anker uitwierp. Mr. *Coventry* kende het een Deenſch Schip te zyn, behorende tot *Trangamber*; wy hyſten derhalven onze Boot uit, en meenden het gepreit te hebben; maar al zo 'er een koeltje quam, wonden zy 't anker op, en gingen door, willende ons niet te woorde ſtaan, ſchoon wy een ſeyn deden, dat zy zouden blyven leggen. Wy ligteden dan ons anker ook, en gingen hen na, maar zy zeilden ſneller dan wy. Wy hadden weinig wind, en dikwils kalmte, zo dat 'er 7. of 8. dagen verliepen, eer wy tot aan de *Diamand-punt* quamen, die omtrent 40. mylen van *Achin* aflegt.

Toen wy omtrent 4. mylen van de punt af waren, verzogt Capitein *Minchin* my, dat ik zoude zien hoe 't land lag, en teekenen de Kaart, om te weten wat koers wy dien nagt moeſten houden; het was omtrent 6. uuren, en wy hadden een moye koelte uit den Weſt-Zuid-Weſten, en onze koers was O. Z. O.

Na dat ik beſchouwing van 't land genomen had, ging ik in de Cajuit, om de Kaart te bekyken, en te zien wat koers wy ſtuuren moeſten als wy by die punt zouden gekomen zyn. Mr. *Coventry* volgde my, en na dat ik overleg genomen had, vraagde hy my wat koers wy moeſten gaan. Ik zeide hem, O. Z. O. tot 12. uuren toe, zo de wind bleef aanhouden, dat wy 't dan wat Zuidelyker moeſten aanzetten. Hy ſcheen verwonderd, en zeide my dat hy en de Capitein in de Kaart gezien, en geoordeeld hadden dat men tegens 8. uuren de koers Z. O. of Z. O. ten Zuiden moeſt nemen. Ik zeide dat dat een goede koers was om op 't land aan te lopen: hy leide daar en tegen in; maar ik bleef by myne mening, en toen ik myn gevoelen tegens den Capitein zeide, was die wel voldaan. Kort daar na kregen wy een vry ſterke donderwind uit den Zuid-Weſten, die ons noodzaakte ons top-zeil in te nemen. Toen de buy wat over was, zetteden wy onze zeilen weder by, en gingen toen ſchaffen, bevelende den man die aan 't roer ſtond niet Bezuiden den ſtreek van O. Z. O. te komen. Wy bleven tot 8. uuren in de Cajuit, en quamen toen uit om de wagt te zetten. Het was zeer duiſter ter oorzaak van een donderwolk die over 't land hing te rommelen, dog door het ligt van de blixem konden wy het land duidelyk zien. Ik was ten hoogſten verſteld, en liep na 't roer om op 't kompas te kyken, en bevond dat wy Z. Z. O. in plaats van O. Z. O. liepen: ik rukte daar op de helmſtok na 't ſtuurboord, en bragt de koers op Noord-Ooſt ten Ooſten en N. O., zulks dat wy ter nauwer nood 't gevaar van ons Schip te verliezen, ontquamen.

Gevaar van ſchipbreuk.

Toen wy eerſt aan 't ſchaffen gingen, waren wy drie mylen van land, en O. Z. O. was toen een goede koers, dewyl het land ook O. Z. O. lag.

Maar

Maar de man aan 't roer zig op 't kompas verzinnende ſtuurde Z. Z. O., 't welk regt op het ſtrand aanliep. Ik geloof dat 'er ook een gety ging dat ons indreef, want wy waren zeer ſchielyk in de Baai, binnen de punten van 't land gemaakt; zo dat het nu volkomen nodig was Noordelyk aan te ſtuuren om uit de Baai te komen. Mr. *Koventry* zag nu wel, dat ik gelyk had in 't gene ik hem 's avonds had gezegd, en was van zyne misſlag overtuigd. Ik onderregtte den man aan 't roer, en de wind zo blyvende, lieten wy 't lopen tot 10. uuren, en ſtuurden toen O. Z. O. tot 12. uuren, waar na wy de ſtreek van Z. Z. O. namen, en waren 's morgens omtrent 4. mylen ten Zuid-Ooſten van de *Diamant-Punt*, en omtrent 3. mylen Benoorden een Eiland 1689.

R. Dilly.

VAN daar liep het land Z. Z. O., en daarom ſtuurden wy ook zo; maar dewyl wy nu en dan ſtilte kregen, ankerden wy al dikwils, eer wy aan de Rivier *Dilly* quamen, die 28. mylen van de *Diamant-Punt* aflegt. Het land tuſſchen beide ſcheen oneffen te zyn, doorgaans vry hoog, en boſchagtig. . Al dit land tot aan de Rivier *Dilly* word gezegt onder de Koningin van *Achin* te behoren.

Verſch water in Zee.

OMTRENT een myl eer wy aan die Rivier quamen, zynde maar twee Engelſche mylen van het ſtrand, zagen wy dat het water donker graauw van kóleur was, en hetzelve proevende, bevonden wy dat het zoet was. Wy vulden daar op terſtond eenige van onze watervaten; want het is een gemene zaak op zommige plaatzen, dat men verſch water in Zee inneemt, wanneer men tegen over den Mond van een Rivier is, alwaar het boven op het zout water dryſt: zulks dat men niet diep moet ſcheppen, want als men de puts maar een voet diep laat gaan, krygt men zomtyds zout water onder 't verſch.

TEGENS den avond kregen wy een mooi landkoeltje, waar mede wy langs ſtrand zeilden, en t'elkens het lood uitwierpen. Eindelyk geraakten wy tuſſchen de Zandplaten, voor de Mond der Rivier, en hadden eenige moeite om 'er uit te komen. De Rivier legt op 3. graden 50. minuten Noorder breedte: en ſchynd vry breed te zyn, dog is niet wel bekend dan alleen van de Inboorlingen, en die zyn niet heel gezellig, maar, zo gezegd word, een zoort van Zeeſchuimers, die op roof leven.

Pulo Verero.

'S MORGENS zagen wy een zeil by een Eiland genaamd *Pulo Verero*, leggende op 3. gr. 30. min. N. 7. mylen van den Mond der Rivier *Dilly*: en dewyl wy een ſchone wind hadden, zeilden wy hen na, vermids ons voornemen was hout en water aan *Pulo Verero* in te nemen. Want hoewel wy 's avonds te voren eenig verſch water uit de Zee voor de Rivier *Dilly* hadden geſchept, egter was 't eenigzins brak, om dat het zoet wa-

Digitized by Google

1689. ter bovendryvende, en onze puts zomtyds te diep neerplompende, wy ook eenig zout water ſchepten. Het Schip, dat wy zagen, liet ten twee of drie uuren nademiddag het anker vallen, maar dewyl de wind ging leggen, was 't wel 8. uuren 's avonds, eer wy daar quamen. Wy wierpen 't anker uit omtrent een Engelſche myl van hen, en hyſten terſtond onze boot uit om 'er na toe te varen, want wy vermoedden, dat 'er het Deenſch Schip was, dat wy gezien hadden, toen wy eerſt van *Achin* quamen. Ik ging in de Boot, om dat Mr. *Koventry* my zeide, dat Mr. *Koppinger* Barbier daar op was; deze was het, die met my in de Boot was, toen ik aan de Eilanden van *Nicobar* aan land gezet wierd; maar men wilde hem niet by my laten blyven. Mr. *Koventry* was nu by my in de Boot, en wy voeren heen, en pryden het Schip, en vroegen van waar het quam? Het antwoord was, dat zy Deenen waren van *Trangamber*, zy vroegen toen, wie wy waren? Ik antwoordde Engelſchen van *Achin*, en dat Mr. *Koventry* in de Boot was; maar zy wilden 't niet geloven, voor dat hy zelfs ſprak, en de Capitein hem alzo aan zyn ſtem kende; want eer wilden zy niet geloven, dat wy vrienden waren, en ſtonden elk met een roer in de hand gereed om op ons los te branden, indien wy zonder roeyen waren aanboord gekomen, gelyk Mr. *Koventry* wilde gedaan hebben, op een vaſt vertrouwen dat zy hem wel kenden, indien ik hem zulks niet ontraden had. Want zy ſchenen heel bevreesd voor ons te zyn; zo dat ook het Opperhoofd, ziende dat wy hen in de morgen volgden, aan dit Eiland niet aangegaan wilde hebben, ſchoon ze groot gebrek van water hadden; en indien zyne zwarte Kooplieden niet voor hem op hun knien gevallen waren, en gebeden hadden, dat hy mededogen met hen wilde hebben, zy zouden 't anker daar niet hebben laten vallen. Deze Kooplieden waren Inwoonders van *Trangamber* op de Kuſt van *Coromandel*. Zy hebben zelve geen Schepen, wanneer dan de Deenen een Schip uitruſten, en een togt voorhebben, zyn deze Mooren genoodzaakt een kapitaal met hen in te leggen, hoewel zy eerſt als uit vriendſchap hen de aanbieding daar van doen, welke de Mooren, die doorgaans tot den koophandel genegen zyn, gemeenlyk aannemen, hoedanig de voorwaarden ook zyn; want al waren zy 'er niet genegen toe, evenwel durven ze zulks niet weigeren, uit vrees van den Deenen, die Meeſters van de plaats zyn, misnoegen te geven. In dit Schip vond ik Mr. *Koppinger*, dewelke de eerſte was, dien ik van 't ſcheepsvolk gezien had, welke my aan 't Eiland van *Nicobar* gelaten hadden. Den volgenden morgen vulden wy onze vaten met water, en wonden toen ons anker op, terwyl de Deen een weinig te voren was t' zeil gegaan. Hy ging na *Jihore* om Peper te laden, maar 'meen-

Een ſchip van Trangamber.

Digitized by Google

meende te *Malacca* aan te gaan, gelyk de meeſte Schepen doen, welke die Straat paſſeren. Hy zeilde beter dan wy, en liet ons daarom agter. 1689.

Wy bleven evenwel digter aan den Oever van *Sumatra*, tot dat wy in 't gezigt van *Pulo Arii* quamen, op de breedte van 3. gr. 2. min. N. Dit zyn verſcheidene Eilandjes, leggende Z. O. ten Ooſten van *Pulo Verero*, omtrent 32. mylen daar van daan. Deze Eilandjes zyn goede bakens voor Schepen die door de Straat moeten, want wanneer men ze op een afſtand van 3. of 4. mylen Z. O. van zig heeft, dan mag men O. ten Zuiden na den *Malaczen* Oever ſtuuren, daar men dan omtrent 20. mylen af is. Het eerſte Land dat men ziet is *Pulo Parſelore*, 't welk een hoge ſpitze Berg in 't land op de *Malacze* Kuſt is, en midden in een laag land alleen ſtaat, vertonende zig als een Eiland, hoewel ik niet weet of 't 'er inderdaad een is, om dat het eenige mylen binnen den *Malaczen* Oever leit. Het is een zeer aanmerkelyke Berg; en het eenigſte Zeebaken voor de Zee-lieden om zandplaten op die Kuſt te myden; en indien het dyzig en donker weêr is, dat men hem niet zien kan, zullen de Stuurlieden zeerlyk beſtaan voort te zeilen, 't en zy ze in de diepte zeer wel bedreven zyn; want de kil is niet boven een myl wyd, en ter wederzyde zyn grote platen. Deze ondiepten leggen 10. mylen van *Pulo Arii*, en ſtrekken zig uit op 2. of 3. mylen van den *Malaczen* Oever. In de kil heeft men 12. of 14. vademen water, maar men mag 't op 7. of 8. vademen ter wederzyde houden, en men kan door geſtadig te peilen zonder gevaar voort varen. Pulo Arii. Pulo Parſelore.

Wy hadden een moye Weſtelyke koelte, die ons in 't gezigt van *Pulo Parſelore* bragt, en dus hielden wy 't peilende tot dat wy binnen den Oever quamen, hebbende de Stad *Malacca* toen omtrent 18. mylen Z. O. ten Ooſten van ons. Als men dan by den *Malaczen* Oever gekomen is, heeft men een goede wyde kil om in te zeilen, te weten platen aan de eene zyde, en land aan de andere, aan 't welk men zo digt mag komen als men wil, om dat 'er water genoeg, en een goede ankergrond is. De ſtroom loopt 'er vry ſterk, de vloed Ooſt-waards, en de eb Weſt-waards, zo dat wanneer de wind weinig is, en de Schepen de ſtroom niet konnen dood zeilen, zy gemeenlyk 't anker laten vallen. Maar wy binnen de *Malaczen* Oever zynde, hadden een Weſtelyke wind die ons voor de Stad *Malacca* bragd in 't midden van October. Alhier hoorde ik eerſt dat de Koning *William* en de Koningin *Maria* tot Koning en Koninginne van *Engeland* gekroond waren. De *Deen* die ons by *Pulo Verero* verlaten had, was hier nog niet aangekomen, hebbende gelyk wy naderhand verſtonden, de weg door de zandplaten niet konnen vinden; zo dat hy ge-

1689. noodzaakt was daar buiten te blyven, en al zo een groten weg om te varen, 't welk zyne reize vertraagde.

De Stad Malacca. MALACCA is een tamelyke Stad, in welke 2. of 300. zo Hollandſche als *Portugeze* huisgezinnen wonen, en veele zyn halfſlagtig van beide die Landaarden; ook wonen 'er veele van de *Maleyers* in kutjes aan de uiterſte hoeken der Stad. De Hollandſche huizen zyn van ſteen gebouwd, de Straten wyd en regt, maar niet met ſtenen belegd. Aan de Noord-Weſter-zyde van de Stad is een muur en een poort, beneffens een klein Fort, dat altoos van Soldaten bewaakt word. De Stad ſtaat op een vlakke grond, digt aan de Zee; het land agtêr de Stad ſchynt moeraſſig te wezen, en aan de Weſt-zyde, buiten de muur, zyn Tuinen van Vrugten en Kruiden, en ook eenige moye Hollandſche huizen, hoewel die Wyk meeſt van *Maleyers* bewoond is. Aan de Ooſt-zyde van de Stad is een Riviertje, alwaar kleine Barken by hoog water konnen in komen. Omtrent 100. ſchreden van de Zee is een Val-brug, die uit het midden van de Stad toegang heeft tot een ſterk Fort, dat aan de Ooſt-zyde der Rivier gebouwd is.

Het Fort. DIT is het voornaamſte Fort, en 't ſtaat op een laage vlakke grond, digt by de Zee, aan de voet van een kleine ſteile Berg: de gedaante is halvemaans wyze volgens de Natuurlyke geſtalte des by leggende Bergs. Het ziet voornamelyk op de Zee uit, en dewyl 't op vaſte Rotzen gebouwd ſtaat, zyn de muuren vry hoog opgehaald, en van een merkelyke dikte. De voet daar van word telkens als 't hoog water is door de Zee beſpoeld. Aan 't agterſte van den Berg, dewyl 't land van Natuure laag is, is een graft die van de Zee tot aan de Rivier gegraven is, 't welk die gantſche hoek tot een Eiland maakt, en die zyde is rondom met grote palen bezet, zo dat 'er geen inkomen is, wanneer de Val-brug is opgehaald. Op de Berg binnen 't Fort ſtaat een kleine Kerk, hoewel groot genoeg om al 't volk van de Stad die daar ter Predicatie komen, te houden; en buiten 't Fort digt aan de Zee-kant wonen *Maleyers*.

De op en onder-gang der Portugezen. DE eerſte Europeërs die zig daar ter neer ſloegen waren de *Portugezen*: zy waren 't die het grote Fort daar hebben gemaakt, maar of zy die graft om den Berg gemaakt hebben, en wat koſten men zederd daar aan gedaan heeft om het weerbaar te maken, of wat veranderingen men 'er aangemaakt heeft, is my onbekend: dog het gantſche Gebouw ſchynt al vry oud, en 't is waarſchynelyk dat dat gedeelte 't welk aan de Zee legt, door de *Portugezen* gemaakt is; want men ziet nog tekenen van de ſchooten der Veröveraars op de muuren. Het is een plaats van Natuure zo ſterk, dat het my verwonderd, hoe zy 'er zyn uitgeſlagen geweeſt; maar als ik over-

Digitized by Google

overdenk wat andere plaatzen zy verloren hebben, en voorts hun gedrag, dan komt het my te minder vreemd voor. De Portugezen zyn de eerſte geweeſt, die *Ooſt-Indiën* ter Zee ontdekt hebben, en hadden daar door het eerſte voordeel van den Koophandel met die ryke Ooſterſche Volken, en een gelegenheid, door hun zwakheid, om zig neer te ſlaan, waar zy wilden. En daarom maakten zy Veſtingen op verſcheidene plaatzen in *Indiën*, onder andere ook op deze, en dewyl zy zig op de ſterkte hunner Forten verlieten, heerſchten zy trotzelyk over de Inboorlingen. Aldus ryk geworden zynde door den Koophandel, gaven zy zig over aan allerlei ongebondenheid en overdaad, de gewoonlyke gezellinnen van rykdom, en veeltyds de voorloopſters van verderf. 't Word verhaald, dat de Portugezen daar ter plaatze de Indiaanſche Vrouwen, 't zy maagden of getrouwde, na hun believen gebruikten, en hun luſt zonder tegenſpraak boeteden: en 't is waarſchynelyk, dat zy 't op andere plaatzen niet beter gemaakt hebben: want hun afkomſt is door geheel *Indiën* verſpreid: zulks dat 'er geen volk van verſchillender lyfkoleur is, dan die zoort, te weten van koolzwart af tot ligt tanig toe. Door deze moetwil wierden de *Maleyers* zo verbitterd, dat zy met de Hollanders aanſpannende, een middel vonden om hun baldadige Meeſters de Portugezen te verraden; zulks dat 'er nu in die Ooſterſche Landen geen veragter volk is, en van al het gene dat zy eens bezeten hebben, is hen geen plaats van belang meer overig dan *Goa*; want de Hollanders zyn nu meeſters van de meeſte plaatzen, welke zy eerſt bezaten, en onder andere ook van dit *Malacca*. 1689.

Malacca is geen plaats van groten handel, egter wonen 'er verſcheidene Moorſche Kooplieden; deze hebben winkels met Waaren, die van *Suratte*, de Kuſt van *Coromandel* en *Bengale* komen. Daar onthouden zig ook *Chinezen*, die de Waaren uit hun Land derwaards brengen; inzonderheid Thee, Stokſuiker en Konſituren. Zommige houden daar Theehuizen; voor één ſtuiver kan men omtrent een pint Thee, en een ſchoteltje met Suiker of andere zoetigheid bekomen. Andere van hen zyn Slagers; hun voornaamſte vleeſch is, dat van verkens, 't welk men verſch of gezouten heel goed koop daar kan hebben; en zy zyn gewillig elk zyn gading, vet of mager, af te ſnyden, zo als men 't hebben wil. Andere onder de *Chinezen* zyn ambagtslieden, en doorgaans alle zeer nyver, maar met een ook grote dobbelaars, zo dat alles moet ſtil ſtaan, als ze maar iemand konnen krygen, die met hen ſpelen wil. Kooplieden aldaar.

Deze Stad heeft overvloed van Viſch: wanneer de Viſſchers inkomen, begeven zy zig na zekere plaats, die gemaakt is om de viſch aldaar te koop te brengen: dan nemen de ſoldaten, die daar ſtaan te wagten de beſte daar uit: Viſch.

Digitized by Google

1689. uit voor de Officieren van 't Fort: of zy 'er iets voor betalen, dan of 't als een tol is voor den Gouverneur, is my onbekend: maar als zy hun genoegen daar uit hebben, word de reſt verkogt aan elk, die wil. De manier van verkoping is dus: de viſch, die elk inbrengt, is geſorteerd, egter word alles by de hoop verkogt, niet aan de meeſtbiedende, maar by den afflag: dog deze inkoop geſchied meeſt door de Viſchwyven, die ze weder in 't klein uit verkopen. Oeſters zyn hier by menigte, en zeer goed wanneer ze gezouten zyn, maar zomtyds zyn ze verſch en onſmakelyk.

Vrugten. BELANGENDE andere eetwaren, de Rys word 'er van buiten ingebragt, en de vrugten, die 'er groeyen, zyn meeſt zulke als ik alrede beſchreven heb, gelyk *Plantains*, *Bananos*, Pyn-appelen, Oranje-appelen, Watermeloenen, *Pompelnoſen*, *Mangas* enz. Dog deze waſſchen meeſt in de Tuinen, en in geen groten overvloed: voorts is 't land zo met geboomte begroeid, gelyk als of 't een éénig Woud was; en worden de meeſte wandelrottingen van daar gebragt. Men heeft 'er ook weinig oſſen, paarden enz., om dat 'er niet veel Weiland is, maar tam gevogelte, als Eenden en Hoenders, zyn 'er in overvloed. De voornaamſte perzoon in de Stad is de *Sabander*, die een Hollander is, en in magt naaſt aan de Gouverneur komt, die in 't Fort woond, en zig met den koophandel niet bemoeid, dewyl dat des *Sabanders* werk is, die op de tollen der goederen toeziet.

Ik kon niet zien, dat 'er grote koophandel in deze Stad gedreven wierd, maar ze ſchynd wel gebouwd te zyn om over de doortogt der Schepen, die langs deze weg na de plaatzen gaan, die nog Ooſtelyker leggen, te gebieden; 't is waar de Schepen, die 'er paſſeren konnen zig verre genoeg buiten 't bereik van 't geſchut houden, maar de Wagtſchepen, die tot de Stad behoren, en op de Reede leggen, konnen andere de doortogt beletten. Hoe de Portugezen zig daar omtrent droegen, is my onbekend; maar de Hollanders houden 'er gemeenlyk een Wagtſchip, en zo my gezegt is, eiſchten zy een zekere tol van alle Schepen, die daar paſſeren, uitgenomen van de Engelſchen, want alle Schepen leggen daar aan, voornamelyk om hout, water en ververſchingen.

Peper te Jihore. TWEE dagen na onze aankomſt aldaar quam 'er het Deenſch Schip ook ten anker; en wanneer de Hollanders verſtonden, dat ze na *Jihore* gingen om peper te laden, zeiden ze hen dat zulks te vergeefs zou zyn, om dat de Koning van *Jihore* een verdrag met de Hollanders had aangegaan om alleenlyk met hen te handelen, en dat zy om dien handel te verzekeren, een Kruiſſer daar hadden leggende. Ik verſtond dit van den Barbier Mr. *Koppinger*, die 'er wat over ontruſt ſcheen, om dat hy twyffelde of hun reize wel voort zou gaan. Maar zy voeren evenwel derwaards, en bevon-

Digitized by Google

vonden dat dit maar een praatje was geweest om hen te misleiden, want zy 1689.
dreven 'er handel met de Inboorlingen tot hun genoegen, gelyk hy my de naaste reis dat ik hem weder zag verhaalde. Dit Ryk van *Jihore*, 't welk op dezelfde *Malacze* Kust legt, is maar klein, en niet sterk genoeg om de magt der Hollanders te wederstaan; dog de Hollanders zouden met het inuemen daar van geen voordeel konnen doen, want het volk zoude het Land na allen schyn verlaten, en 't zoude de Hollanders te kostelyk vallen zig daar neer te slaan. Daarom poogen zy alleenlyk de Peper-handel voor hen zelven te houden; en 't is niet ongelooflyk dat zy 'er zomtyds wel een Uitlegger houden, gelyk zy op andere plaatzen doen inzonderheid te *Queda Pulo-Dinding*, enz. Want daar ze niet zo veel handel konnen dryven, dat het waard is om 'er een Kantoor te houden, of daar ze niet bequamelyk een Fort konnen bouwen, om den handel voor hen zelven te verzekeren, daar zendenze hun Wagt-Schepen, dewelke voor de Monden der Rivieren leggende, de vreemdelingen die daar komen, afschrikken, en de kleine Vorsten in ontzag houden.

Maar om weder te keren tot onze zaken. Ik heb reeds gezegd dat wy in goederen maar 3. of 400. pond *Opium* inhadden, en dat de rest in geld bestond, ter somma van 2000. Ryksdaalders, dog wy lieten ons niet ontvallen dat wy daar gekomen waren om eenigen handel te dryven, maar zeiden dat ons Schip onbequaam zynde om de Zee te bevaren, wy daar gekomen waren, om het wat te kalefateren. Dit wierd ons toegestaan: dies maakte ik bereidschap om ons Schip aan het West-eind van de Stad, niet verre van 't Fort, aan land te halen. Men heeft daar een zagte grond tot omtrent een Engelsche myl van het strand af, en 't word langzamerhand dieper, zynde ondiep digt by den Oever; en wanneer 't laag water is, ziet men een vierde deel van een Engelsche myl een slykgrond droog leggen, maar een Engelsche myl van den Oever heeft men zuiver zand, en omtrent 4. vadem diepte by laag water. Ons Schip lag digt by 't Fort, niet boven 60. voet daar van af, en zonk by laag water in de modder, zo dat ik het agterste veen niet kon kalefateren, zo als ik wenste.

Opium, die veel van de *Maleyers* in de meeste plaatzen gebruikt word, was daar te dier tyd zeer goede waar: maar 't is een verboden Koopmanschap; zo dat alhoewel veele daar na vraagden, wy egter schroomden om opentlyk bekend te staan dat wy 't hadden. Maar Mr. *Coventry* kreeg wel haast een Koopman, en zy vonden een middel om 't aan land te brengen, terwyl de Soldaten op 't Fort waren gaan eeten. Deze Koopman was een Hollander, en de prys die hy 'er voor betalen zoude was zo veel als hy ryk was; en dewyl hy bevond dat het niet deugde, wilde hy van de

Handel van Opium.

1689. koop ontſlagen zyn. Maar vermids Mr. *Coventry* wel by de *Sabander* ſtond, drong hy des mans vrouw aan dat zy de *Opium* betalen zoude onder den naam van Goud, want zo noemde Mr. *Coventry* 't zelve. De *Sabander* bekeef Mr. *Coventry* dat hy met een perzoon van lage ſtaat een ſluikhandel gedreven had, dewyl hy zulks liever met hem had mogen doen, maar egter hielp hy hem om de vrouw, ſchoon onregtvaardig, tot het betalen der *Opium* te dwingen. Ik zag dezen Hollander op zyn eigen Vaartuig heel bedrukt en droevig, om dat hy de *Opium* gekogt had. Hy had een vry mooi huis buiten de poort, en een Tuin, waar uit hy zyn huisgezin verzorgde met de Moes-kruiden, Salade en Vrugten, en 't overige was om te verkopen. Dit nam zyne Vrouw waar, en hy hield twee Vaartuigen waar mede hy voer, en de *maleyers* Peper af handelde, brengende zodanige andere Waaren, als zy van node hadden, of hy verhuurde zig met zyn Vaartuig aan de Hollandſche Oost-Indiſche Maatſchappy, om te varen daar zy hem zonden. Hy had niet lang te voren na de *Malacze* Eilanden geweeſt met Rys, die hy met goed profyt had verkogt; maar hy zeide my dat hy 'er geen Specery had mogen van daan brengen, uitgenomen 8. of 10. pond voor zyn eigen gebruik: ook was daar zo veel voordeel niet voor hem te doen, als wanneer hy met de *Maleyers* op de Kusten van *Malacca* of *Sumatra* handelde. Want ſchoon hy en andere vrye luiden niet mogten handelen op eenige plaatzen alwaar de Compagnie Kantoren of Wagt-Schepen hield, egter kon hy handel genoeg vinden nader by huis, en door zodanigen handel konnen de vrye lieden van *Malacca* zig wel genoeg geneeren. Hy meende nu zulk een togtje te doen, en indien de *Opium* goed geweeſt was, ze zoude hem heel voordelig geweeſt zyn: maar hy beval zyne vrouw dat ze de *Opium* niet betalen zoude, en dat Mr. *Coventry* dezelve mogt weder nemen. En wanneer de *Sabander* haar tot betaling wilde dwingen, klaagde zy dat ze in de grond bedorven zouden zyn; want de *Opium* bezien zynde, was inderdaad zo ondeugend dat ze weinig of niet waardig was.

Rotting kabels.

Mr. Coventry kogt hier yzere ſtaven, *Arak*, Ried en Rottingen, waar mede ons Schip bevragt wierd, dat nu weder vlot was. De Hollanders bragten onze meeſte Goederen aan boord, en waren vriendelyker dan ik verwagt had, want zy waren niet gewoon met ons te handelen, en ik geloof dat de tyding van de verandering der Regeeringe in *Engeland* hen te beſcheidener maakte, want zy dronken dikwils hartig met ons op des Konings gezondheid. Terwyl wy hier waren, maakten wy twee nieuwe Kabels van Rottingen, elk omtrent van 4. duim dik. Onze Capitein kogt de Rottingen, en huurde een *Chinees* die in 't maken van zulke hou-

te

Digitized by Google

te kabels zeer ervaren was, om die te bewerken. Ik bevond dat deze kabels bequaam genoeg waren, om de Schepen te vertuyen; want als ik 't anker uitbragt, en de kabel uitgevoerd wierd, dreef dezelve als een kork in Zee, zo dat ik zien kon of hy ſtrak en zonder bogt was, 't welk men aan de hennepe kabels zo wel niet kan zien, om dat het gewigt dezelve doet neer zinken: ook kan men ze niet wel uit brengen, 't en zy dat men twee of drie Boots op zekere afſtand legt, om den kabel op te houden, terwyl de grote Boot het anker uit roeid. Dog om met *Malacca* te beſluiten, na dat wy al ons Goed aan boord hadden, namen wy water in, en maakten alles klaar om weder te vertrekken. 1689.

IX. HOOFDSTUK.

De Schryver vertrekt van Malacca; *zy verliezen een Raa, en komen te rug. Varen weder uit, en geraken aan de grond, dog weder vlot met de Vloed.* Pulo Sambilong. *Zy verliezen de Bezaans Raa, en loopen aan* Pulo Dinding *in. Het Eiland en Fort beſchreven. De Kuſt daar tegen over.* Tutaneg *een zoort van Tin. Vyandſchap tusſchen de Hollanders en de* Maleyers *op die Kuſt. Verlaten* P. Dinding *en komen te* Achin. *Ontvlugting van zommige Engelſche gevangenen uit* Bengale. *De Schryver gaat van* Achin *na 't Fort* St. George. *Deszelfs vermakelyk gezig uit Zee. De Punt van* Sillabar. *De ſtant van* Bencouli. *De huizen, 't weêr, Aardryk, Vrugten, Gedierte, Inwooners. De Peper-handel daar en elders. De eerſte bewoning van de Engelſchen aldaar. Het Fort; en gedrag der Inboorlingen. Beſluit van het Aanhangzel.*

Vertrek van Malacca.

WY vertrokken van *Malacca* na *Achin* omtrent het midden van November 1689. Mr. *Koventry* 't gezelſchap van Capitein *Minchin* moede zynde, had een klein Vaartuig van 7. of 8. ton gekogt, en 't met dezelfde goederen geladen. Hy voer hier zelf op voor Schipper, en had een Portugeeſche Stuurman, en drie of vier Matrozen onder hem. Wy gingen te gelyk t' zeil, en hadden nu in Capitein *Minchins* Schip maar twee blanke, te weten de Capitein en ik, want de Bootsman voer met Mr. *Koventry*; maar wy namen voor Paſſagier in eenen Mr. *Richards* een Engelſchman, die aan een Duitſche Vrouw te *Malacca* getrouwd zynde, met haar binnen ons boord quam, om mede na *Achin* te varen.

De Raa breekt.

WY hadden 's morgens een landwind, en omtrent 11. uuren een ſterken wind uit den Noord-Weſten. Omtrent ten 12. uuren brak onze voorſte

Digitized by Google

1689. voorſte Raa midden door; wy deden een ſeyn aan Mr. *Koventry*, die voor ons uitgezeild zynde omtrent een Engelſche myl te loefwaard van ons was: maar hy ging zyn gang, niet durvende te rug keeren, om dat hy zyn Vaartuig ter ſluik gekogt had: dies quamen wy alleen weder op de Reede van *Malacca*. Zo dra als wy ankerden, wierd Mr. *Richards* aan land gezonden om een nieuwe Raa te kopen. Ik had hem de maat van de lengte en dikte gegeven. Het was avond, eer hy weder aan boord quam, en hy bragt een oude Raa mede, die veel te lang en te groot was. Ik maakte dezelve een eind korter en bediſſelde ze voorts na myn zin, zo dat ze te middernagt klaar en vaſt, en het zeil daar aangehegt was.

Wy wonden toen het anker weder op, en voeren heen met een ſlappe landwind, dog dewyl de ſtroom ons tegen was, dreven wy Ooſtwaards. Toen de Eb quam, maakten wy eenige voortgang, en vorderden omtrent drie mylen; en wanneer de vloed quam, lieten wy 't anker vallen, om dat wy den wind tegen hadden. Dus laveerden wy met de eb, en ankerden t'elkens als de vloed quam, tot dat wy by *Pulo Parſelore* quamen, alwaar de Capitein my zeide, dat hy geen andere weg wilde houden als wy gekomen waren, hoewel ik hem zulks ontried: maar wy hielden 't langs den *Malacſen* Oever, en voeren tuſſchen de platen. Dog het duurde niet lang of wy wierden op een ondiepte gedreven door de vloed, die daar Ooſtwaards loopt, alhoewel 't na onze rekening nog half eb was, en de vloed ons Weſtwaards moeſt gevoerd hebben, gelyk doorgaans in deze weg van *Malacca*; maar mogelyk hebben die ondiepten eenige dwarling in 't gety veroorzaakt, alhoewel de Zandplaat, waar op wy vaſt raakten, niet boven 300 voeten in den omtrek was: en dewyl het water nu aan 't waſſen was, wagteden wy, tot dat het op zyn hoogſt wierd, en geraakten toen weder vlot. Wy hadden, terwyl wy vaſt lagen, onze Boot uitgezet om te pylen, hoe de platen lagen; en Mr. *Richards* was ondertuſſchen zeer bevreesd, dat de *Maleyers* met Vaartuigen zouden komen, en op ons aanvallen.

'tSchip raakt aan de grond.

Na dat wy weder vlot waren, geraakten wy haaſt buiten de ondiepten, dog ſtaken egter niet over na *Sumatra*, maar hielden 't digt aan de *Malacſe* Kuſt, om dat de wind Weſtelyk zynde, wy niet onder de andere Kuſt zouden hebben konnen zeilen. Twee of drie dagen daar na kregen wy eenige Eilanden in 't gezigt, genaamd *Pulo Sambilong*, 't welk in 't *Maleitſch* betekend *Negen Eilanden*, want zo veel zyn 'er, die op een ongelyke afſtand van malkanderen leggen. 't Was digt by een van deze Eilanden, dat Capitein *Minchin* in een vorige togt zyne hand by na verloren had, door de ſteek van de vin eens Katviſch, gelyk ik in 't eerſte deel myner

P. Sambilong.

Digitized by Google

myner Reistogt pag. 114. verhaald heb; en ſchoon zyne hand genezen wierd, evenwel verloor hy 't gebruik daar van, en zal 't na allen ſchyn noit wederkrygen. 1689.

Wy voeren vry digt langs den Oever, op hoop van een landwind te krygen; omtrent 10. uuren quam 'er een mooye koelte van land, en wy zeilden den Oever langs. Maar vermids wy omtrent middernagt een kleine donderwind kregen, brak onze Bezaans-raa: en dewyl wy digt by een Hollands Eiland waren, genaamd *Pulo Dinding*, zeilden wy daar na toe, en ankerden 'er den volgenden nagt, vindende daar een Duitſch Vaartuig ten anker, bemand met omtrent 30. ſoldaten.

Dit is een klein Eiland, en legt zo digt aan de Kuſt, dat de Schepen, die 'er voorby paſſeren, niet zien konnen, dat het een Eiland is. Het is vry hoog land, en wel met beeken bewaterd. De aarde is zwartagtig, diep, en vet in de vlakte, maar de bergen zyn wat rotsagtig; dog doorgaans is het boſchagtig. De boomen zyn veelerlei, en zommige goed tot timmerhout, en groot genoeg tot allerlei gebruik. Eenige zyn ook bequaam tot maſten en Raas, zynde van natuur ligt en taai. Aan de Ooſtzyde is 't goed om te ankeren, tuſſchen 't Eiland en de Kuſt. Men kan 'er met een zeewind in, en met een landwind uitkomen; daar is waters genoeg, en een veilige Haven. Pulo Dinding.

De Hollanders, die 't alleen bewonen, hebben aan de Ooſtzyde digt aan de Zee, in een bogt van 't Eiland, welke een kleine inham voor Schepen maakt, een Fort: hetzelve is vierkant gemaakt met bolwerken, en ſtrykweeren, en elke ſtrykweer van 30. of 35. voeten. De muuren zyn vry dik, van ſteen gemaakt, en omtrent 30. voeten hoog, zynde boven bedekt gelyk een woonhuis: daar lagen 12. of 14. ſtukken op, op elke punt eenige. Deze ſtukken ſtonden op een ſterke bedding binnen de muuren, van omtrent 16. voeten hoog; en van buiten is een trap om na de deur op te klimmen, waar door men op de bedding komt, en dat is de eenigſte weg om in 't Fort te komen. Daar is een Gouverneur, en 20. of 30. ſoldaten, die alle in 't Fort wonen. De ſoldaten hebben haar verblyf op de bedding, tuſſchen 't geſchut; maar de Gouverneur heeft een mooye kamer daar boven, alwaar hy met eenige van de Officieren ſlaapt. Omtrent 300. voeten van 't Fort, aan de Baai by de Zee, is een laag houte huis, alwaar de Gouverneur over dag is, in 't zelve waren drie of vier vertrekken, waar van 't voornaamſte de eetzaal was: deze zaal had van de eene zyde haar uitzigt in Zee, en van de andere zyde na 't Fort daar waren twee venſters van 7. of 8. voet vierkant, en 4. of 5. voet van de grond. Deze venſters ſtonden den gantſchen dag open, om 'er een verſche koelte Fort.

1689. in te laten; maar 's nagts, als de Gouverneur zig na 't Fort begaf, wierden ze zo wel als de deur gesloten, en met sterke luiken digt gemaakt, tot 's anderendaags. De Kust van *Malacca* tegen over dit Eiland is vry laag vlak land, met hoog geboomte, en regt tegen over de Baai daar het Hollandsch Fort staat, is een vaarbare Rivier voor klein Vaartuig.

't Gewas van het land daar omtrent, behalven Rys en andere eetwaren, is *Tutaneg*, een zoort van tin, niet zo fyn agt ik als het onze. De Inboorlingen zyn *Maleyers*, die gelyk ik reeds gezegd heb, stout en trouwloos zyn: evenwel zyn de gene, die koophandel dryven, spraakzaam en beleefd jegens de Kooplieden.

Tutaneg of Tin.

Zy zyn ten opzigt van Religie, gewoonte, en manier van leven, gelyk de andere *Maleyers*: of zy door een Koning of *Raja*, of hoe anders geregeerd worden, is my onbekend. Zy hebben zelve Cano's en Schuitjes, en visschen en varen daar mede: maar de Tinhandel is dat gene, 't welk de vreemde Kooplieden voortyds derwaards getrokken heeft. Dog hoewel dit land waarschynelyk een grote menigte van metaal zoude uitleveren, en dat de Indianen niet alleen geneegen, maar ook heel begeerig zyn om met Vreemdelingen te handelen, zo zyn ze egter daar in nu door de Hollanders bepaald, die dezen handel voor hen zelven behouden. Misschien is het daarom geweest, dat zy het Fort op dat Eiland gemaakt hebben, dog dewyl dat alleen niet genoegzaam is (want de Mond der Rivier legt 'er 4. of 5. Engelsche mylen van af) zo hebben ze in 't gemeen een Kruisser daar leggende, en een Vaartuig met 20. of 30. gewapende mannen om andere volken dien handel te onthouden. De Tin is een Waar, die wel gewild is in de Baai van *Bengale*, en word tegens andere Waaren verruild. Men vind hetzelve niet alleen hier, maar ook verder Noordwaards op de Kust, en inzonderheid in 't Ryk van *Queda* alwaar 't in overvloed is. De Hollanders houden daar gemeenlyk ook een Kruisser, en hebben al eenige malen gepoogd, om die Vorst en zyne Onderdanen daar toe te brengen, dat ze met niemand anders zouden handelen dan met hen, maar te vergeefs. Dog tegen over *Pulo Dinding* durven geen vreemdelingen komen om te handelen, ook mogen 'er geen Schepen komen, dan met verlof van de Hollanders.

Hier om was het, dat zo dra wy aan 't Oost-eind van dat Eiland ten anker gekomen waren, wy onze Boot aan land zonden, om van den Gouverneur te verzoeken, dat wy hout en water mogten halen, en een nieuwe Raa te houwen. Hy stond zulks toe, en onze Boot weder aanboord komende bragt ons dit bescheid, als mede dat Mr. *Koventry* daar ook om water was aangeweest, en dien morgen was t' zeil gegaan. Dien volgen-

den

Digitized by Google

den morgen bytyds zond Capitein *Minchin* my aan land om een Raa te kappen. Ik vervoegde my by den Gouverneur, en verzogt dat een van zyne ſoldaten met my mogt gaan om my 't bequaamſte hout daar toe aan te wyzen; maar hy zeide, dat zyne ſoldaten alle te dier tyd bezig waren, dog dat ik zodanig een boom mogt afhouwen, als my aanſtond. Ik ging daar op in 't Boſch, alwaar ik veele mooye regte boomen zag, en zulk een om verre hakte, dien ik dienſtig oordeelde, waar na ik dezelve op een bequame lengte kapte, en 'er de baſt afſchilde. Ik liet de Raa gereed om weg te halen, en keerde weder na 't Fort, alwaar ik met den Gouverneur at. Kort na de maaltyd quam onze Capitein, met Mr. *Richards* en zyne Vrouw aan land, en ik keerde weder na boord. De Gouverneur trad hen te gemoet, toen zy aan land quamen, en geleide hen in de eetzaal, alwaar zy den Gouverneur onthaalden met Mengeldrank van Brandewyn, Suiker, en Limoenzap, 't welk zy met zig van boord gebragt hadden; want daar is niets, ja zelfs geen drank voor de Gouverneur, dan 't gene 'er van *Malacca* gebragt word. Daar groeyen geen kruiden of vrugten, maar alles word 'er van *Malacca* gehaald, of door de *Maleyers* van de vaſte Kuſt gebragt. Dit geſchied niet wegens de onvrugtbaarheid der landsdouw, want dit is vet en weelig; nog ook door luyheid der Hollanders, want aan die ondeugd zyn ze niet ſchuldig; maar het ontſtaat uit een gedurige vrees voor de *Maleyers*, welke, ſchoon zy 'er handel mede dryven, zy egter niet zo veel konnen vertrouwen, dat ze eenige landbouw op 't Eiland durven ondernemen, of verre van het Fort afgaan, want daar in alleen zyn ze vylig

1689.

P. Dinding van eetwaren onvoorzien.

Maar om tot den Gouverneur weder te keren; hy om de vriendſchap van den Capitein en Mr. *Richards* te vergelden, zond een Schuitje uit om te viſſchen, en zyne gaſten al zo wat beter onthaal te verſchaffen, als het Fort uitleverde. Omtrent ten 4. of 5. uuren quam het Schuitje weder met een mooye zoô viſch. Dezelve wierd terſtond gereed gemaakt, en de Schuit weder uitgezonden om nog wat te vangen, voor Mr. *Richards* en zyne vrouw om mede aan boord te nemen. Ondertuſſchen wierd de ſpys in de Eetzaal, en op Tafel gebragt. De ſchotels en borden waren van zilver, en daar was ook een zilvere kelk met drank. Na dat de Gouverneur met zyne gaſten, en eenige van de Officiers aangezeten waren, en even begonnen hadden te eeten, riep een van de Soldaten, *Maleyers*, en ſtoorde daar meê de maaltyd; want de Gouverneur, zonder een woord te ſpreken, ſprong terſtond uit een van de venſters, om zo dra als hy kon in 't Fort te komen; zyne Officiers en dienaars gingen hem terſtond na, de eene door de venſters en de andere door de deur, elk zo als hy beſt kon, latende de 3. gaſten zitten, die ook wel haaſt volgden, zonder te weten:

Alarm van de Maleyers

1689. weten wat de oorzaak van deze ſchielyke verbaaſtheid was. Toen Mr. *Richards* met zynn Vrouw by 't Fort gekomen waren, ſtond de Gouverneur hen aan de deur te wagten, en zo dra als zy 'er binnen waren wierd de deur geſloten; want alle de Soldaten en dienaars waren 'er reeds, en men liet niemand uit om de ſpys, of 't Zilverwerk te halen; maar men loste eenige roers, om de *Maleyers* te doen horen dat men op zyn hoede was; maar niemand van hen quam. Want deze alarm was veroorzaakt door een *Maleitze* Cano vol van gewapend volk die digt onder 't Eiland gelegen had, toen de Hollandſche Schuit ten tweden maal was uit gevaren om te viſſchen; waar op deze *Maleyers* onverhoeds waren aangekomen met hun kriſſen en ſpiſſen, doodende een man of twee, terwyl de andere over boord geſprongen, en 't ontkomen waren, want zy waren digt by land; en geen geweer hebbende konden zy geen weerſtand bieden. Zy waren omtrent een Engelſche myl van 't Fort, en aan land gekomen zynde ſpoeide elk zig derwaards. De eerſte die aan quam was de gene die zo riep dat de Gouverneur daar van ſchrikte, en van de Maaltyd weg liep. Onze Boot was op dien tyd aan land om water, en was bezig met de vaten te vullen uit een Beekje by het houte huis. Ik weet niet of ons bootsvolk die alarm gewaar wierd, maar de Hollanders riepen hen toe dat zy zig haaſten zouden om aan boord te gaan; het welk zy deden: en wy hielden dien gantſchen nagt goede wagt, met geladen roers, en laadkruid daar op. Maar het regende dien nagt zo hard, dat wy weinig vrees hadden van door de *Maleyers* overvallen te worden, dewyl ik uit een van ons boodsvolk, die wy te *Malacca* ingenomen hadden, verſtaan had, dat de *Maleyers* zelden of nooit een aanval doen als 't regent. Ik had dit te voren al omtrent andere *Indianen* waargenomen, zo wel in *Weſt-* als in *Ooſt-Indiën*: want hoewel zy dan met het grootſte voordeel zodanige die met roers gewapend zyn zouden konnen aangrypen, zo weet ik egter niet dat ooit in 't gebruik is geweeſt; waar over ik my nogtans wel verwonderd heb, om dat zy ons dan met het meeſte voordeel zouden konnen aantaſten; want zulk geweer, als ſpiſſen en kriſſen, gelyk deze *Maleyers* hadden, kon door de regen zo niet beſchadigd worden gelyk onze roers. Maar zy konnen 't in de regen niet harden, en 't was tegens den avond, eer de regen viel, dat zy de Hollanders aanrandeden. 's Anderendaags ligtte het Hollandſch Vaartuig met de Soldaten het anker, en zeilde het Eiland rond, om te zien of 'er *Maleyers* waren; maar geen vyanden vindende, quamen zy weder ten anker. Ik zond toen volk met onze Boot aan land, om de Bezaans Raa, die ik 's daags te voren gehouwen had, te halen: maar 't was zulk een zware zoort van hout, dat zy 't niet uit het Boſch konden halen. Onze Ca-

De Indianen ongewillig om in regen te vegten

Capitein was nog aan land, en hy zulks verſtaande, verzogt den Gouverneur dat hy een Soldaat wilde zenden, om ons volk te wyzen wat bomen beſt voor dat gebruik waren; 't welk hy deed, en daar op hieuwen zy terſtond een Boom om verre, omtrent van dikte en lengte als die ik afgehouwen had, en bragten dezelve aan boord. Ik begaf my terſtond aan 't werk, en na dat ik hem tot het gebruik bequaam had gemaakt, maakten ik 'er 't zeil aan vaſt, en hyſten het op in zyn plaats. Tegens den avond quamen Capitein *Minchin* en Mr. *Richards* met zyne Vrouw aan boord, na dat zy een nagt aan land gebleven waren, en zy verhaalden ons alles wat hen aldaar wedervaren was. 1689.

Wy wagteden nu alleenlyk na een Land-wind, om uit te varen. In de voornagt hadden wy veel regen met donder en blixem, maar geen wind; ten een uur hadden wy een kleine Land-wind, en wonden ons anker op. Wy raakten van 't Eiland af, eer 't dag was, en ſtuurden langs de Kuſt Noordwaards, met voornemen om nog 20. of 30. mylen verder langs 't land te zeilen indien de wind ons wilde dienen: Want de Zee-winden waren nu N. W. Wy bleven dien dag, en den volgenden nagt digt by het ſtrand: maar 's daags daar aan de wind N. en N. N. O. lopende, ſtaken wy over na *Sumatra*, tegens den avond paſſeerden wy de *Diamand-punt*; en dewyl de wind O. N. O. liep, quamen wy na twee dagen te *Achin*; zynde toen in 't laatſt van November des jaars 1689.

Wy vonden Mr. *Koventry* hier, die 'er 2. of 3. dagen eerder gekomen was. Capitein *Minchin* ging met zyne paſſagiers aan land, en wierd van zyn dienſt ontſlagen. Ik bleef aan boord zo lang tot dat alle de Goederen geloſt waren, en quam toen ook aan land, alwaar ik 14. dagen lang heel ziek was aan een koorts. Maar na Kers-tyd quam ik weder aan boord door order van Mr. *Koventry*, die Capitein *Tylers* en Mr. *Daltons* parten gekogt had, en het Schip toen bevragte met Peper, Kubebe, (welke ik meen dat ergens op *Sumatra* groeit) en Tin, 't welk hy gekogt had uit een Engelſch Schip dat van *Quea* te *Achin* gekomen was: hier beneven hadden wy nog iets van onze *Malacze* lading, welke wy aan boord gehouden hadden, te weten Rottingen en Wandelſtokken. Met deze vragt zouden wy na 't Fort *St. George* gaan: wy namen ook twee Engelſche paſſagiers in, die uit de gevangenis in 't land van den *Mogol* ontvlugt waren, de een behoorde tot het Schip de *Defence* van Capitein *Heath*, waar mede ik naderhand na *Engelond* voer, en was Schryver op 't zelve; de ander was Onder-bootsman op 't Schip de Princes *Anna*, 't welk op dezelfde tyd na *Engeland* vertrok. Geduurende den Oorlog die wy met den *Mogol* hadden, waren deze Schepen in de Baai van *Bengale* geweeſt,

De Schryver verlaat voor de laatſte reis Achin.

Digitized by Google

1690. om onze Goederen van de Rivier *Hugly* af te halen; en toen waren deze twee, benevens 2. of 3. andere eens aan land gegaan, en wierden door de onderdanen van den *Mogol* gevangen genomen, en een groot eind Landwaard in gezonden, alwaar zy in nauwe hegteniſſe gehouden, en dikwils met den dood gedreigd wierden. De oude *Anabob*, of Gouverneur der Provincie, afgezet, en een nieuwe aangekomen zynde, ontſloeg hy deze mannen, en gaf hen verlof om na de Zee-kant te gaan, alwaar zy een Hollandſch Schip vindende, dat na *Batavia* ſtond te varen, zig met nog een ander daar op begaven, en de reſterende raakten op een ander Vaartuig: Maar dit Hollandſch Schip een Engelſch Schip ontmoetende, 't welk van *Queda* het Tin, waar van ik zo even geſproken heb, te *Achin* bragt, zo verlieten zy 't Hollandſch Schip, en voeren met dat Engelſch na *Achin*; en deze twee ſtonden nu met ons na 't Fort *St. George* te varen.

Zyn laatſte vertrek van Achin.

't Was omtrent Nieuwe-jaar 1690, dat wy van *Achin* vertrokken. Wy ſtelden koers na de Eilanden van *Nicobar*, en quamen in 't gezigt van dat, daar ik te voren was aan land gezet: maar latende 't zelve aan Stuur-boord, zeilden wy Noordelyker de Baai in; want ik had van Mr. *Koventry* verſtaan dat 'er om dat gety van 't jaar Noordelyke, en Noord-Ooſtelyke winden in die Baai waren. Wy voeren daarom over tot op de hoogte van *Pallacat*, en hebbende toen een ſchone Noord-Ooſte wind, liepen wy langs de Kuſt, tot dat wy voor 't Fort *St. George* quamen, 't welk omtrent het midden van January was.

En komt aan 't Fort St. George.

't Gezigt van deze plaats uit Zee behaagde my wonder wel; want ze legt op een vlakke zand-grond, digt aan den Oever, en de Zee beſpoeld zomtyds de muuren, die van ſteen zyn, en hoog opgehaalt, met halve manen, en ſtrykweeren, met veel Geſchut belegt, zo dat door de muuren en mooye Gebouwen binnen het Fort, de Stad *Maderas* daar buiten, de Graf-naalden der Engelſchen, de Huizen en omleggende Tuinen, en 't verſchiet van mooye boomen, die gins en weder ſtaan, het zulk een vermakelyk Landſchap is als ik nog ooit ergens gezien heb.

Maar myn voornemen is niet een plaats te beſchryven die by myne Landslieden zo wel bekend is, als deze. 't Is genoeg dat ik 'er gewag van maak, en dat ik zegge, dat na eenige Maanden verblyf aldaar, ik Mr. *Moody* en *Jeoly* den geſchilderden Prins aangetroffen hebbende, ik my gereed maakte om weder na *Sumatra*, en *Bencouli* te gaan, gelyk ik in 't eerſte deel myner Reistogt pag. 378. verhaald heb. Ik voer dan van 't Fort *St. George* met Capitein *Howel* in July 1690. Wy ſtuurden een mooye poos langs de Kuſt van *Coromandel*, eer wy na *Sumatra* over ſtaken, en lieten 't daar na op *Bencouli* aan lopen. Ik heb in 't eerſte deel

deel van myne aankomſt aldaar geſproken; maar dewyl ik niets van de plaats gezegd heb, zal ik zulks nu kortelyk doen, en daar mede dit Aanhangzel beſluiten. 1690.

En Bencouli.

Bencouli legt op de Weſt-Kuſt van 't Eiland *Sumatra*, op omtrent 4. graden Zuider breedte. 't Is een plaats die kenbaar genoeg in Zee is wegens een hoge ſpigtige Berg in 't Land. Het heeft een klein Eiland voor zig, binnen 't welke de Schepen ten anker leggen. De Punt van *Sillabar* legt 2. of 3. mylen ten Zuiden daar van, en loopt verder uit dan eenig gedeelte van den Oever, makende van binnen een kleine Baai. Behalven deze tekenen, als men tot op 2. of 3. mylen na aan den Oever komt, ziet men het Engelſch Fort, dat uitzigt op de Zee heeft, en zig mooi vertoont. Aan de Noord-Ooſt-zyde van 't Fort, is een kleine Rivier, aan welke Mond een groot Pakhuis is om Peper in te leggen. Een vierdedeel van een Engelſche myl van de Zee ſtaat een klein Indiaanſch Dorp, digt aan de Rivier, aan dezelfde zyde daar het Fort legt, en maar een klein eintje daar van daan. De huizen zyn klein en laag, alle op ſteilen gebouwd op de *Maleitſche* manier, gelyk te *Mindanao* en *Achin*, want het Dorp legt op een moeraſſige grond. Dog de *Maleyers* bouwen veeltyds op zulke lage Landen aan de Rivieren, om het gerief te hebben van zig te waſſchen, waar in zy groot vermaak ſcheppen: en 't is daar beneven ook een gedeelte van hunnen Godsdienſt dewyl ze *Mahometanen* zyn; en indien 't wezen kan, bouwen zy hun huizen zo, dat ze over de Rivier heen ſchieten.

De Gebouwen.

't Weer.

't Weer is daar niet van 't beſte: men heeft 'er zware regens, voornamelyk in September, October, en November, en daar by grote hitte. Maar als de wind hard waait, gelyk het dikwils gebeurt, dan is de Lugt koel; zo dat de Zee-winden by mooi weêr gemeenlyk vry verſch en verquikkend zyn. De Land-winden, die over moeraſſen komen, brengen doorgaans een ſtank met zig. In 't algemeen is 't een ongezonde plaats, zo dat de Soldaten op 't Fort ziekelyk waren, en al veel ſtorven. Aan de Zuid-zyde van 't Fort is een mooi Veld van een Engelſche myl of twee in 't vierkant, door de Engelſchen *Greënhil* genoemd; het brengt lang dik gras voort; de Noord-Weſter-zyde ſtrekt na de Zee-kant, en aan de Zuid-Ooſter-zyde leggen hoge boſchadien.

Lands douw.

De Landsdouw is zeer verſchillend, na dat de ſtand is; want landwaard in is 't bergagtig, evenwel zyn die Bergen met geboomte begroeid, 't welk een teken is dat de grond vrugtbaar genoeg is. Het laag Land langs de Rivier, inzonderheid digt by de Zee, is moeraſſig, brengende niet voort dan riet, of Bamboezen: maar 't hoog Land is redelyk vrugtbaar. De

1609. aardkorſt is diep, en zwart of geel; en op zommige plaatzen kley, of zodanig een aarde die heel bequaam is om 'er tiggelen van te bakken.

Geboomte. De boomen in de boſſchen zyn doorgaans groot van ſtam, regt en lang, van verſcheidenerlei zoort, en tot veelerlei gebruik bequaam. De vrugten van 't land zyn omtrent dezelve als te *Achin* en *Malacca*, namelyk,

Vrugten. Limoenen, Oranje-appelen, *Guavá*, *Plantains*, *Bananas*, *Cocos*-noten, *Jacás*, *Durions*, *Mangas*, *Mangaſtanges*, Pompoenen, Pyn-appelen, en Peper. De wortelen zyn *Yams* en *Potatos*. Rys wil 'er ook vry wel waſſen; maar of de Inboorlingen genoeg tot hun eigen gebruik zaayen, weet ik niet.

De Land-dieren zyn Buffelfs, Oſſen, Harten, wilde Verkens, Yzerverkens, *Guanós*, Hagediſſen enz. Het tam gevogelte beſtaat in Eenden en Meſthoops-vogels, die 'er zeer overvloedig zyn, de wilde Vogels zyn Papegaayen, Parrekiten, Duiven, Tortelduiven, en veel ander klein gevogelte.

De Inboorlingen. De Inboorlingen zyn zwartagtige Indianen, gelyk hun gebuuren te *Achin*; zy zyn dun, regt opgeſchoten, werkzaam, en nyver; ook zyn ze gezellig, en begeerig om koophandel te dryven: maar zo men hen eenige ſchimp aandoet, zyn ze trouwloos en wraakgierig. Zy wonen t' zamen in Dorpen, en ſpreken de *Maleitſche* taal, zynde van kleding, ſpys en gewoonte gelyk andere *Maleyers*, die alle, voor zo veel ik heb konnen vernemen, van de Mahometaanſche Religie zyn. Men vind eenige Handwerkslieden onder hen, eenige weinige daar van zyn Smids, maar de meeſte zyn Timmerlieden, die om een daghuur voor de Engelſchen 't Fort werken. De bylen, die zy gebruiken, zyn zulk ſlag als die te *Mindanao*, en zo gemaakt, dat ze ook als diſſels konnen gebezigd worden. Men heeft 'er mede Viſſchers, die met viſch te vangen, van welke men verſcheidenerlei zoort op die Kuſt heeft, zig geneeren. Ook zyn 'er veele Zeeſchildpadden. Die *Maleyers*, welke digt by 't Engelſch Fort wonen, worden gemeenlyk in dienſt van de Engelſche Ooſt-Indiſche Maatſchappy gebruikt om voor hen te werken, maar 't landvolk geneert zig meeſt met den Akkerbouw; plantende wortelen, Rys, Peper enz.

Peper. Peper is de voornaamſte verkoopbare Waar van dat land, en groeid heel weelig langs de Kuſt; maar de grootſte menigte, die 'er uitgevoerd word, komt de Rivier af, uit het land, of word van *Sillabar*, of andere plaatzen aan de Zeekant, met kleine Vaartuigen gehaald. De peper groeid ook in menigte op andere plaatzen van dit Eiland, als te *Indrapore*, *Pangaſanam*, *Jamby*, *Bancalis* enz. Zy groeid mede op 't Eiland *Java*, op de Kuſten van *Malacca*, *Malabar*, *Cochinchina* enz. Men zegt,

dat

dat op de Kuſt van *Malabar* de beſte groeid, of ten minſten dat de Inboorlingen daar de beſte toezigt op dezelve nemen, en ze volkomen ryp laten worden, waar door ze groter en ſchoner vald dan elders, daar ze al te vroeg geplukt word, om 'er te minder van te verliezen; want als ze volkomen ryp is, valt 'er eerder een gedeelte van op de grond, dat te loor gaat. 1690.

'T Was de Peperhandel, die de Engelſchen bewoog zig hier neer te ſlaan: want na dat ze *Bantem* waren quytgeraakt, alwaar ze gewoon waren dit kruid af te halen, waren ze verlegen hoe den Peperhandel te herſtellen, die nu neffens andere ſpeceryen in handen der Hollanders alleen vervallen was; alhoewel de Peper, die wy van *Bantem* plagten te halen, niet alle op 't Eiland *Java* groeide, ja miſſchien niet het tiende deel daar van; want ze wierd, zo my gezegd is, meeſt van *Sumatra*, en voornamelyk van *Bencouli* en de omleggende plaatzen gebragt. Om die reden was 't nodig voor onze Engelſchen om hier een ingang te krygen, tot herſtelling van hun vervallen handel. Evenwel heb ik verſtaan, dat zy 't innemen van deze plaats den Inboorlingen meeſt hebben dank te wyten; want eenige van de *Rajás* van 't land hadden Gezanten na 't Fort *St. George* gezonden, om de Engelſchen te nodigen dat ze bezit van die plaats wilden komen nemen, eer de Hollanders het deden, dewyl die ook daar op toe leiden. Dog de Engelſchen hadden het geluk om 'er eerſt te komen, hoewel 't zo krap byquam, dat de Hollanders met hun Schepen al in 't gezigt waren, eer ons volk alle aan land was; die daar op terſtond geſchut aan land haalden, om zig te verweren; zo dat de Hollanders van hun oogmerk verſteken waren. Dit was, zo ik verſtaan heb, omtrent het jaar 1685. 5. of 6. jaren eer ik daar in 't land quam: en daar op maakten de Engelſchen daar een Fort en verſterkten zig. Peperhandel.

Het Fort, gelyk ik reeds gezegd heb, ſtaat tegen de Zee aan, en legt omtrent 100. ſchreden van de Rivier. Men heeft 'er grote koſten aangedaan, maar met weinig nut, om dat het zulk een ongeregeld werk is, als ik ooit gezien heb. Ik zeide tegen den Gouverneur, dat het beſte middel zou zyn, het gantſch te vernieuwen, en met hard ſteen, of gebakken ſtenen, welke beide men ligtelyk bekomen kon, op te halen. Hy gaf my te verſtaan, dat die raad hem niet qualyk geviel, maar dat hy de Compagnie op geen grote koſten wilde jagen; en het derhalven liever wilde verbeteren door eenige veranderingen te maken. Maar dit was verloren werk, want dewyl alles van aarde was, zeeg het geſtadig in 't nat Saizoen weg, zo dat het geſchut dikwils in de graft viel. Terwyl ik 'er was, verbeterde ik alles daar aan, wat mogelyk was. Ik maakte de bolwerken zo gere- 't Fort van Bencouli.

Digitized by Google

1689. geld als ik kon volgens 't model, na welke ze gemaakt waren, en dewyl 't Fort tot een vyfhoek aangelegd was, en 'er nogtans niet meer dan 4. bolwerken waren gemaakt, ſtak ik een vyfde af, en maakte een aftekening daar van, welk ik den Gouverneur gaf; en indien ik langer gebleven had, ik zoude het ander bolwerk opgemaakt hebben: maar ondertuſſchen is 't gantſche beſtek wel de helft te groot voor zulk een ſlegte bezetting; en 't beſte middel zou zyn, alles af te breken, en een geheel nieuw werk te maken.

Rajàs mishandel.

Het Fort wierd maar ſlordig geregeerd, terwyl ik daar was; en men droeg geen zorg om een goed verſtand te onderhouden met de Inboorlingen, gelyk op alle plaatzen daar men handel dryft, behoort te geſchieden. Toen ik daar eerſt gekomen was, wierden 'er twee van de nabuurige *Rajàs* in de ſtok geſloten, om geen andere reden, dan dat ze niet zo veel peper in 't Fort gebragt hadden, als de Gouverneur ontboden had. Daar nogtans deze *Rajàs* in 't land regeerden, en een goed getal onderdanen onder zig hadden, die over deze baldadigheid zo verbitterd waren, dat zy daar na quamen om het Fort te beſtormen, onder 't geleide van één van deze *Rajàs*. Maar het Fort, zo ſlegt als 't is, is ſterk genoeg voor zulke ſlegte ſoldaten als zy zyn; want ſchoon ze moeds genoeg hebben, egter hebben ze geen geweer dan houwers, kriſſen en ſpieſſen, wetende gantſch niet met ſchietgeweer om te gaan. Op een ander tyd meenden ze 't Fort overrompeld te hebben, onder ſchyn van een hanegevegt, op hoop dat de ſoldaten van 't Fort zouden uitgekomen zyn om dit ſpel te zien, en dat het Fort alzo zonder beſcherming zoude geweeſt zyn: want de *Maleyers*, die grote liefhebbers van hanegevegten zyn, waren omtrent 1000. man byëen om dit ſpel te zien, terwyl een andere party van gewapend volk in een hinderlaag lag. Maar niemand van 't Guarnizoen ging uit, dan eene *Jan Neklin* een Deen, die een groot liefhebber van 't ſpel was, dog hy de lage ontdekkende, gaf 'er den Gouverneur kennis van, die 'er al vry ontſteld over wierd: maar eenige weinige ſchoten uit het Canon verdreven dien hoop wel haaſt.

Beſluit.

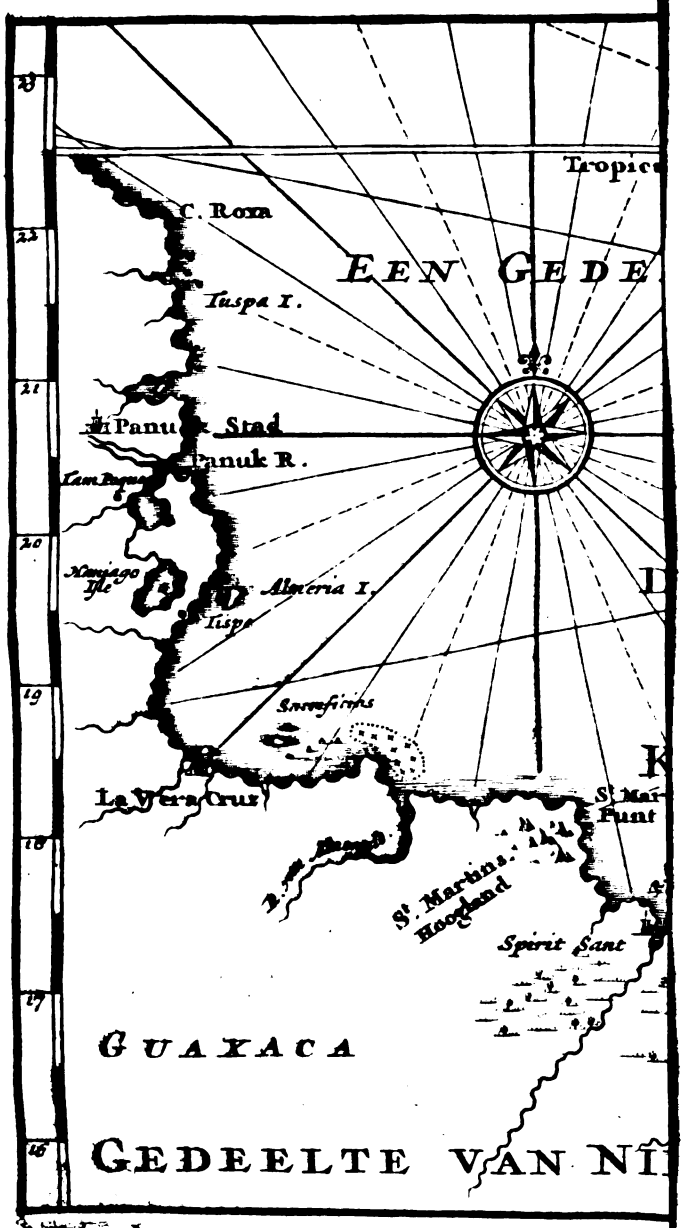
Ik heb hier niet meer by te voegen, dan 't gene myn perzoon betreft, 't welk van zulk een belang niet is, dat de Lezer daar mede behoefd gemoeid te zyn. Ik heb in 't eerſte deel myner Reistogt rondom de Wereld pag. 382. gezegd om wat reden ik *Bencouli* verliet, en 't verhaal myner reize van daar na *Engeland* is in dat deel te vinden; zo dat ik dan hier mede dit Aanhangzel beſluit.

Einde van 't eerſte Deel der Aanhangzelen.

VER-

Digitized by Google

Digitized by Google

Tropic
C. Roxa
EEN GEDE
Iuspa I.
Panuk Stad
Panuk R.
Xamiago Isle
Alveria I.
Iuspa
Sonnefiches
La Vera Cruz
St Mar
Punt
St. Marbins Hoogland
Spirit Sant
GUAXACA
GEDEELTE VAN NI

VERVOLG 1690.

VAN

WILLIAM DAMPIERS

REISTOGT

RONDOM DE

WERELD.

II. AFDEELING.

Behelzende

Eene beschryving van de Baai van *Campeche* in *West-Indiën*, en andere omleggende Plaatzen.

I. HOOFDSTUK.

Des Schryvers eerste togt ter Zee na Vrankryk, *en* Terreneuf, *en naderhand na* Oost-Indiën. *Zyne togt na* West-Indiën. *Beschryving na* St. Lucia: *de* Karibische *Indianen, en Capitein* Warner. *Hy komt op* Jamaica. *Zyn verblyf aldaar. Zyn togt na* Campeche. *Het Oosten en Noorden vau* Jucatan. Key-Mugore. Kaap Catoche; *'t hakken van Verwhout. De Berg, en salpeterige aarde. De Indiaansche Dorpen. De Visch* Tarpon. *Visschers. Uit te kyken.* Rio de la Gartos, *Zoutpannen.* Selam, Sisal, *en* Kaap Condecedo. *Aankomst aan 't Eiland* Trist, *in de Baai van* Campeche. *Onthaal onder de Houthakkers. Ontvlugting van vier Engelsche gevangenen van*

Digitized by Google

1690. *van* Mexico *en* Campechie. *Hy keert weder na* Jamaîca, *en word door twee Spaanſche Schepen gejaagd. Moeyelykheid der togt; en vervalt op de* Alcrani *Eilanden. De Vogels aldaar. Zwaardviſch. Zeehonden. Schipbreuk van Capitein* Long *en andere. De diepte daar omtrent. Hy paſſeerd de ondiepten van* Colorado, *en ankert dig by de Kaap van* St. Antonio *op* Cuba. *Vaart langs de Eilanden* Pines. *Ankert by 't Eiland* Groot Cayman. *Keert te rugge, en ankert weder by 't Eiland* Pines. *Deszelfs Gewas, Racoens, Landkrabben, Krokodillen, Vee. Steekt weder in Zee, komt te* Jamaîca *weder aan.*

ONDER andere zaken, welke ik in 't eerſte deel myner Reistogt beloofde, was ook dat ik een verhaal meende te geven van de Baai van *Campeche*, alwaar ik omtrent drie jaren gewoond heb. Ik zal my nu van die beloſte quyten. En dewyl myne reize na *Campeche* eerder was in tyd, dan toen ik myne Togt rondom de Wereld afleide, zal in 't kort iets melden van myne eerſte Togt ter Zee, en nog eenige andere.

MYNE Vrienden hadden niet voor om my ter Zee op te trekken, maar deden my t'ſchool gaan, tot dat ik bequaam zoude zyn om eenige hanteering te leren. Maar na dat myne Ouders geſtorven waren, namen myne Voogden my van de Latynſche School, en lieten my Cyfferen leren, en beſteedden my daar na by een Schipper van *Weymoth* om dat ik luſt had de Wereld te bezien. Ik deed met hem eene reize na *Vrankryk*, en daar na een togt na *Terreneuf*, zynde toen omtrent agttien jaren oud. Met die reize bragt ik een Zomer door; maar de koude van dat Geweſt had my zo genepen dat ik een weerzin had om weder derwaards te gaan. Ik quam dan t'huis by myne Vrienden, dog eenigen tyd daar na weder te *Londen* komende, wierd my een warme en lange togt aangeboden, die my weder in Zee voerde. Ik begaf my op een uitgaande Oost-Indiſch Schip, genaamd de *John* en *Marta*, Capitein *Earning*, hebbende my zelven op myn vorige togten eenigzins bequaam daar toe gemaakt. Wy voeren regt na *Bantem* op 't Eiland *Java*, en twee maanden aldaar gebleven hebbende, quamen wy na verloop van ruim een jaar weder t'huis, zynde in 't uitgaan aan *St. Jago* een van de *Cabo Verdes* Eilanden, en in de wederom reize aan 't Eiland *Ascenſion* aangeweeſt. Op deze togt kreeg ik meerder kennis in 't Stuurmanſchap, maar hield geen dagelykſche aantekening. Wy quamen te *Plymout* omtrent twee Maanden eer de Ridder *Robbert Holmes* uit ging om op de Hollandſche *Smirnſche* Vloot aan te vallen: en dewyl daar op de Hollandſche Oorlog volgde, ging ik dien Zomer

Desſchryvers eerſte togt ter Zee.

Digitized by Google

mer niet in Zee, maar begaf my na myn Broeder in *Somerſets-hire*. Dog na dien ik moede wierd aan land te blyven, nam ik dienſt op 't Schip de *Royale Prince*, waar op de Ridder *Eduard Sprag* gebood; 't was toen in 't jaar 1673. in welke Zomer drie Zeeſlagen voor vielen. In twee daar van ben ik geweeſt, maar ziek wordende, wierd ik op een *Hospitaal Schip*, een dag of twee voor het derde gevegt, overgezet, en zag die ſlag maar van verre; in dezelve ſneuvelde de Ridder *Sprag*. Ik wierd kort daar na te *Harwigh* met andere zieken en gequetſten aan land gezet, na een poos gequynd te hebben ging ik t' huis na myn Broeder, om tot verkaal van myne gezondheid te komen. 1690.

ONDERTUSSCHEN liep de Oorlog met de Hollanders ten einde, en met myne gezondheid kreeg ik myne oude genegenheid weder om ter Zee te gaan. Zeker Edelman, Collonel *Hellier*, van *Eaſt-Koker* in *Somerſets-hire*, myn geboorte plaats, bood my eenig bewind aan op zyne Plantagie in *Jamaica*, onder eenen Mr. *Walley*: dies voer ik derwaards met Capitein *Kent*, op 't Schip de *Content van Londen*.

IK was toen omtrent 22. jaren oud, en had noit in *Weſt-Indiën* geweeſt: op dat ik derhalven op *Jamaica* komende niet voor ſlaaf mogt verkogt worden, maakte ik met Capitein *Kent* een verdrag, dat ik voor myne vragt Scheepswerk zoude doen, en nam een handſchrift van hem dat hy my op zyne aankomſt op vrye voeten zoude zetten. Wy zeilden de Rivier de *Teems* uit in 't voorſte van 't jaar 1674. en dewyl de wind ons gunſtig was, troffen wy de Paſſaad-wind haaſt aan, en ſtuurden na 't Eiland *Barbados*. Toen wy in 't gezigt daar van gekomen waren, zeide de Capitein tot zyne paſſagiers, dat zo zy 't Haven-geld betalen wilden, hy daar op de Reede wilde gaan ankeren, en 'er zo lang blyven tot dat ze eenige ververſching bekomen hadden: maar dewyl de Kooplieden niet gezind waren van hun geld te ſcheiden, hield hy af, en ſtelde koers na *Jamaica*. Zyne togt na Weſt-Indiën.

't NAASTE Eiland dat wy zagen was *St. Lucia*, 't legt omtrent 30. myl en van *Barbados*, en heeft overvloed van grote boomen tot velerlei gebruik bequaam. Om die oorzaak word het dikwils van de Engelſchen beſogt, die zig aldaar van rollen en bomen komen voorzien. Zy hebben al gepoogd een Volkplanting daar op te regten, maar tot nog toe heef het niet willen gelukken, wegens de *Caribiſche* Indianen.

DE *Caribiſche Indianen* zyn van een ſtrydbare aard, en houden veel van op Zee te ſchuimen in *Periago's* of grote Cano's; zy wonen voornamelyk op 't vaſte land, maar in zommige Saizoenen van 't jaar bezoeken zy deze Eilanden om hun vermaak. Zy plagten eertyds veel op *Barbados* te komen, maar zederd dat de Engelſchen zig daar ter neer gezet hebben, Caribiſche Indianen.

Digitized by Google

1675. zyn zy genoodzaakt geweeſt het zelve te verlaten, en zig in hun Zeetogten te vergenoegen met zodanige Eilanden daar de Europeërs geen bezit van genomen hebben, of met zulke die zy hoop hadden te bemagtigen, gelyk zy van *St. Lucia* gedaan hebben.

Dicht aan de vaſte Kuſt alwaar deze Indianen wonen, legt *Tabago*, 't welk toen de Hollanders zig eerſt daar ter neer ſloegen veel aanſtoot van hen leed. Deze Indianen zo my verhaald is, hadden eertyds Plantagien op de meeſte *Caribiſche* Eilanden, en plagten in hun Zeetogten 3. weken of een Maand op een Eiland te blyven, en dan na een ander te gaan, bezoekende al zo de meeſte derzelver eer zy weder na de vaſte Kuſt keerden.

St. Vincent is mede een van die Eilanden, leggende digt by *St. Lucia*. Wy zonden onze Boot daar aan land, en ons volk vond 'er eenige *Carabiſche Indianen*, en kogt van hen eenige *Plantains*, *Bananas*, Pyn appelen, en Suiker rieten, en in 't wederkeren quam 'er een Canoo met 3. of 4. Indianen met hen. Deze herhaalden dikwils de woorden van Capitein *Warner*, en ſchenen 'er over ontſteld te zyn. Wy wiſten toen niet wat dit zeggen wilde; maar naderhand verſtond ik, dat deze Capitein *Warner* op *Antego*, een van onze Engelſche Eilanden, geboren was, zynde de zoon van den Gouverneur *Warner*, by een Indiaanſche Vrouw, en dat hy door zyn Vader op de Engelſche wyze opgetrokken wierd; doch dat hy van zyne Moeder de Indiaanſche Taal leerde. Groot geworden zynde, en zig van zyn Vaders Maagſchap verſmaad ziende, verliet hy zyn Vaders huis en begaf zig na *St. Lucia*, en woonde daar onder de *Caribiſche Indianen*, zyne Vrienden van 's Moeders zyde. Hy zig aldaar na hun gewoonte voegende wierd een van hunne Capiteins, en ſchuymde van 't eene Eiland na 't ander, gelyk zy gewoon waren te doen. Deze Indianen hadden te dezer tyd op de Engelſche Plantagien van *Antego* geroofd. Dies toog de Zoon van den Gouverneur *Warner*, dien hy by zyn Huisvrouw gewonnen had, met een party volks henen om de Indianen te beteugelen, en quam ter plaatze daar zyn Broeder de Indiaanſche *Warner* zig onthield. In ſchyn was 'er grote blydſchap op hun eerſte byeenkomſt, maar hoe verre zulks ging, toonde de uitſlag; want de Engelſche *Warner*, zynde rykelyk van drank voorzien, nodigde zyn halven Broeder om vrolyk met hem te wezen, en gaf onder het onthaal zyn volk een teken om hem en alle zyne Indianen te vermoorden; gelyk daar op geſchiedde. De oorzaak van deze onmenſchelyke daad word verſchydentlyk verhaald; ſommige zeggen dat dezen Indiaanſche *Warner* die roof op den Engelſchen gepleegt had, en dat zyn Broeder om die oorzaak hem en zyn volk doodde; anderen daar en tegen willen, dat hy een goed vriend van de Engelſchen was, en niet gedogen wilde dat zyn volk hem eenig leed zoude doen, maar dat

Capitein Warner

Vermoord.

Digitized by Google

dat hy alles deed wat in zyn vermogen was, om hen tot een minnelyke gemeenschap te brengen: en dat zyn Broeder hem enkelyk doodde om dat hy zig schaamde aan een Indiaan vermaagschapt te zyn. Maar 't zy daar mede zo 't wil, hy wierd om die moord aansprakelyk geoordeeld, en was genoodzaakt in *Engeland* te komen om aldaar deswege te regt gesteld te worden. Ondertusschen zyn zulke trouwloze en snode handelingen grote hinderpalen voor ons om by de *Indianen* in agting te geraken. 1675.

VAN deze Eilanden stuurden wy verder Westwaards, en komende aan 't Oost-eind van *Hispanjola*, voeren wy langs de Zuid zyde tot aan de Kaap *Tiburon*, aan 't West-eind van dat Eiland. Daar maakten wy een Bylegger, en zonden onze Boot aan land; want Capitein *Kent* had verstaan dat 'er by die Kaap grote Bosschen van Oranje-appel-boomen waren: Dog ons volk kon 'er geen vinden. Niettemin heb ik my zederd van verscheidene die daar geweest zyn, laten zeggen, dat 'er daar omtrent groeyen. Van daar stuurden wy na *Jamaïca*, alwaar wy binnen korten aan quamen, en 'er de eerste tyding bragten van de vrede met de Hollanders.

ALHIER wierd ik volgens myn verdrag aanstonds ontslagen, en 's anderendaags ging ik na de Spaansche plaats genaamd *Sant Jago de la Vega*, alwaar ik Mr. *Whalley* gevonden hebbende, ginger wy t' zamen na Collonel *Helliers* Plantagie in de 16. *Myls dreef*. In onzen weg derwaards passeerden wy door *Sir Thomas Muddiforts* Plantagie, by de *Angels*, alwaar te dier tyd *Otta*, en *Cacao*-boomen groeyden, en wadende door een vry brede Rivier, gingen wy twee of drie Engelsche mylen aan de zyde daar van tegen de stroom op, zynde ter wederzyde hoge Bergen. De weg na de 16. *Myls dreef* was voortyds verre om, agter een grote Berg; tot dat Mr. *Kary Helliar*, des Collonels broeder, deze weg uitvond. Want vermids hy begerig was een korter weg te nemen, ging hy met eenige andere langs de Rivier, tot dat ze bevonden dat dezelve tusschen een Rots door vloeide, die heel styl in de weg stond. Deze klauterde zy met veel moeite over, maar dewyl een hond die hem toebehoorde, een hol in de Rots vond daar hy door kroop, besloten zy daar uit dat 'er een doortogt was; dies liet hy de Rots door buskruid springen, tot dat hy een weg gemaakt had die zo breed was dat 'er een Paard met een pak, en zo hoog dat 'er een man te paard door ryden kon. Dit word nu de *Holle Rots* genaamd; Eenige andere plaatzen slegte hy ook, en maakte een redelyke goede weg daar van. Aankomst op Jamaïca.

HY was een zeer verstandig Heer, en zoude, indien hy had blyven leven, eenige voordelige konsten op dat Eiland voort gezet hebben. Hy was eens bezig om Salpeter aan de *Angels* te maken, maar hy bragt het

1675. tot geen volkomenheid: of de aarde niet bequaam daar toe was, weet ik niet; maar waarſchynelyk is 'er Salpeter aarde op andere plaatzen, voornamelyk by 't *Paſſage-Fort*, alwaar, zo ik verſtaan heb, de Rieten geen zoete Suiker uitleveren, door de zoutheid van 't aardryk.

Ik woonde by Mr. *Whalley* aan de 16. *Myl-dreefs* bykans 6. maanden, en begaf my toen in dienſt van eenen Capitein *Heming*, om op zyn Plantagie te *St. Anna*, aan de Noord zyde van 't Eiland te paſſen. Dies reed ik van *St. Jago de la Vega*, na *St. Anna*.

Op deze weg was maar flegt gerief voor de Reizigers. De eerſte nagt ſliep ik in een arme Jagers hut aan den voet van *Mont Diabolo* aan de Zuidzyde, alwaar ik 's nagts toen de landwind opquam, zeer koud wierd, door gebrek van klederen om my te dekken.

Deze Berg is een gedeelte van een grote riggel, die van 't Ooſten na 't Weſten van 't Eiland zig uitſtrekt: aan 't Ooſt-eind word hy genoemd de *Blauwe Berg*, welke hoger is als deze. Den volgenden dag *Mont Diabolo* gepaſſeerd zynde, kreeg ik een harde ſlaapplaats aan de voet daar van aan de Noordzyde, en den derden dag daar na quam ik by Capitein *Hemings* Plantagie.

Mont Diabolo.

Ik was daar gantſch buiten myn element, weshalven ik, zo dra als Capitein *Heming* daar quam, my van hem ontſloeg, en na *Port Royaal* voer met eenen Mr. *Statham*, die gewoon was met koopmanſchap 't Eiland rond te varen, en juiſt op dien tyd daar aanquam.

Van *Port Royaal*, voer ik met eenen Mr. *Fishook*, die aan de Noordzyde van 't Eiland handelde, en 't zomtyds ook wel rond voer. Hier door kreeg ik kennis van alle de Havens en Baayen van *Jamaica*, en van 't gene 'er gemaakt wierd, als mede van de Land- en Zeewinden: want ons werk was goederen te brengen, of van de Plantagie af te halen, en na *Port Royaal* te voeren; en wy wierden altoos beleefdelyk onthaald, zo in de huizen, als in de Plantagien, hebbende vryheid om daar in te wandelen, en dezelve te bezien. Zy gaven ons ook *Plantains*, *Yams*, en *Potatos*, om met ons aan boord te nemen, 't welk dan gemeenlyk onze ſpys op reize was.

Maar na 6. of 7. maanden verliet ik die vaart, en begaf my aan boord van eenen Capitein *Hudſel*, die na de Baai van *Campeche* ſtond te gaan om Verwhout te laden.

Wy zeilden van *Port Royaal* omtrent het begin van Auguſtus, des jaars 1675. in gezelſchap van Capitein *Wren* in een kleine *Jamaicaſche* Bark, en Capitein *Johnſon* die een kits van *Nieuw Engeland* voerde.

Deze reis is al den weg langs voor de wind, zo dat de Schepen dezelve

ve gemeenlyk in 12. of 14 dagen afleggen; ook waren wy niet langer on- 1675.
der wege, want wy hadden zeer ſchoon weêr, en leiden nergens aan, voor dat wy by 't Eiland *Triſt* in de Baai van *Campeche* quamen, 't welk de eenigſte plaats is daar ze aandoen. In onzen weg derwaards zeilden wy eerſt voorby klein *Caimanes*, latende het aan bakboord leggen, en *Monbrak*, 't welk twee Eilandjes zyn, ten Zuiden van *Cuba*. Het land, dat wy maſt daar aan zagen, was het Eiland *Pines*, en Weſtelyk voortvarende kregen wy de Kaap *Corientes* in 't gezigt. Dus zeilden wy aan de Zuidzyde van *Cuba*, tot dat wy aan de Kaap *Antonio* quamen, die aan 't Weſt-eind legt, en ſtekende toen over na het half Eiland *Jucatan*, quamen wy by de Kaap *Catoch*, zynde de uiterſte hoek van dat voorgebergte na 't Ooſten.

Het land loopt van deze Kaap omtrent 40. mylen Zuidelyk, tot dat men aan 't Eiland *Cozamel* komt, en van daar ſtrekt het zig Zuid-Weſt van de Baai van *Honduras*. Omtrent 10. mylen van de Kaap *Catoch*, tuſſchen dezelve en *Cozumel*, legt een Eilandje dat de Spanjaards noemen *Key Muger* of *Vrouwen Eiland*, om dat men zegt, dat toen zy eerſt in die Geweſten quamen om 'er te wonen, zy hun Vrouwen daar lieten, terwyl zy zelve na 't vaſte land overſtaken, om een beter verblyf te zoeken; dog nu hebben zy 'er geen woonplaats, wat zy ook voordezen daar mogen gehad hebben.

Omtrent drie mylen van Kaap *Catoch*, regt daar tegen over, is een Eilandje genaamd *Loggerhead-key*, miſſchien om dat het veel aanloop heeft van een zoort van Zeeſchildpadden zo genaamd. Digt by dit Eiland vind men altoos een groot geruiſch of geborrel, 't welk onze Zeelieden de *Ripraps* noemen. Deze Kaap, ſchoon hy een gedeelte van 't vaſte land ſchynt te zyn, word egter daar van afgeſcheiden door een kleine Kreek, die nauwlyks wyd genoeg is voor een Caho om 'er door te paſſeren, en evenwel daar door tot een Eiland word gemaakt. Dit is my verhaald van eenige, die zeiden, ter nauwer nood met een Cano daar door gevaren te zyn.

Deze Kaap is aan de Zee laag land, maar wat verder van den Oever ryſt hy hoger, zynde met boomen van verſcheidenerlei zoort, voornamelyk Verwhout, begroeid; en had daarom toenmaals grote aanloop van die van *Jamaica*, welke daar quamen om hetzelve af te halen, tot dat alle die zoort van boomen aan de Zeekant afgehouwen waren: maar nu is 't gantſch verlaten, om dat het voeren na de Schepen meer arbeid en moeite is, dan het houwen, hakken, en bediſſelen. Behalven dat vind men nu beter hout in de Baayen van *Campeche* en *Honduras*, en toen ik 'er was De Kaap Catoch.

Digitized by Google

1675. behoefde men 't niet verder dan 300. ſchreden te dragen, daar men het aan de Kaap *Catoch*, eer die plaats verlaten wierd, wel 1500. ſchreden dragen moeſt.

De eerſte plaats van belang Beweſten de Kaap *Catoch*, is een Berg aan de Zee, genaamd de *Mount*, leggende omtrent 15. mylen daar van af, en is zeer aanmerkelyk, om dat 'er geen ander hoog land is langs die Kuſt. Ik ben daar noit aan land geweeſt, maar heb perzonen geſproken, die de plaats zeer wel kenden, en van gevoelen waren, dat de Berg niet natuurlyk, maar door menſchen handen gemaakt was. En 't is inderdaad heel waarſchynelyk, dat die plaats is bewoond geweeſt, om dat 'er veele waterbakken zyn, die men agt gemaakt te wezen om regenwater te vergaderen. Want men vind 'er geen verſche bronnen, vermids het aardryk zandig, en heel zout is; zo dat ook de Spanjaards, gelyk my van een geloofwaardig perzoon gezegt is, het halen om Salpeter van te maken. Hy zeide my ook, dat hy 'er eens met een Kaper was geweeſt, en met eenig volk aan land gekomen zynde, hadden zy omtrent 100. pakken van deze aarde in *Palmetes*-bladen gebonden zien leggen, en een Spaanſche *Mulatto* daarby om dezelve te bewaren. Deze Kapers-gaſten deze pakken ziende, hoopten ten eerſten, dat 'er *Maiz* of Indiaanſche koorn in zoude zyn, maar dezelve openende vonden zy dat 'er niet dan aarde in was, en wanneer zy den *Mulatto* vroegen waar toe het was, zeide hy dat men 'er poeder van zou maken, en dat hy een Bark van *Campeche* verwagtte om de pakken weg te halen. Deze perzoon verhaalde my ook, dat hy 't geproefd hebbende zeer zout bevonden had. gelyk alle de aarde daar omtrent was. Zo dat het niet onwaarſchynelyk is, dat die bakken gemaakt zyn geweeſt om een Salpeterwerk op te regten. Dog hoedanig een voornemen men deswege ook gehad heeft, daar werd nu geen gebruik van gemaakt, en daar zyn geen Inwoonders op of omtrent die plaats.

Salpeterige aarde

Tusschen den Berg en de Kaap *Condecedo* digt by de Zee, zyn veele plekken met *Mangrove*-boomen begroeid, die van verre zig vertonen als Eilandjes, maar digter by komende, wanneer men andere kleiner boomen kan bemerken, dan ziet het als een gebroken en geſcheurde grond; dog ten laatſten vertoont het land zig heel effen en gelyk voor 't gezigt.

De naaſte plaats op deze Kuſt is *Rio de la Gratos*, by na in 't midden tuſſchen de Kaap *Catoch* en de Kaap *Condecedo*. Dit is ook een aanmerkelyke plaats, want ter wederzyde van de Rivier is 'er een boſch van hoge *Mangrove*-boomen, waar door de plaats zeer kenbaar is. De Rivier is maar ſmaal, dog diep genoeg voor Cano's. Het water is goed, en my is geen andere Beek of verſche Rivier op de gantſche Kuſt van de Kaap *Catoch*

Digitized by Google

toch tot op 3. of 4. mylen na aan de Kaap *Campechio* bekend. 1675.

Een weinig Beoosten deze Rivier is een Visschery, en een Indiaansche hut of twee in 't bosch, alwaar de Indiaansche Visschers, die onder de Spanjaards behoren, zig in de tyd van 't visschen onthouden, terwyl hunne woningen en huisgezinnen verder landwaard in zyn. Men ziet 'er staken daar zy hun netten aan op hangen, en schragen om de Visch op te drogen. Als zy in Zee gaan, visschen zy 4. of 5. mylen van land, na Snappers en Gropers, of Bakkeljau, in 't eerste deel myner Reistogt pag. 71. beschreven. Indiaansche Vischers.

Zederd dat de Kapers en Houthaalders langs die weg gezeild hebben, zyn deze Visschers zeer schuuw geworden, om dat men hen dikwils aangepakt heeft: zulks dat nu wanneer zy in Zee zyn, en een zeil zien, zy hun Cano's terstond met de rand gelyks het water doen zinken; want als de Cano's eens vol water zyn, zinken ze niet lager, en zy zelve houden niet dan 't hoofd even boven water, tot dat het Schip dat zy zien voor by is, of de nagt op de hand komt. Ik zelf heb ze wel onder zeil gezien, dat ze dus als in een oogenblik uit het gezigt verdwenen. De Visch die zy niet verre van den Oever met hun netten vangen, zyn Snoeken, Dog-visch en *Tarpoms*.

De *Tarpom* is een grote schubbige Visch, gelykende vry wat na een Zalm, maar wat platter: hy is van een donker zilvere koleur, met schubben, zo groot als een halve Ryksdaalder. Een grote *Tarpom* weegt 25. of 30. pond; en is een goede gezonde spyze, zynde een vast en harde visch. In de buik vind men twee grote kluiten vet, wegende elk 2. of 3. pond. Ik weet niet dat ze met een hoek en snoer gevangen worden, maar wel met netten, of harpoenen, waar op de *Moscito's* zeer afgeregt zyn. De netten die tot deze vangst gebruikt worden zyn zeer sterk van dubbeld twyn, en de maazen 5. of 6. duim in 't vierkant, want zo ze al te klein zyn, dat 'er de visch niet in verward, kruipt hy terstond wat agter uit, en springt over 't net heen. Evenwel heb ik ze met een zegen met kleine maazen aldus zien vangen: Na dat wy een groot getal daar in besloten hadden, wierden de twee einden van 't net aan land getrokken, terwyl 10. of 12. naakte mannen volgden; en wanneer een visch tegen 't net aan sloeg, greep de gene die 'er naast by was het net met de visch in zyne armen, en hield het vast tot dat andere hem te hulp quamen. Behalven dat hadden wy 3. mannen in een Cano, waar mede zy ter zyde van 't net voeren, zo dat als 'er een visch over sprong, die dan in de Cano viel. Men vind deze visch in menigte op deze Kust, van de Kaap *Catoch* tot aan *Triſt*, voornamelyk in klaar water, digt by Zand-bayen, maar nergens in modderige of klippige ground. Tarpom.

Digitized by Google

1675. grond. Zy houd zig ook omtrent *Jamaïca* en alle de Kuſten van 't vaſte land, inzonderheid by *Carthagena*.

Wagt huisjes. BEWESTEN *Rio de la Gratos* is een uitkyk of Wagt-toren, genamd *Selam*. Dit is een plaats digt aan het ſtrand, door de Spanjaards zo bedagt, op dat 'er de Indianen wagt in zouden houden. Daar zyn 'er veele langs deze Kuſt gemaakt; zommige zyn van hout vlak op de grond neer getimmerd; andere zyn maar hutjes op een boom gemaakt, om een man of twee te konnen houden, die 'er met een ladder by klimmen. Deze wagt huisjes zyn den gantſchen dag door noit zonder een *Indiaan*, of twee; want de Indianen die 'er digt by wonen, zyn gehouden zulks by beurten waar te nemen.

DRIE of vier mylen Beweſten *Selam* is een wagt-huisje op een boom, genamd *Linchanchi* uitkyk, na een groot Indiaanſch Dorp van dien naam, vier mylen landwaard in: en twee mylen verder in 't land is een Dorp, geheten *Chinchanchie*. Ik ben wel op ſtrand by deze wagt-huisjes geweeſt, en heb niet alleen met een Cano daar langs geroeid, maar ook de gehele Kuſt langs op den Oever gewandeld, van *Rio de la Gratos* af, tot aan de Kaap *Condecedo* toe; maar ik heb nergens een Dorp aan het ſtrand gezien, nog ook eenige huizen, behalven viſſchers hutjes, de gantſche Kuſt langs, dan alleen by *Siſal*.

Zout-pannen. TUSSCHEN *Selam* en *Linchinchi* zyn veele zout-pannen door dykjes van malkanderen af geſcheiden, dog de grootſte is niet boven 30. voet lang, en 18. breed. De Inwoonders dier twee Dorpen paſſen in de maanden van May, Juny, en July op deze pannen, om het zout te vergaderen, waar mede dan alle de Inlandſche plaatzen dier Geweſten verzorgd worden; en tuſſchen de Zee en de pannen is een reeks van geboomte, zo dat men dezelve, nog ook het volk dat 'er in waakt, niet zien kan, voor dat men aan land komt.

VAN deze zout-pannen, drie of vier mylen verder weſtwaards, is een uitkyk genamd *Siſal*, dit is de hoogſte en aanmerkelykſte op de gantſche Kuſt, ſtaande digt by de Zee, en van hout op getimmerd. Dit is het eerſte voorwerp dat men uit Zee gewaar word, en zomtyds ziet men het voor een zeil aan, tot dat men nader by komende, de hoge *Mangrove*-bomen met tropjes daar omtrent gewaar word.

NIET verre van daar is een Fort met 40. of 50. Soldaten, om wagt te houden op de Kuſt; van daar loopt een weg door 't land na de Stad *Merida*, zynde de voornaamſte Stad in 't gehele landſchap van *Jucatan*, en meeſt van Spanjaarden bewoond: egter zyn 'er veele Indiaanſche huisgezinnen, die onder ken wonen, dog met een grote onderwerping, gelyk alle de

Digitized by Google

de Indianen van dat land. Het Noorder en Ooſtelyk gedeelte van *Jucatan* is maar matelyk vrugtbaar, in vergelykinge van de weelige Landsdouw Weſtwaards: evenwel is het vry wel van Indianen bevolkt, die in Dorpen wonen, dog ten minſten 5. of 6. Engelſche mylen van Zee, 't en zy twee of drie Viſſcheryen, en zelfs daar begeven de Indianen zig alleenlyk op zekere tyden van 't jaar. Zulks dat wanneer de Kapers op deze Kuſt komen, zy niet ſchromen om daar te landen, en om te zwerven, gelyk als of ze in hun eigen land waren, zoekende na Wild, het zy Herten of gevogelte, waar van 'er overvloed is; inzonderheid van Herten, hoewel zulks hen zomtyds duur te ſtaan komt. 1675.

't Gebeurde eens dat een *Jamaïca's* Kapertje 6. of 7. man by *Siſal* aan land zette, deze voor geen gevaar bedugt, lieten de Cano met 3. of 4. man langs ſtrand roeyen, met order om aan land te komen, en hen in te nemen, wanneer ze met een roerſchoot een zeyn zouden doen. Maar na verloop van een half uur wierden ze door omtrent 40. Spaanſche Soldaten overvallen, die hen de pas na het ſtrand affneden, zo dat zy zig gevangen gaven. De Spanjaards voerden hen na 't Fort, en vraagden toen wie hun Capitein was; hier op zwegen zy alle ſtil, want daar was geen Capitein onder hen, en egter durſden zy zulks den Spanjaarden niet zeggen, uit vreze van alle als rovers opgehangen te zullen worden; en evenwel had niemand het hard om zig dien tytel aan te matigen, om dat zy geen Laſtbrief, nog copy daar van hadden: want het is niet gebruikelyk dat een Capitein aan land gaat zonder een copy ten minſten van zyn Laſt brief, waar door hy zig zelven en zyn volk doorgaans in 't leven behoud. Ten laatſten zette een uit den hoop, genaamd *Jan Hullok*, zyn hoedje ſtyl over eind, en zeide dat hy Capitein was: De Spanjaards vroegen hem daar op na zyn Laſt-brief; en hy zeide dat die op 't Schip was, want dat hy alleenlyk aan land gekomen was om op de jagt te gaan, zonder op eenigen vyand verdagt geweeſt te zyn. De Spanjaards hielden zig wel voldaan met dit antwoord, en eerden hem daar na als Capitein, gevende hem beter ſpys en ſlaapplaats, dan aan de andere. 's Anderendaags wierden ze na de Stad *Merida*, 12. of 13. mylen daar van daan gezonden; en Capitein *Hullok* kreeg een Paard om op te ryden, terwyl de andere den weg te voet moeſten afleggen. En hoewel ze alle in beſloten gevangenis gehouden wierden, egter had *Hullok* de eer, dat men hem dikwils haalde om in 't huis van den Gouverneur ondervraagd te worden, alwaar hy dan veeltyds met Chocolade of iets anders onthaald wierd. Van daar wierden zy na de Stad *Campeche* gevoerd, alwaar Capitein *Hullok* desgelyks beter onthaal genoot dan zyne makkers Ten laatſten raakten zy alle, ik weet zelf niet hoe, weder vry, en *Hul-*

Jan Hullok's avantuur.

Digitized by Google

1675. *lok* wierd zederd altoos *Capitein Jan* genaamd.

Omtrent 8. mylen van *Sisal* legt de Kaap *Condecedo*, en 20. mylen Benoorden 't zelve legt een Eilandje van de Spanjaarden genamd *Isle des Arenas*: maar de Engelsche Zeelieden verderven dezen naam heel misselyk, gelyk zy doorgaans doen, want zommige noemen het de *Desarts*, en andere *Desarcusses*. Dog dewyl ik dit Eiland nooit gezien heb, kan ik geen verhaal daar van geven.

Isle de Arenas.

Deze gantsche Kust van de Kaap *Catoch* tot aan de Kaap *Condecedo* is laag land, uitgenomen de *Mount* of Berg. Langs de Zee is het meest zandig, egter is een gedeelte ook *Mangrove*-land, agter het welk eenig droog Veldland is, met kort geboomte, en digt kreupel-bosch. De Zee word allengskens dieper van den Oever, en een Schip kan op een zandgrond van 2. tot op 8., 10., en 12. vadem ankeren.

Op zommige plaatzen van deze Kust berekenen wy de affland van den Oever, na de diepte der Zee, stellende 4. vadem voor de eerste myl, en voor elken vadem daar na t'elkens een myl meer.

Zynde dus tot aan de Kaap *Condecedo* gekomen, zal ik een verdere beschryving dezer Gewesten, van deze Kaap Zuidwaards en Westwaards na 't hoog land van *St. Martin*, 't welk eigentlyk de Baai van *Campeche* is, uitstellen, tot myn tweede komst op deze Kust, toen ik zulk een lang verblyf daar hield. Om dan met myne tegenwoordige togt voort te gaan; na dat wy de Kaap *Catoch*, den Berg, *Rio de la Cartos*, *Sisal* en de Kaap *Condecedo* gepasseerd waren, zeilden wy Zuidwaards na *Trist*, de Haven van onze Verw-hout hakkers, by welke plaats, waar van wy niet boven 60. mylen af waren, wy haast aan quamen.

Trist is de Reede alleenlyk voor grote Schepen; kleiner Vaartuigen, die niet diep gaan, lopen drie mylen hoger op, zeilende over een groot Meir, dat zig van 't Eiland tot aan 't vaste land uitstrekt, alwaar zy ankeren aan een plaats geheten *One Bush-Key*. Wy bleven te *Trist* drie dagen om water in te nemen, en zeilden toen neffens onze twee makkers met een vloed derwaards, en quamen 'er eer 't gety nog verlopen was. Dit Eilandje is niet boven 40. schreden, en 5. of 6. breed, waar op niet dan een kleine kromme boom groeid, en daarom van de Engelschen *One Bush-Key* genoemd word. Het vertoond zig als een hoop van schelpen, want het gantsche Eilandje is 'er mede bedekt; 't zyn meest Oesterschelpen, want daar zyn veele Oesterbanken in dat Meir, en de omleggende Kreeken; maar de bank digt by 't Eilandje leverd de beste, zo van grootte als smaak uit. In 't nat Saizoen worden de Oesters daar en daar omtrent versch door de stromen, die uit het land komen vloeyen, maar in de droge

tyd

tyd zyn ze vry zout. In de Kreken zyn ze kleiner, maar ook menigvuldiger, en de wortelen der *Mangrove*-boomen, die aan de zyden der Kreken waſſen, zyn 'er mede geriſt, en zo ook alle de takken, die in 't water hangen. 1675.

ONE BUSH-KEY is omtrent een Engelſche myl van den Oever, en tegen over het Eilandje is een kleine kreek, die een Engelſche myl verder op gaat, en zig daar in een ander wyd Meir ontlaſt. Door deze Kreek word het Verwhout afgevoerd na de Schepen, die by 't Eilandje leggen. Tuſſchen de Oeſterbanken, die omtrent het Eilandje en 't vaſte land zyn, is 't goed ankeren op omtrent 12. voet water. De grond is zo zagt, dat men genoodzaakt is de ankers te bekleden, om ze te doen houden. Het vaſte land is laag, en legt alle gety met de vloed onder, en is in 't nat Saizoen gantſch overſtroomd. Hier lagen wy om onze lading in te nemen.

ONZE Waaren om Verwhout te kopen, waren *Rum* en Suiker, beide wel gewild van de Houthakkers, die toen omtrent 250. in getal waren, meeſt Engelſchen, dewelke zig op verſcheidene plaatzen daar omtrent hadden neergezet. En 't duurde niet lang of deze Kooplieden quamen ons aan boord bezoeken. Wy waren maar met ons zes mannen en een jongen in 't Schip, een klein getal om die gaſten te onthalen; en behalven de *Rum* die wy by de vaan, of 't vaatje verkogten, verkogten wy ook 't gene tot *Punch* gemaakt was, waar door ze vrolyk wierden. Wy hadden niet dan klein ſchietgeweer, om los te branden als zy een gezondheid dronken, en daarom kon men 't gebalder niet verre horen; hoewel 'er binnen boord geraas genoeg was zo lang de drank duurde. Wy namen 'er geld voor, ook hadden wy 't ons niet toegelegd, want Verwhout was de boodſchap, waarom wy quamen: en wy ontvingen dat ook, gerekend op 5. pond Sterl. de ton, of 't half laſt, te betalen ter plaatze daar zy 't hakken; en wy voeren met onze Boot henen om kleine partytjes daar van te halen. Dog dewyl 't al te lang zou geduurd hebben, eer wy onze lading ingekregen hadden, huurden wy een *Periago* van de Houthakkers, om 't hout aan boord te brengen; en maakten 'er alzo te eerder een einde van. Ik was twee- of driemaal in hun hutten, alwaar ik, en de gene die by my waren, wel onthaald wierden met ſpek en erwten, of oſſenvleeſch met kluitjes; hun oſſenvleeſch krygen ze door in de Veldlanden op de jagt te gaan. Zo lang als de drank, die zy van ons gekogt hadden, duurde, onthaalden zy ons daar mede, 't zy met een zoopje of *Punch*. Dog ik zal omſtandiger van deze Houthakkers ſpreken, op myne twede togt derwaards, na myne wederkomſt aan *Jamaica*, om dat ik zag, dat 'er gelegenheid was alhier geld te winnen, indien men naarſtig en zuinig wilde wezen. Vrolyke houthakkers.

Digitized by Google

1675. Ik keer dan weder tot onze Reistogt. Het was in 't laatst van September des jaars 1675., toen wy met de Eb van *One Bush-Key* afzeilden, en wy ankerden met hetzelfde gety by *Trist*, alwaar wy water innamen, om vervolgens t'zeil te gaan. Dit deden wy in twee dagen, en gingen den derden dag na *Jamaica* t'zeil. Dit was een moeyelyke en gevaarlyke togt voor ons, om dat ons Schip zo slegt bezeild was, dat het niet scherp by de wind zeilen kon, waar door wy op veele ondiepten vervielen, die wy anders hadden konnen myden; zo dat wy dartien weeken met de reize toebragten, die men anders gemeenlyk in half zo veel tyd aflegd.

Willem Wooders avantuur. Wy hadden nu eenen Passagier by ons aan boord, eenen *Willem Wooders*, Zeevarend gast van *Jamaica*, die met drie anderen van de Spanjaarden was genomen, en na de Stad *Mexico* gezonden, alwaar zy 6. of 8. maanden gevangen bleven, dog eindelyk na *Vera Cruz*, en van daar ter Zee na *Campeche* gezonden wierden. Zy wierden daar niet in besloten hegtenis gehouden, maar men gebruikte hen om op 't Schip te werken, waar mede zy gekomen waren, waar door zy gelegenheid vonden om 't op deze wyze te ontkomen. Zy waren over dag aan land aan 't werk geweest, en 's avonds na boord gezonden wordende, begonden zy te overleggen, of zy niet met de Boot zouden konnen vlugten. Maar gemerkt dat zy van nooddruft op de reize moesten voorzien zyn, besloten zy eerst na 't Schip te varen, en zig te voorzien, 't welk zy oordeelden wel te konnen doen, om dat 'er niet dan eenige weinige Indianen t'scheep waren. Zy vermeesterden en bonden daar op de Indianen, en namen een compas, met wat brood en water, waar mede zy in Zee staken, en een week voor ons vertrek te *Trist* quamen. En deze *Willem Wooders* was naast God de oorzaak van de behoudenis van ons Schip.

Worden gejaagd. Den derden dag na dat wy van *Trist* gezeild waren, 's morgens omtrent 8. uuren, 12. of 14. mylen W. Z. W. van *Campeche*, zagen wy twee zeilen omtrent drie mylen van ons te loefwaard, regt op ons afkomen. Onze Capitein dagt, dat het Schepen van *Jamaica* waren, en wilde daarom byleggen, om ze in te wagten en eenige tyding van hen te verstaan, en ook wat sterke drank van hen te bekomen, want wy hadden nog maar een weinig in een Flesse-keldertje, 't welk de Capitein voor hem zelven hield. Maar *Wooders* wedersprak den Capitein, en zeide hem, dat toen hy van *Campeche* quam, daar twee Scheepjes zeilrede lagen, na de Rivier *Tobasco*, die maar 11. of 12. mylen van *Trist* legt, en dat het heel waarschynelyk was, dat dit die twee Scheepjes zouden zyn. Hier op weken wy dieper in Zee, en zy veranderden hun koers, stuurende regt op ons aan; zulks

zulks dat wy ons nu verzekerd hielden dat het Spanjaards waren, en daarom zeilden wy N. W aan, terwyl zy ons bleven volgen, en inhalen; en ook een Boot, die agter een van hun Vaartuigen ſleepte, los maakten, waar mede zy ons na zeilden, en tot op een Canonſchoot by ons quamen: maar 't beliefde God, dat de landwind leggen ging, 1675.

Zo lang die wind duurde, beelden wy ons in dat wy reeds al zo goed als gevangen waren; want wy hadden weinig hoop van te ontkomen, om dat onze Kits ſlegt zeilde, al was ze ongeladen, veel meerder nu wanneer ze zwaar bevragt was. Egter hadden wy nu tyd om ons voorzeil los te maken, en het uit te zetten, om voor wind af te lopen, zo dra als de Zeewind aanquam. Dit deden wy dan, en in min dan een uur begon het mooi op te koelen, en daar op liepen wy voor de wind af. Wy hadden dit voordeel, dat alle onze zeilen droegen, waarentegen de gene die ons jaagden, drie maſten hebbende, zo konden alle hun zeilen niet volſtaan, want de agterſte zeilen maakten, dat de voorſte ſlap hingen. Wy wierden dus twee of drie uuren gejaagd, zonder voor uit te raken, of ingehaald te worden. Eindelyk wakkerde de wind aan door een donderſlaag, zo dat wy 't hen toen merkelyk afwonnen; daar op ſchoten zy een ſtuk af, en ſtaakten hun jagt, terwyl wy voortzeilden, tot dat het donker was, en toen weder wendden, zonder dat wy hen daar na meer zagen.

Omtrent veertien dagen daar na quamen wy Beooſten *Rio de la Gartos*, en wierden daar ingehaald van een *Barmudas* Vaartuig, dat te *Jamaica* t' huis hoorde, en niet boven 10. dagen van *Triſt* was geweeſt, maar veel beter zeilde dan wy. Onze Koopman ging derhalven daar op over, want hy zag wel, dat onze reize lang ſtond te duuren, ook begon onze voorraad van mondkoſt reeds ſchaars te worden, en hy kon zig zo wel niet behelpen als wy. Onze koers was al den weg tegen de Paſſaadwind aan.

Alle onze hoop was op een goede Noorde wind, want dit was nu de tyd van 't jaar. En het duurde ook niet lang of wy zagen een zwarte wolk in 't N. W., 't welk een teken daar van is, (gelyk ik in myn Verhaal van de Winden zal zeggen) twee dagen agter een, 's morgens en 's avonds; den derden dag quam ze ſchielyk en ſnel op, en wy verzorgden ons daar tegen, door alle onze zeilen, behalven het groot zeil, te gorden, om ons van dat alleen te bedienen. Dog het deed ons maar weinig dienſt, want na verloop van een uur, in welke tyd het een wakkere N. W. wind waayde, liep de wind weder O. N. O., de gewoonlyke Paſſaad van die Geweſten. Zwarte wolk.

Wy bedienden ons dan van de Zee- en de Land-winden, gelyk wy tot

1675. nog toe gedaan hadden. En dewyl wy nu by de Viſchbanken Benoorden *Jucatan* gekomen waren, ſchikten wy 't zo, dat wy met de Landwinden na de banken liepen, en wanneer het ſtil was, tuſſchen de Landwinden en de Zee-koelte, wierpen wy onze hoeken en ſnoeren uit en viſchten, vangende alle morgens een mooye zoô. 't Gebeurde eens dat onze Capitein, na dat hy een brave viſch had opgehaald, heel heet op de vangſt zynde, zyn lyn zo ſchielyk uitwierp, dat de hoek in zyn hand vloog, en wegens 't loot, dat 'er omtrent 6. voet af was, daar door heen gerukt wierd, zo dat de punt op de rug van zyn hand uitquam.

Viſch-banken.

HolleZee

Kort daar na quamen wy by de *Mount* of Berg, en voeren toen omtrent 30. mylen van land, op hoop van ruimer wind, dan zo digt onder land; want de wind was O. Z. O., en Z. O. ten O. met een heldere koelte, en bleef zo 2. of 3. dagen. Wy ſtuurden Noordelyk, verwagtende een Zeewind uit den O. N. O., en kregen die den derden dag na wenſch. Toen wendden wy 't weder Z. O. na de Kuſt van *Jucatan*; want onze Kits zeilde ſlegt, voornamelyk by de wind, dewyl zy kort was, en een grote ronde boeg had, zo dat wanneer wy de Zee van voren hadden, gelyk nu, zy niet behoorlyk rees, maar op en neer danſte, als een eyerſchaal in Zee. 't Was toen juiſt myn beurt om aan 't roer te ſtaan van 6. uuren tot 8. uuren 's avonds: de twee eerſte glazen was 't heel quaad ſtuuren, want elke zee ſloeh het Schip neer als een blok, zo dat het twee of drie ſtreken van de wind afweek, ſchoon 't roer aan ly lag; en wanneer 't dan weder wat oploefde, quam 'er haaſt weder een zee, die het deed afwyken. Toen 'er drie glazen uit waren, wierd de zee wat ſlegter, en het hield toen wat beter ſtreek. Ik was verwonderd, dat de Zee zo ſchielyk veranderde, en keek twee- of driemaal overboord, want men ſtuurde op 't open verdek, en dewyl 't mooy weêr was, lag al ons volk boven op 't verdek in ſlaap gevallen. De Capitein lag agter op 't Kompanje ook vaſt in ſlaap. want niemand was voor eenig gevaar bedugt, dewyl wy 's morgens omtrent 30. mylen van 't vaſte land waren, en zo wy meenden nergens omtrent eenig Eiland.

't Schip ſtoot op een klip

Maar terwyl ik op deze ſchielyke verandering ſtond te peinzen, ſtiet het Schip met zulk een geweld op een klip, dat de helmſtok my agter over ſloeg op myn rug. Ik verſchrikte hier door zo, dat ik riep dat elk voor den dag zoude komen, dewyl 't Schip tegen de grond ſtiet. Door de ſtoot was meeſt al 't volk ontwaakt, zo dat elk vraagde wat 'er te doen was? Maar een twede ſtoot beantwoordde de vraag, en maakte ons alle bedagt om ons lyf te bergen. 't Geluk wilde dat ons Schip niet ſtil bleef ſtaan, maar zyn gang ging, en 't water was ſlegt, anders zouden wy daar verongе-

Digitized by Google

gelukt hebben, want wy konden de grond klaar onder ons zien. Wy lieten derhalven ons anker vallen op 2. vadem water, en een zuivere zandgrond. Toen onze zeilen gegord waren, en de kabel genoeg uitgevoerd was, ging onze Capitein, die nog verbaast was, in zyn Cajuit, en de meeste van ons volgden hem, om de Kaart te zien; dog wy bevonden wel haast dat wy tusschen de *Alcranies* vervallen waren. 1675.

Alcarani Eilanden.

De *Alcranies* zyn 5. of 6. lage zandige Eilandjes leggende op 23. gr. Noorder breedte, en omtrent 25. mylen van de Kust van *Jucatan*, het grootste is geen Engelsche myl in den omtrek. Zy leggen 2. of 3. Engelsche mylen van een, niet op een regte lyn, maar hier en daar verstrooid, met goede killen van 20. of 30. vadem diep, daar de Schepen wel konnen door passeren. Zy hebben alle aan de West-zyde goede ankergrond, daar men van 10. tot 20. vadem kan leggen, op zodanig een diepte als men wil, op een zuivere zandgrond. Op sommige groeid eenige kreupelbosch, maar meestendeels zyn ze dor en zandig, dragende niet dan wat onkruid; en versch water is 'er niet. Van Land-gedierte, vind men 'er niet dan grote Ratten, die 'er by menigte zyn; van de Vogels zyn 'er *Boobies*, en zulke die men *Oorlogsmannen* noemt, en Eyer-vogels. Deze houden op de Eilandjes die meest Noordwaards leggen, niet onder malkanderen, maar elke zoort in zyn bestek, zo dat 2. of 3. Eilandjes met dit Gevogelte bezet zyn.

Gevogelte.

De *Boobies* of Scholferts die het talrykst zyn, beslaan de grootste plek lands. De Eyer-vogels, schoon veel in getal, nemen om dat ze klein zyn, de minste plaats in, dog zyn egter in dat bestek volkomen meester, en worden van hun gebuuren niet gestoord. Alle deze drie zoorten waren heel mak, voornamelyk de *Boobies*, en zo digt byéén gezeten, dat men door hun Wyk niet passeren kon, of men quam binnen 't bereik van hun bekken, waar mede zy na ons pikten. Ik zag dat zy by paaren zaten, 't welk my deed denken dat het Mannetje en Wyfje was; maar als men 'er na sloeg, vloog de een weg, en die zitten bleef scheen niet minder boos te zyn, als die weg gevlogen was. Ik verwonderde my over de stoutheid der gener die zitten bleven, en ik poogde hen te doen weg vliegen, maar te vergeefs; want het waren jongen, die 't gebruik hunner vleugelen nog niet geleerd hadden, alhoewel zy zo groot, en al zo wel in de veeren waren, als de oude, alleenlyk de veeren waren wat witter en zuiverder. Ik bemerkte dat een oude, 't en zy de Haan of de Hen, altoos by de jonge bleef zitten, om ze te beschutten; want anders gingen deze Vogels op malkanderen ten roof, de sterke op de zwakke, ten minsten die van een verschillende zoort vielen op de andere aan. De *Oorlogsmannen* zo wel als de

Boo-

Digitized by Google

1675. *Boobies* lieten bewaarders by hun jongen, wanneer ze na de Zee gingen, op dat zy door hun gebuuren geen aanſtoot zouden lyden; want van de *Oorlogsmannen* waren 'er veele zo oud en kreupel, dat ze niet na Zee konden vliegen om aas te zoeken. Deze woonden niet onder hun zoort, maar waren of uit hun gezelſchap verdreven, of hadden zig zelfs daar van afgeſchyden, niet byéén, maar verſtrooid hier en daar, alwaar ze veiligſt konden roven. Ik zag wel omtrent 20. van dezelve op een van de Eilandjes, die zomtyds een inval in 't Leger deden, maar terſtond weder weg weken 't zy dat ze iets kregen of niet. Indien een van deze kreupele Vogels en, jonge *Booby* aan trof die geen bewaarder by zig had, gaf hy hem een wakkere ſtoot met zyn bek op den rug, om hem 't gene hy in had te doen uitbraken; 't welk zy op eene ſtoot doen, en miſſchien een Viſch of twee, zo dik als het gewrigt van de hand uitwierpen, welke de andere aanſtonds opſlocken, en dan voortgaan om na een andere roof te zien. De gezonde *Oorlogsmannen* doen zomtyds zo aan de *Boobies* op Zee: gelyk ik gezien heb dat een *Oorlogsman* regt op een *Booby* aan vliegende, hem zulk een ſtoot gaf dat hy een grote viſch uitwierp, welk de anderneer v legende onder 't vallen in de lugt onderſchepte, eer die 't water raakte.

Viſch.

Omtrent deze Eilandjes is een menigte van Viſch, waar van deze Vogels leven. De Viſſchen, die zig digt aan deze Eilandjes houden, zyn *Sjarks* (of Haayen) Zwaard-viſſchen, en *Nurſes*, alle drie zulke zoorten, die gaarn by Zand-bayen zyn. Die ik daar zag waren niet groot, de Zwaard-viſch was niet boven anderhalf of twee voet lang, en de *Sjarks* waren niet veel langer. De *Nurs* is gelyk een *Sjark*, dog ruiger van huid en word gebruikt om iets glad te wryven. Men heeft 'er ook veel *Seals* of Zee-honden, die zig op 2. of 3. van die Eilandjes in de Zon komen bakeren; of ze volkomen van dezelfde zoort zyn, als die van kouder Geweſten, weet ik niet wel, maar gelyk ik reeds heb aangemerkt in myn vo-

Klippen

rig Boek, zy onthouden zig altoos daar veel Viſch is.

Benoorden deze Eilandjes legt een lange reeks van klippen, gelyk een boog, ſchynende 30. of 35. voeten breed, en omtrent 4. mylen lang, en leggende omtrent 3. mylen van dit Eilandje af. Zy vertonen zig boven water, alle heel digt aan malkanderen, uitgenomen op een of twee plaatzen, alwaar kleine doortogten zyn van omtrent 30. voet wyd. 't Was door een van deze dat de Voorzienigheid ons in deze nagt beſtierde, want 's morgens zagen wy het rif een halve Engelſche myl Benoorden van ons, en regt tegen ons over was een kleine opening, daar wy door gekomen waren, maar dezelve nader by beziende, met onze Boot, durſden wy 't niet wagen dien weg weder te paſſeeren. De eene reden waarom wy 't gaarn

Noord-

Digitized by Google

Noordwaards wilden uitvaren, was om dat wy boven van de maſt de Eilandjes ten Zuiden van ons zagen, en dewyl wy daar onbekend waren, wiſten wy niet of wy wel een kil zouden vinden om 'er door te paſſeeren. Onze andere reden was, dat wy hoopten den Oever beter te zullen konnen naderen, indien wy 't Ooſt-eind van 't rif konden te boven zeilen. Wy wonden dan 't anker op, en voeren langs het rif, tot dat wy aan 't Weſt-eind daar van quamen, 't welk omtrent een myl was van de plaats daar wy ankerden; en daar laveerden wy drie dagen lang, om het Ooſt-eind van de rif te boven te zeilen; maar dewyl wy door de ſterke ſtroom, die N. W. liep, zulks niet konden doen, liepen wy weder na 't Weſt-eind van 't rif, en ſtuurden na de Eilanden. Wy ankerden daar, en bleven 'er 3. of 4. dagen leggen, beziende meeſt alle de Eilandjes, waar op wy zulk een menigte van gevogelte vonden, gelyk ik reeds beſchreven heb. 1675.

Hoewel hier zulk een overvloed van goede ſpys was, en wy na allen ſchyn gebrek zouden moeten lyden, egter zouteden wy 'er niets van in, nog aten ze ook verſch, om onze voorraad te ſparen. Want al ons volk, op een na, waren 'er afkerig van, hoewel ik wenſte dat ze anders waren gezind geweeſt, om dat ik voor gebrek vreesde, eer wy ten einde van onze reize zouden gekomen zyn; welk perykel wy nogtans niet behoefden te lopen, om dat daar zulk een menigte van Vogelen en Zee-honden was, inzonderheid van de laatſte, dat de Spanjaards menigmaal daar komen, om van traan derzelver vet te maken; ook zyn tot dien einde daar wel Engelſchen van *Jamaïca* gekomen; inzonderheid Capitein *Long*, die een Bark voerende, eigentlyk tot dien einde daar quam, om traan van Zee-honden te maken, ankerende aan de Noord-zyde van een dier Eilandjes, als de bequaamſte plaats tot zyn oogmerk.

Na dat hy zyne vaten aan land gebragt, en een Tent opgeſlagen had om zyn verblyf in te nemen, maakte hy een begin met het dooden van Zeehonden, en had niet boven 3. of 4. dagen aan 't werk geweeſt, of een ſtyve Noorde wind zette zyn Bark aan land. t' Allen geluk was ze niet beſchadigt, maar dewyl zyn volk maar weinig was, en zy geen kans zagen om 't Vaartuig weder af te brengen, begonden ze te overleggen, hoe ze zouden weg raken; een moeyelyk werk voorwaar, want op zyn minſt waren ze 24. of 25. mylen van de vaſte Kuſt, en meer als 100. mylen van *Triſt*, de naaſte Engelſche plaats. Maar Capitein *Long* zeide hen dat ze hun werk van Zee-honden te dooden, en traan te maken, maar zouden behartigen, en dat hy hen verzekerde van hen behouden te *Triſt* te zullen brengen. Hoewel dit hen zeer tegen de borſt ſtiet, egter lieten zy zig eindelyk gezeggen, en gingen met het dooden van Zee-honden voort, tot

Capitein Long lyd Schip-breuk.

1675. tot dat zy alle hun vaten vol hadden. Maar 't grootſte werk ſtond nu nog te doen, namelyk by de vaſte Kuſt te komen, en dan voor de wind na *Triſt* te varen. Hunne Boot was niet groot genoeg om hen te konnen voeren, dies beſloten ze de maſten van de Bark af te kappen, het verdek op te breken, en ze dan vlot te krygen.

Dit afgeſproken zynde, gingen zy 's morgen by tyds heen om 't Vaartuig op te breken: maar dien nagt was 't juiſt gebeurd, dat twee Kitzen van *Nieuw Engeland* van *Triſt* gaande, en op het rif verzeilende, zig te barſten hadden geſtoten. Capitein *Long* en zyn volk hen in nood ziende, voeren aanſtonds met hun Boot derwaards, om hen, en hun goederen te bergen, en aan land te brengen. Tot vergeldinge daar van, verſchaften zy den Capitein zodanige takels en ander tuig als hy van node had, en hielpen hem zyn Vaartuig in 't water, en zyn traan aan boord brengen; en zo gingen zy vrolyk na *Triſt*. Dit gelukkig toeval veroorzaakte veel praats onder des Capiteins volk, en 't verbitterde het *Nieuw Engelands* Bootsvolk zo, toen zy 't gantſche verhaal hoorden, dat zy, indien hunne Schippers 't hadden willen toeſtaan, hem buiten boord zouden geworpen hebben, om hem te beletten meer quaad te doen: want zy hielden zig verzekerd dat hy door zyne konſt hen had doen ſtranden. Dit alles heeft Capitein *Long* my zelf verhaald.

Van de vaſte Kuſt na deze Eilandjes word de Zee van langzamerhand dieper, tot dat men op 38. vadem waters komt, en wanneer men 25. of 26. mylen van land Beooſten dezelve is, kan men ze, als men Weſtelyk ſtuurd, en in die diepte blyft, niet miſſen. Dezelfde regel moet men waarnemen om de andere Eilanden te vinden, gelyk de *Triangle*, *des Arenas*, enz. want de bank, op welke men een gelyke diepte heeft, loopt langs den Oever, en de Zee vertoont zig van een donker bleeke koleur te zyn; maar als men aan de Noord-zyde van die bank gekomen is, neemt zy haar natuurlyk groen weder aan, en 't is dan te diep om te pylen, tot dat men 30. mylen Benoorden de Baai van *Mexico* gekomen is, alwaar ik verſtaan heb dat ook zulk een bank is, die langs den Oever loopt, en wel van Oeſters voorzien is. Dog ik keer weder tot onze togt.

Na dat wy ons 2. of 3. dagen by de *Alcrani*-eilanden hadden op gehoude, gingen wy weder t' zeil, en ſtuurden Zuidelyk na de vaſte Kuſt: dus quamen wy met een Ooſt-Noord-Ooſte wind een weinig te lywaard van de Kaap *Catoch*, laverende onder den Oever, tot dat wy dezelve bereikt hadden. Van daar ſtelden wy onze koers Noordelyk, hebbende den wind O. ten Z. Het naaſte land daar wy na ſtuurden was de Kaap *Antonio*, zynde de Weſtelykſte punt van 't Eiland *Cuba*, omtrent 40. mylen van de Kaap *Catoch* gelegen.

Zom-

Digitized by Google

Zommige als zy uit de Baai zeilen, houden langs 't land van *Jucatan*, tot dat zy aan 't Eiland *Cozumel* komen, en dan ſteken ze over na *Cuba*; en zo de wind hen dient, lopen zy zo hoog als de Kaap *Coriëntes*, eer zy op *Cuba* aan zeilen; want in hun vaart derwaards lopen ze zo veel perykel niet, van door de ſtroom tuſſchen de twee Kaapen na 't Noorden gevoerd te worden, gelyk wy, die onze koers Noordwaards ſtellende tot op de hoogte van 22. gr. 30. min. als toen wendden, en met een Ooſten wind 24. uuren lang Z. Z. O. ſtuurden: Wy namen daar op de hoogte van de Zon, gelyk 's daags te voren, en bevonden ons op 23. gr., zynde in 24. uuren 30. Engelſche mylen agterwaards gedreven. Wy hadden toen 't Canaal tuſſchen de twee Kaapen voor ons, dog waren Benoorden die beide. Egter quamen wy eindelyk by den Oever van *Cuba*, aan 't Noorden van 't Eiland, 7. of 8. mylen van de Kaap *Antonio*. Wy zagen nu, en liepen ook tuſſchen eenige van de *Colorado's* ondiepten, en vonden een zeer goede kil tuſſchen eenige Klippen die boven water uitſtaken. Tuſſchen deze ondiepte en *Cuba* vonden wy een redelyk wyde kil, en goede ankergrond, en zynde tot op een myl na aan de Kaap gekomen, lieten wy 't anker vallen, en gingen na land om water, dog vonden niet. Tegens den avond, toen de Land-wind op quam, ligteden wy 't anker weder, en de Kaap te boven laverende, zeilden wy langs de Zuid-zyde van 't Eiland, bedienende ons van de Zee-en Land-winden. Want hoewel wy nu al twee Maanden van *Triſt* waren geweeſt, en dat het toen de tyd des jaars van de Noorde-winden was, egter hadden wy dezelve nog niet gehad; daarenboven week onze Kits in 't zeilen zo te lywaard, dat men niet verwagten konde *Jamaïca* te zullen bereiken, enkelyk met laveren, al was 't dat wy de Zee-en Land-winden zomtyds te baat hadden. Omtrent een week daar na quamen wy by 't Eiland *Pines*, en zeilende 7. of 8. mylen langs 't zelve, ſtaken toen Zeewaard in, en quamen den derden dag 's morgens aan 't Weſt-einde van groot *Caymanes*. 1675.

Ondiepten van Colorado

Dit Eiland legt 40. mylen Bezuiden *Pines*, en 15. Beweſten klein *Caymanes*; wy ankerden aan 't Weſt-eind, omtrent een halve Engelſche myl van het ſtrand. Wy vonden 'er geen water nog mondkoſt, maar zagen veele Krokkodillen, waar van zommige nauwelyks voor ons uit de weg weken. Wy doodden 'er geen (hoewel wy 't gemakkelyk hadden konnen doen) ſchoon onze voorraad begon klein te worden. Indien 't in de Maanden van Juny of July was geweeſt, wy zouden 'er na allen ſchyn Zeeſchildpadden gevonden hebben, want zy plagten aan dit Eiland al zo veel te komen, als aan klein *Caymanes*. Wy bleven 'er maar 3. of 4. uuren, en ſtuurden toen weder na *Pines*, om te zien of wy daar eenige Os-

Groot Caymanes.

Digitized by Google

1675. ſen of Verkens konden vangen, dewyl die daar veel zyn. Den tweden dag 's morgens quamen wy aan 't Weſt eind van *Pines*, en lopende 4. of 5. Engelſche mylen Noordwaards, ankerden wy op 4. vadem waters, zuivere zandgrand, omtrent 2. mylen van den Oever, tegen over een Kreek, die door *Mangroves* in een wyde Meir loopt.

Pines. HET Eiland *Pines* legt aan de Zuidzyde, na 't Weſt-eind van *Cuba*, 3. of 4. mylen daar van af. De Kaap *Coriëntes* op *Cuba* is 5. of 6. mylen Beweſten 't Eiland *Pines*. Tuſſchen *Pines* en *Cuba* zyn veel kleine Bos agtige Eilandjes, hier en daar verſtrooid, zo dat 'er genoegzame diepte is voor Schepen om tuſſchen door te zeilen, en zo my gezegd is, kan men 'er bequamelyk ankeren. De *Jamaïca's* Vaartuigen paſſeeren zomtyds tuſſchen *Cuba* en *Pines*, wanneer ze te loefwaard op moeten, om dat daar geen holle Zee gaat, en zy weten dat zy 'er Land-winden aantreffen, en dat zy 'er konnen ankeren als ze willen, en al zo 't gety te baat nemen; en wanneer zy 't Ooſt-eind van *Pines* voorby zyn, konnen ze Zeewaards inlopen, of zo zy bekend zyn onder de kleine Eilandjes Beooſten *Cuba*, konnen ze tuſſchen dezelve Ooſtwaards zeilen, en zig ſteeds van de Land-winden bedienen, en t'elkens ankeren. Daarenboven indien hun voorraad ſchaars is, zy vinden daar *Jamaïca's* Schildpadvangers, of zy konnen zelve wel Schildpadden vangen. Ook is 'er overvloed van velerlei Viſch; maar zo ze niet met hoeken, ſnoeren, harpoenen, of ander Viſſchers gereedſchap voorzien zyn, nog Schildpadvangers aantreffen, dan konnen ze aan *Cuba* zig wel van Verkens-of Oſſen-vleeſch voorzien.

Soldaten van de Kaap Coriëntes. MAAR daar is een groot gevaar als men tuſſchen *Pines* en *Cuba* doorvaart, wegens een Spaanſche bezetting van omtrent 40. Soldaten, aan de Kaap *Coriëntes*, dewelke een grote *Periagó* houden, die wel van riemen en zeilen voorzien is, en waar mede zy, als ze een klein Vaartuig zien, uit lopen, en zelden het leven meer verſchonen dan de goederen der gene die in hun handen vervallen, uit vrees dat zy 't mogten na vertellen. Zodanige ſchelmeryen worden dikwils gepleegd, niet alleen daar, maar ook op verſcheidene andere plaatzen in *Weſt-Indiën*, en dat zelfs omtrent zodanige die komen om met de Spanjaarden handel te dryven. 't Is waar, de Kooplieden en andere ſatzoenlyke Ingezetenen zyn geenzins ſchuldig aan zodanig bedryf; maar 't zyn de Soldaten, en 't ſchuim des volks, beſtaande gemeenlyk uit *Mulatto's*, of eenige andere zoort van Indianen, die voor zeer woeſt en wreed gehouden worden.

't Eiland Pines beſchreven. HET Eiland *Pines* is 11. of 12. mylen lang, en 3. of 4. breed. Het Weſt-eind is laag land, met *Mangroves* begroeid, agter welke een Meir is, ruim een Engelſche myl wyd, lopende Ooſtwaards; ook is 'er een klei-

ne

ne Kreek van 2 of 3. voet water, die in Zee uit loopt. Het Meir of de poel is zo ondiep, dat men met een Cano niet tot op 20. of 30. ſchreden den Oever kan naderen. De Zuidzyde van 't Eiland is laag, plat, en klippig; de klippen zyn ſtyl aan de Zeekant, zo dat men daar niet kan ankeren, maar wel aan de Weſtzyde, op een goede zandgrond. Het Eiland in zig zelfs is hoog land, met veel Gebergte, en in 't midden een zeer hoge Berg die boven alle de andere uitſteekt. De boomen die daar groeyen, zyn van verſcheidenerlei zoort, my meeſtendeels onbekend. In 't laag moeraſſig land by de Zee groeyen rode *Mangroves*, maar op 't vaſt Gebergte Pyn-boomen: van deze zyn 'er heele boſſchen, van een goede hoogte en dikte, zo dat men bequamelyk ſtengen, of maſten voor kleine Schepen, daarvan kan maken. Aan 't Weſt-eind is een redelyk grote Rivier van verſch water, maar men kan 'er aan de Zee kant niet by komen, wegens de *Mangroves*, die 'er in zulk een menigte ter weder zyde groeyen, dat 'er geen door komen aan is. 1675.

De Land-dieren zyn Oſſen, Verkens, Herten, enz. ook zyn 'er veel kleine Weiden daar de Oſſen en Herten lopen, en in de Boſſchen groeid ſpys voor de Verkens. Men heeft 'er ook een zoort van *Racoenen* of Indiaanſche Konynen, en op zommige plaatzen menigte van Land-Schildpadden en Land krabben van tweederlei zoort, witte en zwarte: Beide maken ze holen in de grond gelyk de Konynen, alwaar zy zig by dag onthouden, en by nagt komen zy 'er uit, en eeten gras, kruid, of zodanige vrugten als ze onder de boomen vinden. De *Manchaniel*-vrugt, die andere Beeſten of Vogelen niet proeven, eeten zy graag op, zonder eenig leed daar door te ontvangen: maar egter zyn deze Krabben fenynig voor menſchen en beeſten die 'er van eeten, waar en tegen andere zeer goede ſpyze zyn. De witte Krabben zyn de grootſte, zommige zyn zo groot als twee mans vuiſten, zy zyn van fatzoen als Zee-krabben, en hebben een grote ſchaar, waar mede zy zeer fenynig nypen, en niet los laten, al verpletterde men hen, voor dat men de ſchaar ook breekt; maar zo 't gebeurd dat ze uw vinger vatten, dan is 't beſte middel uw hand en de krab t' zamen vlak op de grond neer te leggen, want dan laat hy terſtond los, en kruipt weg. Deze witten houden zig in moeraſſige ſlykerige grond by de Zee, zo dat de Vloed in hun holen ſpoeld; maar de zwarte krab is reinlyker, en maakt zyne holen in zandige aarde. De zwarte zyn doorgaans vet, en vol van eyeren, en men houd ze ook beter om te eeten, hoewel ze beide wel ſmaken. Gedierte. Land-kraqqen.

Op dit Eiland zyn ook veele *Aligators* en Krokkodillen, de ſtoutſte, zo gezegd word, in geheel *Weſt-Indiën*. Ik heb gehoord, dat ze wel een Krokkodillen.

Digitized by Google

1675. Cano hebben gevolgd, en hun ſnuit over 't boord geſtoken, met de bek wyd open, als of zy 't volk wilden verſlinden: dat de Krokkodillen ook, wanneer het bootsvolk aan land was, by nagt wel by hen zyn gekomen, hen van 't vuur hebben weggejaagd, en hun ſpyze op gegeten. Zulks dat wanneer de Kapers op dit Eiland ter jagt gaan, zy altoos ſchildwagten uit zetten, om op dit verſlindend gedierte te paſſen, zo wel als op andere plaatzen, om op zyn hoede te zyn tegen vyanden; en dat voornamelyk in de nagt, om van deze Dieren in de ſlaap niet verſlonden te worden.

De Spanjaards van *Cuba* hebben hier eenige Kudden Verkens, met eenige Indianen of *Mulatto's* die 'er op paſſen. Ook zyn 'er jagers, die zig met het dooden van wilde Verkens en Oſſen geneeren. Het word gezegd een zeer nat Eiland te zyn; ik heb horen zeggen, dat het daar 't gehele jaar door alle dagen, meer of min regent: maar dit zal een misſlag wezen, want daar viel geen regen, zo lang wy daar waren, ook beſpeurde men niets daar van op andere plaatzen van 't Eiland.

Jagt op Oſſen en Verkens.

Wy waren zo dra niet ten anker gekomen, of wy gingen met ons vyven aan land, latende den Kok en den jongen alleen t' Scheep: Wy hadden maar 2. ſlegte Vogel-roers, die wy mede namen, om Oſſen of Verkens te ſchieten. Wy voeren in de poel, en vonden aldaar diepte genoeg voor onze Cano, hoewel 'er op zommige plaatzen ook niet veel over ſchoot. Toen wy by na over waren zagen wy 8. of 10. Bullen en Koeyen aan den Oever digt by de Zee gaan weiden. Dit gaf ons goede hoop; wy roeiden derhalven ter zyde dit Vee, en traden by een Zand-baai aan land, een halve Engelſche myl daar van daan; wy zagen daar veel voetſtappen van mannen en jongens welker indruk ons toeſcheen 8. of 10. dagen oud te zyn, en wy zagen 't aan voor een zoort van Spaanſche Jagers. Dit ontruſte ons wat. Maar dewyl het toen Kerstyd geweeſt was, geloofden wy dat ze na *Cuba* over gegaan waren om dezelve daar te houden, derhalven gingen wy op de jagt. De Bootsman en onze Paſſagier *Willem Wooders* een roer hebbende, en zig inbeeldende dat ze wel op 't ſchieten afgeregt waren, gingen na het Vee dat wy zagen eer wy aan land quamen, terwyl ik en onze Capitein regt op 't Boſch aan gingen. De vyfde man die meer zin in 't viſſchen dan in 't jagen had, bleef in de Cano; en had hy een harpoen gehad, hy mogt meer viſch gekregen hebben, dan wy vleeſch; want de Beeſten de lugt van onze twee mannen krygende liepen weg, waar op zy Landwaard in gingen om eenig ander wild op te zoeken.

De Capitein en ik hadden geen quartier gegaan, of wy quamen onder een Kudde van omtrent 40. zo grote als kleine Verkens: De Capitein ſchoot 'er een van, maar zy liepen alle weg, en ſchoon wy 't bloet een groot eint weegs volg-

volgden, egter konden wy 't geſchotene nog eenig ander niet aantreffen, alhoewel wy de Boſſchen geſtadig door kruiſten, op hoop van nog eenig wild voor den nagt aan te treffen; dog te vergeefs, want wy zagen 'er niet een meer dien dag. Tegens den avond keerden wy weder na onze Boot, zynde moede, en moeyelyk om onzen tegenſpoed. Ondertuſſchen was de Bootsman en zyn makker nog niet weder gekomen; wy wagteden derhalven tot dat het donker was, en gingen toen zonder hen na boord. Den volgenden morgen by tyds voeren wy weder na land, zo om te zien of wy iets konden vangen, als om onze 2. mannen op te zoeken, welke wy dagten dat nu mogten weder gekeerd zyn ter plaatze daar zy aan land getreden waren. Dog hen niet ziende gingen de Capitein en ik weder op de jagt, hoewel met geen beter geluk, dan 's daags te voren. 1675. Miſſen hun maats

Ook zagen wy dien gantſchen dag niet een Os of Verken, ſchoon wy 't ſpoor daar van wel gewaar wierden. Dien dag doodde hy, die in de Boot op paſte, een jonge Zwaard-viſch met de Bootshaak, want daar waren 'er veele, als mede *Narſen* en Dog-viſch, die in 't water ſpeelden. Hy had ook een ſtroom verſch water ondekt, maar dezelve was zo digt met rode *Mangrove* bezet, dat het onmogelyk was een vat daar uit te vullen; en wy konden ter nauwer nood iets daar uit krygen om te drinken. Onze twee mannen, die 's daags te voren uit gegaan waren, quamen nog niet opdagen, zo dat wy toen het donker wierd, weder aan boord quamen, zynde zeer bekommerd dat ze in handen van Spaanſche Jagers mogten vervallen zyn. Indien wy daar van verzekerd waren geweeſt, wy zouden terſtond t'zeil gegaan zyn, want daar zoude geen kans geweeſt zyn hen te loſſen, maar wy zouden perykel gelopen hebben van zelve gevangen te worden. Deze gedagten hielden my den gantſchen nagt wakker. Niettemin wy gingen den volgenden morgen by tyds al weder aan land. Dog eer wy aan de poel quamen, hoorden wy een roer los branden, waar door wy verſtonden dat onze twee mannen daar waren: wy ſchoten daar op een ander af tot antwoord, en roeiden zo ſnel als wy konden om hen af te halen, dewyl ons voornemen was aanſtonds t'zeil te gaan. Want uit de Zuidelyke en Zuid-Weſte winden met een heldere Lugt, vermoedden wy dat 'er een Noorden op handen was. Het land belette ons toen dat wy de kim niet konden zien in 't Noord-Weſten, anders zouden wy een zwarte wolk gewaar geworden zyn, die een zeker teken van een Noorden wind is. Aan land komende, vonden wy onze twee mannen. Zy hadden den eerſten dag een Verken gedood, maar dewyl zy in de weg verdwaalden, waren zy genoodzaakt om den volgenden dag zeer ſterk te gaan, zo dat ze hun meeſte vleeſch weg ſmeten, om te minder bezwaard te zyn. 't Wierd even- En vinden ze weder.

evenwel donker eer ze by de poel quamen, zulks dat ze toen nog een myl van ons zynde, een vuur maakten en hun vleesch brieden. Na dat zy hun buiken vol gegeten hadden, gingen zy leggen slapen, egter was 'er voor ons nog wat overgeschoten. Wy keerden met dit overschot van 't gebraad na boord, en toen wy ons redelyk daar mede hadden verzaad, wonden wy ons anker op, en gingen Zuidwaards t' zeil, stuurende langs het Eiland. En na dat wy de Zuid-Wester hoek te boven waren, stuurden wy O. Z. O. Toen wy 't anker op wonden, hadden wy een mooye Weste wind, maar hy schoot met der tyd N. W. Wy waren nu aan de Zuidwester hoek van *Pines* gekomen, en daar waaide een sterke koelte, die twee dagen duurde, en toen N. N. W., en eindelyk gantsch N. draaide. Wy liepen toen Z. O., want het waaide hard, en wy konden niet digter by de wind zeilen. Van Noord liep de wind N. N. O., zo dat zyn grootste kragt toen gebroken was, alhoewel 't nog hard waaide. Daar na quam de wind in 't Noord-Oosten, en bleef zo omtrent 4. uuren, en ging dus allengskens leggen, lopende O. ten Noorden, alwaar hy staan bleef. Wy hadden gehoopt, dat de Noorde wind ons tot aan *Jamaïca* zoude gebragt hebben, en 't moeide ons dat wy dus in onze hoop bedrogen waren; want wy konden het Eiland niet zien, schoon wy gissing maakten dat wy 'er niet verre af waren. Tegen de middag namen wy de hoogte, en bevonden ons op die van het Eiland te zyn. Wy hadden nu geen spys meer aan boord: De Capitein vraagde ons derhalven wat ons gevoelen was, en op wat wyze wy spoedigst aan land zouden konnen komen, 't zy om aan *Jamaïca* te geraken, of voor de wind na de Zuidelyke Eilandjes te lopen. Al het volk, behalven ik, wilden na die Eilandjes, zeggende dat ons Schip zo slegt zeilde, dat het noid zonder behulp van Zee-en Land-winden, te loefwaard op zoude komen, en dat wy de winden, zo verre van land zynde, niet konden verwagten; waar en tegen 't waarschynelyk was, dat wy binnen 2. of 3. dagen by de Zuider Eilandjes zouden zyn, als wy derwaards stuurden; en dat wy daar mondkost genoeg, 't zy Visch of Vleesch, zouden vinden. Ik zeide hen dat zulks aan 't geluk van de vangst hing, en dat wy misschien al zo weinig aan de Zuider Eilandjes zouden krygen, als op 't Eiland *Pines*, alhoewel daar veele Ossen en Verkens waren, en nogtans hadden wy ze niet konnen vangen: behalven dat, mogten wy zes of zeven dagen onder wege zyn, eer wy aan de Eilandjes quamen, en wy zouden al dien tyd moeten vasten, 't welk ons zuur genoeg zoude vallen, al duurde het maar drie of vier dagen, en ons zo zoude afmatten, dat wy niet zouden konnen jaagen. Daar en tegen indien wy nog een dag of twee na *Jamaïca* stuurden, zouden wy 't na allen

Gebrek van spys.

schyn

ſchyn in 't gezigt krygen, en zo na by komen, dat wy onze Boot zouden konnen zenden, om mondkoſt van daar te halen, al waar 't dat wy 'er niet ten anker konden komen; want na allen ſchyn waren wy zo verre van 't Eiland niet, of wy zouden 't hebben konnen zien, indien 't helder weêr was geweeſt, en 't hangen der wolken ons het gezigt daar van niet benomen had. Zommige ſtonden myn gevoelen toe; maar egter wierd beſloten, na de Zuider Eilandjes te ſtuuren, en daar op vierden wy de ſchoot, ſchikten de zeilen, en ſtuurden N. N. W. Dit mishaagde my zo, dat ik in myn kooi kroop, en zeide dat wy alle ſtonden uitgehongerd te worden. 1675.

Ik kon niet ſlapen, ſchoon ik my neergelegd had, want ik was zeer ontruſt door de gedagten van 3. of 4. dagen, of een week te moeten vaſten, dewyl wy reeds al vry wat hadden uitgeſtaan. En 't was enkelyk by geval dat onze ſpys zo lang geduurd had; want wy hadden twee vaten vleeſch met ons genomen, om te verkopen; dog het was zo ſlegt dat het niemands gading was geweeſt, het welk ons daar na te goed quam, toen onze eigen voorraad op was. Wy kookten 'er dagelyks twee ſtukken van, en dewyl alle onze erwten op waren, en wy bykans geen meel meer hadden, ſneden wy 't vleeſch, na dat het gekookt was, in kleine ſtukjes, en kookten het dan nog eens in water, met een weinig meel daar by, 't welk wy dan t' zamen met lepels aten. En zeker men kon 't niet wel anders eeten, want hoewel het juiſt niet ſtonk, egter had het een zeer quade ſmaak, en was gantſch mager, zonder het minſte vet; en dewyl 't brood en meel zeer ſchaars by ons was, konden wy geen kluitjes maken om 'er by te eeten. Maar om tot onze reize te komen. Ik had niet boven drie glazen in myn kooi gelegen, of daar wierd op het verdek geroepen, *Land! Land!* Ik was zeer verblyd over deze maare, en wy alle konden het terſtond zeer klaar zien. Het eerſt dat wy zagen was hoog land, 't welk wy bemerkten *Bluefields* Berg te zyn, door een bogt boven in de top, met twee uitſteekzels ter weder zyde. Het lag N. O. ten Ooſten van ons, en wy hadden de wind O.; wy wendden daar op terſtond, en ſtuurden N. N. O., en zagen kort daar na de gantſche Kuſt, zynde niet boven 5. of 6. mylen daar van af. Wy zeilden al voort dien gantſchen agtermiddag, zonder dat wy 't juiſt op eenige plaats gemunt hadden, zynde van voornemen 't anker te laten vallen, daar wy maar konden aan komen. 's Anderendaags vry na aan land gekomen zynde, tuſſchen de Punten van *Bluefield* en *Nigril*, en hebbende de wind ruim genoeg om 't laatſte te beſtevenen, ſtuurden wy derwaards; en ziende een Scheepje omtrent twee mylen ten Noord-Westen van ons, dat tekens maakten om met ons te ſpreken, door 't op en neer

Zien Land.

Digitized by Google

1675. hyſſen van de mars-zeilen, poogden wy 't zelve te vermyden, en zeilden digter na den Oever, tot dat wy omtrent 3. uuren na de middag, tot onze grote blydſchap, voor *Nigril* ankerden, hebbende 13. weken onder wege geweeſt. Ik geloof dat noit Schip, voor, nog na uit de Baai komende, zulk een omweg gedaan heeft, hebbende eerſt op 't rif van *Alcrani* geſtoten, en toen die Eilanden bezogt, en daar na tuſſchen de ondiepten van *Coloredo* gezeild, naderhand op groot *Caimanes*, en eindelyk op *Pines* geweeſt, hoewel te vergeefs. En in al dat omzwerven kregen wy zo veel ondervinding, gelyk als of wy ten dien einde uitgezonden geweeſt waren.

Zo dra wy ten anker quamen, zonden wy onze Boot aan land, om mondkoſt voor ons te kopen, na dat wy zo lang hadden moeten byleggen en vaſten; en wy meenden een ſchaal *Punch* te drinken, toen Capitein *Rawlins*, voerende een Nieuw Engelands Vaartuig, dat wy te *Triſt* gelaten hadden, en een Mr. *John Hooker*, die een jaar in de Baai had hout gehakt, en nu daar mede te *Jamaïca* gekomen was om het te verkopen, by ons aan boord quamen, en in de Cajuit genodigd wierden, om met ons te drinken. De Kom daar omtrent drie ſtoop in was, was nog onaangeroerd, wanneer Mr. *Hooker*, dien 't gebragt was van Capitein *Rawlins*, de Kom in de hand houdende, zeide dat hy zig met een eed verbonden had, maar drie teugen ſterken drank op een dag te drinken: en daar op zette hy de Kom aan de mond, en liet het in eenen teug af lopen; waar door hy zig ten eerſten dronken maakte, en ons in onze verwagtinge te leur ſtelde, tot dat wy een ander ſchaal toegemaakt hadden. Den volgenden dag quamen wy met een heldere Noord-Weſte wind te *Port Royaal*, en eindigden daar mede deze moeyelyke togt.

Grote zuiper.

II. HOOFDSTUK.

Des Schryvers twede togt na de Baai van Campeche, *zyn aankomſt aan 't Eiland* Triſt, *alwaar hy zig by de Houthakkers vervoegt. Beſchryving der Kuſt van de Kaap* Condecedo *tot aan* Triſt. *De Zoutpannen. Zout voor de Spanjaarden door de Indianen vergaderd. Hina een aanmerkelyke Berg. De Paardehoef-viſch. De* Triangle *Eilanden. De Stad* Campeche *tweemaal ingenomen. Deszelfs voornaamſte Handel, Kattoen. De Rivier* Champeton, *en deszelfs Verwbout. De Haven en 't Eiland van* Port Royaal. *Steekelig gras.* Sapadillos-*boomen. Beſchryving van 't Eiland* Triſt. Coco-*pruimbeeſter, Druive-boom, Gedierte, Hagediſſen. Het Meir* Fermina, *en*

Digitized by Google

en 't ſterk gety: De Rivier Summaſenta, *en de Stad* Chucquebul. 1676.
Serles *Eilandje. Capitein* Serles, *zyn avantuur. De Ooſter en Weſter Meiren, van de Houthakkers bewoond. Eyke-boomen daar, en nergens anders binnen de* Zonnekeerkringen *groeyende. De oorſprong van de Verwhout-handel. 't Regen Saizoen en de grote Vloeden door de Noorde winden veroorzaakt. Het droog Saizoen. Het wilde* Pyn-*gewas. De Verw-hout-boom. Bloed-hout, Stokviſchhout en Cam-hout. Beſchryving van eenige Dieren. Meerkatten met lange ſtaarten, Mieren-eeters,* Armadillo's, *Tyger-katten, driederlei Slangen, grote Spinnekoppen, grote Mieren, en derzelver nesten. Brommende Vogeltjes, Meerels, Tortelduiven,* Quams, Correſos, *Kreng-kraayen. Geſnavelde Vogels, Eenden, Reygers, Krabvangers, Pellikanen, Water-ravens. Viſch-valken. Verſcheidenerlei zoorten van Viſch,* Aligators, *Krokkodillen. Een* Ierſch *man van een* Aligator *gebeten.*

HEt duurde niet lang na onze aankomſt te *Port Royaal*, of wy wierden afbetaald en ontſlagen. En dewyl Capitein *Johnſon* van *Nieuw Engeland* weder na de Baai van *Campeche* ſtond te gaan, nam ik de gelegenheid om als Paſſagier met hem te varen, zynde van voornemen my tot het houthakken te begeven. Ik verzorgde my tot dien einde met zodanig gereedſchap als nodig was, namelyk bylen, houmeſſen, zaagen, beytels, wiggen, enz, een Tent om in te ſlapen, een roer met kruid en lood, enz. En na dat ik een volmagt aan Mr. *Flemming*, een Koopman te *Port Royaal* gegeven had, zo om te verhandelen 't gene ik hem toezond, als om my over te zenden 't gene ik quam te ontbieden, nam ik myn afſcheid van myne vrienden, en begaf my t' Scheep.

OMTRENT het midden van February, 1676. zeilden wy van *Jamaïca*, en quamen met een ſchone wind en goed weêr haaſt aan by de Kaap *Catoch*, alwaar wy een ſterke Noorde wind kregen, die twee dagen duurde. Daarom zette de Paſſaad-wind zig O. N. O., die ons ſpoedig aan 't Eiland *Triſt* bragt. Ik vervoegde my haaſt in de Weſter-kreek van 't Wester-Meir by eenige oude Houthakkers, om neffens hen te arbeiden. Maar ik zal van myne eigene zaken niet verder ſpreken, voor dat ik een beſchryving gegeven hebbe van 't Land, en deszelfs gewas, met eenige byzonderheden, nopende de Houthakkers, hun jagt op Oſſen, 't bereiden van huiden enz.

Ik heb in myn vorige togt de Kuſt van de Kaap *Catoch* tot aan de Kaap *Conaccedo* beſchreven. Dies zal ik nu beginnen, daar ik af brak, en de-

Digitized by Google

1676. zelfde wyze volgen, om eenigzins een verhaal te geven van de Kuſt der Baai van *Campeche*, dewyl ik goede kenniſſe daar van heb, door veele kleine Togtjes die ik van *Triſt* deed geduurende myn verblyf aldaar.

De Baai van Campeche.

De Baai van *Campeche* is een diepe bogt van 't Land, van de Kaap *Condecedo* van 't Ooſten, tot aan de Punt die van 't hoog land van *St. Martens* uitſchiet aan 't Weſten. Deze plaatzen leggen omtrent 120. mylen van malkanderen, en tuſſchen dezelve zyn veele grote en vaaabare Rivieren, wyde Meiren, enz, van alle welke ik ordentlyk zal handelen, als mede van 't land aan de Kuſt, deszelfs Aardryk, Gewas, enz. beneffens eenige aanmerkingen van boomen, planten, gewaſſen, dieren, en Inboorlingen van 't land.

Van de Kaap *Condecedo* tot aan de Zoutpannen is 't 13. of 14 mylen, de Kuſt loopt Zuidelyk, en is t'enemaal een Zandbaai, ook is het land binnewaards dor en zandig, brengende alleenlyk eenige heeſteragtige bomen voort. Omtrent in 't midden tuſſchen deze twee plaatzen, vind men in 't zand gravende zeer goed verſch water.

Zoutpannen.

By de Zoutpannen is een kleine Haven voor Barken, dog men heeft 'er niet boven 6. of 7. voet water, en digt by de Zee, een weinig Landwaard in, is een grote Zoutpan, behorende tot de Stad *Campeche*, dewelke veel Zout uitlevert. Wanneer het Zout zig tot korlen zet, 'twelk is in de Maanden May en Juny, krygen de Indianen bevel van de Spanjaarden, om op te paſſen, en het in grote ſpitze hopen te vergaderen, die boven ſcherp toelopen gelyk de riggel van een huis: deze hopen bedekken zy met droog gras en ried, 't welk ze dan in de brand ſteken: hier door word het buitenſte Zout tot een harde korſt gebrand, die zig zo digt ſluit, dat 'er geen regen door kan, zulks dat het Zout droog bewaard word, zelfs in 't aller natſte Saizoen.

Hoe 't bewaard word.

De Indianen, die gelyk ik gezegd heb het Zout dus tot hopen vergaderen, paſſen hier by beurten 40. of 50. huisgezinnen te gelyk op, zo lang deze tyd van korlen duurd: egter hebben ze geen hutten om in te wonen, ook laten zy zig daar niet aan gelegen zyn, dewyl ze alle weken door andere Indianen afgeloſt worden. Zy ſlapen alle onder den bloten Hemel, zommige op de grond neer, dog de meeſte egter in een ſlegte hangmat, aan boomen of ſtaken vaſt gemaakt. Hun ſpys is niet beter dan hun leger, want terwyl zy daar zyn, krygen ze niet anders te eeten dan *Tartillo's* en *Poſole*. *Tartillo's* zyn kleine koeken van meel en Indiaanſch Koorn; en *Poſole* is gekookt Indiaanſch Koorn, waar van ze drank maken. Dog hierna meer daar van, wanneer ik zal handelen van de Inboorlingen en hun manier van leven. Als het Saizoen van korlen voorby is, gaan de Indianen na huis, zonder zig meer met het zout te bemoeyen. Dog de Spanjaards van

Cam-

Digitized by Google

Campeche, die eigenaars van de Zoutpannen zyn, zenden dikwils Barken derwaards om Zout te halen, en daar mede Schepen te bevragten die op de Reede van *Campeche* leggen, en 't zelve na de Baai van *Mexico*, inzonderheid na *Alvarado* en *Tempeck*, twee grote Vifschers Dorpen, voeren. Ik geloof ook dat alle de plaatzen Landwaard in, daar mede verzorgd worden, want my zyn op de gantsche Kust geen andere Zoutpannen bekend, dan deze. Deze Haven der Zoutpannen plagt dikwils van de Engelschen Houthakkers, als ze van *Jamaïca* na *Trist* voeren, bezogt te worden. En indien ze eenige Barken: 't zy ledig of geladen, vonden, zy namen ze met de Indianen die 'er op waren, en verkogten Schip en volk. Dit zeiden ze was by maniere van vergelding, wegens 't ongelyk dat zy van de Spanjaards ontvangen hadden; dog dit was niet dan een voorwendzel, want de Gouverneurs van *Jamaïca* wisten 'er niet van, ook durfden de Spanjaards niet klagen, want zy waren te dier tyd gewoon alle de Engelsche Schepen, die hen in die Gewesten voor quamen, te nemen, ja zelfs zulke die met Suiker van *Jamaïca* na *Engeland* gingen, voornamelyk zo ze ook verwhout in hadden. Dit geschiedde openlyk, want men voerde de Schepen na de *Havana*, men verkogt ze aldaar, en zette het volk gevangen, zonder dat 'er eenig verhaal op was. 1676.

Van de Zoutpannen tot aan de Stad *Campeche* is 't omtrent 20. mylen; de Kust loopt Zuid ten Westen; de eerste 4. mylen langs de Kust in 't nat *Mangrove*-land: dog omtrent 2. mylen Bezuiden de Zoutpannen, na gissing 600. voeten van Zee, is een versche Bron, die bezogt word van alle de Indianen, welke met Bark of Cano die weg voorby komen; want daar is anders geen zoet water daar omtrent, en men moet 'er langs een klein slykerig pad door de *Mangroves* heen gaan. Als men deze *Mangroves* voorby is, ryst de Kust wat hoger, met veele Zandbayen, alwaar men bequamelyk met een Boot kan aan land komen; maar versch water vind men 'er niet, tot dat men aan een Rivier digt by de Stad *Campeche* komt. Het land verder langs de Kust is op zommige plaatzen moerassig, dog meestendeels droog, en niet heel vrugtbaar, want daar groeid niet dan eenig kreupelbosch; dog langs deze gantsche Kust groeid 'er geen Verw-hout, van de Kaap *Catoch* af, tot aan de Stad *Campeche* toe.

Omtrent zes mylen eer men aan *Campeche* komt, is 'er een Berg genaamd *Hina*, alwaar de Kapers gemeenlyk ankeren, en schildwagten op den Berg zetten, om na Schepen uit te kyken die na de Stad gaan. Men heeft 'er overvloed van goede sparre-boomen, maar geen water. Digt aan den Oever vind men een menigte van Schelp-visch, van de Engelschen *Paardenhoef*-visch genaamd, om dat ze van fatzoen en grootte wat daar na Den Berg Hina.

Paardenhoef-visch.

Digitized by Google

1676. gelykt; de rug is rond als die van een Schildpad, de ſchelp dun en bros, gelyk die van een Kreeſt, en ze heeft veele klaauwen; men zegt dat ze wel ſmaakt, maar ik heb ze zelf nooit geproeft.

OMTRENT 25. of 26. mylen Benoorden *Hina* en 30. mylen van *Campeche*, zyn drie lage zandige Eilandjes; aan de Zuidzyde van dezelve is goede ankergrond, maar men vind 'er nog hout, nog water. Gedierte zagen wy 'er ook niet, uitgenomen een menigte van grote Rotten, en *Boobies*, en zulk Gevogelt die wy *Oorlogsmannen* noemen; deze Eilandjes worden de *Trianglees* genoemd, om dat ze in een driehoek leggen. Daar zyn gene andere langs die Kuſt, dat ik gezien hebbe, die eenigzins van den Oever afleggen, dan deze, en de *Alcranies*, in 't vorig Hoofdſtuk reeds beſchreven.

De Stad campeche

VAN *Hina* tot aan *Campeche* is 't omtrent 6. mylen. *Campeche* is een fraye Stad, ſtaande digt aan den Oever in een kleine bogt van 't land, zynde de eenigſte op de gantſche Kuſt, van de Kaap *Catoch* tot aan *Vera Cruz*. Zy vertoont zig mooi, zynde geheel van goede ſteen gebouwd. De huizen zyn niet hoog, maar de muuren zeer ſterk; de daken zyn platagtig op de Spaanſche wyze, en met pannen bedekt. Aan 't eene eind is een ſterke *Citadel* of Fort met Geſchut bepland, alwaar de Gouverneur woond, met een kleine bezetting, om de plaats te verdedigen. Alhoewel dit Fort de Stad en Haven kan beſtryken, egter is het tweemaal ingenomen geweeſt. Eerſt door *Sir Chriſtoffel Mims*, die omtrent het jaar 1659. het van den Gouverneur opgeëiſcht, en drie dagen na een andwoord gewagt hebbende, eer hy zyn volk deed landen, als toen ſtormenderhand innam, en dat maar met klein geweer. My is verhaald dat wanneer de *Jamaïca's* Kapers hem rieden om het by nagt door een Krygsliſt te overrompelen, hy geandwoord zoude hebben, dat hy 't zig een ſchande rekende een overwinning ſteelswyze te verkrygen: zulks dat hy, om kennis van zyne aankomſt te geven, met ſlaande Trommels, en onder 't geſchal van Trompetten, quam aan trekken, en het Fort met den eerſten aanval bemagtigde, en daar door terſtond meeſter van de plaats wierd.

Ingenomen.

HET wierd ten tweedemaal van de Engelſche en Franſche Kapers ingenomen, door een verraſſing, in den jaare 1678. zy quamen by nagt aan land omtrent 2. mylen van de Stad, en voorttrekkende, quamen zy op een pad dat hen derwaards leidde. 's Morgens met het opgaan van de Zon, togen zy de Stad in, zo als veele van de Inwoonders eerſt opgeſtaan waren; deze 't gerugt horende, keken uit, en ziende gewapend volk na 't Fort trekken, meenden zy dat het Soldaten van hun eigene bezetting waren, die uit het land quamen; want 14. dagen of 3. weken te voren, hadden

Digitized by Google

den zy een party uitgezonden, om eenige oproerige Indianen onder te bren- 1676.
gen, dewyl diergelyke muiteryen daar te lande gemeen zyn. Door dit vermoeden trokken de Kapers gaſten zonder eenige tegenſtand door de ſtraten na 't Fort, ja 't volk wenſchte hen goede morgen, en geluk over hun behouden t' huis-komſt, zonder te bemerken dat ze vyanden waren, tot dat ze op de Schildwagten van 't Fort ſchoten, en daar op een hevigen aanval deden; en hebbende 2. ſtukjes, die ze op 't plein vonden ſtaan, na de poort van 't Fort gekeerd, maakten zy zig aanſtonds meeſter daar van. Deze Stad is niet heel ryk, alhoewel ze, gelyk ik gezegd heb, de eenigſte Zeehaven op die gantſche Kuſt is. Het voornaamſte reedzel van het land, is Kattoene lywaad; waar mede de Indianen en ook de armſte Spanjaards zig kleden: het word ook gebruikt om zeilen van te maken, en tot dien einde na andere Geweſten verzonden.

Behalven Kattoenen en Zout van de Zoutpannen, weet ik geen andere Waren die van daar vervoerd worden. 't is waar, eertyds was daar de ſtapel van Verw-hout, waarom men 't zelve nog *Campeche*-hout noemd, alhoewel 't op zyn minſt 12. of 14. mylen van de Stad groeide. Verw-hout.

De plaats daar de Spanjaards het toen hakten, was aan een Rivier genaamd *Champeton*, 10. of 12. mylen van de Stad *Campeche*, van waar de Kuſt Zuid loopt, zynde het land vry hoog en klippig. De Indianen die daar omtrent woonden, wierden gehuurd voor een *Reaal* 's daags, om het af te houwen; en 't was toen 90. 100. of 110. pond ſterl. de ton, of 't half laſt, waardig.

Na dat de Engelſchen *Jamaïca* hadden ingenomen, en in deze Baai begonden te kruiſſen, vonden zy veele Barken daar mede geladen; maar dewyl de waarde daar van hen onbekend was, lieten zy ze dryven, of verbrandden dezelve, behoudende alleenlyk de ſpykers en 't yzerwerk, een zaak zeer gemeen by de Kapers, zonder agt te ſlaan op de lading. Maar Capitein *James* nam eindelyk een groot Schip dat met hetzelve geladen was, en bragt het in *Engeland*, om het daar tot een Kaper te laten vermaken: dog buiten zyne verwagtinge verkogt hy 't hout tot een hoge prys, hoewel hy het te voren zo weinig agtte, dat hy op zyn gehele wederom Reize daar van gebrand had. Na dat hy weder aan *Jamaïca* gekomen was, vonden de Engelſchen de plaats in deze Baai, alwaar het groeide, en indien ze geen Prys in Zee aantroffen, voeren ze na de Rivier *Champeton*, alwaar ze verzekerd waren dat ze grote houtſtapels zouden vinden, die aan de Zeekant gereed ſtonden, om t' Scheep gebragt te worden. Dit was hun gemeen gebruik, tot dat eindelyk de Spanjaards daar Soldaten leiden, om dit roven te beletten. Een koſtelyke waar.

De

1676. De Engelſchen hadden nu kennis aan deze boomen gekregen, en wiſten hoe ze groeiden; dies begonden ze langs andere Kuſten daar na te zoeken, tot dat zy eindelyk grote boſſchen daar van vonden, eerſt by de Kaap *Catoch*, 't welk de eerſte plaats was daar zy zig neer zetteden om Verw-hout te hakken, waar mede zy veele Schepen na *Jamaïca* en andere plaatzen bevragteden. Maar dewyl het hout daar begon ſchaars te worden, vonden zy 't Meir van *Triſt* in de Baai van *Campeche*, alwaar zy zig zederd met dien handel beholpen hebben, tot der tyd toe dat ik daar quam. Maar om voort te gaan.

Van de Rivier *Champeton* tot aan *Port Royaal* is 't omtrent 18. mylen, de Kuſt loopt Z. Z. W., of Z. W. ten Zuiden, zynde laag land, met een zandigen Oever aan de Zee, en eenig Geboomte, beneffens eenige Weilanden en kreupelboſch Landwaard in. Tuſſchen *Champeton* en *Port Royaal*, is maar eene Rivier genaamd *Port Eſcondede*.

Port Royaal. Port Royaal is een brede ingang in een Zoutpan van 9. of 10. mylen lang, en 3. of 4. wyd, hebbende een opening aan ieder eind. Deze Mond van *Port Royaal* is een bank, waar op men 9. of 10. voet water heeft; binnen de bank is het diep genoeg, en ter wederzyde kan men bequaam ankeren. De ingang is omtrent een Engelſche myl wyd, en twee zulke mylen lang, met een mooye zandige Oever ter wederzyde, en een effen vlakte om te landen.

De Schepen ankeren gemeenlyk aan de Ooſt-zyde naaſt aan *Champeton*, zo om dat daar eenige putten zyn, door de Kapers en Houthakkers gegraven, als om buiten het gety, 't welk daar zeer ſterk vloeid, ten anker te leggen. Deze plaats is kenbaar genoeg, om dat het land zig van daar Weſtwaards uit ſtrekt, en zo 65. of 70. mylen verder loopt.

Aan de Weſtzyde van deze Haven is een laag Eiland, het welk wy *Port Royaals* Eiland gewoon zyn te noemen, en aan de eene zyde van den ingang legt, gelyk het vaſte land aan de andere. Het is omtrent 3. mylen lang, en 2. Engelſche mylen breed, ſtrekkende zig O. en W. Het Ooſteind van dit Eiland is zandig, en weinig belemmerd van geboomte, met eenig gras dat een prikkelige klits voort brengt, niet groter dan een graauw erwt, 't welk het moeyelyk maakt om 'er barvoets door te gaan, gelyk de Baai-lopers dikwils doen. Men vind 'er eenige Boſchjes van *Burton*, en na 't Weſten groeyen eenige grote *Sapadillo*-boomen, welker vrugt langwerpig, en zeer aangenaam is. Het overig gedeelte is wat boſchagtiger, voornamelyk na de Noordzyde, die digt aan den Oever vol van witte *Mangroves* ſtaat.

Aan de Weſtzyde van dit Eiland, is een ander klein laag Eiland, genaamd

Digitized by Google

naamd *Triſt*, afgeſcheiden van 't vorige door een kleine zoute kreek, die nauwlyks zo wyd is dat men 'er met een Cano in roeyen kan. 1676.

't Eiland Triſt.

Het Eiland *Triſt* is op zommige plaatzen een myl breed, en omtrent 4. mylen lang, ſtrekkende zig O. en W. Het Ooſt-eind is moeraſſig, en vol van witte *Mangroves*, en de Zuidzyde desgelyks. Het Weſt-eind is dor en zandig, op 't welk een zoort van lang en dor gras groeid; deze hoek lands is veldagtig, en op dezelve waſſen ook eenige *Palmetós*-boomen; de Noordzyde van 't Weſt-eind is vol van *Coco-Pruim*-boomtjes, en eenige Druiven.

Dit *Coco-Pruim*-boomtje is agt of negen voet hoog, en heeft veele takken. De baſt is zwart en glad, de bladeren vry groot en langwerpig, en van een donker groen. De Vrugt is van grootte omtrent als een blaauwe Pruim, dog rond, zommige zyn donker bruin, andere wit, en andere roodagtig. De ſchil van de Pruim is heel dun en glad, het binnenſte is wit, zagt en wolagtig, bequamer om aan te zuigen, dan om in te byten, hebbende een grote zagte ſteen in 't midden beſloten. Deze Vrugt groeid gemeenlyk in 't zand, digt by de Zee, en ik heb 'er geproefd die een zoutagtige ſmaak hadden; dog gemeenlyk zyn ze zoet, en niet onaangenaam, wordende voor heel gezond gehouden.

Druive-boomen.

De Druive-boom heeft een ſtam die twee of drie voet in den omtrek, en 7. of 8. voet hoog is, verſpreidende zig dan in veele dikke takken. De bladeren gelyken vry wat na *Climop*, maar zyn breder en harder, de Vrugt is als een gemene Druif, groeyende by troſſen aan de takken; ryp zynde is ze van buiten zwartagtig, van binnen rood, met een grote harde ſteen in 't midden. Deze Vrugt is zeer aangenaam van ſmaak, en gezond, maar daar is weinig aan, om dat de ſteenen zo groot zyn. De ſtam en takken van den boom, zyn goed brandhout, makende een helder vuur, waarom de Kapers-gaſten het dikwils gebruiken, om 'er het ſtaal van hun roers by te harden, als 'er iets aan ſcheeld.

Hagediſſen.

De Dieren die zig aldaar onthouden, zyn Hagediſſen, *Guano's*, Slangen en Herten. Behalven de gemene kleine Haagedis, is 'er een grote, genaamd de *Leeuw-Hagedis*. Dit Dier is van fatzoen byna als de andere, maar ſchier zo dik als een mans arm, en heeft een grote kuyf op 't hooſd; als het aangerand word zet het zyn kuyf overeind, maar anders legt dezelve plat neer. Daar zyn ook twee of driederlei zoort van Slangen, zommige zyn zeer groot zo my gezegt is.

Aan 't Weſt-eind van dit Eiland digt by de Zee, vind men, als men 5. of 6. voet diep in 't zand graaſd, goed verſch water. Men ziet 'er gemeenlyk putten die de Matrozen gemaakt hebben, om water uit te halen

Digitized by Google

1676. voor hun Schepen: maar zo ze niet open gehouden worden, maakt het invallende zand die van zelfs haast digt: en als men te diep graaft, krygt men zout water. Dit Eiland was zelden zonder volk, toen de Engelschen Verwhout uit de Baai quamen halen; want de grootste Schepen lagen daar altoos ten anker op 6. of 7. vadem waters, digt by den Oever; en de kleine Vaartuigen liepen 3. mylen hoger op by *One-bus-Key*, waar van in 't vorig Hoofdstuk gemeld is.

De tweede Mond of ingang in dit Meir is tusschen *Trist* en *Beef-Eiland*, en omtrent 3. Engelsche mylen wyd. Van buiten is een ondiepte, en daar zyn maar twee killen om in te komen. De diepste kil heeft by hoog water 12. voet, zynde omtrent in 't midden van den ingang, met een harde zandgrond. De Wester-kil heeft omtrent 10. voet water, en legt vry digt aan *Beef-Eiland*. Men zeild 'er in met een Zee-wind, en men moet gestadig pylen. De grond is zagte slyk, en loopt schuins af. Binnen de hoek van *Beef-Eiland* gekomen zynde, heeft men 3. vadem diepte, en dan kan men na *Trist* oversteken, en als men digt by den Oever komt, het anker laten vallen. Binnen de bank tusschen *Trist* en *Beef-Eiland* is 't over al goed te ankeren, maar 't gety is 'er veel sterker dan te *Port Royaal*. Aldaar is een andere opening of ingang in de Zout-pan of Meir, hier voren gemeld. Dit Meir word van de Spanjaards genaamd *Laguna Termina*, of het Meir van gety, om dat hetzelve daar zeer sterk gaat. Kleine Vaartuigen, als Barken, *Periago's*, of Cano's konnen door dit Meir zeilen van 't een eind na 't ander, of in zodanige Kreeken, Rivieren, of poelen, die zig in dit Meir ontlasten, en alhier veelvuldig zyn; de eerste van belang aan de Oostzyde van dit Meir als men by *Port Royaal* inkeert, is de Rivier *Summasenta*.

Laguna Termina.

De Rivier, schoon maar klein, is egter groot genoeg voor *Periago's*. Zy loopt in 't Meir aan de zuidzyde, omtrent in het midden. Eertyds was by de Mond van de Rivier een Indiaansch Dorp, genaamd *Summasenta*, en een ander Indiaansch Steedje geheten *Chuebuebul*, 7. of 8. mylen Landwaard in. Dit laatste wierd eens door de Kapers ingenomen, en daar waren, zo ik verstaan heb, omtrent 2000. huisgezinnen van Indianen, twee of drie Kerken, en zo veel Spaansche Monniken, dog anders geen blanke. Het land digt by deze Rivier leverd vry goed Verw-hout uit.

Van de Rivier *Summasenta* tot aan *One-Bus-Key*, is 't 4. of 5. mylen, en de Oever loopt W. Ik heb *One-Bus-Key* reeds beschreven, en ook de Kreek daar tegen over, die gelyk ik gezegd heb, zeer naauw is, en niet boven een Engelsche myl lang, lopende daar na in een ander wyd Meir, leggende omtrent Noord ten Zuiden, genaamd het Ooster-Meir, zynde omtrent anderhalf myl wyd, en drie mylen lang, met *Mangroove-*

Digitized by Google

grove-boomen omringd. Aan de Zuid-Ooſter hoek is een andere Kreek, voor aan omtrent een Engelſche myl wyd, lopende 6. of 7. mylen Landwaard in, en ter wederzyde met Verw-hout-boomen bewaſſen; weshalven het van Engelſchen bewoond wierd, die daar by troppen van tien man op een plaats zig onthielden, om zig met Houthakken te geneeren. Aan 't hoofd van de Kreek hadden zy een pad gemaakt, dat na een groot Veld liep, alwaar Oſſen, Paarden, en Harten zig onthielden, werwaards zy dikmaals ter jagt gingen. 1676.

Aan 't Noord-eind, en omtrent het midden van het Ooſter-Meir, is'er een andere kleine Kreek, gelyk die, welke tegen over *One-Bus-Key* uitkomt, maar kleiner en ondieper, ontlaſtende zig in de *Laguna Termina*, tegen over een klein zandig Eilandje, dat de Engelſchen noemen *Serles Key*, van eenen Capitein *Serles*, die eerſt met zyn Schip daar quam, en daar na in het Weſter-Meir gedood wierd door iemand van 'zyn volk, terwyl ze t'zamen bezig waren met houthakken. Deze Capitein *Serles* was een van *Sir Hendrik Morgans* Bevelhebbers, in 't plonderen van *Panama*; en zynde met een klein Vaartuig uitgezonden om in de *Zuid-Zee* te kruiſſen, overrompelde hy te *Tabago* den Hoogbootsman en 't meeſt Scheepsvolk van de *Triniteit*, een Spaanſch Schip op 't welk de Monniken en Nonnen, en alle de deftigſte Heeren en Juffrouwen der Stad waren, ten getalle van 1500. zielen, behalven een zeer grote ſchat van Goud en Zilver, zo my gezegd is van Capitein *Peralta*, die toen dat Schip voerde, gelyk hy ook deed wanneer het door Capitein *Sharp* genomen wierd, al het welke hy met een Schip kon genomen hebben, indien hy 't vervolgd had. Scales avantuur.

Aan de Weſtzyde van 't Ooſter-Meir is een ſmalle ſtreek lands met *Mangroves* bezet, welke het affcheid van een ander Meir, dat eveneens uitgeſtrekt leg, en omtrent zo groot is als 't vorige.

Aan 't Noord-eind van dit Meir loopt een kleine Kreek, komende uit het Ooſter-Meir, en zo diep dat 'er Barken in varen konnen.

Aan 't Zuid-eind van dit Meir is een Kreek, aan den ingang omtrent een Engelſche myl wyd, en een halve Engelſche myl van daar zig in twee takken verdelende, waar van de eene de Ooſter-, en de andere de Weſter-arm genaamd word, zynde beide zo diep, dat 'er Barken 7. of 8. Engelſche mylen verre in konnen varen. Het water is 10. Maanden lang verſch, maar in 't midden van het droog Saizoen is het brak. Vier Engelſche mylen van de Mond is het land ter wederzyde nat en moeraſſig, alwaar aan de kant van de Kreken niet als *Mangroves* op groeyen; dog voor aan waſſen eenige grote Eyke-boomen, welke ik nergens anders binnen de *Zon-*

Digitized by Google

1676. *nekeerkringen* heb zien groeyen. Maar 20. ſchreden inwaards groeid veel Verw-hout, weshalven de Hakkers zig daar ook hadden neergeſlagen.

Aan de Weſtzyde van de Weſter-arm is een grote Weide voor Vee, omtrent 3. Engelſche mylen van de Kreek; waar na toe de Houthakkers paden gemaakt hadden van hun hutten, om op 't Vee ter jagt te gaan, 't welk daar altoos in menigte is, en doorgaans vetter, dan in de nabuurige Velden, waarom het de *Vette Wei* genaamd wierd, en deze Weſter-Kreek was altoos meeſt van de Houthakkers bewoond.

De handel van Verw-hout.

De Verw-hout-handel was zeer gemeen geworden eer ik daar quam, en daar woonden 260. of 270. man by het Meir en op *Beef-Eiland*, waar van ik in 't vervolg zal ſpreken. Deze handel nam zyn begin, toen het varen ter Kaap begon af te nemen; want na dat *Jamaïca* van de Engelſchen bewoond, en een Vreede met *Spanjen* geſloten was, moeſten de Kapers, die op den roof der Spanjaarden geleeſd hadden, een ander middel zoeken om aan de koſt te komen, dewyl zy verquiſt hebbende 't gene ze van de buit hadden gekregen, nu geen onderhoud meer hadden, en derhalven genoodzaakt waren om na *Petite Guaca* te gaan, alwaar 't Kaapen nog in zwang ging, of na de Baai om Verw-hout.

De kloekſte quamen dan hier, en evenwel, ſchoon ze bequaam genoeg waren om te werken als ze wilden, dagten ze dat het een armelyk werk was, zig af te ſloven met houthakken. Zy waren wiſſe Schutters, en hadden daarom meer behagen in de jagt; dog niets ſtond hen egter zo wel aan, als op roof te gaan; weshalven zy dikwils met kleine partyen na de naaſte Indiaanſche Dorpen togen, alwaar zy plonderden, en de Indiaanſche Wyven weg haalden, om zig van haar in hun hutten te laten bedienen, terwyl zy de Mannen na *Jamaïca* zonden, om aldaar verkogt te worden. Daarenboven hadden zy hun zuipen nog niet vergeten, maar verteerden 30. of 40. pond Sterl. als 'er Schepen van *Jamaïca* quamen, alwaar ze dan zaten te drinken, en 't Geſchut deden losbranden, drie of vier dagen lang. En hoewel 'er naderhand nugtere mannen in de Baai quamen om hout te hakken, zo wierden ze egter allengskens zo tot ongebondenheid verleid door de ouden, dat ze nooit zig tot een Burgerlyke Regeering konden ſchikken, maar in hun boosheid voort gingen, tot dat de Spanjaards, door hun tomeloosheid aangemoedigd, hen overvielen, en hen meerendeels elk byzonder uit hun hutten haalden, en na *Campeche*, of *Vera Cruz* gevangen voerden, van waar zy na *Mexico* gezonden, en aan Ambagtslieden in de Stad verkogt wierden. Na dat zy twee of drie jaaren daar gewoond, en de Spaanſche taal geleerd hadden, ontquamen veele het met de vlugt, en geraakten door omwegen te *Vere Cruz*, wanneer zy met de Zilver-

vloot

vloot in *Spanjen*, en eindelyk alzo in *Engeland* quamen. Ik heb zederd 1676.
met veele van hen geſproken, en alzo verſtaan, dat niemand van hen na de Zilver-mynen gezonden wierd, om aldaar te werken; maar dat zy in of omtrent de Stad gehouden wierden, en noit met de Caravanen na *Nieuw Mexico*, of dien weg uit, mogten gaan. Ik verhaal dit, om dat men doorgaans zegt, dat de Spanjaards hun gevangenen derwaards zenden, en ze zeer wredelyk handelen; maar ik heb nooit konnen vernemen dat ze met de Europeërs dus doen: of dit nu geſchied uit vreze dat ze daar door hun zwakheid zouden ontdekken, dan of het om eenige andere reden is, weet ik niet. Dog om weder tot ons ſtuk te komen. 't Is zeker dat alle de Houthakkers die in de Baai waren, toen ik daar was, zederd verjaagd, of gevangen genomen zyn; een zaak die ik altoos vreesde, en die my ook eindelyk bewoog om van daar te gaan, alhoewel 'er anders gelegenheid was, om een Capitaal overgewonnen te hebben.

Hebbende aldus een verhaal gegeven hoe myne Landslieden daar eerſt met der woon quamen, zo zal ik nu iets melden van de Saizoenen, aldaar, beneffens eenige byzonderheden van 't Land, het Gedierte, de jagt Verwhout-handel, en zommige merkwaardige voorvallen, geduurende myn verblyf aldaar.

Dit gedeelte der Baai van *Campeche* legt op omtrent 18. gr. Noorder breedte. De Zee-winden by mooi weêr zyn N. N. O., of N.: de Landwinden Z. Z. O. en Z.; maar by quaad weêr O. Z. O., met een ſtyve koelte, twee of drie dagen agter een. Het droog Saizoen begint in September, en duurt tot in April, of Mai; en dan komt het nat Saizoen, 't welk met dondervlagen komt, eerſt een op een dag, en daar na meer, tot in Juny, en dan heeft men gezette regens tot in 't laatſt van Auguſtus. Hier door zwellen de Rivieren zo, dat ze overlopen, en de Velden met water bedekt worden; en ſchoon 'er zomtyds eenig droog weêr tuſſchen beide komt, egter heeft men 'er ſteeds geweldige regens; zulks dat, al is het dat het water dan niet toeneemt, het neemt ook niet af; maar blyft zo, tot dat de Noorde-winden zig vaſt gezet hebben; en dan ſchynen alle de Velden veele mylen verre, als een Zee. De Noorde-winden zetten zig gemeenlyk in 't begin van October, en houden aan met verpozingen tot in Maart. Dog in myn verhandeling van de Winden, zal ik meer daar van zeggen. Deze winden regt op 't Eiland waayende, dryven de Zee in, en beletten den loop van 't gety zo lang ze duuren, 't welk zomtyds twee of drie dagen is. Hier door word het verſch water opgedreven, zo dat het meer overſtroomd dan te voren, ſchoon 'er minder regen is. Zy wayen zeer hevig in December en January, maar naderhand nemen ze af, en duuren ook zo Saizoenen.

Digitized by Google

1676. lang niet. Als dan begint het laag Land op te drogen, en in 't midden van February is alles droog, en in de navolgende Maand kan men zomtyds qualyk water krygen om te drinken, zelfs in die Velden die zes weken te voren nog als een Zee lagen. In 't begin van April zyn de Veldlanden ook droog, en die geen ander middel wift om water te krygen, zoude van dorft moeten verfmagten. Maar de gene die daar bekend zyn, begeven zig na 't Bofch, en leffchen hun dorft met water uit wilde *Pyn*-boomtjes.

Wilde Pyn-boom. De wilde *Pyn* is een Gewas zo genaamd, om dat het vry wat gelykt na de *Heefter* die *Pyn*-appelen draagd: zy zyn doorgaans onderftut, of groeyen uit een quaft, of uitwas van een boom, alwaar ze wortel fchieten, en regt op waffen. De wortel is kort en dik, uit welke de bladeren in malkanderen gevouwen opfchieten, en aan de top zig uitfpreiden; ze zyn vry dik, en 10. of 12. duim lang. De buitenfte bladen fluiten zo digt, dat ze 't regen-water, als het neer valt, in zig bevatten, en anderhalf pint, of een mengelen houden. Als wy deze Gewaffen vonden, ftaken wy een mes in de bladen even boven de wortel, alwaar 't water dan uitliep, 't welk wy inonze hoeden vingen, gelyk ik dikwils tot myne lafenis gedaan heb.

Het Land digt aan de Zee, is met *Mangrove* bezet, en altoos nat, maar wat verder inwaards, is het valt en droog, en legt nooit onder water, dan in 't nat Saizoen. Het Aardryk is een fterke geele kley, egter is de bovenkorft of het oppervlak een zwarte aarde, dog niet diep. Daar groeyen verfcheidenerlei zoorten van boomen, maar niet dik nog hoog van ftam, en onder die, waffen de Verw-hout-boomen 't weeligft, want dit is 'er de regte Landsdouw toe, en in een droge grond willen ze niet aarden, nog ook in een vette zwarte aarde. Zy gelyken wel wat na onze *Egelantieren* in *Engeland*, maar zyn doorgaans veel groter. De fchors van de jonge takken is wit en glad, met eenige fteekels hier en daar, zo dat een Engelsman die ze niet kende, dezelve ligt voor *Egelantieren* zoude aanzien; maar de ftam en de oude takken zyn bruin, de baft ruiger, en met weinig of geen fteekels. De bladeren zyn klein, van fatzoen als een *Egelantier*-blad, en bleek groen van koleur. Men zoekt in 't kappen altoos na de oude boomen met een bruine fchors, want die hebben 't minfte fpint, en zyn gemaklyk af te hakken. Het fpint is wit, en het hart root; men houwt het fpint rondom af, tot dat men aan 't hart komt, en dan is 't bequaam om na *Europa* vervoert te worden. Na dat het eenigen tyd gehouwen gelegen heeft, word het zwart, en als men het in 't water legt, krygt 't een koleur als inkt, ook heeft men 't wel gebruikt om mede te fchryven. Zommige boomen zyn 5. of 6. voet dik in den omtrek, en die kan men niet zonder grote moeite aan zulke blokken hakken, welke

Verw-houtboo-men.

een

een man dragen kan, zulks dat men daarom gewoon is, dezelve met Bus- 1676.
kruid te doen ſpringen. Het is een zwaar hout, en 't brand zeer wel, makende een kragtig en duurzaam vuur. Wy harden, gelyk ik reeds gezegd heb, het ſtaal van onze Vuur-roers, als het te week is, in een vuur van Verw-hout, als wy 't bekomen konnen, of anders met *Burton*-hout, of dat van den Druivenboom. Ik agt dat het opregt Verw-hout of *Campeche*-hout, alleen in dit Land van *Jucatan* groeid, en dat maar alleenlyk op zommige plaatzen aan de Zeekant. De voornaamſte plaatzen zyn hier, of aan de Kaap *Catoch*, of aan de Zuidzyde van *Jucatan*, in de Baai van *Honduras*. Daar zyn nog andere zoorten van hout, die 'er van koleur wel na gelyken, en ook tot verwen gebruikt worden, 't een meer, en 't ander minder geagt; van deze zoorten zyn het Bloed-hout, en Stokviſch-hout, van het natuurlyk gewas van *America*.

De Golf van *Nicaragua*, welke zig opend tegen over 't Eiland *Providence*, is de eenigſte plaats aan de *Noord-Zee*, die Bloed-hout (of Braſilie-hout) voort brengt; en 't Land dat aan de andere zyde daar tegen over legt aan de *Zuid-Zee*, brengt dezelfde zoort voort.

Dit hout is van een helderder rood, dan het *Campeche*-hout, het wierd tegens 30. pond Sterl. de Ton (of 't half laſt) verkogt, wanneer het *Campeche*-hout maar 14. of 15. pond Sterl. mogt gelden, en het Stokviſch-hout tot 7. of 8. verkogt wierd. Deze laatſte zoort groeid Landwaard in, by *Rio de la Hacha*, Beooſten *St. Martha*, aan de zyde der Rivieren op laag land. Het is een kleiner zoort van hout dan het ander. Ik heb aan de Rivier *Conception* by de *Samballo's* een boom gezien, die dit Verw-hout zeer gelyk was, en ik weet ook dat 'er een Verw af trok; maar of het eigentlyk eene van deze twee zoorten was, zoude ik niet weten te zeggen. Behalven hier, en ter plaatze voornoemd, heb ik nergens in *America* zulk hout gezien. Bloed-hout en Stokvis-hout.

Te *Cherburg* in *Africa*, digt by *Sierra Leone* is *Cam*-hout, 't welk zeer wel na dit Bloed-hout gelykt, zo 't het zelfde niet is. In *Tonquin* in *Ooſt-Indiën* vind men ook zodanig een zoort. Maar van andere plaatzen der Wereld heb ik niet gehoord daar het groeid. Dog om voort te gaan.

Het Land als men verder van de Zee gaat, ryſt hoger, en heeft aarde die bequamer is om te planten. De boomen zyn daar ook doorgaans van een andere zoort, groeyende hoger en lager. Nog al verder op, vind men Velden met lang gras, van een myl en meer in de breedte.

De Aardkorſt van de Veldlanden is doorgaans zwart en diep, voortbrengende een zoort van gras, gelyk Duinhelm. In 't laatſt van het droog Saizoen, ſtaken wy 'er de brand in, welk vuur voortliep, als dat van Buskruid,

Digitized by Google

1676. kruid, en niet uitging, zo lang 'er eenige brandbare ſtoffe was, 't en ware een regenvlaag het uitbluſte. Na dat het dus afgebrand is, groeid 'er weder jong gras, 't welk zo ſnel opſchiet, dat men 't nauwelyks geloven zoude. De Veldlanden zyn ter wederzyde bezet met riggels van hoog land, van een bruinagtige koleur, en heel vrugtbaar, voortbrengende ongemene hoge boomen. Her Land 10. of 20. Engelſche mylen van de Zee, heeft veel rygen van mooi Boſch-land, en vermakelyke Velden, die overhands tuſſchen 't geboomte in leggen.

Gedierte. De Dieren van dit Land, zyn Paarden, Oſſen, Herten, *Warri*, *Pecari*, *Squasjes*, *Poſſums*, Meerkatten, Mieren-eeters, Luiaards, *Armadillo's*, Yzer-verkens, Land-Schildpadden, *Guano's*, en allerlei Hagedisſen.

Squasje. De *Squasje* is een viervoetig Beeſt, groter dan een Kat, deszelfs kop gelykt wel na die van een Vos, met korte ooren, en een lange neus: Het heeft korte pooten, en lange klaauwen, waar mede het tegen de boomen kan oplopen als een Kat. De huid is met kort, fyn, en geel hair bedekt. Het vleeſch is een goede, aangename, en gezonde ſpyze. Wy ſtroopten 't doorgaans de huid af, en brieden 't, gevende het dan de naam van een Big, en ik agt dat het immer zo wel ſmaakt. Het eet niet dan goede vrugten, en men vind het meeſt onder de *Sapadillo*-boomen. Dit Dier loopt nooit weg, en als men 't jong vangt, word het zo mak als een hond, en zo potsagtig als een Aap.

Meerkatten. De Meerkatten in die Geweſten zyn de leelykſte die ik ooit gezien heb, zy zyn veel groter dan een Haas, en hebbende grote ſtaarten, van omtrent derdhalf voet lang. De binnenſte zyde van hun ſtaarten is kaal, met een bruin hard vel; maar de bovenſte zyde is met grof, lang, zwart, en ſtyl hair bedekt. Deze Dieren houden zig in een trop van 20. of 30. byéén, en lopen door 't boſch, ſpringende van den eenen boom op den anderen. Indien ze een perzoon alleen ontmoeten, dreigen ze hem te verſlinden; zulks dat ik, alleen zynde, niet op hen durfde ſchieten, inzonderheid in 't eerſt als ze my tegen quamen, met een grote trop ſpringende van den eenen boom op den anderen, over myn hooſd heen, en makende een yſlyk getier en geraas, behalven dat zy zeer leelyk greynsden, en vreemde kuuren aanregteden. Zommige braken dorre takjes af, en gooiden 'er meê na my, en wierpen my met hun ſtront na 't hooſd; eindelyk quam 'er een heel grote, op een uitſtekende tak boven myn hooſd, en na my toeſpringende, deed my te rug treden; dog hy floeg zyn ſtaart om den tak, en ſlingerde toen heen en weder, grynzende my toe. Eindelyk ging ik voort, en zy hielden my dus al dreigende gezelſchap, tot dat ik by onze hutten quam.

Digitized by Google

quam. De ſtaarten dezer Meerkatten zyn hen zo goed als een hand, en zy konnen 'er immer zo vaſt mede houden. Als wy met ons twcën of meer t'zamen waren, dan liepen ze doorgaans voor ons weg. De Wyfjes met hare jongen hebben veel werks om de Mannetjes na te ſpringen, want gemeenlyk hebben zy 'er twee, waar van zy 't een onder den arm dragen, en 't ander zit haar op de rug, en ſlaat zyn voorſte poten om haar hals. Deze Meerkatten zyn de onguurſte die ik ooit gezien heb, want al wat wy deden, 't mogt niet helpen om ze tam te maken. Men kan zeer zwaarlyk een van hen zo ſchieten, dat men hem vangt; want zo hy maar met zyn ſtaart of klaauwen ergens vat krygt, zal hy vaſt houden zo lang 'er leven in is. 't heeft my zelf gemoeid, als ik 'er eenen een arm of een been aan ſtukken geſchoten had, dat ik zag hoe 't arme beeſt het gebroken lid bekeek, en vatte, en van d'eene na d'andere zyde keerde. Deze Meerkatten zyn zeer zelden, of zo zommige zeggen, noit op de grond. 1676.

Mieren-eeter.

De Miereneeter is een viervoetig beeſt, zo groot als een Hond, met ruuw donker bruin hair; hebbende korte poten, een lange ſnuit, kleine oogen kleine mond, en een dunne tong als een Pierworm van 5. of 6. duim lang. Dit Dier leeft van Mieren, zo dat men 't altoos by een Mieren-neſt of pad vind. Het krygt zyn voedzel aldus: Het legt zyn ſnuit vlak op de grond neer, digt by 't pad daar de Mieren lopen, dewelke daar te land zeer veel zyn; en dan ſteekt het zyn tong dwars over 't pad heen. De Mieren die geſtadig heen en weder paſſeren, houden ſtil als ze by de tong komen, en in twee of drie minuten is dezelve geheel met Mieren bedekt; als dan haalt hy zyn tong in, en ſloktze op: daar na ſteekt hy zyne tong weder uit, om ander aas te vangen. Deze beeſten ruiken zeer ſterk na Mieren, en 't vleeſch ſmaakt nog ſterker, want ik heb 't geproefd. Ik heb deze Dieren op veele plaatzen in *America* gezien, onder andere ook op de *Samballo's*, en aan de *Zuid-Zee* op de Kuſt van *Mexico*.

Luiaard.

De Luiaard is een viervoetig, hairig, donkerkleurd Beeſt, wat kleiner dan de Miereneeter, en niet zo ruig; het heeft een ronde kop, kleine oogen, korte ſnuit, zeer ſcherpe tanden, korte poten, dog ongemene lange en ſcherpe klaauwen. Dit Dier leeft van bladen, dog of 't alleenlyk eenige, of alle zoorten van bladen zyn, weet ik niet. Zy doen groot quaad aan de boomen daar ze by komen, en zyn zo traag in beweginge, dat wanneer zy alle de bladen van een boom afgegeten hebben, zy 5. of 6. dagen werks hebben eer zy van dien boom af komen, en weder op een anderen klimmen, om een verſche maaltyd te houden, al ſtaat hy 'er digt by: zulks dat al komen ze vet van een boom, zy niet dan vel en been zyn, eer zy weder op een anderen geraken. Zy komen noit van een boom,

Digitized by Google

1676. voor dat ze alle de takken zo kaal gegeten hebben, als of 't in de Winter was. Het duurt 8. of 9. minuten, eer ze een van hun poten drie duim voortzetten, en zy bewegen alle vier de poten d'eene na d'andere, zo langzaam; geen ſlagen willen hen raſſer doen gaan; want ik heb zulks wel geprobeerd, door hen te geeſſelen, maar zy ſchenen ongevoelig, en konden niet ſneller voortgedreven worden.

Armadillo. De *Armadillo*, zo genoemd van zyn harnas, is omtrent zo groot als een Zuig-bigge, enredelyk lang van lyf. Dit Dier is met een dikke ſchelp overtogen, die zyn gantſche rug bedekt, en ter wederzyde neer komt tot onder de buik, latende plaats voor de vier poten. Het hooſd is klein gelyk dat van een Verkentje, met een vry langen hals; het kan zyn hooſd uitſteken als het gaat, dog als 'er eenig gevaar nakend is, haald het zyn kop en poten in de ſchelp, en legt ſtil als een Land-Schildpad, zonder zig te bewegen, ſchoon men het rold en omwenteld. Deze ſchelp is in 't midden van den rug met leden, zo dat het Dier 't voorſte deel zyns Lighaams kan buigen zo als het wil. De poten zyn gelyk die der Land-Schildpadden, en 't heeft ſterke klaauwen, waar mede het holen in de aarde graaft gelyk een Konyn. Het vleeſch is heel zoet, en ſmaakt ſchier gelyk een Land-Schildpad.

Het Yzer-verken is een Dier zo wel bekend, dat ik daar niet van zal melden.

Tyger-katten. De Roof-beeſten die in dit Land voortkomen zyn Tyger-katten, en (volgens 't zeggen van ons volk) Leeuwen. De Tyger-kat is omtrent zo groot als een Dog, met korte poten, en een dral lyf, van fatzoen bykans als dat van een gote Dog, gelykende anders in alles, uitgenomen de kop, zo van hair, als roofgierigheid, na een Tyger, dog is wat kleiner. Zy gaan op jonge Kalveren, of ander Wild, dat daar overvloedig is, ter jagt: en om dat hen geen ſpys ontbreekt, zyn ze minder te vrezen. Ik heb ze evenwel, wanneer ze my in 't Boſch tegen quamen, wel wat verder van my gewenſcht, om dat ze zulk een ſnel uitzigt hebben. Leeuwen heb ik noit daar te lande gezien, maar twee of drie perzonen hebben my verhaald, dat zy ze gezien hadden: dog 't is zeker dat zy 'er niet talryk zyn.

Slangen. Daar zyn veel ſenynige Dieren in dat Land, voornamelyk Slangen van verſcheidenerlei zoort; zommige geel, zommige groen, andere van een donkere koleur, met zwarte en geele vlekken. De geele Slang is gemeenzo dik als het dunſte van een mans been, en 6. of 7. voet lang: ze zyn luye Dieren, en leggen gemeenlyk te loeren op Hagediſſen, *Guano's*, en andere kleine Dieren, die in hun weg komen.

't Word verhaald, dat ze zomtyds op boomen leggen te loeren, en dat ze

ze zo ſterk zyn, dat zy een Os by een van zyne hoornen konnen vaſt hou- 1676.
den, wanneer hy zo na by den boom komt, dat zy zig om een tak en den hoorn te gelyk konnen ſlingeren. Men houd ze voor een goede ſpyze en zy worden dikwils gegeten; ik heb 'er uit nieuwsgierigheid ook van geproefd, maar kan 't niet pryzen. Ik heb eenige van de Baai-lieden horen verhalen, dat zy 'er gezien hadden, zo dik als een man om zyn middel; maar zo groot heb ik ze noit gezien.

De groene Slangen zyn niet dikker dan een mans duim, dog egter 4. of 5. voet lang; hare ruggen zyn van een helder groene koleur, maar de buiken zyn geelagtig. Deze zyn gemeenlyk in Kreupelboſch onder de groene bladen, en loeren op kleine Vogels. Dit heb ik dikwils gezien, en was eens in gevaar om 'er van een gebeten te worden eer ik het gewaar wierd: Want ik wilde na een Vogel grypen die flodderde en ſchreeuwde, en niet weg vloog, zonder dat ik my de reden daar van verbeelden kon, voor dat ik myne hand uitſtekende, een Slang daar by gewaar wierd, en nauwer toe ziende, zag ik het boven eind van een Slang, die zig twee of drie duim van de kop om den Vogel geſlingerd had. Wat zy anders eeten als Vogelen, weet ik niet, maar men zegt dat ze zeer ſenynig zyn.

De donkerkleurde Slang is wat dikker dan de groene, maar niet boven anderhalf of twee voet lang, deze zagen wy dikwils in en by onze hutten, zonder dat wy ze doodden, om dat zy muizen verſlonden, zynde zeer ſnel in het dooden van die Dieren.

Behalven Slangen zyn 'er ook Schorpioenen, en *Centipees* in menigte. Men beeft 'er ook *Galliwasps*, zynde Dieren na Hagediſſen gelykende, maar groter, hun lyven zyn van dikte omtrent als een mans arm, met vier korte poten, en een kleine korte ſtaart: hun koleur is donker bruin, zy neſtelen in oude holle boomen, wordende gemeenlyk in natte moeraſſige grond gevonden, en gezegd zeer ſenynig te zyn.

Daar zyn ook een zoort van Spinnekoppen van een byſtere grootte, Grootte
zommige zo dik als een mans vuiſt, met lange dunne poten, gelyk de Spinne-
Spinnekoppen by ons: zy hebben twee tanden, of liever hoornen, van koppen.
anderhalf of twee duim lang, en dik na advenand, zynde zo zwart als een git, zo glad als glas, en 't dunſte eind zo ſcherp als een doorn, niet regt, maar wat gebogen. Deze tanden bewaarden wy, zommige in hun tabaksbeurszen, om de pypen mede te zuiveren, andere gebruikten ze tot tandeſtokers, inzonderheid de gene die tandpyn hadden, dewyl men zegt dat 'er de pyn door verdreven word, hoewel ik zulks door ervarenheid niet kan zeggen. De ruggen dezer Spinnekoppen zyn met een donker geel dons: zo zagt als fluweel, bedekt; zommige zeggen dat ze ſenynig zyn, en andere niet; welk van beide waar is, weet ik niet te zeggen.

Digitized by Google

1676. Schoon dit Land zo dikwils van water overſtroomd word, egter krielt het van Mieren, van verſcheidenerlei zoort, als grootte, kleine, zwarte,
Mieren. geele, enz. De grote zwarte Mier ſteekt of byt bykans zo ſlim als een Schorpioen, en naaſt daar aan is de beet van de geele Mier zeer pynlyk; want de ſteek ſmart als een vonk vuurs; en ze zyn zo menigvuldig onder de takken op zommige plaatzen, dat men 'er mede bedekt is, eer men 't gewaar word. Deze Diertjes hebben neſten op de ſtammen van grote boomen, tuſſchen de takken, en zommige neſten zyn zo groot als een Oxhoofd, dog dit zyn hun Winter-woningen, want het is in 't nat Saizoen dat zy zig na deze verblyfplaatzen begeven; en daar bewaren zy hun Eyeren. Mieren-Eyeren zyn van de Planters in *Weſt-Indiën* al zo veel geagt om hun Kuykens te voeden, als gord by ons in *Engeland*. In het droog Saizoen als ze hun neſten verlaten, dan zwermen ze 't gantſch Boſchland over, want de Velden zyn 'er noit van gequeld. Men ziet grote paden die zy in de Wouden gemaakt hebben, van drie of vier duim breed, al zo net bebaand, als een Wagen-weg. Zy gaan ledig uit, maar komen weder t' huis met zware laſten op de rug, alle van eenerlei ſtoffe en grootte: Ik heb hen noit iets zien dragen, dan ſtukjes van groene bladen, zo groot dat men 't Diertje wegens zyn laſt nauwlyks kon zien; niettemin gingen zy luſtig voort, en dat zo digt op malkander, dat het gantſche pad groen leek, 't welk aardig om te zien was. Daar was een zoort van Mieren van een zwarte koleur, vry groot, met lange poten, dewelke met troppen uittrokken, gelyk als of zy iets wilde zoeken: Zy ſpoeiden altoos voort, en volgden hun Leidslieden waar zy ook henen gingen, dog deze hadden geen gebaanden weg die zy bewandelden, maar liepen in 't wild als Jagers. Zomtyds gebeurde het dat een bende van deze Mieren door onze hutten toog, en over onze bedden, of in onze Paviljoenen, ja zomtyds in onze kiſten quam, doorſnuffelende alle hoeken; en overal daar de voorſte gingen, volgde de gantſche reſt. Wy ſtoorden ze noit, maar gaven hen vryheid om te wroeten daar zy wilden, en eer 't avond was, gingen zy alle weg. Deze troppen waren zo groot, dat het twee of drie uuren duurde eer ze gepaſſeerd waren, al was 't dat ze vry ſnel gingen.

Gevogelte. De Vogels van dit Land zyn Brommende Vogeltjes, Meerels, Tortelduiven, Duiven, Papegayen, Parakieten, *Quams*, *Correſo's*, Kalkoenen, Krayen, Subtyle-Hanſſen, Bek-vogels, *Cocreco's*, enz.

Brommend Vogeltje. 't Brommend Vogeltje is een aardig gevederd Diertje, niet groter dan een heel grote Weſp, met een zwart bekje, niet dikker dan een naald, en pootjes overéénkomſtig met de grootte van 't Lyfje. Dit Diertje als het vliegd ſlaat zyne vlerkjes niet uit, gelyk andere Vogels, maar houd dezelve

ve in een geſtadige ſnelle beweginge, gelyk de Byën, of andere gekorvene Beesjes, makende al zo ook een geſtadig brommend geluit door 't vliegen. Het is zeer ſnel in 't vliegen, en zweeft omtrent Bloemen en Vrugten, gelyk een Bye die Honing verzameld, zwierende van alle kanten rondom zyne vermakelyke voorwerpen, en dat in een geſtadige beweginge, zomtyds aan de eene zyde, en zomtyds aan de andere, ſnorrende dikwils heel ſchigtig, een voet of twee agterwaards, en dan weder voorwaards, en blyvende altemets 5. of 6. minuten, en ook wel langer, by eene blom. Daar zyn twee of drie zoorten van deze, d'eene een weinig groter dan de andere, dog alle heel klein; ook zyn ze niet eens van koleur, de grootſte zyn zwartagtig 1676.

De Meerl is wat groter dan de onze in *Engeland*, en heeft ook een lange ſtaart, dog de koleur is evenééns; men noemd ze zomtyds ook kagelende Krayen, om dat ze kakelen als een Exter.

Daar zyn driederlei zoort van Tortelduiven, te weten, witborſten, donkerkoleurde, en grond-duiven. De witborſten zyn de grootſte, zy zyn van een bleekblaauwe koleur, uitgenomen de borſt, die wit is; voorts zyn ze mooi en glad, en ſchier zo groot als een Duif. De andere zoort is donker van koleur, wat kleiner dan d'eerſte, en niet zo bol. De grondduiven zyn niet heel veel groter dan een Leeuwrik, donker graauw, en zeer rond en vet, gemeenlyk lopen ze by paren op de grond, en worden miſſchien daarom zo genoemd. De twee andere zoorten vliegen by paren, en eeten beziën die zy doorgaans zelfs plukken van de boomen, waar aan ze groeyen; en alle de drie zoorten zyn zeer goed om te eeten. Tortelduiven.

Duiven zyn hier zo heel gemeen niet, egter zyn zy 'er, en zyn goed om te eeten.

De *Quam* is zo groot als een gemene Kalkoen, van een donkere koleur, en van bek als een Kalkoen; hy vliegt in 't Boſch, eet beziën, en is zeer goed van ſmaak. Quam.

De *Correſo* is een groter vogel dan de *Quam*: De haan is zwart, de hen donker bruin; de haan heeft een zwarte en mooye kuif op de kop. Deze Vogels leven ook van beziën, en zyn heel goed om te eeten; maar de beenderen zegt men dat vergiftig zyn, weshalven men gewoon is die te begraven, of te verbranden, of in 't water te werpen, om dat de honden daar niet agter komen, om 'er aan te knagen. Correſo.

De Kreng-Krayen zyn zwartagtige Vogels omtrent zo groot als Ravens, zy hebben kale koppen, en rode kale halzen, gelyk de Kalkoenen, zo dat de Vreemdelingen, onlangs uit *Europa*, gekomen zynde, hen dikwils daar voor aan zien: Zy leven gantſchelyk van vleeſch, en worden daarom Kreng-Krayen genoemd; en ze zyn 'er in grote menigte, maar zyn zeer botte Kreng-Krayen.

Digitized by Google

1676. botte Dieren, en door hun lang pikken op eene plaats, ſchynen ze zeer traag te wezen; evenwel zyn ze ſnel genoeg om hun aas te vinden, want als wy in de Boſſchen of Velden op de jagt waren, en een Beeſt gedood hadden, quamen ze aanſtonds van alle kanten, zo dat 'er in minder dan een uur wel twee of drie honderd waren, ſchoon 'er in 't eerſt niet een te zien was. Ik heb my zomtyds wel verwonderd, hoe dat 'er zo ſchielyk zulk een menigte byéén quam, want men ziet 'er anders nooit boven twee of drie op eene plaats.

Zommige van de Kreng-Krayen zyn geheel wit, maar de veren zien 'er wat bemeuzeld uit; zy zyn van grootte als de andere, en hebben ook kale koppen en halzen, zo dat het verſchil alleenlyk in de koleur beſtaat; en men ziet van deze witte noit meer dan een of twee te gelyk; en zelden ziet men een groot getal zwarte, of daar is een witte onder.

De Houthakkers noemen de witte Koning-Krayen, en houden ze groter dan de andere zyn; zy vertellen ook, dat als 'er een groot getal by eenig dood aas vergaderd, en een Koning-Kraai daar by is, dat hy dan eerſt aanvald, en dat niemand van de andere een beet proeven zal, voor dat hy zyn buik vol heeft, en weg gaat; ja dat ze op de boomen zullen blyven zitten, zonder het aas te naderen, voor dat hy weg vliegd, en dat dan terſtond alle de andere toeſchieten. Dog ik heb zelf zulke Koning-Krayen gezien, maar kon niet bemerken dat ze groter waren dan de andere, ook waren de zwarte, hun makkers, zo ongeſchikt niet dat ze hen alleen, en zonder gezelſchap lieten eeten. Zy zyn alle zeer verſlindende, en hebben in een ommezien een Kreng op; om die reden dooden de Spanjaards hen nooit, maar hebben 'er een boete op geſteld, zo iemand zulks doet: en ik meen dat 'er op *Jamaïca* ook een Plakkaat is tegen 't dooden van dezelve; en hoewel de Houthakkers zig daar aan niet gehouden agten, nogtans zyn ze zoo bygelovig, dat zy ze geen leed zullen doen, uit vreze van naderhand eenige ſchade te ontvangen.

Suptyle Hanzen. Subtyle Hanzen zyn Vogels zo groot als Duiven; meeſtendeels zwartagtig, de toppen of einden van hun vleugelpennen zyn geel, en zo zyn ook hun bekken: Zy hebben een zeer byzondere manier van neſten te maken, want hun neſten hangen aan de takken van hoge boomen, welker ſtammen van een merkelyke hoogte zyn, zonder dat 'er ter zyde eenige takken uitſchieten; de takken waar aan zy hun neſten hegten, zyn zulke die zig 't verſt van den ſtam uitbreiden, en 't zyn alleenlyk de uiterſte einden daar van, welke zy daar toe gebruiken. Dog zo die boomen digt by andere ſtaan, dan kiezen zy zulke uit die by een Veld, Poel, of Kreek, groejen, en hegten hun neſten aan die takken, welke zig over de Velden, Poelen,

Digitized by Google

Poelen, enz, uitſpreiden. Deze neſten hangen twee of drie voet van de takken af, waar aan ze gehegt zyn, en ze gelyken wel na een netje met hooi. De draad of ſnoer waar mede het neſt aan den tak is vaſt gemaakt, is van lang gras, gelyk ook het neſt zelf, zeer aardig gedraaid; aan de tak is de ſnoer maar dun, maar digt by 't neſt word ze dikker. Het neſt heeft aan de zyde een opening voor den Vogel om in te komen, en 't is heel aardig als men 'er zo een twintig of dertig aan een boom ziet hangen. Wegens deze zonderlinge manier van neſten te maken, is het dat ze den naam van *Subtyle Hanzen* gekregen hebben. 1676.

Daar zyn twee of drie zoorten van Bek-Vogels, zo genaamd van de Engelſchen, om dat hun bekken zo groot zyn als 't Lyf. De grootſte die ik 'er gezien heb, waren omtrent zo groot als onze Spegten, en van fatzoen ook byna zo: Daar zyn 'er ook die kleiner zyn, dog men ontmoet ze zelden, en ik heb 'er noit veele van gezien. Bek-Vogels.

Cocreco's zyn kort gevleugelde Vogels, van koleur als Patryzen, maar wat kleiner, en niet zo bol en rond; zy hebben lange benen, en lopen gaarn op de grond tuſſchen 't Geboomte, in moeraſſige plaatzen, of by Kreken. 's Morgens en 's avonds maken ze een luid geſchreeuw, en beandwoorden malkanderen heel aardig. Ze ſmaken ongemeen wel.

De Water-Vogels zyn Eenden, Reygers, Krab-vangers, Pellikanen, Water-Ravens, Viſch-Valken, *Oorlogsmannen*, *Boobies*, enz.

Daar zyn driederlei zoort van Eenden, te weten Muscoviſche, de fluitende, en de gemene: De Muscoviſche Eenden zyn kleiner dan de onze, maar anders dezelve gantſch gelyk; zy zitten op oude dorre bomen, of zulke die geen bladeren hebben, en zelden komen ze op de grond, 't en zy om te eeten. De fluitende Eenden, zyn wat kleiner dan onze gemene Eenden, dog verſchilden niet in fatzoen of koleur: Als ze vliegen maken ze met hun wieken een aardig fluitend geluid: Zy zitten desgelyks op boomen, als de andere. De derde zoort zyn gelyk onze gemene Eenden, zo van koleur als grootte, en ik heb noit bemerkt dat die op boomen zaten. Fluitende Eenden.

De *Corljeu* of *Woulp* is 'er van twederlei zoort, verſchillende in grootte, en koleur; de grootſte zyn als Kalkoenen, met lange benen, en lange kromme bekken gelyk ſnippen, in lengte en dikte met de grootte van 't Lyf overeénkomende. Zy zyn van een donkere koleur, de vleugels zyn zwart en wit, het Vleeſch is bruin, maar heel zoet en gezond, en men noemd ze dubbelde *Corljeus*, om dat ze eens zo groot zyn als de andere.

De kleine *Corljeu* is van een donkere koleur, met een lange bek en benen

nen gelyk de andere; en 't vleesch daar van word nog meer geagt, om dat het zoeter is.

Reygers zyn gelyk de onze in *Engeland* van grootte, fatzoen, en koleur.

Krabvangers zyn van fatzoen en koleur als Reygers, maar kleiner; zy leven van kleine Krabben niet groter dan een duim, van welke daar zeer veele zyn.

Pellikanen. Pellikanen zyn platvoetige Vogels, omtrent zo groot als Ganzen, en ook omtrent van zulk een koleur; zy hebben korte lange poten, lange halzen, en bekken van 2. duim breed, en 17. of 18. lang. Het voorste gedeelte van de hals of borst is bloot, en met een zagt, glad, en ruim vel bedekt, gelyk dat om de halzen der Kalkoenen: Dit vel is van dezelfde koleur als de vederen, met een donker en ligt graauw zo aardig vermengd, dat het zig heel mooi vertoont. 't Is een zware Vogel, zo dat hy zelden verre, of hoog van het water vliegt. Gemeenlyk zitten zy op klippen wat van het strand af, daar ze rondom konnen kyken; en zy schynen zeer zwaarmoedige Vogels te zyn, doordien ze alleen zitten. Veeltyds zitten zy als of ze sliepen, houdende de hoofden overeind, met het eind van de bek op de borst. Hun Vleesch smaakt beter dan dat van *Boobies*, of *Oorlogsman*-vogels.

Water-Ravens. Water-Ravens zyn van fatzoen als jonge Eenden, hebbende zulke poten en snebben: Zy zyn zwart van koleur, met witte borsten, en aazen op kleine Visjes, die zy digt aan het strand vangen, of op wormen die ze by laag water uit de modder halen. Zy smaken heel vischagtig, dog laten zig anders nog redelyk eeten, en zyn zeer vet.

Visch-Valken zyn gelyk onze kleinste zoort van Valken van koleur en fatzoen; met zulke bekken en klaauwen. Zy zitten op stompen van boomen of dorre takken, die over 't water hangen by Kreken, Rivieren, of aan de Zeekant, en als ze eenige kleine Visch omtrent hen gewaar worden, vliegen ze digt langs 't water, en grypende den roof met hun klaawen, vliegen ze terstond weder op, zonder 't water eens met hun wieken te raken. Zy slokken de Visch niet heel op, gelyk andere Visch-Vogels doen, maar verscheuren ze met hun bekken, en eeten ze zo by stukjes op.

De Meiren, Kreken, en Rivieren zyn overvloedig met velerlei Visch voorzien, als Barbeelen, Snoeken, Tien-ponders, *Tarpoms*, *Cavallies*, *Parricootas*, Spaansche Makreelen; en veel andere.

Tienponders zyn van fatzoen als Barbeelen, maar zyn zo zeer gratig, dat men ze niet wel kan eeten.

Par-

Digitized by Google

PARRICOTA's zyn lange Viſſchen met ronde lyven, als Makreel: Zy hebben zeer grote bekken met ſcherpe tanden, zynde omtrent 8. of 10. duim in de rondte, en vierdhalf voet lang. Gemeenlyk houden zy zig in de Meiren by de Eilanden, of in de Zee niet verre van het ſtrand. Zy dryven gaarn op 't water, en ſlokken de Hoek gretig in, en happen wel na Menſchen in 't water. Gemeenlyk vingen wy ze als wy onder zeil waren, met een hoek die wy lieten na ſlepen. Het is een vaſte Viſch, en goed van ſmaak, maar gevaarlyk om te eeten, om dat zommige daar door vergeven zyn geweeſt. 1676. Parricota's.

VEELE zyn van gevoelen, dat deze Viſſchen op zommige plaatzen alleen vergiftig zyn, en dat maar op ettelyke tyden van 't jaar. Ik weet dat op verſcheidene plaatzen van *Weſt-Indiën* zommige ongemak van 't eeten gekregen hebben, en dat op verſcheidene Saizoenen des jaars: Daarom nemen de Zeelieden in 't gemeen eerſt de Lever, eer zy iets anders proeven, en zo die een ſcherpe ſmaak heeft als Peper, dan agten zy de Viſch ongezond, maar indien niet, dan eeten zy ze: en evenwel heb ik bevonden dat deze regel miſte; ik agt dat de koppen, en 't gene 'er naaſt aan is, voornamelyk venynig is.

GAR-VISCH is rond, maar niet zo dik en lang als de vorige, dog 't gene iers byzonders is, zy hebben lange beenagtige ſnuiten; gelyk de Zwaard-Viſch, maar in plaats dat de ſnuit van de Zwaard-Viſch ter wederzyde getand is als een zaag, zo is de ſnuit van deze als een ſpit, rond, glad, en ſcherp aan 't eind, en omtrent een voet lang. Zy zyn een zoort van dryvende of vliegende Viſſchen, want zy ſpringen een voet of twee boven water, ter lengte van 60. tot 90. voet, en dan raken ze 't bovenſte van 't water eens, en ſpringen weder zo verre, en dat dikwils agter een, eer zy ophouden: Zy ſchieten met zulk een kragt, dat ze met de ſnuit door een Kattoenbooms-Cano heen boren, zo dat men dikwils vreeſt dat ze door ons lyf zullen ſchieten: Zy zyn zeer aangenaam van ſmaak. Gar-Viſch.

SPAANSCHE Makreel is van ſatzoen en koleur, gelyk de onze, maar groter; zy zyn drie of vierdhalf voet lang, en 9. of 10. duim in de rondte, en worden doorgaans voor een brave Viſch gehouden.

DE *Ray* is een platte Viſch, en ik heb 'er drie zoorten van gezien, namelyk de *Stekel-Ray*, de *Raſp Ray*, en de *Zweep-Ray*. De *Stekel-Ray* en de *Raſp-Ray*, zyn malkanderen vry gelyk in ſatzoen. dog de eerſte heeft drie of vier ſterke prikkels, omtrent twee duim lang, aan 't eind van zyn ſtaart, welke men zegt zeer venynig te zyn. De *Raſp-Ray* heeft een ruuw knobbelig vel, en de huiden van zommige zyn zo ruig, dat de Spanjaards *Caſſavi* (een bekende Wortel in *Weſt-Indiën*, daar men brood

1676. van maakt) daar mede raspen: Maar de mooyſte vellen worden gebruikt om Barbiers-kokers, of andere Meſſe-kokers te bekleden, hoewel men deze vellen nu ook namaakt, en men zegt dat ze de huiden van Turkſche Ezels zo weten te drukken, dat zy deze gelyk zyn.

De *Zweep-Ray* verſchild van de twee andere zoorten, hebbende een dunne, maar langer ſtaart waar aan een knobbel aan 't einde is, als een harpoen. Daar is nog een andere zoort van deze Viſch, maar van een byſtere grootte, te weten van 10. of 12. voet in 't vierkant, met lange ſtaarten, welke wy Zee-Duivels noemen, zynde een ſterke Viſch, en zomtyds in 't water ſpelende, dog hun ſpringen en tuimelen vertoont zig heel mislyk.

Men heeft 'er ook Zee-ſchildpadden, en *Manate* of Zee-Koeyen. Daar zyn ook Valkbeks-Schildpadden, maar de groene zyn 'er overvloedigſt: Zy zyn van een middelbare grootte, evenwel was 'er eens een die ongemeen groot was, gelyk ik in 't eerſte deel myner Reistogt om de Wereld gemeld heb. *Manate* heeft men 'er heel veel, groot en zoet van ſmaak.

Alligators Alligators zyn 'er ook in grote menigte in alle de Kreken, Rivieren, en Meiren in de Baai van *Campeche*; en ik agt dat geen deel van de Wereld meer daar van voorzien is.

De *Alligator* is een Dier zo wel bekend, dat ik het niet zoude beſchryven, indien 't niet waar om 't verſchil tuſſchen 't zelve en de Krokkodil aan te wyzen, want zy gelyken malkander zo wel in fatzoen, grootte, en aard, dat ze doorgaans voor een en dezlſde zoort genomen worden, uitgenomen dat men d'eene voor de Mannetjes, en d'andere voor de Wyfjes houd. Of dit nu zo is, of niet, mag de Lezer uit het volgende verhaal oordelen. Belangende hun dikte, en lengte, ik heb ze noit zo groot gezien, als ik ik 'er wel van gehoord en gelezen heb; want ſchoon ik 'er veele duizende gezien heb, zo ſtaat my niet voor ooit eenige te hebben gezien die boven 16. of 17. voet lang waren, zynde van dikte als een groot Veulen. Hy is van fatzoen als een Hagedis, van een donker bruine koleur, met een grote kop, en zeer lange kaken, met grote ſterke tanden, voornamelyk twee van een merkelyke lengte, die uitwaards groeyen aan 't einde van 't onderſte kakebeen, en ter wederzyde in 't bovenſte kakebeen zyn holen daar ze in ſluiten, anders zoude hy zyn bek niet konnen toedoen. Hy heeft korte poten, en brede klaauwen, met een lange ſtaart. De kop, rug, en ſtaart, is met vry harde ſchalen of ſchilden bekleed, die door een zeer dikke en ruuwe huid aan een gehegt zyn. Boven zyne oogen heeft hy twee harde dikke knobbels, zo groot als een mans vuiſt, en van de kop tot aan de ſtaart, het gantſche ruggraad over, is 't vol van zulke knobbelige

Digitized by Google

lige harde ſchalen, niet als viſchſchubben, die los zyn, maar zo aan de huid gehegd, dat zy 'er meê veréénigd zyn, en niet van afgeſcheiden konnen worden, dan met een ſcherp mes. Van het ruggraad af, langs de ribben tot op de buik (die van een donker geele koleur is gelyk een Vorſch) zyn veele zulke ſchalen, maar niet zo dik, nog digt byéén, als de andere. Deze ſchalen of ſchilden verhinderen hem niet in 't lopen, want hy kan zig ten aanzien van zyne lengte zeer ſnel omkeren. Als hy op 't Land gaat, ſleept zyne ſtaart langs de grond. 1676.

Het Vleeſch ruikt zeer ſterk na Muskus, inzonderheid vier klieren of kloten die men altoos by hem vind; twee van dezelve groeyen in de lieſch by elke dye, en twee groeyen aan de borſt onder elke voorpoot, zynde omtrent zo groot als een Hoender-ey. Wanneer wy een *Alligator* dooden, ſnyden wy die ballen uit, en na dezelve gedroogd te hebben, dragen wy ze om de reuk in onze hoeden. Het Vleeſch word om zyn ſterke lugt zelden gegeten, 't en zy in gevallen van nood.

De Krokkodil heeft gene van deze klieren, ook ſmaakt zyn Vleeſch niet Muskusagtig, en word daarom een beter ſpyze gerekend. Hy is van een geele koleur, en heeft ook zulke tanden in zyn onderſte kakebeen niet. De poten van een Krokkodil zyn desgelyks langer, en wanneer hy op 't Land loopt ſleept zyn ſtaart niet, maar hy ſteekt het eind daar van omgekruld opwaards, en de knobbels op zyn rug zyn veel dikker, hoger, en vaſter, dan die van een *Alligator*. Ook is 'er verſchil in de Geweſten daar ze gevonden worden; want op zommige plaatzen, gelyk als in de Baai van *Campeche*, zyn een menigte van *Alligators*, dog ik heb daar nooit Krokkodillen vernomen: En op 't Eiland *Groot Caymanes* zyn Krokkodillen, maar geen *Alligators*. Op *Pines* by *Cuba* zyn een menigte van Krokkodillen, maar of 'er *Alligators* zyn weet ik niet, altoos ik heb ze daar nooit gezien. Beide de zoorten worden van de Spanjaarden *Caymanes* genoemd, zo dat het vermoedelyk is, dat zy ze voor één en dezelve rekenen. Ik weet 'er geen ander onderſcheid tuſſchen, want zy leggen beide Eyeren, welke men op 't oog niet uit malkanderen onderſcheiden kan; zy zyn zo dik als Ganzen-Eyeren, maar veel langer, en zyn goed om te eeten; dog die van de *Alligators* ſmaken zeer na Muskus. Zy zoeken beide hun koſt in 't Water en op 't Land, want zy eeten zo gaarn Vleeſch als Viſch, en onthouden zig in verſch en in zout water. Behalven deze Dieren, weet ik 'er geen die zo over al konnen leven, van allerlei zoort van ſpyze. Men zegt dat zy Honden-vleeſch liever eeten dan eenig ander vleeſch. Immers dit heb ik zelf gezien, dat onze Honden zo vervaard daar voor waren, dat zy niet gaarn uit eenige grote Rivier, of Kreek, al- Krokkodil.

Digitized by Google

1676. waar die dieren mogten leggen te loeren, wilden drinken, 't en zy de nood hen daar toe drong, en dan bleven zy 5. of 6. voet van den Oever ſtaan, blaffende een poos eer zy 't wagen durfden om nader te komen; en zelfs op 't gezigt van hun eigen 'ſchaduw in 't water, weken zy te rugge, en blaften een lange poos; zo dat in 't droog Saizoen, als 'er geen verſch water was, dan in de Poelen en Kreken, wy gewoon waren zelve het te halen, en onze Honden te geven: En veeltyds als wy op de jagt waren, en by een grote Kreek quamen daar wy door moeſten, wilden onze Honden ons niet volgen, zo dat wy ze dikwils onder den arm namen, en overdroegen.

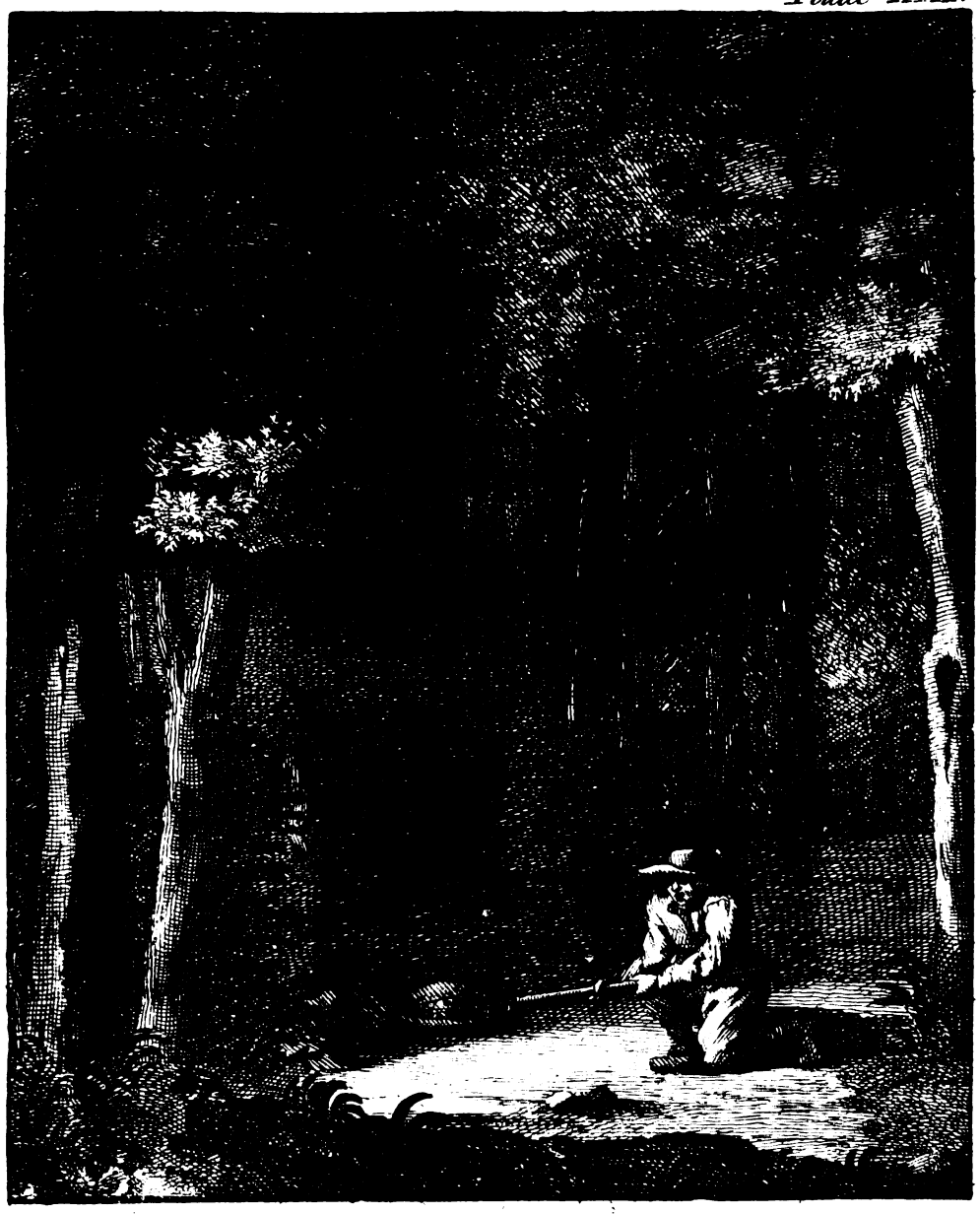
Behalven het gemelde onderſcheid tuſſchen den *Alligator* en de Krokkodil, word de laatſte veel feller en ſtouter geoordeeld dan de *Alligator*; zo dat wanneer wy op de Eilanden *Pines* of *Groot Caymanes* ter jagt gingen, wy dikwils daar door moeyelyk gevallen wierden, voornamelyk by nagt. Maar in de Baai van *Campeche*, alwaar niet dan *Alligators* zyn, heb ik noit gehoord dat iemand eenig leed daar van ontvangen heeft, 't en ware hy by geval hen in de bek liep, gelyk my een voorval bekend is, 't welk aldus was.

Alligators beet. In 't midden van het droog Saizoen, gingen 7. of 8. Engelſchen en Ieren, na een plaats genaamd *Pies-Pond* of *Beef-Eiland* om te jagen; dit was een zoort van een Poel die noit droog was, zo dat het Vee daar in menigte na toe quam; maar na dat zy 'er twee of drie dagen gejaagd hadden, wierd het ſchuuw, en wilde daar niet komen voor dat het donker was; en al had 'er dan nog zo veel volks geweeſt, de Beeſten zouden zig van 't water niet hebben laten afhouden. De Jagers dit bemerkende, hielden zig by dage ſtil, en quamen dan 's nagts in deze Poel, alwaar zy zo veel Oſſen doodden als zy konden. Dit hadden zy een week lang gedaan, niet groot voordeel, ten laatſten gebeurde het dat een Iersman by nagt na de Poel gaande, over een *Alligator* ſtruikelde, die in de weg lag, en hem daar op in de knie beet, zo dat hy uitriep, *Help! Help!* Zyne makkers niet wetende wat 'er te doen was, vloden van hun hutten, menende dat hy in handen der Spanjaarden was vervallen, voor welke zy by 't droog Saizoen altoos bevreeſt waren. Maar de arme *Daniel* geen hulp vernemende, was genoodzaakt te wagten tot dat het Beeſt zyn bek opende om de hap te hervatten, dewyl de *Alligators* gewoon zyn zo te doen, en daar op rukte hy 'er zyn knie uit, en ſtak de kolf van zyn roer in de plaats daar van, 't welk de *Alligator* zo ſtyf vatte, dat hy 't hem uit de hand rukte, en 'er meê door ging. De man digt by een boom zynde, klom 'er op, en riep toen zyne makkers om hulp; zy zulks horende, quamen met

bran-

Digitized by Google

Plaat XIX.

Digitized by Google

Digitized by Google

brandende houten in de hand, en droegen hem na zyne hut, want zyn knie 1676.
was zo jammerlyk gebeten, en door des *Alligators* tanden geſcheurd, dat hy op zyne voeten niet ſtaan kon.

Zyn roer vond men 's anderendaags 10. of 12. ſchreden van de plaats, daar hy gebeten was, met twee grote kuilen in de kolf, elk ter wederzyde omtrent een duim diep. Dit verhinderde hun jagt voor een tyd, want zy waren genoodzaakt den man na 't Eiland *Triſt* te brengen, daar hun Schepen lagen, en 't welk 'er zes of zeven mylen van af was.

Deze Iersman voer daar na met een Schip na *Nieuw Engeland* om genezen te worden, en quam na 9. of 10. maanden weder in de Baai, maar ging altoos hinken.

Dit was al 't onheil, dat ik oit gehoord heb, dat in de Baai van *Campeche* door de *Alligators* is geſchied.

III. HOOFDSTUK.

Levensmanier der Houthakkers: Hunne Oſſenjagt in Cano's. Alligators. *De Schryver begeeft zig in 't gezelſchap van de Houthakkers: by raakt verloren op de jagt. 't Ongeluk van Capitein* Hall *en zyn volk. De manier van Oſſenhuiden te bewaren. Twee hairige Wormen, groeyende in des Schryvers been. Zonderling daar van genezen. Een zware ſtorm. Beſchryving van* Beef-Eiland. *Vrugten en Gedierte. De behendigheden der Spanjaarden om de Oſſen in de knie-buig te verlammen. Hunne zorg om 't Vee te bewaren. Vernieling van 't zelve door de Engelſche en Franſche Kapers. Des Schryvers hachgelyke ontkoming van een* Alligator.

Levens manier der houthakkers.

De Houthakkers, gelyk ik reeds gezegd heb, wonen aan de Kreeken van de Ooſter en Weſter Meiren, met kleine troppen, en bouwen hun hutten aan de kant van de Kreeken, om het genot van de Zee-winden te hebben, dog egter zo digt by de Verwhout-boomen, als 't mogelyk is, tot welken einde zy dikwils verhuizen. Evenwel wanneer zy in een mooye lugtige plaats wonen, willen zy liever een quartier uurs met de Cano na hun werk varen, dan dat gerief miſſen. Al is 't dat hun hutten maar ſlegt opgeſlagen zyn, evenwel dekken zy ze digt met *Palmetes*-bladen, om het doorregenen te beletten.

Tot hun bedſtee maken ze een houte ſchraag, vierdhalf voet van de grond af, aan een zyde van de hut, en zy ſteken op elke hoek een ſtok, alwaar ze hun paviljoen aan vaſt maken, om dat men zonder 't zelve wegens de Muſſchieten niet ſlapen kan.

Digitized by Google

1676. Een ándere ſchraag maken zy, die ze met aarde bedekken, en tot een haard gebruiken, om hun ſpyze op toe te maken; en een derden om aan te zitten, wanneer zy eeten.

Gedurende het nat Saizoen is het land, alwaar het Verwhout groeid, zo overſtroomd, dat zy uit hun bed twee voet diep in 't water ſtappen, en den gantſchen dag in 't nat ſtaan, tot dat zy weder te bedde gaan; en egter houden zy dat voor de beſte tyd van 't jaar, om een braaf dagwerk op af te leggen.

Zommige vellen de boomen, andere zaagen ze tot bequame blokken, en een hout het ſpint af, en deze is doorgaans de voornaamſte. Wanneer dan een boom, na dat ze tot blokken gehakt is, nog zo dik blyft, dat het te zwaren laſt is voor een man om die te dragen, dan doet men hem door buskruid ſpringen.

De Houthakkers zyn gemeenlyk wakkere ſterke karels, en konnen een laſt van drie of vier honderd pond dragen, hoewel elk egter niet meer behoeft te torſſen als hy zelf wil; en doorgaans komen zy daar in wel overéén, want zy zyn gewillig heel hard te werken.

Maar als 'er Schepen van *Jamaica* met *Rum* en Suiker komen, zyn ze zeer gereed hun tyd en geld te verquiſten. Indien de Schippers dan niet karig zyn, maar alle die komen, den eerſten dag met *Punch* onthalen, zo worden ze voor brave mannen gehouden, en elk betaalt eerlyk voor alles wat hy naderhand drinkt. Maar zo 't een gierige Schipper is, zullen zy hem met hun ſlimſte hout betalen; en gemeenlyk hebben zy een voorraad daar van, het welk zy tot dien einde bewaren: en zy zullen hem bedriegen met hol hout, dat in 't midden met ſlyk en drek is opgevuld, en aan beide de einden is een ſtuk houts ingedreven, en zo glad afgezaagd, dat men 't bedrog niet wel bemerken kan: maar zo iemand komt kopen met Wiſſelbrieven te *Jamaica* te betalen, die zal gewislyk 't beſte hout krygen.

Op zommige plaatzen, voornamelyk aan de Weſtkreek van het Weſter Meir, gaan ze alle Zaturdagen ter jagt, om zig met vleeſch tegens de volgende week te voorzien.

De beeſten in dit land zyn groot en vet in February, Maart, en April; op andere tyden van 't jaar zyn ze vleeſchig, maar niet vet, hoewel egter goed van ſmaak. Als zy een Os gedood hebben, hakken zy die in vieren, en nemen 'er alle de beenen uit; waar na elk in 't midden van 't quartier een gat maakt, en 'er zyn hoofd doorſteekt, waar mede zy dan na huis torſſen; en zo iemand moede word, ſnyd hy 'er een brok af, en werpt dezelve weg

't Is

't Is niet onvermakelyk, hoewel niet zonder gevaar, om met een Cano te jagt te gaan; want als de beesten geen andere Weiden hebben dan de kanten der Velden, die zomtyds wat hoger zyn, dan in 't midden, zo zyn ze by wylen genoodzaakt te zwemmen, en terwyl zy dus in 't water zyn, kan men ze gemaklyk schieten. 1676. Offenjagt.

Het beest, wanneer het zo hard vervolgd word, dat het niet ontkomen kan, keert zig om, en komt met een volle vaard op de Cano aan, stotende met zyn kop zo styf tegen het steven, dat het Schuitje 20. of 30. schreden agterwaards deynst, en dan peurt het weder weg; dog zo 't een wonde ontfangen heeft, volgt het de Cano gemeenlyk zo lang, tot dat het neergeslagen word. Onze voornaamste zorg is om het voorsteven altoos na het beest toe te houden; want indien het tegen de zyde quam te stoten, zoude het dezelve ligtelyk doen omslaan, en al ons geweer en kruid alzo nat maken. En behalven dat zo krielen de Velden te dier tyd van *Alligators*, waar door het te gevaarlyker zoude zyn.

Deze dieren in 't nat Saizoen verlaten de Rivieren, en begeven zig in de plasleggende Velden, om aas te zoeken, want geen vleesch komt hen te onpas, 't zy levendig of dood. Zy onderhouden zig dan voornamelyk met jong Vee, of zulke krengen die wy agterlaten, op welke de Krengkraayen in het droog Saizoen komen aazen. Zy blyven daar tot dat het land begint op te drogen, en dan keeren zy na de poelen, en als die droog worden, lopen zy na de Kreeken en Rivieren. Alligators

De *Alligators* in deze Baai zyn zo fel niet, als men zegt dat zy elders zyn; want ik heb noit vernomen dat zy iemand hebben vervolgd, hoewel wy ze dikwils ontmoeteden; maar zy liepen voor ons weg; en ik heb in de droge tyd wel uit een Poel gedronken, die 'er vol van was, en het water egter zo diep niet, dat het hun ruggen kon bedekken, en dat 'er zo weinig ruimte was, dat ik by geen water kon komen, dan maar zes voet van des *Alligators* snuid, zo dat ze met hun koppen na myn hoofd gekeerd lagen, en my al den tyd dat ik dronk aankeken. Ook heb ik noit gehoord dat iemand in 't water door dezelve gebeten was, hoewel zy zulks misschien zouden doen indien iemand hen in de weg quam.

Hebbende aldus van 't Land een beschryving gegeven, zo zal ik nu een verhaal doen van myn verblyf onder de Houthakkers, en van eenige voorvallen die geduurende den tyd daar gebeurden.

Alhoewel ik gantsch vreemd in hun werk en levens manier was, zynde niet bekend dan aan die weinige, van welke wy ons hout op myn eerste togt derwaards kogten; zo moedigde die kleine kennis my egter aan, om hen op myn twede aankomst te bezoeken, op hoop van my in hun werk desschryvers verblyf onder de Houthakkers.

Digitized by Google

1676. werk te zullen begeven. Zy waren een gezelschap van zessen, en hadden een party hout van honderd ton (of 50. last) afgehouwen en gekapt, maar nog niet na de kant van de Kreek gebragd, en zy waren binnen een Maand of twee tyds een Schip van *Nieuw Engeland* verwagtende, om het af te halen.

De Schryver begeeft zig onder de Houthakkers.

Toen ik daar quam hadden zy een begin gemaakt om het na de Kreek te brengen: En om dat het dragen 't zwaarste werk is, huurden ze my om hen te helpen voor een ton (of half last) hout 's Maands, belovende my dat als dit draagwerk gedaan was, ik dan nevens hen in 't werk zoude treden; want zy waren niet verder verbonden als om deze 100. ton 't zamen te doen.

Dit hout lag alle binnen den omtrek van omtrent 1800. voet, en omtrent 900. voet van de Kreek, in 't midden van een zeer digt Bosch, dat niet wel met lasten te passeren was. Het eerste dat wy deden, was het alle op eene plaats in 't midden te brengen, en van daar maakten wy, door 't afhouwen van boomen, een vry breed pad, om het na de Kreek te konnen dragen. Wy arbeidden 5. dagen in de week heel hard aan dit werk, en gingen 's Zaterdags in de Velden om Ossen te dooden. Als wy een Os gedood hadden, en meer dan met ons vieren waren, gingen de overige meer Wild opspeuren, terwyl de andere het toemaakten.

Ik ging de eersten Zaturdag uit, en quam myns Meesters order na, welke alleenlyk was het Vee uit de Velden na de Bosschen te helpen jagen, alwaar twee of drie mannen waren om 't zelve te schieten. Na dat wy dan ons Wild gedood hadden, gingen wy met onze last na huis. Den volgenden Zaturdag nam ik voor, om zelf een Os te dooden, agtende dat het my meerder eere was myn eigen verstand in 't schieten te werk te stellen, dan de Beesten alleenlyk voort te jagen, om van andere geschoten te worden. Wy begaven ons dan na een plaats die wy 't *Opper-Veld* noemden, gaande eerst vier Engelsche mylen met een Cano, en toen nog een groot quartier uurs door het Bosch, eer wy in 't Veld quamen, alwaar wy nog twee Engelsche mylen verder moesten gaan, eer wy eenig Wild vernamen. Alhier verliet ik myne makkers, en ging zo diep in 't Bosch dat ik verdwaalde, en den weg na 't open Veld niet weder vinden kon, en in plaats van daar na toe hoe langer hoe verder van 't zelve weg liep, zo door kleine plekjes Veld-land, als Geboomte. Het was nu in May, en ging tegens de middag, wanneer ik bemerkte dat ik verloren was, en gantsch buiten gehoor van myne makkers als ze een roer afschoten. Dit ontstelde my een weinigje; evenwel geloofde ik dat ik myn weg wel weder zoude vinden, als de Zon wat lager was. Ik ging dan neer zitten rusten, om niet verder

Raakt op de jagt verloren

van

Digitized by Google

van den weg te verdwalen; wanr dewyl de Zon zo na aan deu *Zenith* 1676.
was, kon ik niet wel afzien hoe ik myn weg moeſt nemen. Zynde nu heel moede, en gantſch flaauw door gebrek van water, was ik genoodzaakt myne toevlugt tot de wilde Pyn-boomen te nemen, of zoude anders hebben moeten verſmagten. Omtrent drie uuren ging ik zo regt Noord, als ik by de gis kon; want het veld lag Ooſt en Weſt, en ik was aan de Zuidzyde daar van.

Toen de Zon op 't ondergaan was, quam ik in 't open veld, zynde omtrent twee mylen wyd op de meeſte plaatzen: maar hoe lang het is, weet ik niet. Het is wel voorzien van Oſſen, maar door 't veelvuldig jagen worden ze ſchuuw, en gaan dieper landwaard in. Ik bevond my alhier nog vier of vyf Engelſche mylen Beweſten de plaats, alwaar ik van myne makkers afweek. Ik poogde toen met alle ſpoed na huis te gaan, maar de donker overviël my, zo dat ik my in 't gras neerleide, een goed eind weegs van 't boſch, om de koelte van de wind te hebben, en van de Musſchieten bevryd te zyn. Maar 't was te vergeefs; want in min dan één uurs tyd wierd ik 'er zo van geplaagd, dat hoewel ik ze met takken van my poogde te waayen, en wel drie- of viermaal van plaats veranderde, zy my egter zo quelden dat ik niet kon ſlapen. Met het aanbreken van den dag ſtond ik op, en maakte gang na de Kreek, daar wy geland waren, van welke ik toen omtrent twee mylen afwas. Ik zag niet een beeſt in al de weg, hoewel ik 's daags te voren eenige jonge Kalveren gezien had, die hare moers niet konden volgen; maar nu waren ze weg, 't welk my zeer moeide, want ik had groten honger. Maar wat verder gegaan zynde, zag ik tien of twaalf *Quams* op de takken van een Kattoenboom zitten; deze waren niet ſchuuw, zo dat ik 'er wel genoeg onder quam; maar ik had niet dan kogels, en geen hagel, by my; egter deed ik 'er een ſchoot na, maar 't miſte, hoewel ik 'er dikwils te voren zo getroffen had. Ik ſchoot daar na op 5. of 6. Kalkoenen, maar had geen beter geluk: zo dat ik genoodzaakt was in 't Veld voort te gaan na de Kreek: en wanneer ik by 't pad quam, dat zig door 't boſch daar na toe ſtrekte, vond ik tot myn grote blydſchap een hoed op een ſtok ſteekende, en by de Kreek komende vond ik 'er nog een. Deze waren daar door myne makkers, toen zy 's avonds na huis gingen, opgeſtoken, tot een teken dat zy my zouden komen halen. Ik ging dan neerzitten om na hen te wagten; want hoewel ik toen niet boven drie mylen te water van huis was, egter zoude het my zwaar, zo niet onmogelyk gevallen hebben, om te lande daar te komen, door de menigte van grote en digte haagen, die overal langs de Kreek waren; want daar zyn 'er geweeſt, die twee of drie dagen daar hebben ge-

1676. doold, en geen halve Engelſche myl gevorderd, ſchoon zy grote moeite deeden. Ik wierd ondertuſſchen niet te leur geſteld in myne hoop, want na dat ik daar een half uur by de Kreek geweeſt was, quamen myne makkers, elk met een kan water, en een roer, zo om op de jagt te gaan, als om door 't ſchieten my kennis van hun komſt te geven; want het is nu en dan gebeurt, dat 'er menſchen zyn verloren geraakt, daar men naderhand noit van gehoord heeft.

Capitein Hal in 't boſchverloren.

ZODANIG een toeval wedervoer Capitein *Hall* van *Nieuw Engeland*, die met een Schip van *Boſton* daar komende om Verwhout in te nemen, bevragt wierd van twee Schotten, en eenen Mr. *W. Kane*, een Iersman, die met Goederen van *Jamaica* na *Nieuw Engeland* meenden te gaan. Deze Capitein zyn hout aan boord hebbende, bleef derhalven met zyn Schip te *Triſt* wagten, en ging om de dag twee of drie eens op Oſſen te jagt, om zyn pekelvleeſch te langer te ſtrekken. Dog 't gebeurde eens op een morgen, dat hy voorgenomen hebbende ter jagt te gaan, vyf of zes man van zyn Bootsvolk, en zyn Stuurman beneffens zyn Koopman Mr. *Kane* met zig nam. Zy quamen aan land aan 't Ooſt-eind van 't Eiland, het welk laag *Mangrove* land is, want het veld legt een groot eind van de Zee, en is derhalven moeyelyk om by te komen. En hoewel ze vier of vyf mylen verder wilden geroeid hebben, egter zouden ze geen bequamer plaats hebben konnen vinden; daarenboven twyffelden zy niet of Mr. *Kane* had kennis genoeg om hen te leiden. Na dat ze hem een Engelſche myl of twee in 't boſch gevolgd waren, zeide de Capitein tot hem al ſpottende, ziende dat hy ſtil hield, en in twyffel ſtond, dat hy maar een ſlegt Boſchman was, dat als men hem maar tweemaal rondom draaide, hy den weg om 'er uit te komen niet zou konnen vinden: en zonder meer te ſpreken, beval hy zyne Matrozen, dat zy hem zouden volgen, 't welk zy deden. Mr. *Kane* zig war bedenkende, ſloeg een andere weg in, en verzogt dat zy zouden mede gaan, maar zy volgden alle den Capitein. Mr. *Kane* geraakte dan uit het boſch in het veld, en doodde daar een goede vette Koe, dewelke hy aan vieren ſneed, en bequaam maakte om te dragen, meenende dat de Capitein en zyn volk haaſt by hem zouden komen. Maar na dat hy drie of vier uuren gewagt, en zyn roer eenige malen geloſt had, zonder een antwoord te horen, nam hy zyn laſt op, en keerde weder na de Zeekant; en op 't geven van een teken, quam de Boot, en bragt hem aan boord. De Capitein en zyn volk ondertuſſchen na vier of vyf uuren in 't boſch gezworven te hebben, begonden moede te worden, en zyn Stuurman zig meer op zyn oordeel verlatende, verliet hem en de vier maats, en quam omtrent ten vier of vyf uuren ſchier verſmagt van dorſt,

uit

Digitized by Google

uit het boſch, aan de Zeekant, en zo zwak als hy was, ſchoot hy zyn roer af, op dat de Boot hem mogt komen afhalen, gelyk aanſtonds geſchiedde. 1676.

Aan boord komende verhaalde hy waar omtrent, en in wat ſtaat hy den Capitein en zyn volk gelaten had; maar 't was toen te laat om hen te zoeken. 's Anderendaags 's morgens vroeg ging Mr. *Kane* met twee Matrozen aan land, zynde van den Stuurman (die zo moede was dat hy zig niet verroeren kon) onderrigt, waar ontrent hy den Capitein gelaten had; en eindelyk quamen zy zo na dat ze hem beroepen konden, en vonden hem ten laatſten in een hage leggen, hebbende pas zo veel belul dat hy eens roepen kon, maar geen magt om op zyn benen te ſtaan: Zo dat zy genoodzaakt waren hen na het ſtrand te dragen. Wanneer zy hem wat met Brandewyn en water verquikt hadden, verhaalde hy hen dat zyne maats van dorſt verſmagtende, d'een voor en d'ander neer gezegen waren, ſchoon hy hen gezegd had dat ze moed moeſten houden, en wat ruſten, tot dat hy wat water voor hen kreeg; en dat twee van zyn volk 't nog had den uitgehouden tot vyf uuren in den agtermiddag, en toen ook waren bezweken; dog dat hy zelf nog al was voort gegaan om den weg te zoeken, tot dat het donker was, en dat hy toen was neergevallen ter plaatze daar zy hem gevonden hadden.

De twee Matrozen bragten den Capitein na boord, terwyl Mr. *Kane* na de andere ging zoeken, maar te vergeefs; want hy keerde zonder hen, en men heeft naderhand noit iets van hen gehoord. Dit diende my tot een waarſchouwinge, om my in 't jagen niet te verre van myne makkers te begeven. Maar om voort te gaan.

Toen myn Maand ten einde was, binnen welke tyd wy al het hout aan de zyde van de Kreek gebragd hadden, wierd ik terſtond afbetaald met een ton (of half laſt) Verw-hout, waar voor, en nog iets dat ik geleend had, ik wat voorraad kogt, en daar na als een makker in 't werk genomen wierd, met eenige van myne vorige Meeſters: Want zy braken hun Maatſchappy, en lieten het hout leggen, tot dat Mr. *Weſt* het volgens verding zoude afhalen, of anders daar van beſchikken. Zommige van hen gingen na *Beef-Eiland*, om Oſſen te dooden om de huiden, die zy bewaren door dezelve met pennen ſtyf op de grond uit te ſpannen. Eerſt leggen zy de vleeſchzyde, en daar na het hair boven, latende die leggen, tot dat ze heel droog zyn. Daar zyn 32. ſterke pennen, zo dik als een mans arm toe van node, om een huid ter dege uit te ſpannen. Wanneer ze droog zyn, vouwt men ze in 't midden toe, en dan hangt men ze dwars over een ſterke ſtok, zo hoog dat de einden de grond niet konnen raken en men ſlaat ze eens in Oſſenhuiden.

Digitized by Google

1676. drie weken of een Maand, met gtote ſtokken, om 'er de Wormen, die anders in 't hair komen, en 't op eeten, en de huiden alzo bederven, uit te ſlaan. Als ze t'Scheep gedaan worden, leggen zy ze in zout water te weken, om de nog overige Wormen te dooden, en terwyl ze nog nat zyn, ſlaan zy ze in vieren toe, en zenden ze zo na boord. Dewyl ik in dit werk nog onbedreven was, bleef ik met 3. van de oude gaſten, om hout te kappen. Myne makkers waren alle drie Schotten; d'een genaamd *Price Morrice*, had daar eenige jaren gewoond, en had een vry grote *Periago*; want zonder een Vaartuig kan men 'er van d'eene plaats niet na d'andere komen. De andere twee waren nog jonge gaſten, die tot Kooplieden waren opgetrokken, hun namen waren Mr. *Duncan Kampbell*, en Mr. *George*. Deze twee geen behagen in de plaats of in 't werk hebbende, wagteden maar na gelegenheid om met het eerſte Schip dat 'er om Verw-hout quam, weg te raken. Het duurde ook niet lang of Capitein *Hall* van *Boſton* quam tot dien einde daar, en wierd van hen met 40. Ton bevragt. Het wierd afgeſproken dat *George* zoude blyven om hout te hakken, terwyl *Kampbell* na *Nieuw Engeland* zoude gaan, om de lading te verkopen, en Meel en andere Waren mede te brengen, daar men huiden en Verw-hout in de Baai voor kopen kon. Dit vertraagde ons werk, want ik bevond dat *Price Morrice* niet zeer naarſtig was, dewyl hy misſchien dagt dat hy houts genoeg had. En ik heb dit zo wel daar, als op andere plaatzen waargenomen, dat de gene die wel zyn opgevoed geweeſt, doorgaans zorgvuldigſt geweeſt zyn, om hun tyd wel te beſteden, en dat zy naarſtig en zuinig waren, als 'er gelegenheid was om wat te winnen. Waarentegen de gene die tot zwaren arbeid gewend waren, en hun koſt met hard werken hadden moeten winnen, als ze overvloed quamen te hebben, heel quiſtagtig waren, brengende hun tyd en geld onnut door, met zuipen en razen.

Wormen in de benen groeyende.

Ik hield my dan aan 't werk, tot dat ik daar in verhinderd wierd, door een hard en zeer vuurig gezwel aan myn regter been, 't welk my zulk een pyn veroorzaakte, dat ik 'er nauwlyks op ſtaan kon: Maar my wierd geraden de bollen van witte Leliën, die daar in overvloed langs de Kreek groeyen, te braden, en 'er op te leggen, om het gezwel te doen rypen. Dit deed ik drie of vier dagen, zonder eenige baat te gevoelen, maar eindelyk beſpeurde ik twee witte ſtippels in 't midden van 't gezwel, en drukkende dezelve, quamen 'er twee witte Wormen uit. Ik nam ze in myn hand, en zag dat ze elk bezet waren met drie rygen of kringen van zwart, kort, en ſtyf hair, 't welk rondom dezelve liep, te weten een kring digt aan elk eind, en in de midden, zynde alle ordentlyk evenééns. De Wormen

Digitized by Google

men waren omtrent zo dik als een hoenderſchaft, en drie vierde van een duim lang. 1676.

Ik had nog noit te voren zulke Wormen in 's Menſchen-vleeſch zien groeyen. 't Is waar de *Guineſche* Wormen zyn in zommige plaatzen van *Weſt-Indiën*, voornamelyk op *Curaſao*, zeer gemeen; groeyende zo wel in de Blanken, als in de Zwarten. En om dat dat Eiland eertyds een Magazyn van Zwarten was, terwyl de Hollanders dien handel met de Spanjaards dreven, en dat 'er de Zwarten meeſt mede gequeld waren, zo geloofde men dat als andere menſchen die kregen, zulks door beſmettinge geſchiedde. Ik voor my agt eerder dat zy ontſtaan uit het drinken van quaad water; en 't is waarſchynelyk dat het water van de andere Eilanden, als *Aruba* en *Bonairy*, dezelfde vrugten mogen voortbrengen: Want veIe van de gene die met my van daar na *Virginiën* gingen (waar van in 't eerſte deel myner Reistogt gemeld is) waren 'er meê gequeld, na onze aankomſt aldaar; en aan myn enklaauw brak 'er ook een uit, na dat ik 'er vyf of zes Maanden geweeſt was.

Deze Wormen zyn niet dikker dan een ruuwen draad gaarn, maar zo ik verſtaan heb, 6., 7., of 8. ellen lang; en indien ze breken in 't uithalen, zal dat gedeelte 't welk in 't vleeſch blyft, rotten, en groter pyn veroorzaken, ja des lyders leven in gevaar brengen, of ten minſten 't gebruik van dat lid; en ik heb 'er gekend die zeer gekorven en geſneden wierden, om 'er den Worm uit te halen. Ik leed grote pyn eer de myne uit quam, en myn enkel zwol, en zag 'er zeer ontſteken en vuurig uit. Ik hield 'er een plyſter op om 't gezwel te doen rypen, en eindelyk de plyſter daar eens af trekkende, quam 'er de Worm drie duim breed uit, en myn pyn nam terſtond af. Tot dien tyd toe was ik onkundig van myne quaal, en de Juffrouw daar ik t' huis was, zag het aan voor een zenuw; maar ik wiſt wel wat het was, en nam terſtond een ſtokje daar ik den Worm op rolde. Daar na deed ik het morgens en avonden open, en trok den Worm zagtjes uit, t' elkens omtrent twee duim breed, niet zonder eenige pyn, tot dat ik hem eindelyk omtrent de lengte van twee voet had uitgehaald. Zonderlinge genezing.

Ik reed eens met eenen Mr. *Richardſon*, die na een Zwart ging om zyn Paard te laten genezen, van een gekneusde rug; en ik vroeg den Zwart by die gelegenheid of hy myn been genezen kon; hy zeide terſtond ja, en nam het heel gereedelyk aan. Ik ſloeg ondertuſſchen agt op zyne manier van 't Paard te genezen, 't welk aldus toeging: Eerſt vreef hy de zere plaats, en leide 'er daar na een weinig ruuw Poeder op, dat wel na gedroogde en klein gewreven Tabaksbladen geleek, en mompelende eenige woorden binnen 's monds, blies hy driemaal op het zeer, en zwaaide der

Digitized by Google

1676. telkens zyn hand over, zeggende dat het haast zoude genezen zyn. Zyn loon was een witte Haan.

Komende daar na by my, en ziende den Worm in myn enklauw, beloofde hy my in drie dagen te genezen, eischende ook een witten Haan voor zyn moeite; hy deed evenéens met my, als met het Paard; en beval my het verband niet los te maken in drie dagen: Maar ik wagte zo lang niet; want de doek den volgenden morgen af gegleden zynde, wond ik het voort los, en bevond den Worm afgebroken, en het gat gantsch genezen. Ik was zeer bevreest dat het overig gedeelte my eenig ongemak zoude gebaard hebben, maar ik heb 'er zederd dien tyd geen pyn aan gevoeld.

Ik heb gezegd, hoe dat ik door de Wormen in myn been verhinderd wierd om myn werk te doen, en tot voltoyinge van myn ongeluk kregen wy terstond daar na de hevigste storm welke men ooit in die Gewesten gezien had, en die meer dan 24. uuren duurde; waar van ik nader in myn *Verhaal van de Winden* zal spreken; zullende nu alleenlyk eenige omstandigheden verhalen.

Zware storm. Ik heb reeds gezegd, dat wy daar met 'ons vieren in gezelschap waren om hout te hakken; en door deze storm wierden wy in grote ongelegenheid gebragd; want zo lang dezelve duurde, konden wy geen spys toemaken; nog ook toen de storm eerst over was, ten ware wy zulks in de Cano gedaan hadden, want het hoogste land omtrent ons, stond bykans 3. voet onder water; en behalven dat, zo was onze meeste spys bedorven, uitgenomen het Ossen- en Verkens-vleesch, 't welk niet veel erger daarom was.

Wy hadden een Cano die groot genoeg was om ons alle te voeren, en ziende dat het te vergeefs was langer daar te blyven, roeiden wy na *One-Bus-Key*, omtrent 4. mylen van onze hutten. Daar lagen 4. Schepen ten anker toen de storm begon, maar op onze aankomst vonden wy 'er maar een, en hoopten eenige vnrversching aldaar bekomen te hebben, maar wy vonden zeer koel onthaal; want wy konden 'er geen Brood nog *Punch* krygen, nog zelfs niet een zoopje *Rum*, schoon wy 'er geld voor aanboden. De oorzaak daar van was, dat zy reeds belast waren met zodanige die wegens de storm hun toevulgt tot hen genomen hadden. Dewyl wy dan daar niets bekomen konden, vraagden wy wat weg de drie andere Schepen gedreven waren? Zy zeiden ons, dat Capitein *Prout* van *Nieuw Engeland* na *Trist* gedreven, en misschien wel in de ruime Zee weg gevoerd was, 't en ware hy op het zand was vast geraakt genaamd de Middelgrond; dat Capitein *Skinner* van *Nieuw Engeland* na *Beef-Eiland* was gedreven, en dat Capitein *Chandler* van *Londen* na de Oorlogsmans-Meir gedreven was.

Beef-

Digitized by Google

Beef-Eiland legt Benoorden *One-Bus-Key*; en de andere plaatzen leggen een weinig ter wederzyde, d'eene na 't Ooſten, en d'andere na 't Weſten. Wy gingen dan na *Beef-Eiland*, en komende tot op een myl na aan 't zelve, zagen wy een vlag in 't Boſch, en aan een ſtok vaſt gemaakt, en boven op een hogen boom gezet. En ſteeds nader komende, zagen wy eindelyk een Schip tuſſchen 't geboomte, 600. voeten van Zee: Wy roeiden 'er regt op aan, en wanneer wy by 't Boſch quamen, bevonden wy dat het Schip een doortogt gebaand had, en dat alle de boomen door hetzelve gebroken weren, het Schip had omtrent drie voet water; wy roeiden dan met onze Cano daar na toe; en gingen aan boord, wordende vriendelyk van de Maats ontvangen; want de Capitein was na 't Schip van Capitein *Prout* gegaan, 't welk op de Middelgrond vaſt zat, en daar na weder daar af raakte: Maar 't Schip van *Skinner* was van onderen aan ſtukken geſtoten op de boomen, zo dat 'er geen hoop van redding was. Wy kregen daar ſpys, en *Punh*, en bleven 'er omtrent twee uuren, ondertuſſchen quam den Capitein aan boord, en nodigde ons om 'er den gantſchen nagt te blyven. Maar dewyl wy eenige ſtukken hoorden losbranden in de Oorlogs-mans-Meir, beſloten wy dat Capitein *Chandler* byſtand van node had. Wy roeiden derhalven terſtond derwaards; want wy konden hier geen dienſt doen; en voor den donker daar komende, vonden wy hem op een hoek zand zitten. Het vooreind van de Kits was droog, en 't agter-eind had meer dan een voet water in. Onze komſt was daar regt van pas, en wy bleven by dien Capitein twee dagen, binnen welke tyd wy zyn goederen uithielpen, zyn anker uitbragten, enz., en dewyl wy hem toen niet meer dienſt konden doen, lieten wy hem daar, en gingen na *Beef-Eiland* op de jagt. 1676.

Te *Triſt* lagen vier Schepen ten anker voor de ſtorm, een daar van was in Zee gedreven, en zederd heeft men 'er noit meer van gehoord, een ander was op ſtrand gezet, alwaar het bleef, en niet afgeholpen kon worden: het derde had het uitgehouden; en het vierde buiten de Baar van *Triſt* leggende, was Zeewaard ingedreven, en hoewel zeer ontrampeneerd, egter in *Nieuw Engeland* aangekomen. Drie dagen voor de ſtorm, was een Scheepje gevoerd van Capitein *Vally*, van hier na *Jamaica* t' zeil gegaan: dit wierd van alle de Houthakkers voor verloren geſchat; maar na omtrent vier maanden quam het weder, en de Capitein zeide dat hy geen ſtorm vernomen had; maar wanneer hy omtrent 30. mylen te loefwaard van *Triſt* gekomen was, hadden zy een heldere *Summaſenta* wind gekregen, die hen tot aan de Kaap *Condecedo* had gebragt; dog zy hadden al den tyd zwarte wolken in 't Weſten gezien.

Beef Eiland is omtrent 7. mylen lang, en 3. of 4. breed, leggende in de

1676. de lengte Ooſt en Weſt. Het Ooſt-eind ſtrekt zig na 't Eiland *Triſt*, en is laag land dat onder water legt, en digt aan Zee niet dan witte en zwarte *Mangrove*-boomen voortbrengt. De Noord-zyde legt open voor de ruime Zee; voorts ſtrekt het Ooſt en Weſt; en de Ooſterhoek, omtrent 3. mylen van *Triſt* is laag en met *Mangrove* bewaſſen; aan 't einde is een kleine Kreek, alwaar by hoog water booten in konnen varen.

Beef-Eiland.

Van deze Kreek na 't Weſt-eind heeft men vier mylen lang een zandigen Oever, van agteren met een lage zandbank beſloten, alwaar veel ſcherpe haagen groeyen als Egelantier, dragende een witte vrugt met een harde dop, zo groot als een blauwe Pruim, en van ſatzoen als een Calabas. Het Weſt-eind word beſpoeld van de Rivier *St. Pieter* en *Paul*, en daar groejen rode *Mangroves*. Omtrent 3. mylen van de Rivier loopt een klein Riviertje Ooſtwaards, verdeelende *Beef-Eiland* van het vaſte land aan 't Zuiden; en vervolgens in een groot Meir van verſch water lopende, en die loopt daar na in een zout Meir, genaamd de Oorlogsmans-Meir, die zig in *Laguna Termina* ontlaſt omtrent twee mylen van het Zuid-Ooſterpunt van dit Eiland.

Het binnenſte van dit Eiland is Veld-land, rondom met boomen, meeſt *Mangroves*, 't zy witte, zwarte, of rode, en ook eenig Verw-hout, bezet.

De Zuidzyde tuſſchen de Velden en de *Mangroves*, is zeer vrugtbaar; en zommig gedeelte daar van is hoger dan het Veld-land.

De Velden brengen lang gras, en de hoge riggels mooye boomen van verſcheidenerlei zoorten voort.

De vrugten van dit Eiland zyn *Penguins*, rode en geele, *Guavers*, *Sapadillo's*, Limoenen, Oranje-appelen, enz. Deze laatſte zyn daar nog maar onlangs geplant, door een gezelſchap van Indianen, die van de Spanjaarden afgeweken, zig daar hadden neergezet.

Verhuizing der Indianen.

't Is in die boſchagtige Geweſten van *America* geen nieuwe zaak, dat de Indianen met gantſche Dorpen te gelyk wegvlieden, en zig elders in onbewoonde boſſchen neerſlaan, om hun vryheid te genieten; en zo ze by geval ontdekt worden, verhuizen ze al weder, 't welk zy gemaklyk konnen doen; dewyl hun huisraad weinig anders is, dan hun kattoene hangmatten, en Calabaſſen. Elk maakt zyn eigen huis, en ondertuſſchen binden zy hun hangmatten tuſſchen twee boomen, alwaar zy ſlapen, tot dat hun huizen gemaakt zyn De boſſchen verſchaffen hen eenig onderhoud, als *Pecari* en *Wari*; maar de gene die dus afgezonderd leven hebben *Plantain*-dreeven, welke niemand weet dan zy zelve, waar uit zy hun ſpys hebben, tot dat zy Plantagien by hun Dorp hebben gemaakt. Zy ma-

maken niet meer grond bequaam, dan 't gene zy voor hun onderhoud bezigen. Zy maken geen paden, maar wanneer zy verre van huis gaan, breken zy nu en dan een tak, en laten dezelve neerhangen tot een teken om zig na te reguleren als zy te rugge komen. Indien 't gebeurd dat zy door andere Indianen, die nog onder de Spanjaards wonen, ondekt worden, of dat zy maar eenig mistrouwen dies aangaande opvatten, dan kramen zy terstond op, en gaan elders heen; want dit ruim Geweſt verſchaft hen goed en vet land genoeg, en is zeer boſchagtig, zo dat zy 'er een bequame ſchuilplaats in konnen vinden. 1676.

't WAREN eenige van deze vlugtende Indianen, die op *Beef-Eiland* quamen wonen, alwaar zy, behalven 't verkrygen van hun vryheid, hun vrienden en bekenden vonden, die eenigen tyd te voren door de Kapers genomen, en aan de Houthakkers verkogt waren, by welke eenige van hun Vrouwen nog woonden, hoewel andere weder na hun woonplaatzen waren gevoerd. En deze Vrouwen waren 't die na hare wederkomſt haar bekend maakten, hoewel zy van de Engelſche waren bejegend geweeſt; waar door zy hare vrienden bewogen om hun woonplaatzen by de Spanjaarden te verlaten, en op dit Eiland te komen, alwaar zy al ſchier een jaar hadden geweeſt, eer zy door de Engelſchen ondekt wierden; 't welk by geval door de Jagers geſchiedde, terwyl zy 't Wild vervolgden. Zy waren niet heel ſchuuw, terwyl ik daar woonde; maar ik weet dat zy op 't minſte misnoegen zig van daar zouden begeven hebben.

DE Dieren van dit Eiland zyn Yzer-verkens, *Guano's*, *Squasjes*, *Posſomes*, *Pecari*, Herten, Paarden, en Hoorn-beeſten.

DIT Eiland behoorde eenen *Juan d'Acoſta*, een Spanjaard van de Stad *Campeche* toe, en hy was in 't bezit daar van toen de Engelſchen daar eerſt quamen om Verw-hout te hakken. Hy woonde toen in de Stad *Campeche*, maar in het droog Saizoen plagt hy met een Bark en 6. of 7. knegts derwaards te komen, en twee of drie Maanden met het dooden van Beesten, toe te brengen, alleenlyk om de huiden en talk.

't GEBEURDE eens dat de Engelſche Houthakkers daar quamen, terwyl *Juan d'Acoſta* daar was; en hy hen horende ſchieten, ging na hen toe, en verzogt dat zy zulks wilden laten, dewyl de Beeſten daar door wild en ſchuuw wierden, belovende dat t'allen tyde als zy Vleeſch wilden hebben, en 't hem maar lieten weten, hy hen zo veel als zy begeerden, zoude beſchikken, en aan hun Cano's brengen. De Engelſchen bedankten hem voor deze aanbieding, en ſchoten naderhand geen Beeſten, maar zonden t'elkens als zy Vleeſch van node hadden iemand aan hem; en hy verzorgde hen volgens zyne belofte. Dit verwekte zo veel vriendſchap, dat zy be-

1676. loofden, als zy weder van *Jamaïca* quamen, hem een geſchenk te brengen, en eenige Waaren om met hem te verhandelen; 't welk zeer voordelig voor beide de partyen zoude geweeſt zyn. Maar zommige van zyne knegts gaven 'er op zyne wederkomſt te *Campeche* aan de Stedelingen kenniſſe van; en deze jaloers zynde over de Engelſchen, en hem benydende, klaagden hem aan by den Gouverneur, die hem terſtond in hegtenis zette, alwaar hy veele jaren bleef. Dit viel voor omtrent in 't jaar 1671. Aldus liep het voornemen om met de Engelſchen te handelen te niet, en *Juan d' Acoſta* was genoodzaakt van zyn regt op dit vermakelyk en voordelig Eiland af te ſtaan, en het aan de Engelſchen over te laten, want nog hy, nog eenig Spanjaard, quam daar na weder om Beeſten te dooden.

Deze manier van Oſſen te dooden, ſchynt de Spanjaarden alleen eigen, inzonderheid de gene die daar omtrent wonen, dewelke zeer daar op afgeregt zyn, want zommige doen dit het gantſche jaar door, en worden 'er alzo heel gaauw op.

Manier om Oſſen in de kniebuig te verlammen.

De Jager zit op een goed Paard, dat daar op geleerd is, en weet wanneer het moet naderen of wyken, zo dat de beryder met het beſtieren geen moeite heeft. Zyn geweer is een yzer, als een kromme zikkel, zeer ſcherp van ſnede; deze zikkel ſteekt in een ſtok van 14. of 15. voeten lang. Wanneer nu de Jager opgezeten is, dan legt hy de ſtok over des Paards kop, met het yzer voor uit, en ryd het Beeſt na; als hy 't agterhaald heeft, ſlaat hy den zikkel in de buig van de agterſte poot, en ſnyd de pees af; terſtond wend het Paard zig ter zyde, want het verwonde Beeſt zet met al zyn magt na hem toe, maar 't Paard loopt een grote keer om, eer het weder komt. Indien ondertuſſchen de pees niet gantſch afgeſneden is, zo breekt egter de Os dezelve wel haaſt, door het geſtadig uitſlaan van zyn poot, en dan kan hy maar op drie benen gaan; ſpringende egter voorwaards om zig op zyn vyand te wreken. Als dan ryd 'er de Jager zagtelyk op aan, en ſlaat zyn yzer in de knie van een der voorſte poten, waar door het Beeſt terſtond neer tuimeld: Dan klimt hy van zyn Paard, en nemende een mes met een ſcherpe punt, ſtoot hy 't zelve zo behendig agter de hoornen in, dat hy de zenuwen door ſnyd, en de kop terſtond neerzygt. Dan ſtygd de Jager weder te Paard, en zoekt meer Wild, latende den gedooden Os voor de villers, die by der hand zyn, en 'er de huid met der haaſt af halen.

Het regter oor van deze jagt-Paarden word door 't gewigt van de ſtok zo gedrukt, dat het altoos neerhangt, waar door men die Paarden ten eerſten van andere kan kennen.

De Spanjaards maken alleenlyk jagt op de Bullen en oude Koeyen, en hou-

Digitized by Google

houden 't jonge Vee in 't leven om voort te teelen, waar door het Vee 1676.
ſteeds in wezen blyft. Daarentegen dooden de Engelſchen en Franſchen zonder onderſcheid, ja eerder jonge dan oude; zonder agt te ſlaan of zy de teeld ook uitroeyen. *Jamaïca* is een merkelyk blyk van deze onze dwaasheid, want toen het eerſt door de Engelſchen bemagtigd wierd, waren de Velden wel van Vee voorzien; maar 't zelve wierd haaſt door onze Soldaten uitgeroeid, die 'er daar na groot gebrek om lyden moeſten: En het wierd niet weder voorzien, voor dat de Ridder *Thomas Linch* Gouverneur daar van was. Hy ontbood Vee van *Cuba*, 't welk nu weder wel is aangegroeid, om dat elk zyn eigen heeft, en te voren was 'er geen eigendom, waar door elk doodde al wat hy kon. En ik agt dat de Franſchen dit nog ruim zo veel doen als de Engelſchen.

West-Indiën van Vee voorzien

INDIEN de Spanjaards niet zo zorgvuldig waren geweeſt om *Weſt-Indiën* met Verkens en Oſſen te voorzien, de Kapers zouden hebben moeten honger lyden; maar nu zyn de Eilanden zo wel als 't vaſte Land overvloedig verzorgd; inzonderheid de Baai van *Campeche*, de Eilanden van *Cuba*, *Pines*, *Hiſpanjola*, *Portorico*, enz., alwaar behalven de wilde Verkens, een menigte van Verkens-loodzen zyn, in zommige van welke ik gehoord heb dat wel 1500. Verkens gehouden worden: En daar van leefden de Kapers voornamelyk.

Perykel in 't jagen

MAAR om weder tot *Beef-Eiland* te keren. Onze Engelſche Jagers hebben het Vee zeer verminderd; en de Beeſten die 'er nog zyn overgebleven, zyn door het geſtadig ſchieten nu zo wild en woeſt geworden, dat het gevaarlyk voor een man alleen is om 'er op te ſchieten, of door de Velden te gaan: Want de oude Bullen die eens zyn geſchoten geweeſt, zullen op iemand aan lopen, en zig in ſlagorden tegen onze aankomſt ter weêr ſtellen; te weten de oude Bullen komen voor aan, agter hen de Koeyen en agter dezelve de Kalveren. En indien wy tragten ter zyde om te lopen, om hen in de ſlaart te komen, dan wenden de Bullen zig terſtond ook, en keren ons den kop toe. En daarom ſchieten wy zelden onder een groote hoop, maar gaan in de Boſſchen digt by de Velden, en ſchieten na een alleen. Indien het Beeſt zwaar gewond is, loopt het regt op den Jager aan, gelyk ik zelf ondervonden heb; maar zo 't weinig te beduiden heeft, loopt het gemeenlyk weg. De oude Jagers zeggen, dat een Koe 't gevaarlykſt is, om dat ze met open oogen op haren vyand aan loopt; maar de Bul ſluit de zyne, waar door men hem gemaklyk vermyden kan. Dog ik kan dit niet uit eigen ervarenheid verzekeren, en twyffel eerder aan de waarheid daar van; want ik heb iemand gekend, die zeer door een Bul verwond wierd. 't Was een makker van Mr. *Barker* in de Weſter-Poel,

Digitized by Google

1676. alwaar zy zig moede aan 't Houthakken gearbeid hebbende, met een Cano na *Beef-Eiland* voeren, om zig daar een veertien dagen of drie weken wat te ververſchen, om dat 'er verſcheidenerlei zoort van Vrugten zyn, en overvloed van Kool om by 't verſch Vleeſch te eeten. Zy quamen daar aan een plaats genaamd de *Zoute Kreek*, en maakten daar een hut. Eens op een agtermiddag, wanneer Mr. *Barker* lag te ſlapen, ging zyn makker na 't Veld, omtrent een half uur gaans van hun hut, en ziende aldaar een Bul, ſchoot hy na hem, en verwondde hem zeer zwaar; maar de Bul had egter nog zo veel kragt dat hy zynen vyand naliep, en hem agterhaald hebbende, vertrad, en zyne dye zeer quetſte, zo dat hy niet magtig was op te ſtaan; ondertuſſchen verloor de Bul zyne kragten ook, en viel dood by hem neer; en de man zoude 'er zyn leven mede hebben moeten laten, indien Mr. *Barker*, na hem zoekende, hem daar 's anderendaags 's morgens niet gevonden, en op zyne rug na de hut getorſt had. 's Anderendaags zette hy hem in zyn Cano, en bragt hem aan een Schip, alwaar een Wondarts was, die hem binnen weinig tyds weder genas.

Ik heb verhaald dat wy Capitein *Chandler* verlieten, om na *Beef-Eiland* te gaan, en daar eenigen tyd met jagen te beſteden: Dog zo als wy aan land gingen om een Os tot ons avondmaal te dooden, bejegende my een miſlyk voorval; want gaande door een Veldje dat 2. of 3. voet onder water lag, roken wy een ſterke lugt van een *Alligator*; en kort daar na ſtruikelde ik over eenen, en viel neder. Ik riep om hulp, maar myne makkers, in plaats van my by te komen, liepen weg na 't Boſch. Ik was zo dra niet weder op geraakt, om hen te volgen, of ik tuimelde ten twede male, en daar na nog eens, menende elke reis als ik neder viel dat ik verſlonden zoude geweeſt zyn. Ik quam 'er evenwel nog behouden af, maar was zo verſchrikt, dat ik na dien tyd, zo lang ik in de Baai was noit luſt had om door 't water te gaan.

Ontkoming van 't gevaar eens Alligators.

IV. HOOFDSTUK.

De Rivier van St. Pieter *en* Paul. *De Berg-Koe, en* Hippopotamus. *'t Eiland* Tobasco. Guavers. *De Rivier* Tobasco. *De* Manate. Villa de Moſa Eſtapo, Halapo. Tacatalpo de Sierra. *Byën. Indianen.* Tartillo's, Poſole, *Katoene kleding. Vroege Huuwelyken. Dorpen. Geſtalte der Ingezetenen.*

De Rivier van *St. Pieter* en *Paul* neemt haren oorſprong uit het hoog Gebergte van *Chiapo* omtrent 20 mylen Landwaard in, zynde

de zo genaamd na een Stad, niet verre van daar. Haar eerſte loop is een merkelyke lengte Ooſtwaards, tot aan zekere Bergen die aan die kant leggen, en daar op draaid ze Noordwaards, tot op 12 mylen van de Zee, en verdeeld zig dan eindelyk in twee takken, waar van d'eene na 't Weſten in de Rivier *Tobasco* vloeid, en d'andere houd zyn loop, tot op vier mylen van de Zee, en verdeeld zig dan nog eens. De Ooſtelyke van deze takken ſcheid *Beef-Eiland* van 't vaſte Land, en heeft zyn uitloop in de Oorlogsmans-Meir, gelyk ik reeds gezegd heb. De andere behoud zyn loop en naam, tot dat hy in Zee valt tuſſchen *Beef-Eiland* en 't Eiland *Tobasco*, alwaar hy niet breder is dan de *Teems* by *Graveſend*. In den ingang legt een Bank, maar op wat diepte weet ik niet; egter konnen 'er kleine Vaartuigen met de Vloed genoeg overkomen. Na dat men daar binnen is, is de Rivier dieper en wyder, want men heeft 'er 15. of 16. voet water, en zeer goede ankergrond. Volgens 't verhaal van de Kapers, welke die Kivier op geweeſt zyn, is dezelve heel breed, eer ze zig ſcheid, en verder Landwaard in zyn verſcheidene Dorpen aan den Oever daar van gebouwd; 't voornaamſte daar van word *Summaſenta* geheten; en daar zyn veele dreven van *Cacao*, en *Plantains*, vermids het Aardryk ter wederzyde zeer vrugtbaar is. Het onbebouwde Land is met velerhande bomen begroeid, inzonderheid van Katoen- en Koolbomen. En op zommige plaatzen, niet verre van de Rivier, zyn grote Velden vol van Oſſen, Paarden, en andere Dieren, onder welke de Berg-Koe, die van de Spanjaarden *Ante* genoemd word, meeſt uitmunt. 1676.

Dit Beeſt is zo dik als een tweejarige Os, het lyf is van fatzoen als een Koe, maar het hoofd veel groter: De ſmoel is rond, en de kop kort in een gedrongen. Het heeft geen hoornen; de oogen zyn rond en van een byſtere grootte; de lippen zyn ook groot, maar niet zo dik als die van een Koe; de ooren zyn geſchikt na de grootte van 't hoofd, en ruim zo breed dan die van een Koe: De nek is dik en kort, de poten desgelyks; de ſtaard is vry lang, dog dun van hair, met geen quaſt aan 't eind: Het hair over 't gantſche lyf is grof en dun; de huid is omtrent twee duim dik; het vleeſch is rood, en heel fyn van draad; het vet is wit, en is t'zamen een aangename gezonde ſpys: Het gewigt van zulk een Beeſt is 5. of 600. pond. Berg-Koe.

Dit Dier vind men altoos in de Boſſchen by een wyde Rivier, en het eet een zeker lang dun gras, 't welk overvloedig aan de kanten der Rivieren groeid; maar noit eet het in Velden, of Weiden van goed gras, gelyk andere Oſſen. Wanneer 't zyn buik vol heeft, legt het zig te ſlapen aan de kant der Rivier, en op het minſte gerugt ſchiet het neer in 't water, en zinkt tot op de grond, alwaar het op zyn poten gaat, al is het heel

Digitized by Google

1676. diep. Het kan niet hard lopen, en daarom begeeft het zig noit verre van een Rivier, dewyl het daar zyne ſchuilplaats neemt in gevaar. Men kan het niet ſchieten, dan wanneer het ſlaapt.

Men vind ze, behalven op deze plaats, ook in de Rivieren in de Baai van *Honduras*, en op de vaſte Kuſt van daar tot aan de Rivier van *Dariën*. Verſcheidene van myne makkers hebben deze Dieren daar gedood, en kenden hun ſpoor, 't welk ik zelf ook op de Land-Engte van *Dariën* gezien heb, dog niet gekend zoude hebben, indien men 't my niet gezegd had. De indruk daar van in 't zand ſcheen vry gelyk na 't ſpoor van een Koe, maar ik was genoeg verzekerd dat onze gemene Koeyen aldaar niet zouden hebben konnen leven, ook zyn ze op verſcheidene mylen na daar omtrent niet

Myne makkers gaven my dit verhaal, en ik heb het zelfde zederd ook van andere, zo Engelſchen als Spanjaarden, gehoord.

Wanneer ik deze voorgaande Beſchryvinge eens toonde aan een perzoon van aanzien, zond hy dezelve aan een zyner Vrienden in *Holland*, van wien hy dit andwoord ontving.

Myn Heer!

HEt Berigt *dat ik van den Engelſchen Predikant te* Leyden *hebbe, is dit. De Beſchryving van uwe Zee-Koe komt zo wel overéén met de* Hippopotamus, *welke men hier bewaard, dat ik geloof dat het één en 't zelfde Dier is; alleenlyk deze hier te* Leyden *is groter dan een Os. Van de oogen, ooren, en hair kan men niets zeggen, om dat die aan deze huid hier niet te zien zyn. De tanden zyn aanmerkens waardig, heel groot, vaſt, en zo fyn als Ivoor.*

Ik heb met een verſtandig perzoon geſproken, die bevrind was aan den Burgermeeſter, van Leyden, *dewelke dien* Hippopotamus *aan de* Academie *verëerd heeft. Deze die huid bezigtigd hebbende, zegt dat by veel groter is, dan die van uwe Beſchryving, en dat by ten minſten wel duizend pond zoude moeten wegen.*

Laat my hier byvoegen, dat ze aan de Kaap van Goede Hoop, *van waar deze te* Leyden *gekomen is, miſſchien groter vallen. En dewyl 'er geen hoorns aan zyn, zoude men dezelve zo wel een Rivier-Paard, als een Rivier-Koe konnen noemen. Dog daar in moet men zig voegen na de benaming, welke het Volk daar ze zyn gebruikt, en mogelyk in* Africa *en* America *verſchild.* Maar

Maar 't gene hy zegt, dat ze tot op de grond van diepe Rivieren neer zinkt, en daar gaat; indien hy daar by ſteld, gelyk ik agt dat hy meent, dat ze weder opryſt, en op 't Land komt; zo twyffel ik daar aan; Want dat zulk een zwaar Ligbaam zig zelven weder zoude opgeven, (hoewel ik weet, dat Walviſſchen en andere grote viſſchen zulks konnen doen) gaat het geloof te boven van 1676.

J. H.

Ik beken gaarn, dat 'er eenige overeenkomſt tuſſchen deze *Bergkoe* van *America*, en den *Africaanſchen Hippopotamus* is; maar ben egter van gevoelen, dat zy beide van een byzondere zoort zyn: want men weet niet dat de *Bergkoe* olt in Zee zwemt, nog omtrent dezelve gevonden word, ook is zy pas half zo groot, en heeft gene tanden: Maar tot verdere voldoening heb ik hier twee verhalen ingevoegd van de *Africaanſche Hippopotamus*, zo als ze toe gezonden zyn, het eene aan een aanzienlyk Man van Capitein *Covent* van *Porbury*, by *Briſtol*, zynde een Man van grote bequaamheid en ervarenheid, en welbekende opregtigheid, die op *Angola* plagt te handelen; het ander aan my zelven van myn geagte vriend Capitein *Rogers*, gelyk hy die gezien heeft in de Rivier *Natal*, op de breedte van 30. graden, Beooſten de *Kaap van Goede Hoop*. Verſchil tuſſchen de Bergkoe en 't Zeepaard

" De kop, ooren, en neusgaten van een *Zeepaard* zyn gelyk die van " onze Paarden, voorts een korte ſtaart en benen; en zyne voetſtappen " in 't zand zyn gelyk die van een Paard, maar het lyf is wel eens zo groot. " Hy graaſt aan den Oever, en ſchyt gelyk een Paard; is van een donker " bruine koleur, maar glinſtert in 't water; zyne gang aan den Oever is " langzaam, maar ſneller in 't water. Hy eet kleine viſch, en wat hy " krygen kan, en gaat op drie vademen neer tot op de grond. Ik heb " 'er opgelet dat hy meer dan een half uur onder bleef eer hy boven quam. " Hy is zeer boos op blanke menſchen. Ik heb gezien dat hy zyn bek " open ſperde, en een van zyne tanden aan de ſnuit van een Boot, en een " ander niet verre van de kiel zette, 't welk een wydte was van vier voet, " en dat hy een gat door de plank beet, dat 'er de Boot van zonk, en daar " op ſchudde hy zyne ooren, en ging door. Zyne ſterkte is ongelooflyk; " want ik heb hem aan ſtrand zien leggen tuſſchen de banken, dat een " Hollandſche Boot met 14. Oxhooſden water door een Zee op de rug " van 't beeſt gebonſt wierd, en droog op zyn rug bleef ſtaan, en dat 'er " weder een andere Zee quam die de Boot afſpoelde, zonder dat ik zien " kon dat het beeſt eenige ſchade daar door leedt. Hoe zyne tanden in de

1676. " de bek groeiden, kon ik niet zien, alleenlyk bemerkte ik dat ze krom
" als een boog, omtrent 16. duim lang, en op zyn dikſt meer dan 6. duim
" in de rondte waren. Wy deden 'er eenige ſchoten op, maar te ver-
" geefs, want de kogels ſtuitten op de huid af, als op een muur. De In-
" boorlingen noemen hem *Kittimpungo*, en zeggen dat hy een *Fetiſſo*,
" dat is, een zoort van een God is; want niets zeggen ze, kan hem doo-
" den: en dat indien zy hem 't gene deden dat de blanke doen, hy dan wel
" haaſt hun Cano's en viſchnetten zou vernielen. Hun gewoonte is, wan-
" neer hy digt by Cano's komt, hem Viſch toe te werpen, en dan gaat
" hy weg, en doet aan de netten geen quaad. Hy doet zyn meeſte quaad
" als hy op de grond kan ſtaan, maar als hy zwemd, heeft hy alleenlyk
" magt om te byten. Ik zag eens dat onze Boot digt aan het ſtrand lag,
" en dat hy 'er onder ging, en de Boot met zyne rug uit het water ligte,
" en omwierp, met 6. man daar in, dog zonder iemand te beſchadigen.
" Terwyl wy op de Reede lagen, waren 'er drie, die t'elkens by veran-
" dering van de Maan in de Baai quamen; de Inboorlingen zeggen, dat
" 'er 2. Mannetjes en een Wyfje t'zamen gaan. Hun geluit lykt wel na
" 't gebulk van een groot Kalf.

Deze aanmerking omtrent het Zee-Paard wierd genomen te *Loango* in 't jaar 1695.

BRIEF van CAPITEIN ROGERS.

Myn Heer!

DE Hippopotamus *of 't Zee-Paard leeft zo wel op Land als in de Zee of Rivieren. Hy gelykt van fatzoen vry wat na een Os. maar is groter, wegende 1500. of 1600. pond. Dit Dier is vol van Ligbaam, en bedekt met hair van een muisvale koleur: Het is diken kort, en zeer glad als het eerſt uit het water komt. De kop is boven op plat, maar zonder hoorns; hy heeft grote lippen, een wyde bek, en ſterke tanden, vier van welke langer zyn dan de andere, te weten, twee in de bovenkaak, een aan elke zyde, en twee in de onderſte. Deze laatſte zyn 4. of 5. duim lang, de andere twee zyn korter. Hy heeft grote brede ooren, grote uitpuilende oogen, en is zeer ſnel van gezigt. Hy heeft een dikke nek, en ſterke benen, maar zwakke poten.*

Digitized by Google

ten. Zyne klaauwen zyn geſpleten; hy heeft boven de hoef nog twee kleine klaauwtjes, welke na de grond buigende als hy gaat, een indruk in 't zand maken als van vier klaauwen. Zyn ſtaart is kort en ſpits, gelyk die van een Verken, zonder een quaſt aan 't eind. Dit Beeſt is doorgaans vet, en goed om te eeten. Het graaſt aan de Oevers op een natte moeraſſige grond, digt by Rivieren of Poelen; maar als men 't vervolgd, gaat het te water. In 't water zynde zinkt het op de grond, en loopt daar als op 't droog Land. Zy lopen ſchier zo hard als een man; maar zo men ze jaagd, keren ze om, en zien zo fel als een Beer, en vegten ook, als men hen daar toe dringt. De Inboorlingen daar te lande ſtryden niet met die Dieren, maar wy hadden 'er al dikwils een gevegt mede, zo op den Oever als in de Rivieren; en ſchoon wy gemeenlyk de overhand kregen, door eenige te dooden, en de reſt te verjagen; nogtans durſden wy hen in 't water geen leed doen, na een zekeren aanval, die byna doodelyk was geweeſt voor 3. man, die in een kleine Cano gingen om een Zeepaard in een Rivier te dooden, daar 8. of 10. voet water was. Dit Beeſt ging na zyne gewoonte op grond van de Rivier, en van deze maats gezien zynde, quetſten zy het met een lange ſpies; dit maakte het Dier zo verwoed, dat het terſtond oprees, en met een fel gezigt zyne kaken opſperde, en een groot ſtuk van 't boveneind van de Cano beet, en had dezelve ſchier omgeſmeten, dog hy zonk terſtond weder na de grond, en de maats maakten zig weg zo dra als zy konden, uit vreze dat hy weder zoude komen. 1676.

Tobasco.

De Weſter-arm van de Rivier *St. Pieter* en *Paul* 8. of 9. mylen N. W. gelopen hebbende, verlieſt zig zelven in de Rivier *Tobasco*, omtrent 4. mylen van de Zee, en maakt alzo het Eiland *Tobasco*, 't welk 12. mylen lang en aan 't Noord-eind 4. breed is: Want van de Rivier *St. Pieter en Paul* tot aan de Mond van de Rivier *Tobasco* rekent men 4. mylen, en de Oever legt O. en W.

De eerſte myl aan 't Ooſten is *Mangrove*-land, met eenige zandige Oevers, alwaar de Schildpadden aan land komen om hun Eyeren te leggen.

Het Weſter gedeelte is een Zand-Oever tot aan de Rivier *Tobasco* toe. Maar om dat 'er geſtadig een holle Zee gaat, kan men 'er niet bequaam landen, voor dat men in de Rivier komt. Het Noord-Weſter gedeelte is vol van *Guaver*-boomen, van verſcheidenerlei zoort, zynde derzelver Vrugt de grootſte en de beſte die ik ooit geproefd heb, en 't is inderdaad een zeer bekoorlyke plaats. Daar zyn ook groote *Coco*-Pruimen, en Druiven, maar niet vele. De Velden zyn uit de Natuur omheynd met bos-

Digitized by Google

1676. ſchen van *Guavers*, en brengen goed gras tot Weidinge voort, ook zyn ze wel van vette Oſſen voorzien: En ik geloof dat het door 't eeten van de *Guaver*-vrugt is, dat deze boomen daar zo digt groeyen; want deze Vrugt is vol van kleine zaaden, welke door de Beeſten heel opgeſlokt, en zo weder geloſt worden, waar na zy wortel ſchieten in de drek, en alzo opſpruiten.

Droevig ongeluk. DAAR zyn ook veel Herten, die men 's morgens en 's avonds geſtadig in de Velden vind Weiden; en my gedenkt van een zeer ongelukkig geval terwyl ik daar was: Twee of drie mannen gingen op een avond eens uit om te jagen, en wanneer zy in de Velden waren, ſcheidden zy zig van één om het Wild te vinden; eindelyk ſchoot een van hen een Hert, en doodde het, en terwyl hy bezig was om het te villen, wierd hy door een van zyne makkers, die op hem losbrandde, en ziende hem voor 't Hert aan, plotzelyk dood geſchoten. De arme man was zeer bedroefd over dit ongeluk, en durfde wegens de Vrinden van den dooden, nooit weder te rugge na *Jamaïca* gaan.

DE Rivier *Tobasco* is de aanmerkelykſte in de gantſche Baai van *Campche*, en ontſtaat uit het hoog Gebergte van *Chiapo*, maar veel Weſtelyker dan die van *St. Pieter* en *Paul*. Zy loopt van daar Noord-Ooſt tot op 4. mylen na aan Zee, alwaar ze den arm van *St. Pieter* en *Paul* ontvangd, en dan Noord loopt, tot dat ze in de Zee ſtort. De Mond is omtrent twee Engelſche mylen wyd, en daar legt een zandbank voor, die niet boven 11. of 12. voeten diep is; maar een Engelſche myl of twee binnen den mond, aan een bogt van de Rivier, aan de Ooſtzyde, heeft men drie vademen water, alwaar 't goed ankeren is, zonder gevaar van de ſterke ſtorm. Het gety gaat in 't droog Saizoen omtrent vier mylen opwaards, maar in de regen niet zo verre, want het verſch water doet de eb dan zeer ſterk ſtromen: en gedurende de Noordewinden overſtroomt het al het laag land 14. of 15. mylen opwaards in de Rivier, en men kan wel verſch water innemen buiten de bank.

Manati. AAN de Mond van deze Rivier heeft men veel Katviſch, Snoek en *Manati*, die aldaar in de Kreeken goede ſpys vinden; voornamelyk in een plaats aan de zyde van Stuurboord, omtrent twee mylen van de Zee, welke Kreek 2. of 300. ſchreden landwaard inloopt, en zig dan zeer wyd uitbreid, zynde zo ondiep, dat men hun ruggen boven water ziet als zy eeten; 't welk iets zo zeldzaam is, dat ik onze *Moscito's* heb horen zeggen, dat zy zulks nergens anders gezien hadden. Op het minſte gerugt begeven zy zig alle in de Rivier, egter miſt het de *Moscito's* zelden dat zy ze niet treffen. Deze zyn een zoort van verſchwaters *Manati*, niet volkomen

Digitized by Google

men zo groot, als de Zee-zoort, maar anders evenéens van fatzoen, en zo ik agt eerder vetter. Het land by de Rivieren, inzonderheid aan de ſtuurboord-zyde, is moeraſſig, en met boomen digt begroeid. 1676.

Men heeft aldaar ook een menigte van Land-Schildpadden, de grootſte die ik ooit gezien had, eer ik aan de *Gallopago's*-Eilanden in de *Zuid-Zee* quam. In eenige plaatzen aan de zyde der River, verder Landwaard in, zyn riggels drroog land, vol van hoge Kool en Kattoen-boomen, welke een zeer vermakelyk Landſchap maken. Daar zyn geen woningen tot op 8. mylen van de Mond der Rivieren, en dan komt men by een kleine borſtwering, alwaar gemeenlyk een Spanjaard met 8. of 9. Indianen aan elke zyde van de Rivier gepoſteerd is, om op de Vaartuigen die daar komen op te paſſen. En om dat 'er verſcheidene Kreeken uit de Velden komen lopen, zyn zommige van de Schildwagten zo geſteld tuſſchen 't Geboomte, dat zy egter in de Velden konnen kyken, om niet van agteren overrompeld te worden. Dog onaangezien deze voorzorg, wierden deze Schildwagten opgeligt door Capitein *Nevil*, voerende een Roof-ſcheepje, in een tweede togt die hy deed om het Steedje genaamd *Villa de Moſe* in te nemen. Zyn eerſte aanſlag miſlukte door dat hy ondekt wierd: Maar de twede reis quam hy in de Kreek, een myl beneden de Schildwagten, en halende aldaar zyn Cano's over eenige boomen, die dwars in de Rivier gelegt waren om zyne doortogt te beletten, quam hy hen 's nagts in hun potten overvallen; zulks dat het Steedje van hun aankomſt door 't ſchieten der Schildwagten niet gewaarſchouwd zynde, zonder eenige tegenſtand ingenomen wierd.

Villa de Mose is een Steedje of Vlek, leggende aan de Stuurboord-zyde der Rivier, 4. mylen voorby de Borſtwering. 't Is voornamelyk bewoond van Indianen, beneffens eenige Spanjaarden: In 't midden ſtaat een Kerk, en aan 't Weſt-eind een Fort, het welk de Rivier beſtrykt. Dus verre komen de Schepen om Goederen te brengen, voornamelyk Europeeſche Waaren, als Lakens, Sargies, Perpetuaanen, Karzayen, Kouſſen, Hoeden, velerlei Linnen, Yzerwerk, enz. Zy komen hier in November en December, en blyven 'er tot in Juny of July, om hun Waaren te verkopen, en nemen dan weder *Cacao* of *Sylveſter* mede. Alle de Kooplieden en kleine Handelaars uit de Land-Stedekens, komen daar omtrent Kerstyd om handel te dryven, 't welk dit Steedje 't voornaamſte in die Geweſten doet zyn, uitgenomen *Campeche*; evenwel wonen 'er maar weinig ryke Luiden. Zommige Schepen die daar komen, laden ook Huiden en *Talk*, indien ze geen *Cacao* konnen bekomen. Maar de voornaamſte plaats van Huiden is een Vlek, leggende aan een Arm van deze Rivier, Villa Mose.

Digitized by Google

1676. die een myl beneden de borſtwering uitloopt, alwaar de Spaanſche Barken gemeenlyk eens 's jaars laden. Vier mylen voorby *Villa de Moſe*, hoger op aan de Rivier, legt *Eſtapa*, bewoond van Spanjaarden en Indianen, gelyk doorgaans de plaatzen in dat Land; men zegt dat het vry ryk is, ſtaande digt by de Rivier, aan de Zuid-zyde, en zo gebouwd tuſſchen twee Kreeken, dat 'er maar een toegang is, en die zo wel met een borſtwering voorzien, dat Capitein *Hewet*, een Kaper, die byna 200. man onder hem had, aldaar afgeſlagen wierd, en veel volks verloor, wordende zelf in zyn been gequetſt. In zyn weg derwaards nam hy *Villa de Moſe* in, en liet daar een party volks, om zyne aftogt te verzekeren. Indien hy *Eſtapa* gekregen had, meende hy na *Halpo* gegaan te hebben, een ryk Steedje, 3. mylen verder op aan de Rivier, en van daar na *Tacatalpo*, leggende nog 3. of 4. mylen verder, 't welk het rykſte van de drie is; de Spanjaards noemen het *Tacatalpo de Sierra*; of zulks is tot onderſcheid van een andere plaars van die naam, dan of 't is om deszelfs nabyheid aan 't Gebergte, weet ik niet. Dit is het beſte Steedje in die Rivier, hebbende drie Kerken, en eenige ryke Kooplieden. Tuſſchen 't zelve en *Villa de Moſe* zyn veel grote *Cacao*-boomen ter wederzyde van de Rivier.

Eſtapa weder-ſtaat Capitein Hewet

Witte Cacao.

Ik heb een zoort van witte *Cacao*, van daar gebragt, gezien, welke ik nergens anders gevonden heb: zy is van dezelfde koleur en grootte van buiten, en heeft een dunne ſchil of dop gelyk de andere, dog het binnenſte is wit gelyk fyn meel, en wanneer het buitenſte gebroken is, laat het zig bryzelen als een kluit meel. De gene die veel in de Baai komen noemen het *Spuma*, en zeggen dat de Spanjaarden van die Geweſten het veel gebruiken om hun Chocolade te doen ſchuimen, waar door zy het te meer waardeeren. Maar ik heb nog noit iemand in *Engeland* gevonden, die het kende, dan den Graaf van *Karbery*, die my verhaald heeft, dat hy 't gezien had.

Het land aan de Zuidzyde van de Rivier is laag Veldland: de zyde daar het Steedje *Villa de Moſe* ſtaat, is een zoort van grauwe zandige aarde, en het gantſche land opwaards ſchynt meeſt zodanig te wezen. Maar het laag land heeft een zwarte aardkorſt, en op zommige plaatzen een zware kley, en nergens vind men 'er een ſteen. Het droog land is boſchagtig, uitgenomen daar het bewoond of beplant is. Het is vry digt bezet met Indiaanſche Dorpen, die alle elk een Prieſter of twee, en een Gouverneur hebben. De *Cacao*-boomen groeyen daar zeer wel, maar de nooten vallen kleiner dan die van *Caraccos*; egter zyn ze oliagtig en vet zo lang zy verſch zyn. Zy zyn niet digt aan Zee geplant, gelyk op de Kuſt van *Caraccos*, maar ten minſten 8. of 10. Engelſche mylen landwaard in. De

Ca-

Digitized by Google

Cacao-boomen behoren de Spanjaarden voornamelyk toe, en worden alleenlyk geplant en waargenomen door de Indianen, die tot dien einde gehuurd worden. Egter hebben de Indianen voor hen zelven ook *Plantain*-boomen, Plantagien van *Mais*, en eenige weinige *Cacao*-boomen, waar van zy 't voornaamſte gedeelte van hun tyd beſteden. 1676.

Kleine Byën.

Zommige houden zig beezig met in de boſſchen te zoeken na Byën, die zig in holle boomen houden; en zy geneeren zig van derzelver honig en waſch. Deze Byën zyn tweederhande; zommige zyn vry groot, andere niet dikker, maar langer, dan een gemene Vlieg, zynde anders gelyk onze gemene Byën, maar donkerder van koleur. Hare angels zyn niet ſterk genoeg om door 'smenſchen vel te ſteken; maar zo iemand hen ſtoort, vliegen ze al zo verwoed op hen aan als de grote Byën, en kittelen wel, maar doen geen zeer. Hare honig is wit en klaar, en zy maken heel veel daar van. De Indianen houden 'er eenige die tam zyn, en houwen tot dien einde de holle ſtammen af, daar ze hun honigraat in maken. Zy zetten een eind van het blok, 't welk heel gelyk afgezaagd is, op een plank, en laten een gat voor de Byën om in en uit te kruipen, en 't boven eind word met een plank bedekt.

De jonge en ſterke Indianen, die zelve geen werk hebben, verhuren zig aan de Spanjaarden, zy werken goed koop, en worden gemeenlyk betaald met zodanige goederen, welke de Spanjaards niet waardeeren. En men heeft my gezegd, dat zy gehouden zyn voor hun Meeſters een dag in de week om niet te werken: maar of dit voorregt den Papen alleen toekomt, of ook anderen, is my onbekend. De Indianen, die in deze Dorpen wonen, leven als Edellieden, in vergelyking van de gene die digt by een grote Stad wonen, gelyk als *Campeche* of *Merida*; want daar zullen zelfs die van de ſlegtſte en armſte zoort des volks, die onmagtig zyn een Indiaan te huuren, een van die bloeds met geweld tot hun ſlobbigſt werk dwingen, na dat zy reeds een gantſchen dag voor hun meeſters gewerkt hebben, zonder hen iets daar voor te betalen; ja zy nemen hen wel van de markt, terwyl ze beezig zyn, of ten minſten bevelen hen aan huis te komen als de markt geëindigd is, en de Indianen durven 't niet weigeren.

Indiaanſche drank.

Dit land is heel vrugtbaar, leeverende overvloed van *Mais* uit, het welk hun voornaamſte levensmiddel is. Na dat het gekookt is kneuzen zy 't op zulk een ſteen, als daar de Chocolade op gebroken word. Een gedeelte daar van maken zy tot kleine dunne koekjes, genaamd *Tartillo's*: en 't overige doen zy in een pot tot dat het zuur word, en als zy dorſt hebben, mengen zy een hand vol daar van in een Calabas met water, 't welk

Digitized by Google

1676. daar door een aangename ſcherpe ſmaak krygt, en dan laten zy 't door een grote Calabas vol kleine gaatjes lopen, en drinken 't zo. Als zy een vriend met dezen drank onthalen, dan mengen zy wat honig daar onder, want verder kan hun vermogen niet gaan, en dat is by hen alzo aangenaam als een glas wyn by ons. Als zy een dag twee of drie van huis gaan, nemen zy van deze gekneusde *Mais* wat met zig in een *Plantain*-blad, en hangen een Calabas om hun gordel, om hun drank in te mengen, zonder dat zy zig verder met eenige ſpys bemoeyen, voor dat zy weder t' huis komen. Deze drank noemen ze *Poſole*, en ze word zo zeer van de Indianen geagt, dat zy noit zonder eenige van dezelve in hun huizen zyn.

Zy hebben nog een andere manier van drank te bereiden, dat is, dat ze de *Mais* te drogen leggen, en dan op de wryſſteen tot meel wryven, doende een weinig *Anatta* daar onder, 't welk in hun Plantagien groeid, en van hen nergens anders toe gebruikt word, dit mengen zy t' zamen met water, en drinken 't zo op, zonder het door te gieten. Op lange reizen kiezen zy deze drank voor de *Poſole*.

Zy houden een menigte van Kalkoenen, Eenden, en Meſthoop-vogels, waar van de Paap een nette lyſt heeft, en zeer ſtrikt is in 't inzamelen van zyne tienden, zo dat zy 'er niet een durven doden zonder zyn verlof.

Indiaanſche kleding. Zy planten ook Kattoen tot hun kleding. De mannen dragen alleenlyk een kort rokje en een broek; en dit met een hoed van een *Palmetes*-blad is hun Zondags dragt, want kouſſen of ſchoenen dragen zy niet, ook hebben zy deze rokjes in de week niet aan. De vrouwen dragen een kattoene rok, en een jurk die tot aan de knïen komt, met mouwen die digt op de handen ſchieten, dog niet om den arm ſluiten. Van voren tot op de borſt is 't open, en ter wederzyde en rondom den hals twee duim breed met zwarte of rode zyde of garen beſtikt. Aldus gedoſt, en 't hair agter met een knoop opgeſtrikt zynde, agten zy zig zeer mooi opgeſchikt.

Huuwelyken. De Mannen, zo men my gezegd heeft, worden door de Prieſters genoodzaakt te trouwen als zy veertien, en het Vrouwvolk als zy twaalf jaar oud zyn: En zo zy in dien ouderdom nog niet voorzien zyn, dan kieſt de Paap een Vryſter voor 'den Mansperzoon, of een Man voor de Vryſter, van gelyke ſtaat, en voegd hen t' zamen.

De Spanjaards geven verſcheidene redenen hier voor, als, dat het hen behoed voor ontugt, en hen vlytig maakt; dat zy daar door in ſtaat komen om ſchatting te betalen aan den Koning en de Kerk; want zo dra als ze getrouwd zyn, moeten zy zulks doen: En dat het hen belet uit hun Parochie te lopen, en zig elders met de woon te begeven, 't welk het voordeel des Prieſters zoude verminderen. Zy hebben malkanderen lief,

en

Digitized by Google

en leven van hunnen arbeid: Zy bouwen mooye grote huizen, en wonen t'zamen in Dorpen. De zydmuuren zyn van gevlogten takken met kley beſtreken, en het dak is van Palm of *Palmetes*-bladen. 1676.

Kerken.

De Kerken zyn ruim, veel hoger dan de gemene huizen, met pannen gedekt, en met lompe Schilderyen en Beelden der Sancten voorzien, die alle met een tanige koleur geſchilderd zyn, gelyk als of ze Indianen waren. Behalven deze cieraden worden 'er in de Kerken Pypen, Schalmyen, Trommels, Mombakkezen of Grynzen, en Peruiken tot hun vermaak op Feeſtdagen bewaard: Want zy hebben weinig kortswyl, dan in 't gemeen, en dat alleen op H. dagen, en de nagten daar aan volgende.

De Prieſters die hier dienen, moeten de Indiaanſche Taal leren, eer zy een plaats konnen bekomen. Belangende hunne Tienden en andere inkomſten, Mr. *Gage*, een Engelsman, heeft 'er een breed verhaal van gegeven, in zyn Beſchryving van *Weſt-Indiën*. Ik zal 'er dit nog byvoegen, uit myne eigene kenniſſe, dat de Indianen zeer onderdanig aan hun Prieſteren zyn, en hun bevelen ſtiptelyk nakomen, dragende zig zeer eerbiedig en omzigtig in hun tegenwoordigheid.

Geſtalte der Indianen.

Zy zyn doorgaans wel gemaakt, en van een middelmatige geſtalte, met regte en brave leden; de Mannen ſchraalagtig, de Vrouwen poezelig en vet, rond en platagtig van aangezigt, laag van voorhoofd, en klein van oogen, met een matelyke neus, dog wat plat, bol van lippen, klein van mond, met witte tanden, zynde de lyfkoleur donkertanig gelyk andere Indianen.

Zy ſlapen in hangmatten gevlogten van dun touw gelyk een net, waar van de einden aan een ſtyl zyn vaſt gemaakt. Hun Huisraad is gering, te weten een aarde pot om hun *Mais* in te koken, en een goed getal van Calabaſſen. Zy zyn zeer onnozele menſchen, vriendelyk jegens Vreemdelingen, en ook jegens de Spanjaarden, die hen zo onderhouden, dat zy erger als ſlaven zyn; ja de Zwarten zelfs heerſchen over hen, en worden daar in door de Spanjaards de hand boven 't hoofd gehouden. Dit maakt hen zeer zwaarmoedig en dof, hoewel zy anders heel geruſt zyn, en met hun ſtaat te vrede ſchynen te wezen, als zy maar matelyk aan de koſt konnen komen. Maar zomtyds, wanneer men hen meer vergt dan zy doen konnen, verlopen zy hele Dorpen te gelyk, Mannen, Vrouwen, en Kinderen, gelyk hier voor verhaald is.

IV. HOOFDSTUK.

De Rivier Checapeque. *De Rivier* Dos Boccas. *De Dorpen landwaard*

1676. *waard in*, Halpo. *Hun Handel. Oude hoeden een goede Waar. Een droevig ongeluk in 't jagen. De Rivier* Tondelo. *Moeyelykheid der Muſſchieten. De Rivier* Guaſicwalp. *De Rivier* Teguantapeque. *Weinig Goudmynen omtrent de Zeekuſt. De Stad* Teguantapeque. Ceyhooca, *en deszelfs* Cacao-*handel.* Vinellos. *De Rivier* Alvarado. *Het Fort en den handel. Peper.* Vera Cruz. *'t Fort van* St. Jan d'Ulloa. *De* Barra la Venta-*Vloot en de vaart derzelve op de* Weſt-Indiſche *Kuſt. De Stad* Tispo. *De Rivier* Panuc. Tampeque. *'t Eiland* Huniago. *Garnaal-handel. De Schryver begeeft zig weder aan 't houthakken te* Triſt. *Capitein Gibs aldaar door eenige Indianen gedood. De Schryver begeeft zig na* Jamaica, *en van daar weder na* Engeland.

Checapeque. HEBBENDE den Lezer aldus een verhaal gegeven van de Indianen omtrent de Rivier *Tobasco*, zo treed ik nu tot eene beſchryving van de Weſterſche Kuſt dezer Baai, met hare Rivieren, en andere aanmerkelykheden. Van de Rivier *Tobasco* tot aan de Rivier *Checapeque* is 't 7. mylen. De Kuſt legt O. en W., zynde een lage grond vol geboomte, met een zandige Oever, en 't is 'er goed ankeren, maar daar gaat een vry holle Zee op 't ſtrand, zo dat het 'er ſlim is om te landen; dog met een Cano kan 't egter geſchieden, indien 't volk daar uit ſpringt, zo dra dezelve grond raakt; en dan moet men ze terſtond ophalen, welke omzigtigheid ook gebruikt moet worden, als men weder afvaart. Tuſſchen de Rivieren *Tobasco* en *Checapeque* is geen verſch water; het laatſte is eerder een zoute Kreek dan een Rivier: want de Mond daar van is niet boven 20. ſchreden wyd, en men heeft maar 8. of 9. voet water op de bank; maar binnen dezelve is 't by laag water 12. of 13. voet diep, en bequamer om te ankeren voôr Barken een halve Engelſche myl binnen de Mond.

DEZE Kreek loopt omtrent twee Engelſche mylen O. Z. O., en dan loopt ze Z. op in 't land. Aan deszelfs Mond by de Zee, heeft men een zandige uithoek of punt: alwaar men aan de zyde die naaſt aan de Rivier is, digt aan den Oever, en nergens anders in 't zand, (het welk grof en bruin is) met zyne hand kan graven, en verſch water krygen; dog als men dieper graaft is 't water zout. Een halve Engelſche myl binnen de Mond, wanneer men de zandige uithoek voorby is, is het land nat en moeraſſig, dragende ter wederzyde, omtrent 4. of 5. mylen opwaards, *Mangroves:* en daar na heeft men een vaſt land, alwaar men een Beek van verſch water vind, want al 't ander tot daar aan toe is zout. Een myl daar voorby is een Oſſenweyery, behorende tot een Indiaanſch Dorp. In de Boſſchen

ter

ter wederzyde zyn veel *Guano's*, Landſchildpadden, en een menigte van 1676.
Quams en *Correſo's*, beneffens eenige Papegaayen, en daar zyn geen nader woningen dan by deze weyery, nog iets anders merkwaardigs in die Rivier, dat ik weet.

Een myl Beweſten *Checapeque*, is een Riviertje genaamd *Dos Bocas*, zynde alleen bequaam voor Cano's om 'er in te varen; en daar is aan de Mond een Bank, waar door 't wat gevaarlyk is, dog de Kapers-gaſten maken 'er weinig zwarigheid van, dewyl zy een Cano heel behendig weten te ſtuuren: Evenwel verloren de Capiteins *Rives* en *Hewet* eenig volk hier in 't uitkomen; want daar was een Noorde-wind geweeſt, waar door de Bank ondieper was geworden, zo dat de meeſte Cano's in 't uitvaren omſloegen, en eenige Mannen verdronken.

Verder dan een myl binnen de Mond van de Rivier kan geen Cano varen, en zo verre is 't water zout, maar dan komt men by een klare ſtroom verſch water, en daar voorby is mooi Veldland met lang gras, tuſſchen 't welke eenige riggels lopen van zo ſchoon Land als 'er ergens in de Wereld wezen kan; zynde de aarde zodanig als hier voren beſchreven is, alle effen en vlak, tot aan 't Gebergte van *Chiapo* toe.

Daar zyn geen Indiaanſche Dorpen tot op 4. of 5. mylen na aan de Zee, maar verder Landwaard in zyn ze vry digt by één, en niet boven een myl twee of drie van malkander, waar van *Halpo* 't voornaamſte is.

De Indianen gebruiken niet meer Land, als zy van node hebben om *Mais* voor hun huisgezinnen op te zayen, en hun ſchattingen van te betalen; en daarom legt het tuſſchen de Dorpen onbebouwd.

In deze gantſche Landſtreek word een menigte van Gevogelte gehouden, als Kalkoenen, Eenden, en Meſthoop-vogels, en zommige hebben *Cacao*-Plantagien. De *Cacao* van deze Landſtreek word meeſt na *Villa de Moſe* gezonden, en aldaar afgeſcheept. Ook word 'er een gedeelte van verkogt aan de Kramers, die met Muilezels reizen, en daar gemeenlyk in November of December komen, en tot in February of Maart blyven. Zy blyven veertien dagen in elk Dorp, om hun Waaren te vertieren, 't welk gemeenlyk zyn bylen, houwmeſſen, houweelen, meſſen, ſcharen, naalden, garen, naaizyde, Vrouwen-jurken, kleine ſpiegeltjes, koralen, Zilver of Koper-vergulde Ringen met valſche ſtenen, kleine Schilderytjes van Sancten, en diergelyke prullen voor de Indianen. En voor de Spanjaarden Linnen en Wolle ſtoffen, Zyde ſtoffen, Kouſſen, en oude ſchoongemaakte Hoeden, die hier zeer gewaardeerd, en van de aanzienlykſte gedragen worden; zo dat een oude Engelſche Bever, dus opgemaakt, daar wel 20. Ryksdaalders zoude waardig zyn. Wanneer deze Kramers hun Goed ver- Indiaanſche Kramers.

Digitized by Google

1676. kogt hebben, worden ze gemeenlyk met *Cacao* betaald, 't welk zy na *Vera Cruz* voeren.

Van *Dos Boccas* tot aan de Rivier *Palmas* is 't laag land, en een zandige Oever; en van *Palmas* tot aan de *Haalover* is twee mylen.

Haalover. De *Haalover* is een kleine ſtrook lands, ſcheidende de Zee van een wyd Meir, en alzo genoemd door de Kapers, om dat zy gewoon zyn hun Cano's daar over te halen.

Van de *Haalover* tot aan *St. Anna* is 't 6. mylen: En *St. Anna* is de Mond van het voorgemelde Meir; men heeft 'er niet boven 6. of 7. voet water, evenwel gaan 'er de Barken dikwils om te kielhalen.

Tondelo. Van *St. Anna* tot aan *Tondelo* is 't 5. mylen, lopende de Kuſt nog al W.; het Land is laag, en de Oever zandig langs de Zee: Een weinig inwaards zyn eenige vry hoge zandige Dyken, met ſtekelige Hagen begroeid, van zodanige zoort als die van *Beef-Eiland*, hier voren beſchreven.

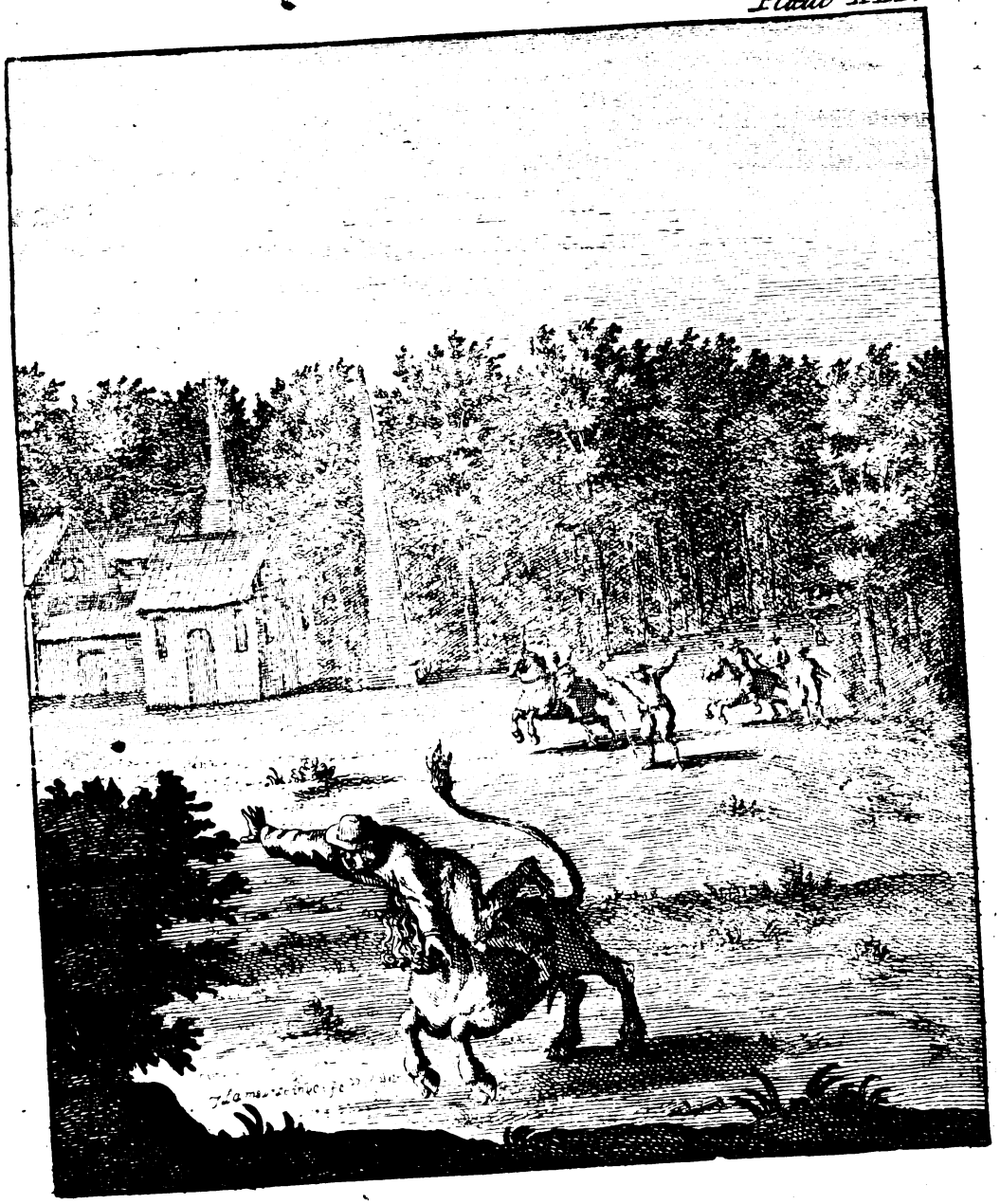
By de Zee aan 't Weſt-eind binnen de zandbank, is het land weder lager; 't Geboomte is 'er niet heel hoog, en men heeft 'er eenige Velden, die wel van vette Oſſen voorzien zyn. Een Franſchman verloor aldaar in 't jagen ongelukkig zyn leven: Want zyne makkers van hem afgelopen zynde om 't Wild op te zoeken, quam hem een vlugtende party Beeſten tegen in 't Boſch, alwaar geen andere doorgang was, dan die enge paden welke de Oſſen zelve gemaakt hadden; zulks dat hy niet konnende wyken, van de voorſte Os op 't lyf gelopen wierd, die hem zyne hoorns in de huid ſtiet, en hem wel 100. ſchreden in 't Veld voerde, alwaar hy neerviel met de darmen uit het lyf ſlepende.

De Rivier *Tondelo* is maar naauw, dog kan egter Barken van 50. of 60. ton voeren: Aan den ingang is 'er een bank, en de kil loopt krom en bogtig: Aan de Weſtzyde van de bank, ſchiet 'er een zandplaat uit, derhalven moet men om dezelve te vermyden, digt aan de Ooſtzyde houden; maar als men 'er eens in is, kan men twee of drie mylen opvaren. Aan de Ooſtzyde een vierde van een Engelſche myl binnen de Mond, kan men veilig leggen: Maar deze gantſche Kuſt, en voornamelyk deze Rivier, krield van Muſſchieten, zo dat men 'er nier van ſlapen kan.

Omtrent vier of vyf mylen van de Mond is deze Rivier waadbaar, en daar loopt de landweg dwars door heen. Twee Franſche Cano's die eens in deze Rivier lagen, onderſchepten daar een Caravane met Muilezels met *Cacao* geladen, dewelk na *Vera Cruz* gingen; en de Franſchen namen zo veel daar van weg als zy voeren konden.

Guaſicwalp. Van de Rivier *Tondelo* tot aan de Rivier *Guaſicwalp* is het 6. mylen, de Kuſt loopt W., met een zandige Oever en duynen, gelyk tuſſchen *St. Anna*

Plate XXI.

Digitized by Google

Digitized by Google

Anna en *Tondelo*, maar na de Weſtzyde is de Dyk wat lager, en de Bomen hoger. Dit is een der voornaamſte Rivieren van deze Kuſt; dog niet half zo breed als die van *Tobasco*, maar dieper. De Bank is min gevaarlyk, dan eenige andere op de gantſche Kuſt, hebbende maar 14. voet wâter, en een effen Zee. Binnen de Bank is het dieper, en een ſlegte ſlykgrond. De Oevers ter wederzyde zyn laag. De Ooſtzyde is boſchagtig, en de Weſtzyde is Veld-land. Daar is ook eenig Vee; maar zederd dat de Kapers daar gekomen zyn, hebben de Spanjaards de meeſte Oſſen landwaard in gedreven. Deze Rivier heeft haar oorſprong digt by de *Zuid-Zee*, en is een groot eind landwaard in vaarbaar, voornamelyk met Boots of kleine Barken. 1676.

De Rivier *Teguantapeque*, die in de *Zuid-Zee* loopt, heeft zyn oorſprong digt by 't hoofd van *Guaſicwalp*; en 't word gezegd dat de eerſte Scheepsbehoeften voor de Schepen van *Manila* door het Land van de *Noord*-na de *Zuid-Zee* gezonden wierden, langs deze Rivieren, welker oorſprongen niet boven 10. of 12. mylen van malkanderen zyn. Ik hoorde dit van de Kapers-gaſten vertellen lang te voren eer ik in de *Zuid-Zee* quam, en zy ſchenen zomtyds gezind te zyn om hun fortuin daar te gaan zoeken, denkende (gelyk veele nog doen) dat de Oever van de *Zuid-Zee* niet dan Goud en Zilver is. Maar hoe groflyk zy misleid zyn, heb ik aan de Wereld reeds bekend gemaakt. En belangende dit Geweſt, ſchoon het koſtelyk land is, egter beſpeurd men 'er geen Mynen, ook is 't niet digt van Spanjaarden bewoond: En zo ik my niet bedrieg, zyn de Indianen in 't hart van 't Land nauwlyks hun Vrienden.

Het Steedje van eenig belang aan de Zuid-Zee is *Teguantapeque*, en aan de Noord-Zee is *Ceyhooca* het voornaamſte digt by deze Rivier. Behalven deze twee Plaatzen is 't land alleenlyk van Indianen bewoond, zo dat daar gantſch geen Scheepvaart is.

Ceyhooca is een ryk Steedje daar goede handel gedreven word, leggende omtrent 4. mylen van de Rivier *Guaſicwalp*, aan de Weſtzyde: het is bewoond van eenige weinige Spanjaards, en zeer veel *Mulatto's*. Deze houden veele Muilezels, zynde meeſt Voerlieden, en zy gaan dikwils na de *Cacao* Kuſt om nooten te halen; ook reizen ze veel in 't land tuſſchen *Villa de Moſe* en *Vera Cruz*. Ceyhooca.

Dit land is vermakelyk genoeg in 't droog Saizoen; maar wanneer de bulderende Noordewinden op de Kuſt ſtormen, en de Zee geweldig indryven, dan lyd het zeer veel, en is zo overſtroomd, dat men 'er niet reizen kan. In dit nat Saizoen was het dat de Capiteins *Rives* en *Hewet* eene togt met Cano's van het Eiland *Triſt* na de Rivier *Guaſicwalp* dee-

Digitized by Google

1676. den, en daar met hun volk landden, om een aanval op *Ceyhooca* te doen; maar het land was zo nat, dat 'er geen doortrekken over was, en 't water niet hoog genoeg om 'er met Cano's over te varen. Men heeft daar groten overvloed van *Vinello's*.

Van de Rivier *Guaſicwalp*, loopt het land twee of drie mylen Weſt, zynde alle laag land, zandig aan de Zee, en boſchagtig landwaard in. Omtrent drie mylen Weſtwaards, ſtrekt het land zig omtrent 16. mylen N. uit, ryzende hoger op van den Oever als men landwaard in gaat, en makende alzo een zeer hoog voorgebergte, genaamd *St. Martins* land, het welk egter uitſchiet met een ſtompe punt, en de Weſtelyke landſcheiding der Baai van *Campeche* is.

Van deze ſtompe punt tot aan *Alvarado* is 't omtrent 20. mylen, de eerſte vier zyn van een hoge rotsagtige Oever, met ſtyle kluften aan de Zee, en 't land wat boſchagtig. Daar na paſſeert men zeer hoge zandduinen aan de Zee, en daar gaat een zeer hol water op het ſtrand, zo dat men 'er met geen Boten kan landden. Agter de duinen is het land weder lager, vry effen, en vrugtbaar van hoge boomen

Alvarado De Rivier *Alvarado* is ruim een Engelſche myl wyd aan den Mond, egter is den ingang ondiep, en men heeft zandduinen tot op twee Engelſche mylen van den Oever, ter wederzyde, en daar lopen twee Beeken door deze duinen: de beſte heeft 12. of 14. voet water. Ter wederzyde van den Mond, zyn duinen van omtrent 200. voet hoog.

Deze Rivier komt met drie takken uit het land, die digt by den Mond t'zamen komen, alwaar ze wyd en diep is: een van deze takken komt van 't W., en een ander van 't O.; en de derde, welke eigentlyk de Rivier *Alvarado*, en de grootſte is, komt regt uit het land, tegen over de zandduinen, die een Engelſche myl Beweſten den Mond der Rivier leggen. Deze vloed heeft haar oorſprong verre van Zee, paſſerende door een zeer vrugtbaar land, digt met Vlekken of Dorpen van Spanjaards en Indianen bezet. Aan de Weſtzyde, regt tegen over den Mond der Rivier, hebben de Spanjaards een kleine Schans met 6. ſtukken, op den afloop van de duin, een goede hoogte boven de Rivier: en deze Schans kan een Spaanſch Dorp, dat daar agter legt, in een vlakte digt by de Rivier, beſtryken. Daar is een grote Viſſchery, voornamelyk van Snoeken, die ze in 't Meir vangen, en met welke, gezouten en gedroogd, zy een groten handel dryven, verruilende die iegen zout en andere Waaren. Behalven zoute viſch word van hier ook een menigte van droge peper, en ook eenige gepekelde in potten uitgevoerd. Deze peper is bekend by den naam van *Guineeſche* peper. Dog onaangezien dezen handel, is dit maar een arme

plaats

plaats, en is egter dikwils ingenomen geweeſt door de Kapers, voornamelyk tot beveiliging van hun Schepen, terwyl ze voorhadden met hun Cano's de ryke Dorpen landwaard in te bezoeken, 't welk zy egter noit beſtaan hebben, om dat *Vera Cruz* zo na daar aan palende, zy ſteeds bevreesd waren, dat zy ter Zee en te Lande van daar aanſtoot zouden lyden: en om die reden hebben zy hunnen toeleg op de Vlekken in 't land noit durven in 't werk ſtellen. 1676.

Zes mylen Beweſten *Alvarado* is een andere grote uitwatering in Zee, die gezegt word door een kleine Kreek in de Rivier *Alvarado* te lopen, zo dat men met Cano's van de eene Rivier in de andere komen kan. By deze opening legt een Viſſchers Dorp. Het land aan Zee is nog al hoge duinen, en de Zee zo hol, dat men 'er met geen Boot of Cano kan landen.

Van deze Rivier tot aan *Vera Cruz* is 't 6. mylen, lopende de Kuſt nog al Weſt. Langs den Oever van *Alvarado* tot aan *Vera Cruz* ſtrekt zig een rif van klippen; egter is 'er tuſſchen hetzelve en den Oever een goede kil daar kleine Schepen in konnen varen. Omtrent twee mylen Beooſten *Vera Cruz* zyn twee Eilanden, genaamd *Sacrifice-Eilanden.* Ik heb de afſtand tuſſchen *Alvarado* en *Vera Cruz*, volgens de gemeene rekening op 12. mylen geſteld, als agtende zulks meer na waarheid te zyn, alhoewel onze kaarten dezelve op 24. ſtellen. Het land aan de Zee is zeer eveneens.

Vera Cruz is een fraaye Stad gelegen in de bogt der Baai van *Mexico* aan de Zuiderhoek; want zo verre loopt het land Weſt, en daar wend het zig Noord. Daar is een goede Haven voor de Stad, die gemaakt word door een Eilandje of liever Klip, even aan den Mond, het welk een gerieflyke Haven maakt. De Spanjaards hebben daar een ſterk Fort gebouwd, het welk de Haven kan beſchieten; aan de muur van 't zelve zyn grote yzere ringen, waar aan de Schepen hun kabels konnen vaſt maken: want de Noorde winden waayen daar in 't Saizoen zo vinnig, dat de Schepen ten anker niet vylig zyn. Dit Fort word *St. Jan d'Ulloa* genoemd, en de Spanjaards noemen de Stad ook dikwils by dien naam. Vera Cruz.

Deze Stad is een Plaats van groten handel, zynde de Zeehaven van de Stad *Mexico*, en de meeſte Steden en Vlekken in dit Ryk: zulks dat alle de Europeeſche Waaren, die in die Geweſten vertierd worden, aldaar te lande worden gebragt, en de Goederen uit die Landſtreek van daar ook uitgevoerd worden. Voeg hier by, dat alle de ſchatten van *Manila* in *Ooſt-Indiën* komende, door het Land van *Acapulca* herwaards gevoerd worden.

1676. De Vloot van *Oud Spanjen* komt daar alle drie jaren, en haald het gewas des lands, beneffens 't gene uit *Ooſt-Indiën* komt, van daar. Des Konings Zilver, 't welk in dit Ryk vergaderd word, beneffens 't gene den Kooplieden toebehoort, beloopt een grote ſchat. Jaarlyks komt daar in October of November de *Barra la Venta*-Vloot, en blyft tot in Maart.

De Barra la Venta-Vloot. Dit is een ſmaldeel van 6. of 7. kloeke Schepen, voerende van 20. tot 50. ſtukken: deze hebben laſt alle de Spaanſche Havenſteden eens in 't jaar te bezoeken, voornamelyk om te beletten dat de Uitheemſche daar komen handel dryven, en met eene tot demping der Kapers. Van deze Haven gaan zy na de *Havana*, aan 't Noord-eind van *Cuba*, om hun Waaren te verkopen. Van daar paſſeren zy door de Golf van *Florida*, gaande zo verre Noordelyk, tot dat ze buiten de Paſſaad-winden komen, die gemeenlyk tuſſchen de 30. en 40. graden breedte zyn: En dewyl ze dan veranderlyke winden hebben, varen ze al geſtadig Ooſtwaards, tot dat ze aan *Porto-rico* konnen komen, zo zy daar iets te doen hebben: en zo niet, dan gaan ze al Ooſtwaards voort tot aan *Trinidado*, een Eiland digt by 't vaſte land, bewoond van Spanjaarden, en de uitterſte Ooſtelyke plaats van eenig belang. De *Barra la Venta-Vloot* gaat daar eerſt aan, en zeilt van daar na *Margarita*, een aanzienlyk Spaanſch Eiland, digt by de vaſte Kuſt. Van daar zeilen ze al voort tot aan *Comana* en *Guiary*, en paſſerende voorby de Kuſt van *Caraccos*, varen zy na de Golf van *Mericaia*; van daar zeilen ze de Kaap *la Vel* te boven, en zo na *Rio la Hacha*, *Ste. Martha*, en *Carthagena*. Zo zy eenige Engelſche of Hollandſche Vaartuigjes met Koopmanſchappen ontmoeten, maken zy 'er jagt op, en nemen ze, by aldien zy hen niet te ſnel in 't zeilen zyn. De Kapers houden zig uit hun weg, dewyl zy altoos weten, waar zy zyn. Van *Carthagena* zeilen ze na *Porto-Bello*, en van daar na *Campeche*, en eindelyk na *Vera Cruz*. Dit is hun jaarlykſche vaart op de *Weſt-Indiſche* Kuſt.

Vera Cruz wierd door de Kapers ingenomen omtrent het jaar 1685., onder 't geleide van eenen *Jan Ruſſel*, een oud Houthakker, die eertyds door de Spanjaards was gevangen genomen, en na *Mexico* gezonden, alwaar hy 't Spaanſch geleerd hebbende, door dat middel na *Vera Cruz* ontvlugtte; en aldaar vry geraakt, naderhand deze togt beleidde.

Van daar na *Oud Vera Cruz* is 't 5. mylen. Dit was de eerſte Stad van dien naam; maar dewyl daar geen goede Haven was, wierd ze verlegd ter plaatze daar zy nu ſtaat.

Van oud *Vera Cruz* tot aan *Tispo* is 't omtrent 15. mylen, de Kuſt legt N. en Z. *Tispo* is een mooi net Vlek, digt aan de Zee, en bewaterd van een Beekje, maar zonder Haven; ook word 'er geen Zee-handel gedreven.

Van

VAN *Tispo* tot aan de Rivier *Panuc* is 't omtrent 20. mylen. De Kuſt legt N. en Z.: Dit is een grote Rivier, komende uit het binnenſte van 't land, en lopende O., tot dat ze in de Golf van *Mexico* valt op de breedte van 21. gr. 50. min. Op de Bank heeft ze 10. of 12. voet waters, en word dikwils van Barken bezogt, die tot aan de Stad *Panuc* opzeilen, dewelke omtrent 20. mylen van Zee legt, en de voornaamſte des Lands is, zynde een Biſſchops zetel. Daar zyn twee Kerken, een Convent, en een Kapel; voorts zyn 'er omtrent 500. huisgezinnen, zo Spanjaards, als *Mulatto's* en Indianen. De huizen zyn groot en ſterk, met ſtene muuren, en met *Palmetes*-bladen gedekt. 1676. Tispo. Panuc.

EENE Arm van deze Rivier komt uit het Meir *Tompeque*, en vermengd zig daar mede, drie mylen eer ze in Zee valt: en word daarom zomtyds de Rivier van *Tompeque* genoemd. Het Meir *Tompeque* legt aan de Zuidzyde der Rivier, en levert veel Viſch uit, voornamelyk Garnaalen. Aan deszelfs Oever legt een Dorp van denzelfden naam, welkers Inwoonders meeſt Viſſchers zyn, die zig voornamelyk generen met het vangen van Garnaalen. Deze koken zy met water en zout in grote ketels, en drogen ze dan in de Zon, waar na zy ze oppakken, en na alle de voornaamſte plaatzen in 't Land zenden, voornamelyk na *Mexico*, alwaar ze zeer geagt zyn, ſchoon ze weinig voedzel geven.

DE kennis die ik van de Rivieren en plaatzen van *Campeche* bekomen heb, is de vrugt van myne aanmerkingen in 't kruiſſen op die Kuſt, waar mede ik 11. of 12. Maanden doorbragt. Want toen die geweldige ſtorm, hier voren gemeld, ons overviel, had ik my pas aan 't werk begeven, en hebbende geen houtſtapel om zodanige voorraad die van *Jamaica* gezonden wierd voor te kopen, gelyk de oude Houthakkers hadden, zo was ik en veele van myne gelegenheid genoodzaakt ons onderhoud te zoeken by eenige Kapers die toen in de Baai waren; en dus bezogten wy alle de Rivieren van *Triſt* tot aan *Alvarado*, en deden dikwils een inval in 't Land, en de Dorpen, alwaar wy Indiaanſch Koorn kregen, om te eeten met Oſſen en ander Vleeſch dat wy onderwege vonden, behalven *Manati* en Schildpadden, die ook een groot gedeelte van ons onderhoud waren.

ALVARADO was de weſtelykſte plaats daar ik geweeſt ben; wy gingen derwaards met twee Barken, en in elk 30. man; waar van 'er 10. of 11. in 't innemen van 't Fort zo gedood als gevaarlyk gequetſt wierden; want daar liepen 4. of 5. uuren mede heen, in welke tyd de Inwoonders met hun Schuiten en Cano's, alle hun rykdom en beſte Goederen wegvoerden. De Zon was al onder eer 't Fort zig over gaf, en dewyl het donker wierd, konden wy hen niet vervolgen, maar hielden ons dien nagt ſtil. Alvarado

Den

1676. Den volgenden dag doodden wy 20. of 30. Oſſen, welke wy zouteden, en na boord zonden, beneffens een goede party zoute Viſch, en Indiaanſch Koorn, zo veel als wy bekomen konden. Daar waren maar weinig Verkens, en die nog viſchagtig van ſmaak, zo dat wy ze niet agteden; maar Hanen, Hennen, en Eenden, ſtuurden wy by menigte aan boord. De tamme Papegayen welke wy daar vonden waren de grootſte en mooiſte Vogels van die zoort, welke ik ooit in *Weſt-Indiën* gezien heb; zy waren geel en rood van, koleur dog niet ſyn onder een geſchakerd, en zy konnen heel aardig praten: Nauwlyks was 'er een man die niet een of twee daar van na boord zond. Zo dat onze Schepen van mondkoſt, Kiſten, Hennehokken, en Papegaai-kouwen, zeer vol gepropt waren; en dus meenden wy t'zeil te gaan; maar twee dagen na dat wy 't Fort hadden ingenomen, hebbende dien gantſchen morgen een Weſtelyke wind met regen gehad, kregen wy zeven gewapende Scheepjes, die van *Vera Cruz* gezonden waren, in 't gezigt: Zy quamen een Engelſche myl binnen de Bank met volle zeilen aan, maar konden nauwelyks tegen de ſtroom van de Rivier opzeilen; 't welk zeer wel voor ons quam, want wy waren niet weinig verbaaſt. Wy raakten egter onder zeil, om hen tegen te gaan, en makende onze deks klaar, door alle de prullen over boord te werpen, dreven wy over de Bank, eer zy by ons quamen: Dog dewyl zy te Loefwaard waren, noodzaakten zy ons ſchutgevaart met hen te houden. Hun Admiraal was de *Toro* genaamd, voerende 10. ſtukken en 100. man, een ander had 4. ſtukken en 80. man; de reſt voerden geen grof Geſchut, maar hadden alleenlyk 60. of 70. man ieder op, gewapend met Musketten, en de Vaartuigen waren met borſtweringen van Bulshuiden voorzien. Wy hadden in onze 2. Schepen niet boven 50. man, 6. ſtukken in 't een, en 2. in 't ander. Zo dra wy over de Bank waren, lieten wy 't zeil over gaan, en zeilden Ooſtwaards zo ſcherp by de wind als 't mogelyk was. De Spanjaarden quamen toen na ons toe, en dewyl ons Schip 't voorſte was, quam de *Toro* regt op ons af, menende ons te enteren. Wy deden ondertuſſchen niet als ſchieten, op hoop van zyn maſt of ſpriet te zullen treffen; maar dit miſte ons, en juiſt als hy ons op zy quam, gaven wy hem een goede laag, en leiden terſtond het roer over, en ſtuurden Weſtwaard ontzeilende alzo de *Toro*; maar wy wierden van al de kleine Vaartuigen begroet, dewelke Ooſtwaard zeilden agter de *Toro*, die nu digt by onze makker gekomen was. Wy zeilden ondertuſſchen Weſtwaard, tot dat wy tegen over den Mond der Rivier gekomen waren; als toen wendde wy weder, en waren door de ſtroom die uit de Rivier quam, byna een Engelſche myl te Loefwaard van hen alle: Wy zeilden daar op na onze makker, die 't heel

Zeegevegt.

quaad

quaad had, om hem by te ſtaan: Maar op onze aankomſt, hield de *Torv* af, en ſtuurde na den Oever, gelyk alle de andere deden, zeilende na *Alvarado*; en wy blyde dat wy 'er dus afquamen, voeren Ooſtwaards, en bezogten alle de Rivieren, in onze wederkering na *Triſt*. Wy zogten in de Bayen *Munjac* tot ons gebruik voor de Schepen en Cano's. 1676.

MUNJAC is een zoort van Pik of Lym, die men in klompen vind van 3. of 4. tot 30. ponden, wordende door de Zee opgeſpoeld, en op de Zand-Oevers gelaten, deze gantſche Kuſt langs. Het gelykt wel na Pik, maar is zwarter; het ſmelt door de hitte der Zonne; en vloeid gelyk Pik zoude doen, als 't zo bloot lag, gelyk dit. De reuk is zo aangenaam niet als die van Pik; ook kleeft het zo ſterk niet, maar brokkeld ligt van de naden der Schepen: Niettemin is het heel dienſtig daar men geen Pik heeft: En om dat het doorgaans, door het leggen op ſtrand, met zand vermengd is, ſmelten en zuiveren wy 't eer wy het gebruiken, en mengen 'er doorgaans Olie of Vet onder; want ſchoon het door de hitte der Zonne ſmelt, egter is het harder van aard dan Pik. Ik heb nergens in eenig ander Geweſt der Wereld deze ſtoffe gevonden, en kan ook niet zeggen waar uit het ontſtaat. Munjac of een zoort van Pik.

DEWYL nu de laatſte ſtorm bykans vergeten was, begaven de Houthakkers zig weder aan hun werk, en ik onder anderen begon by de Ooſter-Meir te arbeiden, alwaar ik bleef tot myn vertrek na *Jamaica*. 1677.

IK zal van dezen Verwhout-handel in 't algemeen nog zeggen, dat ik die voor een van de voordeligſte voor *Engeland* houde, en dat dezelve de meeſte overéénkomſt heeft met die van *Terreneuf*, om dat de winſt van die beide enkelyk uit den arbeid ontſtaat, en dat de perzonen die zig daar toe begeven uit het Gewas van hun Vaderland onderhouden worden. Verwhout-handel.

't Is myn werk niet te bepalen hoe verre wy een regt hebben om daar hout te houwen, maar dit kan ik zeggen, dat de Spanjaarden noit minder ſchade ontvangen van de perzonen die doorgaans dien Handel dryven, dan wanneer zy aan dat werk bezig zyn.

TOEN ik de laatſte reis daar was, quam 'er Capitein *Gibs* met een Schip van omtrent 100. Ton, en bragt 20. wakkere *Nieuw Engelandſche* Indianen met zig, die in den Oorlog daar gevangen waren, welke hy te *Jamaica* meende te verkopen; maar vindende geen goede Markt, bragt hy hen hier om Verw-hout te hakken, en huurde eenen Mr. *Richard Dawkins* om 't gezigt over hen te hebben: Deze voerde hen aan 't werk te *Summaſenta*. Dog 't gebeurde een week daar na dat de Capitein met zyn Boot van *One-Bus-Key*, alwaar zyn Schip lag, daar komende, aan den Opziender, die iets te doen had, verlof voor 2. of 3. dagen gaf om afwe-

1677. zend te zyn: Maar zo dra was hy met de Matrozen niet weg gegaan, of de Indianen namen hun ſlag waar, ſloegen den Capitein dood, en togen weg, om te Lande na hun eigen Geweſt weder te keren: Men zag hen omtrent een Maand daar na weder, en een van hen wierd by de Rivier *Tondelo* gevat.

1678. Na dat ik tien of twaalf Maanden met het Houthakken was beezig geweeſt, en vry goede kennis van dien Handel bekomen had, verliet ik dat werk, hoewel met een voornemen om 'er weder te komen, na eens in *Engeland* geweeſt te zyn; dies ging ik van daar met Capitein *Chambers* van *Londen*, na *Jamaïca*. Wy zeilden van *Triſt* in 't begin van April 1678. en quamen aan *Jamaïca* in May, alwaar ik een korten tyd blyvende, na *Engeland* keerde met Capitein *Leader* van *Londen*. Ik quam daar aan in den beginne van Auguſtus in 't zelfde jaar; en in 't begin van 't volgende jaar voer ik weder na *Jamaïca*, om van daar na *Campeche* te varen; maar 't viel juiſt zo uit, dat het een *Reistogt rondom de Wereld* was, waar van 't gemeen reeds een verhaal heeft gehad in 't eerſte deel myner Reizen.

Einde der tweede Afdeeling.

VER-

Digitized by Google

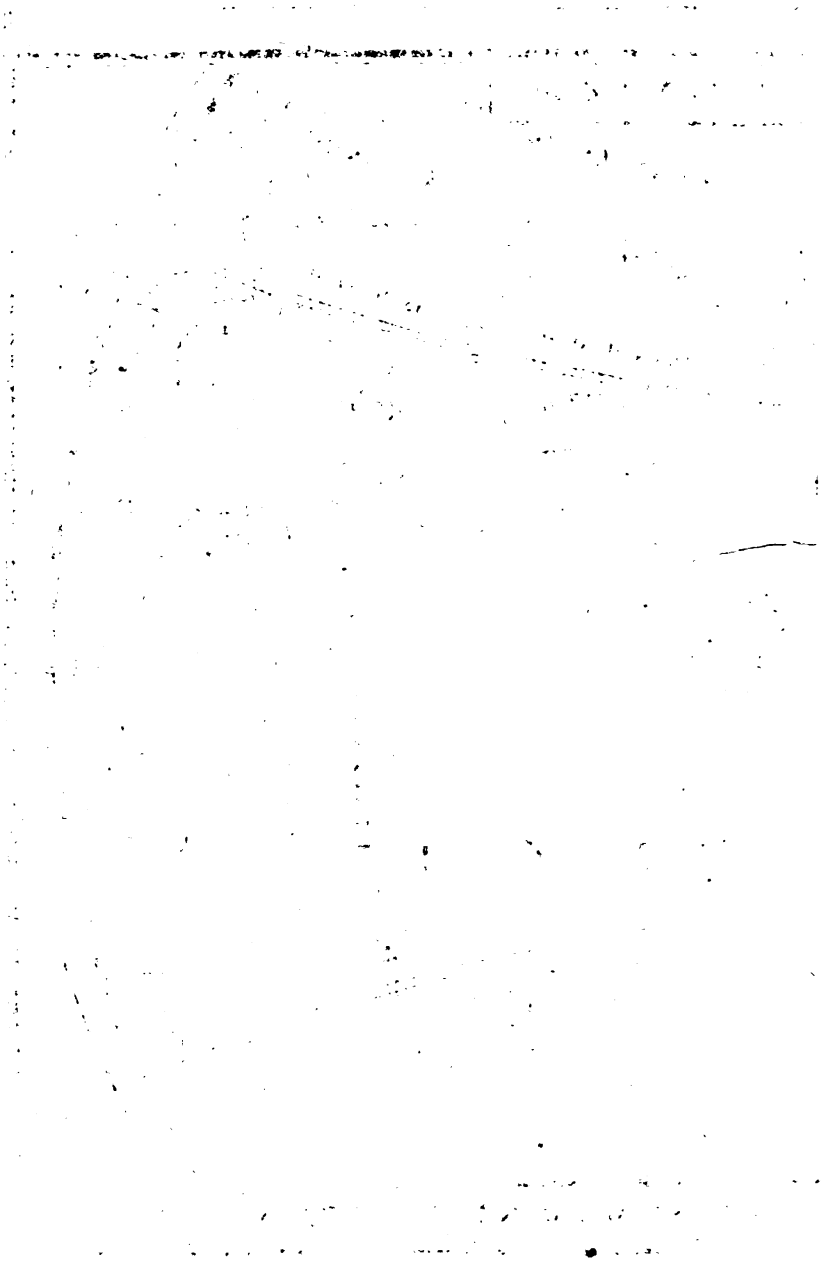
Digitized by Google

Een Schets van de Algemeene PASSAAD-WINDEN in de ATLANTISCHE en INDIANSCHE ZEEN

1. Aruba
2. Kuerisao
3. Barbados
4. Eylanden van C. Verd
5 Fernando de Noronha
6 Ascention
7 St. Thome
8 St. Helena

Merk dat de Pylsjes inde teedige seaden de loop der Afwykende PASSAAD-WINDEN tonen, en de verkortselen Sept. &c. wyzen de tyden van 't Jaar aan wanneer die winden waaijen.

Digitized by Google

Een Schets van de Algemene PASSAAD WINDEN in de groote ZUYD ZEE.

VERVOLG
VAN
WILLIAM DAMPIERS
REISTOGT
RONDOM DE
WERELD.

III. AFDEELING.

Behelzende

Een Verhaal van de *Winden*, *Stormen*, *Getyden*, en *Stroomen*.

I. HOOFDSTUK.

Van de Algemene Paſſaad-wind.

Inleiding.

Van de Algemene Paſſaad-wind *in Zee. Van de beſte tyd des jaars om den* Evenaar *te paſſeren. De* Winden *digt by de Lyn doorgaans onzeker, en met kalmten en dondervlagen verzeld. Een reden waarom de Winden in de* Atlantiſche Zee *digt by de Lyn Zuid waayen. Hoe de Schepen van* Guinea *na huis keerende de Lyn behoren te paſſeren. Van de* Paſſaad-winden *in de* Zuid-Zee, *en in de* Ooſt-Indiſche Oceaan.

Digitized by Google

IK zal het gene ik wegens dit onderwerp te zeggen heb, onder eenige algemene Hoofden brengen, beginnende met de *Paſſaad-winden*, als welke de aanmerkelykſte zyn.

DE *Paſſaad-winden* waayen geſtadig volgens een zekere ſtreek of punt van het Compas; en het geweſt der Wereld, 't welk hen meeſt eigen is, is van 30. graden Benoorden tot 30. graden Bezuiden den Evenaar.

DAAR zyn verſcheidenerhande zoorten dezer winden; zommige waayen van 't O. na 't W., zommige van 't Zuiden na 't N.; andere van 't W. na 't O., enz. zommige waayen het gantſche jaar door uit een hoek; zommige waayen een half jaar eenen weg, en de andere zes maanden een gantſch anderen weg, en dan agt of tien punten verſchietende, blyven zy daar nog zes maanden ſtaan, en keren daar na weder tot hun vorige ſtand, gelyk alle de verſchietende *Paſſaad-winden* doen: en met den omloop van 't jaar volgen zy malkanderen beurtswyze in hun Saizoenen.

DAAR zyn andere zoorten, welke men Zee- en Land-winden noemt, die veel van de vorige verſchillen, want de eene waayen by dag, en de andere by nagt geſtadig op hun tyd elkanderen volgende.

BINNEN de verzengde Lugtſtreek zyn ook hevige Storm-winden, zo fel, indien niet feller, dan in eenig ander geweſt der Wereld. En belangende de Saizoenen des jaars, ik kan die niet anders verdelen dan door *Nat* en *Droog*; en die natte en droge Saizoenen volgen elkanderen daar zo ordentlyk, als Winter en Zomer by ons.

DAAR zyn ook ſterke Stromen, die zomtyds den eenen weg, en zomtyds den anderen lopen: het welk ſchoon het zwaar zou vallen met zodanig een netheid te beſchryven, als men zou mogen wenſchen, egter zal ik 'er een byzonder Verhaal van geven, zo uit myne eigene aanmerkingen, als uit het verſtandig berigt van andere.

Van

Digitized by Google

Van de Algemene 1676.

PASSAAD-WIND.

VAN alle de gemelde Winden meen ik onderſcheidentlyk te handelen, en zal met de regte *Paſſaad-wind* beginnen, dewelke ik de *Algemene Paſſaad-wind* op Zee noem, om dat alle de andere *Paſſaad-winden*, 't zy geſtadige of verſchietende, uit eenige toevallige oorzaak ſchynen te ontſtaan; daar de oorzaak van deze, hoedanig die ook zy, eenparig en beſtendig ſchynt te wezen.

DEZE *Algemene Paſſaad-winden* zyn alleenlyk in de *Atlantiſche Zee*, die *Africa* van *America* ſcheid, in de *Ooſt-Indiſche Oceaan*, en in de *Zuid-Zee*.

IN alle die Zeën, uitgenomen onder of digt by den Lyn, waayen zy geſtadig zonder ophouden, zo wel Bezuiden als Benoorden den Evenaar, maar niet met gelyke kragt t'allen tyde, nog op alle breedten. Ook waaijen deze geſtadige *Paſſaad-winden* doorgaans niet digt by de ſtranden, maar alleenlyk in den Oceaan, ten minſten 30. of 40. mylen van land af in Zee; voornamelyk aan de Weſter Kuſt of zyde van eenig vaſt land: want aan de Ooſtzyde waaid de Ooſtelyke wind, welke de regte *Paſſaad-wind* is, byna tot op het ſtrand, zo naby dat 'er de Land-wind wel in ſchiet, en dikwils ook de Zee-wind, waar door hy menigmaal 4. of 5. ſtreken van 't Compas uit zyn koers verloopt. Maar van de Zee-wind zal ik op zyne plaats ſpreken. Op zommige plaatzen, voornamelyk in de *Zuid-Zee*, op de Zuiderbreedte, verneemt men de regte Ooſtelyke Paſſaad niet, dan 150. of omtrent 200. mylen van de Kuſt. Maar op de Noorder breedte, in die Zee, komt hy tot op 30. of 40. mylen van den Oever. En dit zal ik als een algemene regel ſtellen, dat die winden op de Noorder breedte gemeenlyk Ooſt-Noord-Ooſt, en op de Zuider Ooſt-Zuid-Ooſt zyn.

ALS men van *Engeland* na *Ooſt-* of *Weſt-Indiën*, of na *Guinea* vaart, krygt men die winden gemeenlyk op de breedte van 30. graden, en zomtyds wel op 32. of 35. graden: ja 't gebeurt wel, dat men een Ooſtelyke wind aantreft op 40. graden, of dat men met een Noord-Ooſte wind het Canaal uitvaart, die ons zomtyds niet begeeft, voor dat wy de regte *Paſſaad-wind* krygen; maar dit geſchied maar by geval, en is derhalven de

Digitized by Google

1676. wind niet van welke ik ſpreek; maar tuſſchen 32. en 38. gr., heb ik noit gehoord dat de regte *Paſſaad-wind* gemiſt heeft.

INDIEN men van *Engeland* komende een Noord-Ooſte-wind heeft; die ons in de regte *Paſſaad-wind* brengt, zo blyft dezelve zomtyds N. O., voornamelyk als men digt aan den *Africaanſchen* Oever houd, gelyk de *Guineeſe* Schepen doen, tot dat men aan de *Zonnekeerkring* van den *Kreeft* komt, en dan komt de Ooſt-Noord-Ooſte-wind, en zet zig vaſt; maar gemeenlyk zet hy zig op 28. gr., als wy zo verre van het ſtrand zyn, dat wy de regte *Paſſaad-wind* ontvangen konnen. Als de wind zig dus gezet heeft, dan heeft men gemeenlyk ſchoon weêr, en een heldere Lugt, voornamelyk als de Zon in een Zuider teken is; maar is zy in een Noorder teken, dan is de Lugt veeltyds wolkig.

IN 't tegendeel als men op de Zuider breedte in de *Atlantiſche* Zee is, en de Zon zig in de Noorder tekens bevind, dan is de Lugt helder, dog in de Zuider tekens is zy wolkig. Dit ondervond ik eens tot myn leedwezen op myne wederom reize van *Bantem*, in 't jaar 1671. Wy hadden wolkig weêr, en ſnedige winden terwyl wy den *Ooſt-Indiſchen Oceaan* overvoeren, en hadden ook een zeer goede vaart omtrent de *Kaap van Goede Hoop*, alwaar wy ſchoon helder weêr hadden. En ſtuurende van daar na 't Eiland *St. Helena*, alwaar wy meenden water in te nemen, en ons te ververſchen, gelyk als alle onze Ooſt-Indiſche Schepen doen, miſten wy het, doordien wy de hoogte niet konden nemen: want eer wy by de *Zonnekeerkring* van den *Steenbok* quamen, was de Lugt betrokken, zo dat wy zelden Zon of Starren zagen, tot dat wy 't Eiland gantſch voorby waren. Egter troffen wy 't Eiland *Aſcenſion* aan, alwaar wy twee Schildpadden vingen, want dit was de legtyd niet, maar de teeltyd, zo dat 'er weinige daar waren. Dit was in 't voorſt van November. Van dien tyd af dat wy oordeelden Beweſten *St. Helena* te zyn, hadden wy elk twee pinten water 's daags tot randzoen, tot dat wy aan 't Canaal quamen toe. Dit was de eerſte reis dat ik de waardy van verſch water begon te leeren kennen: Want wy hadden onderwege van *Bantem* af niets ingenomen. Dog al genoeg van deze buitenſprong.

DE Winden, gelyk ik reeds gezegd heb, als men Zuidwaard van *Engeland* loopt, zetten zig eerſt O. N. O. omtrent de breedte van 28. gr. voornamelyk wanneer de Zon Bezuiden de Lyn is: Maar in Mai, Juny, en July, bevind men de winden O. ten Zuiden of Z. Z. O.

DEZE Winden, 't zy dat men ze Benoorden of Bezuiden het Ooſten aantreft, wayen met een matelyke koelte, als men 'er eerſt by komt op 30. of 38. gr., tot dat men aan de *Zonnekeerkring* komt, want daar vind men

de

de Paſſaad ſterker, wayende doorgaans als men voor de wind zeild een goede Mars-zeils koelte; maar als men met half wind zeild, zyn de onderſte zeilen genoeg.

Deze ſnedige Winden wayen in den *Atlantiſchen Oceaan*, en Benoorden den Evenaar van de breedte van 23. tot 12. of 14. gr. geſtadiglyk tusſchen O. N. O. en O.: Maar tuſſchen 10. of 12 gr. en de Lyn zyn ze zo ſterk niet, nog ook zo geſtadig op die ſtreek: Want in de Maanden van July en Auguſtus wayen de Zuide-winden dikwils van 11. tot 12. gr. Noorder breedte, blyvende tuſſchen Z. Z. O. en Z. Z. W., of Z. W. Maar in December en January waaid de regte *Paſſaad-wind* binnen 3. of 4. gr. van den Evenaar. En wanneer de Zon weder Noordwaard keert, dan nemen de Zuidelyke winden toe, en trekken meer Noordwaard na de Linie, tot in July, en dan wyken zy allengskens weder te rugge na de Lyn. Als de Zon in de Zuidertekens is, dan is 't de beſte tyd des jaars om de Lyn te paſſeren, als men Zuidwaard aan moet; want behalven dat men het voordeel van de Paſſaad heeft, om een Schip digt by de Linie tebrengen, zo is de wind dan geſtadiger en ſterker, het weêr is helderder, en de winden die anders tuſſchen Z. Z. O., en Z. Z. W. zyn, zyn dan Z. O., of Z. O. ten Ooſten; maar in de Zomer-maanden ontmoet men niet dan kalmten, en donder-winden; en hoewel de donder-winden tegens de gezette winden aankomen, egter zyn 'er maar weinig Schippers die zig daar van zoeken te bedienen, maar doorgaans laten zy de Mars-zeilen gorden, de andere zeilen geyen, en leggen ſtil tot dat de buy over is, 't en ware de noodzakelykheid haaſt vereïſchte; want deze ſchielyke Donder-winden duuren niet lang, en zyn dikwils zeer vinnig, zo dat een Schip met loſſe zeilen perykel zoude lopen van omſlaan, of maſten en roers te verliezen, of van zeilen te ſcheuren; behalven de verbaasdheid van 't volk, voornamelyk indien men 't Schip niet zoude konnen regeren door eenig onverwagt toeval 't zy door een miſſlag van de man aan 't roer, of den Stuurman, of door op zy te ſlaan tegen alle pogingen, 't welk by rukwinden wel gebeurd, die ſchoon ze niet lang duuren, egter in korten tyd veel ſchade doen; en al viel alles wel uit, nogtans zoude het voordeel 't gevaar niet ophalen, want het is veel, zo een Schip een Engelſche myl zeild, eer de wind leggen gaat, of na 't Zuiden omloopt; en men is niet verzekerd dat deze winden 3. minuten zullen duuren eer ze omlopen, en somtyds lopen ze ſneller om, dan het Schip, al legt 'er het roer na; en alle Zeevarende lieden weten wel hoe gevaarlyk het is in zulk een weêr van agteren omgerukt te worden.

Maar 't gene geſproken is van de Zuidelyke winden, kalmten, en donder-winden moet verſtaan worden van de Ooſt-zyde van de *Atlantiſche Zee*

Digitized by Google

Zee, tot op de Weſter-lengte van 359. gr., of daar omtrent; want verder Weſtelyk vind men de Winden gemeenlyk Z. O., zelfs in 't paſſeren van de Lyn, als men een heldere koelte heeft. Om die reden is het dat onze ervarene *Guineeſe* Schippers Bezuiden de Lyn blyven, tot dat zy op omtrent die lengte zyn; en zommige lopen nog digter na de *Americaanſche* Kuſt eer zy de Lyn paſſeren: Desgelyks doen ook onze *Ooſt-Indiſch*-vaarders, als ze uit *Indiën* komen, en zy vinden daar 't gehele jaar door, een heldere Zuid-Ooſter koelte: Maar wanneer zy na *Indiën* gaan, dan zetten zy hunne koers Z., van het Eiland *St. Jago*, alwaar zy gemeenlyk water innemen, en de winden dan op die lengte aantreffen. Dog al genoeg hier van.

De Winden digt by de Linie in de *Indiſche Oceaan*, en de *Zuid-Zee*, verſchillen van deze, egter zyn 'er ook Zuidelyke winden, en daarom verſchillende van 't gene zy verder af zyn: Want 2. of 3. graden ter wederzyde van de Lyn zyn de winden gemeenlyk onzeker, en dikwils zyn 'er volkomene kalmten, of ten minſten zeer ſlappe winden, en eenige donder-winden in de *Ooſt-Indiſche* Zee. In de *Zuid-Zee* digt by en onder de Linie, zyn de winden Zuidelyk 130. mylen van land, maar hoe zy verder af zyn, weet ik niet; de winden zyn aldaar maar ſlap, dog evenwel geſtadig, en 't weêr klaar van Maart tot September; maar omtrent Kerstyd heeft men donder-winden; egter zyn beide in de *Ooſt-Indiſche* en in de *Zuid-Zee*, de winden digt by of onder de Lyn, dikwils Zuid; nogtans wayen deze winden niet boven 2. of 3. graden Benoorden of Bezuiden de Lyn, 't en zy digt by eenig land. Maar in de *Atlantiſche Zee*, gelyk ik reeds gezegd heb, wayen de Zuide en Zuid-Weſte winden zomtyds 10. of 12. gr. Benoorden de Lyn. En dat de Zuide-winden digt by de Lyn wayen in de *Atlantiſche-Zee*, tuſſchen *Cabo Verde* in *Africa* en *Kaap Blanche* in *Braſiliën*, is niet wonder, als men maar aanmerkt dat het Voorgebergte van 't vaſte Land ter wederzyde, het eene Benoorden, en 't ander Bezuiden, in Zee uitſchiet, zo dat 'er maar een kleine ruimte tuſſchen beide voor de winden vry blyft, alwaar men altoos een vry heldere koelte heeft, voornamelyk na de *Americaanſche* zyde. En gelyk als men binnen twee of drie graden van den Evenaar donder-winden, kalmte, of ſlappe winden aantreft in andere Zeën, die niet zo beperkt zyn als deze, zo is ook deze Zee, 't en zy juiſt in de opening tuſſchen de twee Voorgebergten, meer daar aan onderhevig, dan eenige andere, voornamelyk aan de Ooſt-zyde, dat is van de Bogt of de Inlandſche hoek der Kuſt van *Guinea*; tot op 28. of 30. gr. ten Weſten. Dog dit ſchynt niet gantſchelyk de uitwerking van de Linie te zyn, maar ontſtaat ten dele van de nabyheid des Lands aan de

de Lyn, het welk uitſchiet van de Bogt van *Guinea* tot aan de Kaap *Ste. Anna*, bykans op een gelyke Lyn als de Evenaar, (de Bayen en Bogten uitgezonderd:) en dit is op de lengte van 23. of 24. gr.: en niet boven 80. mylen van de Linie op zommige plaatzen. Zulks dat dit gedeelte der Zee, tuſſchen de Kuſt van *Guinea* en de Lyn, of twee graden Bezuiden dezelve, leggende gelyk als tuſſchen het Land en de Lyn, zelden vry is van quaad weêr, voornamelyk van April tot September; maar als de Zon tot aan de *Zonnekeerkring* des *Steenboks* geweken is, dan heeft men 'er wat beter weêr.

In de Zee onder de Lyn tuſſchen het *Africaanſch* Voorgebergte en het *Americaanſche*, is het vryer van Donder-winden en kalmten, en men heeft 'er meer mooi weêr en verſche koelten. Weshalven de Engelſche en Hollandſche *Ooſt-Indiſche* Schepen de Lyn zo veel als 't doenlyk is regt in 't midden tuſſchen beide de Voorgebergten pogen te paſſeren; en hoewel zy de winden zomtyds Z. Z. O. of Z. Z. W. of verder Ooſtelyk of Weſtelyk aantreffen, egter zullen ze niet boven een graad Beooſten of Bewesten de middelſte Kil lopen, eer ze weder wenden, uit vreze van in de zuigende ſtroom ten Weſten, of in de kalmten ten Ooſten te vervallen; waar van 't een zo wel als 't ander hen nadelig in hun koers zoude zyn.

De Portugezen in hun togten na *Braſiliën* houden den zelfden voet, en maken dat ze Bezuiden de Lyn komen, eer zy na land wenden, uit vreze dat zy beneden de Kaap *St. Auguſtyn* zouden vervallen; want daar zyn zo veele dingen die 't moeyelyk maken die Kaap te paſſeren, dat niemand zulks gaarn zoude willen onderſtaan, 't en ware verre daar af.

Maar onze *Guineeſe* Schepen varen doorgaans na hun Havens op de Kuſt van *Guinea* op alle tyden van 't jaar, zonder zulke middelen te gebruiken, om dat zy meeſt Benoorden de Lyn moeten wezen, alwaar zy altoos een Weſtelyke wind vinden. Maar in 't wederomkomen paſſeren zy de Lyn, en lopen 3. of 4. graden Bezuiden dezelve, alwaar zy de wind aantreffen tuſſchen Z. Z. O., en Z. Z. W., met heldere koelte: Met deze wind lopen ze op dezelfde ſtreek 35. of 36. gr., eer zy de Lyn weder Noordwaard paſſeren, 't welk omtrent in 't midden is tuſſchen de uiterſte hoeken der twee Voorgebergten; aldaar vinden zy een ſnedige koelte, die hen na *Weſt-Indiën* voert, of daar zy wezen willen. Zommige lopen wel 40. gr. Weſt eer zy de Lyn paſſeren, en vinden daar ſterker winden: Waarentegen indien ze van *Oud Calabar* of eenige andere plaats in de Bogt, Benoorden de Lyn komen, en Weſtelyk ſtuuren, uit een mening dat zy de togt eerder zullen afleggen, om dat het de kortſte weg is, zy buiten twyffel zig miſleid zullen vinden, gelyk het veele gegaan is: Want zo ze digt by de Lyn blyven

zullen ze grote ſtilte ontmoeten, en indien ze digt by land houden, krygen ze Weſtelyke winden; en zo ze in 't midden tuſſchen beide houden, moeten zy noodzakelyk beide die ongelegenheden aantreffen, als mede de Donder-winden, inzonderheid in May, Juny, July, en Auguſtus.

ALDUS zullen zommige Schepen, indien zy eenige van die drie koerzen houden meer tyd beſteden om van de Bogt na *Cabo Verde* te gaan, dan een ander Schip, dat de Lyn paſſeerd op de regte plaatzen reeds gemeld, en na *Barbados* gaat.

ZOMMIGE onervarene *Guineeſe* Schippers, die op de wederom-reize de Lyn van 't Noorden na 't Zuiden gepaſſeerd, en op een goede weg waren om een ſpoedige togt te doen, zyn zo hartnekkig in hun gevoelen geweeſt, dat zy, na dat ze 26., 28., of 30. mylen Beweſten *Oud Callabar* met een goede wind gelopen hadden, W. ten Noodren, of W. N. W. hebben geſtuurd, 't welk de regtſte koers is die zy houden konnen na *Barbados*, en dan moeten ze noodzakelyk binnen een graad van de Lyn blyven, terwyl ze 2. of 300. mylen lopen, 't welk een langen tyd kan vereiſſchen wegens de onzekerheid der winden digt by den Evenaar. Weshalven de gene die dezelve omtrent in 't midden tuſſchen byde Voorgebergten, of digt by de *Americaanſche* Kuſt paſſeren, wanneer zy Noorwaard aan willen, N. W. of N. W. ten Noorden ſtuuren, en zo een graad af of aanhouden in 't lopen van 28. mylen op zyn hoogſt: derhalven zyn zy ('t welk ook beſt is) maar een korten tyd omtrent den Evenaar: waar by nog komt, dat zy denzelven dus tuſſchen beide de Voorgebergten paſſerende, zelden de wind miſſen: want de wind heeft in die Zee geen andere doortogt dan tuſſchen die Voorgebergten.

't GENE ik reeds omtrent dit punt gezegd heb, heeft voornamelyk geweeſt van de *Atlantiſche Zee*, en dan eigentlyk omtrent de Linie, om dat het de moeyelykſte plaats is om te paſſeren, als men Zuidwaards gaat. In andere Zeën, gelyk als de *Ooſt-Indiſche Zee*, en de grote *Zuid-Zee*, is 'er zulk een zwarigheid niet om eenigen weg te paſſeren, om dat 'er Zeeruimte genoeg is, zonder in zodanige ongelegenheden te vervallen, als men in de *Atlantiſche* ontmoet. En belangende de winden tuſſchen de Lyn en de *Zounekeerkringen*, in de *Ooſt-Indiſche*-en de *Zuid-Zee*, zy zyn op hare breedten, gelyk ik reeds gezegd heb, (te weten in de Zuider-breedte O. Z. O., en in de Noorder O. N. O.) geſtadig wayende met een verſche koelte, inzonderheid in de *Zuid-Zee*, zelfs binnen een graad of twee van de Linie, ter wederzyde tot aan de *Zonnekeerkring*, of op 30. gr. breedte. En dit kan ik met waarheid zeggen, dat nog de *Atlantiſche*- nog de *Ooſt-Indiſche-Zee* de regte *Paſſaad-winden* zo geſtadig en ſnedig heb-

hebben op alle tyden van 't jaar, en op alle breedten als hier: want als men eens in de Paſſaad gekomen is, ik meen buiten de ſtreek van de *Kuſt-Paſſaad-wind*, dan waait het een heldere koelte den gantſchen Oceaan over. Dit wierd Capitein *Eaton* gewaar in 't zeilen van de *Gallapago's* Eilanden tot aan de *Ladrones*, in 't laatſt van 't jaar 1685. En wy hadden dezelfde ondervinding toen wy van de Kaap *Coriëntes* na *Guam* zeilden in 't jaar daar aan volgende, gelyk blykt uit myn dagelykſche aantekening in myne Reistogt Rondom de Wereld pag. 212. En ten opzigt van de wind Bezuiden de Linie, daar van kreeg ik grote ervarenheid in myne omzwerving aldaar met Capitein *Sharp*; en zederd heeft Capitein *Davis* in zyne wederkeer uit de *Zuid-Zee* nog groter ervarenheid bekomen, om dat hy zyn vertrek ook van de *Gallapago's* Eilanden begon, en van daar Z. Z. W. ſtuurde, tot dat hy de regte *Paſſaad-wind*, die O. Z. O. waaide, ontmoetende, regt Zuid aan ſtuurde, van de Linie af, tot dat hy Bezuiden de *Zonnekeerkring* van den *Steenbok*, en zo gantſch buiten de *Paſſaad-wind* quam.

In de *Ooſt-Indiſche-Zee*, tuſſchen de breedten van 30. en 40. graden Bezuiden den Evenaar, is de regte wind O. Z. O., of Z. O. ten Ooſten, dog niet zo geſtadig nog zo ſnel, als in de *Zuid-Zee;* daarenboven heeft dat gedeelte 't welk Benoorden de Lyn. legt, zulk een geſtadige doorgaande koelte niet, maar is meer aan ſtilten onderworpen; en digt aan land heeft men veranderlyke winden, na dat de Saizoenen van 't jaar zyn.

II. HOOFDSTUK.

Van de Geſtadige

KUST-PASSAAD-WIND.

Een gelyke uitſtrekkinge van 't Zuider-deel van Africa, Peru. *De* Paſſaad-winden *wayen met een ſcherpe hoek op alle Kuſten. De winden omtrent* Angola *en in de* Zuid-zee *evenéens, als mede by* Mexico *en* Guinea. *De winden op zommige plaatzen niet veranderende. Zand van den Oever van Kaap* Blanco *in* Guinea *wayende. Beſchryving van de* Paſſaad-wind *van daar tot aan Kaap* Lopos.

Digitized by Google

DE *Paſſaad-winden* die op de Kuſten wayen, zyn geſtadig, of veranderlyk.

DE Kuſten daar men geſtadige *Paſſaad-winden* heeft, zyn de *Zuid-Kuſt* van *Africa*, en *Peru*, een gedeelte van de Kuſt van *Mexico*, en een gedeelte van *Guinea*.

HET Zuider-deel van *Africa*, en *Peru* leggen op een breedte, en beide Kuſten lopen N. en Z.; beide zyn ze aan de Weſt-zyde van 't vaſte land, en beide op de Zuider breedte; en ſchoon zy niet volkomen op een gelyke ſtreek leggen, ter oorzake van de uitſteekzels en bogten van 't Land, egter zyn de winden op die beide Kuſten zeer gelyk, het gantſche jaar door.

OP de Kuſt van *Angola* zyn de winden tuſſchen Z. W. en Z.: en op de Kuſt van *Peru* rekent men ze tuſſchen Z Z. W. en Z. Z. O. Maar de Lezer moet aanmerken, dat de *Paſſaad-winden* die op eenige Kuſt wayen, uitgenomen de Noord-Kuſt van *Africa*, 't zy dat ze geſtadig zyn, en 't gantſche jaar door wayen, of dat ze veranderlyk zyn, egter noit regt op, of langs den Oever wayen, maar ſchuins, makende een ſcherpe hoek van omtrent 22. gr. Zulks dat na dat het land op die Kuſten meer Oostelyk of Weſtelyk van het Noorden of Zuiden afwykt, zo ook de winden: By voorbeeld, daar het Land N. en Z. legt, is de wind Z. Z. W., en daar het land Z. Z. W. legt, dan is de wind Z. Dit word gezegd van de Kuſten die ergens aan de Weſt-zyde van 't vaſte land, en Bezuiden den Evenaar leggen, gelyk de Kuſt van *Africa*, en die van *Peru*: maar in 't Noorder-deel van *Africa* waaid de Paſſaad twee of drie ſtreken van den Oever.

DE Zuidelyke winden wayen geſtadig het gantſche jaar door, op de Kuſten van *Peru* en *Africa*, zy zyn ſnedig, en wayen verder van de Kuſt, dan eenige veranderlyke winden.

OP de Kuſt van *Peru* wayen deze winden 140. of 150. mylen van den Oever, eer men bemerkt dat ze veranderen; maar als men verder afwykt krygt men de wind Ooſtelyker, en op den affland van 200. mylen zet hy zig O. Z. O., het welk de regte *Paſſaad-wind* is.

TUSSCHEN *Angola* en *Braſilien* zyn de winden bykans evenéens als in de *Zuid-Zee* aan de Weſt-zyde der Kuſt van *Peru*; uitgenomen dat binnen 4. graden van de Linie, Zuiderbreedte, de wind zig Z. Z. W., of Z. W. houd op de lengte van 28. of 30. gr.: en mogelyk is 't op dezelfde breedte in de *Zuid-Zee* evenéens; want de wind was daar Z. zo verre als iemand van ons geweeſt is, 't welk omtrent 200. mylen was.

GELYK de Kuſten van *Peru* en *Angola* hare geſtadige *Paſſaad-winden* heb-

hebben, zo heeft ook de Kuſt van *Mexico* en *Guinea*: en gelyk de Kuſt van *Peru* N. en Z. legt, zo leggen de andere meeſt O. en W.: En volgens de koers der algemene Paſſaad, moeten de winden Ooſtelyk op deze Kuſten zyn; maar men vind het daar heel anders, want van 10. tot 20. gr. Noorder breedte op de Kuſt van *Mexico*, zyn de winden geſtadig Weſtelyk langs de gantſche Kuſt, uitgenomen dat ze zomtyds eens verſchieten door de Donder-winden, die doorgaans tegen de winden opkomen. 't Zelfde beſpeurd men mede op de Kuſt van *Angola*, daar men ook Donder-winden heeft. Maar de Kuſt van *Peru* is 'er niet onderhevig aan: egter heeft men op die Kuſt zomtyds kalmten twee of drie dagen agter een, voor de Baai van *Arica* tuſſchen de breedte van 16. en 23. gr. Op de breedte van 19. graden heeft men kalmten 30. of 40. mylen van den Oever, maar niet zo verre ter wederzyde van de Baai; ook zyn zulke kalmten niet gewoon op de Kuſten van *Angola* en *Mexico*, 't en zy na een dondervlaag, gelyk zulks op andere plaatzen gemeen is.

Gelyk de Kuſten van *Angola* en *Peru* meeſtendeels op een gelyke ſtreek lopen, zo ook de Kuſten van *Mexico* en *Guinea*; en zo ik niet mis heb, zyn de winden van die beide Kuſten zeer gelyk. Beide deze Kusten beginnen van een bogt in 't land, alwaar de twee andere gelyklopende Landen eindigen: Want gelyk als het vaſte Land van *Mexico* omtrent by *Panama* begint, het welk 8. of 9. graden Benoorden den Evenaar is, zo begint ook dat gedeelte van *Guinea*, waar van ik ſpreek, omtrent *Oud Callabar* op 4. of 5. graden Noorder breedte.

Het Land van beide die plaatzen loopt Weſtelyk, eenige 100. mylen verre; en ſchoon niet langs eene ſtreek van 't Compas, ter oorzaake van de uithoeken, Bayen, en Bogten in 't Land, egter bevind men dat de winden, die op regte Oevers hun geſtadige koers houden, en omtrent twee ſtreken uit de Zee op den Oever wayen, ook op de *Guineeſe* Kuſt op den Oever wayen uit de Weſterhoek, zo als het Land legt van de Kaap *Mount*, tot aan *Oud Callabar*, 't welk omtrent 400. mylen is; en dat zo geſtadig, dat men het Ooſter-deel van de Kuſt, *De Luuwe Kuſt*, en het Weſter-deel, *De Wind-Kuſt* noemt. En egter is dit zo ſtrydig tegen het algemeen gevoelen der Zeevarende lieden, dat zy zig door niets dan hun eigene ondervinding willen laten overtuigen van de waarheid hier van; want doorgaans redekavelen zy dus: *Barbados* is 't Ooſtelykſte van de *Caribiſche* Eilanden, en daarom zegt men dat de andere aan de *Luuwe*-zyde leggen; en zo ook van andere Eilanden, 't welk gemeenlyk ook zo is, om dat de winden daar doorgaans Ooſtelyk zyn. Maar deze tegenſtrydige wind op de Kuſt van *Guinea* verbaaſt de meeſte Zeevarende lieden, die nergens

Digitized by Google

iets zulks gezien te hebben, als zy daar ontmoeten. Daar zyn ook andere Kuſten alwaar de winden weinig verdrayen, als op de Kuſt van *Caraccos*, en de Zuid-zyde der Baai van *Mexico*, dat is, in de Baai van *Campeche*, en alle de *Caribiſche* Eilanden; 't is waar, men heeft 'er zomtyds wel eens een vlaag van een Weſtelyke wind op die Kuſten, maar niet langduurende of geſtadig. En dit was de grote verhindering die wy ontmoeteden toen wy van de *Callopago's* Eilanden na 't Eiland *Cocos* liepen, gelyk verhaald is in 't V. Hoofdſtuk van myn eerſte Boek.

Maar dat gedeelte van *Africa*, 't welk tuſſchen Kaap *Verde* op 14. gr. Noorder breedte, en Kaap *Bayedoor* op 27. graden legt, heeft doorgaans Noordelyke winden, of tuſſchen N. en N. O. met ſnedige koelte; daarom is 't dat onze *Guinees*-vaarders digt langs dien Oever zoeken te houden, en dikwils naby de Kapen komen, zo dat zy Bezuiden de Kaap *Blanco* zynde, die omtrent op de breedte van 21. graden legt, zomtyds ze van 't zand gequeld worden, 't welk de wind van den Oever af waaid, dat zy malkanderen nauwelyks konnen zien; want het verdek legt 'er meê beſtrooid, en de zeilen zyn gantſch rood door 't zand dat 'er aan zitten blyft, en van zodanig een koleur is.

Van de Kaap *Verde* tot aan de Kaap *Ste. Anna*, welke op omtrent 6. graden N. legt, is de Paſſaad tuſſchen O. en Z. O.: Van de Kaap *St. Anna* tot aan de Kaap *Palmas*, op omtrent 4. graden N. is hy Z. W.; van de Kaap *Palmas* tot aan de Bogt van *Guinée*, alwaar de Kuſt inwykt, is de wind W. Z. W. Van deze Bogt draaid het Land na 't Zuiden: en van daar na de Kaap *Lopos*, die Bezuiden de Lyn legt, is de Paſſaad Z. Z. W., gelyk op die gantſche Kuſt, tot aan 30. graden ten Zuiden. Dit laatſte heb ik van Mr. *Kanby*, die veele Togten na *Guinea* gedaan heeft.

III. HOOFD-

Digitized by Google

III. HOOFDSTUK.

Van de Veranderlyke KUST-PASSAAD-WINDEN.

De Kuſten daar de Winden veranderen. Van de Winden tuſſchen Gratia de Dios, *en de Kaap* la Vela. *Van die op de Kuſt van* Braſiliën, Panama, Natal, *en de Kaap* Coriëntes: *Midsgaders de* Rode Zee, *van de Golf van* Perſiën *tot aan de Kaap* Comorin. *Van de Mouſons in* Indiën; *'t gerief derzelver om van de eene plaats na de andere te zeilen. Zee- en Land-winden dienſtig tot een en 't zelfde oogmerk. Door welke hulpmiddelen men lange togten in die Zee aflegt.*

DE Kuſten alwaar de winden doorgaans veranderlyk zyn, zyn zommige in *Weſt-Indiën*, en inzonderheid de Kuſt tuſſchen de Kaap *Gratia de Dios*, en de Kaap *La Vela*; de Kuſt van *Braſiliën*, de Baai van *Panama* in de *Zuid-Zee*: Wyders de gantſche Kuſt van *Ooſt-Indiën*, van de Rivier *Natal* af, die op 30. graden Zuider breedte, aan de Ooſtzyde van *Africa*, voorby de *Kaap van Goede Hoop* legt, tot aan de Noord-Ooſter-delen van *China* toe, alle de tuſſchenkomende Bayen daar in begrepen. De Eilanden hebben ook hun jaarlykſche veranderingen. Van alle deze zal ik elk op zyn beurt handelen, beginnende eerſt met die Kuſt, dewelke legt tuſſchen de Kaap *Gratia de Dios* en de Kaap *La Vela*; en ik maak te eer een begin daar mede, om dat dit gedeelte van *Weſt-Indiën* alles is dat verandering onderworpen is; en die verandering is zo geregeld en zeker niet, als die van de *Mouſons* in *Ooſt-Indiën*, of de veranderende winden op de Kuſt van *Braſiliën*.

DE gemene *Paſſaad-wind* op die Kuſt is tuſſchen Noord-Ooſt en Ooſt: deze Paſſaad waaid geſtadig van Maart tot November, maar verſchiet dikwils door de donderwinden in de maanden van May, Juny, July en Auguſtus, voornamelyk tuſſchen de Rivier *Dariën* en *Coſtarica*; maar aan de

de windzyde heeft men een helderder lugt en ſnediger wind. Van October tot Maart zyn 'er Weſtelyke winden, niet geſtadig nog hevig, maar matelyk waayende, zomtyds twee of drie dagen of een week, en dan weder zo lang een ander koeltje. Deze winden zyn meeſt in December en January; voor en na deze twee maanden, verſchiet de *Paſſaad-wind* alleenlyk omtrent de Volle- of Nieuwe-Maan: en wanneer de Weſtelyke winden langſt en ſterkſt op de Kuſt waayen, dan waaid de Ooſtelyke *Paſſaad-wind* in Zee, gelyk als op andere tyden. Digt by de Kaap *la Vela* waaid deze regte *Paſſaad-wind* 8. of 10. mylen van den Oever, wanneer de Weſtelyke winden op de Kuſt waayen, 'ten zy by een ſterke Noorde wind die de Paſſaad te rugge dryft. En gelyk de Weſte winden voor *Coſtorica* en tot aan de Rivier *Dariën*, meer komen, en langer duuren, dan omtrent de Kaap *la Vela*, zo waayen ze ook verder in Zee, tot op 20. of 30. mylen van den Oever.

De Schepen derhalven die tegen de wind op moeten, nemen de gelegenheid van het Weſtelyk wind-ſaizoen, of gaan anders door de Golf van *Florida*, en ſtuuren Noord aan, tot dat ze by de veranderlyke winden komen; en dan lopen ze Ooſtwaard zo verre als zy 't goedvinden, al eer zy weder Zuidwaard wenden. Alle die van *Weſt-Indiën* na *Guinea* gaan, moeten die koers houden, indien zy van *Jamaica* zeilen, om dat ze de Golf van *Florida* paſſeeren moeten; maar van andere Eilanden mogen zy regt Noord aanlopen, en den zelfden voet houden.

Dog indien de Schepen maar een kort eind tegen de wind op te zeilen hebben, dan bedienen zy zig van Zee- en Land-winden, zonder op den tyd des jaars te letten.

De winden op de Kuſt van *Braſiliën* zyn van September tot Maart O. N. O., en van Maart tot September Z.

De winden in de Baai van *Panama* zyn van September tot Maart O., en van Maart tot September Z. en Z. Z. W.

Van de Kaap *van Goede Hoop* Ooſtwaards tot aan de Rivier *Natal*, die op 30. graden Zuider breedte legt, en de Kaap *Corientes* op de breedte van 24. graden Zuid, zyn de winden van May tot October geſtadig van Weſt tot Noord-Weſt, tot op 30. mylen van het ſtrand: uit den Noord-Weſten waayen zy 't hardſt, want wanneer de wind Noord-weſt word, is hy gemeenlyk ſtormig en buyig, verzeld met regen, en 't weêr is dan koud. Van October tot Maart zyn de winden Ooſtelyk, te weten van O. N. O. tot O. Z. O. met redelyk mooi weêr, maar als de winden O. N. O. zyn, dan zyn ze ſlaauw en ſlap, zomtyds met wat regen.

Van de Kaap *Corientes* tot aan de *Roode Zee*, zyn de winden van October

tober tot in 't midden van January veranderlyk, dog meeſt Noordelyk, en veeltyds lopen zy 't Compas rond: De ſterkſte winden zyn N., en dikwils hevig en ſtormig met veel regen: aldus waaid het omtrent het Eiland *Madagascar* en de omleggende Eilanden.

Eer deze ſtormen komen heeft men voor af gemeenlyk een holle Zee uit het Noorden. Van January tot May zyn de winden N. O. of N. N. O., met een ſchone heldere koelte, en mooi weêr. Van May tot aan October zyn de winden Zuidelyk. In July, Auguſtus, en September zyn 'er grote kalmten in de Baai van *Pate* en *Molende*, met een ſterke ſtroom die de Baai inzet. Weshalven de Schepen welke in die drie Maanden dien weg moeten paſſeren, ten minſten 100. mylen van de Kuſt moeten houden, om niet door de ſtroom in de Baai gedreven te worden, want deze kalmten duuren zomtyds wel 6. weken; dog 100. mylen in Zee heeft men ſnedige Zuide-winden. In de ingang van de *Roode Zee* by de Kaap *Guardefuer* heeft men doorgaans zeer ſtyve winden, en onſtuimig weêr, zelfs wanneer de grote kalmten in de Baai van *Molende* zyn; en niet boven 10. of 12. mylen in Zee van die Kaap, heeft men zeer ſchoon weêr, en heldere koeltens.

In de *Roode Zee*, van May tot October, zyn de winden ſtyf uit den Zuid-Weſten, en de ſtroom zet zo ſterk uit, dat men 'er in die Maanden niet kan inkomen, 't en zy men digt aan den Oever houde, want daar heeft men Land-winden, en ſtromen die anders lopen. In de Maanden van September of October ſchiet de wind om na 't Noorden, en zet zig ten laatſten N. O., en dan krygt men mooi weêr op die Kuſt, dat zo lang duurt tot dat de wind weder omloopt, het welk in April of May is, ſchietende eerſt na 't Noorden, van waar hy vervolgens na 't Ooſten draaid, en zo na 't Zuiden, alwaar hy zig zet. Dit Verhaal van deze Kuſt van de *Kaap van Goede Hoop* af, heb ik van Capitein *Rogers*.

En gelyk dit gedeelte van *Ooſt-Indiën* van de *Kaap van Goede Hoop* af tot aan de *Roode Zee* toe, welke Kuſt N. O. en Z. W. legt, zyne veranderende Saizoenen heeft, zo hebben ook de andere deelen van *Indiën* van de Golf van *Perſiën* tot aan de Kaap *Comorin*, hun geſtadige jaarlykſche verandering; en van *Comorin* de gehele Baai van *Bengale* langs, is de verandering niet minder; ja zelfs van daar door de Straat *Malacca*, en Ooſtwaards tot aan *Japan*, volgen de veranderende *Paſſaad-winden* malkanderen beurtswyze, al zo ordentelyk als het jaar omloopt.

Men moet niet denken, dat de *Paſſaad-wind* op alle deze plaatzen niet op eene ſtreek van 't Compas waaid: Want ik heb reeds gezegd dat deze *Paſſaad-winden* op de Kuſten gemeenlyk 2. of 3. ſtreken zydelings op den

Oever wayen: zo dat de winden in zulke Bayen daar het Land verſcheidene uitſteekzels heeft, zig ook daar na moeten veranderen. Alhoewel die regel niet gantſch vaſt gaat in Bayen die diep zyn; maar 't ziet voornamelyk op zodanig een Kuſt die redelyk regt en gelyk legt, mids dat men voor kleine uithoeken en inhammen een weinig toegeve. Maar aan de zyden en in de holte van grote Bayen, gelyk als de Baai van *Bengale*, de Baai van *Siam*, enz., verſchild de wind die men aan de eene zyde van de Baai heeft, veel van de andere zyde; en beide zyden verſchillen van de geſtadige *Paſſaad-wind* op de opene Kuſt; egter drayen zy alle in de veranderlyke Saizoenen, welke zyn in April en September, op één en dezelfde tyd, anders om, te weten op de opene Kuſten, want in zommige Bayen is 'er weinig verandering van den algemenen regel. Deze omlopende winden in *Ooſt-Indiën* worden *Mouſons* geheten, de eene noemt men de Ooſter-*Mouſon*, en de ander de Weſter-*Mouſon*. De Ooſter-*Mouſon* zet zig omtrent September, en waaid tot aan April; als dan houd hy op, en de Weſter-*Mouſon* komt in zyne plaats, en waaid weder tot September.

Beide deze Ooſter-en Weſter *Mouſons* wayen in hun Saizoenen ſchuins op de Kuſt, gelyk te voren gezegd is. De Ooſter-*Mouſon* brengt ſchoon weêr mede, en de Weſter Donder-winden en regen: want (gelyk ik in 't eerſte Hoofdſtuk van de algemene *Paſſaad-wind* in Zee gezegd heb) wanneer de Zon Benoorden de Lyn komt, dan zyn alle plaatzen Benoorden den Evenaar, binnen de *Zonnekeerkringen*, met wolken en regen gequeld; maar als de Zon in de Zuider tekens is, dan is de Lugt helder. En gelyk de meeſte Landen in *Ooſt-Indiën* met welke men Handel dryft, voornamelyk die van de vaſte Kuſt, tuſſchen de Lyn en de *Zonnekeerkring* van den *Kreeft* leggen, zo zyn die Landen alle aan de verandering der Saizoenen, alhier beſchreven, onderhevig. Maar de Eilanden die onder de Lyn, en Zuidwaards tuſſchen de Lyn en de *Zonnekeerkring* van den *Steenbok* leggen, hebben Saizoenen die regtſtrydig zyn tegen deze, alhoewel zy op dezelfde wyze veranderen.

Het verſchil tuſſchen de *Mouſons* Benoorden de Lyn, en die Bezuiden de Lyn, is dat wanneer de Weſter-*Mouſon* in April zig zet Benoorden de Lyn, de Z. Z. Weſte-winden zig als dan Bezuiden de Lyn zetten, wordende genoemd de Z. Z. Weſter-*Mouſon*. En in September, wanneer de Ooſter-*Mouſon* zig Benoorden de Lyn zet, dan waaid de N. N. Ooſte-wind op de Zuider breedte, en word de N. N. Ooſter-*Mouſon* genoemd. En gelyk de Weſter-*Mouſon* in de Noorder breedte met Donder-winden en regen verzeld is, zo heeft men met de Z. Z. Weſter-*Mouſon*, die ter zelfder tyd in de Zuider breedte waaid, ſchoon weêr. Daarentegen gelyk

Digitized by Google

lyk de Ooſter-*Mouſon* mooi weêr in de Noorder breetde mede brengt, zo is de N. N. Ooſter-*Mouſon*, die ter zelfder tyd in de Zuider breedte waaid, met Donder-winden en lelyk weer verzeld. En hoewel deze winden juiſt niet alle jaren net op één en denzelfde tyd omlopen, zo houd men egter September en April doorgaans voor de veranderende Maanden, en gemeenlyk hebben zy beiderlei winden. Want deze *Mouſons* lopen geſtadig by beurten om, gelyk het jaar omloopt. En door 't veranderen dezer winden, konnen de Schepen van 't eene gedeelte van *Indiën* na 't ander met de eene wind henen zeilen, en met de andere wederkeren: zulks dat de meeſte Zeevaart in *Indiën* van de *Mouſons* afhangd; want de Schepen wagten geſtadig na die veranderingen, en de Kooplieden maken zig gereed om na een plaats te vertrekken, na dat het Saizoen des jaars aankomt. En waar zy ook henen gaan, zy ſchikken hun dingen zo, dat zy met de naaſte tegenſtrydige *Mouſon* wederkeren: Want men kan daar niet van de eene plaats na de andere zeilen, dan met de *Mouſſons*, waar van de eene hen uitbrengt, en de andere te rug voerd. Ik weet ook niet hoe 't mogelyk zoude zyn voor Kooplieden in die Geweſten ter Zee te handelen van 't eene Land na 't ander, indien 't niet was dat men zig van deze veranderlyke *Mouſons* bediende. Want gelyk als ik reeds gezegd heb, de meeſte Landen van Koophandel in *Indiën* leggen tuſſchen de Lyn en de *Zonnekeerkring* van de *Kreeft*, en het Land legt zo Noordelyk, dat de Schepen niet Benoorden de *Zonnekeerkring*, en alzo by de veranderlyke winden konnen komen, als in *Weſt-Indien*, wanneer zy verre Ooſtwaard aan moeten. Ook zoude het geen voordeel doen Zeewaard in te lopen, gelyk men in de *Zuid Zee* kan doen; want dan zoude men zo digt by de Lyn komen, dat men altoos aan Donder-winden en kalmten zoude onderhevig zyn, en indien men de Lyn zoude willen paſſeren, en Bezuiden dezelve lopen, om zo de Vaart af te leggen, 't is niet te denken dat men daar meer ſpoed zoude aantreffen: want dat gedeelte van de Zee, 't welk Bezuiden de Lyn legt, ſtaat vry en open voor de regte *Paſſaad-wind*, die zelden miſt; maar die wind zoude hen Zuidwaard voeren heel voorby de Paſſaad, in de ſtreek der veranderlyke winden; en de Zee is daar zo open niet, dat de Schepen zo verre Ooſtwaards konnen paſſeren, dat ze hun Havens zouden konnen bezeilen.

Want onze *Ooſt-Indiſche* Schepen, die na *Siam*, *Tonquin*, *China*, enz. gaan, konnen daar niet komen, dan in 't Saizoen van de Weſter *Mouſons*, al is 't dat ze regt van *Engeland* afkomen. En alhoewel zy, na 'dat ze de Kaap gepaſſeerd zyn, de gelegenheid hebben om Ooſtwaard te ſtuuren, zo verre als 't land zulks wil toelaten, egter konnen zy zo verre als 't

Digitized by Google

nodig is niet gaan, of zy zouden genoodzaakt zyn, binnen de ſtreek der *Paſſaad-winden* te komen, 't welk hun vaart zou verhinderen, indien die winden daar zo geſtadig waaiden, als op andere plaatzen. Byaldien dan deze jaarlykſche *Monſons* malkanderen niet geſtadig volgden, zo zouden de Schepen maar eenen weg konnen paſſeeren: zy zouden mogelyk wel na 't Weſten konnen zeilen, maar daar zouden ze dan moeten blyven leggen, of miſſchien drie of vier jaren werk hebben om te rug te keeren na een plaats, welke men anders in zes weeken bereiken kan: egter moet ik bekennen, dat men na plaatzen, die digt by den anderen leggen, zomtyds tegen de *Monſons* zeilt, en dat met een goeden uitſlag; want digt onder het ſtrand heeft men 'er Zee- en Land-winden, en op veele plaatzen is 't goed ankeren, zo dat de Schepen konnen ſtil houden als ze bevinden dat de ſtroom hen tegen is: maar lange togten kan men met Zee- en Land-winden, zonder ander behulp, niet afleggen.

In *Weſt-Indiën* bedient men zig in 't zeilen van de eene plaats na de andere veel van Land- en Zee-winden, mids dat de plaatzen niet verre van malkanderen leggen, en 't gaat vry wel zo; maar als men een groot eind Ooſtwaard tegen de Paſſaad moet aanzeilen, dan is men, gelyk reeds gezegt is, genoodzaakt, of de Golf van *Florida* te paſſeeren, zo men verre beneden de wind is, of anders tuſſchen de Eilanden door te varen, en zo Noordwaards koers te zetten, tot dat men gantſch buiten de ſtreek van de Paſſaad is. Zo zyn 'er ook in de *Zuid-Zee*, en op de Kuſten van *Guinea*, *Braſiliën*, en *Africa* tuſſchen de *Kaap van Goede Hoop* en de *Roode Zee*, Land- en Zee-winden, met welke men tegen de *Paſſaad-wind* kan zeilen, zo de togten kort zyn. Maar als men een groten weg tegen de Paſſaad aan te zeilen heeft, dan moet men zig niet gantſchelyk op de Zee- en Land-winden verlaten; want dan zoude het al te lang duuren, eer men die togten afleide. Men moet zig dan in zulk een geval van zodanige hulpmiddelen bedienen, als de Voorzienigheid in die Zeën verleend heeft, en in de *Ooſt-Indiſche* niet beſpeurd worden: als by voorbeeld in de *Zuid-Zee*, en op de Kuſt van *Peru* alwaar de Zuidelyke winden geſtadig 't gantſche jaar door waayen, daar varen de Schepen die Zuidwaards moeten gaan, na 't Weſten, tot dat zy buiten de *Kuſt-Paſſaad-wind* zyn, en daar krygen ze dan de regte *Paſſaad-wind*, die O, Z. O. waaid, met welke zy zo verre als 't hen beliefd Zuidwaards zeilen, en dan inſtuuren na hun Haven. Zo ook op de Kuſt van *Mexico*, alwaar de *Kuſt-Paſſaad-wind* Weſtelyk is, daar loopt men Zeewaard in, tot dat men de regte Ooſt-Noord-Ooſte Paſſaad aantreft, en dan ſtuurt men Noordwaards, zo verre als de Haven is, daar men wezen moet. En de Schepen

Digitized by Google

pen die van de *Philippines* na de Kuſt van *Mexico* gaan, ſtuuren altoos tot op 40. graden Noord, om een wind te krygen, die hen op de Kuſt brengt.

Aldus varen ook alle Schepen na *Ooſt-Indiën* gaende; na dat ze de Lyn in de *Atlantiſche Zee* gepaſſeerd zyn, ſtuuren ze Zuidwaards voorby de Paſſaad, en ſteken dan Ooſtwaards over na de Kaap. En in de wederom-reis, na dat ze de Lyn Noordwaards zyn gepaſſeerd, ſtuuren zy Noordelyk, met een Ooſt-Noord-Ooſte wind, en ſtellen hun koers dan Ooſtelyk. Alle *Guinees*-vaarders, en *Weſt-Indiſche* Schepen doen desgelyks op de te rug-reis. En dit is 't voordeel van een open Zee: maar om voort te gaan.

De *Mouſons* tuſſchen de *Ooſt-Indiſche* Eilanden, die Bezuiden de Lyn leggen, gelyk ik reeds gezegt heb, zyn N. N. O., of Z. Z. W. Deze houden ook hun gezette tyd, en veranderen even als de *Mouſons* Benoorden de Lyn, in de maanden van April en September. Dog één graad of twee ter wederzyde van de Lyn, zyn de winden niet zo geſtadig; maar zo zeer onzeker, dat ik 'er geen nette beſchryving van geven kan. Alleenlyk dit weet ik, dat men 'er veel ſtilte heeft, en dan weder *Travaden* en ſchielyke rukwinden, waar door de wind als in een ogenblik het Compas rond draait.

IV. HOOFDSTUK.

Van de ZEE- en LAND-WINDEN.

Hoe de Zee-winden *verſchillen van de* gemeene Paſſaad-winden. *De tyd en manier van derzelver opkomſt, en voornamelyk aan* Jamaica. *Van de* Land-winden: *De tyd en manier dat ze ontſtaan, gelyk als by de* Land-Engte *van* Dariën; *en aan* Jamaica. *De plaatzen daar die Winden ſterkſt, en ſlapſt waayen: gelyk als by de Kapen en Uithoeken, en in Baayen, Meiren, en omtrent Eilanden. Vellen van* Seals *tot Vaartuigen gebruikt.*

Digitized by Google

ZEE-WINDEN, in 't algemeen geſproken, zyn niet anders dan de gemene *Paſſaad-winden* op de Kuſten daar ze waayen, met dit onderſcheid nogtans, dat daar alle *Paſſaad-winden*, 't zy algemene in Zee, of zulke die alleenlyk op de Kuſten zyn, zo geſtadige als veranderlyke, by dag zo wel als by nagt even ſtyf waayen, 't en zy als 'er donder-winden opkomen; de Zee-winden alleenlyk by dag waayen, en tegen de nagt ophouden. En gelyk alle de *Paſſaad-winden* geſtadig op eene ſtreek van het Compas waayen, zo wel daar ze geſtadig zyn, als daar ze veranderen; zo verſchillen deze Zee-winden hier in van dezelve, dat zy 's morgens als ze eerſt opkomen, gemeenlyk zo waayen, als de *Kuſt-paſſaad-winden*, omtrent op dezelfde ſtreek van 't Compas; maar tegen den middag ſchieten zy 2., 3., of 4. ſtreken verder van 't land af, en waayen alzo byna regt op de Kuſt aan, voornamelyk by mooi weêr, want dan zyn de Zee-winden 't geregeldſt: gelyk by voorbeeld, op de Kuſt van *Angola*, alwaar het Land bykans Noord en Zuid legt, aldaar is de *Paſſaad-wind* Zuid-Zuid-Weſt, of Zuid-Weſt, en de regte Zee-winden digt aan ſtrand zyn Weſt ten Zuiden, of Weſt-Zuid-Weſt, en zo ook op andere Kuſten.

DE Zee-winden komen gemeenlyk 's morgens ten 9. uuren op, zomtyds wat vroeger, en zomtyds wat later; eerſt komen zy zo zagtjes na den Oever toe, gelyk als of ze ſchroomden die te naderen, en dikwils is 't met een ſlap koeltje; en gelyk als of ze beſchroomd waren, houden ze ſtil, en ſchynen weder te rug te wyken. En menigmaal heb ik, zo wel aan ſtrand, als op Zee, met vermaak na de koeltjes leggen wagten.

EERST komt het windje met een mooi, klein, en bruin krulletje op 't water, wanneer de Zee tuſſchen hetzelve en den Oever zo ſlegt en effen is als een glas: een half uur na dat het den Oever bereikt heeft, begind het wat ſterker te waayen, en neemt al zo van tyd tot tyd toe, tot 12. uuren, dan is de wind gemeenlyk op zyn ſterkſt, en duurt zo tot 2. of 3. uuren, met een ſnedige koelte. Dog omtrent 12. uuren wykt hy 2 of 3. ſtreken, of meer af na Zee, als 't mooi weêr is. Na drie uuren begind hy te vallen, en verlieſt alzo van langzamer hand zyne kragt, tot dat dezelve eindelyk gantſch verdwynd; en omtrent ten 5. uuren, wat vroeger of later, na dat het weêr is, is die wind t' eenemaal weg, en komt niet weder, voor den volgenden morgen.

DEZE winden verwagt men op hun eigentlyke plaatzen al zo geſtadig als den dag zelven, en zelden miſſen ze, 't en zy in 't nat Saizoen. Op alle Kuſten van 't vaſte Land, 't zy in *Ooſt-* of *Weſt-Indiën*, of in *Guinée*, komen ze 's morgens op, en gaan tegens den avond leggen: Egter hebben Kapen en uithoeken 't grootſte voordeel daar van, want daar zyn ze 't ſterkſt, komen 't vroegſt, en duuren 't langſt.

Dog

Digitized by Google

Dog met de Baayen is 't heel anders gelegen, want daar wayen ze maar ſlap, en duuren niet lang. Eilanden, die meeſt Ooſt en Weſt leggen, hebben 't voordeel van deze winden even gelyk aan beide zyden: want indien de wind Z. W., of Z. W. ten Zuiden aan de Zuid-zyde van een Eiland is, dan zal hy aan de Noord-zyde N. W., of N. W. ten Noorden zyn, wel verſtaande by mooi weêr; want by ſtormig weêr zal hy O. Z. O. aan de Zuid-zyde, en O. N. O. aan de andere zyde wezen. Maar deze regte Zee-wind ſtrekt zig niet verder dan 3. of 4. mylen van het ſtrand; want verder in Zee krygt men de regte *Kuſt-Paſſaad-wind*. Dit heb ik ondervonden in verſcheidene Gewelten der Wereld, inzonderheid by *Jamaïca*, na 't welk ik veele Togten, zo wel aan de Noord- als aan de Zuid-zyde gedaan heb, bevindende aldaar een groot verſchil tuſſchen de Zee-winden: want aan de Zuid-zyde bevond ik de regte Zee-wind na 12. uuren, by mooi weêr Z. of Z. Z. O., ſchoon hy 's morgens O. Z. O., of Z. O. was. En aan de Noordzyde bevond ik de Zee-wind N. of N. N. O., ſchoon dezelve 's morgens O. N. O. Of 'er nu by kleine Eilanden, gelyk *Barbados*, 't zelfde onderſcheid is, zoude ik niet weten te zeggen, en ik geloof voor 't naaſt van neen. Dus veel van de Zee-winden; nu treed ik tot de Land-winden.

De Land-winden zyn alzo aanmerkelyk, als eenige winden waar van ik nog gehandeld heb: zy lopen regelregt tegen de Zee-winden aan; want zy wayen regt van 't ſtrand, en de Zee-winden regt op 't ſtrand: gelyk de Zee-winden by dag wayen, en 's nagts ruſten, zo wayen de Land-winden by nagt, en ruſten 's daags, en volgen zo malkanderen. Maar als de Zee-winden hun dagwerk op de Kuſten hebben afgelegd, dan wyken ze tegens den avond van Land, of gaan t' eenemaal leggen: en als dan komen de Land-winden, welker werk het is by nagt te wayen, uit hun ſchuilhoeken, wordende door dezelfde Goddelyke order aangedreven, en verkoelen de Lugt tot den volgenden morgen; en als ze hun taak af hebben, gaan ze weder weg.

Men kan geen eigentlyke tyd ſtellen, wanneer ze 's avonds beginnen, of 's morgens weg gaan, want zy houden zig aan geen vaſt uur: dog 't is gemeenlyk tuſſchen 6. en 12. uuren in den avond dat ze opkomen, en zy duuren tot 6., 8., of 10. uuren in den morgen. Zy komen, en gaan weg, vroeger of later, na dat het weêr, of 't Saizoen des jaars is, of volgens eenig ander toeval des Lands; want op zommige Kuſten komen zy vroeger, wayen ſterker, en duuren langer, dan op andere Kuſten, gelyk ik hier na zal tonen.

Men noemt ze Land-winden, om dat ze van den Oever afwayen. regt anders als de Zee-winden, hoedanig dan ook de Kuſt legt: egter denke niemand dat deze winden alleenlyk digt aan ſtrand, en ook niet Landwaard in wayen, verre van Zee, want ik heb in myne Reistogten onder het door-

pas-

Digitized by Google

paſſeren bevonden dat ze in 't hart van 't Land waren, voornamelyk op de *Land-Engte* van *Dariën*, en op 't Eiland *Jamaïca*, op beide welke plaatzen ik van de eene zyde na de andere gereisd heb. Dog om dat dit, maar kleine beſtekken Land zyn, in vergelykinge van de twee grote Landſtreken van *Mexico* en *Peru*, en die overgrote Geweſten in *Aſia* en *Africa*, welke binnen de *Zonnekeerkringen* leggen, zo kan ik niet zeggen of de Land-winden daar zo zyn, gelyk ik ze elders gevonden heb; en zal daarom niet verder ſpreken dan van 't gene ik zelf heb ondervonden. Ik zal dan eerſt beginnen met de *Land-Engte* van *Dariën*; aldaar heb ik bevonden dat de Land-winden in 't midden van 't Land den gantſchen nagt door waaiden, ja tot 's morgens ten 10. of 11. uuren, eer ik kon bemerken dat de Zee-wind opquam; en dat zomtyds niet anders, dan aan 't dryven van de Wolken, inzonderheid als ik in een Dal was; ook was het voornamelyk in Valleyen dat ik de Land-winden gewaar wierd, die op zommige plaatzen na d'eene weg, en op zommige na d'andere waaiden, na dat de Valleyen tuſſchen 't Gebergte beſloten lagen; en dit zonder zig na de Noord- of Zuid-Zee te reguleren; dog wat digter Zeewaard ſtrekten zy zig altoos na die Zee daar ze 't naaſt by waren, 't en ware dat 'er een Berg tuſſchen beide quam; want dan ſtrekten zy zig uit na dat de Valley lag: Maar van beide de Oevers, zo wel van de Noorder als den Zuider, wayen ze regt van Land af in Zee.

Op 't Eiland *Jamaïca* zyn deze Land-winden ook in 't midden van 't Land, gelyk ik zulks bevonden heb, wanneer ik van d'eene zyde van 't Eiland na d'andere reisde, hebbende twee nagten onderwege gelegen: ook had ik zulks te voren al aangemerkt, toen ik by de *Zeſtien-myls-dreef* woonde, daar ik my omtrent 6. Maanden ophield; maar daar, en op andere Eilanden, wayen de Land-winden na de naaſte Oevers, en zo Zeewaard in, 't zy dat de Oevers Ooſt, Weſt, Noord, of Zuid leggen.

Deze Winden wayen op een groter of kleiner afſtand in Zee, na dat de Kuſt min of meer voor de Zee-winden bloot legt, want op zommige plaatzen wayen ze ſnedig 3. of 4. mylen van den Oever, in andere plaatzen zo verre niet, en op zommige komen ze pas even buiten de Klippen, of indien ze zomtyds by mooi weêr al eens een Engelſche myl of twee buiten ſchieten, zo duuren ze egter niet lang, maar verdwynen haaſt, alhoewel 'er daar ter plaatze alle nagten immer zo heldere Land-winden zyn, als op eenig ander gedeelte der wereld.

Die plaatzen welke 't aanmerkelykſt zyn wegens de ſlapheid der Landwinden; zyn zulke die meeſt bloot leggen voor de *Paſſaad-winden*; gelyk als de Ooſterhoeken van eenig Eiland, alwaar de *Paſſaad-winden* vlak

op

Digitized by Google

op den Oever aan wayen, of de uithoeken van eenig Eiland of vaſt Land, die voor de Zee-winden open leggen, inzonderheid daar de *Paſſaad-wind* langs de Kuſt waaid; want aldaar leggen de Kapen, die 't verſt in Zee ſchieten, meeſt voor de winden uit Zee bloot, en hebben 't minſte genot van de Land winden.

Ik zal van elks eenige weinige exempelen bybrengen, en beginnen met de Noord-Ooſter en Zuid-Ooſter hoeken van 't Eiland *Jamaïca*: deze uithoeken zyn aan 't Ooſt-eind van 't Eiland, de eene aan het alleruiterſte einde van de Noord-zyde na 't Ooſten, de ander aan de Zuider uithoek na dezelfde ſtreek; op die twee plaatzen heeft men zelden een Land-wind, en zo ook niet veel aan 't einde van 't Eiland tuſſchen die twee uithoeken, 't en zy digt aan het ſtrand. Om die reden zyn de gene die met hun Vaartuigen *Jamaïca* rond varen, om van plaats tot plaats handel te dryven, gemeenlyk verlegen als zy daar komen: want zo ze geen Land-wind aantreffen, zyn ze genoodzaakt verre om te zeilen, en by dag tegen de wind aan te lopen; zo dat ze dan die uithoeken vervloeken, en zig dwaaſlyk inbeelden als of 'er eenige Duivels daar gingen waren.

En zo ze dan twee of drie dagen hebben moeten omvaren (gelyk 't zomtyds gebeurd,) dan zullen ze als zy weder te *Port Royaal* komen, al zo veel van hun moeyelyke togt ſpreken, als of zy een Maand hadden moeten laveeren om de *Kaap van Goede Hoop* te boven te zeilen; alhoewel anders dit volk wakker genoeg is, en wel met die Vaartuigen weet om te gaan, dewelke doorgaans ook wel bezeild zyn, om ſcherp by de winden te konnen oploeven: want ik geloof dat het de beſte Vaartuigen tot die dienſt zyn, die men ergens in des Konings Heerſchappyen vind.

De Punt *Pedro*, aan de Zuid-zyde van 't Eiland, is ook moeyelyk om voorby te zeilen, zo het Schip van 't Weſt-eind van 't Eiland komt. Deze Punt ſchiet verre in Zee, en heeft niet alleen de gemene Land-winden niet, maar zo 'er ook een ſtroom na de *Luuwe* zyde toeſchiet, treffen de Schippers dezelve aan; zo dat ze zomtyds langer werk hebben met dien hoek om te varen, dan de twee vorige Punten aan de Zuid-Ooſter en Noord-Ooſter einden, 't welk dan ook niet zonder vloeken toegaat. Ja zommige Capiteins van Kapers, als ze daar voorby gezeild zyn, hebben digt op de Punt aan gevaren, en hun Geſchut doen loſſen, om den ouden Drommel, die zy zeiden dat zig daar onthield om de arme Zeelieden te plagen, dood te ſchieten. Ik verhaal deze grollen, om aan te tonen, hoe onkundig de menſchen zyn die de rede van dit bedryf niet konnen zien. En om dat ik mynen Lezer niet in onkunde zoek te laten, zal ik nog eenige andere exempelen bybrengen. De Noord-zyde van *Jucatan*, aan den

Digitized by Google

ingang van de Baai van *Campeche*, geeft ons ook een blyk van ſlegte Landwinden; en gemeenlyk daar de Land-winden ſchaars zyn, zyn de Zee-winden niet ruim. Dit heb ik ondervonden op deze Kuſt tuſſchen de Kaap *Catoch* en de Kaap *Condecedo*, aan den ingang der Baai van *Campeche*, welke twee plaatzen omtrent 8. mylen van een leggen, want het Land ſtrekt zig daar Ooſt en Weſt uit. Het is een regte Kuſt, dewelke voor de *Paſſaad-wind* open legt, die daar gemeenlyk O. N. O. is. Aan de Weſtzyde van die plaatzen volgen de Zee- en Land-winden elkanderen zo geregeld, als op eenige andere Kuſt; maar hier zyn ze van een baſtaard zoort; want de Zee-winden zyn N. O. ten Ooſten, 't welk niet beter is dan een *Kuſt-Paſſaad-wind*, en de Land-wind is O. Z. O., of Z. O. ten Ooſten, daar nogtans indien de winden daar zo geregeld waren als op andere Kusten; de Zee-winden N. N. O. of zomtyds Noord, en de Land-winden Z. Z. O. en Zuid zouden wezen, gelyk ze ook inderdaad kort onder het Land zyn; en zo ze t' eeniger tyd daar van afwyken zyn ze maar heel ſlap. Het land op deze Kuſt is laag en vlak, en de Land-winden zyn redelyk doordringend.

De Kapen op de Kuſt van *Peru* in de *Zuid-Zee*, doen nog volkomener blyken dat de uithoeken zelden Land-winden hebben, als daar zyn de Kaap *Paſſao* op de breedte van 8. minuten Zuid, de Kaap *St Laurens*, op de breedte van 1. gr. Zuid, en de Kaap *Blanco* op 3. gr. Zuid; deze alle heb ik verſcheidene reizen, en op verſchillende Saizoenen, gepaſſeerd, en 'er noit eenige Land-winden gevonden, hoewel 'er tuſſchen die plaatzen zeer goede Land-winden zyn. Dies moeten de Schepen die Zuidwaard tegen de wind aan varen, met groten arbeid die hoeken omzeilen, inzonderheid de Kaap *Blanco*, want die ſtrekt verder uit, dan de twee andere; en zo 'er eenige ſtroom is, gelyk 'er doorgaans gaat, dan hebben de Spanjaarden lang werk om te zeilen, zomtyds wel veertien dagen of drie weken; en als hunne zeilen (die zelden heel goed zyn) ſcheuren, lopen zy te rug na *Guiaquil*, om weder te verſtellen. Wy bevonden 't moeyelyk, ſchoon wy goede zeilen hadden; en ik geloof ook dat wy beter met Schepen konden omgaan, dan de Spanjaarden in die Zeën.

Hebbende dus eenige exempelen gegeven van plaatzen die geen Landwinden, of ten minſten niet dan zeer ſlappe hebben, zo zal ik nu aanwyzen, waar men de ſterkſte of beſte Land-winden aantreft: en dan zal ik van zulke plaatzen ſpreken daar een matelyke koeltetuſſchen beide waaid: waar door dan elk een, na dat het land legt, zal konnen oordeelen of 'er een goede Land-wind kan zyn of niet.

De ſneligſte Land-winden zyn gemeenlyk in diepe Baayen, in groote

Mei-

Meiren binnens lands, en tuſſchen een reeks van Eilandjes die digt aan land leggen: van deze alle zal ik eenige exempelen bybrengen; en belangende de Baayen, zal ik eerſt ſpreken van de Baai van *Campeche*, die tuſſchen de Kaap *Condecedo* en 't hoog land van *St. Martin* legt. Tuſſchen beide die plaatzen zyn de Land-winden zo ſnedig twee of drie mylen Zeewaard in, als op eenige plaats die my bekend is. In 't midden van de Baai loopt het land O. en W., aldaar zyn de Zee-winden N., en de Land-winden Z.; doorgaans beginnen ze te 7. of 8. uuren 's avonds te waayen, en blyven zo duuren tot 7. of 8. uuren 's morgens, voornamelyk in 't droog Saizoen. In die Baai is een Eiland, het welk de Engelſchen *Beef-Eiland* (of *Oſſen-Eiland*) noemen, van de menigte van Bullen en Koeyen, die daar zyn. De reuk van dit Vee word door de Land-winden zo kragtig Zeewaard in gedreven, dat de Schippers by nagt langs deze Kuſt zeilende daar door zyn te weten gekomen waar zy waren, en hebben daar op het anker laten vallen, zynde alzo 's anderen daags by 't Eiland *Triſt* gekomen; daar zy anders nog verder Weſtwaards, en gantſch uit hunnen weg zouden gezeild hebben, indien zy de ſterke lugt van dit Vee niet hadden geroken.

Zo heeft men ook in de gantſche holte der Baai van *Mexico*, van het hoog land van *St. Martin* af tot aan *Vera Cruz* toe, en van daar Noordwaards tot aan de Rivier *Meſchaſipi*, goede Land- en Zee-winden. Aldus is 't mede in de Baai van *Honduras*, en byna de gantſche Kuſt tuſſchen dezelve en de Kaap *la Vela*, mids dat men wat toegeve voor de Kapen en Uithoeken, die 'er tuſſchen beide leggen, alwaar die winden min of meer verſchillen, na dat de hoeken min of meer voor de Zee-winden bloot leggen.

Zo hebben ook in de *Zuid-Zee* de Baayen van *Panama*, *Guiaquil*, *Paita*, enz. heldere Land- en Zee-winden: maar op zommige plaatzen, en inzonderheid te *Paita*, komen de Land-winden niet op voor 12. uuren 's nagts, maar dan zyn ze altoos heel ſnedig, en duuren tot 7. of 8. uuren in den volgenden morgen, en dat geſtadig het gantſche jaar door: waarentegen zy in de Baai van *Panama*, en ook in alle Baayen en op de Kusten der Noordzyde van *America*, reeds beſchreven, in 't nat Saizoen niet zo geſtadig zyn als in 't droog.

De Baai van *Campeche* geeft ons desgelyks exempelen van Land-winden, die in de Meiren waayen: gelyk als het Meir van *Triſt*, het welk 9, of 10. mylen lang, en drie breed, en door 't Eiland *Triſt* voor de Zee beſchut is; aldaar waayen de Land-winden in het droog Saizoen van 5. of 6. uuren 's avonds, tot 6. 10. uuren 's morgens. Agter dat Meir zyn nog

twee andere, die door laag *Mangrove*-land daar van zyn afgeſcheiden; aldaar zyn de Land-winden ſneller, en de Zee-winden ſlapper, en korter van duur dan in het Meir van *Triſt*, ja zomtyds waayen de Land-winden den gantſchen dag door.

INSGELYLS zyn ook in het Meir van *Maracaybo*, aan de Windzyde der Kaap *Alta Vela*, de Land-winden heel ſnedig, en van langen duur. Hetzelfde kan men zeggen van 't Meir van *Venizuela* of *Comana*.

ZOMTYDS gebeurt het wel in de gemelde Meiren, dat de Land-winden drie of vier dagen en nagten agter een waayen, en nauwelyks eenige ruimte aan de Zee-wind vergunnen, ſchoon die ter zelfder tyd miſſchien heel helder in Zee waaid: en indien de Zee-wind op zodanige tyden al eens een vlugt uit Zee nam, en zig in die Meiren zette, 't zou maar voor een korten tyd zyn. Daarentegen by Kapen en Uithoeken, die meer voor Zeewinden bloot leggen, zyn de Land-winden ſchuwer om daar te komen, dan de Zee-winden om zig in de Meiren te laten vinden. Ook moeten wy de Haven van *Jamaica* niet vergeten, want daar zyn zeer goede Landwinden. Dezelve is van de eene kant omringd met een lang zand, en veele kleine Eilandjes aan de Mond daar van, en van binnen is een vry diep Meir, daar men geſtadig Zee- en Land-winden heeft, waar door de Schuitevaarders met volle zeilen na *Legamy* of *Paſſage Fort* van de Stad afvaren, en zo weder te rugge; zy gaan af met de Zee-wind, en keeren met de Land-wind te rugge; weshalven de Paſſagiers, die na de eene of de andere plaats moeten, na die winden wagten, 't en zy hun dingen haaſt vereiſchen: want dan worden ze tegen de wind opgeroeid; en al is 't dat de Land-winden zomtyds miſſen, of heel laat komen, egter wagten de Schuitjes zelden langer dan den gezetten tyd van ten 7. of 8. uuren; en zomtyds komen de Land-winden ten 3. of 4. uuren, maar wanneer zy zo vroeg komen, is het gemeenlyk na een donder-wind van land. Dus veel van de Land-winden in Meiren of Baayen.

BELANGENDE de Land-winden tuſſchen Eilanden, zal ik maar van twee plaatzen melden, beide in *Weſt-Indiën*: eerſtelyk de Eilandjes van *Cuba*, welke by menigte aan de Zuid-zyde van dat Eiland zyn, en zig O. en W., of zo als het Eiland legt, omtrent 70. mylen uitſtrekken, en op zommige plaatzen wel tot op 20. mylen verre van 't gemelde Eiland. Tuſſchen deze Eilandjes, zelfs van het uiterſte af tot aan *Cuba* toe, zyn zeer ſnedige Land-winden: zy komen 's avonds vroeg op, en wayen tot laat in den morgen. De *Jaimaicâs*-Schildpadvangers bezoeken deze Eilanden het gantſche jaar door met goed geluk, en brengen de meeſte Schildpadden, met welke de markt van *Port Royaal* voorzien word, van daar. De andere Ei-

Digitized by Google

Eilandjes, daar ik van ſpreken zal, zyn de *Samballo's*, tuſſchen de Kaap *Samblas* en 't *Gouden-Eiland*; deze alhoewel hun reeks zo lang niet is, als die van *Cuba*, hebben egter goede Land-winden, niet minder dan die van *Cuba*. Dus veel van de plaatzen daar men de beſte en de ſchraalſte Land-winden vind; nu zal ik eenige exempelen geven van de middelzoort tuſſchen beide.

Ik heb reeds aangewezen dat Kapen en hoeken die verder uitſteken dan 't overig gedeelte van den Oever, daar door meeſt voor de Zee-winden bloot leggen, en dat de Land-winden daar gevolglyk ſlaauwer zyn dan op andere plaatzen, voornamelyk in diepe Bayen of Meiren binnens lands, of tuſſchen kleine Eilandjes digt by 't land; al 't welk ik door eigene ervarenheid ondervonden heb. Ik zal nu tonen hoe de Land-winden wayen op de Kuſten die regter leggen. Gelyk alle Kuſten hare uithoeken en Bogten hebben, zo zyn de land-winden daar na ook ſterker en ſlaauwer, hoe digter men by die Bogten of uithoeken komt.

Ik zal een exempel daar van geven door te tonen hoe de winden op de Kuſt van *Caraccos* zyn. Het is een Oever zo regt als ik 'er een weet, egter vol van kleine Bayen, van één geſcheiden door een gelyk getal van riggels hoog land, die een weinig buiten de Bayen ter wederzyde uitſchieten. Aldaar, het zy des nagts of 's morgens, als de land-winden wayen, word men een heldere koelte uit de Bayen gewaar, maar als men voor de uithoeken komt is het dood ſtil, al is 't dat men het windje ter wederzyde op 't water ziet krullen, en 'er zomtyds een vlugje van krygt om ons voort te helpen; en als men de wind uit de naaſte Baai weder gekregen heeft, paſſeerd men daar voorby, tot dat men weder aan het naaſte hoofd komt, en dan weder een kalmte krygt, als te voren.

Deze Bayen zyn niet boven een Engelſche myl of een halve wyd, en de uithoeken zyn niet veel breder, maar deze riggels tuſſchen de Bayen leggende hebben ſtyle Oevers aan Zee, en zelden heb ik Land-winden gevonden daar zulke ſtyle Kuſten waren. Maar in alle andere plaatzen daar de Bayen dieper Landwaard in zyn, vind men dat de land-winden langer duuren en ſterker zyn, en daar de punten verder uitſchieten zyn de land-winden ſlapper, en de Zee-winden ſtyver. Want de Kapen en kleine uithoeken op alle Oevers ſchynen als Bolwerken te zyn om de kragt der Zee-winden te breken: En dit bevind men altoos, voornamelyk als men in de wind opzeild, en zig te lywaard van een Kaap bevind, dat de koelte matelyk is, voornamelyk als men digt langs den Oever houd: maar als men tot omtrent een Engelſche myl na aan den uithoek komt, en Zeewaard in loopt, dan word men zulk een ſnedige wind gewaar, dat men

zomtyds daar niet tegen op kan laveren: maar 's nagts krygt men een heldere Land-wind te lywaard, alhoewel wanneer men by de Kaap komt, men het ſtil bevind, of zomtyds ook wel een Zee-wind aantreft. De Land-winden op de Kuſt van *Guinea*, tuſſchen de Kaap *Ste. Anna* en de Kaap *Palmas*, hier voren Cap. IV. gemeld, zyn Ooſt, en wayen heel helder vier mylen van den Oever; de Zee-winden zyn Z. W. De Land-winden op de Kuſt van *Angola* zyn O. N. O, de Zee-winden W. Z. W.; en deze beide gaan heel vaſt.

De Land-winden op de Kuſten van *Peru* en *Mexico* in de *Zuid-Zee*, zyn aan de meeſte plaatzen regt van den Oever, anders zouden de Viſſchers niet in Zee konnen gaan, met Vlotten: En gelyk de land-winden daar vaſt gaan, zo doen de Zee-winden desgelyks. Op zommige plaatzen gebruiken ze vellen van *Seals* of Zee-honden, die toegenaaid zynde met een dunne hals aan 't eene eind, zo ſtyf door een pyp opgeblazen worden, dat geen blaas gladder wezen kan: zulke twee worde dan t'zamen gebonden, en een man gaat 'er ſchrydelings op zitten, zo dat hy een van deze vellen voor, en een agter hem heeft, zittende dus alzo vaſt als een Ruiter in zyn zadel: Zyn riem is als een ſchop met een breed blad aan 't eind, waar mede hy dan aan de eene, en dan aan de andere zyde, het water agter uit ſchuift, en zig alzo een weg door de Zee baant.

In *Ooſt-Indiën* zyn ook vaſte Zee-winden, zo wel aan de Eilanden, als op de vaſte Kuſt; op Eilanden, gelyk als te *Bantem* op 't Eiland *Java*, en te *Achin* op 't Eiland *Sumatra*, en op veele plaatzen op 't Eiland *Mindanao*: En op 't vaſte land, gelyk als aan 't Fort *St. George* op de Kuſt van *Coromandel*. Aldaar wayen de land-winden regt van den Oever, en de Zee-winden regt op denzelven aan; maar zomtyds ſchampen ze van ter zyde; en omtrent Kerstyd wayen ze N. O. of N. N. O. Ik vond ze zo toen ik daar op de Kuſt quam, en volgens de raad van Mr. *Coventry*; in wiens Vaartuig ik toen was, naderde ik het Land 10. of 12. mylen Benoorden het Fort, en had een ſnelle Noordelyke Zee-wind om my op de Reede te brengen.

Ik agt dat deze exempelen genoeg zyn om te tonen, hoe deze Land-winden doorgaans in de meeſte deelen der Wereld wayen: want indien ik alles in 't breedte zoude willen verhandelen, myne Beſchryving zou meer dan viermaal zo groot worden dan ik voorgenomen heb dat ze zyn zoude. Ik heb wat omſtandiger daar van geſchreven wegens *Weſt-Indiën* en de *Zuid-Zee*, om dat de Land-winden daar van meerder dienſt zyn, dan in *Ooſt-Indiën*: Want al is 't dat men in *Ooſt-Indiën* zomtyds tegen de *Mouſons* vaart, evenwel is het meeſt gebruikelyk dat men 'er na wagt.

Deze

Deze winden zyn waarlyk een grote zegen voor de gene die de Zee bevaren in eenig Geweſt tuſſchen de *Zonnekeerkringen*; want dewyl 'er geſtadig *Paſſaad-winden* wayen, zou men die Zeën niet heen en weder bevaren konnen: maar door behulp van de Zee- en Land-winden, zeilen de Schepen 2. of 300. mylen, gelyk als van *Jamaica* na het Meir van *Triſt* in de Baai van *Campeche*, en zo weder te rug, gantſch tegen de *Paſſaad-wind* aan: en ik agt dat dit een van de langſte togten is, welke men op die wyze doet. Indien eenige *Jamaicaſche* Vaartuigen na *Triſt* gaan, en hout na *Curaſoa* meenen te voeren, dan gaan ze door de Golf van *Florida*.

De Spanjaarden desgelyks, die uit de *Baai* van *Mexico* komen, en na eenige plaats aan de windzyde van 't Eiland *Cuba* moeten varen, zyn gewoon door de Golf te zeilen, en zo Noordwaards aan te ſtuuren, tot dat zy buiten de *Paſſaad-wind* komen; en dan laten zy 't zo verre Ooſtwaard lopen als zy willen. Dit is ook de gewoonlyke koers van *Jamaica* na *Barbados*, alhoewel zy zomtyds langs de *Caribiſche* Eilanden varen, en zig alleenlyk van de Zee- en Land-winden bedienen. Zo paſſeeren de Schepen ook van *Porto-Bello* na *Carthagena* of *Ste. Martha*, of eenig andere plaats met behulp van die winden, indien de togt niet te verre is: en met deze winden zeilen kleine Vaartuigen in *Weſt-Indiën* rondom de Eilanden, of eenig gedeelte daar van, binnen een korten tyd.

In de *Zuid-Zee* bedienen de Spanjaards in hun togten van *Panama* na *Lima* zig ook van deze winden, tot aan Kaap *Blanco* toe; maar in alle togten Bezuiden die Kaap, varen zy Zeewaard in met de Paſſaad. Aldus blykt dan het gebruik en nut dezer winden.

De Zeelieden, die met kleine Vaartuigen in *Weſt-Indiën* zeilen, weten zeer wel wanneer zy een heldere Land-wind zullen krygen, door de miſt die tegen den avond over 't land hangt; want het is een wis teken van een goede Land-wind, als men een dikke miſt, ſtil als een rook, over 't land ziet hangen, zonder zig te verroeren: en als men tegen de wind oplaveert, ziet men na zulke tekens; want als men geen miſt over 't land ziet, dan zal de Land-wind maar ſlap en kort dien nagt zyn. Deze tekens heeft men voornamelyk aan te merken by ſchoon weêr; want in 't nat Saizoen hangen de miſten den gantſchen dag over 't land, en dat veeltyds zonder dat zig een Land- of Zee-wind verroert. Indien men in de namiddag ook by ſchoon weêr een dondervlaag over 't land ziet, zo volgt 'er gemeenlyk een heldere Land-wind.

Deze Land-winden zyn zeer koud, en ſchoon de Zee-winden altoos veel ſterker zyn, egter zyn deze veel kouder. De Zee-winden zyn inderdaad

daad heel verquikkelyk, vermids de heetſte tyd van den dag is omtrent 9., 10, of 11. uuren voor den middag; want dan is 't gemeenlyk ſtil, en de menſchen ſnakken na de Lugt, inzonderheid als 't laat is eer de Zee-wind opkomt, dog als die komt, verkoeld hy de hitte. Maar tegen den avond, na dat de Zee-wind is gaan leggen, word het weder heet, tot dat de Landwind komt, 't welk zomtyds niet voor middernagt, of later is.

Hierom is 't dat de Lieden als ze na bedde gaan, zig ontkleden, en neerleggen zonder iets op 't lyf te dekken; ja de gemene lieden op *Jamaïca* ſpreiden matten by de deur, of anders op hun erven, en gaan zo in de opene Lugt leggen ſlapen.

In *Ooſt-Indiën* in 't Fort *St. George* nemen ze kleine Veldbedjes, welke zy buiten op hun plaats leggen, en alzo onder den bloten Hemel ſlapen gaan.

De Inwoonders van *Jamaïca*, en ook die van 't Fort *St. George* nemen dan wel iets om zig te dekken tegen dat de Land-wind komt, 't zy een kuſſen op de borſt of tuſſchen de armen; maar 't Bootsvolk, dat den gantſchen dag luſtig gewerkt heeft, leggen ongedekt in de blote Lugt, en dat zomtyds den gantſchen nagt door eer zy ontwaken, voornamelyk zo zy ſterke drank gebruikt hebben: maar dan zyn ze 's morgens zo ſtyf van koude, dat zy zig nauwelyks verroeren konnen, daar op volgt dan dikwils de buikloop, die hen na 't graf ſleept: En dit is 't lot van veele wakkere Matrozen. Ondertuſſchen is 't jammer dat de Schippers geen beter toezigt op hun volk nemen, dat zy niet door eenige goede orders deze gevaarlyke gewoonte van den gantſchen nagt naakt te leggen, verbieden.

V. HOOFD-

Digitized by Google

V. HOOFDSTUK.

Van de LAND- en ZEE-WINDEN.

Die alleenlyk op zommige Kuſten, en in eenige byzondere Saizoenen van het jaar waayen.

Van de Summaſentâs-*winden in de Baai van* Campeche. *Van de winden op de Kuſten van* Carthagena. *Van de Winden op de Kuſten van* Mexico, *genaamd* Popogaios. *Van die op de Kuſt van* Coromandel, *geheten* Terrenos. *Van die by* Malabar, *dog op een verſchillend Saizoen*; *en die in de* Perſiaanſche Golf. *Van de* Hermatans *op de Kuſt van* Guinea.

IK zal beginnen met de *Summaſentâs*-winden, gelyk men ze noemd, die in de Baai van *Campeche* wayen. Deze winden komen in de Maanden van February, Maart, en April, en wayen alleenlyk in die Baai tuſſchen 't hoog Land van *St. Martin* en de Kaap *Condecedo;* welke plaatzen omtrent 120. mylen van malkanderen leggen. Ze zyn, eigentlyk geſproken, nog Zee- nog regte Land-winden; evenwel om dat ze eenigzins van het ſtrand afwayen, zo zou men ze als een zoort van Land-winden konnen agten. Deze winden zyn gemeenlyk O. Z. O. in 't midden van de Baai, alwaar het Land Ooſt en Weſt legt, en de regte Land-winden aldaar zyn Z. Z. O. Maar van daar na de Kaap *Condecedo* loopt het land N. O., N. N. O., en Noord. Zo dat ze daar Land-winden worden, ten aanzien van het Land, van waar ze wayen; maar egter verſchillen ze van de Zee- en Land-winden ten opzigt van hunne duuring: want deze *Summaſentâs*-winden wayen drie of vier dagen, ja zomtyds een week, nagt en dag agter een, zonder ophouden. Gemeenlyk zyn 't droge win-

Digitized by Google

den die ſnedig wayen, en de Schepen die met Verwhout van *Triſt* gaan, ten tyde als deze winden wayen, zeilen in 3. of 4. dagen tot aan de Kaap *Condecedo*, daar zy op andere tyden wel 8. of 10. dagen toe van node hebben: dog zelden evenwel meer, want men heeft 'er goede Land-winden en Zeekoeltens op andere tyden.

Deze Winden zyn gemeenlyk kouder dan de Zee-winden, hoewel egter zo koud niet als de Land-winden, dog ſterker dan die beide. Ik heb noit konnen beſpeuren, dat die winden eenige verandering omtrent ons lighaam maakten, buiten 't gene men by andere winden beſpeurd. Maar de getyden als deze winden op die Kuſt wayen, zyn maar kort, voornamelyk in de Meiren van *Triſt*; zo dat de Barken die 't Verwhout na de Schepen brengen, genoodzaakt zyn dan ſtil te leggen uit gebrek van water.

Op de Kuſt van *Carthagena* is 'er een byzondere zoort van winden, die in de Maanden van April, May, en Juny zo heftig wayen, dat de Schepen op de Kuſt niet tegen de wind op konnen laveren, zo lang de winden duuren. Deze winden wayen 40. of 50. mylen boven, en omtrent 10. mylen beneden de Stad *Carthagena*. Zy zyn zeer vinnig in het midden van 't Canaal tuſſchen die plaats en *Hispanjola*, en duuren zo byna tot aan de Kuſt van *Carthagena*: ſchoon zy zomtyds 2. of 3. mylen van het ſtrand, voornamelyk 's morgens en 's avonds, wat flauwer zyn. Zy komen gemeenlyk 's morgens voor dag op, zomtyds ten 3. of 4. uuren, en houden aan tot 9., 10., of 11. uuren 's nagts, en dus wayen ze 10. of 11. dagen zeer ſtyf agter één. Als dan zyn de Land-winden, behalven dat ze kort van duur zyn, zeer ſlap, en komen niet verre van land; zulks dat het van 10. of 11. uuren 's avonds, tot 3. uuren 's morgens, gantſch ſtil is, en geen wind te voelen een myl verre van den Oever, alhoewel 'er 3. of 4. mylen verder wind is, en een weinig nader een klein Land-koeltje. Deze winden zyn N. O., gelyk de gemene *Paſſaad-wind* is, maar de Zee-winden zyn N. O. ten Noorden, of N. N. O.

Terwyl deze felle winden wayen, is de Lugt gemeenlyk zonder eenige Wolken, dog buiten twyffel eenigzins beneveld, al is 't dat men 't juiſt niet ziet; want de Zon heeft dan geen regt bruine ſchaduw op de grond, maar ſchynt flaauw en donkeragtig. Ook ziet het 'er langs de Kim donker, dik, en dyzig uit, en als de Zon 's morgens en 's avonds digt by de Kim is, vertoond zy zig heel rood. Zomtyds, hoewel maar zelden, als deze winden wayen, is de lugt met eenige kleine wolken betogen, die ſtofregen bybrengen. Maar ſchoon deze winden zo vinnig zyn op de Kuſt van *Carthagena*, egter zyn ze na de Wind-zyde en na de *Luuwe*-zyde, op zodanig een afſtand als ik reeds gemeld heb, zagter en matiger: want de

de Zee- en land-winden houden daar hun geſtadige en geregelde ſtreek. Ook zyn de Kuſten van *Hiſpanjola* of *Jamaïca* niet van deze ſelfe winwinden gequeld, dan op 't midden van 't Canaal, gelyk hier voren gezegd is.

Ik ben zelf op die Kuſt niet geweeſt als die winden waaiden, egter heb ik dit verhaal zo dikwils van verſcheidene perzonen gehoord, dat ik van de waarheid daar van zeer wel voldaan ben: ja het is zo wel bekend by de *Jamaïca's* Zeelieden, en de Kapers, dat zy een praatagtig menſch een *Carthageenſe-wind* noemen: Ik heb 'er twee of drie gekend, die alzo geheten wierden, en van my by geen andere naam bekend waren, ſchoon ik eenige Maanden met hen in 't zelfde Schip was.

Eenige van onze Engelſche Fregatten die na *Jamaïca* gezonden waren, hebben ondervinding van die wind gehad, wanneer zy door den Gouverneur na die Kuſt gezonden wierden; want laverende tuſſchen *Porto-Bello* en *Carthagena*, hebben zy, als zy op 10. mylen na by de laatſte plaats quamen, zulk een ſterke Zee-wind ontmoet, dat ze genoodzaakt zyn geweeſt hunne Mars-zeils een reef in te binden, ja eindelyk te gorden, en zo maar alleen met een Schover-zeil voort te lopen, 't welk zy daarenboven zomtyds ook genoodzaakt zyn geweeſt te reeven, en 8. of 10. dagen over een gelyk getal van mylen gevaren hebben, en dat niet zonder grote moeiten, en ſchade aan zeilen en wand. Dit brengt my in gedagten, hoe dat een Esquadre Franſche Fregatten onder 't gebied van den Grave *d'Eſtreez* eens aan *Jamaïca* quam, om met verlof van den Gouverneur hout en water in te nemen: En dewyl 't iets vreemds ſcheen, dat zy, na dien ze maar van *Petite Guaves* quamen, gebrek daar van zouden hebben, wierd hen gevraagd, waarom zy, toen ze van daar gingen, zig niet beter voorzien hadden. Waar op zy antwoordden, dat zy van *Petite Guaves* na de Kuſt van *Carthagena* waren overgeſtoken, met voornemen om onder die Kuſt tegen de wind op gelaveerd te hebben; maar dat zy zulke ſterke winden daar hadden aangetroffen, dat zy 'er niet tegen op hadden konnen zeilen, en alzo weder koers hadden geſteld na *Petite Guaves*; maar 't zelve niet hebbende konnen bereiken, waren zy aan *Jamaïca* aangekomen, om van daar door de Golf te gaan. En hoewel de Loodzen van *Jamaïca* oordeelden dat de tyd van die winden al meer dan een Maand verſtreken was, egter gaf de Gouverneur aan de Franſchen verlof om water en hout in te nemen in *Bluefields* Baai, en zond eenen Mr. *Stone* om hen derwaards te loodzen. Dit was in 't jaar 1679., in een van onze Zomermaanden, maar welke is my vergeten, alhoewel ik toen ter tyd daar was.

In de *Zuid-Zee* op de Kuſt van *Mexico*, tuſſchen de Kaap *Blanco* op

Digitized by Google

9. gr. 50. min. Noorder breedte, en *Rejaleja* op 11. graden, welke twee plaatzen omtrent 80. mylen van één leggen, zyn 'er winden die alleenlyk in de Maanden May, Juny, en July wayen, en van de Spanjaarden *Popogayos* genoemd worden. Zy wayen nagt en dag zonder verpozinge, zomtyds 3. of 4. dagen, of een week agter één, zynde heel heldere winden, dog egter niet fel. Ik heb eene van dezelve bygewoond, wanneer wy van de Baai van *Caldera* na *Rejaleja* voeren, gelyk gemeld is in 't eerſte deel myner Reistogt Rondom de Wereld, in 't V. Hoofdſtuk, dewelke uit den Noorden waaide.

In *Ooſt-Indiën* op de Kuſt van *Coromandel* zyn 'er winden die door de Portugezen *Terrenos* genoemd worden, om dat ze van 't Land wayen. Dog deze zyn egter die Land-winden niet van welke ik reeds gehandeld heb, want zy wayen alleenlyk in Juny, July, en Auguſtus, en zyn in verſcheidene opzigten heel anders: Want gelyk de regte Land-winden alleenlyk by nagt wayen, de avonden en ogtenden daar onder begrepen, zo wayen deze daarentegen 3. of 4. dagen agter één zonder ophouden, ja zomtyds een week of 10. dagen agter één, en gelyk de regte Nagt-Land-winden zeer koud zyn, zo zyn deze daarentegen de heetſte winden daar ik ooit van gehoord heb. Zy komen met een broeyende Lugt op die wyze gelyk de gene daar ik in 't eerſte deel myner Reizen pag. 284. van heb gemeld. Deze Winden zyn Weſtelyk, en komen in de Maanden van Juny, July, en Auguſtus, 't welk de tyd is van de Weſter-*Mouſon*, hoewel de regte *Mouſon* dan op die Kuſt Z. W. is. Als deze heete winden komen houden de voornaamſte lieden in 't Fort *St. George* zig binnens huis, ſluitende deuren en venſters digt om dezelve uit te houden. En ik heb eenige die daar woonden horen zeggen, dat als zy dus zyn opgeſloten geweeſt, zy een verandering in hun Lighaam konden voelen, wanneer de wind omliep. En niet tegenſtaande dat deze winden zo heet zyn, egter zweeten 'er de Inwoonders niet van; want hun huid is zo ruuw en hard, gelyk als of dezelve door 't vuur verſchrookt was, voornamelyk hun aanzigten en handen, en evenwel zyn ze gezond. Het zand dat zig door deze winden verheft, is een grote verhindering voor de gene die buitens huis hun dingen te verrigten hebben; want gemeenlyk ſtuift het zand zo digt als een rook in de oogen, zo dat het verdek der Schepen die op de Reede leggen daar mede als beſtrooid is.

Op de Kuſt van *Malabar* heeft men ook diergelyke winden, maar niet op dezelfde tyd van 't jaar: Want gelyk die op de Kuſt van *Coromandel* in de Maanden van Juny, July, en Auguſtus, ten tyde van de Weſter *Mouſon* wayen, zo heeft men deze op de Kuſten van *Malabar* in de Maanden van

van December, January, en February, als de Ooſter of Noord-Ooſter *Mouſon* waaid: Want de Ooſtelyke wind, die dan de regte *Mouſon* is, komt van het Land van die Kuſt over, dewyl dit de Weſt-zyde is, gelyk de Kuſt van *Coromandel* de Ooſt-zyde van dat lang *Ooſt-Indiſch* Voorgebergte is.

De *Perſiaanſche* Golf is niet min aanmerkelyk wegens deze heete winden als de gemelde plaatzen: Zy komen daar in de Maanden van Juny, July, en Auguſtus, in de tyd van de Weſter *Mouſon*, en de hitte aldaar, zo 'er gezegd word, overtreft nog die op de twee andere Kuſten.

De *Europeeſche* Kooplieden, die in de Havens van den Koning van *Perſiën* handel dryven, verlaten hun woonplaatzen, geduurende die heete Maanden, en begeven zig na *Iſphan*, tot dat de Lugt weder wat bedaard; maar hun Dienaars moeten 't uitſtaan, en zo 'er te dier tyd eenige Schepen daar zyn, moeten de Matrozen zig ook behelpen zo zy beſt konnen. 't Word verhaald dat de Schippers dan bakken of troggen vol water houden, om 'er zig in te baden, en hun Lighamen voor die overvloedige hitte te beſchutten. Ik ben zelf noit in die heete winden geweeſt, want ik vertrok van 't Fort *St. George*, eer ze op die Kuſt quamen.

Op de Kuſt van *Guinea* is een byzondere zoort van Land-winden, die heel aanmerkelyk zyn, niet om hun hitte, gelyk de vorige, maar om hun byſtere koude, en ter oorzak van hun doordringendheid. Men noemt ze *Harmatans*, gelyk my van verſcheidene berigt is, die op *Guinea* gevaren hebben, maar voornamelyk van een zeer verſtandig en ervaren Heer, Mr. *Greenhill*, Commiſſaris van 's Konings Schepen te *Portsmouth*; die op myn verzoek my een verhaal daar van heeft gezonden, 't welk ik den Lezer niet beter kan mede deelen, dan in zyne eigene woorden, dewyl hy behalven de *Harmatans* ook de andere winden op die Kuſt beſchryft.

Mr. GREENHILLS BRIEF.

Myn Heer!

IK ben zederd myne 't huiskomſt zeer onpaſſelyk aan de Jigt geweeſt, zo dat ik U verzoek niet heb konnen beantwoorden: Maar nu een weinig beter zynde, zal ik op 't gene gy begeert te weten wegens de Harmatans *op de Kuſt van* Guinea, *zo wel antwoorden als myne gele-*

genheid kan toelaten. De gewoonlyke tyd dat ze wayen is tusschen 't laatst van December en 't begin van February, voor en na welke tyden zy noit heel sterk zyn. Zy zyn zo overdadig koud, scherp, en doordringend, dat de naden van de vloeren, verdekken, en zyden van onze Schepen, zo verre als ze boven water leggen, zo wyd komen te gapen, dat men 'er een Breeuw-beytel met gemak een groot eind kan insteken; en die openingen blyven zo lang als die winden duuren, dat zomtyds twee of drie, maar zelden vyf dagen is, 't welk ook het langste is dat ik 't ooit gezien of van gehoord heb; en als deze winden ophouden, sluiten de reeten weder zo digt als of zy 'er noit te voren geweest waren. De Inboorlingen zelve, en alle perzonen daar wonende, zyn tot voorkominge van onheil, geduurende dien korten tyd genoodzaakt, zig binnens huis te houden, pogende hun woningen zo digt te maken, als 't hen eenigzins mogelyk is; en zy zullen niet eens buiten deur komen, 't en zy door een meer als gemeen voorval daar toe genoodzaakt. Deze wind is ook verderflyk voor 't Vee, welkers behoudenis dan in de zorg en toezigt van den Eigenaar bestaat, om de Beesten ergens onder 't dak te krygen: of anders mag men verwagten dat het deerlyk daar mede gesteld zoude zyn, als die tyd voorby is: want het helpt hen zekerlyk om den hals, en dat in een zeer korten tyd.

Dit heb ik zelf ondervonden aan een paar Geyten, die voor de strengheid van die Lugt bloot gesteld zynde, binnen omtrent vier uuren levenloos waren. Ja wy zelve, zo wy niet eenig hulpmiddel of lieflyke Oliën gebruikten tot verzagtinge van de Lugt, konden onzen adem niet zo wel halen als anders, maar wierden byna verstikt door de korte en scherpe adembalingen.

Deze winden wayen gemeenlyk tusschen Oost- en Oost-Noord-Oost, en nooid verder Noordwaards: het zyn de gestadigste en stylste winden die ik ooit bespeurd heb, komende zonder donder, blixem, of regen, maar met een graauwe betogen Lugt, zonder eenige Zonneschyn in al dien tyd. En wanneer ze ophouden, komt de Passaad-wind, die altoos W. Z. W., en Z. W. op die Kust waaid, met de gewoonlyke getemperdheid van Lugt en Weêr.

De Kust van Africa van de Kaap Palmas tot aan de Kaap Formosa legt O. en O. ten Noorden, en ten naastenby langs die streken wayen de Land-winden op die Kust, welke doorgaans omtrent ten zeven uuren 's avonds beginnen, en den gantschen nagt duuren, tot omtrent het zelfde uur in den morgenstond. Als dan is men gequeld met stinkende misten en nevels aan strand, die door 't opkomen van de Zee-wind uit

de

de ſtreken daar tegen over alle verdreven worden. welke wind dan met een heldere koelte tot omtrent 5. uuren in den namiddag waaid.

En hier ſtaat aan te merken als een algemene zaak, dat in die en alle andere plaatzen binnen de Zonnekeerkringen, *zo verre als ik 't ooit ondervonden heb, de wind door het Land getrokken word; want indien een Eiland of Uithoek eenigzins rondagtig is, dan zullen de Zee- en Land-winden regt tegen elkanderen aankomen ter plaatze daar men is: zulks dat als men aan de Zuid-zyde is, de Zee-wind Zuid, en de Land-wind op zyne beurt komende Noord zal zyn.*

Als men op de Kuſt komt poogt men de Kaap Mount *te beryken, of de Kaap* Miſerada, *die'er omtrent 18. mylen O. Z. O. aflegt, en daar na zeild men na de Kaap* Palmas, *van waar 't Land Ooſt ten Noorden draaid, en de ſtroom digt aan den Oever loopt op die zelfde ſtreek na de bogt toe. Maar in 't afvaren pogen wy zo veel als doenlyk is* St. Thomas *te bereiken, en van daar 3. of 4. graden Bezuiden de Lyn te lopen; want hoe verder men Zuidwaards gaat, des te ſterker vind men de winden, en voordeliger om van de* Africaanſche *Kuſt af te raken; maar de gene die Noordwaards daar van afhouden, krygen gemeenlyk meer ſtilte, 't welk dan lange reizen maakt. Men blyft dan op die breedte tot dat men tuſſchen 25. en 30. graden Beweſten de Kaap* Lopez de Gonſalvo *komt, en dan ſteekt men over 't zy na* Engeland *of* Weſt-Indiën. *Maar alhier ſtaat aan te merken, dat als men eens Beweſten die Kaap en op de Zuider breedte is, de ſtroom dan Noordelyk loopt, en de Wind is tot op 20. graden breedte O. Z. O, gelyk by op dezelfde breedte Benoorden de Lyn O. N. O. is. Ook heb ik noit eenige verandering in de ſtromen bemerkt, 't en zy in het Saizoen der Donder-winden, want terwyl die wayen gaan ze gemeenlyk Windwaards, alhoewel de Maan vol zynde, of op 't veranderen ſtaande, daar miſſchien dezelfde invloed heeft als op andere plaatzen; ſchoon ik daar niet nauwkeurig heb op gelet.*

De gemelde Donder-winden komen gemeenlyk in 't begin van April, en verlaten de Goud-Kuſt *zelden voor July, en hun menigvuldig bezoek leerd ons hunne hoedanigheid kennen. Men heeft zomtyds 3. of 4. zulke vlagen op eenen dag, maar dan duuren ze niet lang, miſſchien niet boven twee uuren, en de voornaamſte kragt en woede daar van niet boven een quartier of een half uur; maar zy zyn verzeld met een yſſyke donder, blixem, en regen; en 't geweld van de wind is zo groot, dat het loot, waar mede de huizen gedekt zyn, zomtyds zo digt daar door opgerold word, als of 't met menſchen handen gedaan was. De Spaanſche*

be-

Digitized by Google

benaming van Tornado *geeft een omdraying of verandering van wind te kennen; maar de grootſte kragt is doorgaans uit den Zuid-Ooſten, en de Schepen die van de Kuſt moeten varen, bedienen 'er zig van om te Loefwaard te komen.*

Ik zal beſluiten met deze aanmerking van het Saizoen waar in de Regens beginnen, het welk op de Goud-Kuſt *is omtrent den* 10. *April,* Oude Styl. *En dit kan men doorgaans aanmerken van* 15. *graden Noord, tot* 15. *graden Zuider-breedte, dat zy de Zon tot op* 5. *of* 6. *graden volgen, en zo met hem voortgaan tot dat by de* Keerkring *genaderd is, en dan tot een gelyke ſtand weder te rugge keert. Dit zal ik door 't volgende exempel verklaren. 't Kaſteel van de Kaap* Corſo *legt op* 4. *gr.* 55. *min. Noord. Omtrent den* 10. *April* (Oude Styl) *heeft de Zon byna* 12. *graden Noorder* Declinatie; *en op dien tyd beginnen de Regens, en duuren by de Inwoonders dier plaatze tot dat by zyn loop tot aan de grootſte ſchuinte van den Evenaar volbragt, en weder tot een gelyke ſtand in 't Zuiden gekomen is. Dit zelfde agt ik dat ook verſtaan mag worden van andere plaatzen binnen de* Zonnekeerkringen.

De Variatie (*waar omtrent ik in 't jaar* 1680. *dikwils opmerking nam*) *was* 2. *gr.* 14. *min Weſtelyk. En doorgaans Vloeid en Ebt het op de voornoemde plaats by Volle en Nieuwe Maanen Z. Z. O. en N. N. W.; en 't water ryſt en valt omtrent* 6. *of* 7. *voet.*

Ik Verblyf

MYN HEER!

Van 's Konings Werf by Portsmouth den 5. Juny 1698.

UE. Ootmoedige Dienaar

HENRY GREENHILL.

NA dat ik dezen Brief van dien Heer ontvangen had, ſchreef ik weder aan hem om zyn gevoelen te hebben, wegens 't gene ik gezegt heb van de *Lengte*, op welke 't beſt is de Lyn te paſſeren, als men van *Guinea* na *Weſt-Indiën* gaat; en 't gene hy daar op antwoordde was als volgt.

Mr.

Digitized by Google

Mr. GREENHILLS
TWEEDE BRIEF.

Myn Heer!

IK heb 'er niet tegen dat men de Lyn paſſeerd op de lengte van 35. *of* 36. *graden Beweſten de Kaap* Lopez, *en men kan 't ook wel op* 30. *doen als de Winden ſnedig blyven. Maar als men maar weinig wind heeft, dan lopen wy gemeenlyk Bezuiden de Lyn tot dat wy de Weſter afſtand bereikt hebben, en dan ſtuuren wy in 't paſſeeren W. N. W., en Weſt ten Noorden na* Barbados.

En dit ſtaat verder aan te merken (gelyk ik U E. reeds heb te kennen gegeven,) dat hoe verder men Zuidwaards van de Lyn blyft, men zo veel te ſterker en voordeliger Winden heeft.

Ik Verblyf

Myn Heer!

Uw Verpligte Vriend
en Ootmoedige Dienaar

Henry Greenhill.

Ik agt dat het den Lezer niet mishagen zal dat ik hier nog twee andere Brieven van een ervaren Scheeps-Capitein, invoege, om dat ze in 't algemeen by de ſtoffe die ik nu verhandel, en ook in 't byzonder op de Kuſt van *Guinea*, zeer wel paſſen.

Digitized by Google

Een gedeelte van twee Brieven van Capitein

JOAN COVANT

VAN

PORTSBURY

Aan zeker Heer te

LONDEN.

MYN HEER!

IK *heb het Boek van Mr.* Dampier, *'t welk UE. beliefd heeft my te zenden, aan Capitein* S. . . *toegezonden. Ik heb het doorlezen, en lezenswaardig bevonden, want het is niet alleen vermakelyk, maar zo ik geloof waaragtig.*

Ik heb 'er eenige aanmerkingen op gemaakt, hebbende diergelyke zaken die hy verhaald ook op andere plaatzen bevonden: Gelyk *als daar by pag.* 52. *van een* Zuigvisch *spreekt: Deze zyn 'er by menigte op de Kusten van* Angola *en* Madagascar, *en tusschen de Kaap* Lopez de Consalvas *en de Rivier* Gabon: *Zy zyn van zulk een fatzoen, gelyk hy ze beschryft.*

Op 't gene hy verder pag. 57. *verhaald van* Ambergrys: *Ik heb bevonden dat de Indianen in de Golf van* Florida *valsch* Ambergrys *te koop aanboden, inzonderheid op de breedte van* 25. *graden, alwaar verscheidene van ons volk in 't jaar* 1693. *daar mede bedrogen wierden.*

't Gene Mr. Dampier, *pag.* 245. *van de luiheid der* Mindanayers *zegt,*

even

even 't zelfde kan men ook van het volk van Loango *op de Kuſt van* Guinea *zeggen.*

Hunne manier van Godsdienſt, verhaald pag. 254. *is dezelfde als die welke ik te* Algiers *op de Kuſt van* Barbaryën *gezien heb.*

Het Nagt-danſſen der Hottentotten *aan de* Kaap van Goede Hoop *by Nieuwe- en Volle-Maanen pag.* 398. *word ook gepleegd by de Inwoonders van* Loango, Molinbo, *en* Cabendo.

Ik zal U E. een klein verhaal geven van een voorval te Loango *in 't jaar* 1693. *wanneer wy Zuidwaards gekomen waren op* 2. *gr.* 40. *min. Noorder breedte, en* 8. *gr.* 25. *min. lengte, Beweſten den* Meridiaan *van* Lundy, *zynde den* 31. *Maart, hadden wy een ſlappe wind uit den Zuid-Zuid-Weſten, en Z. W. met Regenbuiën. Aldaar zagen wy geweldige ſchoolen van Viſſchen, voornamelyk* Albicores *en* Boneto's: *Ook waren 'er veele Haayen van* 10. *of* 12. *voet lang: Wy vingen 'er tot tydkortinge omtrent* 100. *van. De andere Viſch vingen wy als wy dezelve van node hadden, en kregen eens op een dag met ledige hoeken, een ton vol daar van. Deze Viſſchen hielden ons gezelſchap tot dat wy onder den Evenaar gekomen waren, op de lengte van* 4. *graden* 3. *minuten Beooſten den* Meridiaan *van* Lundy. *Dit was den* 27. *April. Wy hadden de Wind Z. O., en Z. O. ten Zuiden, met een ſnedige koelte, en klaar weêr, maar een zeer ſterke ſtroom te Lywaard. Op dien dag, wanneer de Viſſchen ons verlieten, ving ik een* Albicore *die* 75. *pond woog: Het is een zeer ſterke Viſch, zo dat het Viſchgereedſchap ook heel ſterk moet zyn, om ze te vangen.*

De Stad Loango *heb ik bevonden te leggen op de Zuider breedte van* 4. *graden en* 30. *minuten Benoorden den* Meridiaan *van* Lundy, *van waar ik den* 7. *October* 1697. *na* Jamaïca *vertrok.*

Wanneer wy de Winden Z. Z. ten Weſten, en Z. Z. W. met een ſnedige koelte bevinden, en dat ze na 't Zuid-Weſten, en na 't Zuiden verſchieten, dan ſtuuren wy Weſtwaards, tot op 14. *graden lengte, Beweſten* Loango; *en daar krygen wy de winden veranderlyk van Z. Z. W. O. tot Z. O., met heldere koelten. Wanneer my op* 34. *gr. Beweſten* Loango *komen, dan zyn wy* 16. *gr. Beweſten de* Meridiaan *van* Lundy; *en daar bevinden wy dat de winden verſchieten van Z. O. ten Ooſten tot Ooſt ten Zuiden, en Ooſt, en zo blyven ze heel ſnedig, tot dat men Weſtwaards tuſſchen* 3. *en* 4. *gr. Zuider breedte voortlopende aan 't Eiland* Fernando de Noronho *komt, het welk ik bevonden heb te leggen op de breedte van* 3. *gr.* 54. *min.* 30. *ſec. Zuid: En door een ervarenheid van twee togten heb ik deszelfs lengte bevonden op* 40. *graden* 59. *minuten*

Weſtwaards van Loango, *en* 22. *graden* 51. *minuten van den* Meridiaan *van* Lundy. *Dit Eiland vertoond zig met een zeer hoge ſpits, en als men 'er digt by komt, gelykt de ſpits wel na een grote Kerk: Aan de Noord-Weſter-zyde is een kleine Baai om in te ankeren: maar de Schepen moeten vry na aan den Oever komen, om dat 'er een diep water is. Men heeft 'er overvloed van Viſch; en op het Eiland is ook eenig verſch water, en eenig klein en laag Geboomte. Wy zagen 'er geen Gedierte op dan Honden: Het wierd eertyds door de* Portugeezen *bewoond; maar de Hollanders toen in Oorlog met hen zynde, namen het in, en voerden de* Portugeezen *alle weg. Ik agt dat het Eiland omtrent 4. Engelſche mylen lang is, leggende N. O., en Z. W.; digt aan de Noord-zyde zyn eenige Klippen die vry hoog boven water ſteken, beneffens veele Vogels, als Zeemeeuwen, en een zoort van Kuikendieven. De ſtroom gaat daar ſterk na 't Noord-Weſten, de verandering is zeer weinig. Wy ſtuurden van daar N. W., met heldere Zuid-Ooſte en Ooſt-Zuid-Ooſte winden, om den Evenaar te paſſeren, en 't Eiland* Tabago *aan te doen; 't welk ik volgens myne koers bevond te leggen op* 11. *graden* 33. *minuten Noorder breedte, en op* 28. *graden* 19. *minuten lengte Beweſten* Fernando; *zynde de* Meridiaans Diſtantie *van* Fernando 1721. *Engelſche mylen; en volgens myne rekening legt* Tabago *Beweſten den* Meridiaan *van 't Eiland* Lundy 51. *graden* 10. *minuten.*

In deze vaart, tuſſchen die twee Eilanden, bevinden wy ſterke kortgaande Baren, die heel ligt op 't verdek ſlaan, waar uit wy beſluiten dat 'er een ſterke ſtroom gaat: en zulks ſchynd te ontſtaan uit de grote Rivier aan 't vaſte Land, die niet verre van ons in die doortogt is. Tabago *is een hoog Eiland, met een fraaye Zand-Oever aan de Zuid-Weſter-zyde, alwaar de Hollanders eertyds een groot Fort hadden, tot dat zy in de laatſte Hollandſche Oorlog aldaar door de Engelſchen beſtookt wierden. Van dit Eiland ſtelde ik myne koers na* Jamaïca, *en bevond dat de Noord-Ooſter-hoek, op* 18. *graden Noorder breedte, en op* 13. *graden Weſter lengte van* Tabago *lag. De* Meridiaans *afſtand van* Tabago *is* 749. *Engelſche mylen Weſt. Wy zagen op die togt geen land of Eiland, tot dat wy by de Noord-Ooſter-hoek van* Jamaïca *quamen, dewelke op de Weſter lengte van de* Meridiaan *van* Lundy *aflegt* 64. *gr.* 10. *minuten, en Beweſten de Stad* Loango 82. *gr.* 18. *min. Ik zal hier alleenlyk byvoegen, dat ik agt dat de* Gallopago's *Eilanden veel*

Weſte-

Digitized by Google

Weſtelyker leggen, dan onze Zeebeſchryvers dezelve ſtellen, gelyk Mr. Dampier *zulks ook aanmerkt in zyne* Reistogt Rondom de Wereld.

Ik ben

MYN HEER!

Portsbury den 22. October 1698.

UE. zeer Onderdanige Dienaar

JOAN COVANT.

Een gedeelte van een tweeden Brief van

CAPITEIN COVANT

Geſchreven uit

BRISTOL,

Den 10. December 1698.

MYN HEER!

DEn Uwen van den 6. dezer is my wel ter hand gekomen, met de ingeſlotene vragen, welke ik zal tragten te beantwoorden, voor zo veel als myn geheugenis my toelaat, want ik ben tegenwoordig van huis, en niet by myne Journalen, *enz.*

1. *De gemene* Paſſaad-winden *op de Kuſt van* Angola *wayen van Z. W. tot Zuid, tot op omtrent* 12. *gr. lengte van den* Meridiaan *van 't Eiland* Lundy.

Digitized by Google

2. *Ik heb ze altoos in dezelfde hoek bevonden, en niet onderhevig aan verſchieten, 't en zy dat ze zomtyds digt aan het ſtrand een ſtreek meer Weſtelyk zyn.*

3. *Het droog Saizoen op die Kuſt bevond ik te zyn van 't laatſt van April tot September, hoewel zomtyds vermengd met eenige aangename Regenvlagen. Van 't nat Saizoen kan ik zulk nauwkeurig berigt niet geven.*

4. *De regte Zee-wind heb ik daar gemeenlyk bevonden te wezen van W. Z. W. tot Weſt ten Zuiden, als 't mooi weêr is; en de Land-wind O. ten Noorden. Maar zo 'er een Donder-wind opkomt, die loopt het Compas rond, en zet zig eindelyk Z. W., 't welk de regte* Paſſaad-wind *is.*

Ik ben de Uwe

JOAN COVANT.

VI. HOOFDSTUK.

Van de

STORMEN.

Stormen niet zo menigvuldig, maar heviger tuſſchen de Zonnekeerkringen. *Voortekens van derzelver komſte. Van Noorder Stormen; de tyden en plaatzen daar ze waayen. Tekenen dat zy op handen zyn. Noorder-Banken. Een Chocolaat Noorde wind. Een Noorder ſtorm voordeelig voor Schepen gaande van* Campeche *na* Jamaica. *Van Zuider ſtormen; de tyden en plaatzen daar zy wayen. Beſchryving van een Zuider ſtorm op* Jamaica, *en in de Baai van* Campeche. *Veel Viſch in die ſtorm gedood. Van* Orcanen. *Beſchryving van een zeer ſchrikkelyken* Orcaan *by* Antego, *waar door veel Viſch en Zeevogels ſneuvelden. 't Verſchil tuſſchen de Noorder-Banken, en de wolken voor een* Orcaan, *zynde geſchakeerd met glinſterende koleu-*

ren

ren. Typhons *in* Ooſt-Indiën *dezelfde als* Orcanen *in* Weſt-Indiën. *Van* Mouſons *in* Ooſt-Indiën. *Een ſtorm door de Portugeezen genaamd de* Elephanta, *'t welk de geweldigſte* Mouſon *van dat Saizoen is.*

DE Stormen binnen de *Zonnekeerkringen* zyn gemeenlyk by ons bekend door den eenen naam of den anderen, om dezelve van andere gemene winden te onderſcheiden: en hoewel de Stormen daar zo menigvuldig niet zyn, als digter by de Aspunten, niettemin verwagt men ze jaarlyks in hun gewoonlyke Maanden, en als zy komen, dan wayen ze ongemeen fel, alhoewel 'er ook wel jaren zyn dat ze niet komen, of ten minſten niet zo over fel wayen als wel op andere tyden. En gelyk die winden doorgaans zeer vinnig zyn, zo zyn ze van korter duur, in vergelykinge van de Stormen die men op hoger breedten ontmoet.

IN *Weſt-Indiën* zyn 'er driederlei, te weten, Noorder Stormen, Zuider Stormen, en Orcanen; in *Ooſt-Indiën* zyn 'er maar twederlei, namelyk *Mouſons* en *Typhons*.

ALLE deze zoorten van geweldige Sormen, uitgenomen de Noorder, ziet men te gemoet op zekeren tyd van 't jaar, en het is aangemerkt door de gene die 'er ingeweeſt zyn, dat men eenige uuren eer zy opkomen, zekere voortekens daar van ziet.

DE Noorder Stormen zyn hevige winden die dikwils in de Baai van *Mexico* van October tot Maart wayen. Men verwagt ze gemeenlyk tegen de Nieuwe- of Volle-Maan, in dat gantſche gedeelte des jaars, maar in December en January zyn ze 't hevigſt Deze winden houden zig juiſt niet alleenlyk in de Baai van *Mexico*, maar daar zyn ze 't menigvuldigſt, en woeden 'er met het grootſte geweld. Zy wayen ook zeer heftig aan de Noord-zyde van *Cuba*, en in de Golf van *Florida*; als mede omtrent *Hispanjola*, *Jamaïca*, en 't Canaal tuſſchen *Jamaïca* en *Porto-Bello*, en in de gantſche Zee tuſſchen de Eilanden en 't vaſte Land, tot aan 't Eiland *Trinidado* toe. Maar van *Jamaïca* Ooſtwaards, uitgenomen aan de Noord-zyde van 't Eiland *Hispanjola*, wayen ze niet harder dan een vry ſnedige Zee-wind. Zy zyn daar W. N. W., of N. W., dog in de Baai van *Mexico* wayen ze 't ſterkſt N. N. W., en dit is 't Saizoen van Weſtelyke winden in die Ooſtelyke deelen van *Weſt-Indiën*, gelyk ik in 't III. Hoofdſtuk dezer Verhandelinge reeds heb aangewezen. Ik zal nu in 't byzonder ſpreken van de gene die in de Baai van *Mexico* wayen, en wat tekenen zy ons van te voren geven.

Door-

Digitized by Google

Doorgaans voor een Noorder Storm is het weêr zeer ſchoon en klaar, met een heldere Lugt en weinig wind, en die verſchietende van zyn regte ſtreek, of de gemene *Paſſaad-wind* der Kuſt, en zagtelyk Z. Z. W., en Weſt een dag of twee voor de Storm wayende. Aan de Zee beſpeurd men ook een voorteken, door een ongemene en lange Eb: want een dag of twee voor een Noorder ſtorm, kan men nauwlyks eenige Vloed in Zee bemerken, maar men heeft een geſtadige Eb. Ook zweeven de Zee-vogels voor de ſtorm gemeenlyk over 't Land, 't welk zy op andere tyden met zulke grote vlugten en troppen niet doen. Als die tekenen t'zamen komen, mag men wel ſtaat maken dat 'er een ſtorm op handen is. Dog het grootſte en aanmerkelykſte teken van een Noorder ſtorm, is een zwarte wolk die in 't Noord-Weſten 10. of 12. graden boven de Kim opreiſt: de bovenkant van die wolk vertoond zig zeer effen en gelyk, en wanneer het bovenſte van de gemelde wolk eens 6., 8., 10., of 12. graden hoog is, dan blyft hy daar gelyk met de Kim ſtaan, zonder eenige beweginge, en dat zomtyds twee of drie dagen eer de ſtorm komt; dog op andere tyden ook wel niet boven 12. of 14. uuren, maar noit minder.

Deze wolk dus aan de Kim leggende, word niet gezien dan 's ogtends en 's avonds, of ten minſten vertoond zig dan alleenlyk zo zwart: Dit noemen de Engelſche Zeelieden een Noorder Bank. En als wy zodanig een wolk in dat Geweſt zien, in de voornoemde Maanden, dan maken wy ons klaar om tegen een ſtorm voorzien te zyn; want al is 't dat zulk een wolk zomtyds eenige ogtenden en avonden zig vertoond, en wy 'er de uitwerkinge niet van gewaar worden, egter laten wy daarom niet na op onze hoede te zyn, vermids één Noorder ſtorm noit zonder de voorbode van zulk een wolk komt. Maar indien de wind na 't Zuiden verſchiet, met mooi vleyend weêr, dan miſt het noit. Zo lang de wind Z. Z. W., of eenigzins Bezuiden 't Weſten blyft, waaid hy zeer ſlap: Maar zo dra als hy Benoorden 't Weſten ſchiet, begint hy wakker op te koelen, en ſchiet dan N. O. met een ſtyve koude; en het duurd dan niet lang, of hy loopt N. N. W., en waaid daar het ſterkſt en langſt. Hy duurd zomtyds een of twee Etmaal, en zomtyds langer. Wanneer de wind eerſt N. W. word, en de zwarte wolk als dan opryſt en verdwynd, zal hy miſſchien maar voor een korte ſtoot duuren, gelyk een Donder-wind; en dan word de Lugt weder klaar; en de wind blyft of N. W. met een ſtyve koelte, welke de Zeelieden van *Jamaïca* een *Chocolade-Noorder-ſtooker* noemen; of anders draaid hy weder na 't Ooſten, en zet zig daar. Maar als de wind in 't Noord-Weſten komt, en de wolk ſtaan blyft, dan blyft de wind zeer fel duuren, en dat zo lang als de zwarte Bank digt boven de Kim hangt. Met zoda-

Digitized by Google

zodanig een Noorder ſtorm heeft men veeltyds vry droog en klaar weêr; dog zomtyds heeft men ook wel ſterke Regen: en hoewel de wolken die den regen brengen uit het Noord-Weſten of Noord-Noord-Weſten komen, zo ſchynt egter de zwarte Bank digt by de Kim zig niet te bewegen, tot dat het grootſte geweld van de ſtorm gebroken is. Als de wind uit het Noord-Noord-Weſten na 't Noorden ſchiet, dan is 't een teken dat de ſtorm op zyn hoogſt is geweeſt, voornamelyk zo hy Beooſten het Noorden draaid; want dan loopt hy haaſt om na 't Ooſten, en zet zig in zyn gewoonlyke ſtreek; met mooi weêr. Maar zo hy van 't Noorden na 't Noord-Noord Weſten draaid, dan zal de ſtorm nog een dag of twee duuren, immer zo fel als te voren, en dat niet zonder zware regen.

Als de *Jamaïca's* Schepen met Verwhout uit de Baai van *Campeche* komen in 't Saizoen van die winden, dan hebben ze gaarn een Noorder ſtorm, want zo een ſtooker brengt hen ſchier tot aan *Jamaïca*; en ik heb nog noit gehoord dat eenige van onze Schepen in zo een ſtorm verongelukt zyn, hoewel ze zomtyds vry wat ontrampeneerd zyn geworden: maar de Spanjaards lyden 'er gemeenlyk veel door, en zelden loopt 'er een jaar voorby dat 'er in dat Saizoen niet eenige in de Baai van *Campeche* verongelukken; dewyl zy met hun Schepen zo niet doen, gelyk wy met de onze, want zy zeilen dan maar met een Fok en Bezaan, en noit met een groot zeil en Bezaan, nog ook met een Bezaan alleen. Maar wy houden 't gemeenlyk met het groot zeil en de Bezaan; en zo de wind al te fel word: bedienen wy ons van de Bezaan alleen; en indien wy 't zo ook niet konnen uithouden, dan maken wy de Bezaan ſtevig, door een groot gedeelte van 't zeil te reeven. Indien dan evenwel de wind en Zee ons nog te ſterk is, dan laten wy 't voor de wind aflopen, maar niet voor dat wy eerſt ons uiterſte gedaan hebben, inzonderheid zo wy digt by een opperwal zyn. De Spanjaards daarentegen in *Weſt-Indiën*, (gelyk ik reeds gezegd heb) houden 't met een Fok en Bezaan; maar dat moet noodzakelyk een Schip groot geweld aandoen, voornamelyk zo 't lang is. 't Is waar dit gerief ſteekt 'er in, dat wanneer zy gezind zyn het voor de wind te laten aflopen, zy de Bezaan dan maar behoeven op te halen, waar door de Fok het Schip terſtond doet drayen; en 't is om die reden geloof ik, dat zy 't doen. Maar wanneer de wind zo fel word, dat zy 't niet langer op zyde konnen houden, dan laten zy 't voor wind aflopen, tot dat zy op 't Land ſtuiten en ſtranden. My heugd van twee Spanjaards die zo deden, terwyl ik in de Baai was. Het één was een Konings Schip, genaamd de *Piscador*, het welk op een Zand-Oever ſtrandde, een Engelſche myl Beweſten de Rivier *Tobasco*. Het ander was tot op 4. of 5. mylen na het Land genaderd, en

ontquam de Schipbreuk, dewyl de ſtorm begon op te houden, maar wierd door Capitein *Hewet*, een Kaper, die toen in de Baai was, genomen: de grote Maſt en Bezaans Maſt waren reeds gekapt in den ſtorm. Beide deze Schepen quamen van *Vera Cruz*, en waren aan de Noord-zyde van de Baai toen de ſtorm hen eerſt overviel. En hoewel wy deze wyze niet volgen, egter hebben wy middelen om onze Schepen zo wel te doen varen als zy: want indien na dat het Bezaans zeil opgehaald en gegord is, het Schip 't niet wil dragend houden, dan moet men 't door eenig Hoef-zeil doen, 't welk ons evenwel zomtyds te leur ſtelt. Gelyk 't eens gebeurde dat wy in een hevige ſtorm waren, zeilende van *Virginiën*, en wy hadden 't een poos voor wind laten aflopen met blote Raas: Maar 't Schip, door een miſſlag van den genen die 't beſtier had, ſchoot tuſſchen de Baaren in, en de Zee ging zo hol, dat elke Baar ons dreigde te overſtelpen, en ons ook te gronde zou hebben doen gaan, indien ons dek waar ingeſlagen geweeſt. De Schipper, wiens ſchuld dit was, tierde als een dul menſch, en riep om een Byl om de Bezaans hoofdtouwen te kappen, en die Maſt over boord te zetten, 't welk inderdaad een middel zoude geweeſt zyn om 't Schip weder op zyn ſtreek te brengen. Capitein *Davis* was toen Quartiermeester en meer bevaren dan de Schipper; en zeide hem derhalven dat hy nog wat zoude ophouden, op hoop van het Schip door eenig ander middel op zyn ſtreek te brengen. De Capitein was ook van dat verſtand. Onze grote Raa en Fokke-Raa, waren nu neer gelaten tot vry digt aan 't verdek, en de wind waaide zo ſel dat wy geen Hoofd-zeil durfden los maken, want het zoude ons ontwaaid hebben, en al 't volk in 't Schip zou niet magtig geweeſt zyn, het weder te gorden; derhalven hadden wy geen hoop om het door dat middel te doen. Ik ſtond te dier tyd met eenige van ons volk op 't verdek, en onder andere eenen M. *Jan Smalbone*, die toen het voornaamſte inſtrument van onze behoudenis was. *Koom* zeide hy tegen my, *laat ons by de Hoofdtouwen van de Fokke-Maſt een weinig opklimmen, miſſchien zal dat het Schip doen drayen, want ik heb dat wel eer gedaan.* Hy wagte na geen andwoord, maar liep terſtond henen, en ik hem na. Wy klommen de Hoofdtouwen halfwege op, en ſpreidden toen de ſlippen van onze rokken uit, waar op het Schip terſtond dragend raakte. Ik geloof dat wy 'er niet boven 3. minuten geſtaan hadden, of wy hadden ons oogmerk bereikt, en quamen weder beneden. Maar ondertuſſchen was de wind in ons groot zeil geraakt, en had het los gewaaid, en hoewel de grote Raa vry laag neer gelaten was, en zo veel van ons volk zig op de Raa begeven hadden als 'er op konden, behalven dat het verdek ook vol volks ſtond, zo was egter alle moeite vergeefs om het zeil te gorden,

maar

maar wy waren genoodzaakt het langs het touw af te ſnyden, en zo op 't verdek te laten vallen.

Hebbende dus van de Noorder ſtormen gehandeld, zo zal ik tot de Zuider treden.

De Zuider ſtormen zyn ook zeer vinnig. Ik heb van deze zoort van ſtormen niet vernomen, dan in *Jamaïca*. De tyd wanneer zy daar wayen is in de Maanden van Juny, July, en Auguſtus, in welke men noit Noorder ſtormen heeft. De grootſte kragt dezer winden is in 't Zuiden, daar zy den naam van dragen. Waar in zy verſchillen van de Orcanen die men omtrent de *Caribiſche* Eilanden heeft, weet ik niet, 'ten zy dat ze meer op eene ſtreek van 't Compas blyven, of dat ze vroeger in 't jaar komen dan de Orcanen: maar die ſtormen welke men Orcanen noemd, had men op *Jamaïca* noit gehad, toen ik daar was: egter heb ik zederd verſtaan dat zy de woede daar van al eenige reizen gevoeld hebben. Maar toen ik my op *Jamaïca* onthield, was 'er een geweldige Zuider ſtorm, waar door veele grote boomen omwaaiden, zonder egter veele andere ſchade te doen. Evenwel liep *Port Royaal* groot perykel van weggeſpoeld te worden, want de Zee deed een inbreuk dwars door de Stad: en indien het geweld van 't onweêr maar eenige uuren langer geduurd had, veele huizen zouden weggeſpoeld geweeſt zyn: want de hoek Lands waar op de Stad ſtaat is zand, het welk reeds zeer ſterk begon weg te ſpoelen; maar dewyl de ſtorm ophield, geſchiedde daar geen verder ſchade. Dit gebeurde in July of Auguſtus des jaars 1674.

Naderhand in de Baai van *Campeche* zynde, hadden wy daar een veel heviger onweer, in 't jaar 1676. in Juny. De Houthakkers noemden hetzelve ook een Zuider ſtorm.

Ik Was toen ter tyd in de Weſter-Kreek van de Weſter-Meir bezig met Houthakken. Twee dagen eer deze ſtorm begon, liep de wind na 't Zuiden, en vervolgens na 't Ooſten, met een ſlappe koelte. Het weêr was ſchoon, en de Oorlogs-mans-Vogels quamen by menigten over 't Land zwieren, 't welk zy anders niet gewoon zyn. Dit deed zommige van onze Houthakkers zeggen, dat 'er binnen korten tyd Schepen zouden komen, want zy hielden dit vliegen van deze Vogels voor één zeker teken van de aankomſt van Schepen. En zommige zeiden dat zy op *Barbados* gewoond hadden, en dat men daar doorgaans had aangemerkt, dat zo veel als 'er van die Vogels over de Stad quamen vliegen, zo veel Schepen ook aldaar aanquamen: en volgens dien regel lieten zy zig zoetelyk voorſtaan, dat 'er hier ook een menigte van Schepen ſtonden te komen: alhoewel 't onmogelyk was dat zy zig verbeelden konden dat 'er 't honderſte deel van zo veel Schepen

pen komen zouden, als zy Vogels zagen vliegen. Maar 't gene waar over ik my meest verwonderde, was dat ik zag dat het water twee dagen Ebde, zonder vloed, tot dat de Kreek by welke wy woonden, schier droog was: men had aldaar by laag water gemeenlyk 7. of 8 voet diepte, maar nu was 'er in 't midden van de Kreek niet boven drie voet water.

Den tweden dag na deze ongemene Eb, omtrent ten 4. uuren, begon de Lugt heel donker te betrekken, en de wind uit den Zuid-Ooften wakker op te koelen, en zo toe te nemen; dat in minder dan twee uuren tyds alle onze hutten omgewaaid lagen, op één na, dewelke wy met grote moeite met stylen stutteden, en wy schoren touwen over het dak, welke wy aan stompen van boomen vast maakten; en kropen 'er toen al t' zamen in, tot dat de storm ophield. Het regende zeer sterk den meesten tyd van de storm, en omtrent twee uuren na dat de wind oprees, quam het water zeer sterk invloeyen. 's Anderendaags stond het zo hoog als de Dyken van de Kreek, 't welk hoger was dan ik het ooit gezien had.

De Vloed bleef ondertusschen duuren, en liep sneller de Kreek op, dan ik het ooit in het grootste Springty gezien had; 't welk my vreemd dagt, om dat de wind Zuid was, 't welk daar een aflandige wind is. Ook nam de regen niet af, zulks dat 's morgens ten 10. uuren de Oevers van de Kreek heel overstroomd waren. Omtrent ten 12. uuren 's middags brag-ten wy onze Cano aan de zyde van onze Hut, en maakten die aan de stomp van een Boom vast; want dit was onze eenigste toevlugt die wy verwagten konden, vermids het Land wat verder binnewaards veel lager was, dan daar wy waren: zulks dat men door 't Bosch niet gaan kon wegens het water, behalven dat de boomen met wortel met al waren uitgerukt, en zo wonderlyk over malkanderen lagen, dat het schier onmogelyk was daar door te komen.

De storm bleef dien gantschen dag tot 's avonds ten 10. uuren duuren, en toen begon hy af te nemen, zo dat het 's morgens ten 2. uuren gantsch stil was.

Deze storm had in de Bosschen zeer wonderlyk werk gemaakt, en veele boomen met de wortels uitgerukt. De Schepen die te *Trist* en *One-Bus-Key* lagen, hadden 'er de woede ook van gevoeld, want van de vier die zig daar bevonden waren 'er drie van hunne ankers gespoeld, en één daar van wel 20. schreden voorby het hoogwaters merk op 't Eiland *Trist* geworpen; de twee andere waren Zeewaard ingedreven, zo dat men van 't eene zederd noit meer gehoord heeft.

De Visch leed ook zeer veel door dezen storm, want wy zagen 'er een menigte van aan strand geworpen, of dood dryven in de Meiren. En even-wel

wel ſtrekte deze ſtorm zig geen 30. mylen Windwaards van *Triſt* uit; want Capitein *Vally* van *Jamaïca* ging maar drie dagen voor de ſtorm van daar, en was geen 30. mylen van ons toen wy het onweêr zo fel hadden, en egter wierd hy 'er niets van gewaar; maar hy zag wel zwarte en yſlyke Wolken, gelyk hy vier maanden daar na van *Jamaïca* weder te *Triſt* komende, verhaalde.

Ik zal nu van de Orcanen ſpreken. Deze zyn geweldige ſtormwinden die voornamelyk omtrent de *Caribiſche* Eilanden woeden: alhoewel ik verſtaan heb dat *Jamaïca* eenigen tyd herwaards ook veel aanſtoot geleden heeft; maar dat is geweeſt zederd dat ik daar was. Men verwagt ze in July, Auguſtus, of September.

Deze ſtormen zo wel als de Noorder- of Zuider ſtormen, geven voor af eenige tekenen van hun aankomſt. Zelf ben ik er noit in geweeſt, maar heb onderzoek deswege gedaan by veele die 'er in geweeſt waren, en zy quamen alle daar in overéén, dat 'er zagte winden en mooi weêr voor af gingen, of een zware regenbuy, of anders regen en ſtilte te gelyk.

Ik zal een exempel verhalen van één die te *Antego* voorviel in Auguſtus des jaars 1681., zo als 't my verhaald is van Mr. *Jan Smalbone* hier voren genoemd, die voor Konſtapel diende op een Schip van 120. Ton, met 10. ſtukken, gevoerd door Capitein *Gadbury*.

Voor deze ſtorm regende het twee dagen zeer ſterk, en toen hield het twee of drie dagen op; maar de Lugt was betogen en droevig, hoewel met weinig wind. De Planters hielden zig door deze tekenen verzekerd van een Orcaan, en waarſchouwden de Bevelhebbers der Schepen, op dat ze zorg mogten dragen, inzonderheid Capitein *Gadbury*, die zyn Schip in de *Muscito*-Baai in *St. Jans*-Haven korts te voren had gekielhaald. Hy dus gewaarſchouwd, had zyne Goederen weder aan boord doen brengen, zynde Suiker, Siroop, en *Rum*, hoewel hy egter maar zyne halve lading inhad. Hy had zyn Schip ook vertuid zo vaſt als hy kon, met alle zyne kabels en ankers, behalven eenige kabels, die hy aanland aan grote bomen had vaſt gemaakt. Den dag dat de ſtorm begon, 's avonds omtrent ten 7. uuren, quam hy, uit vrees daar voor, met al zyn volk aan land, en ging in een arme Planters-hut, omtrent een halve Engelſche myl van ſtrand. Zodra als hy daar gekomen was, zynde nog geen 8. uuren, quam de wind zeer ſterk uit den Noord-Ooſten, en ſchietende na 't Noorden en Noord-Weſten, zette hy zig daar, met geweldige regens. Dit duurde omtrent 4. uuren, en daar op wierd het ſtil, en de regen hield op.

In deze ſtilte zond hy 3. of 4. van zyne Matrozen heen om te zien in wat ſtaat zyn Schip was: zy vonden 't aan ſtrand gedreven, leggende op

zyde, met de top van de Maſt in 't zand. Na dat zy 't van alle kanten wel bezien hadden, keerden zy weder by den Capitein, om hem verſlag te doen van dien jammerlyken toeſtand; en zy ſpoeiden zig zo veel als zy konden, om dat de wind nu zo ſterk uit den Zuid-weſten begon te wayen, en dat zo heftig, dat zy door de takken van de boomen om de ooren gekletſt wierden, en 't regende zo hard als te voren. In de hut daar zy waren konden ze nauwelyks droog ſtaan, om dat 'er weinig meer overeind ſtond dan de muuren: Want de eerſte Noorder-buy had een groot gedeelte van het dak weg gewaaid. Zy bleven 'er egter tot 's anderendaags 's morgens, en komende toen by 't Schip vonden zy 't bykans weder over-eind, maar alle de Goederen waren uit het ruim, en de Suiker uit de vaten geſpoeld. Van de *Rum* vonden zy hier en daar nog een vat, zo op het ſtrand, als een quartier gaans in 't Boſch, en zommige vaten waren zo hard tegen de boomen gebonsd, dat het vogt daar uit lekte; dewyl 'er een geweldige beweging in de Zee was geweeſt, zo wel als in de Lugt. Want in 't begin van den nagt, toen de Noord-Ooſte-buy woei, ſtroomde het water door 't geweld van de wind zo verre van het ſtrand, dat eenige Schepen, die op 3. of 4. vadem water in de Haven ten anker lagen, op 't droog zaten, en zo bleven tot dat de Zuid-Weſter-buy quam; en toen quamen de Zeebaren met zulk een gruuwelyk geweld aan rollen, dat ze niet alleen driftig, maar veele ook aan ſtrand gezet wierden. Een daar van wierd een eind weegs in 't Boſch gevoerd, en een ander geraakte op twee Klippen die digt by malkanderen ſtonden, met het voorſteven op d'eene, en 't agterſteven op d'andere Klip; leggende dus als een Brug op die twee Klippen, omtrent 10. of 11. voet boven de Zee, zelfs by 't hoogſte Gety: Want het water ryſt daar zelden boven twee of drie voet; maar in zodanige Orcanen Ebt en vloeid het vervaarlyk.

't Waren de Schepen niet alleen die de woede dezer ſtormen gevoelden, maar het gantſche Eiland leed 'er door, want de huizen waaiden omverre, en de boomen wierden met de wortels uitgerukt, of aan de takken byster gebroken en geſcheurd, en daar waren geen bladeren, Kruiden, of eenig ander groen op 't Eiland te zien, maar alles geleek wel een Winter: zo dat eenig volk kort daar na daar komende met een Schip dat gewoon was op die plaats te varen, naauwelyks geloven kon dat 't hetzelfde Eiland was. Ook was de woede van die ſtorm niet alleen daar, maar *Nevis* en *St. Chriſtoffel* hadden 'er hun deel ook van. Dog *Montſurat* leed weinig aanſtoot, hoewel men 14. dagen daar na diergelyk een ſtorm ook daar had, en 'er grote rampen door leed; maar te *Nevis* en *St. Chriſtoffel* had men 'er weinig ſchade van, alhoewel *Antego* zyn deel ook kreeg: en Capitein

pitein *Gadburys* Schip, 't welk eerſt droog lag, wierd van de eene zyde der Haven na de andere gedreven, en daar op 't droge zand gezet.

's DAAGS na den ſtorm was het ſtrand met veelerlei Viſch, groot en klein, als Bruinviſſchen, Haayen, enz. bezaaid, en een menigte van Zee-vogels waren om hals geraakt.

NIEMAND denke evenwel als of 'er voor deze Orcanen of andere ſtromen, altoos even dezelfde tekens voor af gaan: Want daar is zomtyds eenig verſchil in, alhoewel ze egter alle duidelyk genoeg zyn, als men 'er wel op let. Daarenboven zyn deze tekens zomtyds dubbeld, en zomtyds maar enkeld, en op den eenen tyd duidelyker, dan op den anderen, gelyk zulks door eenig toeval kan gebeuren, te weten door een hogen Berg die zig tuſſchen de Kim vertoond, voornamelyk zo de Berg N. O. van u legt, dewyl dat de hoek is waar uit de Orcanen gemeenlyk opkomen.

DE Wolken die voor een Orcaan gaan, verſchillen hier in van de Noorder-banken, dat daar de Wolken die voor een Noorder ſtorm zig vertonen, eenparig en geregeld zyn, van een evengelyke bruinte van de Kim af tot aan de bovenſte kant toe, en dat zo regt als of ze met een Lyn getrokken waren; de Orcaans-Wolken daarentegen hunne kruinen opſteken, en voorwaards dringen als of ze alle om den voorrang ſtreedden, en egter zo aan malkanderen geſchakeld, dat zy alle zig gelyk bewegen. Behalven dat zyn de randen dezer Wolken met verſcheidene en yſlyke koleuren geboord, zo dat de uiterſte kant van een bleeke vuur-koleur ſchynt te zyn, 't gene naaſt daar aan volgd van een donker vaal, en dat naaſt aan 't lighaam van de Wolk paald van een roodkopere koleur: De Wolk zelve, die heel dik is, vertoond zig zeer zwart, en ziet 'er zo ſchrikkelyk uit, dat men 't niet wel zo kan uitdrukken. Want ſchoon ik noit een Orcaan in *Weſt-Indiën* bygewoond heb, egter heb ik 't regt afbeeldzel daar van in *Ooſt-Indiën* gezien, en de uitwerkingen waren dezelfde: En zeker ik weet geen onderſcheid tuſſchen een Orcaan by de *Caribiſche* Eilanden in *Weſt-Indiën*, en een *Typhon* op de Kuſt van *China* in *Ooſt-Indiën*, dan alleen in den naam, en ik geloof dat beide die benamingen niet anders willen zeggen dan een geweldigen ſtorm.

IK heb eenen dezer ſtormen beſchreven in 't XV. Hoofdſtuk myner *Reistogt rondom de Wereld* pag. 307. Wy wierden van dezelve vooraf gewaarſchouwd door vleyend weêr, en een yſlyke wolk, met zodanige koleuren geſchakeerd, als ik hier voren gemeld heb, opkomende in 't Noord-Ooſten, van waar het geweld van de eerſte wind ook quam; daar na liep de wind Zuid-Weſt, en waaide immer zo fel als te voren uit den Noord-Ooſten, 't welk zeer overeenkomt met de Orcaan by *Antego* hier voren be-

beſchreven: maar hy duurde langer dan die. Voorts wayen ze op beide plaatzen in een en denzelfden tyd des jaars, het welk is in July, Auguſtus en September, en gemeenlyk omtrent de Volle- of Nieuwe-maan.

Een andere zaak, waar op wy moeten letten, is, dat beide die plaatzen Benoorden den Evenaar leggen, hoewel niet net op dezelfde breedte. Dog ik zal van deze *Typhons* niet meer zeggen, dewyl ik reeds daar van gemeld heb in de eerſte *Afdeeling* dezer Reistogten in 't II. Hoofdſtuk, op myne togt na *Tonquin* pag. 25.

De *Mouſons* in *Ooſt-Indiën* zyn de naaſte winden, waar van my te ſpreken ſtaat; dog ik verſtaa daar door niet de *Kuſt-paſſaad wind*, welke ik reeds in deze verhandelinge beſchreven heb: want hoewel het woord *Mouſon* een algemene benaming is van de wind, welke men aldaar door Ooſt en Weſt onderſcheid, volgens de ſtreeken van waar ze wayen, egter betekend het zomtydss ook een ſtorm, waar voor ik het nu neem. En men kan zulks gemaklyk uit de t'zamenhang der reden verſtaan, of het gebruik word voor een *Paſſaadwind*, of voor een ſtorm; want indien voor een ſtorm, dan voegt men 'er gemeenlyk eenig bywoord, als heftig, ſchrikkelyk, enz. by, zonder eenig onderſcheid van Ooſt of Weſt, het welk men gemeenlyk gebruikt als men van de *Paſſaad-wind* ſpreekt.

Deze *Mouſons* of ſtormen op de Kuſt van *Coromandel*, worden omtrent April of September verwagt, dewyl die voor de twee veranderende maanden gehouden worden: want in die twee maanden beginnen de winden te verſchieten, en van die ſtreek, op welke zy verſcheidene maanden gewaaid hebben, na die te lopen welke daar regt tegen over ſtaat, als van Ooſt na Weſt, of de andere weg om. Maar gemeenlyk is die verandering verzeld met een onſtuimige lugt, die op een geweldige ſtorm, of zware regen, of op die beide te gelyk uitbraait. Dit noemt men dan het vertrek van de *Mouſons*; en 't was in eenen van die ſtormen, dat ik van *Nicobar* na 't Eiland *Sumatra* overvoer, gelyk ik verhaald heb in 't XVIII. Hoofdſtuk myner *Reistogt rondom de Wereld*, pag. 363. Dit was de April-*Mouſon*.

De September-*Mouſons* zyn doorgaans heviger dan die; nietteminvolgens 't verhaal dat ik onlangs van 't Fort *St. George* ontvangen heb, hebben zy zeer veel daar geleden door eene van de April-*Mouſons*, die men zo wel mag noemen, ſchoon hy voor den gewoonlyken tyd quam.

Belangende de September-*Mouſons*, ſchoon de tyd des jaars zo wel bekend, en de waarſchouwing van derzelver aankomſt byna zeker is, egter hebben onze Ooſt-Indiſche Kooplieden zeer groot verlies daar geleden; want de kragt dier winden komt vlak op dien Oever aan, en rukt de Schepen

pen meenigmaal van hunne ankers, en ſlingert ze in een ogenblik op den Zand-oever.

't Is zeker dat het gebrek van een veylige Reede voor Schepen het grootſte ongerief van dat Kantoor is, alhoewel de Engelſchen die plaats buiten alle twyffel van den beginne geſchikt hebben om het middelpunt van hunnen handel in die Geweſten te zyn: want alle onze Kantooren, en de handel in 't algemeen, Beoosten de Kaap *Comorin* hangen tegenwoordig van dit af.

De Hollanders hebben op die Kuſt, omtrent 20. mylen Noordwaards, eene plaats van belang, genaamd *Pallacat*, gehad; maar zy vertrokken met hun meeſte huisgezinnen en goederen van daar, in 't jaar 1691., gelyk ik in 't eerſte deel myner Reistogt pag. 386. gezegd heb: en 't is niet onwaarſchynelyk dat deze woedende ſtormwinden eene van de oorzaken geweeſt zyn, waarom zy die plaats verlieten; want zy hebben veilige Havens en Reeden genoeg in *Indiën*, welke ons, tot ons groot nadeel, daar zeer ontbreken. Maar om weder tot de *Mouſons* te keren.

Zy wayen, gelyk ik reeds gezegd heb, hevigſt in September, en zo my gezegd is, op verſcheidene ſtreken van 't Compas.

De ſtormige *Mouſons* op de Kuſt van *Malabar*, verſchillen van die op de Kuſt van *Coromandel*, daar zy gemener zyn, en van April tot aan September duuren, 't welk zo lang is als de gemene Weſter *Mouſon* duurd, hoewel niet zo menigvuldig in 't begin van die *Mouſon*, als tegen 't laatſt.

In de Maanden van July en Auguſtus heeft men quaad weêr, want men heeft 'er dan ſchier onophoudelyk een geſtadige ontroerde Lugt vol van zwarte Wolken, die zware regens, en menigmaal zeer felle winden voortbrengen. Maar tegen 't ſcheiden van de *Mouſon* hebben zy een ſchrikkelyke ſtorm, by de *Portugeezen* de *Elephanta* genoemd, dewelke van 't quaad weêr een beſluit maakt; want zy ſteken daar na in Zee zonder meer voor eenige ſtorm in dat Saizoen te vrezen.

Deze hevige winden wayen vlak op den Oever, en zy ſluiten de Havens op die Kuſt, inzonderheid die van *Goa*, zo dat 'er geen Schepen in of uit konnen; maar na dat de hevige winden voorby zyn, dan gaat de kil weder open, en blyft zo tot het naaſte Saizoen. Dit heeft zeker verſtandig Heer, die geduurende dit quaad weêr te *Goa* was geweeſt, my verhaald.

Ik zal nu alleenlyk nog zeggen, dat deze ſtormen op dezelfde tyd des jaars komen, als de Orcanen in *Weſt-Indiën*, en de *Typhons* op de Kusten van *China*, *Tonquin*, *Cochinchina*, en *Cambodia*, in de Ooſter deelen van *Ooſt-Indiën*, en dat alle die plaatzen Benoorden den Evenaar leggen.

Digitized by Google

VII. HOOFDSTUK.

Van de

SAIZOENEN

DES

JAARS

Het nat en droog Saizoen aan de Noord-zyde van den Evenaar, en aan de Zuid-zyde. Plaatzen daar men veel droog weêr heeft, gelyk als een gedeelte van Peru, *en* Africa. *Van regenagtige Kuſten, als* Guinea. *Waarom* Guinea *meer aan regen onderhevig is, dan de Kuſt van* Braſiliën, *die daar tegen over legt. De tyd van Suiker maken. Van de Saizoenen te* Suriname. *Bayen meer aan regen onderworpen, dan de Uithoeken. Blyken daar van, als te* Campeche, Panama, Tonquin, Bengale, *enz. Bergen meer aan regens onderhevig, dan laage Landen:* Jamaïca *een blyk daar van. Het Eiland* Pines *by* Cuba *één natte plaats, als mede* Gorgonia *in de* Zuid-Zee. *De manier op welke de Donder-winden opkomen.*

GELYK de Zomer en Winter de twee verſchillende Saizoenen in onze Geweſten zyn, zo zyn het nat en droog weêr zulks onder de verzengde Lugtſtreek. De Europeërs noemen dezelve zomtyds Zomer en Winter, dog meeſten tyds het Nat en Droog weêr.

DEZE Saizoenen aan elke zyde van den Evenaar verſchillen zo wel als de Saizoenen van Zomer en Winter in de gematigde Lugtſtreken, of digt by ieder Aspunt; want gelyk het Zomer na de kant van de Noord-pool is, wanneer men Winter by de Zuid-pool heeft, zo ook in 't tegendeel: want als 't ſchoon en droog weêr Benoorden den Evenaar is, dan heeft men Be-

Digitized by Google

Bezuiden denzelven ſtormig en regenig weêr, uitgenomen op eenige weinige graden na aan den Lyn, en dat nog ook maar op zommige plaatzen.

Daar is ook een verſchil tuſſchen de verzengde en gematigde Lugtſtreken, 't zy Benoorden of Bezuiden den Evenaar; zo dat wanneer het ſchoon ende droog weêr onder de eene is, het Winter onder de andere; waarentegen wanneer men Winter in de eene heeft, zo heeft men Zomer in de andere. Ik ſpreek nu van plaatzen leggende aan dezelfde zyde van den Evenaar; want wanneer de Zon de Nagt-evening paſſeerd, en na eene van de Zonnekeerkringen toegaat, dan begint hy het Aspunt daar hy naaſt by is te verwarmen, en hoe digter hy 't zelve naderd, zo veel te meer is de Lugt buiten de Zonnekeerkringen klaar, droog, en heet. Onder de verzengde Lugtſtreek daarentegen (ſchoon aan dezelfde zyde van de Lyn) hoe verder de Zon af is, zo veel te droger is 't weêr: Maar wanneer de Zon nader komt, word de Lugt wolkiger, en het weêr vogtiger: Want de regens volgen de Zon, en beginnen ter wederzyde van den Evenaar, kort na dat de Zon de Dag en Nagt-evening gepaſſeerd is, en duuren tot hy te rugge keert.

Het Nat Saizoen begind aan de Noord-zyde van den Evenaar onder de verzengde Lugtſtreek, in April of May, en duurd tot September of October.

Het droog weêr komt in November of December, en duurd tot April of May.

In de Zuider breedte veranderd het weêr op dezelfde tyden, maar met dit onderſcheid, dat de droge Maanden aldaar, natte Maanden in de Noorder breedte zyn; en zo in 't tegendeel aan de andere zyde, gelyk ik reeds gezegd heb. Egter beginnen en eindigen de natte en droge Saizoenen alle jaaren niet net op eenen tyd des jaars; ook zyn alle plaatzen niet evenveel aan nat en droog weêr onderworpen: want op zommige plaatzen heeft men minder regen dan op andere, en by gevolg meer droogte. Maar doorgaans hebben de plaatzen onder de Lyn, of digt by dezelve, hare zwaarſte regens in Maart of September.

Uithoeken, of Kuſten die meeſt voor *Paſſaad-winden* bloot leggen, hebben gemeenlyk 't beſte weêr. Daarentegen diepe Bayen en Bogten des Lands, inzonderheid zulke die digt by de Lyn leggen, zyn meeſt aan regens onderhevig. En nogtans is 'er zelfs tuſſchen de Bayen en Bogten veel onderſcheid in 't weêr, ten opzigt van droog of nat; want het weêr zo wel als de winden, ſchynd zeer veel door toevallige oorzaken geregeerd te worden, en die oorzaken, hoedanig ze ook zyn, ſchynen aan grote verandering onderworpen te wezen.

Digitized by Google

Maar om tot zaken te komen, zo zal ik met de droogſte Kuſten beginnen, en eerſt met die van *Peru* van 3. tot 30. graden Zuider breedte. Aldaar regent het noit, nog ook in Zee een groot eind als 250., of 300. mylen van Land; en zo ook niet een groot ſtuk weegs Landwaard in, hoewel ik niet net weet hoe verre. Egter heeft men 'er 's morgens zomtyds miſt, twee of drie uuren lang, maar zelden na 10. uuren: Ook heeft men 'er dauw by nagt.

Deze Kuſt legt Noord en Zuid, en heeft een open Zee na 't Weſten, en een ſchakel van zeer hoge Bergen, lopende langs den Oever ten Oosten, en de winden zyn 'er geſtadig Zuidelyk, gelyk ik hier voren in 't tweede Hoofdſtuk gezegd heb.

Ik heb daar ook een vergelyking gemaakt zo van de winden op de Kuſt van *Africa* op dezelfde breedte, als van de ſtand der Kuſten; dog dit onderſcheid is 'er, dat de *Kuſt-Paſſaad-winden* aan de *Americaanſche* kant verder van Land wayen, dan die van de *Americaanſche* zyde. En mogelyk ontſtaat dit verſchil uit de ongelykheid van 't Gebergte in die twee Landſtreken: want het is bekend dat de *Andes* in *America* van de hoogſte zoort van Bergen in de Wereld zyn; maar of 'er op de vaſte Kuſt van *Africa* op die zelfde breedte eenige zo hoog zyn, weet ik niet; als hebbende zulks noit gehoord, ten minſten van zodanige die in 't gezigt der Zeevarende lieden leggen.

Ik zal nu ſpreken van het weêr op de *Africaanſche* Kuſt, het welk ſchoon 't niet zo droog is als de Kuſt van *Peru*, egter komt het naaſt daar aan. Het weêr is daar zeer droog van Maart tot aan October, 't welk het droog Saizoen is.

Het regen Saizoen, 't welk van October tot Maart duurd, is gematigd, zonder dat het zo overdadig is, als in de meeſte andere plaatzen op die breedte; zulks dat men 't alleenlyk het nat Saizoen kan noemen om dat men 'er dan eenige zagte regenvlagen heeft.

Daar zyn ook eenige Donder-winden, maar niet zo veel als in andere plaatzen van *Ooſt-* of *Weſt-Indiën*, de Kuſt van *Peru* uitgezonderd. En indien de hoogte van de *Andes* de oorzaak is, dat de regte Ooſte-wind in de *Vreedzame Zee*, tot op 200. mylen van den Oever, geen plaats vind, daar de *Paſſaad-wind* nogtans binnen 40. mylen van de *Africaanſche* Kuſt waaid, zo zoude men mogen vermoeden dat die Kuſt zulke hoge Bergen niet heeft. En by aldien die *Americaanſche* Bergen de winden in hunnen loop ſtuiten, waarom zouden ze ook de Wolken niet konnen breken eer ze aan den Oever komen, en alzo de oorzaak zyn van het droog weêr aldaar? en gemerkt beide die Kuſten evenééns leggen, en de wind even-

evenéens is, waarom zoude het weêr ook niet even 't zelfde zyn; indien 't niet waar door de ongelykheid tuſſchen de Bergen dier Kuſten? Want de Ooſt-zyde van die Bergen heeft regen genoeg, gelyk men kan afnemen uit de grote Rivieren die zig van daar in de *Atlantiſche* Zee ontlaſten; waarentegen de Rivieren op de Kuſt der *Zuid-Zee* maar zeer weinig en klein zyn, zo dat ook zommige van dezelve een goed gedeelte van 't jaar gantſch wegdrogen: alhoewel ze in 't Saizoen wanneer de regens Landwaard in aan de Weſt-zyde van 't Gebergte komen, weder opzwellen, het welk omtrent February is.

Gelyk ik van de droge Kuſten geſproken heb, zo zal ik nu van de regenagtige melden. Ik zal beginnen met de Kuſt van *Guinea*, van de Kaap *Lopos* af die op een gr. ten Zuiden legt, en zo voortgaan de gantſche bogt langs en de gehele Weſt-Kuſt tot aan de Kaap *Palmas*.

Dit is een zeer natte Kuſt, onderhevig aan geweldige Donder-winden en overdadige regens, voornamelyk in July en Auguſtus, in welke Maanden daar nauwelyks een mooye dag is. Deze gantſche Kuſt legt vry digt aan den Evenaar, en nergens boven 6. of 7. graden daar van af; zulks dat men uit die nabyheid aan den Evenaar alleen zoude mogen giſſen dat het één regenagtige Kuſt is, want de meeſte plaatzen digt by de Lyn zyn zeer aan regens onderworpen, alhoewel zommige meer dan andere, ondertuſſchen mag men *Guinea* rekenen wel voor eene van de natſte plaatzen in de Wereld: Daar mogen plaatzen zyn daar de regens langer duuren, maar nergens zyn ze heviger.

En gelyk de nabyheid van de Lyn een grote reden van de natheid dier Landſtreken kan zyn, zo zoude men ook uit deszelfs gelegenheid mogen giſſen dat 'er veel regen moet wezen: Want daar is een grote Bogt Lands een weinig Benoorden de Lyn, en van daar ſtrekt het Land zig Ooſt en Weſt gelyks de Lyn uit. En deze omſtandigheden elk byzonder genomen, miſſen zelden volgens myne waarneminge, en nog minder daar ze beide t' zamen komen. Evenwel zouden 'er nog andere oorzaken konnen zyn, die deze uitwerkingen zouden mogen verhinderen, of ten minſten ſtrekken om het geweld daar van te verzagten, gelyk op zommige andere Kuſten. Ik zal nu alleenlyk melden van de Kuſt van *America* die 'er tegen over legt, tuſſchen de Noord-Kaap Benoorden den Evenaar, en de Kaap *Blanco* in *Braſiliën* op de Zuider breedte. Dit Land legt ſchier in zodanig een geſtalte als de Kuſt van *Guinea*, met dit onderſcheid nogtans, dat de eene Kuſt Bezuiden, en de andere Benoorden den Evenaar legt. Beide die Voorgebergten leggen gelyk met den Evenaar, en tusſchen hunnen afſtand van dezelve is geen groot onderſcheid; maar het on-

Digitized by Google

derſcheid beſtaat hier in, dat de eene Kuſt Weſtwaards, en de andere Ooſtwaards uitſchiet, zynde de een de Weſtelykſte hoek van 't vaſte Land van *Africa*, en de andere de Ooſtelykſte van dat van *America*. De eene Kuſt heeft alleenlyk een ſchampende wind, welke de uitwerking van twee ſtrydige winden ſchynd te zyn; en de andere Kuſt legt open voor de *Paſſaad-wind*, en is noit zonder koelte. De eerſte word ontroerd door donder-winden en hevige regens geduurende het nat Saizoen, 't welk is in May, Juny, July, Auguſtus, en September: Maar de allernatſte Maanden zyn July en Auguſtus, wanneer het als zonder ophouden regend, ook zyn April en October zomtyds wel natte Maanden

De andere Kuſt van *America*, die voor 't Ooſten, Noord-Ooſten, of Zuid-Ooſten open legt, en een vrye *Paſſaad-wind* geniet, is minder aan regen onderhevig; egter voor zo veel dezelve digt by de Lyn legt, heeft ze haar deel daar van, dog niet zo overvloedig, zo dat het by *Guinea* gantſch niet te pas komt. En dewyl de Lyn Benoorden dezelve legt, zo zyn de natte Maanden aldaar van October tot aan April, en het droog Saizoen van April tot October. Deze Saizoenen ſtrekken zig uit tot 6. of 7. graden Benoorden de Lyn, 't welk ik niet weet dat in eenig ander gedeelte der Wereld is. 't Is waar de Kaap *Lopos* in *Guinea* legt opéén graad ten Zuiden, en heeft egter 't zelfde weêr dat het overige van *Guinea* heeft, het welk Benoorden de Lyn legt.

De reden waarom de Europeërs het droog Saizoen Zomer, en het nat Winter agten, is om dat het droog Saizoen hunnen Oogſt tyd is, voornamelyk in onze Plantagien, daar wy Suiker maken; want dan zyn de rieten zo geel als Goud; 't is waar zy hebben dan weinig ſap, maar dat weinig is zeer zoet. Daar in 't tegendeel in 't nat Saizoen, ſchoon de rieten ryp zyn, zy egter zo veel Suiker, nog ook die zo goed is, niet uitleveren, al is 't dat men in 't koken meer moeite daar toe doet. Weshalven men in de Noorder Lugtſtreken, onder welke alle onze Plantagien leggen, gemeenlyk met het maken van Suiker omtrent Kerstyd begint, na dat het droog Saizoen de rieten tot een goede volkomenheid gebragt heeft. Maar in de Zuider Geweſten, gelyk als op de Kuſt van *Braſiliën*, beginnen ze in July te werken.

Daar zyn ook plaatzen op de Noorder breedte digt by de Lyn, alwaar het weêr overéénkomt met de Saizoenen in de Zuider breedte, gelyk als te *Surinamen*, alwaar ſchoon het op de Noorder breedte legt, de Saizoenen egter evenééns zyn als in de Zuider breedte: dog zulk één ander exempel als dat weet ik niet te geven. En ſchoon het droog Saizoen de tyd is om de rieten af te ſnyden, en het nat Saizoen om die te planten, egter

zyn

Digitized by Google

zyn ze niet zo bepaald dat zy geen van die beide op een ander Saizoen zouden doen; maar zy doen 't voornamelyk op hun gemak; want zy konnen op alle tyden van 't jaar planten, en dat met een goeden uitflag; inzonderheid na een gematigde regenvlaag, 't welk dikwils in het droog Saizoen gebeurd.

Maar ik zal voortgaan. Ik heb reeds gezegd dat Bayen meerder regen hebben, dan Uithoeken.

De Baai van *Campeche* is een bewys daar van, want de regens zyn daar zeer zwaar, voornamelyk in de Maanden van July en Auguſtus. Daarentegen de Kuſt van de Kaap *Catoch* tot aan de Kaap *Condecedo*, die meer voor de *Paſſaad-wind* bloot legt, heeft op verre na zo veel regen niet, als de Baai van *Campeche*.

De Baai van *Honduras* is ook zeer nat, als mede die gantſche Bogt van de Kaap *Gratia de Dios* tot aan *Carthagena* toe. Maar op de Kuſt van *Caraccos* en de Kaap *la Vela*, alwaar de winden ſnediger zyn, is het weêr gematigder. Dog in de kleine Bayen daar tuſſchen in leggende is een onderſcheid; want in de Baai van *Mericaya*, die een weinig Beooſten de Kaap *la Vela* legt, is veel meer regen, dan aan of by de Kaap.

De Baai van *Panama*, ſtrekt ook tot een bewys daar van, door de onmatige regens, inzonderheid aan de Zuid-zyde van dezelve, van de Golf van *St. Michiel* af, tot aan de Kaap van *St. Franciscus* toe. De regens zyn daar van April tot November, maar in Juny, July, en Auguſtus zyn ze 't hevigſt.

Daar zyn ook veele kleine Bayen Beweſten die van *Panama*, die haar deel aan deze natte Saizoenen hebben, gelyk als *Dulce*, de Baai *Caldera*, *Amapala*, enz. Maar Weſtwaards, daar de Kuſt gelyker en effener is, zyn de Saizoenen zo nat niet, egter zyn 'er dikwils zeer hevige Donder-winden.

In *Ooſt-Indiën* zyn ook veele Bayen daar men zeer zware regens heeft, gelyk als de Baai van *Tonquin*, die van *Siam*, de holte en Ooſt-zyde der Baai *Bengale*: maar op de Kuſt van *Coromandel*, welke de Ooſt-zyde van die Baai is, is het weêr gematigder, dewyl dat een effen, vlakke, en lage Kuſt is. Dog op de Kuſt van *Malabar*, die aan de Weſt-zyde van dat Voorgebergte is, is het Land hoog en Bergagtig, en daar heeft men geweldige regens. 't Is waar de Weſt zyde van alle vaſte Kuſten zyn natter dan de Ooſt-zyden, de Kuſten van *Peru* en *Africa* alleenlyk uitgezonderd; op de eerſte van welke men de droogte zoude konnen toeſchryven (gelyk reeds gezegd is) aan de hoogte van de *Andes*. En 't is waarſchynelyk dat het geweld der regens digt by die Bergen voornamelyk aan de Ooſt-

zyde

zyde daar van neervalt, en zelden derzelver toppen raakt, of zo zulks al gebeurd, zouden zy daar wel konnen gebroken worden, en niet verder reiken. Want onder andere aanmerkingen heb ik beſpeurd dat de Bergen meerder regen ontvangen, dan lage Landen, ik meen het laag land dat aan de Zee paald. Als by voorbeeld, de Zuid-zyde van *Jamaïca* beginnende te *Leganea*, en van daar Weſtwaards tot aan de zwarte Rivier, al het vlak Land en de Velden omtrent *St. Jago de la Vega*, de Oude Haven, en de Kreupelboſch-velden daar onder begrepen, dit alles is vlak effen Land, dat zig veele mylen lang Ooſt en Weſt uitſtrekt, hebbende de Zee ten Zuiden, en de Bergen ten Noorden.

Deze Bergen worden doorgaans eer met regen voorzien dan de lage Landen: My ſtaat voor dat de regens daar eens wel drie weken eer begonnen, dan op 't vlakke land, dat aan de Zee paald, en nogtans zag ik alle dagen zeer zwarte wolken over de Bergen hangen, en hoorde het daar Donderen, en volgens de beweging dier wolken ſchenen zy na de Zee toe te dryven; maar zy wierden of in haren loop geſtuit, of zyn weder te rug gekeerd na 't Gebergte, of hebben hun nat uitgeſtort eer zy van daar quamen, en zyn alzo verdwenen tot groot verdriet der Planters, welker Plantagien en Vee door gebrek van vogtigheid quynden. Ja deze Donder-winden zyn zo digt by geweeſt, dat 'er de Zee-winden voor hebben moeten zwigten, en een heldere wind uit de Wolken quam wayen; en evenwel verdwenen ze zonder over 't laag dor land eenige regen te ſtorten.

Ik geloof dat het gebrek van tydige regenvlagen het grootſte ongerief is dat die Landſtreek lyd, want ik heb in zommige droge jaren geweten dat het gras in de Velden verzengde en verdorde, door gebrek van regen, en dat het Vee daar door ſtorf. Ook hebben 'er de Plantagien veel door geleden: maar zulke droge Saizoenen had mén niet aan de Noord-zyde van 't Eiland, alwaar de Bergen aan de Zee leggen, of ten minſten niet verre daar af: want daar waren ze van bequame regens voorzien byna 't gantſche jaar door, ja zelfs in het droog Saizoen, omtrent de Nieuwe- of Volle-Maan. Maar dit is 'er weder af, dat de regens in het nat Saizoen zo veel te zwaarder zyn.

Belangende de Valleyen Landwaard in, die zyn aan zulke droogte niet onderhevig, als het vlakke land by de Zee, ten minſten ik heb het niet bemerkt, nog zulks ook uit andere gehoord.

Het Eiland *Pines* by *Cuba* is zulk een bekende plaats wegens regen, dat de Spanjaards op *Cuba* wonende zeggen dat het daar alle dagen 't gantſche jaar door min of meer regend. De Kapers zeggen en geloven zulks ook,

Digitized by Google

ook, want zy komen 'er dikwils; maar dewyl ik 'er zelf geweeſt ben, kan ik dit zeggen niet bekragtigen; egter is 't wel bekend dat het een zeer natte en regenagtige plaats is. Het is maar een klein Eiland van 9. of 10. mylen lang, en 3. of 4. breed; en in 't midden is een hoge ſpitze Berg die gemeenlyk bewolkt is, en de Kapers zeggen dat die Berg alle de Wolken na zig trekt; want al ziet men nergens geen Wolken omtrent, egter is deze Berg zelden of noit klaar.

Van *Gorgonia* in de *Zuid-Zee* word hetzelfde verhaald: Het is veel kleiner dan *Pines*; ik heb in myne *Reistogt rondom de Wereld* in 't VII. Hoofdſtuk daar van gemeld.

Dit Eilandtje legt omtrent 4. mylen van 't vaſte Land, maar 't Eiland *Pines* niet boven 2., en is veel groter dan dit. De vaſte Kuſt tegen over *Gorgonia* is zeer laag land, maar *Cuba* digt by *Pines* is vry hoog, en de Berg van *Pines* is veel dikker en hoger dan die van *Gorgonia*, welke egter van een luſtige hoogte is, zo dat men hem 16. of 18. mylen verre kan zien. En hoewel ik niet kan zeggen dat het daar alle dagen regend, zo weet ik egter, dat het 'er zeer veel, en ongemeen zwaar regend.

Ik ben driemaal op dat Eiland geweeſt, en heb het elke reis zeer regenagtig, en de regens zeer heftig bevonden. My heugd nog dat wanneer wy van Capitein *Sharp* geſcheiden zynde, daar weder quamen, wy eens één ketel met Schocolade over 't vuur hingen, eer wy onze Bark ſchoon maakten, en dat na dat dezelve gekookt was, en wy elk onze Calabas vol hadden, wy daar van begonden te ſlurpen, ſtaande in den regen; maar daar was niet één van ons die zyn Kelk uitdronk; want het regende met zulke grote druppels in onze Calabaſſen, dat na dat wy zo veel Schocolade en regenwater als ons luſte ingeſlurpt hadden, onze Calabaſſen nog meer dan half vol waren; ja eenige maats die by my ſtonden, zwoeren dat zy 't nat zo ſnel niet konden uitdrinken als 't daar in regende; ik voor my wierd op 't laatſt moede, en goot het gene 'er nog in myn Calabas was uit, en zo deden meeſt alle de andere.

Gelyk de Wolken gemeenlyk over de Bergen zweven, zo houden zy zig ook digt by 't Land. Ik heb iets daar van gemeld in myne *Reistogt rondom de Wereld* in 't X. Hoofdſtuk en gezegd dat wy land opdoende, gemeenlyk wolken boven 't zelve zien, ſchoon 't over al anders klaar en helder is. Dit ſtrekt dan tot bekragtiginge van 't gene ik alhier gezegd heb, dat de Bergen gemeenlyk bewolkt zyn; want hoog land zien wy 't eerſt, en dat is doorgaans wolkig. Maar nu zal ik verhalen hoe wy de wolken bevinden, wanneer wy niet verre van land zyn, 't zy langs den Oever varende, of ten anker daar voor leggende. Ik betrouw niet dat de Lezer zig zal in-

beelden, dat ik voor heb te bewyzen dat het daar noit, of ten minſten zeer weinig in Zee regend; want elk één weet het tegendeel, en ik heb reeds in dit Verhaal van de winden in 't I. Hoofdſtuk gezegd, dat 'er zeer dikwils Donder-winden in verſcheidene Zeën, inzonderheid digt by den Evenaar, en voornamelyk in de *Atlantiſche* Zee zyn. Andere Zeën zyn 'er zo veel niet van gequeld, nog ook zelfs de *Atlantiſche* Benoorden of Bezuiden de Linie, inzonderheid als men nog een mooi eind van land is. Niettemin is 't waarſchynelyk dat de Zee niet zo veel deel aan de Donderwinden heeft, als 't Land; want als men digt by land is binnen de verzengde Lugtſtreek, ziet men het dikwils op land regenen, wanneer het mooi weêr in Zee, en nauwlyks één wolk aldaar te zien is. En ſchoon men de wind van land heeft, en dat de wolken ſchynen te komen aandryven, egter drayen zy menigmaal weder na 't land, even als of ze door een Zeilſteen daar na toe getrokken wierden. 't Is waar, zomtyds dryven ze een weinig af, maar dan keren ze doorgaans weder te rugge, of verdwynen ongevoeliglyk: en dat is de oorzaak dat de Varens-gaſten, wanneer zy langs ſtrand zeilen en een Donder-buy zien aankomen, dezelve weinig agten, maar roepen, *Het Land zal ze wel opſlokken.* Egter gebeurd het zomtyds dat ze na Zee toe dryven; dog het is iets zeldzaams als ze daar eerſt ontſtaan, want gemeenlyk komen ze boven 't Land eerſt op, en dat op een zonderlinge wyze; want een klein wolkje dat boven den top eens Bergs ontſtond, heb ik menigmaal zo geweldig zien aangroeyen, dat het twee of drie dagen agter één regende: Dit heb ik zo wel in *Ooſt-* als in *Weſt-Indiën*, en in de *Zuid-* en *Noord-Zee* beſpeurd; en 't zal my niet ligt vergeten hoe menigmaal ik door zulke kleine wolken die in de nagt verſchenen, ben geſtoord geweeſt. 't Is een gebruik dat het Bootsvolk in die Gewesten op 't verdek ſlaapt, voornamelyk by de Kapers, onder welke ik deze aanmerkingen genomen heb. Op de Kapers-Schepen, inzonderheid als men ten anker legt, word 't verdek 's nagts met matten beſpreid om op te leggen: elk man heeft 'er één, zommige twee, en daar dan een kuſſen by voor 't hoofd, en een deken om te dekken, dat is al de bedding die zulk ſlag van volk van node heeft.

Ik heb dikwils myn leger geſpreid wanneer 't een ſchone avondſtond was, en ben nogtans voor dag genoodzaakt geweeſt om op te kramen, alhoewel ik anders voor geen kleintje bevreesd was. Ja dikwils ben ik en andere door 't zien van zulk een kleine wolk zo bedrogen geweeſt, dat wy denkende dat de regen haaſt over zoude zyn, gelegen hebben tot dat wy druipnat waren, en dan evenwel eindelyk nog hebben moeten opſtaan. Maar om voort te gaan.

Digitized by Google

Ik heb altoos bevonden dat wy in 't nat Saizoen 's nagts meer regen hadden dan by dag, want ſchoon het over dag helder was, egter miſte het zelden dat wy 's nagts niet een Donder-vlaag hadden. Als wy 'er by dag een hadden quam ze ſchielyk op, en ging haaſt weder weg, zo dat de rege pas een uur duurde; maar als 'er 's nagts een quam, ſchoon 'er weinig ſchyn van regen was, egter hield dezelve drie of vier uuren agter één aan, dog doorgaans was dit niet verre van den oever, ook zagen wy dan dikke wolken over 't Land, en veel donder en blixem; daar by ſcheen 't ons toe dat het daar nog zwaarder regende, dan by ons; en waarſchynelyk was 'er verder in Zee nog minder regen, want gemeenlyk zag het wy klaar dien weg uit.

VIII. HOOFDSTUK.

Van de

GETYDEN

EN

STROOMEN

Het verſchil tuſſchen de Getyden en Stromen. *Geen plaats in den Oceaan zonder* Gety. *Waar de* Getyden *'t grootſt, en waar ze 't kleinſt zyn. Van de* Getyden *in de Haven van 't Meir van* Triſt, *en in de Baai van* Campeche. *Van die tuſſchen de Kapen van* Virginiën. *De* Getyden *in de Golf van* St. Michiel, *en de Rivier van* Guiaquil *in de* Zuid-Zee. *Een misverſtand wegens een Onderaardſche gemeenſchap tuſſchen de* Noord- *en* Zuid-Zee, *onder de* Land-Engte *van* Dariën. *Van de* Getyden *op de* Gallapago's *Eilanden; by* Guam, *een*

van de Ladrones; *omtrent* Panama; *in de Golf* Dulce, *en de Rivier* Necoya: *op de Kuſt van* Peru, *in* Weſt-Indiën; *en by* Tonquin, *alwaar en by* Nieuw Holland *zy zeer ongeregeld zyn. Giſſing na de reden daar van. Van de Getyden tuſſchen de* Kaap van Goede Hoop, *en de* Roode Zee. *Van Stromen, ontſtaande uit de* Paſſaad-winden; *exempelen daar van aan* Barbados, *aan de Kaap* la Vela, Gratia Dios, *en de Kaap* Blanco *tuſſchen* Africa *en* Braſiliën. *Van de tegenſtromen. Van de Stromen in de Bayen van* Campeche *en* Mexico. *In de Golf van* Florida. *Van de* Cacuſes. *Geen vreemde zaak dat het oppervlak van 't water regt anders ſtroomd als 't gene dieper is. Van de Stromen op de Kuſt van* Angola; *Beooſten de* Kaap van Goede Hoop, *op de Kuſt van* Indiën, *Benoorden de Lyn, en in de* Zuid-Zee.

HEBBENDE aldus van de Winden en de Saizoenen des jaars onder de Verzengde Lugtſtreek gehandeld, zo zal ik nu van de Getyden en Stromen aldaar ſpreken.

DOOR Getyden verſtaa ik het vloeyen en ebben der Zee op of van een Kuſt; welke eigenſchap der Zee algemeen ſchynd te wezen, alhoewel niet net evenéens op alle Kuſten, zo ten aanzien van den tyd als de hoogte van 't water.

DOOR Stromen verſtaa ik een andere beweging der Zee, die in verſcheidene opzigten van de Getyden verſchild, zo wel in 't duuren, als in de loop.

DE Getyden zou men konnen vergelyken by de Zee en Land-winden, ten aanzien dat ze dicht by land blyven, alhoewel ze overhands vloeyen en Ebben tweemaal in 24. uuren: waarentegen de Zee-winden by dag op den Oever, en de Land-winden des nagts daar van afwayen; Egter houden zy hunne beurten alzo gezet als 't Gety: Ook zyn de Getyden en die winden niet verre van Land.

DE Stroomen zoude men konnen vergelyken by de *Kuſt-Paſſaad-winden*, dewyl zy zig wat verder van het ſtrand afhouden, en 't is waarſchynelyk dat ze door die winden gedreven worden.

't Is een algemeen geloof, voornamelyk onder de Zeevarende lieden, dat de Getyden door de Maan geregeerd worden; en dat derzelver toeneming en afneming, zo wel als de dagelykſche beweging, door die Planeet worden beſtierd, alhoewel zomtyds toevallige oorzaken in de winden de geregeldheid daar van beletten.

IN het leren van 't Stuurmanſchap is het een van deeerſte beginzelen, het Gety

Gety wel te kavelen, dat is, de tyd van 't hoog water op alle plaatzen te weten, 't welk inderdaad zeer nodig is om van alle Engelſche Stuurlieden geweten te worden, om dat de Getyden in ons Canaal geregelder zyn dan in andere deelen der Wereld.

Maar dewyl myn beſtek alleenlyk is om van Getyden binnen, of digt by de *Zonnekeerkringen* te ſpreken, zo laat ik 't verhandelen van de gene die op plaatzen digter by *Engeland* zyn, aan de zodanige over die gewoon zyn langs die Kuſt te varen, dewyl zy alleen in dat geheim kundig zyn, hebbende meer kennis door ervarenheid (de beſte leermeeſtereſſe) bekomen, dan andere.

Ik ben op geen Kuſt in de Wereld geweeſt, of het heeft 'er geebt en gevloeid, 't zy dan veel of weinig; en dit heb ik doorgaans aangemerkt, dat de grootſte inlopen van Rivieren of Meiren gemeenlyk de ſterkſte Getyden hebben. Daarentegen die Kuſten, welke minſt met Rivieren of Meiren voorzien zyn, hebben de ſlapſte Getyden, ten minſten men bemerkt ze zo niet. Alwaar wyde Rivieren of Meiren heel diep Landwaard inlopen, ſchoon daar in de Mond van zulke Rivieren of Meiren een ſterk Gety gaat, egter vloeid het 'er zo hoog niet, als in zulke plaatzen daar de Rivieren of Meiren in een eng beſtek bepaald zyn, ſchoon het Gety aan de Monden of ingangen van beide even ſterk gaat. Ook heeft men niet zulk een ſterk Gety aan of omtrent Eilanden die verre van het vaſte Land leggen, als wel op de vaſte Kuſten.

Ik zal van deze algemene aanmerkingen eerſt eenige exempelen geven, en dan tot byzondere overgaan.

De plaatzen welke ik noemen zal zyn zulke daar ik zelf geweeſt ben, en alwaar ik deze aanmerkingen heb genomen. Ik zal beginnen met het Meir van *Triſt*, in de Baai van *Campeche*.

Deze plaats is heel aanmerkelyk, om dat ze twee Monden heeft van een aanzienlyke wydte, en eene is omtrent anderhalf Engelſche myl en de andere omtrent twee wyd, eer men in een Meir komt dat zeven of agt Duitſche mylen lang, en drie wyd is. De andere Mond legt 'er 7. mylen af, en is omtrent drie Engelſche mylen wyd, en twee lang, eer hy zig in het Meir opend. Daarenboven zyn 'er nog 3. of 4. kleiner Meiren, dieper Landwaard in.

De Getyden die in alle de Meiren Vloeyen of Ebben, gaan door de twee voorgemelde Monden in en uit, waar door ze zeer ſterk lopen, zo dat de Spanjaards het groot Meir *Laguna Termina*, of 't Meir der Getyden, genoemd hebben, om dat het Gety in die twee Monden zo ſterk loopt. En alhoewel het Gety in de Monden van het Meir zo ſterk gaat,

Digitized by Google

egter ryst het niet na mate van zyne snelheid, want het grootste Gety ryst en daald niet boven 6. of 7. voet, ten zy by ongemene gevallen, als stromen of diergelyk, waar van ik hier voren gesproken heb.

In het Canaal tusschen de twee Kapen van *Virginiën*, alwaar de Getyden heel snel lopen, hebben de Vloeden en Ebben geen overéénkomst met de snelheid van 't Gety tusschen de twee Kapen. 't Is waar, daar zyn zo veel Meiren niet als te *Trist*, in de Baai van *Campeche*; maar daar zyn veele wyde Rivieren, en een menigte van kleine Kreken. Daarenboven is 'er op zommige plaatzen laag Land; 't welk door de Getyden overstroomd word, zo dat al het water 't welk met zulk een snelheid binnen de Kapen loopt, ongevoeliglyk daar verzwolgen word.

Dit zyn exempelen van sterke Getyden, veroorzaakt door grote invloeden; alwaar egter het water maar weinig ryst en valt, in vergelyking van de sterke stromen aan de Monden dier vloeden. Ik zal eenige exempelen geven van grote inwateringen, alwaar 't veel sterker ebt en vloeid, dan op de andere plaatzen, alhoewel het gety aan de Monden der inwateringen niet sneller gaat, dan op de voorgenoemde plaatzen.

Ik zal alleenlyk melden van twee Rivieren in de *Zuid-Zee*, waar van ik in myne Reistogt rondom de Wereld gewag gemaakt heb, namelyk de Golf van *St. Michaël*, en de Rivier *Guiaquil*.

In de Golf van *St. Michaël* zyn veele grote Rivieren, welke alle zig ontlasten in een Meir van twee of drie mylen wyd. Dit Meir is na de Zeekant met eenige kleine lage Eilandjes bezet, en tusschen dezelve zyn eenige Kreeken en Sleuven, waar door het gety dagelyks in het Meir, en van daar in de Rivieren, en zo weder te rug loopt, overstroomende veeltyds de gemelde Eilandjes, zo dat de toppen van de lage boomen maar boven 't water uitsteken.

De Rivieren, die in dit Meir lopen, zyn vry nauw, en ter wederzyde met style Oevers geboord, die een weinig hoger zyn, als de vloed gewoon is te komen, want by hoog water, staat het water schier met het land gelyk.

Het Meir aan den Mond der Rivieren is maar klein, en daar is geen andere weg voor het water om door te dringen, dan het Meir en de Rivieren, en daarom ryst en daalt het gety daar 18. of 20. voet.

De Rivier van *Guiaquil* komt ten dien opzigte vry na overéén met de Golf van *St. Michaël*; maar de Meiren, die 'er digt by waren, zyn groter. Het gety ryst en daalt daar 16. voet.

Ik weet van geen andere zulke plaatzen in de gehele *Zuid-Zee*, egter zyn 'er andere grote Rivieren op de Kust tusschen die plaatzen, maar gene

daar

daar van zo aanmerkelyk wegens een hoog gety. Het zwaar gety in de Golf van *St Michaël* zal buiten twyffel oorzaak gegeven hebben tot die meeeing van zommige, dat 'er een onderaardſche t'zamenloop tuſſchen de Noorder- en Zuider-Zeën is: en dat de *Land-Engte* van *Dariën* is als een brug mer gewelfde bogen, daar het gety geſtadig onder doorloopt, even als onder de brug van *Londen*. En om deze waan te meer te verſterken, zo hebben zommige gezegd, dat 'er geſtadig een wonderlyk geraas is door die onderaardſche eb en vloed, zo dat de Inwoonders der *Land-Engte* 't zelve konnen horen; en dat de Schepen, die in de Baai van *Panama* zeilen, byſter gezold en gins en weder geſlingerd worden; zomtydt (zegt men) worden ze door de koking van 't water tegen de Eilandjes geſlagen, en in een ogenblik op 't droge gelaten, of aan ſtukken geſtoten zynde, worden ze getrokken of verzwolgen als in een draaipoel, en ſtaan gereed om onder de grond door met ſtaande zeilen na de Noord-Zee gevoerd te worden. Men verteld ook dat als het gety vloeid, voornamelyk als 't water op zyn hoogſt is, dat de Eilanden in de Baai dan alle overſtroomd worden, ja zelfs het land een groot ſtuk weegs, zo dat men 'er niets van zien kon dan de toppen van de boomen. Maar zo dit waar was, dan zoude het iets vreemds zyn, dat ik, en de gene die by my waren, noit iets zulks zouden gezien of gehoord hebben. Want ik ben de *Land Engte* tweemaal gepaſſeert, en was de laatſte reys 23. dagen onderwege; en hoorde nogtans noit eenig zulk geraas onder de grond aldaar. Ik heb ook in de *Zuid-Zee*, in beide de reizen dat ik daar geweeſt ben, omtrent drie jaren gezworven, en verſcheidene maanden van dien tyd in de Baai van *Panama* geweeſt. En na dat ik van daar ging, bragten die van ons Bootsvolk welke daar bleven, nog veel langer tyd in die Baai toe; en nogtans troffen zy noit zulke miſſelyke draaikolken aan, maar vonden 't daar zo vermakelyk te zeilen, als in eenig ander gedeelte van de Wereld. Ook heb ik noit gehoord, dat iemand van de Spanjaarden of Indianen van iets zulks eenig gewag maakte, in alle den omgang die ik oit met hen gehad heb, 't welk zekerlyk zoude geſchied geweeſt zyn, indien zy iets zulks vernomen hadden, al was 't maar geweeſt om ons vervaard te maken, en van hun Kuſt af te ſchrikken.

't Is waar onze Landsman Mr. *Gage* maakt eenig gewag van zulke vreemde ſtromen in die Baai, in zyn boek, genaamd *Een nieuwe Beſchryving van Weſt-Indiën*, maar ik geloof, dat hy dat op horen zeggen heeft aangenomen, of anders dat hy Zeeziek op dat Togtje moet geweeſt zyn; want hy geeft 'er een zeer onvolkomen en kreupel verhaal van, even als of hy zelf niet verſtond, wat hy ſchreef. Ik zoude om die oorzaak alleen

leen zyn gantſche boek verwerpen, indien ik niet wiſt, dat hy opregtelyk van andere zaken geſchreven had. Maar ik agt, dat ik genoeg hier van gezegd heb, en zal daarom voortgaan.

BELANGENDE de zware Getyden welke men zegt in die Zeën te zyn, ik heb 'er eenige exempelen van gegeven, maar zy zyn niet zo groot als 'er wel verhaald word, ook Ebt en vloeid het nergens zo ſterk als in de Golf van *St. Michaël*, alwaar de lage *Mangrove*-Eilandtjes inderdaad overſtroomd worden, aan den Mond van het Meir, zo dat de toppen der Boomtjes alleenlyk boven 't water uitſteken; want die Eilanden zyn heel laag, en hebben geen hoge boomen. Maar egter worden de Eilanden aan den Mond van de Golf, eer men aan die lage Eilandtjes komt, ook bykans overſtroomd; dog zy zyn zeer laag in vergelykinge van de andere Eilanden in de Baai van *Panama*; en zeker indien de Eilanden in die Baai overſtroomd wierden, dan zoude de Stad *Panama* zelf veele ellen onder water ſtaan. Maar dit is zo verre van de waarheid, dat de *Paarl*-Eilanden, die zeer vlak en laag zyn; egter noit onderlopen. Want het Gety ryſt en daald daar niet boven 10. of 12. voet, aan de Zuidelykſte hoek daar van, die byna tegen over de Golf van *St. Michaël*, en niet boven 12. of 14. mylen daar van aflegt. En nogtaus vloeid het daar, 2. of 3. yoet meer dan by of omtrent *Panama*, of eenige plaats in de Baai; 't en zy juiſt aan de Monden der Rivieren. Zo dat dan alle die praatjes zonder grond zyn. Dog om voort te gaan.

IK heb ook bemerkt dat de Eilanden die diep in Zee leggen, zelden zulke hoge Getyden hebben, als die welke niet verre van 't vaſte Land zyn, of ook als eenige plaatzen op de vaſte Kuſt zelf: Als by voorbeeld, aan de *Gallapago's*-Eilanden, die omtrent 100. mylen van 't vaſte Land leggen, ryſt en daald het Gety niet boven anderhalf of twee voet, 't welk minder is dan op de vaſte Kuſt, want daar ryſt en daald het twee of drie voet, na dat de Kuſt min of meer intrekkingen van water heeft.

GUAM een van de *Ladrones* Eilanden geeft ook een blyk daar van; want het Gety ryſt daar niet boven twee of drie voet op zyn hoogſt. In de Baai van *Panama* houden de Getyden een geregelder koers dan op andere plaatzen op de Kuſten van *Peru* en *Mexico*, weshalven ik dezelve op zommige plaatzen in myne *Reistogt rondom de Wereld* Stroomen genoemd heb, inzonderheid by *Guatulca* op de *Mexicaanſe* Kuſt, in 't IX. Hoofdſtuk; maar 't was inderdaad een Gety 't gene ik daar een ſtroom genoemd heb, Vloeyende en Ebbende Ooſtwaards en Weſtwaards. De Getyden ryzen en dalen daar omtrent 5. voet, gelyk op de meeſten deelen der Kuſt.

Digitized by Google

TE *Reja Leja* reizen en vallen ze 8. of 10. voet.

TE *Amapulla* desgelyks 8. of 9. voet, en de vloed gaat daar na 't Oosten, en de Eb na 't Weſten.

IN de Golf van *Dulce* en de Rivier *Neycoya* ryſt het Gety 10. of 11. voet, maar op de Kuſt van *Peru* zo hoog niet, voornamelyk tuſſchen de Kaap *St. François* en de Rivier *Guiaquil*, alwaar de Vloed Zuid, en de Eb Noord loopt.

AAN 't Eiland *Plata* ryſt en valt het Gety 3. of 4. voet; maar van de Kaap *Blanco*, van 3. tot 30. gr. Zuider breedte, zyn de Getyden kleiner, en ryzen en vallen niet boven anderhalf of twee voet. De Vloed op de Kuſt gaat na 't Zuiden, en de Eb na 't Noorden.

IN al myn zwerven met de Kapers nam ik agt op het ryzen der Getyden, om dat ik zulks wetende, altoos ook wiſt waar wy beſt aan Land konden halen, en onze Schepen ſchoon maken; en 't zelve word by alle Kapers zeer wel waargenomen.

IN de meeſte plaatzen van *Weſt-Indiën* vloeid het Gety weinig meer dan in ons Canaal.

IN *Ooſt-Indiën* zyn de Getyden op de meeſte Kuſten ook maar klein, en niet zo geregeld als by ons.

DE ongeregelſte Getyden die ik daar ooit ontmoet heb zyn by *Tonquin*, op omtrent 20. graden Noorder breedte, en op de Kuſt van *Nieuw Holland* op omtrent 17. graden Zuider breedte. Op beide die plaatzen kan men het laagſte water nauwlyks beſpeuren. De Getyden van *Tonquin* zyn in 't brede beſchreven door Mr. *Davenport*, die door Mr. *James*, toen hy de Opperſte van de Engelſche Factoors aldaar was, te werk geſteld wierd, om 'er nauwkeurig agt op te ſlaan. En het gantſche verhaal daar van is te vinden in de *Philoſophiſche Verhandelingen der Koninglyke Maatſchappy*, waar toe ik den Lezer wyze.

AAN *Nieuw Holland* had ik twee Maanden tyd om op de Getyden te letten. De Vloed gaat daar Ooſt ten Noorden, en de Eb Weſt ten Zuiden, en het water ryſt en valt omtrent vyf vadem.

IN al den tyd dat wy daar lagen was de hoogſte Springvloed drie dagen na de Nieuwe- of Volle-Maan, zonder dat men eenige oorzaak in de wind of 't weêr kon beſpeuren. Ik moet bekennen dat wy 'er over verſteld ſtonden, en ſchoon zommige van ons agt daar op ſloegen in de Springvloeden, die 'er waren terwyl wy op 't zand lagen om ons Schip ſchoon te maken, gelyk ik gemeld heb in myne *Reistogt rondom de Wereld*, pag. 347. egter in die Springvloed dat wy meenden af te halen, om van daar te vertrekken, ſloegen wy 'er alle nauwer agt op dan in de vorige Vloeden, want

veele hadden 'er te voren niet op gelet: Weshalven het grootſte deel van ons volk, menende dat het een misſlag in ons was, die de vorige opmerkingen genomen hadden, het Schip in 't derde Gety na de Nieuwe-Maan dagt afgehaald te hebben; maar het wilde niet vlotten, nog ook in 't naaſtvolgende Gety, 't welk al 't volk verlegen en verbaaſt maakte; want veele vreesden dat wy 'er met het Schip noit weder zouden afgeraakt hebben; 't en ware wy 't zand weg groeven, en ons alzo een weg na de Zee baanden. Maar het zesde Gety benam ons alle onze twyffelingen, want toen rees het water zo hoog, dat het Schip driftig wierd; en dewyl wy alle gereed waren om te werken, haalden wy 't af, en egter was 't volgende Gety nog hoger, waar door wy alle verzekerd wierden dat de Getyden daar dezelfde tyd niet houden als in *Engeland*.

Dit moet ik ook zeggen, dat daar geen Rivier of Meir, nog eenige andere inwatering aan het Land digt by ons was, welke die zware Getyden kon veroorzaken; alhoewel het heel waarſchynelyk is dat de grote bogt tuſſchen *Nieuw Holland* en *Nieuw Guinea* Rivieren en Meiren heeft, die misſchien van deze zware Getyden oorzaak zyn; of anders mag 'er wel een doortogt van die Zee tuſſchen die beide plaatzen zyn, gelyk 't ook in zommige Kaarten afgetekend is: of indien 'er geen van beide is, zal 'er mogelyk een wyde en diepe Inham wezen.

Dit is te waarſchynelyker ter oorzake van de ongemene Vloed die Ooſtwaards in die gantſche Zee loopt tuſſchen *Nieuw Holland*, en de Eilanden Benoorden 't zelve; 't welk wy zeer klaar beſpeurden, toen wy digt by *Nieuw Holland* quamen. En zodanig een Gety moet noodzakelyk een groter intrekking van water hebben dan ſlegts een Rivier of Meir, en 't is te waarſchynelyker dan dit Gety een doortogt tuſſchen *Nieuw Holland* en *Nieuw Guineé*, of ten minſten een dieper Inham aldaar heeft, om dat het zig langs de vaſte Kuſt houd, en niet tuſſchen de Eilanden na 't Noorden leggende inloopt. Daarenboven ſchiet het Noordelykſt van *Nieuw Holland* byna tot aan de Linie uit, het welk tot een perk daar van aan die kant ſchynd te ſtrekken. Zulks dat men met rede vermoeden mag dat het zyne doortogt elders heeft: maar al genoeg van deze giſſing.

In de Straat van *Malacca* gaat de Vloed na 't Ooſten en de Eb na 't Weſten.

Het Gety voor de Stad *Malacca* heb ik bevonden by een Springvloed omtrent 6. voet te ryzen en te vallen; zynde in twee Springvloeden daar geweeſt, toen ik Capiteins *Minchins* Stuurman was, gelyk ik in myn togt van *Achin* na *Malacca* verhaald heb.

Aan de Ooſt-zyde van de *Africaanſche* Kuſt, tuſſchen de *Kaap van Goede*

Goede Hoop en de *Roode Zee* houd het Gety zyn geſtadige loop; de vloed gaat Zuidwaards, en de Eb Noordwaards: En by een Springvloed in de Rivieren op die Kuſt ryſt en vald het Gety 6. voet, voornamelyk in de Rivier van *Natal*, op 30. graden Zuider breedte.

Dit is my gezegd van Capitein *Rogers*, een zeer verſtandig Perzoon, die zeer wel op die Kuſt ervaren is, en nu met een Scheepje derwaards gegaan is om 'er Handel te dryven.

Hebbende dus in 't breede van de Getyden gehandeld, zo zal ik nu ook iets van de Stroomen melden.

Stroomen en Getyden verſchillen zeer veel: Want de Getyden gaan alle Etmalen tweemaal heen en weder; daarentegen lopen de Stroomen zomtyds een dag of een week, en wel langer, eenen weg, en dan miſſchien weder een anderen.

Op zommige plaatzen lopen zy 6. Maanden eenen weg, en 6. Maanden een anderen. Op andere plaatzen lopen zy omtrent de Volle-Maan één dag of twee eenen weg, en dan heel ſterk weder een anderen; waar na zy weder als voren lopen. En op eenige plaatzen lopen ze altoos een en denzelfden weg zonder te veranderen.

De kragt der Getyden voeld men doorgaans omtrent het ſtrand, waarentegen de ſtromen verder af zyn, wordende de uitwerkingen daar van niet beſpeurd aan 't ryzen of vallen van 't water, gelyk die der Getyden, welke gemeenlyk langs het ſtrand zig onthouden.

De Zeevarende lieden hebben doorgaans aangemerkt, dat in alle plaatzen daar *Paſſaad-winden* wayen, de ſtroom door dezelve gevoerd word, en zig dezelve weg beweegt als de winden; maar met geen gelyke ſnelheid op alle plaatzen; ook kan men 't niet altoos zo beſpeuren in de wyde Oceaan, als omtrent een Kuſt, en zelfs op die Kuſten is 't niet zo duidelyk te zien, 't en zy by Kapen en Voorgebergten, die verre in Zee uitſchieten; en omtrent Eilanden word men 'er de uitwerkingen meer of min gewaar, na dat ze in den weg der *Paſſaad-winden* leggen. Tot een bewys daar van dient *Barbados*, en alle de *Caribiſche* Eilanden.

De groter Eilanden als *Hispanjola*, *Jamaïca*, en *Cuba*, hebben alleenlyk eenige byzondere Kapen of Uithoeken, die voor ſtroomen bloot leggen, als de Kaap *Tiberon* of *Hispanjola*; de *Punt Pedro* en de Noord-Ooſter hoek op *Jamaïca*; de Kapen van *Cruz*, *Coriëntes*, en *Antonios* op *Cuba*. Maar van alle de Eilanden in *Weſt-Indiën* zyn 'er gene daar men de ſtromen meer gewaar word, dan *Curaſſao* en *Aruba*, en geene Ka-

Kapen aan 't vaſte Land zyn zo aanmerkelyk wegens Stroomen, als de Kaap *Roman*, die tuſſchen die twee plaatzen in Zee uitſchiet, als mede de Kapen *Coquibaco* en *la Vela* te Lywaard, leggende alle aan 't zelfde Land het welk verre voor uit ſteekt, buiten al 't ander land op die Kuſt.

Daar is zulk een uitſchietend land niet, tot dat men komt aan de Kaap *Gratia Dios*, die omtrent 260. mylen te Lywaard legt. 't Is waar, Ooſtwaards is 'er Land het welk bykans zo verre uitſchied, leggende omtrent 150. mylen daar van af, te weten het Eiland *Trinidado* en het Land daar tegen over; en daar zyn ook grote ſtroomen. Maar eerſt zal ik ſpreken van de ſtroomen tuſſchen de Kapen *la Vela* en *Gratia Dios*.

De Stroomen by de Kaap *la Vela* veranderen zelden, weshalven de Schepen die tegen de wind op laveren om dezelve te boven te komen, niet digt langs 't Land varen, maar zo diep in Zee houden, dat ze *Hispanjola* in 't gezigt krygen, en dan weder te rugge tot op 6. of 8. mylen na aan de Kaap, en niet digter. Maar in 't Saizoen van de Weſtelyke winden, het welk is van October tot Maart, treffen de Schepen dikwils Weſtelyke winden aan, die twee of drie dagen duuren, waar door zy zonder moeite Ooſtwaard aan konnen lopen.

Tusschen de Kapen *la Vela* en *Gratia de Dios*, verſchillen de ſtroomen veel van 't gene zy zyn tegen over de Kaap; en dit ſchynd te ontſtaan uit het fatzoen van 't Land, want de Oever tuſſchen de twee Kapen loopt Zuidwaards, makende een grote Baai; en die Baai verſchaft meer verſcheidenheid van winden en ſtroomen, dan eenig ander Geweſt van *Weſt-Indiën*.

In het Saizoen der Weſtelyke winden loopt de ſtroom daar geſtadig Weſtwaards, maar zomtyds ſterker dan op andere tyden. Dit bevind men omtrent 4. mylen van Land, en zo blyft het 20., 25. of 30. mylen in Zee. Maar als dan krygt men een Ooſtelyke wind; en zo 'er eenige ſtroom is, die loopt Weſtwaards, weshalven de Schepen die Weſtelyk aan moeten, 30. of 40. mylen Zeewaard in moeten lopen om een wind te krygen; of anders zo zy maar een korten weg te gaan hebben, moeten zy digt onder het ſtrand laveren, om alzo te konnen ankeren als zy willen: anders worden zy in eenen nagt wel 15. of 16. mylen Ooſtwaards gevoerd, en dat zelfs met een ſlappe Ooſtelyke koelte, gelyk het dikwils gebeurd, al is het dat 't in het Saizoen der Weſtelyke winden is.

Beoosten de Kaap *Roman* tot aan het Eiland *Trinidado*, ontmoet men alleenlyk een ſlaauwe ſtroom, die Weſtwaards loopt, 't en zy op zodanige plaatzen die 't verſt in Zee uitſchieten, gelyk als omtrent de *Teſtegos*, 't welk kleine Eilandjes zyn, leggende beneden het Eiland *Margarita*. Tuſſchen

Digitized by Google

ſchen die Eilandjes en 't vaſte Land heeft men een vry ſterke ſtroom, zo dat het moeyelyk valt Beooſten dezelve te komen: maar langs de gantſche Kuſt tuſſchen de Kaap *Roman* en de Uithoek die na de *Teſtegos* uitſchiet, kan men met de Land- en Zee-winden oplaveren.

Van daar tot aan de Ooſt-zyde van 't Eiland *Trinidado* heeft men een ongemene ſterke ſtroom.

Van het Ooſt-eind van *Trinidado* tot aan *Surinamen*, kan men 't ſchoon 'er een Ooſtelyke ſtroom gaat, met de Land- en Zee-winden opzeilen.

Van *Surinamen* kan men 't ook opvaren tot aan de Kaap *Blanco*, alhoewel men ſtroomen ontmoet die Weſtelyk lopen, uitgenomen omtrent de Volle-Maan; want dan heeft men op alle de voorgemelde Kuſten gemeenlyk Ooſtelyke ſtroomen, of ten minſten zo zy niet Ooſtelyk lopen, ze zyn ſlap en ſtaan ſtil: maar wanneer men Beooſten de Kaap *Blanco* gekomen is, aan de Noord-zyde van *Braſiliën*, daar heeft men de ſtroom tegen, en ook van daar Zuidelyk, tot aan de Kaap *St. Auguſtyn* toe.

Met dit Voorgebergte valt 'er niet te doen, want het ſchiet zo verre in Zee uit, en legt daar door zo bloot voor de Zee-winden en ſtroomen die tuſſchen *Africa* en *Braſiliën* lopen, dat het tegen alle reden is te denken, dat daar niet altoos een ſterke Noord-Weſter ſtroom zoude zyn.

Ik heb te voren gezegd, dat op alle plaatzen daar de *Paſſaad-wind* waaid, men een ſtroom vind die met de wind loopt, het welk men in de wyde Zee zo niet beſpeurd, als nader aan het ſtrand; en egter is 't waarſchynelyk dat de kragt der winden geſtadiglyk eenen weg wayende, het oppervlak des waters ook dat henen doet bewegen.

Daar uit zoude men dan mogen beſluiten dat de Zuidelyke winden op de Kuſt van *Africa*, en de regte Paſſaad tuſſchen 't zelve en *Braſiliën*, zagtelyk het oppervlak der Zee bewegen; en de Paſſaad meeſt Z. O. zynde, dryft de Zee Noordwaards, ſchampende op de Kuſt van *Braſiliën*, alwaar door 't Land geſtuit wordende, neemt zy haren loop Noordelyk na de Kaap *St Auguſtyn*: En voorby dat groot Voorgebergte vloeid zy zagter na de Kuſt van *Surinamen*, en van daar na *Weſt-Indiën*: Want voorby dat voorgebergte heeft ze meer ruimte om zig te verſpreiden, en word daar door zwakker in hare beweginge, wordende door de *Paſſaad-winden* gedreven, die Benoorden de Lyn gemeenlyk O. N. O. wayen, en de Zee na de Kuſt Weſtwaards voeren. En miſſchien is 't om die reden, dat men de ſtroomen ſterkſt bevind omtrent Uithoeken voorgemeld. Waarentegen men by *Barbados* en andere van de *Caribiſche* Eilanden maar een ſlappe ſtroom vind, die uit de geſtadigheid der *Paſſaad-winden* aldaar wayende, ſchynd

te ontſtaan, en niet uit één oorſpronkelyke ſtroom van 't Zuiden der *Atlantiſche* Zee, die gelyk ik gezegd heb voorby de Kaap *St. Auguſtyn* loopt, en vry digt langs den Oever henen ſchiet.

De Stroomen omtrent het Eiland *Trinidado*, en by *Curaſſao* en *Aruba*; en tuſſchen die plaatzen en de Kaap *Roman*, ſchynen 't zelfde te kennen te geven; als mede de ſtroomen tuſſchen de Kapen *Roman* en *La Vela*.

Van de Kaap *la Vela* lopen de ſtromen nog al Weſtwaards tot aan de de Kaap *Gratia de Dios*; maar in een regte Lyn, en niet ſchuins of ſchampende na den Oever. Maar gelyk ik te voren gezegd heb, het is een wyde Baai, en de ſtromen lopen gemeenlyk van den eenen Uithoek tot den anderen; zo dat de Bayen zelden ſtromen hebben, of zo zy 'er eenige hebben zyn 't dwarsſtromen; en zelfs die dwarsſtromen lopen van den eenen hoek na den anderen, zonder de kleine Bayen tuſſchen beiden aan te doen, en 't is ook zeer waarſchynelyk dat die dwarsſtromen welke men in deze Baai in hare Saizoenen ontmoet, na dat zy Beooſten de Kaap *la Vela* gekomen zyn, aldaar drayen, en met de ſtroom Weſtwaards lopen, gelyk een draaiſtroom in een Rivier.

Van de Kaap *Gratia de Dios* loopt de ſtroom N. W. na de Kaap *Catoch*, en gaat alzo Noordwaards tuſſchen de Kaap *Catoch* aan *Jucatan*, en de Kaap *Antonio* op *Cuba*.

In 't Canaal tuſſchen die twee Kapen vind men gemeenlyk een ſtyve ſtroom die Noordwaards loopt; en dat ongemeen ſterk volgens myne ondervindinge.

Aan de Noord-zyde van *Jucatan*, wanneer men de Baai van *Campeche* invaart, ontmoet men een ſlappe ſtroom die Weſtwaards vloeid, tot in de holte der Baai van *Mexico*; maar aan de Noord zyde dier Baai loopt de ſtroom Ooſtwaards; en 't is waarſchynelyk dat de Spanjaards van *Vera Cruz* komende, om die reden langs dien Oever houden; en 't is niet minder waarſchynelyk dat de ſtroom die te Lywaard langs de Kuſt van de Kaap *St Auguſtyn* tot aan de Kaap *Catoch* loopt, noit in de Baai van *Mexico* gaat, maar ſteeds Noordwaards buigt, tot dat zy door den Oever van *Florida* geſtuit word, en dan na 't Ooſten draaid tot digt by den Mond der Golf, en daar zig dan veréénigende met de zagte ſtroom die Benoorden *Hispanjola* en *Cuba* vloeid, met grote kragt door de Golf van *Florida* paſſeerd, die de aanmerkelykſte Golf in de Wereld is wegens hare ſtromen, om dat dezelve altoos Noordelyk loopt. Egter zyn 'er digt by de Oevers ter wederzyde van de Golf Getyden, voornamelyk aan de Kuſt *Florida*; en de Schepen mogen varen langs welke zyde zy willen, zo men van dat vaarwater kennis heeft.

Voor-

Digitized by Google

Voormaals hield men 't heel gevaarlyk één Noorder-ſtorm in deze Golf aan te treffen, en daarom was 't dat onze *Jamaïca's* Schepen om dezelve te vermyden liever Ooſtwaards aan wilden, en in het Saizoen der ſtormen tuſſchen de *Cacuſes* door paſſeerden: Deze *Cacuſes* zyn zanden leggende aan de Noord-Weſter hoek van *Hispanjola*. De gene die van *Port Royaal* op *Jamaïca* quamen hadden goede reden daar toe, want indien één Noorder-ſtorm hen in het uitlopen beliep, vorderde dezelve hunnen voortgang, waarentegen, indien ze na de Golf gegaan hadden, zy 'er door verhinderd zouden geweeſt zyn. Daarenboven wanneer een Schip in de Golf door één Noorder-ſtorm overvallen word, zo maakt de wind als dan, tegen de ſtroom wayende, een byſter onſtuimige Zee, en de Baren komen zo digt op malkanderen, dat een Schip geen ſtreek houden kan. Evenwel hebben ze onlangs begonnen, t'allen tyden van 't jaar daar door te varen; en indien zy door een Noorder-ſtorm in de Golf overvallen worden, laten zy 't voor de wind aflopen, met een klein zeil; en evenwel is de ſtroom dan al zo ſterk, of ſterker, dan op andere tyden, en dryſt hen te rug, met het Agterſteven vooruit tegen de wind en Zee aan. Want ſchoon het oppervlak der Zee zig verheft in golven die met de wind na 't Zuiden gedreven worden, egter loopt de ſtroom om laag Noordwaards. En 't is geen vreemde zaak twee verſchillende ſtromen op eene plaats en tyd te zien, te weten dat het boven water eenen weg, en het onderſte een regt andere weg loopt: want ik heb ten anker leggende, zomtyds gezien dat de kabel dus door twee verſchillende ſtromen gezwaaid wierd, wordende het onderſte gedeelte na de eene weg, en 't bovenſte na de andere gedreven. Maar het is zeker, dat in alle andere Geweſten der Wereld de ſtromen op zekere tyden van 't jaar omlopen; gelyk als in *Ooſt-Indiën*, alwaar ze een gedeelte van 't jaar van 't Ooſten na 't Weſten lopen; en 't ander gedeelte van 't Weſten na 't Ooſten: of gelyk als in *Weſt-Indiën* en *Guinea*, alwaar ze alleenlyk omtrent de Volle-Maan veranderen. Dit word gemeend van zodanige deelen der Zee die naby een kuſt zyn; egter zyn 'er ook ſterke ſtromen in den wyden Oceaan, die tegen den *Paſſaad-wind* aanlopen, maar dat is niet gemeen.

Op de Kuſt van *Guinea* loopt de ſtroom Ooſt, 't en zy by of tegens een Volle-Maan; maar Bezuiden de Lyn van *Loango* tot op 25. of 30. graden, gaat de ſtroom met de wind van 't Zuiden na 't Noorden, 't en zy omtrent de Volle-Maan.

Beoosten de *Kaap van Goede Hoop*, van 30. tot 24. graden Zuid loopt de ſtroom van May tot October O. N. O., en de winden zyn dan W. Z. W; maar van October tot May, wanneer de winden tuſſchen

O.

Digitized by Google

O. N. O. en O. Z. O. zyn, lopen de ſtromen na 't Weſten. Deze ſtromen vind men van 5. of 6. mylen tot omtrent 50. van Land. Binnen 5. mylen van Land heeft men het Gery, en geen ſtroom, en 50. mylen van den Oever zynde houd de ſtroom gantſch op, of is onbemerkbaar.

Op de Kuſt van *Indiën* Benoorden de Lyn loopt de ſtroom met de *Mouſon*, maar veranderd zo dra niet, zo dat het zomtyds wel drie weken of meer verſchild, en dan keert hy niet weder, voor dat de *Mouſon* weder de andere weg heen waaid. Als by exempel, de Weſter *Mouſon* zet zig in 't midden van April, maar de Stroom veranderd niet, voor in 't begin van May; en wanneer de Ooſter *Mouſon* zig half September zet, dan loopt de ſtroom niet om voor in October.

In de *Zuid-Zee* op de Kuſt van *Peru* gaat de ſtroom van 't Zuiden na 't Noorden, van 30. graden tot aan de Lyn, en nog 3. of 4. graden Benoorden dezelve.

Aan de *Gallapago's* Eilanden vonden wy een ſtroom die heel ſterk was, zo dat een Schip met wenden weinig daar door kon uitwinnen: Maar 't is waarſchynelyk dat de Stromen digter aan de vaſte Kuſt ſterker zyn ter oorzaak van de geſtadige Zuidelyke winden.

De aanmerkelykſte plaatzen wegens de Stromen in de *Zuid-Zee*, zyn de Kaap *St. Franciscus*, de Kaap *Paſſao*, de Kaap *St. Laurens*, en de Kaap *Blanco*: Deze laatſte heeft doorgaans zeer ſterke Stromen, gaande na 't Noord-Weſten, waar door de Schepen zeer verhinderd worden, te meer om dat het een zeer windige plaats is; zo dat de Schepen veeltyds geen Mars-zeilen konnen voeren; en dan valt het moeyelyk tegen een ſtroom op te laveren.

Van de *Mexicaanſche* Kuſt heb ik zo veel ondervindinge niet, om dat wy ons gemeenlyk binnen 't beſtek der Getyden hielden; Maar op de Kuſt van *Guatimalo* op de breedte van 12. gr. 50. min. en 31. graden, hadden wy een ſtroom die Zuid-Weſt liep, en 't is waarſchynelyk dat de ſtroom daar ook met de winden voortloopt: want gelyk hier voren is aangemerkt, de ſtromen op alle Kuſten ſchikken zig na de *Kuſt-Paſſaad-wind*.

Aldus heb ik geëindigd met het gene myne ondervindinge of 't verhaal myner Vrienden my verſchaft heeft omtrent deze nuttelyke ſtoffe van Winden, Stormen, Getyden, Stroomen, enz. Het welk ik aan de Wereld aanbied niet als een volkomen Werk, maar als een ruuw en onvolmaakt beginzel of proeve van iets dat daar na door de gene die ervarener zyn zal konnen verbeterd worden. En ik hoop dat dit dienen mag om aan anderen tot nauwkeuriger aanmerkingen aanleiding te geven.

DIT

Digitized by Google

Dit volgende is een

VERHAAL

VAN

NATAL,

Een gedeelte Van

AFRICA

Dat weinig by de Europeërs bekend is; zynde my ter hand geſteld van mynen Vriend Capitein *Rogers*, een verſtandig Man, die eenige maalen op die Kuſt is geweeſt, en weder derwaards is gegaan.

HEt Land van *Natal* beſtaat drie en een half graden breedte van 't Noorden na 't Zuiden, leggende van 31. graden 30. minuten, tot op 28. graden Zuid. Aan de Zuid-zyde grenſt een Land dat van Wilden bewoond is, die onze Engelſchen *Wilde Boſch-mannen* noemen; zy wonen in holen en Rotzen, en hebben geen andere huizen, dan die door de Natuur gemaakt zyn. Zy zyn kort van perzoon, van een tanige koleur, met gekroeſt hair: Men zegt dat ze zeer wreed zyn tegens hunne vyan-

den; hun geweer is een Boog met vergiftige Pylen. Dit volk heeft aan de Zuid-zyde tot hunne gebuuren de *Hottentotten*.

Dellagoa is een vaarbare Rivier op 28. graden Zuider breedte, palende aan de Noord-zyde. De Inwoonders langs deze Rivier houden gemeenschap met de *Portugeezen* van *Mozambique*, die hen dikwils in kleine Vaartuigen komen bezoeken, om hen Olifants-tanden af te handelen, welke daar in grote menigte zyn. Eenige Engelschen hebben daar onlangs ook geweest om tanden te kopen, inzonderheid Capitein *Freke*, die na dat hy op de Rivier *Dellagoa* was geweest, en 4. of 5. last tanden had gekogt, zyn Schip op een klip by *Madagascar* verloor. Het Land van *Natal* legt open voor de *Indiaansche* Zee na 't Ooften, maar hoe verre het zig na 't Westen uitstrekt is nog onbekend.

Dat gedeelte des Lands, 't welk aan de Zeekant paald is vlak en boschagtig, maar Landwaard in is het oneffener door de veele Bergen, die met een ongelyke hoogte boven malkanderen uitsteken. Egter zyn 'er vermakelyke Valleyen en grote vlakten tusschen beide, en 't is met Natuurlyke bosschen en Velden als geschakeerd. Ook is 'er geen gebrek aan water, want elke Berg heeft kleine Beken, die van verscheidene kanten neervloeyen; en zommige van deze komen na veele keren en bogten eindelyk t'zamen, en maken de Rivier *Natal*, die zig op 30. graden Zuider breedte in den *Oost-Indischen Oceaan* ontlast, zynde aan den Mond vry wyd, en diep genoeg voor kleine Schepen, maar aan den Ingang is een Bank die by een Springvloed niet boven 10. of 11. voet waters heeft; hoewel daar binnen diepte genoeg is. Deze Rivier is de voornaamste van het Land van *Natal*, en is onlangs door eenige Engelsche Schepen bezogt geweest, onder anderen van Capitein *Rogers* met een klein Scheepje.

Daar zyn ook stromen en Rivieren welker loop Noordelyk is, voornamelyk één van een merkelyke groote, omtrent 100. Engelsche mylen Landwaard in, lopende regt Noord.

De Bosschen bestaan uit verscheidene zoorten van boomen, van welke veele tot Timmerhoud en ander gebruik bequaam zyn, dewyl ze hoog zyn en dik. De Velden zyn bewassen met goed dik gras.

Het Land-gedierte bestaat in Leeuwen, Tygers, Olifanten, Buffels, Ossen, Herten, Verkens, Konynen, enz. Ook zyn 'er zeer veel Zeepaarden.

Buffels en Ossen worden 'er tam gehouden, maar alle de andere Dieren zyn wild.

Olifanten zyn 'er zo menigvuldig, dat ze by grote troppen van duizend

(*a*) Zie Dampiers Reistogt eerste Deel pag. 377.

zend of vyftien-honderd t'zamen gaan weyden; 's morgens en 's avonds ziet men ze in de Velden, maar op 't heetſt van den dag wyken ze in de Bosſchen, en zyn heel vreedzaam zo men hen niet ſtoord.

Herten zyn 'er ook zeer overvloedig; zyn gaan heel geruſt in de Velden onder het tamme Vee weyden, want zy worden zelden door de Inboorlingen geſtoord.

Men heeft 'er Vogelen van velerlei zoort, onder anderen ook Eenden en Taalingen, zo tamme als wilde, en een menigte van Haanen en Hennen; behalven overvloed van wild Gevogelte, by ons 't eenemaal onbekend.

Daar zyn ook Vogels zo groot als een Paauw, met mooi gekoleurde vederen; dog die zyn 'er maar weinig, en daarby heel ſchuuw.

Men heeft 'er ook andere gelyk *Corlieus* of Woulpen, dog groter; het vleeſch van deze is zeer bruin, maar nogtans zoet van ſmaak, en gezond.

De Zee en Rivieren leveren overvloed van Viſch van verſcheidenerlei zoort: Dog de Inwoonders doen weinig moeite om ze te vangen, 't en zy Schildpadden, en dat voornamelyk by nagt wanneer ze aan Land komen om hun Eyeren te leggen. Zy nemen een levendige *Zuigviſch* of *Remora*, en makende die vaſt aan twee ſnoeren, de een aan de kop, en de andere aan de ſtaart, laten zy deze Viſch in 't water neerzinken by de Schildpadden, onder de jonge of halfvolwaſſene; en wanneer ze gewaar worden dat de Viſch zig op de rug van een Schildpad heeft vaſtgemaakt (gelyk hy haaſt doet) dan trekken ze hem met den Schildpad t'zamen op. Deze manier van viſſchen is, gelyk ik verſtaan heb, aan 't Eiland *Madagascar* ook in 't gebruik.

De Inboorlingen van dit Land zyn maar van een middelbare geſtalte; dog hebben egter zeer goede leden; de koleur van hun huid is zwart, hun hair gekroeſt; hun tronien langwerpig, hun neuzen niet plat, nog hoog, maar wel gemaakt, hun tanden wit, en hun gelaat niet onbevallig.

Zy zyn heel ſnel, maar zeer luy, 't welk miſſchien is uit gebrek van verkering met anderen. Hun voornaamſte werk is de Landbouw. Zy hebben veele Stieren en Koeyen, daar ze vlytig op paſſen; want elk kend zyn eigene, ſchoon zy onder malkanderen in de Weiden lopen. Evenwel hebben ze afſchutzels digt by hunne huizen, alwaar zy ze tam maken. Zy zayen ook Koorn, en omheynen hunne Akkers, om 'er het wild zo wel als het tamme Vee uit te houden. Zy hebben *Guinées* Koorn, 't welk hen tot Brood dient, en een kleine zoort van Graan, niet groter als Moſtertzaad, waar van zy hun drank maken.

Daar zyn geen Handwerken of Ambagten in 't gebruik, maar elk maakt

voor zig zelven 't gene hy tot noodzakelykheid of cieraad behoefd, terwyl de mannen met hun eigen werk, en de vrouwen met het hare zig bezig houden.

Zy dragen maar heel weinig kleding, en die ongemeen flegt: De Mannen gaan zo te zeggen naakt, dewyl ze alleenlyk een vierkante lap van zyde-gras, of de baft van *Maho* gemaakt, en als een kort voorfchoot bewerkt, voor 't lyf dragen, aan 't boven-eind zyn twee banden, waar mede ze 't om hun middel binden, en het laagfte eind mooi met franjen voorzien zynde hangt hem tot op de kniën.

Zy hebben Bonnetten of Mutzen van *Talk* gemaakt, die 9. of 10. duim hoog zyn; daar is lang werk aan om deze Mutzen te maken, want de *Talk* moet heel zuiver gemaakt worden eer ze daar toe bequaam is. Zy ftryken eerft maar een weinig van dat fmeer teffens op het hoofd, en mengen het onder 't hair, zo dat het daar na noit weder van hun hoofden komt. Als zy ter jagt gaan, 't welk egter maar zelden gefchied, dan fnyden zy 3. of 4. duim hoogte van de top af, op dat het fatzoen te gnapper zoude mogen worden; maar 's anderendaags maken zy 't weder hoger, en zo doen zy van dag tot dag tot dat het zyn behoorlyke hoogte heeft.

Men zoude het daar voor heel belaggelyk houden, een Man te zien zonder een *Talke* Muts: Maar de jongens dragen ze niet voor dat zy tot Manbare jaren komen; en dan beginnen ze ook zo een torentje op 't hoofd te maken.

De Vrouwen hebben alleenlyk korte Rokjes, die van de middel tot op de kniën hangen. Als het regend bedekken zy haar lyf met een Koeyenhuid, die ze als een laken over de fchouderen flaan.

De gemene fpys van dit volk is Brood, van *Guinées* Koorn gemaakt, voorts Offenvleefch, Vifch, Melk, Eenden, Hoenders, Eyeren, enz. Zy drinken ook dikwils Melk voor den dorft, zomtyds als ze nog zoet is, maar doorgaans laten zy ze eerft zuur worden.

Behalven de Melk, die haar gemene drank is, maken zy een beter zoort van drank van dat Graan 't welk ik hier voren gemeld heb, om vrolyk van te zyn. En als zy op zulk een voorval t' zamen komen, verçieren de Mannen zig met hun Mutzen of kappen digt met vederen te befteken, gebruikende daar toe de langfte vederen van Hanen en Talingen, en geen andere.

Behalven deze pronk dragen zy een ftuk van een Koehuid, gemaakt als een ftaart, 't welk zy agter hun lyf vaft maken, zo dat het van den middel tot op de grond neerhangt: Deze ftrook is omtrent 6. duim breed, en ter wederzyde met yzere Ringetjes van hun eigen maakzel verçiert.

Als zy dus opgefchikt zyn, en de drank hen wat in 't hoofd gelopen is, be-

Digitized by Google

beginnen zy onder hun Muzyk vrolyk te huppelen, en ſlingeren wakker met hun ſtaarten, maar zy zyn egter zeer onnozel in hun vrolykheid.

Elk mag zo veel Wyven hebben als hy kan kopen en onderhouden, en zonder kopen zyn ze daar niet te bekomen: Ook word 'er geen andere waar dan Vrouwen gekogt of verkogt.

Jonge Meisjes worden van hun Vaders, Broeders, of Mannen die haar naaſt in den bloede beſtaan, verhandeld; en de prys word gereguleerd naar de ſchoonheid van de Vryſter.

Daar gaat geen Geld in dat Land, maar zy betalen hun Vrouwen met Koeyen: en daarom is zulk een de rykſte, die de meeſte Dogters of Zusters heeft; want die kan Vee genoeg krygen.

Zy zyn vrolyk als ze eene Vrouw ten Wyve nemen, maar de Bruid huyld den gantſchen dag van de Bruiloſt. Zy wonen t'zamen in Dorpjes, en de oudſte Man regeerd over de andere; want alle die dus byéén wonen beſtaan malkanderen in 't Maagſchap; en zyn derhalven gewillig zig aan zyne Regeringe te onderwerpen.

Zy zyn heel opregt en beleefd jegens Vreemdelingen: Dit hebben twee Engelſche Matrozen, die vyf jaren onder hen woonden, ondervonden; zy hadden hun Schip op die Kuſt verloren, en hun makkers togen na de Rivier van *Delagoa*; maar zy bleven daar tot dat Capitein *Rogers* daar by geval quam, en hen mede nam. Zy hadden de ſpraak van 't Land geleerd, en de Inboorlingen gaven hen Vrouwen en Koeyen om niet: Zy waren van al 't volk bemind, en zo ontzien dat men hun woorden als Wetten aannam: En toen zy weg gingen, huylden veele van de jongens om dat ze hen niet wilden mede nemen.

Einde van het tweede Deel.

Digitized by Google

Digitized by Google

BLADWYZER

DER

VOORNAAMSTE PLAATZEN EN ZAKEN

In het Tweede Deel.

A.

Aardwerk van *Tonquin* 43
Achin, een Ryk op 't Eiland *Sumatra* 82
Achin de Stad 88 Saizoen daar te lande 101
Achineezen baden zig gaarn 94 hun Religie 94 lyfstraffen 94 95 zyn meestendeels Slaven 96 hunne Koningin 97 en onluften wegens de verkiezinge 98
Afgoden in *Tonquin*. 39
Alarm van de *Maleyers* op *Pulo Dinding*. 119
Alcranies, lage Eilandjes 143
Areek en *Betel* 37
Armadillo, zeker Dier 175
Avantuur van *Jan Hullok*, by de Spanjaarden gevangen 137 van *Willem Wooders* 140 van den Schryver op de jagt 155 van Capitein *Serles* 168 van een Iersman door een *Alligator* gebeten 185 van Capitein *Hall*, die in 't bosch verloren raakt 191, 192

B.

't Baaden der *Achineezen* 94
Balachaun, zekere *Tonquineese* kompost 19
Bamboesslagen 55
Bandyten (verminkte) op *Pulo Way* gebannen, hunne behendigheid 95.
Barralaventa Vloot 219
Bedelaars in *Tonquin* 10
Beef-Eiland 196., 197.
Begravenis der *Tonquineezen* 36
Behendigheid om een Schip in storm dragende te maken 270
Bekvogels 180
Bengaalsche Boter 100
Bencouli, op *Sumatra* 123 't Fort aldaar 125
Bergen doorgaans bewolkt 285
Bergkooi 90
Betel 37
Boobies of Scholferts in overgrote menigte op de *Alcranies* 143
Boua, de Naam-Koning van *Tonquin* 46
Brand, hoe te *Cachoa* gebluscht 31
Bromvogeltje 177
Bugasseen, een zoort van vrybuiters in *Oost-Indien* 74
Buskruid-making 67
Byen heel klein 210 niet stekend 101
Byzitten verhuurd 35.

Digitized by Google

BLADWYZER.

C.

Cachao, de voornaamſte Stad van *Tonquin* 9, 12, 31 beſchryving der Provincie 15 ſtraaten en Gebouwen te *Cachao* 44 paalwerk aldaar
Caimanes, een Eiland 152
Cambodia, hoedanigen land 72
Cam-chain, een ſchone Oranje-appel 16
Cam-quit desgelyks een Oranje-appel 16
Campeche, een Stad in *Weſt-Indiën* 163 ingenomen 163
Capitein *Warner* door zyn Broeder vermoord 130
Caribiſche Indianen ſtrydbaar 131
Cash, klein geld te *Achin* 90
Ceyhooca, een Steedje in *Weſt-Indiën*, 216
Choua een der Koningen in *Tonquin* 47
Chineeſe Kooplieden in *Tonquin* 11
Chineeſe Wyk te *Achin* 93
Coco-pruimboomtje 166
Corlieu, zekere Vogel. 180

E.

EEnden, hoe men die in *Tonquin* vangt 18
Engelſche verlaten *Siam* 104
Evenaar, wanneer beſt te paſſeeren 228 hoe de Schepen van *Guinée* na huis kerende, die paſſeeren moeten. 230

F.

FActory der Engelſchen te *Cachao* 33
Fluitende Eenden. 180

G.

GAleyen der *Tonquineeſen* 51
Gar-viſch 182
Gewigt te *Achin* 90
Geyten binnen 4. uuren door een ſtrenge wind gedood 259
Getyden 288 ſterk by *Nieuw Holland* 293
Goudmynen van *Achin* 91
Grote drinker zuipt 3 ſtoop *Punch* in een teug uit 159
Guinée waarom meer aan regen onderhevig dan *Braſilien* 281, 282.

H.

HAgediſſen, zeer groot 166
Harmatans, zeer zonderlinge felle en doordringende winden op de Kuſt van *Guinée* 258
Hean, een Stad in *Tonquin* 10 't Paleis van den Franſchen Biſſchop aldaar. 64
Heetſte Geweſten digtſt by de *Zonnekeerkringen* 22 de rede daar van, 23
Hippopotamus 203
Hitte, zeer zwaar in 't Fort *St. George* 257 en in *Perſiën* 258
Holle Rots op *Jamaïca* door Buskruid doorganklyk gemaakt 131
Honde vleeſch te *Cachao* ter markt gebragt 21
Hongersnood in *Tonquin* 26
Houtmyt by de Begraavenis der Groten in *Tonquin* 36 en 54

kers-

Digitized by Google

BLADWYZER.

I.

IErsman van een *Alligator* gebeten 185
Indianen ongewillig om in den regen te vegten 120
Indianen in de Spaanſche plaatzen in *Weſt-Indiën* 210 hun drank en kleding 210 hun Huwelyken en Kerken &c. 211

J.

JAgt op Oſſen en Verkens 155
Jeſuiten in *Tonquin* 41
Jihor een land op *Malacca* 4 deszelfs Inwoonders, en hunne Vaartuigen 4

K.

KAap *Catoch* 133
Kinderen by de *Tonquineezen* door hongersnood verkogt 26
Kattevleeſch te *Cachao* ter markt gebragt 21
Klokken te *Cachao* gegoten 70
Koningen van *Tonquin* 46
Koninginne van *Achin* 97
Koop en verkoop van Wyven 35
Koophandel in *Tonquin* 70
Koopvrouwen van *Tonquin* 36
Krengkrayen 178
Krokkodillen 154, 184.
Kuſt-Paſſaad-wind (geſtadige) 232, veranderlyke 236

L.

LAkwerk in *Tonquin* 42
Landwinden 243 wanneer ze komen en weg gaan 244 zyn op *Jamaïca* ook in 't midden van 't Eiland 245 by Kapen en uithoeken ſterkſt 245
Land- en Zee-winden te gelyk dienſtig om na een plaats te zeilen 241 252.
Lascars, Indiaanſche Matrozen 78
Lichea, zekere Indiaanſche Vrugt 16
Luiaard, een zeer traag viervoetig Dier 174
Lyfſtraffen in *Tonquin* 54, 55 te *Achin* op *Sumatra* 94, 95
Lykmaaltyd by de *Tonquineezen* als 'er iemand van de Groten ſterft 36, 62

M.

MAkelaars te *Achin* 92
Malacca, de Stad en 't Fort 110
Koophandel aldaar 111
Maleyers doodden Capitein *Johnſon*, 78 en beſtormen zyn Schip, dog worden moedig afgeſlagen 78
Manati of Zeekoei 207
Mandaryns, de Grooten in *Tonquin* 55
Mangaſtang, een lekkere Vrugt 83
Mangrove-boomen 44
Markten in *Tonquin* 20, 21
Meerkatten, hunne potzen 173
Mieren 177
Miereneeter, een viervoetig Dier 174
Miſſionariſſen Ziet *Zendelingen*
Moerbeziëboomen in *Tonquin* 17
Mouſons 239 't gerief derzelver om van de eene plaats na de andere te reizen 240

Digitized by Google

Munjac, een zoort van pik door de Zee opgespoeld 222
Munt te *Achin* 90, 91
Mutzen van *Talk* 302

N.

Natal op de Kust van *Africa* 301 dragt en gewoonten derzelver Inwoonderen 304, 305
Nesten der subtyle Hanssen 179
Noorderstormen in de Baai van *Mexico* 268 Voorteken daar van 269 Spanjaards konnen in zulk een storm zo wel niet zeilen als de Engelschen 270
Nuke Mum, zekere *Tonquinese* saus 19
Nyl oorzaak van hare overstroming 24

O.

Olifantsvleesch, een hooggeagte spys by de *Tonquineezen* 21
One bush-Key, een Eilandje 138
Ontdekking van Nieuw land 90
Onthoofding in *Tonquin* 55
Oorlogsmannen zekere Vogels 143 hun zonderlinge manier, als zy oud zyn, om hun aas te bekomen 13
Opium, een goede Waar by de *Maleyers* 113
Orkaan te *Antego* 272
Ossenhuiden, hoe gedroogd 296
Ossenjagt 189 200, 155 188
Ossenjagt der Spanjaarden 199

P.

Paalwerk te *Cachao* 34 Paardevlees te *Cachao* ter markt gebragt 21
Pagoden in *Tonquin* 39, 62
Paleis des Konings van *Tonquin* 33
Passaadwind (algemene) 226 gestadige Kust-passaadwind 233 veranderlyke Kust-passaadwind 236
Pecary, een zoort van Verkens 47
Pellikaan 181
Peper-handel door de Hollanders voor henzelven gehouden 112
Peper-handel doet de Engelschen zig te *Bencouli* neêrslaan 124
Pines, een Eiland 153, 154 ongemeen nat 268
Portugeezen, hunne op- en ondergang in *Oost-Indien* 110
Priesters in *Tonquin* 39
Proef van bitter water te drinken op vermoeden van Overspel 57
Pulo Dinding, in 't Fort daar op, door de Hollanders bezet 117, 118 van eetwaren onvoorzien 119 geallarmeerd door de *Maleyers* 119

Q.

Quinam, een Stad op de Kust van *Cochinchina* 5

R.

Ray, een platte Visch 182, 183 Regen ongemeen zwaar 285 in 't nat Saizoen zwaarder by dag dan by nagt 286
Rottingkabels 114

Sai-

Digitized by Google

S.

Saizoen te *Achin* 102 in de Baai van *Campeche* 170 nat en droge Saizoenen 278
Salpeterige aarde 134
Schipbreuken van Capitein *Long* 150
Schipbreukelingen door *Indianen* tot Slaven gemaakt 5, 6
Schryver dezer Voyagie, *William Dampier*, vertrekt van *Achin* na *Tonquin* pag. 3 komt op de Kuſt van *Tonquin* 7 komt te *Hean* 11 te *Cachao* 12 Word op Kikvorſchen te gaſt genoot 38. Keert weder na de Schepen 59 Zyne tweede reize na *Cachao* 62. Zyne avantuurlyke ontmoeting op 't zien van eetwaren tot een Lykſtaatſie behorende, alwaar hy wakker afgeroſt word 62 en 63. Komt te *Hean* in 't Paleis van den Franſchen Biſſchop 64. Zyn geſprek met een Franſchen Prieſter 64 maakt Buskruid 67. Vertrekt van *Hean*, en komt te *Cachao* 68. Gaat weder na de Schepen 69. Vertrekt van *Tonquin* 72. Komt te *Malacca* 75. Vertrekt van daar 81, en komt te *Achin* op *Sumatra* 82. Raakt zyne Buikloop door baaden quyt 101. Word voor Stuurman aangenomen 103. Vertrekt na *Malacca* 105. Is in gevaar van Schipbreuk 106. Vertrekt weder van *Malacca* 115. Komt te *Achin* 122. Vertrekt voor 't laatſt van daar, en komt aan 't Fort *St. George* 122, en van daar na *Bencouli* op *Sumatra* 123, van waar hy na *Engeland* vertrekt 126. Zyne eerſte Togt ter Zee 128. Zyne Togt na *Weſt-Indien* 129. Komt aan *Jamaïca* 131. Begeeft zig van daar na de Baai van *Campeche* 132. Komt aldaar aan by de Houthakkers 139. Gaat van daar weder t' zeil na *Jamaïca* 140. Gaat op 't Eiland *Pines* ter jagt, en zyn avantuur aldaar 156. komt weder te *Port-Royaal* op *Jamaïca*, 159. Vaart andermaal na de Baai van *Campeche*, en komt aldaar aan 161. Begeeft zig onder de Verwhouthakkers 188. Raakt op de jagt verloren 189. Krygt wormen in zyn been 193. Word door een ſtorm van de plaats daar hy was verdreven, 195. Is in perykel van een *Alligator* 201. Begeeft zig weder aan 't Houthakken 222. Vertrekt na *Engeland* 223
Slapen onder den bloten Hemel gevaarlyk 254
Slaven, zeer menigvuldig in *Achin* 96
Slangen 175
Spaanſche Soldaten aan de Kaap *Corriëntes* zeer roofzugtig 153
Speelzugt der *Tonquineezen* 29
Spinnekoppen, ongemeen groot 176
Springhanen, zeer groot in *Tonquin* 18
Squasje, een viervoetig Dier 173
Stokjes waar mede de *Tonquineezen* eeten 58
Storm 195
Storm in de Baai van *Campeche* ongemeen zwaar 371. Te *Antego* 272
Stormen, hevig binnen de *Zonnekeerkringen* 268

Digitized by Google

Straat van *Malacca* 75
Straffen by de *Tonquineezen* 54 55 by de *Achinezen* 94, 95
Stroomen 295
Subtyle Hanſſen, Vogels makende zeer zonderlinge neſten 179
Summaſento's winden 254
Suikermaken, de beſte tyd daar van 282

T.

TAlke Mutzen van de Indianen op *Natal* gedragen 304
Tarpom een grote ſchubbige Viſch 135
Terpentyn in plaats van pik gebruikt 43
Terreno's, zekere winden op de Kuſt van *Coromandel* 257
Tonquin in *Ooſt-Indiën*, de Baai deszelfs 6 beſchryving van dat land 13, 14 't Saizoen aldaar 22 hongersnood aldaar 26 armoede 27 de Dorpen aldaar met Dyken en diepe ſlooten omringd 30
Tonquinezen, vallen wat handgaauw 10 hunne zonderlinge manier van Eenden te vangen 18 eeten Springhanen 19, hun manier van viſchvangen 19 hun Markten 19 toebereiding van ſpys 21 Eeten Paarden, Olifants, Honden, en Katten-vleeſch 21 verkopen hun Kinderen door hongersnood 26 hun gedaante en geſtalte 28 zwarte tanden hen çieraad 28 hun ſpeelzugt 29 hun kleding 30 hun huizen en huisraad 30 hun voorzorg tegen brand 31 hun koop van Wyven 35 Lykſtaatſie der Groten 36 en 62 Jaarlykſche Feeſten 36 hun onthaal met *Betel* 37, 38 hun Afgoden 39 *Pagoden* en Prieſters 39, hun Taal 41 ſchoolen, ſchrift, en handwerken 41 Lakwerk 42 Aardwerk 43 Koophandel 45 hun Koningen 46 Soldaten 48 Wapenhandel 49 Frontier-Wagten 51 Scheepsmagt 51 Roeyers 52 Toeruſting der Galeyen 52 Hun Wagt 53 Regt en Lyf ſtraffen 54 en 55 Lubbing 56 Hun eed van getrouwigheid 57 manier van met ſtokjes te eeten 58 Koophandel, 70 *Tonquinſe* Juffers, brave Koop-Vrouwen 35
Tortelduiven 178
Triſt, een Eiland daar Verwhout groeid 158, 166
Tygerkat 175
Typhones, zekere Stormwinden in *Ooſt-Indiën* 25, 26, 276.

V.

VEgt-dood der *Achineze* Edelen 96
Vellen van Zeehonden in plaats van Vaartuigen gebruikt 251
Vera Cruz, een Stad in de Baai van *Mexico* 218, 219
Verw-hout, hoe by de Engelſch bekend 164 verſcheidene zoorten van 't zelve 171, 172
Verw-houthakkers in de Baai van *Campeche* 139 hun levens manier 186
Verwhout-handel, oorſprong derzelve, 164 zeer voordelig voor *Engeland*, 222
Verhuizing der Indianen 197
Verkiezing eener nieuwe Koninginne van *Achin*, en onluſte deswege 98
Verſch Water in Zee 107
Villa Moſa een Steedje in *Weſt-Indiën* 208 Vis-

Digitized by Google

Visschers van *Achin* 89
Visschvangst der *Tonquineezen* 20
Vliegende Praauwen 89
Vloeden onder de Verzengde Lugtstreek 24
Voorteken van een Noorderstorm 269, van een Zuiderstorm 271 van een Orkaan 274
Vrouwen voor Koeyen verkogt 404

W.

WAgthuisjes der Spanjaarden in *West-Indiën* 136
Watermven 181
William Dampier, ziet *Schryver* dezer Voyagie
Winden, hoe die zyn in de Indische Oceaan, en in de *Zuid-Zee* 229 omtrent *Angola* en de *Zuid-Zee* evenéens, als mede by *Mexico* en *Guinée* 233 belaglyk bygeloof daar omtrent 246 Winden die alleenlyk op zommige Kusten, en in eenige byzondere Saizoenen van 't Jaar wayen 254 zeer felle winden op de Kust van *Carthagena* 255
Wisselaarsters te *Achin* 90
Wonderlyke vertelling van een onderaardsche Eb en Vloed 290
Wormen in de benen groeyende 193
Wyven gekogt en verkogt 35

Z.

ZAnd van den Oever van Kaap *Blanke* in *Guinea* wayende 233
Zeegevegt met de Spanjaarden 221
Zeepaard 204
Zeerovers in schyn 60
Zeerovers, (*Chineese*) 73 door de Engelschen overweldigt 73, 74
Zeewinden 243 wanneer en hoe dezelve aan *Jamaïca* opkomen 244 ongemeen sterk 245
Zendelingen der Roomsgezinden in *Tonquin* 66 hun manier om de Indianen te bekeren 66
Zonderlinge genezing 194
Zout, hoe bewaard 161
Zoutpannen 161
Zuiderstormen, een zoort van Orkanen, 271

Digitized by Google

Digitized by Google

NIEUWE REISTOGT
RONDOM DE
WEREL D,

Behelzende ééne Reis na Nieuw-Holland gedaan in het Jaar 1699.

Waar in begrepen zyn

De *Canariſche* Eilanden, de Eilanden van *Mayo* en *St. Jago*. De *Allerheiligen Baay* met de *Schanſen* en de Stad *Bahia* in *Brazilien*: De Kaap *Salvador*; De *Winden* op de *Braziliaanſche Kuſt*; De *Abrohlos* ondiepten. Een Tafel der *Variatien* op deeze Togt. Ontmoetingen by de *Kaap de Goede Hoop*. De Cours na *Nieuw-Holland*. *Sjarks Baay*; De Eilanden en Kuſt van *Nieuw-Holland*.

MITSGADERS

De Inwoonders, Manieren, Gewoontens, Koophandel; Havens, Landsdouw, Beeſten, Vogels, Viſſchen, Boomen, Planten *en* Vruchten.

In 't Engelſch beſchreeven door

WILLIAM DAMPIER,

ACAD. LUGD. BAT. HER.

En daar uit vertaald door

W. SEWEL.

Met naauwkeurige Landkaarten en kopere Platen verciert.

DERDE DEEL.

TE NYMEGEN,
By ISAAC VAN CAMPEN, Boekdrukker en Boekverkoper
naaſt het Stadhuis, *M. DCC. LXXII.*

Digitized by Google

Digitized by Google

VOORREEDEN

DAt de twee vorige Deelen myner Reistogten zo gunſtig by de Wereld zyn ontvangen, geeft my reden te hopen, dat onaangezien de tegenwerpingen welke door vooringenomene Perzonen tegen my op de baan gebragt zyn, dit Derde Deel ook niet onaangenaam zal wezen by onzydige Lezers, die nieuwsgierig zyn, om de natuur der Inwooneren, Dieren, Planten, en Landsdouwen, dier afgelegene Landen, welke zelden of noit door de Europeërs zyn bezogt, te weten.

't Is meeſt altoos het lot der gener, die nieuwe Ontdekkingen gedaan hebben, geweeſt, dat 'er veragtelyk van hen geſproken is, door zulke, die of geen ware bezeffing van de ondekte zaken hadden, of eenig vooroordeel hadden opgevat tegen de Perzonen door wien de ontdekking geſchiedde. 't Zou derhalve te vergeefs wezen, dat ik verwagten zoude de berisping te zullen ontgaan, of een beter onthaal te genieten, dan aanzienlyker Perzonen genoten hebben. Dog hier van ben ik by my zelven bewuſt, dat de zaken zelfs door my op deze Togt ontdekt, wel onderzoekens waardig zyn, als zynde de wonderbare werken Gods in andere Geweſten der Wereld. En hoe onbequaam ik ook in andere opzigten zoude mogen zyn, nogtans heb ik een getrouw verhaal gegeven, en heb eenige dingen ontdekt, die aan bequamer Perzonen, na my, gelegenheid tot verder naſpeuringe mogen geven.

't Is my van zommige voor de ſchenen geworpen, dat myne Beſchryvingen van zaken ſchraal en mager, en niet met verſchiet van vermakelyke en behagelyke ſtoffen opgevuld zyn. Hoe verre dit waar is, mag de Wereld oordelen. Maar indien ik anders zorgvuldig geweeſt ben om niet dan waaragtige Verhalen en Beſchryvingen van zaken te geven, (gelyk ik zeker weet dat ik gedaan hebbe;) en indien myne Beſchryvingen zodanig zyn, dat ze niet alleen dienſtig zyn voor my zelven, (t welk ik reeds in een grote mate ondervonden heb,) maar ook voor andere in toekomende Togten zullen konnen dienſtig wezen, en genoegen geven aan zulke Lezers t' huis, die meer gevallen hebben in een eenvoudig na auwkeurig verhaal van de ware Natuur en toeſtand van zaken, dan in eene çierlyke en opgepronkte vertelling, zo hoop ik dat de gebreken, die 'er in mynen Styl zyn, verſchoning vinden zullen.

Etlyke hebben my beſchuldigd, dat ik uit de Journalen *van andere veele zaken ontleend hebbe; als mede dat ik zelf de Autheur niet ben van 't gene ik ſchryf; maar dat ik dingen uitgeve, die andere hebben opgeſteld. Op het eerſte, verzeker ik mynen* Lezer, *dat ik niets van iemand ontleend hebbe, zonder zynen naam te melden, uitgenomen eenige byzondere aanmerkingen van Perzonen die niet begeerden genoemd te wezen; en dat heb ik altoos in myne Boeken onderſcheiden van 't gene ik als myne eigene ondervindingen verhaal. En belangende 't laatſte, 't is 'er zo verre van daan dat ik 't een verkleining van my agt, wanneer het gene ik beſchreven heb door eenige myner Vrienden nagezien en verbeterd word, dat zelf de vermaardſte Schryvers zig zulks niet ſchamen, maar het als een voordeel aanmerken.*

Eindelyk zyn 'er ook die myne Verhalen veragten, als of 't een gemaklyk werk van weinig belang was, te doen dat ik gedaan heb, namelyk de Kuſten van onbekende Landen aan te doen, en eenige korte en volkomene aanmerkingen te maken omtrent het gene dat digt by het ſtrand is. Maar die ervarenheid in diergelyke zaken heeft, of de dingen onpartydig beſchouwd, zal van een ander gevoelen zyn. En iemand die weet hoe agterlyk en wederſpannig de Bootsluiden veeltyds zyn op lange Togten, wanneer zy niet weten waar ze gaan, hoe onkundig zy zyn van de aard der Winden, en het veranderen der Saizoenen en Mouſons, *en hoe weinig de Officieren zelfs doorgaans bedreven zyn in de verandering van de* Naald *en het gebruik van 't* Azimuth *Compas; behalve alle toevallen van buiten in vreemde en onbekende Zeën: Iemand zeg ik, die van alle zulke zwarigheden kennis heeft, zal geen reden van mishagen vinden in de ontdekkingen, en aanmerkingen door my gemaakt.*

Dus veel vond ik nodig t' myner verdediging vooraf te zeggen, tegen de tegenwerpingen welke myne vorige Werken ontmoet hebben. 't Volgende is alleenlyk ten opzigt dezer tegenwoordige Reistogt.

Om myne koers in deze Togt te beter te begrypen, heb ik 'er een Kaartje *bygevoegd, met een getuttelde* Lyn *wat weg ik geduurende de gantſche Reize gehouden heb: En dewyl ik in myn Schip een Perzoon had die de* Tekenkonſt *verſtond, heb ik niet alleen een Afteekening van veele Kuſten doen nemen, maar ook eenige zonderlinge Vogels, Viſſchen,*

Ce-

Digitized by Google

Gewaſſen, enz., waar van in dit Verhaal gemeld word, laten aftekenen, en in 't koper brengen, op dat de Lezer *een beter begryp daar af zoude konnen hebben. De Gewaſſen zelfs heb ik* Dr. Woodward *ter hand geſteld.*

Ik heb nog meer Afbeeldingen, die by dit tegenwoordig Werkje niet konnen gevoegd worden; om dat ik genoodzaakt zynde my tot een andere Togt te vervaardigen, myn Verhaal niet verder heb konnen uitſtrekken, dan tot myn vertrek van de Kuſt van Nieuw Holland. *Maar zo 't God beliefd dat ik behouden wederkere, meen ik myn Verhaal daar van te vervolgen tot aan het verongelukken van myn Schip by 't Eiland Ascenſion.*

BERIGT

AAN DEN

BOEKBINDER,

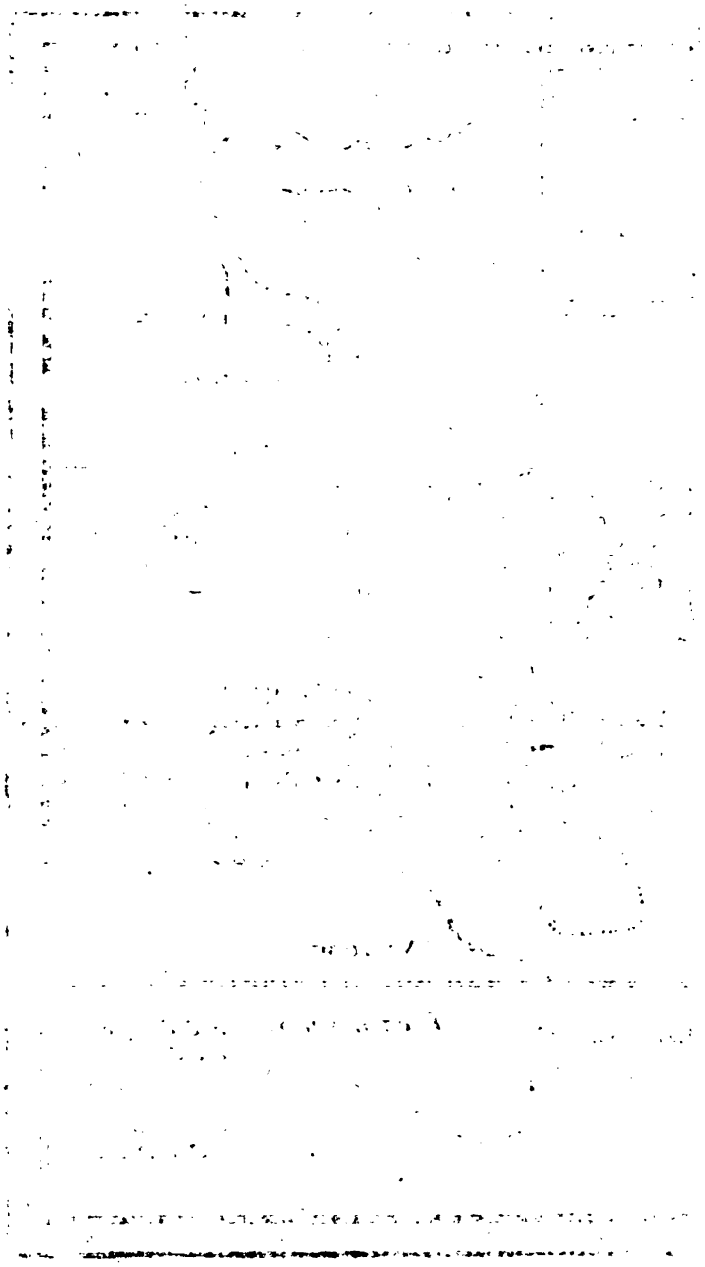
Om de Plaaten in het Derde Deel te voegen.

PLAAT		PAG
XXIX.	- - - - - -	1.
XXX.	- - - - - -	2.
XXXI.	- - - - - -	9.
XXXII.	- - - - - -	22.
XXXIII.	- - - - - -	45.
XXXIV.	- - - - - -	59.
XXXV.	- - - - - -	62.
XXXVI. tot XL.	- - - - -	77.
XLI. tot XLIII.	- - - - -	80.

NIEU-

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Capt. DAMPIERS
Nieuwe Reys togt na
NIEUW HOLLAND &c
int Jaar 1699 etc.
EUROPA
POLEN
DUYTSLAND
MOSCOVIE
TARTARIE
Irland
England
Holland
Vranckryk
Spanjen
Portugal
Italie
Grecia
TURKYE
MEDITERRANIEN
P. Euxin
GEORGIA
Caspise See
PERSIA
MOGOL
INDIA
CHINA
IAPAN
Straat van Diemen
Tropicus van Cancer
Wester Eylanden
Canarische Eylanden
Fez
BARBARIA
Maroco
Bileduligerid
Nun
Barca
Egypte
Syria
ARABIA
Ormus
Indus R.
Ganges R.
Kiam R.
Mean R.
Lizard
Danube R.
Don R.
Wolga R.
Chingal R.
Straat van Anian
C. Blanco
Libia
Genhoa
AFRICA
C. Verde Eylanden
Senegal R.
Niger R.
GUINEA
Benin
Nubia
Abissina
Anjan
Sacatra
Arabise See
Roode See
Malabar
Coromandel
Bay van Bengale
Pegu
Siam
Cochin
Tonquin
Formosa
Ladrone Eylanden
Luconia
Philipines
Comorin
Ceylon
Maldiva
Molukse Eylanden
Borneo
Celebes
Gilolo
Outwaard
Linie Æquinoctial
ETHIOPIA
OCEANUS ORIENTALIS
Congo
R. Zaire
Zanguebar
Angola
Quiloa
Madagascar
Sumatra I.
Straat van Sunda
Batam
Iava
Wederom Reyze
Tymor
N. Guinea
N. Britt.
Dampiers Passagie
Penbrok I.
AMERICA
Brasil
C. St. Augustin
Bahia de todos los Santos
Trinidada
Ascension
St. Helena
Monomo
Tapa
Natal
Tropicus van Capricornus
Vuyt Reyze
Wederom Reyze
Sharks Bay
NIEUW HOLLAND
Tristan de Cunha
De Kaap van Goede Hoop
a. C. George.
b. C. Orford.
c. P. Montague
d. C. Ann
e. C. Glocester
f. St. G. Rooks. I.

NIEUWE REISTOGT
RONDOM DE
WERELD.

Een Togt na 't Zuid-Land.

I. HOOFDSTUK.

Des Schryvers vertrek uit Duins *Waarſchouwing voor de genen, die in 't Canaal varen. Zyne komſt aan de* Canariſche Eilanden. Santa Cruz *op* Teneriffe. *De Reede en Stad, en een Spaanſch Wrak. De Stad* Laguna, *'t Meir en Land. De Stad* Oratavia *en de Reede. Van de Wynen en de andere Waaren van* Teneriffe; *en de Stadvoogden van* Laguna *en* St. Cruz. *Van de Winden in die Zeën. Des Schryvers komſt aan* Mayo, *en van de Eilanden van* Cabo Verde. *Deszelfs Zoutpannen, vergeleken met die van Zout* Tortuga. *Deszelfs Zouthandel, Gewaſſen, Zydekattoenen, enz. Deszelfs Landsdouw, Dorpen, Gevogelte, Beeſten en Viſch. Van de Zee-Schildpadden in 't nat Saizoen. Van de Inboorlingen, hunnen handel, en hoe zy zig geneeren. Des Schryvers komſt aan 't Eiland* St. Jago. *Van de Inwoners en hunne Waaren. Van de Vlaa-appel, en de* Papa. *De Reede van* St. Jago: *'t Eiland* Fogo.

IK zeilde uit *Duins* 's morgens vroeg, op Zaturdag den 14. January 1699., met een brave wind, met 's Konings Schip de *Roe-buk*, voerende 12. ſtukken en 50. koppen, met voorraad voor 20. maanden. Wy hadden verſcheidene van 's Konings Schepen in ons gezelſchap, die na *Spithead* en *Plymouth* zeilden. Tegens den middag bevonden wy ons voor *Dungeneſs*. Dien avond ſcheidden wy van de andere Schepen, en

liepen 't Canaal af, maar waren den volgende morgen digter aan de Franſche Kuſt dan wy gemeend hadden, zynde Kaap *la Hogue* Z. O. ten O. 6. mylen van ons. Daar waren vele andere Schepen, zommige nader, zommige verder van de Franſche Kuſt, welke alle digter daar aan gekomen ſchenen, dan zy gemeend hadden. Myn Opperſtuurman, die t'in 't eerſt wat moeide, was niet qualyk te vreede, toen hy zag, dat hy gezelſchap in zyn misſlag had, die, zo ik verſtaan heb, zeer gemeen is, en rampſpoedig voor vele Schepen. De oorzaak daar van is, dat men niets toegeeft voor de verandering zedert het maken der Kaarten, welke Capitein *Haley* getoond heeft zeer aanmerkelyk te zyn. De Lezer kan zyn berigt (*a*) nazien, 't welk hy op een vel papier uitgegeven heeft, eigentlyk tot waarſchouwing der zodanigen, die 't Canaal op en af varen. Om dat myne ervarenheid my de nuttigheid dezer waarſchouwing getoond heeft, heb ik aan 't gemeen wat meer kenniſſe hier af willen geven.

Een misſlag aangemerkt

Om den Lezer niet laſtig te vallen met ieder dag koers, nogte met weêr en wind, (uitgenomen in de Geweſten verder afgelegen, daar 't van meerder dienſt zou konnen zyn;) wy zeilden van Kaap *la Hogue*, en bereikten dien namiddag ten 5. uuren de *Start*; het welk 't laatſte land zynde dat wy van Engeland zagen, zo rekenden wy ons vertrek van daar, alhoewel wy 't liever van de *Lizard* mogten gerekend hebben, indien 't miſtig weêr ons toegelaten had het te zien.

Het eerſte land, dat wy zagen, na dat wy uit het Canaal waren, was de Kaap *Finiſterre*, welke wy op den 9. bezeilden, en op den 28. kregen wy *Loncerota*, en de *Canariſche Eilanden* in 't gezigt, van 't welk en van *Allegrance*, een ander dier Eilanden, uit de nevengaande Print te zien is, hoe die zig op twee verſcheidene afſtanden opdeden.

Kaap Finiſterre, Lancerota, Allegrance

Wy zeilden nu na 't Eiland *Teneriffe*, alwaar ik voorhad wat Wyn en Brandewyn tot myne togt in te nemen. Op Zondag 's namiddags ten half drie quamen wy tegen over 't Eiland, en liepen toen met alle onze zeilen voort tot 5. uuren, wanneer de Noord-Ooſter hoek van 't Eiland W. Z. W. 7. mylen van ons lag. Maar dewyl wy 'er toen nog zo verre af waren, dat ik niet verwagten kon, dat wy voor den nagt zouden binnen komen, leyden wy 't by tot den volgenden morgen, overleggende ondertuſſchen of wy zouden inlopen te *Santa Cruz*, of te *Oratavia*, waar van 't één legt Beooſten, en 't ander Beweſten het Eiland, het welk zig Z. en N. uitſtrekt; zynde deze de voornaamſte Havens ter wederzyde. Ik koos dan *Santa Cruz* als de beſte Haven, voornamelyk in dit gety van 't jaar, en

Teneriffe

(*a*) Een Berigt voor zulke die 't Canaal op en af varen. Te bekomen te Londen by *S: Smith*, op St. Pauls Kerkhof.

Digitized by Google

N°. 1.

t Eyland Allegrance *op een afstand van ontrent 12 mylen .*

t Eyland Lancerota *Vertoont zich dus op een afstand van 17 mylen*

N°. 2

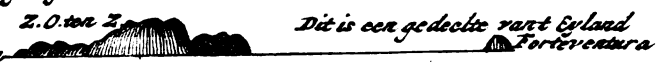
Allegrance *op een afstand van ontrent 17 mylen*

Lancerota *Vertoont zich dus op een afstand van ontrent 15 mylen*

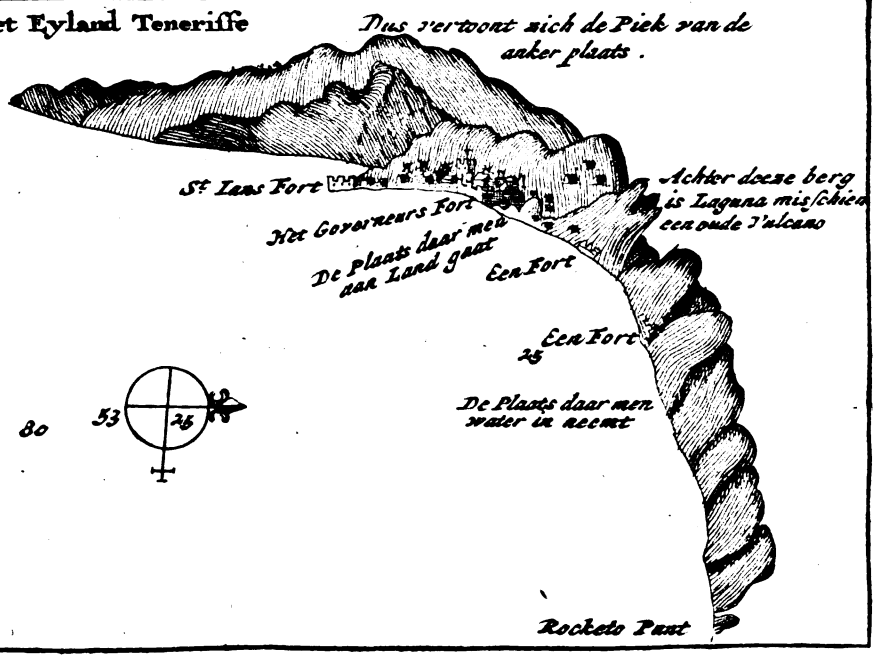

Nader gezigt van Lancerota

N°. 3

Het Eyland Teneriffe

Digitized by Google

Digitized by Google

en als beſt voorzien van die zoort van Wyn, welke ik tot myne reize van-node had. Alhier was het dat wy ten anker quamen op den 30. January, op 33. vademen water, zynde de grond zwart en ſlykig, omtrent een halve Engelſche myl van het ſtrand, van waar de Stad zig vertoonde, zo als de bygaande Print uitwyſt.

De Reede van Santa Cruz.

Op deze Reede moeten de Schepen op 30., 40. of 50. vademen water ankeren, ten verſte niet boven een halve Engelſche myl van de Stad, en indien 'er veele Schepen zyn, moeten zy digt by malkanderen leggen. De Oever is doorgaans hoog land, en op veele plaatzen ook ſtyl. Deze Reede legt zo open na 't Ooſten, dat de winden van die kant een holle Zee maken, en 't zeer moeyelyk valt met een Boot aan land te komen. De Schepen, die daar dan leggen, moeten dikwils t' Zeewaard in, en zomtyds hunne kabels kappen, om dat zy 't anker niet konnen ligten. De beſte en vlakſte plaats om aan land te komen, is een kleine zandige Inham, omtrent een Engelſche myl N. O. van de Reede, alwaar heel goed water is, waar mede de Schepen, die hier laden, voorzien worden; ja zelfs de Schepen, die te *Oratavia*, 't welk de voornaamſte Haven van Koophandel is, aanlanden, zenden hunne boten derwaartds om water te halen. Die Haven lyd door Weſtelyke winden meer, dan de andere door Ooſtelyke; en als die winden waayen, ſteken alle de Schepen, die daar leggen, t' Zeewaard in. Tuſſchen de Waterplaats en *Santa Cruz* zyn twee Schansjes, welke met eenige Batteryen langs de Kuſt de Reede konnen beſtryken. *Santa Cruz* zelf is een onbewald Steedje, dat tegen de Zee aanlegt, en met twee andere Schanſſen tot beveyliging van de Reede bewaard word. Het heeft omtrent 200. huizen, alle van twee verdiepingen, van hardſteen gebouwd, en met pannen gedekt. Voorts heeft het twee Conventen en een Kerk, welke de beſte Gebouwen van die plaats zyn. De Schanſſen, die hier zyn, konden de Galioenen niet bevryden voor den Admiraal *Blake*, ſchoon zy tot digt onder de voornaamſte Schans liepen. Veele van de Inwoners nu leevende hebben 'er nog geheugenis van, toen de Engelſchen het Steedje beſchoten en zeer beſchadigden: en de merktekens van 't ſchieten zyn nog aan de muuren der Schans te zien. De wrakken der Galioenen, die hier verbrand wierden, leggen 15. vademen diep, en men zegt, dat het meeſte zilver daar ook nog legt, hoewel een gedeelte daar van, zo dra men *Blake* zag aankomen, met 'er haaſt aan land gebragt wierd.

Kort na dat wy ten anker gekomen waren, ging ik aan land, na den Steevoogd, die my zeer vriendelyk ontving, en noodde om tegens 's anderendaags 's middags by hem te komen eeten. Tegens den avond quam ik weder aan boord, en ging den volgenden morgen met twee van myne Offi-

Digitized by Google

ficieren aan land, hopende tyds genoeg den berg op te geraken, om *Laguna*, de voornaamſte Stad, te zien, en vroeg genoeg te rug te komen, om met den Gouverneur van *Santa Cruz* te eeten; want men had my gezegt, dat *Laguna* maar drie Engelſche mylen van daar lag. De weg derwaards is langs een vry ſtylen berg, dog zo ſtyl niet, of geladene karren gaan 'er op en af. Hier en daar langs de weg ſtonden eenige kroegen, alwaar wy Wyn bekomen konden. Het land ter wederzyde ſcheen rotsagtig en dor; egter zagen wy hier en daar plekken, die zig groen vertoonden van 't koorn, dat 'er groeide. Wat verder af waren Wyngaarden aan de zyde van 't gebergte, vermengd met woeſt rotsagtig land, onbequaam om bebouwd te worden, en niet voortbrengende dan ruigte van *Dildo*.

Het was 's morgens omtrent 7. of 8. uuren, toen wy van *Santa Cruz* gingen, en dewyl het mooi helder weêr was, ſcheen de Zon zo onbelemmerd, dat wy 'er warm door geworden waren, toen we te *Laguna* quamen, 't welk omtrent ten tien uuren was, zynde wy geheel bezweet en vermoeid, en blyde dat wy by een kroegje quamen om ons met een dronk Wyns te ververſchen. Maar wy vonden haaſt een van de Engelſche Kooplieden daar woonagtig, die ons 's middags ter maaltyd onthaalde, en daar na de Stad liet zien.

Laguna. Laguna is een redelyk grote en digtbebouwde Stad, die zig heel fraai vertoont: een gedeelte daar af ſtaat tegens eenen berg, en een gedeelte in de vlakte. De huizen meeſtendeels hebben ſterke ſteene muuren, en zyn met pannen gedekt. Zy zyn juiſt niet alle eens van fatzoen, maar laten daarom niet na zig vermakelyk te vertonen. Daar zyn verſcheidene fraaye Gebouwen, waar onder twee Parochie Kerken, twee Nonnen Kloosters, een Gaſthuis, vier Conventen, en eenige Kapellen, behalven veele Edelmans huizen. De Conventen zyn van *St. Auguſtyn*, *St. Dominicus*, *St. Franciscus*, en *St. Diego*. De twee Kerken hebben tamelyke hoge vierkante torens, die boven alle de andere Gebouwen uitſteken. De ſtraten zyn wel niet geregeld, maar egter wyd en bequaam, en in 't midden der Stad is een groot plein, met fraaye Gebouwen rondom bezet. Aan de eene zyde is een ſterk Gevangenhuis, digt by 't welke een grote waterleiding is van goed water, die de gantſche Stad verzorgd. Daar zyn veele

Tuinen. Tuinen, die met Oranje-appel- Limoen- en andere vrugt boomen rondom bezet, en in 't midden met Moeskruiden, Salade, en Bloemen beplant zyn: En indien de Inwoners wat zindelyk daar op waren, zy zouden zeer vermakelyke Tuinen hebben. Want dewyl de Stad hoog boven de Zee ſtaat, aan de kant van een vlakte die voor 't Ooſten geheel open legt, en daarom 't voordeel geniet van de regte Paſſaad wind, die hier waaid, nu doorgaans hel-

Digitized by Google

helder is, zo heeft men in deze Stad, meeſt den gantſchen dag door koele en ververſchende winden.

AGTER de Stad is een grote vlakte van 3. of 4. mylen lang, en 2. Engelſche mylen breed, waar op een dik bol gras groeid, 't welk, toen ik daar was, zig groen en zeer vermakelyk vertoonde, gelyk onze weyden in *Engeland* in 't voorjaar. Aan de Ooſtzyde dezer vlakte, niet verre van 't agter-eind der Stad, is 'er een natuurlyk Meertje of Poel van verſch water, van omtrent een halve Engelſche myl in den omtrek; maar dewyl het ſtil ſtaat, word het nergens toe gebruikt, dan voor 't Vee om uit te drinken. In den Winter onthouden zig veele wilde Vogelen hier omtrent, en verſchaffen aan de Inwoners een goede vangſt. Van deze Poel draagt de Stad den naam, want *Laguna* betekend op 't Spaanſch een Meir of Poel. Deze vlakte is aan de Weſter, Noord-Weſter, en Zuid-Weſter zyde met hoge ſtyle bergen belend, welke al zo hoog boven de vlakte uitſteken, als die zig boven de Zee verheft. En 't is uit den voet van eenen dier bergen, dat het water, waar mede de Stad word verzorgd, over de vlakte door ſteene geuten, op zuylen ſtaande, henen gevoerd word. Vlakte

GEMERKT dan de gelegenheid der Stad, haar ver uitzigt na 't Ooſten, (want men ziet van hier den groten Canariſchen berg,) hare Mynen, koele Priëelen, Waterleiding, en verkoelende winden, zo is 't hier zeer vermakelyk te wonen, inzonderheid voor zulke die niet heel verre van huis te doen hebben; want dewyl 't Eiland doorgaans bergagtig, ſtyl, en klippig is, vol van hoogten en laagten, zo is 't zeer moeyelyk daar te reizen, 't en zy 's morgens en 'savonds in de koelte: en men gebruikt 'er meeſt muilen en ezels, zo wel om op te ryden, als tot trekken, vermids die dieren voor ſteenagtige en oneffen wegen 't bequaamſt zyn.

VOORBY den berg aan de Zuid-Weſt zyde nog wat verder op, kan men de Stad, en uit de vlakte een kleine ſpitze berg zien, die boven alle de andere uitſteekt. Deze is die, welke de *Piek van Teneriffe* genoemd word, en zo zeer om zyne hoogte befaamd is. Maar hy vertoonde zig ter oorzaak van de nabyheid der omleggende bergen zo ſlaauw, dat het weinig overeenkomſt ſcheen te hebben met het gene men van zyne hoogte vertelt. De Piek van Teneriffe

DE regte Malvezy-wynen waſſen op dit Eiland, en men zegt, dat de beſte van die zoort in de gantſche wereld alhier is. Men heeft hier ook Canariſche Sek, en *Verdona* of groene Wyn. De Canariſche waſt voornamelyk aan de Weſtzyde van 't Eiland, en word daarom gemeenlyk na *Oratavia* gezonden, 't welk de voornaamſte Zeehaven van Koophandel op dit Eiland zynde, zo wonen de voornaamſte Engelſche Kooplieden ook daar, nademaal wy groten handel met die Wynen dryven. Men heeft Wynen

my gezegd, dat die Stad groter is dan *Laguna*, dat zy maar eene Kerk heeft, maar veele Conventen, en dat de Haven maar zo paſſelyk, en zeer ſlim is als de Noord Weſte winden wayen: Deze Noord-Weſte winden maken hun komſt vooraf bekend door een holgaande Zee, die eenigen tyd te voren op het ſtrand aanrold, en door een zwarte Lugt in 't Noord westen. Op deze tekens winden de Schepen hun ankers op, of laten de kabels glyen, en ſteken in Zee, zeilende af en aan, tot dat het onweêr over is. Dit zyn zy somtyds genoodzaakt twee- of driemaal te doen, eer zy hunne lading konnen innemen, 't welk zelfs by 't mooyſte weêr alhier moeyjelyk te doen valt. En 't verſch water halen zy, gelyk ik gezegd heb, te *Santa Cruz*.

Verdona. VERDONA is een groenlyvige Wyn, wat wranger en ſtraffer dan de *Canariſche Sek*; dog in *Europa* word hy niet veel geagt, maar meeſt na *Weſt-Indiën* gevoerd, om dat hy in heete Landen beſt duuren kan. Hierom was het dat ik hier aanliep, om 'er wat van meê te nemen tot myne Reize. Deze zoort van Wyn word voornamelyk aan de Ooſt-zyde van 't Eiland, gemaakt, en te *Santa Cruz* afgeſcheept.

Vrugten. BEHALVEN deze Wynen, die jaarlyks by meenigte uit de *Canariſche* Eilanden, voornamelyk van *Groot Canariën*, *Teneriffa*, en *Palma* afgehaald worden, heeft men hier ook overvloed van Graanen, als Tarw, Garſt, en Indiaanſch Koorn, alle welke dikwils na andere plaatzen vervoerd worden. Men heeft 'er ook Erweten, Boonen, en *Coches*, zynde een Graan dat na Indiaanſch Koorn gelykt, en meeſtendeels gezaayd word om 't Land te mesten. Daar zyn ook *Papás* waar van meer hier na; voorts Appelen, Peeren, Pruimen, Karſſen, treffelyke Perſiken, Abricoſen, *Guavds*, Granaatappelen, Citroenen, Oranje-Appels, Limoenen, Pompoenen, Uyen, de beſte die 'er in de Wereld zyn, Kool, Raapen, Aard-appelen, enz. Zy

Dieren. zyn ook wel voorzien van Paarden, Koeyen, Ezels, Muylezels Schaapen, Geyten, Verkens, Konynen, en Herten. De Paarden van *Lancerota* zegt men dat de taayſte en trouwſte zyn die 'er wezen konnen. Eindelyk is 'er ook veel Gevogelte, als Hoenders, Eenden, Duiven, Patryzen, en overvloed van Viſch, waar onder ook Macreel. Alle de *Canariſche* Eilanden hebben van die Vrugten en Dieren meer of min: maar *Lancerota* is meeſt vermaard wegens Paarden, en *Groot Canariën*, *Teneriffa*, en *Palma* van Wynen, *Teneriffa* inzonderheid wegens de beſte *Malvezy*, en

Handel hierom hebben deze drie Eilanden ook den voornaamſten Handel. *Fortaventura* heeft overvloed van Gevogelte, en *Gomera* van Herten. Vogelen en andere eetwaren zyn duur op de Eilanden daar de grootſte Handel gedreven word; maar goedkoop op de andere. En daarom is 't beſt voor

Schepen

Schepen die op een lange togt gaan, en niet voorhebben een grote party Wynen in te nemen, dat zy de laastgenoemde Eilanden aandoen, gelyk ik ook zoude gedaan hebben, indien ik het geweten hadde. Maar al genoeg hier van.

't WORD gezegt, dat men op 't Eiland *Teneriffa* 12000. gewapende mannen op de been kan brengen. De Gouverneur, of Generaal, gelyk men hem noemt, van alle de *Canarische Eilanden*, woond te *Laguna*, zyn naam is *Don Pedro de Ponte*, hy is een Inboorling van dit Eiland, en was niet lang geleden President van *Panama*, in de Zuid-Zee, van waar hy eenige kostelyke Paarlen brengende, welke hy aan de Koningin van *Spanjen* vereerde, daar voor, zo men zegt, tot Generaal van de *Canarische Eilanden* aangesteld wierd. *Groot Canariën* is een Eiland, dat veel groter en aanzienlyker is dan *Teneriffe*, maar deze Heer wil liever wonen op 't Eiland, daar hy geboren was. Men houd hem voor een deftig perzoon, die bescheiden in zyne regeering is, en daarom ook bemind. Gouverneur

EEN van zyne Onderlandvoogden was de Gouverneur van *Santa Cruz*, by wien ik ter middagmaal genood was; maar zo lang te *Laguna* blyvende, quam ik pas tyds genoeg om 't avondmaal met hem te houden. Hy is een beleefd en bescheiden man, en woond in de voornaamste Schans, digt by de Zee. Aan zyne deur staat een schildwagt, en hy heeft eenige weinige knegts om hem op te wagten. Ik wierd onthaald in een groot, dog laag en duister vertrek, 't welk maar een venster had. Daar hingen omtrent 200. Musketten en eenige Pieken aan de muuren; maar beschot en behangzels waren 'er niet; nog ook veel huisraad. Daar was alleen een oude kleine tafel, eenige weinige oude stoelen, en twee of drie lange banken om op te zitten. Na dat ik met hem gegeten had, nodigde ik hem om aan boord te komen, en begaf my in myn Boot. Den volgenden morgen quam hy met nog een Heer en twee knegts aan myn Schip; maar hy wierd terstond Zeeziek, en zo ontsteld, dat hy nauwlyks iet eeten of drinken konde, zo dat hy haast weder aan land ging.

NA dat ik myn volk dan aan land verversht, en 't gene wy van noden hadden, ingenomen had, zeilden wy van *Santa Cruz* op den 4. February, 's namiddags met alle mogelyke spoed, om dat de Noord-Weste winden, beginnende te stormen, zulk een holle Zee maakten, dat het Schip niet veel langer vylig was op de Reede: ook was ik blyde, dat wy uit raakten, hoewel wy verscheidene Goederen, welke wy gekogt en betaalt hadden, agter lieten, want men kon toen met geen Boot aan land komen, en 't viel zo moeyelyk het anker op te winden, dat onze kabel brak.

MYN voornemen was toen het Eiland *Mayo*, een der Eilanden van *Cabo*

bo Verde, eerſt aan te doen; wy zetteden derhalven regt voor de wind af met een ſtyve Noord-Ooſte Stoker, lopende dien gantſchen nagt en den volgenden dag 10. of 11. Engelſche mylen in één uur, waar na de wind wat begon te vallen, en in een moye koelte veranderde.

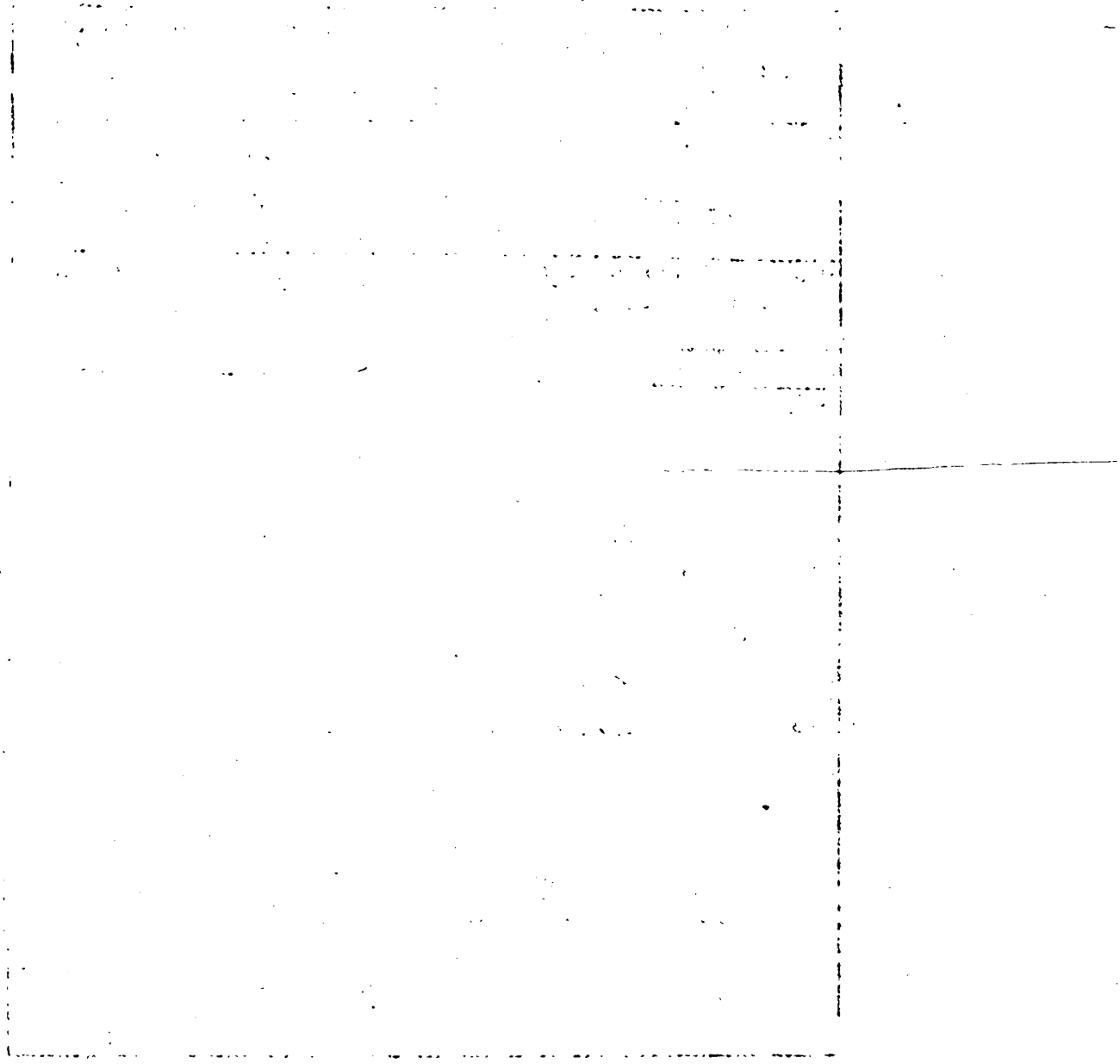
Paſſaad-Wind. De *Canariſche* Eilanden leggen binnen 't beſtek van den regten of algemenen *Paſſaad-wind*, welke ik bevonden heb aan deze zyde van den *Evenaar* Noord-Ooſtelyk te zyn. Maar door dien ze niet verre van de *Africaanſche* Kuſt leggen, zyn zy meer aan eenen Noorde wind onderworpen, welke de *Kuſt-* en geſtadige *Paſſaad-wind* is, die langs die Kuſt ſchuurd tot aan *Cabo Verde* toe; en in breedte zig uitſpreidende, bevat hy de meeſte *Canariſche* Eilanden, alhoewel hy daar ook dikwils gezwaaid word door den regten *Paſſaad-wind*, de Noord-Weſte, of andere winden, die omtrent die Eilanden wayen.

De Piek van Teneriffe. De *Piek van Teneriffe*, die terwyl wy te *Santa Cruz* lagen, doorgaans was bewolkt geweeſt, vertoonde zig nu heel wit van Sneeuw boven alle de andere Bergen heen, door welker hoogte hy egter te minder uitmuntte; maar hy ſteekt veel meer af, wanneer men Beweſten het Eiland vaart. Wy hadden nu ſtyve N. N. O. en Noord-Ooſte winden, en zagen vliegende Viſſchen, en ook veel Zeedиſtel-kruid op 't water dryven. Den 9. February op den middag waren wy op de breedte van 15. gr. 4. minuten. Wy ſtuurden daar op W. N. W. na 't Eiland *Mayo*, zynde na myn oordeel niet verre ten Ooſten daar van daan: 's avonds ten 8. uuren leiden wy by, tot 's anderendaags. De wind was toe W. ten Zuiden, en bleef zo dien gantſchen nagt, met ſchoon weêr, en een leenig koeltje. Dit alles was een groot teken dat wy ergens digt by Land waren, dewyl wy zulk een geſtadigen ſtyven wind te voren gehad hadden. 's Morgens na dat de Zon op was zagen wy 't Eiland omtrent 4. mylen van ons: Maar 't was 'er zo dyzig boven, dat wy 'er niet dan een klein gedeelte van konden zien; egter kon ik uit dat klein gedeelte bekennen dat dit het Eiland *Mayo* was. Uit de nevengaande print kan men zien hoe het zig opdeed, aan verſcheidene kanten, wanneer wy 't rond zeilden, om op de Reede aan de Zuid-Weſter-zyde te komen.

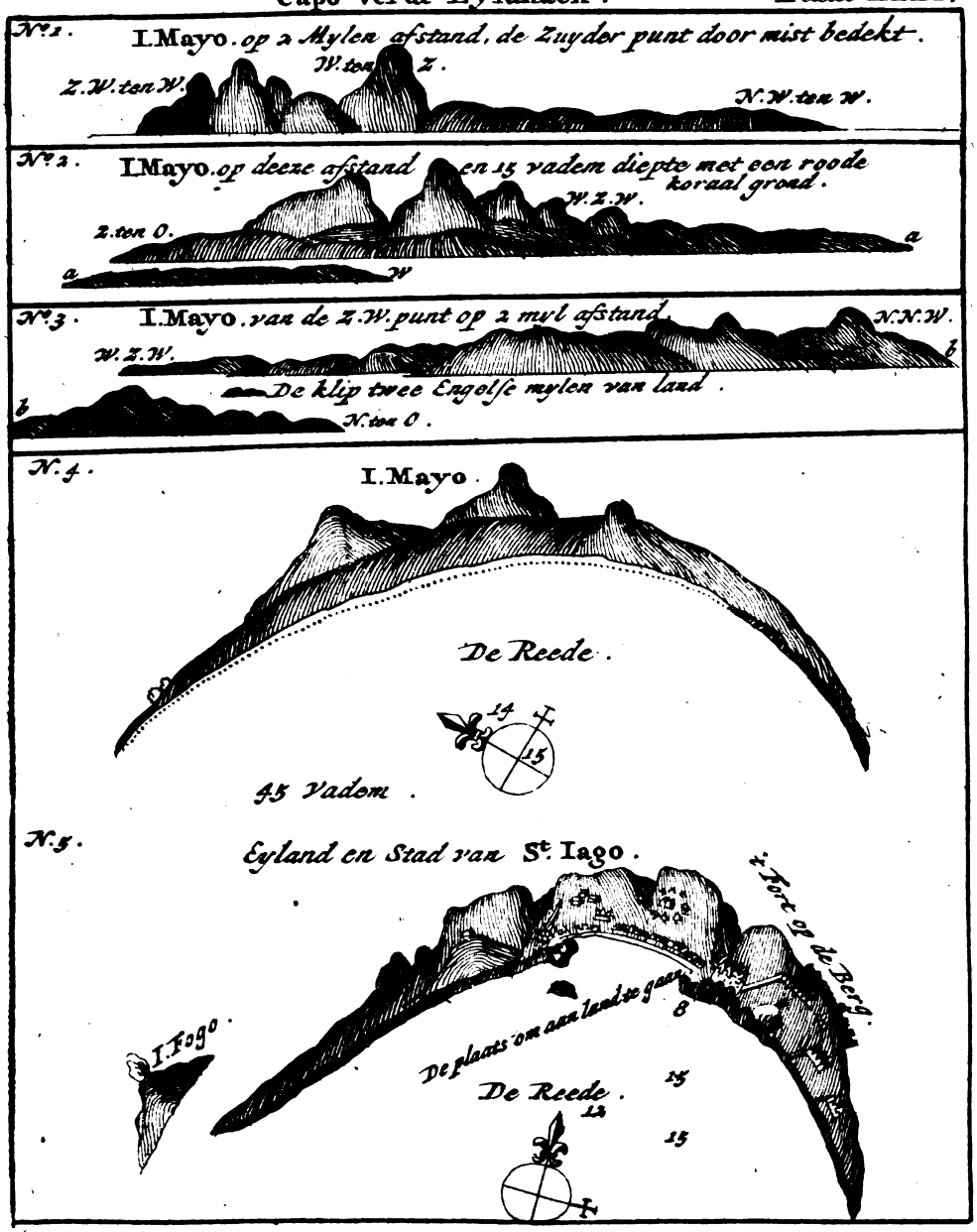
't Eiland Mayo.

't Was niet voor den volgenden dag, zynde den 11. February, dat ik op de Reede ten anker quam, 't welk was aan de *Luuwe* zyde van 't Eiland, want men houd het voor een algemenen regel, noit te ankeren aan de *Ly'ard*-zyde van een Eiland tuſſchen de *Zonnekeerkringen*. Wy lieten dan 't anker vallen op 14. vademen diepte in een zuivere zandgrond, met effen water, omtrent drie vierde deelen van een Engelſche myl van het ſtrand, op dezelfde plaats daar wy ankerden op myne Togt Rondom de Werld;

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ik vond aldaar op de Reede het Schip de *Newport van Londen*, een Koopvaarder, Capitein *Barefoot*, die my met drie Kanonſchoten verwelkomde, 't welk ik met één ſchoot beantwoordde. Hy quam van *Fyal*, één van de Weſterſche Eilanden, en had veel Wyn en Brandewyn in: Hy laadde daar zout om na *Terreneuf* te voeren, en was zeer blyde één van 's Konings Schepen te zien, dewyl hy voor onze komſt bedugt was voor Zeerovers, die dit en de andere Eilanden van *Cabo Verde* eenige jaaren herwaards zeer onvry gemaakt hadden.

De Kuſt van 't Eiland Mayo.

Ik heb in myne Reistogt Rondom de Wereld een verhaal gegeven van 't Eiland *Mayo* en andere Eilanden; dies zal ik nu eenige verdere aanmerkingen, die my op deze Togt voorquamen, daar van melden. Het Eiland *Mayo* is omtrent 7. mylen in den omtrek, zandagtig van gedaante, met eenige klippige punten, die een Engelſche myl of meer in Zee uitſteken. Het legt op de Noorder breedte van 15. graden, en als men 'er rondom zeild, en vry digt aan het ſtrand komt, ziet men het water op die punten breken; en men moet wel toezien dat men ze vermyd. Ik zeilde deze reis twee derde part van 't Eiland rond, maar zag niets dat gevaarlyk was behalve deze punten, die zig klaar genoeg vertoonden door 't breken van het water. Men zegt evenwel dat 'er aan de Noor- en Noord-Weſterzyde gevaarlyke platen zyn, die wat dieper in Zee leggen; maar ik quam aan die kant niet. Daar zyn twee vry hoge Bergen op dit Eiland, de een ſtomagtig, maar de ander ſpits op de top. Het overige van 't Eiland is vry effen, en redelyk hoog boven de Zee. De Oever rondom heeft tuſſchen de klippige punten zandige Bayen, en de Landsdouw van 't gantſche Eiland is vry dor en droog.

Zoutpan.

Aan de Weſt zyde, daar de Reede voor Schepen is, heeft men een wyde Zandbaai, en een Zandbank of Dyk van veertig ſchreden breed, die twee of drie Engelſche mylen langs het ſtrand loopt, binnen welke een grote Zoutpan is, die zig tot aan 't Gebergte uitſtrekt. Deze Zoutpan is omtrent twee Engelſche mylen lang, en een halve wyd; maar de helft daar af is gemeenlyk droog, en 't is alleen het Noord-eind dat noit gebrek van water heeft, maar zout voortbrengd van November tot May, 't welk hier het droogſte Saizoen des jaars is. Het water dat dit zout uitleverd komt uit de Zee lopen door een gat in de Zandbank, 't welk als een Sluis is; dog dit geſchied niet dan by Springty, wanneer het de Pan min of meer vult na dat de Vloed hoog ryſt. Indien 'er eenig zout in de Pan is wanneer het water komt inſtromen, dan ſmelt het terſtond, maar twee of drie dagen daar na begint het te korlen, en dat duurd tot dat of al het zout water, of het grootſte deel daar van, geſtremd of gekorld is, of tot dat 'er weder water

Zout korling.

Digitized by Google

op nieuws uit de Zee in komt. Dit water komt alleenlyk door die eene doortogt aan de Noord-zyde van de Pan, alwaar het ook 't diepſt is. Het was in 't Springty van de Nieuwe Maan toen ik daar was; en men zeide my, dat het op geen andere tyd dan het ſpringty van de nieuwe maan invloeid; maar wat de regen hier van is, kan ik niet giſſen.

DIE hier komen om zout te laden, ſcheppen het op als het korrelt, en leggen het op hopen op het droge land, eer het water op nieuws weder doorbreekt. En 't is aanmerkelyk van deze zoutpan, dat het zout niet dan in het droog Saizoen korrelt, regt anders als in de Zoutpannen van *Weſt-Indiën*, inzonderheid die van zout *Tortuga*, waar van ik in 't eerſte deel myner *Reistogt rondom de Wereld* gemeld hebbe; want daar korrelt het zout nooit voor dat de regen komt, het welk omtrent April is, en dat duurt in May, Juny, July, enz., zo lang het nat ſaizoen niet ophoud, 't welk niet geſchied voor dat 'er eerſt een wakkere ſlagregen vooraf gaat. Maar wat de oorzaak is van dit verſchil tuſſchen de Zoutpannen van *Mayo* en die van *Weſt-Indiën*, en waarom deze in 't nat, en die in 't droog ſaizoen, zig tot korlen zetten, zal ik de Philoſophen laten navorſchen.

ONZE Landaard dryft hier groten handel om zout te laden, en gemeenlyk legt hier een Oorlogſchip tot een wagt voor onze Schepen en Barken, die komen om het in te nemen; en na men my gezegt heeft, zyn 'er jaren dat 'er wel 100. Vaartuigen tot dien einde hier komen. Het koſt niet dan arbeid om het t'zamen te ſchrapen, en het uit de pan te halen, uitgenomen dat men het voerloon betaald; en dat bedraagt maar weinig, want de Inwoners hebben menigte van ezels, voor welke zy niet veel anders te doen hebben, dan het zout uit de pannen te dragen, in 't ſaizoen als de Schepen hier zyn. De Inwoners beladen en dryven hunne ezels zelve, dewyl zy gaarn te werk geſteld worden, want zy hebben naauwlyks eenige anderen handel om een ſtuiver mede te verdienen.

DE Pan is niet boven een halve Engelſche myl van de plaats, daar men land, zo dat de ezels al meenig een gang op een dag gaan. Zy hebben een gezet getal van gangen heen en weder, zo wel 's voormiddags als na de middag, 't welk de meeſters dezer laſtbeeſten niet zullen te buiten gaan.

Zout Schuiten

AAN de plaats daar men aan land treed, legt een Schuit, om 't zout in te nemen, zynde eigentlyk tot dien einde gemaakt, met een verdek dat van het agterſteven af een derdepart van de Schuit beſlaat, alwaar dan een kap gemaakt is die omtrent twee voeten hoog boven 't dek opryſt, en zeer digt gebreeuwd is. Het gebruik daar van is om te beletten, dat de baaren niet in de Schuit ſlaan, als zy met het ſteven na het ſtrand legt om zout in te nemen, want hier gaat doorgaans een zware Zee; en als de Schuit dus

met

Digitized by Google

met het ſteven na den Oever legt, dan vloeid de Zee over 'tagter-eind, en zou de Schuit haaſt met water vullen, indien deze kap, die op het verdek ſtaat, de baaren, welke daar op komen, niet ſtuitte, en ze ter wederzyde weder in Zee deed lopen. Om nu de Schuit dus regt met het ſteven na het ſtrand te houden, ſtaan 'er twee ſtylen in de Schuit, de eene aan 't voorſteven, en de andere in 't midden tegens de kap aan, en een voet hoog daar boven uitſtekende. Boven op elke ſtyl is een grote keep, daar een dik touw in leggen kan, waar van 'teen eind vaſtgemaakt word aan een paar, die op het ſtrand ſtaat, en 'tander aan een dreg of anker diep in Zee leggende. Door dit touw kan men de Schuit af en aanhalen, en de ſtylen dienen om haar voor overzwaayen na de eene of de andere zyde te bewaren, als men het touw maar geſpannen houd; want als dat niet was, zouden de Zeebaaren de Schuit haaſt met water vullen, en aan ſtukken ſlaan. Dog om zulks voor te komen, en haar te ſteviger te houden, zyn 'er nog twee touwen; die van de eene zyde tot de andere gaande, de Schuit, wanneer de roeibanken gelegd zyn, zo vaſt en ſtyf binden, dat de banken niet verwrikken, nog de zyplanken inbuigen konnen. Dan zyn 'er nog andere touwen, die over langs geſchoren worden, en ook rondom de Schuit gaan, welke met rottingen zo ſtyf gedraaid worden, dat zy aldus van alle kanten gegord, niet bezwyken kan. Twee mannen zyn genoeg om deze Schuit in en uit te halen, en het zout, het welk in zakken aan land gebragt word, in te nemen, en 't 'er weder uit te arbeiden.' Zo dra als de Schuit digt genoeg aan land is, ſlaat hy, die by de kap ſtaat, het touw terſtond een keer om de ſtyl, waar door dan de Zee haar niet kan wenden. En als de twee mannen de lading ingenomen hebben, halen zy uit na Zee, tot dat zy buiten de barrening komen, alwaar zy het zout dan over doen in een Boot, die het na 't Schip voerd. Zonder zulk een gegorde Boot zou men daar niet wel konnen laden; want hoewel het water op de Reede tamelyk effen is, egter ſtort 'er een zware Zee op het ſtrand, zulks dat alle Schepen, die hier komen, zig van zo een Schuit behoren te voorzien; want de Inwoners hebben ze niet. Ik heb deze zoort van Schuiten te omſtandiger beſchreven, om dat zy dienſtig konnen zyn op alle plaatzen, daar een holle Zee op ſtrand gaat, gelyk als op veele opene Reeden in *Ooſt-* en *Weſt-Indiën*, alwaar ze ook wel te pas zouden komen, hoewel ik ze daar noit gezien hebbe.

Doorgaans is het Eiland *Mayo* dor en onvrugtbaar, en het beſte gedeelte daar van is maar een ſchrale Landsdouw. Op de zanddyk die de Zoutpan beſluit groeid een zoort van Zydekattoen, en een plant die langs de grond kruipt, en zig uitbreid gelyk een Wyngaard, maar met dikke Zydekattoen

breede bladen. Het Zydekattoen groeid aan heesters van drie of vier voeten hoog, in doppen zo groot als een appel, maar langwerpig van fatzoen, welke als zy ryp zyn zig aan 't eene eind ontsluiten, en van langzamerhand zig in vieren scheiden. Dog met de eerste opening vertoond zig het kattoen, 't welk tot het vullen van matrassen zou konnen dienstig zyn, maar anders is 't niet meer waard, dan dat van den groten Kattoenboom. Ik nam eenige van deze doppen eer ze nog ter dege ryp waren, en leide ze in myn kist, en na twee of drie dagen bevond ik dat ze open geborsten waren, en 't Kattoen uitgeworpen hadden. Andere bond ik met touwetjes vast, zo dat de doppen niet open gaan konden; maar weinig dagen daar na, zo dra als ik het touwtje maar een weinig los maakte, barste de dop, en het Kattoen daar uit, vliegende door een klein gaatje, even als het week uit een Appel die te braden legt, tot dat alles uit de dop was. Ik zag diergelyk Kattoen naderhand te *Timor*, alwaar het in November ryp was; maar nergens anders op alle myne Reizen. Dog in *Brasiliën* heb ik twee andere zoorten van Kattoen gevonden, 't welk ik hier na beschryven zal. De regte Kattoenheester groeid hier ook, maar niet op de zanddyk. Ik zag 'er eenig Kreupelbosch van, digt aan het strand; maar meestendeels word het geplant in 't midden van 't Eiland, alwaar de Ingezetenen wonen; want Kattoene Lynwaad is hun voornaamste redery; maar nogtans is 'er geen grote overvloed van dit Kattoen. Op dit Eiland zyn ook eenige boomen, maar niet omtrent de Zeekant, alwaar men alleenlyk eenig kreupelbosch ziet tegen de zyde der bygelegene Bergen; want het Land, gelyk ik reeds gezegd heb, legt vry hoog boven de Zee.

Aardryk

Het Aardryk bestaat meestendeels uit zand, of uit een losse kruimelagtige steen, zonder eenige versche Meiren, of Stromen, om het te bevogtigen, 't welk alleenlyk geschied door slagregens in het nat Saizoen, die zo dra aflopen als zy nedervallen, uitgenomen dat 'er een kleine Bron die in het midden van 't Eiland is, waar uit een kleine waterstroom ontspringt, die door een dal tusschen de Bergen henen vloeid.

Dorpen

De Ingezetenen wonen in drie Dorpen, waar van elk eene Kerk en eenen Priester heeft; en deze Dorpen leggen 6. of 7. Engelsche mylen van den weg af. *Pinose* word gezegd het voornaamste te zyn, en heeft twee Kerken; *St. Jans* komt daar naast aan; en *Lagua* is het derde. De huizen zyn klein en laag, en voorts heel slegt. Het Timmerhout dat men hier gebruikt is van Vygebomen, alzo 'er geen andere boomen bequaam daar toe zyn. De Sparren zyn een zoort van Rottingen. De Vrugten van dit Eiland zyn voornamelyk Vygen, en Water-meloenen. Men heeft 'er ook een zoort van Turksche boonen en Pompoenen. De Vogels zyn de

de *Flamingo*, *Curlews*, en Guineeſe Hoenders, welke daar *Gallina Pindada* genoemd worden. Maar op *Jamaïca*, alwaar ik die Vogels ook op de dorre Veldlanden in de Boſſchen gezien heb, noemd men ze Guineeſe Hoenders. Zy ſchynen een zoort van Patryzen te wezen, en zyn wat groter dan onze Hennen, hebbende lange beenen, waar door zy ſnel lopen konnen. Zy konnen ook vliegen, dog niet verre, hebbende grote zware lyven, en maar korte vleugels en korte ſtaarten, gelyk doorgaans die Vogels hebben welke niet veel vliegen; want de ſtaarten dienen hen in 't vliegen en wenden, gelyk een roer aan een Schip. Deze Vogels hebben dikke en ſterke, en nogtans ſcherpe bekken, en vry lange klaauwen. Zy vinden hun koſt op de grond, 't zy door wormen uit de aarde te ſchrapen, of Sprinkhanen op te pikken: Hun vederen zyn geſpikkeld met een donker en ligt graauw; en de ſpikkels zo geregeld en éénparig, dat zy 'er mooyer uitzien dan veele Vogels die çierlyker veren hebben: hun halzen zyn dun en lang; en hun koppen klein. De Hanen hebben een kleine kam, die zeer hard is, en van koleur als de dop van een droge Okkernoot; ter wederzyde van de kop is een kleine rode lel, neerwaards hangende; maar die hebben de Hennen niet: Zy zyn zo ſterk dat men ze niet houden kan, en zeer ſtout: hun vleeſch is zeer mals en zoet; en in zommige zeer blank, alhoewel dat van andere bruin is, dog daarom evenwel goed van ſmaak. De Ingezetenen vangen ze met honden, die ze t'allen tyde weten te vatten, doordien ze daar in menigte zyn, zomtyds twee- of driehonderd in eene trop. My wierden 'er etlyke levendig aan boord gebragt, en zy tierden heel wel in 't Schip, zommige 16. of 18. Maanden lang: als men ze jong vangd, kan men ze zo tam maken als onze Hoenders. De *Flamingo* heb ik reeds beſchreven in myne Reistogt Rondom de Wereld. Daar zyn ook andere zoorten van Vogels, als Duiven, Tortelduiven, *Miniotâs*, zynde zekere Landvogels, zo groot als Krayen, van een graauwe koleur, en goed tot ſpyze; *Kruſids*, insgelyks graauwkleurde Vogels van zodanig een grootte; en nog een andere graauwe ſlag, die men niet dan by nagt ziet, (mogelyk is 't een zoort van Uylen,) en welke gezegd worden zeer goed te zyn voor lieden die de Teering hebben, wordende van andere niet gegeten. *Rabeks* zyn grote graauwe eetbare Vogels, met lange halzen en poten, gelyk Reygers; voorts is 'er veel klein Gevogelte. Guineeſe Hoenders

Beeſten.

Van Land-gedierte heeft men 'er Geyten, en Ezels by menigte. Toen ik te voren hier was, wierd 'er gezegd dat 'er veele Bullen en Koeyen waren; maar de Zeerovers, die deze Eilanden zederd zeer hebben geplaagd, hebben het getal daar af zeer verminderd, en de Inwoonders zelfs niet verſchoond, want toen ik daar nu laatſt was, was de Gouverneur van *Mayo*

Digitized by Google

maar onlangs te voren daar weder gekomen, zynde één jaar of twee met die Rovers omgevoerd geweeſt.

Viſch

De Zee is overvloedig van Viſch voorzien, als Dolfynen, *Bonetâs*, enz. Ook is 'er een goede Baai om met een net in te viſſchen, gelyk ik ook verſcheidenmaal deed, halende eens zes dozyn Viſſchen te gelyk op, alle anderhalf of twee voet lang. Men vind 'er ook Bruinviſſchen, en een kleine zoort van Walviſſchen, die zig doorgaans dagelyks eens op de Reede laten zien.

Schildpadden

Ik heb in myne Reistogt Rondom de Wereld gezegd, dat de Maanden May, Juny, July, en Auguſtus, welke het nat Saizoen uitmaken, de tyd zyn dat de groene Schildpadden hier komen, en aan Land gaan om hare Eyeren te leggen. Het is iets dat my aanmerkens waardig dunkt, dat deze Schildpadden altyd, zo wel op de Noorder- als Zuider-breedte, hare Eyeren in de natſte Maanden leggen. Men zou mogen denken, dewyl de regens dan op zommige plaatzen zo zwaar nedervallen, dat de Eyeren dezer Dieren daar door bedorven zouden worden. Maar de regen, al is 't dat zy zeer zwaar is, word haaſt door het zand, waar in de Eyeren leggen, ingezogen, en miſſchien zinkt ze zo diep niet eens neer als de Eyeren, dryvende de hitte alzo binnewaards, waar door het zand heter zoude konnen zyn dan het te voren was. Dog wat ook de reden mag wezen, dat deze Dieren hun Eyeren in 't nat Saizoen leggen, en niet in het droog, 't is zeker dat de zaak zo geſchied, gelyk ik menigmaal heb gezien, en dat niet alleen aan de Zee-Schildpadden, maar aan alle tweeſlagtige Dieren die Eyeren leggen, als Krokkodillen, *Aligators*, *Guano's*, enz.

Inboorlingen.

De Inwoners van dit Eiland, zelfs de Gouverneur en de Prieſters, zyn alle Zwarten, met wol op het hoofd gelyk hun *Africaanſche* Gebuuren, uit welke zy mogelyk geſproten zyn, alhoewel zy onderdanen der *Portugeezen* zynde, hunne Religie en ſpraak hebben. Zy zyn wakkere ſterke menſchen, de Vrouwen zo wel als de Mannen, vet en wel in 't vleeſch, en de Kinderen zo bol als Bruinviſſchen, alhoewel een Vreemdeling zoude denken dat het Eiland zo dor en onvrugtbaar was, dat het nauwlyks voedzel voor de Inwoonders zoude konnen uitleveren. Ik vroeg hoe veel menſchen 'er wel op 't Eiland woonden, en verſtond uit een van de Paapen, dat 'er in 't geheel 230. zielen op waren. De zwarte Gouverneur heeft zynen Laſtbrief van den Portugeezen Gouverneur van *St. Jago*. Hy is een goed ſlag van een man, en zo is al 't volk doorgaans goedaardig: Van elken Schipper die hier komt om zout te laden, verwagt hy een Geſchenkje, en word gaarn eens aan boord genood. Zyn meeſte tyd beſteed hy by de Engelſchen in 't nat Saizoen, 't welk zyn Oogſt is; en alle de Inwoonders hebben

ben dan gelegenheid om wat te verdienen; want zelfs hebben zy geene Vaartuigen, en Portugeesche Schepen komen 'er niet; ja nauwlyks eenige andere dan Engelschen daar zy voordeel van trekken; zo dat zy, hoewel onderdanen van *Portugal*, ons in een byzondere agting hebben. Wy betalen hen niets voor 't zout, maar wel voor hunnen arbeid, en dien van hun Beesten, waar voor wy hen eetwaren, geld, en eenige oude Klederen geven, waar door veele matelyk in den dos komen; hoewel 'er ook zyn die bykans naakt gaan. Als het Saizoen der Schildpadden gekomen is, waken zy by nagt in de zandbayen, om die Dieren om te keren; en slaan tot dien einde hier en daar hutjes, om zig voor den regen te beschutten. Dit is insgelyks een van de middelen waar door zy zig verzorgen; want aan dit en de andere Eilanden van *Cabo Verde* komen zeer veele Schildpadden. Als dit Schildpadden-Saizoen voorby is, hebben zy weinig te doen, dan op de Vogeljagt te gaan, en *Guineese* Hoenders te vangen, en voorts hunne Plantagien te bezorgen. Hier door hebben zy 't gehele jaar lang de eene of de andere bezigheid, waar door zy aan de kost komen. Als iemand van hen gaarn eens te *St. Jago* wil wezen, moet hy verlof daar toe verzoeken van den Gouverneur, om met een Engelsch Schip dat derwaards gaat over te varen; want alle de Schepen die hier zout laden, moeten *St. Jago* aandoen om water, dewyl hier in de Baai niets, dat drinkbaar is, te bekomen is. 't Is waar, één halve Engelsche myl van de plaats daar men aan Land gaat, is een punt van brakagtig water, 't welk de Ezels drinken, maar voor de Menschen is 't niet goed. De Ezels zelve zyn op eenige dezer Eilanden ook een Koopmanschap, en zommige van onze Schepen komen enkelyk hier, om zulke Dieren in te nemen, en na *Barbados* en andere van onze Volkplantagien te voeren. Ik bleef te *Mayo* zes dagen, en nam 7. of 8. Ton zout in voor myne Reize, binnen welke tyd nog eenige andere Schepen op de Reede quamen om zout, het welk zy na *Terreneuf* zouden brengen.

Den 19. February, 's morgens omtrent één uur, ligteden wy 't anker en zeilden van de Reede van *Mayo*, om water in te nemen te *St. Jago*, 't welk 5. of 6. mylen Westwaard daar van daan legt. Wy zeilden langs 't Eiland *St. Jago*, voorby de Haven aan de Oostzyde, waar van ik in 't eerste deel myner Reistogten gemeld heb, en 't welk *Praya* genoemd word, alwaar zommige uitgaande Engelsche Oost-Indische Schepen aandoen, dog nu zo veel niet als voor dezen. Wy zagen de Schans op den berg, nevens de huizen en *Cocos*-nooteboomen; maar ik was ongenegen om 't anker daar te laten vallen, om dat ik vermoedde, dat 'er aan de Zuid-Wester zyde van 't Eiland, by 't Stedeken *St. Jago*, beter water was.

's Mor-

Digitized by Google

's Morgens ten 8. uuren zagen wy de Schepen op de Reede, hoewel wy 'er nog drie mylen af waren: maar wy moeſten veele uuren lang laveeren, eer wy 'er inquamen, om dat de winden zo ongeſtadig waaiden, gelyk het doorgaans gaat aan de luuwe zyde der Eilanden, die hoog leggen. Eindelyk quamen 'er twee Portugeeſe Boten, die ons inboegſeerden, zo dat wy 's namiddags ten drie uuren ten anker quamen, en het Steedje beſchouwden. Wy vonden hier twee Portugeeſe Schepen, die na *Braſil* gingen, en welker Boten ons in geholpen hadden; en een Engelſche pink, welke ezels aan een dezer Eilanden ingenomen hebbende, die na *Barbados* zoude brengen.

DEN volgenden morgen ging ik met myne Officieren aan land by den Gouverneur, die ons met eenig Suikergebak onthaalde. Ik gaf hem te verſtaan, dat ik voornamelyk gekomen was om water in te nemen, en dat ik ook wel eenige ververſching van gevogelte wilde hebben. Hy antwoordde my, dat ik welkom was, en dat hy 't volk van de plaats bevelen zoude hunne Waaren in zeker huis te brengen, alwaar ik myne gading konde kopen. Ik zeide hem, dat ik geen geld had, maar dat ik wel een gedeelte van 't zout, dat ik van *Mayo* had gebragt, verruilen wilde. Hy herzeide daar op, dat zout wel goede Waar was by 't volk, maar dat, zo ik eenig Vee wilde kopen, ik 'er geld voor geven moeſt. Ik liet my horen, dat ik my met milthoopvogels wel genoegen zoude. De Gouverneur beval hier op aan eenen roeper, dat hy door 't Steedje zou gaan, en aan 't volk bekent maken, dat zy op zulken plaats mogten komen met Gevogelte, en Koorn om het voeden, en dat zy zout in de plaats daar van bekomen konden. Ik zond toen na myn Schip om zout, en beval aan eenige van myn volk om 'er Vogels en *Maiz* tegen te ruilen, terwyl de andere water innamen. Dit is 'er de vrugt van dat zy zelve geen Vaartuigen houden; waar door zy blyde zyn zout van hunne eigene Eilanden van Vreemdelingen te kopen, om dat zy niet in ſtaat zyn van 't eene Eiland na 't ander te konnen varen.

Stand van St. Jago.

HET Stedeken *St. Jago* legt aan de Z. W. zyde van 't Eiland op de Noorder breedte van 15. graden, en is de verblyfplaats van den Opper-Gouverneur, en van den Biſſchop van alle de Eilanden van *Cabo Verde*. Het Steedje ſtaat aan de zyde van twee bergen, tuſſchen welke een diep dal is van omtrent 600. voeten breed. In het dal by de Zee is een ongeregelde ſtraat, met huizen ter wederzyde, en een waterloop, die in een Zandbaai ſtroomd, alwaar de Zee gemeenlyk ſlegt en effen is, zo dat men daar bequaamlyk aan land komen, en water innemen kan, alhoewel de Reede klippig, en niet goed voor Schepen is. Even by de plaats daar

men

men aan land gaat, is een Schansje dat schier met de Zee gelyk legt, en alwaar altoos een wagt is. Op den top des bergs, boven 't Steedje, is insgelyks een Schans, die na dat men by den muur, die men van om laag ziet, kan afmeten, al vry groot moet wezen. Daar legt eenig geschut, maar hoe veel stukken is my onbekend, als mede wat dienst die Schans kan doen, 't en zy ze alleen dient om te begroeten. Het Steedje bestaat uit omtrent 300. huizen, alle van ruuw steen gemaakt; daar is ook een Convent en een Kerk.

DOORGAANS is het volk zwart, of van een gemengde koleur, uitgenomen eenige van de voornaamste, als de Gouverneur, de Bisschop, eenige Edellieden, en etlyke van de Priesters, want zommige zyn ook zwart. Het volk, dat omtrent *Praya* woond, is diefagtig, maar die van *St. Jago*, zynde onder 't oog van den Gouverneur, zyn geschikter, hoewel wel doorgaans arm, om dat zy weinig te doen hebben. Behalven eenige Schepen, die by geval komen, ziet men 'er jaarlyks ook een Portugees Schip of twee, welke na *Brasiliën* varende, dit Eiland aandoen. Zy verzorgen hen met eenige Europeesche Waaren, en nemen in betaling daar van hun reedzel, zynde gestreept kattoen, 't welk zy na *Brasiliën* voeren. Ook komt hier een Schip van *Portugal* om Suiker; want men zegt dat 'er verscheidene Suikermakeryen op dit Eiland zyn; van waar jaarlyks 100. ton verzonden worden; ook wast 'er veel kattoen, waar van de Inwoners zig zelven kleeden, en daarenboven veel na *Brasiliën* zenden. Zy hebben Wyngaarden, van welken zy eenige Wyn maken; maar de Europeesche Schepen brengen 'er hen, die beter is, alhoewel zy van den eenen zo wel als van den anderen maar weinig gebruiken. Hunne voornaamste vrugten, (behalven de *Plantains* die zy in menigte hebben) zyn Oranje-appelen, Limoenen, Citroenen, Meloenen, (te weten Muskus- en Water-Meloenen) Limoen-appeltjes, *Guavâs*, Granaat-appelen, Queeperen, Vlaa-appelen, en *Papâs*. Vrugten

DE Vlaa-appel is omtrent zo groot als een Granaat-appel, en bykans van dezelfde koleur. De schil is van dikte tusschen die van een Granaat- en een Oranje-appel, wat zagter dan deze, en egter brosser dan die: het vlies is met geregelde knobbels of uitpuilingen, en het binnenste is een wit zagt merg, zeer zoet en lieflyk, gelykende zeer wel na eene vlade, zo wel in koleur als in smaak, van waar onze Engelsche die vrugt den naam van Vlaa appel gegeven hebben: in 't midden zyn eenige weinige zwarte pitten of korrels, maar geen klokhuis. De boom, waar aan deze vrugt groeid, is omtrent zo groot als een Queepeerboom, en heeft lange, smalle, en digte takken, die zig wyd uitspreiden, en aan de einden van zom- Vlaa-appel

Digitized by Google

mige dezer telgen groeid de vrugt aan eenen dunnen en taayen steel van 9. of 10. duimen lang, hangende diep neerwaards door haar gewigt. Een grote boom van deze zoort draagt zelden meer dan 20. of 30. appelen. Deze vrugt groeid in de meeste landen binnen de *Zonnekeerkringen*: en hoewel ik in myne vorige Reisbeschryvingen niets daar af gemeld hebbe, heb ik ze egter door geheel *West-Indiën*, zo wel op 't vaste land als op de Eilanden, als mede in *Brasiliën* en in *Oost-Indiën* gezien.

Papa

De *Papa* vind men ook in alle deze Eilanden, alhoewel ik die tot nog toe niet beschreven heb. Het is een vrugt omtrent zo groot als een Muskus-meloen, hol, en van satzoen en koleur, zo wel van binnen als van buiten, schier eveneens: uitgenomen dat in 't midden in plaats van platte pitten, welke de Meloenen hebben, in deze een hand vol zwarte zaadjes zyn, omtrent zo groot als een Peperkoorn, ook gelykt de smaak op de tong eenigzints daar na. De vrugt zelve is zagt en mal zoet als ze ryp is, maar nog groen zynde is ze hard en onsmakelyk; dog als dan by gepeld spek of ossenvleesch gekookt, is ze goed in plaats van Rapen, en niet minder van smaak. De stam by de voet is anderhalf of twee voet dik in den middellyn, en groeid spits opwaards, hebbende gene takken, maar alleenlyk grote bladen, groeyende aan steelen die uit den stam spruiten. De bladen zyn rond en aan den rand gekarteld, zynde korter of langer van steel, na dat ze digter of verder van den top groeyen. Zy beginnen uit den stam van den boom te spruiten 6. of 7. voeten hoog van de grond, zynde de stam zo verre kaal; maar na boven opwaards groeyen de bladen dikker en groter, en zyn boven aan den top heel digt en breed. De vrugt wast alleenlyk tusschen de bladen, en meest daar die digst groeyen; zulks dat deze *Papâs* boven aan de top zo digt aan malkander gerist zyn, als mogelyk is; maar lager na beneden, daar de bladen ylst zyn, is de vrugt groter, en zo als ik die reeds beschreven heb: dog boven aan de top valt ze klein, en niet groter dan een gemene Raap; maar de smaak daar van is evencens als die van de grote.

Beesten

't Voornaamste Landgedierte bestaat in Ossen, welke men zegt dat 'er veel zyn, hoewel men ons 20. Ryksdaalders voor 't stuk afeyschte. Daar zyn ook Paarden, Ezels, Muilezels, Herten, Geiten, Verkens, en Meerkatten met zwarte tronien. De Vogelen zyn Hanen, Hennen, Eenden, Guineese Hoenders tamme en wilde, Parrekiten, Papegaayen, Duiven, Tortelduiven, Rygers, Valken, Krabvangers, enz. De visch is dezelfde, die men aan 't Eiland *Mayo* en de andere Eilanden heeft, en zo vind men ook op de andere Eilanden 't zelfde gedierte; maar zommige Eilanden hebben Weiland voor etlyke beesten, 't welk de andere niet hebben; en zo heeft

heeft men ook op zommige, inzonderheid dit van *St. Jago*, meer geboomte voor de Vogelen, en Granen of Vrugten tot hunne ſpyze, dan op de andere.

DE Reede van *St. Jago* is één van de ergſte, daar ik oit geweeſt ben; want daar is geen zuivere grond voor meer als drie Schepen, en dan moeten ze nog vry digt aan malkanderen leggen, en één daar van digt aan het ſtrand. Ik zoude 'er niet gekomen hebben, had men my niet gezegd, dat het een goede en veilige plaats was; maar ik bevond het geheel anders, zo dat ik maar verlangde om weg te raken. Capitein *Barefoot*, die daar ten anker quam terwyl ik 'er lag, verloor op een oneffen grond twee ankers, en ik raakte 'er een kleine quyt. Het Eiland *Fogo* kan men 7. of 8. mylen verre duidelyk van deze Reede zien, en in den nagt zagen wy de vuurvlammen die uit de toppen van 't Gebergte flikkerden. Reede van St. Jago.

II. HOOFDSTUK.

Den Schryvers vertrek van St. Jago; *zyne koers, de Winden, en 't paſſeren van de* Linie. *Zeild na* Allerheygen *Baai in* Braſiliën: *Zyne komſt aldaar. Van de Forten, Reede, Stand, Stad, en Gebouwen in de Baai: De Gouverneur, Schepen, Kooplieden, en Waaren die van en na* Europa *gevoerd werden. Het Saizoen voor de Europeſche Schepen; Koir-kabels. Van den Handel op* Guinée, *en de Walviſchvangſt. De Inwoonders, Konſtenaars, Slaven; de Landsdouw, 't Gewas*, Mangroves, *baſtard* Cocos, *en Zydekattoen boomen: derzelver Vrugten, Palm-Beeziën, Wortels, en Kruiden. Het Wild en ander Gevogelte. Van Beeſten, als Paarden, Luypaards, Slangen, Water-honden, Zee-viſch, Schildpadden, &c.*

NA dat ik myne dingen aan de Eilanden van *Cabo Verde* verrigt had, begon ik op myn vertrek te denken. Ik oordeelde het nodig nog eens aan een bebouwde Plaats in deze grote Zee aan te doen, daar myn volk zig eens kon ververſchen, en gelegenheid mogt vinden om zig van eenige noodwendigheden te verzorgen. Want nadien myn voornemen was na *Nieuw Holland* te zeilen, en dat na zulk een langen Togt, daar niet anders dan verſch water te halen zoude zyn, indien wy 't 'er nog maar bekomen konden, zo dagt ik dat het beſt was een Haven in *Braſiliën* aan te doen, en my daar te voorzien van 't gene ik verder mogt nodig hebben. En behalve dat ik gaarn wilde dat myn volk zig ververſchen zoude, zo beoogde ik daar mede ook hen van langzaamerhand tot zulke moeyelykheden

den te gewennen, die men op deze Togt te verwagten had, namelyk na zulk een Geweſt der Wereld waaraf zy t'eenemaal onkundig waren; want niemand van hen, uitgenomen twee jonge maats, hadden ooit de *Linie* gepaſſeerd.

Vertrek van St. Jago.

Met dit voornemen zeilden wy van *St. Jago* op den 22. February, met O. N. O. en N. Ooſte winden, ſchoon weêr, en een heldere kolete. Wy ſtelden onze koers Z. Z. O., half Ooſt, tot dat wy quamen op de breedte van 7. gr. 50. min., alwaar wy zulk een kabbeling in de Zee aantroffen, als of 'er een Gety of ſterke ſtroom ging, welke tegen de wind opzetteden, zulk een gekabbel veroorzaakte. En deze ſtroom duurde tot dat wy quamen op de breedte van 3. gr. 22. min. Geduurende dezen tyd zagen wy eenige *Bonatas*, en Hayen, en vingen 'er ook één. Wy hadden den regten *Paſſaad-wind*, wayende met een brave koelte uit den Noord-Oosten, tot dat wy quamen op de breedte van 4. gr. 40. min. ten Noorden, en toen veranderde de wind, zo dat wy nu en dan een heldere koeltje, en zomtyds een dondervlaag hadden. Wy waren Beoosten van *St. Jago*, 4. gr. 54. min, toen wy op 3. gr. 2. min. Noorder breedte quamen, alwaar het gekabbel ophield; en wy waren Beoosten 't gemelde Eiland op de lengte van 5. gr. 2. min. De wind ſchavielde toen tuſſchen Zuid ten Oosten, en Ooſt ten Noorden, met kleine koeltjes, veelvuldige kalmten, zwarte wolken, en veel regens. Op de breedte van 3. gr. 8. min. N. en de lengte O. van *St Jago* 5. gr. 8. min. hadden wy de wind van Z. Z. O. tot N. N. O., dog flaauw, en dikwils met ſtilten. Terwyl de kalmten duurden hadden wy gelegenheid om te zien wat weg de ſtroom liep, en wy bevonden dat ze N. O. ten Ooſten aanging, 12. Engelſche mylen in 24. uuren; 't welk een halve Engelſche myl in een uur was, en geenzints zo ſterk als te voren. De regens bleven ons by poozen by tot op de breedte van 1. gr. 0 min. N. met kleine koeltjes tuſſchen Z. Z. O. en Z. O. ten Ooſten, en zomtyds ſtilte. Naderhand hadden wy den wind tuſſchen Z. en Z. Z. O., tot dat wy de *Linie* paſſeerden, met flaauwe winden, kalmten, en redelyk mooi weêr. Wy zagen weinig andere Viſſchen dan Bruinviſſchen, en die in menigte; dog wy vingen 'er maar één van.

't Paſſeren van de Linie.

Het was den 10. van Maart O. S. omtrent de tyd dat dag en nag even lang was, toen wy den *Evenaar* paſſeerden, hebbende al den tyd van 4. gr. 40. min. Noorder breedte, alwaar de regte *Paſſaad-wind* ons verliet, een holle Zee uit den Zuid-Ooſten, en eenige onbeſtendige koeltjes meestendeels uit het Zuiden gehad; zo dat wy maar langzaam na 't Zuiden omkropen. En alhoewel wy nu en dan uit het Ooſten een wind kregen, niettemin poogde ik zo veel als doenlyk was na 't Zuiden op te zeilen, dewyl

Digitized by Google

wyl ik by de *Linie* niet anders dan onzekere winden, ſtilten, regens, en Dondervlagen te gemoet zag, die niet alleenlyk onze koers zoude vertragen, maar ook ziekten onder myn volk veroorzaken, inzonderheid zulke die ſlegt van kleding voorzien, of te luy waren om een droog hembd aan te trekken, als zy doornat van den regen waren. De hitte van 't weêr maakte hen agteloos daar omtrent, zo dat zy, als ik hen een zoopje Brandewyn gaf, en belaſte zig te verdrogen, maar met hun natte klederen in de Hangmatten gingen leggen; en als zy 'er dan weder uitquamen, hadden zy een bange lugt over zig, en hunne hangmatten ſtonken; 't welk iets is, waar tegens de Capiteins of Schippers, die de *Lienie* paſſeren, wel zorg mogen dragen zo veel als zy konnen, voornamelyk als 'er een Maand meê henen loopt eer zy uit den regen komen, gelyk het veeltyds in Juny, July, of Auguſtus geſchied.

't GENE ik alhier wegens de Stromen, Winden, Kalmten, enz. gezegd heb, kan dienen tot verder verklaring van 't gene ik voor dezen in 't algemeen daar van heb aangemerkt, inzonderheid wegens 't paſſeeren van de Linie, in myne verhandeling van de Winden: in welke aanmerkingen deze togt my nog meer verſterkt heeft, gelyk ik zulks hier en daar in 't voorbygaan zal aanwyzen. Ondertuſſchen kan ik van die aanmerkingen zeggen, dat het vertrouwen 't welk ik 'er op ſtelde, my tot grote verligting diende geduurende deze moeyelyk reize, waar in de onkunde en halſterrigheid van zommige, die onder my ſtonden, my veel moeite baarde; ſchoon zy altoos bevonden, en zomtyds gedwongen waren te bekennen, dat het my zelden buiten myne giſſing ging, wanneer ik hen voortshands gezegt had, wat winden wy op zulke en zulke plaatzen krygen zouden.

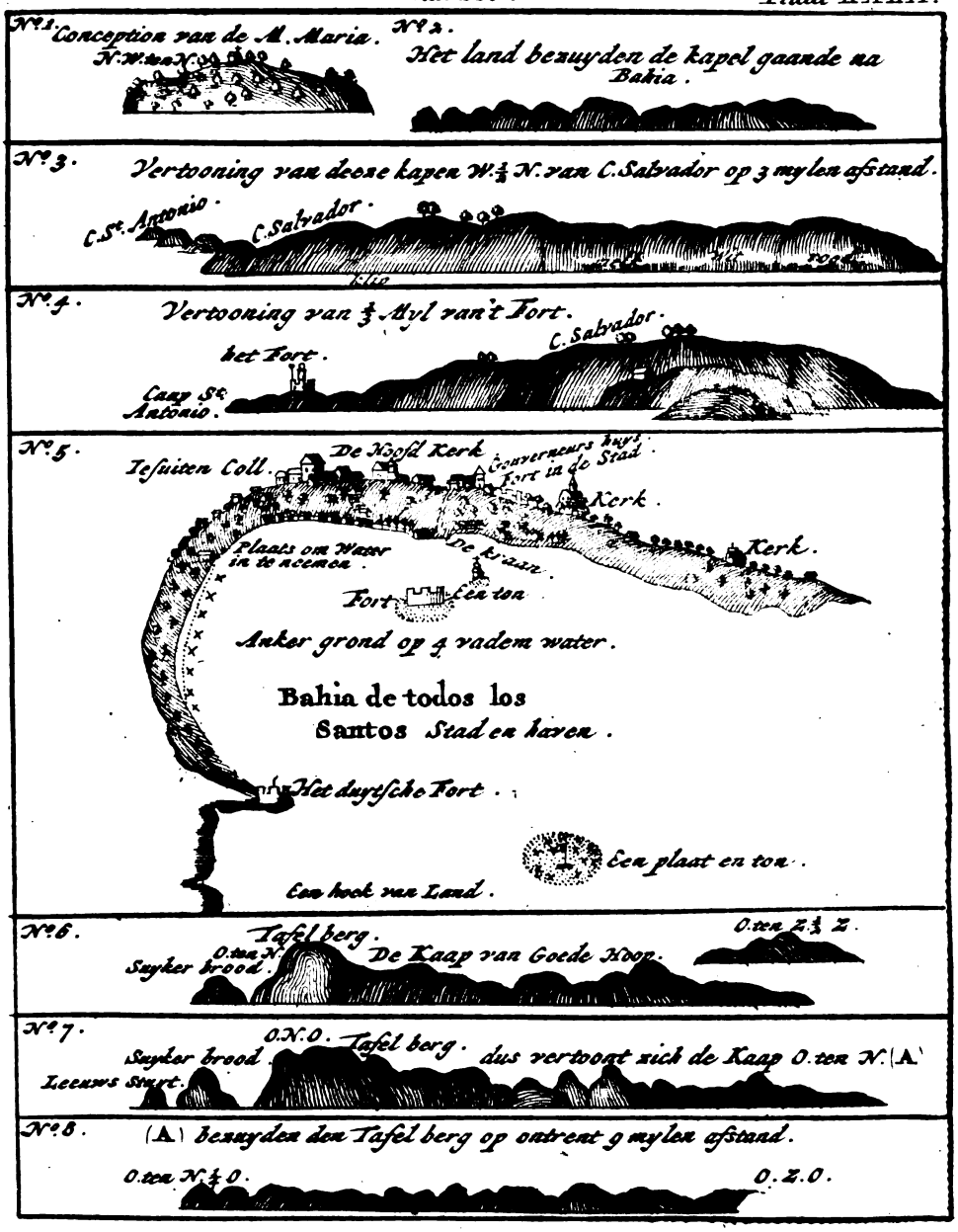
TOEN ik eerſt van *St. Jago* voer, was myn voornemen na *Pernambuk* te zeilen, dewyl die plaats tot myn oogmerk dienſtig was om haren ſtand, als leggende digt aan de uiterſte hoek der Kaap van *St. Anguſtyn*, het Ooſtelykſt voorgebergte van *Braſiliën*, waar door zy niet alleen groter voordeel van de Zeewinden geniet, en gevolgelyk gezonder is dan andere plaatzen na 't Zuiden, maar met eene ook minder bloot ſtaat voor de Zuider Paſſaad-winden, die een half jaar op deze Kuſt waayen, en nu op handen zynde, my hinderlyk zouden konnen wezen. Hier by quam nog, dat ik hoop had *Pernambuk* ſpoedigſt te zullen bereiken, als zynde naaſt in mynen weg en koers; en na dat ik gemaklyker van daar Zuidwaards zou konnen varen dan van *Bahia de Todos los Sanctos*, of van *Rio de Janeiro*.

MAAR onaangezien ik voorgenomen had myne koers dus te nemen, egter wierd ik 'er in verhinderd door de wederſpannigheid van eenige op myn

Schip, inzonderheid een voornaam Officier, die myn volk voordagtelyk misnoegen in 't hoofd blies, en hen een party valsheden wysmaakte. De kalmten, en 't omlopen van de wind, het welk ons, volgens myne verwagting, in 't paſſeren van de Linie, bejegende, maakte zulken, die hier van onkundig waren, byna flaauwhartig om de togt te vervolgen, als agtende dat wy noit in ſtaat zouden zyn om de Kaap van *St. Auguſtyn* te boven te komen. En hoewel ik hen zeide, dat als wy omtrent drie graden Bezuiden de Linie zouden gekomen zyn, wy dan weder een regte Paſſaadwind uit den Noord-Ooſten zouden hebben, die ons na dat gedeelte van *Braſiliën* zoude voeren daar wy wezen wilden, egter wilden zy 't niet geloven, voor dat zy 't zo bevonden. Ondertuſſchen was die Officier, welke zig oproerig aanſtelde toen wy na *Santa Cruz* gingen (voor 't welk hy vergiſſenis van my verzogt had) weder zo verre tot muytery vervallen, dat hy myn volk tegen my opmaakte, nademaal zy uit zig zelven reeds zwaarhoofdig waren, en een afkeer hadden van een lange en onbekende togt; zo dat ik voor een opſtand bedugt zynde, genoodzaakt was hem zyne kooy tot een gevangenis te geven. Ik meld dit alleenlyk tot myn eigene verdeediging, dewyl ik tot voortzetting van myne reize my zomtyds meer na de geſteltenis van myn Scheepsvolk voegde, dan dat ik myn eigen oordeel en ondervinding opvolgde De wanorde, waar in myn Schip was, deed my toen denken, dat *Pernambuk* geen bequame plaats voor my was, om dat men my gezegt had, dat de Schepen daar twee of drie mylen van de Stad ten anker lagen, buiten 't bereik van eenige Schans; zo dat het misnoegde volk, als ik aan land was, gemaklyk het anker gekapt, en met het Schip doorgegaan konde hebben; dewyl veele van hen reeds een voornemen lieten blyken van weder na Engeland te keeren; en zommige opentlyk verklaarden, dat zy niet verder dan *Braſiliën* gaan wilden. Ik veranderde derhalven van koers, en ſtierde 't na *Bahia de Todos los Sanctos* of *Allerheilige Baai*, alwaar ik de byſtand des Gouverners indien de nood het vereiſchte, hoopte te hebben, om myn Schip tegen eenige muytery te verzekeren; want ik was reeds genoodzaakt altoos op myne hoede te zyn, en met die van myne Officieren, welke ik betrouwen kon, met klein geweer op 't Campanje te ſlapen, nadien het in de Cajuit nauwlyks veilig voor myn was, om dat de oproerige Officier zulk een gevaarlyken aanhang onder myn volk verkregen had.

Komſt aan Braſiliën.

Op den 23. van Lentemaand zagen wy 't Land van *Braſiliën*, hebbende na dat wy zederd het paſſeren van de *Linie* den regte *Paſſaad-wind* bekomen hadden, zeer ſchoon weêr, en heldere koeltens, meeſtendeels O. N. O. gehad. Het Land dat wy zagen was omtrent 20. mylen Benoorden de

Digitized by Google

Digitized by Google

de *Babia*; weshalven wy Zuidwaards langs het ſtrand zeilden. De Kuſt is eerder hoog dan laag, met Zand-Oevers langs de Zee.

EEN weinig Landwaard in zyn veele ſpierwitte zandige plekken, die zig als ſneeuw vertonen; en de kuſt doet zig zeer vermakelyk op, als zynde met boſſchen en velden geſchakeerd. De Boomen zyn doorgaans niethoog, maar groen en weelig. Langs de Zeekant zyn veele kleine huisjes, welker Bewoonders meerderdeels Viſſchers zyn; die zig in Zee begeven op vlotten van verſcheidene balken aan een gehegt, voerende twee maſten met zeilen daar aan. Op elken vlot zyn twee mannen, aan ieder eind een, alwaar zy op kleine lage bankjes zitten te viſſchen, en twee korven by zig hebben, die aan de maſten hangen, zynde de eene om mondkoſt, en de andere om viſch in te doen. Veele van deze Vaartuigen waren toen aan 't viſſchen, en twee daar van quamen aan myn boord, van welke ik eenige Viſch kogt. Nademiddag zeilden wy voorby een ſtreek Lands, alwaar op een vermakelyken heuvel eene Kerk ſtond, die aan de *Maagd Maria* toegewyd was, vertoonde zig, gelyk de print uitwyſt.

WY zeilden dus langs de Kuſt tot aan den avond, en leyden 't toen by tot den volgenden morgen. Omtrent twee uuren daar na quam 'er een zeil uit Zee, 't welk omtrent een Engelſche myl te loefwaard van ons ook ging byleggen. 's Morgens 't zelve preyende, bevonden wy dat het een Portugees Schip was, insgelyks na *Babia* gaande; ik verzogt derhalven van den Schipper, dat ik eenen van zyne Stuurluiden mogt hebben, om my binnen te lootzen; maar ik kreeg tot antwoord, dat hy niemand te miſſen had, die bequaam daar toe was, maar dat hy voor my zoude inzeilen, en my alzo den weg tonen; en dat indien het avond wierd, eer hy in de Haven quam, hy om mynent wille een ligt uitſteken zoude; dog dat hy meende, zo 'er maar een matelyk koeltje was, voor den avond te zullen binnen komen. Wy zeilden dan al zagtjes voort tot aan den avond, en volgens zyne belofte hing hy een ligt uit, waar na wy ſtuurden, pylende geſtadig de grond. Ik hield al myn volk op 't verdek, en liet een anker gereed houden om te laten vallen, zo dra als 't nodig was. Wy hadden tegen ſtroom, en vorderden daarom zo weinig, dat het omtrent middernagt was, toen wy 't anker lieten vallen. Terſtond quam de Portugeeſe Schipper by ons aan boord om my te zien; ik bedankte hem voor zyne beleefdheid; en zeker ik trof een eerbiedige bejegening aan niet alleen van hem, maar van alle andere van die Landaard, welke zo hier als op andere plaatzen zig altoos gereed toonden om my op alle voorvallen dienſt te doen. De plaats, daar wy ankerden, was omtrent twee Engelſche mylen van de Reede, daar de Schepen doorgaans leggen; maar de vrees die ik had, dat

myn

myn volk met het Schip zoude doorgaan, deed my ſpoeden om verlof van den Stadvoogd te bekomen, om de Haven te mogen inzeilen, en onder de andere Schepen te leggen, digt by een van de Schanſſen. Ik ging dan op den 25. van Lentemaand omtrent 10. uuren 's morgens met het gety derwaards, wordende geloodſt door den Opziener, wiens werk het is alle de Schepen van den Koning van Portugal, die daar komen, op te voeren, en toe te zien dat ze wel vertuia zyn. Hy bragt ons regt tegen over de Stad, aan de buitenkant van de Haven, die toen vol Schepen lag, ten anker, tot op omtrent 450. voeten na aan een kleine Schans, die een halve Engelſche myl van het ſtrand op een rots ſtaat. Het gezigt van de Haven kan uit de Print gezien worden.

De Schryver komt voor Bahia ten anker.

Bahia de Todos los Sanctos legt op 13. graden Zuider breedte. Het is de voornaamſte Stad van *Braſiliën*, zo wel ten aanzien van de fraaiheid van Gebouwen, als om de grootheid der plaats, en den handel die 'er gedreven word. Het heeft een goede Haven, die Schepen van de grootſte laſt houden kan: de ingang derzelve word beſchermd door een ſterke Schans buiten de Haven, genoemd *St. Antonio*; hoe het zig vertoonde wanneer wy 'er 's namiddags voor quamen, kan in de Print gezien worden: en den volgenden nagt zagen wy lantaarns ten dienſt der Schepen uithangen. Daar zyn nog andere kleiner Schanſſen, die de Haven beſtryken konnen, en een van dezelze ſtaat op een klip in Zee, omtrent een halve Engelſche myl van Land. Alle de Schepen die daar ankeren, moeten digt voorby die Schans paſſeren, en zy moeten hare legplaats nemen tot op een halve Engelſche myl na tuſſchen deze en een andere Schans, die op een punt, aan de binnekant van de Haven ſtaat, en de Duitſche Schans genoemd word, dog digt aan de eerſte tegen over de Stad, alwaar een goede vaſte grond is, en de meeſte beſchutting voor de Zuide winden, die hier zeer fel wayen; en doorgaans omtrent April beginnen, maar in May, Juny, July, en Auguſtus hardſt wayen; dog de plaats daar de Schepen leggen, ſtaat niet meer dan drie ſtreken van 't Compas voor deze winden bloot.

Behalven deze is 'er nog een Schans tegen over de huizen, ſtaande op den Berg, waar op de Stad legt. De Stad beſtaat uit omtrent 2000. huizen, waar van men het grootſte gedeelte uit de Haven niet zien kan; maar zo veele als 'er zig aan 't gezigt voordoen, zyn met geboomte vermengd, en ſtaan op een hoogte, vertonende zig zeer vermakelyk, gelyk men uit de print eenigzins kan afnemen.

De Stad Bahia.

In de Stad zyn dartien Kerken, Gaſthuizen, Conventen, en een Nonnenkloofter, namelyk, de grote of Domkerk, het Collegie der Jeſuiten, welke beide in 't gezigt van de Haven ſtaan, de Parochie Kerken van St.

An-

Antonio en *Ste. Barbara*; de Franciscaner Kerk en die der Dominicaners; nevens twee Conventen van Karmeliten; een Capel voor de Zeevarende aan de Zeekant, alwaar de Booten gemeenlyk aankomen, en de Matrozen hunne Gebeden aanſtonds doen; een andere Capel aan 't eind van de regel huizen die langs den Oever loopt; en een derde Capel voor Soldaten, aan de hoek der Stad die van de Zee aflegt; voorts een Gaſthuis in 't midden van de Stad. Het Nonnenklooſter ſtaat aan een uithoek der Stad tegen 't Veld aan, en in hetzelve zyn, zo gezegd word, zeventig Nonnen. In deze Stad woond een Aartsbiſſchop, die 'er een fraai Paleis heeft; en het Paleis van den Stadvoogd is ook een mooi Gebouw van ſteen, hebbende een ſchone uitzigt in Zee, hoewel van binnen maar matelyk behuisraad. Dog ik heb beſpeurd, dat zo wel de Spanjaarden, als Portugeezen, in hun Volkplantingen buiten 's Lands, gaarn grote huizen hebben, maar omtrent het huisraad niet heel naauw zien, uitgenomen dat zommige zig aan Schilderyen wat vergapen. De huizen in de Stad zyn twee of drie verdiepingen hoog, de muuren dik en ſterk, van ſteen gebouwd, en het dak met pannen gedekt, ook zyn veele huizen met Bançons voorzien. De voornaamſte ſtraten zyn alle met kleine ſteenen beſtraat. Ook zyn 'er Pleynen op de aanmerkelykſte plaatzen der Stad, en veele Tuinen zo wel binnen in de Stad als aan de buitenkant, zynde beplant met Fruitboomen, Kruiden, Salade, en veelerhande Bloemen, maar niet heel net of konſtig geſchikt.

De Stadvoogd, die daar zyn verblyf heeft, heet *Don Jan de Lancastario*, zynde zo 'er gezegd word afgedaald van ons Engelſch *Lancaſter* Stamhuis; en hy draagd uit dien hoofde onze Landaard ook eene agting toe, noemende ons zyne Landslieden. Ik wagtte hem verſcheidenmaal op, en vond hem altoos heel vriendelyk en beleeft. Hier leggen omtrent 400. Soldaten in bezettinge, die doorgaans optrekken, en zig oeffenen, op een groot Pleyn voor 't huis van den Stadvoogd; ook word hy door veele van hen verzeld, wanneer hy uitgaat. De Soldaten zyn fatzoenlyk gekleed in bruin linnen, 't welk in die heete Landen veel beter is, dan wolle; egter heb ik noit eenige in linnen gekleed gezien dan hier. Behalven de Soldaten in dienſt, kan hy met 'er haaſt eenige duizend mannen in 't geweer brengen als de nood het vereiſcht. Het Magazyn is aan de buitenkant der Stad, op een kleine hoogte, tuſſchen het Nonnenklooſter en de Kerk der Soldaten: Het is groot genoeg om 2. of 3000. vaten Buskruit te bergen; maar ik verſtond dat 'er zelden meer dan 100., ja zomtyds maar 80. vaten in waren. Altoos is 'er een Corporaalſchap om het te bewaken, en dag en nagt ſtaan 'er Schildwagten.

Digitized by Google

In *Bahia* onthouden zig altoos veele Kooplieden, want het is een plaats daar groten Handel gedreven word. Ik vond hier omtrent 30. Schepen, uit *Europa*, met twee Oorlogſchepen van den Koning van *Portugal* tot hun geleide, behalve nog twee Schepen, die alleenlyk op *Africa*, 't zy *Angola*, *Gamba*, of andere plaatzen op de Kuſt van *Guinea* handelden. Dan is 'er nog een menigte van klein Vaartuig, 't welk maar heen en weder op deze Kuſt vaart, en Waaren van 't eene gedeelte van *Braſiliën* na 't ander voert.

Men zegt dat de Kooplieden die hier wonen zeer ryk zyn, en dat zy veele Zwarten en Zwartinnen tot Slaven in hun huizen houden. Zy zelve zyn meeſt Portugeezen, want Uitheemſchen hebben maar weinig ommegang met hen. Evenwel was 'er een Mr. *Cock*, een Engelſch Koopman, zeer beleefd van ommegang, en van goeden naam. Hy had een opene Brief om onze Engelſche Conſul te zyn, maar hy ſcheen niet heel genegen een openbaar Caracter aan te nemen, om dat daar zelden Engelſche Schepen komen, en in 11. of 12. jaaren niet een daar geweeſt was. Hier woonde ook een Deen, en een Franſche Koopman of twee; maar alle hunne Waaren moeten na en van *Europa* in Portugeeſche Schepen vervoerd worden, dewyl niemand van een andere Landaard op deze plaats handel dryven mag. Aan de Zeekant ſtaat een Tolhuis, alwaar alle in- en uitgaande Waaren aangegeven worden. En tot voorkominge van ſluykaryen zyn 'er 5. of 6. boten, die geſtadig by beurten voor de Haven roeyen, en alle Schuiten met Goederen, waar op eenig vermoeden valt, aanhouden, en bezoeken.

Koopmanſchappen

De voornaamſte Waaren, die door de Schepen uit *Europa* daar gebragt worden, zyn Linnens, zo wel grof als fyn; wolle ſtoffen, als Bayen, Sergens, Baracanen, enz. Voorts Hoeden, Kouſſen, zo van zyde als garen, Beſchuit, Tarwemeel, Wyn, Boom-olie, Boter, Kaas, enz., Pekelvleeſch en Spek zoude 'er ook goede Waar wezen. Men brengt 'er insgelyks Yzer, en allerlei Yzerwerk; als mede Tinne Schotels, Tafelborden, Lepels, en ander Tinnewerk: Voorts Spiegeltjes, Koralen, en andere Snorrepypen. En de Schepen die *St. Jago* aandoen, brengen van daar, gelyk ik reeds gezegd heb, Kattoene Lynwaad, het welk dan na *Angola* gezonden word.

De Europeeſche Schepen voeren van hier Suiker, en Tabak, 't zy in rollen, of ſnuyf, maar noit in bladen dat my bekend is. Dit zyn de voornaamſte Waaren; dog behalven dat valt hier ook Verwhout, Letterhout, enz. Ook worden van hier vervoerd huiden, *Talk*, Traan, enz.: En men houd 'er tamme Meerkatten, Papegayen, en Parrekieten, welke de Matrozen met zig na huis nemen.

De

DE Suiker van dit Land is veel beter, dan die welke uit onze Volkplantingen komt; want al de Suiker die hier gemaakt word, word met kley gezuiverd, waar door ze witter en fyner word dan onze *Muscovados* of ongezuiverde Suiker. Onze Planters zuiveren de Suiker zelden met kley 't en zy ze een weinigje zomtyds aan hun Vrienden tot een Geſchenk over zenden. Deze bereiding geſchied aldus: Men neemt wat van de witſte kley, en mengd die met water, tot dat het word als room, hier mede vuld men de Suikerketels, die door 't afſchuimen van de Siroop tot op twee of drie duim beneden de rand vol zyn, hebbende alvorens de dunne harde korſt, die zig boven op de Suiker gezet heeft, en 't water van de kley beletten zoude door de Suiker henen te dringen, afgeſchraapt. Hier door word de Suiker dan gezuiverd; want in tien of twaalf dagen tyd dat dit kley-water door de Suiker in de ketel neerzinkt, word de Suiker wit, en de kley zelf word boven op hard, en kan afgenomen worden als men wil; en als men dan met een mes het bovenſte van de Suiker, 't welk 'er wat ſmodderig uitziet, afſchraapt, zal het onderſte tot byna op den bodem toe wit zyn; op deze wyze is het dat men de Braſiliſche Suiker wit maakt. Toen ik daar was, wierd één honderd pond Suiker verkogt voor 50. S., en 't onderſte van de potten, 't welk zeer grove Suiker is, voor omtrent 20. S. 't 100. pond; want beide die zoorten waren toen ſchaars, en daar was niet genoeg om de Schepen te bevragten, zulks dat zommige tot het volgende Saizoen moesten blyven leggen. *Zuivering van Suiker.*

DE Europeeſche Schepen komen daar gemeenlyk in February, of Maart, en doorgaans hebben zy dan een ſpoedige Togt; want zy hebben in dat gety van 't jaar heldere koelten die hen tot aan de *Linie* brengen, weinig moeite in 't paſſeren daar van, en vervolgens heldere Ooſt Noord-Ooſte winden om hen hier te brengen. Doorgaans gaan zy weder van hier in 't laatſt van May of Juny. Toen ik daar was, zeide men dat zy den 20. May zouden t' zeil gaan; hierom waren zy alle zeer bezig, zommige met Goederen in te nemen, andere met kielhalen, en zig gereed te maken. De Schepen die hier komen, kielhalen doorgaans ter eerſter aankomſte, dewyl hier een hulk is die den Koning toebehoord, en onder de toezigt van den Opziener is, die van elk Schip dat met behulp daar van kielhaald, een zekere ſomme ontfangt. Hy draagd ook zorg voor 't vuuren, en andere noodzakelykheden; en de Schepen huuren van de Kooplieden hier gemeenlyk elk twee kabels, om aan te leggen zo lang zy hier zyn, en verſchonen daar door hun eigene hennepe kabels; want deze zyn gemaakt van een zoort van hairig gewas, 't welk op zekere boomen groeid, hangende van boven of langs de Stammen, en gelykende het zwart *Coire* in *Ooſt-Indiën*, zo 't *Tyd wanneer de Schepen komen.*

niet even 't zelfde is. Deze kabels zyn ſterk en duurzaam; dus veel van de Europeeſche Schepen.

De Schepen, die op *Guinea* handelen, zyn kleine Vaartuigen in vergelyking van de andere; zy voeren derwaards *Rum*, Suiker, Kattoene Lynwaaten van *St. Jago*, Koralen, enz., en brengen wederom Goud, Olifants-tanden en ſlaven, doende goed voordeel daar mede.

Het klein Vaartuig, dat tot *Bahia* behoort, word voornamelyk gebruikt om Europeeſche Goederen van daar na andere plaatzen op de *Braſiliſche* Kuſt voeren, waar van daan ze Suiker en Tabak brengen. Deze Vaartuigen zyn voornamelyk bemand met Zwarten, en worden omtrent Kerstyd zeer veel gebruikt om Walviſſchen te doden, die in dien tyd des jaars zeer menigvuldig op die Kuſt komen: zy komen ook in de Havens en Inlandſche Meiren, alwaar ze van de Zeevarende lieden gedood worden: het ſpek daar van word tot traan gekookt, en het mager word van de ſlaven en arme lieden gegeten; men heeft my gezegd, dat het zeer zoet van ſmaak en gezond is. 't Zyn maar kleine Walviſſchen, maar daar zyn 'er zo veel, en zy worden zo gemaklyk gevangen, dat 'er veel gelds mede gewonnen word. Die op deze vangſt uitgaan, kopen verlof daar toe van den Koning, en my is gezegd, dat hy voor deze Viſſchery 30000. Ryksdaalders 's jaars ontvangt. Alle de Vaartuigen, die dus langs de Kuſt varen, worden daar gebouwd, en ook eenige Oorlogſchepen tot 's Konings dienſt. Daar wierd 'er een gebouwd, toen ik daar was, dat 40. of 50. ſtukken zou voeren; en het hout daar te lande is zeer goed daar toe, zynde, zo men my gezegd heeft, zeer ſterk, en duurzamer dan eenig ander in Europa; ook is 'er genoeg van te bekomen. Onder de Schepen die van daar op Europa voeren, zag ik 'er ook van Engelſch maakzel, die door de Franſchen van ons in den laatſtvoorgaanden oorlog genomen, en aan de Portugeeſen verkogt waren.

Traan.

Behalven de Kooplieden, die aldaar ter Zee handelen, zyn 'er ook andere vry ryke lieden, en verſcheidene Konſtenaars en Ambagtslieden van meeſt allerlei ſlag, die door hunnen arbeid en vlyt zig vry wel geneeren, inzonderheid zulke die een zwarte ſlaaf of twee konnen kopen; 't welk daar ook zo gemeen is, dat 'er, uitgenomen die van den allergeringſten ſtaat, naauwlyks iemand is, die geen ſlaven in zyn huis houd. De ryke hebben behalven de ſlaven en ſlavinnen, die zy tot het doen van huiswerk houden, ook ſlaven die hen buitenshuis opwagten, 't zy om aan de zyde van hunne paarden te lopen als ze uitryden, of om hen in de Stad, wanneer ze ergens een bezoek doen, op de ſchouders te dragen. Ieder Edelman of Koopman is tot dien einde met een draagtuig voorzien, 't welk beſtaat in een

een grote kattoene hangmat op de Weſt-Indiſche wyze, meeſtendeels blaauw geverwd, met grote franjen, ter wederzyde neerhangende: deze hangmat hangt aan een Bamboes die 12. of 14. voeten lang is, welke door twee Zwarten op hunne ſchouderen gedragen word: over de bamboes gaat een kleed dat ter wederzyde als een gordyn neerhangt, zo dat de perzoon, die 'er binnen is, niet gezien kan worden, 't en zy hy 't zelve begeere: en hy kan leggen, hebbende kuſſens tot dien einde onder zyn hoofd, of zitten en zig met die kuſſens ſteunen, latende dan zyne beenen aan de eene zyde buiten de hangmat hangen. Als hy zig wil laten zien, trekt hy 't gordyn aan een zyde, en groet zyne bekenden, welke hy op ſtraat ontmoet; want zy zyn 'er grootſch op, malkanderen dus uit hangmatten te begroeten, en houden zomtyds een lang geſprek met elkanderen op ſtraat; maar in zulken gevalle hebben de ſlaven die de hangmat dragen, elk een ſterken ſtok, onder met een ſcherpe pen, en boven met een yzere vork voorzien, waar op zy den bamboes, zo lang ze dus ſtil ſtaan, laten ruſten. Nauwlyks eenig menſch van fatzoen, inzonderheid als 't eene vrouw is, zal de ſtraat anders paſſeren, dan dus in een hangmat gedragen. Hangmatten

De voornaamſte Handwerkslieden aldaar zyn Smeden, Hoedemakers, Schoenmakers, Looyers, Zagers, Timmerlieden, Kuipers, Snyders, Slagers, enz. Deze laatſte weten de Oſſen zeer behendig te doden, ſtekende hen, na dat zy ze aan eene leuning vaſtgebonden hebben, met een ſcherppuntig mes in de nek; maar met het opmaken gaan zy zeer ſlordig te werk. Dewyl het in de vaſten was, toen ik 'er quam, was 'er geen vleeſch te koop, voor Paaſch-avond, wanneer d'er in de ſlagershuizen in de Stad een menigte van oſſen gedood wierd, onder den toeloop van mannen, vrouwen, en kinderen, die met blydſchap quamen kopen, en van eene menigte van verhongerde honden gevolgd wierden, voor welke het vleeſch, om dat het zo mager was, bequamer ſcheen dan voor menſchen. Alle deze Ambagtslieden kopen Zwarten, en brengen ze in hun handwerk op, 't welk een grote hulp voor hen is; en dewyl ze zo ſterk op *Angola* en andere plaatzen van *Guinée* handelen, krygen zy geſtadige toevoer van Zwarten. Deze ſlaven worden ook gebruikt als dragers, want vermids hier een grote handel ter Zee is, en dat het aan den voet van een berg is dat men te lande treed, en die ſtylte door gene karren kan bereden worden, zo heeft men de ſlaven van node om de Waaren na de Stad te brengen. Dog de Kooplieden hebben ook 't geryf van een kraan, welke met touwen en katrollen omgaat, gaande het eene eind op, terwyl het ander nederdaalt. Het huis, waar in de kraan is, ſtaat op de kant van eenen berg aan de Zee, hangende over de ſtylte; en de ſchuinte is van boven tot Handwerkslieden. Zwarten

Digitized by Google

beneden met planken beſchoten, langs welke de Goederen glyden, als zy op of neergelaten worden.

De Zwarten zyn zo talryk in deze Stad, dat zy 't grootſte gedeelte van de Inwoners uitmaken, dewyl 'er in elk huis doorgaans eenige, zo wel vrouwlieden als mannen, zyn. Veele Portugeeſen, die vryers zyn, houden eenige van deze Zwartinnen tot hunne byzitten, alhoewel zy wel weten, dat ze gevaar lopen, van door haar vergeven te worden, indien zy haar oit reden van jalouzy geven. Gelyk zeker perzoon van myne kennis, die gemeenzaam met zyne keukenmeid geleefd had, vreesde, dat hem wedervaren was, gedurende myn verblyf aldaar. Deze ſlaven en ſlavinnen laten zig ook ligt omkopen om iemand leed te doen, ja te vermoorden, inzonderheid by nagt; waarom ik myn volk ook zo veel als ik kon aan boord hield; want ik verſtond dat verſcheidene van 't volk van een Franſchſchip aldaar by nagt vermoord waren.

De Landsdouw

Dus veel van de Stad *Bahia* gezegd hebbende, zal ik ook iets van het land melden. Daar is een Meir van zout water, het welk men my gezegt heeft dat 40. mylen landwaard in Noord-Weſt van de Zee zig uitſtrekt, latende de Stad en de Duitſche Schans aan de regterhand Het land rondom is meeſtendeels vlak en effen, niet hoog, nog ook niet heel lang. Het is wel bewaterd met Rivieren, Beeken, en Fonteinen, ook zyn 'er geede Havens, vaarbare Kreeken, en goede Baayen voor Schepen om in te ankeren. De Landsdouw is doorgaans goed, brengende natuurlyk veelerlei grote boomen voort, die overal bequaam toe zyn. De velden zyn met gras, kruid, en andere kleine gewaſſen geſtoffeerd, en brengen, als ze bebouwd worden, alles voort waar toe zulke heete landen bequaam zyn, als Suiker-ried, kattoen, indigo, tabak, *Maiz*, fruitboomen van verſcheidenerlei zoort, en allerhande eetbare wortelen. Van de verſcheidene boomen die 'er zyn, zal ik eene beſchryving geven, zo uit myne eigene kenniſſe, als uit het gene ik door eene van de Inwoners van *Bahia* verſtond; men noemde ze *Sapiera*, *Vermiatico*, *Comeſſerie*, *Guitteba*, *Serrie*, nevens driederlei zoort van *Mangrove*, Letterhout, *Fuſtik*, Kattoenboomen van driederlei ſlag; mitsgaders vrugtboomen van veelerhande zoort, die in 't wild groeyen, behalven die geplant zyn.

Boomen

Van de Timmerhout-boomen is de *Sapiera* één, en zeer groot en hoog, goed van hout, en tot het bouwen van Schepen gebruikt. Zo is ook de *Vermiatico* een boom van een hoge regte ſtam, waar van planken van 2. voeten breed gezaagd, en ook Cano's gemaakt worden. De *Comeſſerie* en *Guitteba* worden voornamelyk tot het bouwen van Schepen gebruikt, en zyn al zo veel geagt als de Eykeboomen in Engeland, en men zegt dat hun

Digitized by Google

hun hout harder en duurzamer is dan Eyken, De *Serrie* gelykt de Olm vry wel, en is zeer duurzaam in 't water. Ook zyn daar rode, witte, en zwarte *Mangrove*-boomen, welke ik in 't eerſte deel van myne Reistogt beſchreven heb. De ſchors van de rode *Mangrove*, word hier gebruikt tot Run, om leer mede te touwen, tot welken einde daar grote looyers putten zyn. De zwarte *Mangrove* is daar groter dan in *Weſt-Indiën*, en leverd goede planken uit. De witte *Mangrove* is 'er ook groter, en insgelyks taayer dan in *Weſt-Indiën*, en men maakt 'er maſten en ſprieten voor klein Vaartuig van.

Baſtard Cocos-Noteboomen.

DAAR groeyen ook baſterd *Cocos*-nooteboomen, niet zo groot en hoog als ze in *Ooſt-* of *Weſt-Indiën* doorgaans vallen: zy dragen nooten als de andere, maar niet het vierde part zo groot als de regte nooten: de dop is vol van pit, zonder eenige holte of water daar in; en de pit is zoet en gezond, maar zeer hard om te byten en te verteeren. Deze nooten worden gebruikt tot Paſter noſter koralen, ketels van tabaks pypen, en andere ſnuiſteryen, die men in alle kleine winkels daar te koop vind. Op den top van deze boomen, tuſſchen de takken, groeid eene zoort van lang zwart garen als paardehair, maar veel langer, 't welk de Portugeeſen *Treſabo* noemen. Hier van worden kabels gemaakt, die zeer ſterk en duurzaam zyn, want zy rotten niet als kabels van hennip, ſchoon ze in 't water en in de Zon leggen. Van deze kabels zyn 't, welke aan de Europeeſche Schepen te huur uitgedaan worden, en ze gelyken de *Coire* kabels wel.

Zydekattoenboomen

DAAR zyn ook drie zoorten van Kattoenboomen, die zydekattoen dragen, eene zoort is 'er van zulke als ik in 't eerſte deel myner Reistogten onder den naam van Kattoenboom beſchreven heb. De andere twee zoorten heb ik nergens gezien dan in *Braſiliën*: de boomen dezer laatſte zyn klein in vergelyking van de andere, die men voor de grootſte houd in alle boſſchen van *Weſt-Indiën*; egter zyn deze ook van een tamelyke dikte en hoogte: een van de laatſte zoort is niet zo vol van takken als de andere; ook brengen ze geen vrugten op eene en dezelfde tyd van 't jaar voort; want de vrugt van de eene zoort was ryp, en wierp zyne bladen af, terwyl de andere zoort nog groen was, en de vrugt maar eerſt gebloeid had; zynde de boom zo vol van jonge vrugt als een appelboom doorgaans in Engeland. Deze laatſte dragen grote hauwen, omtrent zes duimen lang, en een arm dik. De vrugt is ryp in September en October, want dan ontſluit de hauwe of bolſter zig, en 't kattoen barſt 'er uit in een klomp zo groot als een mans hoofd. Deze hauwen worden geplukt eer ze open gaan, anders zou alles wegvliegen; en zy openen zig al zo wel na dat ze geplukt zyn; en dan neemt men 'er 't kattoen of de watten uit, en bewaart het

het om peuluwen en kuſſens mede te vullen, waar toe het zeer goed is; maar het deugt nergens anders toe, dewyl het te kort is om geſponnen te worden. Het is van een bruin-geele koleur, en de zaden zwart, rond, en zo groot als een witte erwt. De andere zoort word ryp in Maart of April. De vrugt of bolſter is rond, gelyk een grote appel: de buitenſte ſchil is zo dik als het eind van een vinger, en daar binnen is een dun wit vlies, het welk 't kattoen beſluit. Als de kattoen appel ryp is, dan ſplyt de buitenſte ſchil in vyf gelyke deelen van de ſteel tot aan 't ander eind, en valt af, latende 't kattoen in zyn vlies aan de ſteel hangen: een dag of twee daar na zwelt het kattoen door de hitte der Zon, breekt het vlies, en barſt uit zo groot als een mans hoofd; en als 'er wind is, waaid het allengskens weg, en word op 't veld verſtrooid, waar na het vlies en de ſteel dan ook haaſt volgd. Daar zyn ook eenige weinige regte Weſt-Indiſche Kattoen-heeſters: maar geen kattoen word 'er uitgevoerd, ook maakt men 'er weinig Lynwaad af.

Vrugten

Dit Land brengd ook verſchiet van fraye Vrugten voort, als zeer goede Oranje-appelen van drie of vierderlei zoort, onder andere *China's*-Appelen, wilde Limoenen, Granaat-Appelen, Citroenen, *Plantains*, *Bananos*, *Cocos*-nooten, *Guava's*, zekere Pruimen die daar *Munsjeros* genoemd worden, wilde Druiven, en zulke druiven als in *Europa* groeyen. Ook zyn 'er *Vlaa*-appelen, Zuur-zoppen, *Casjuws*, *Papa's* of *Mamoens*, *Jennipap's*, *Mancheniel*-appelen, en *Mango's*. Deze laatſte zyn 'er ſchaars; ik zag ze nergens dan in den Tuin der Jeſuiten, waar in veele fraeye Vrugten, en eenige Caneel-boomen groeyen. Deze laatſte zyn uit *Ooſt-Indiën* daar eerſt gebragd, en tieren 'er heel wel, gelyk ook de Pompelmoezen die van daar gebragd zyn; voorts zyn 'er de *Chinaas*- en Oranje-appelen zeer overvloedig en goed.

De Zuur-zop is een Vrugt zo groot als een mans hoofd, langwerpig rond, en groen van koleur, dog de eene zyde geel als ze ryp is. De buitenſte ſchil of baſt is vry dik, en ruuw, met ſcherpe knobbeltjes bezet: van binnen is een ſponsagtig merg, in 't welk veele zwarte pitten zyn, van grote als een Pompoenzaad: Dit merg is zeer zappig, lieflyk van ſmaak, en gezond; als men 't in den mond neemd zuigt men 'er 't zap uit, en men ſpuuwd het overige weg. Het Boomtje dat deze Vrugt draagd is tien of twaalf voeten hoog, en heeft een kleine korte ſtam. De takken groeyen vry regt op, want ik heb noit gezien dat zy zig in de breedte uitſpreiden. De telgen zyn ſlap en taay, en zo ook de ſteel van de Vrugt. Deze vrugt groeid ook in *Ooſt-* en *Weſt-Indiën*.

De *Casjuw* is een Vrugt zo groot als een Pippeling, matelyk lang, en gro-

Digitized by Google

groter aan de ſteel, dan aan 't ander eind, en ſpitsagtig: de ſchil is glad en effen, van een rode en geele koleur. Het zaad dezer Vrugt groeid aan 't eind daar van; het is van een Olyve koleur, van fatzoen als een Boon, en omtrent zo groot, maar niet zo plat. De boom is zo groot als een Appelboom, met telgen die niet digt zyn, maar zig uitſpreiden: De takken zyn dik, de bladen breed, rond en dikagtig: de Vrugt is zagt en ſponsagtig als ze ryp is, en zo vol van ſap, dat het ter wederzyde van den mond uitſpringt, als men 'er in byt: zy is zeer ſmakelyk en aangenaam op de tong, en word heel gezond gehouden. Deze Vrugt groeid ook in *Ooſt-* en *Weſt-Indiën*, alwaar ik die gezien en gegeten heb.

De *Jenipapa* is een zoort van Calabas of Cauwoerde, van grootte en gedaante als een Eenden-ey, en graauw van koleur: de ſchil is zo dik nog zo hard niet als een Calabas: Het binnenſte is een wit merg met kleine platte zaden; 't welk men t'zamen in den mond neemd, en uitkaauwd. Het is van een zerpe en aangename ſmaak, en niet ongezond. De boom gelykt wel na eenen Eſſen, en is zonder takken tot digt aan den top, alwaar dan een klein boſch uitſchiet. De ſchil is bleekgraauw, en zo is ook de vrugt. Wy gebruiken het hout van dezen boom tot bylſteelen in de Baai van *Campeche*, alwaar ik het gezien heb, en nergens anders dan in *Braſiliën*.

Noc zyn daar veele andere vrugten, welke ik nergens anders gevonden heb, als *Ariſas*, *Mericaſa's*, *Petango's*, enz. De *Ariſa* is een treffelyke vrugt, weinig groter dan een kloeke kars, van fatzoen als een Catryne-Peer, te weten dun aan de ſteel, en dikker aan 't eind. Zy is groen van koleur, en heeft kleine zaadjens als Moſtaard-zaad, zynde wat ſerp, dog egter aangenaam van ſmaak, en zeer gezond, zo dat 'er de zieken wel van eeten mogen.

De *Mericaſa* is ingelyks een brave Vrugt, en van tweederlei zoort, de eene groeid aan een klein Boomtje, en word voor de beſte gehouden; de andere waſt aan een heeſter als een Wyngaard, die om de Priëelen geplant word, om een ſchaduw te maken, hebbende veele brede bladen. De vrugt is rond en groen, zo groot als een kleine Oranje-appel; ryp zynde is ze zagt en bequaam om te eeten, vol van wit merg, met kleine zwarte zaadjes, die men niet ſcheiden kan, voor dat men ze in den mond heeft; men kaauwd dit binnenſte, het welk zerp, lieflyk, en gezond is, ſlegts uit, en ſpuuwd het dan weg.

De *Petangos*, groeyende aan kleine boomtjes, zyn zo groot als karſſen, dog niet zo rond, hebbende een gladde zyde, en 5. of 6. ribbetjes, het is

Digitized by Google

een zerpe en aangename vrugt, en heeft van binnen een vry grote platte ſteen.

De *Petumbos* groeyen aan een gewas als een Wynſtok, zyn geel, wat groter dan karſſen, met een matelyke grote ſteen; en zyn zoet, maar wat ruig in den mond.

De *Mungaros* zyn zo groot als karſſen, rood aan de eene zyde, en wit aan de andere; zynde vol van kleine zaadjes, die gemeenlyk onder 't eeten neergezwolgen worden.

Muccisjaas zyn van grootte als Haag-appelen, en groeyen aan grote boomen; zy hebben ook kleine zaadjes in 't midden, en zyn van goeden ſmaak.

Ingwas groeyen aan hoge boomen, en zyn 4. duim lang, en een breed.

Otte is een ſchone vrugt, zo groot als een Cocosnoot, hebbende van buiten een bolſter, en van binnen een grote ſteen.

Musterandeova's zyn zo groot als grote Hazenooten, bekleed met dunne broſſe ſchillen van een zwartagtige koleur; in 't midden hebben zy een ſteentje, beſloten met een donker bruin merg, van een aangename ſmaak. Men kaauwd de vrugt met de dop en al, en ſpuuwd die dan met den ſteen uit, als men 't week uitgezogen heeft. De boom die deze vrugt draagd is hoog, groot, en zeer hard van hout. Deze vyf laatſtgenoemde vrugten heb ik zelf niet gezien, maar zy wierden my dus beſchreven door een Iers Inwoner van *Bahia*: dog deze laatſte egter meen ik dat ik te *Achin* op *Sumatra* gezien en gegeten heb.

Palm-bezien (aldaar *Dendies* genoemd) groeyen overvloedig omtrent *Bahia*, de grootſte zyn als Okkernooten; zy waſſen in troſſen boven aan den ſtam des booms, tuſſchen de ſtelen der bladeren, gelyk als alle de vrugten van die zoort. Deze zyn dezelfde zoort van Beziën of nooten, als die waar van men op de Kuſt van *Guinée* de Palm-olie maakt, en men heeft my gezegd dat 'er in *Braſiliën* ook Olie van gemaakt word. De Inwooners bradenze en eetenze zomtyds; maar ik heb ze ook eens gebraden en geproefd, dog zy ſmaakten my niet.

Pineon, *Agnus Caſtus*, en *Mendibies* groeyen hier ook, en de laatſte worden in een pan over 't vuur gebraden, en zo gegeten.

Daar is ook een menigte van Koolboomen, en andere vrugten, waar van ik geen kennis kon krygen, nog gelegenheid had om die te zien; om dat 't het Saizoen niet was; want het was by ons toen Lente, en daar Herfſt, wanneer de beſte Vrugten al weg zyn, hoewel 'er nog eenige overgebleven waren. Ik zag egter nog veele wilde Beziën in de Boſſchen en op de Velden; maar de namen en aard daar van waren my onbekend.

Daar is ook een menigte van Aardvrugten, als *Callavances*, Pyn-appelen,

Digitized by Google

pelen, Pompoenen, Water-meloenen, Komkommers, *Jams*, Aard-appelen, *Caſſava's*, enz., Kool, Rapen, Uyen, Look, Salade, Moeskruid, vind men 'er ook in overvloed; voorts Saſſafras, Slangenwortel, Verwhout, Letter-hout, enz.

Ik heb vry veel Planten, tuſſchen de bladeren van Boeken gedroogd, van daar meê t'huis gebragd, en zal van die, welke niet bedorven zyn, aan 't einde van 't Boek iets melden.

Aldaar is ook veel wild Gevogelte, als *Jemmâs*, *Jacos*, (zynde een grote zoort van Papegayen) gemene Papegayen, Parrekieten, Flamingo's, Kreng-krayen, Caauwen, *Cocreco's*, grootgebekte Vogels, mooi van koleur, *Correſo's*, Duiven, *Jenetees*, Klokhennen, Krabvangers, *Galdens*, *Curreco's*, Moscoviſche Eenden, gemene Eenden, Smienten, Talingen, Oorlogsſchips Vogels, Scholſerts, *Noddies*, Pellicanen.

De *Jemma* is groter dan een Zwaan, graauw van veeren, met een lange dikke, en ſpitze bek.

De Kreng-Krayen, en kakelende Krayen, worden daar *Maccera's* genoemd. De bek van de kakelende Kraai is zwart, en de opperſte ſneb rond, dog gekromd gelyk een Haviksbek, en byna als een halve circel; aan 't einde; het onderſte gedeelte is plat, en ſluit 'er vlak op. Zeker Portugees aldaar vertelde my, dat hunne Zwarttinne Minnedranken van die Vogels weten toe te ſtellen; en dat de *Portugeezen* daarom niet wilden toelaten dat zy die Vogels by zig hebben, gelyk ik eens zag dat iemand, die 'er twee geſchoten had, dezelve om die reden wegſchool. Zy zyn niet goed om te eeten, maar men zegt dat hun bekken een goed tegengift zyn.

Deze grootgebekte Vogels worden van de Engelſchen zo genoemd, om dat hun bekken zo groot zyn als 't gantſche lyf, de Vogels zelf zag ik daar niet, maar wel gedroogde Vorſten daar van, om de moye veeren, welke rood, geel, Oranje-koleur zyn, bewaard wierden.

De *Carreſo's* zyn zulke als men ook in de Baai van *Campeche* vind, en in 't twede deel myner Reistogt beſchreven zyn.

Tortelduiven zyn 'er in grote menigte, en ook twee zoorten van wilde Duiven, de eene donker en de andere ligt graauw, en zo groot als onze Houtduiven in *Engeland*. Beide zyn ze heel goed om te eeten, en zy zyn 'er van May tot September zo overvloedig, dat men op eene plek 8. of 10. dozyn met ſchoolen kan ſchieten, als 't een dyzig morgenſtond is, want dan komen ze om van de Beziën, die in de Boſſchen groeyen, te eeten.

De *Jeneta* is een Vogeltje zo groot als een Leeuwerik, met witte en

Digitized by Google

zwartagtige veeren, en geele poten; zynde zeer gezond om te eeten.

De Klokhennen gelyken vry wel na de Krabvangers, die ik in het twede deel myner Reistogten beſchreven heb, maar de poten zyn zo lang niet: zy houden zig altoos in moeraſſige en natte plaatzen; alhoewel hun poten zyn gelyk die van Landvogels: Zy klokken gelyk onze broedze Hennen, of Hennen die Kuykens hebben; en men vind 'er veel van in de Baai van *Campeche*, en op andere plaatzen van *Weſt-Indiën*. Zo hier als daar zyn vierderlei zoorten van die langbeende vogels, die malkanderen eenigzins gelyken, te weten Krabvangers, Klokhennen, *Galdens*, (welke drie van koleur en fatzoen de Reygers niet ongelyk zyn, maar wat kleiner, zynde de *Galden* de grootſte van de drie, en de Krabvanger de kleinſte) en een vierde zoort insgelyks met lange benen en korte ſtaarten, van grootte als de Krabvangers, en aazende op dezelfde ſpyze.

De *Curreco's* zyn Water-vogels zo groot als een kloek Kuiken, van een blaauwe koleur, kort van poten en ſtaart; zy onthouden zig ook in moeraſſen, en zyn zeer goed om te eeten. Ik heb ze nergens anders gezien.

De wilde Eenden zyn twederlei, de Muscoviſche en de gemene. In 't nat Saizoen zyn 'er in *Braſiliën* een menigte van, maar in de droge tyd maar weinig. Smienten en Taalingen zyn 'er in 't nat Saizoen ook in groten overvloed.

Bezuiden *Bahia* zyn ook een menigte van Struisvogels, dog zy vallen niet zo groot als die van *Africa*: Men vind ze voornamelyk in de Zuiderdeken van *Braſiliën*, inzonderheid in de ruime Velden aan de Rivier *Plata*, en verder Zuidwaards na de Straat van *Magellanes*.

Belangende het tam Gevogelte te *Bahia*, de voornaamſte behalven de Eenden, zyn Miſthoop-vogels van twederlei zoort, de eene van grootte als onze Hanen en Hennen, en de andere groter; van deze laatſte komen de vederen zo langzaam voort, dat de Vogels halfvolgroeid nog heel naakt 'er uitzien: Maar als ze volwaſſen en wel met veeren bezet zyn, dan vertonen ze zig als grote vogels, gelyk ze ook inderdaad zyn. Ook worden ze vry duur gehouden, want als ze te *Bahia* mager uit het Land komende ter markt gebragt worden, mogen ze een halve Ryksdaalders of een Daalder gelden, hoewel ze van magerheid dan ſchier oneetbaar zyn.

Het Landgedierte beſtaat in Paarden, Oſſen, Schapen, Geyten, Conynen, Varkens, Luypaarden, Tygers, voſſen, Meerkatten, wilde Varkens, *Armadillo's*, *Caimans*, *Guano's*, Hagediſſen, Slangen, Padden, Kikvorſchen, en een zoort van dieren als Honden, die zig half op 't Land, en half in 't water onthouden.

De

DE Luypaards en Tygers van dit Geweſt zyn groot en fel, maar op de Kuſt zyn ze of uitgeroeid, of dieper Landwaard in gedreven, en worden daarom zelden gezien, dan omtrent de allerbuitenſte Plantagien, alwaar ze dikwils quaad doen. Daar zyn drie of vierderlei zoort van Meerkatten, van verſcheidenerlei grootte en koleur; de eene zoort is heel groot, en de andere heel klein; deze laatſte zyn van een lelyke gedaante, en hebben een ſterke Muscus lugt over zig.

DAAR zyn ook verſcheidenerlei zoorten van Slangen, zommige zeer groot, en meeſtendeels zeer fenynig, gelyk onder andere de Ratelſlang, en een kleine groene Slang, niet dikker als de ſteel van een tabakspyp, dog omtrent 18. duim lang.

MEN heeft daar ook de *Amphisbæna*, of tweekoppige Slang, van een graauwe koleur, met zwartagtige ſtrepen, zynde haar beet ongeneeſlyk geagt. Men zegt dat ze blind is, hoewel ze in elk hoofd twee zwarte ſtippeltjes als oogen heeft: Men zegt ook dat ze als een Mol zig meeſt onder de grond houd, en dat ze boven de grond zig vertonende, gemakkelyk gedood kan worden, om dat ze zig maar langzaam beweegd; ook is haar gezigt, zo ze 't anders heeft, zo ſlegt, dat ze 't niet bemerken kan als iemand digt by haar komt: zo dat dit Gedierte niet voor een menſch vlugt, of hem beledigt, voor dat hy in deszelfs weg komt. Deze Slang is omtrent 14. duim lang, en zo dik als een mans middelſte vinger, hebbende aan elken eind een kop, zo men my gezegd heeft; want zelf heb ik 'er geen gezien dan een die de eene kop afgeſneden was; beide de koppen zyn eveneens, en zy kruipen voorwaards of agterwaards na 't valt. De *Portugezen* noemen deze tweehoofdige Slang *Cobra de dos cabeſas*.

DE kleine zwarte Slang is een zeer venynig gedierte. Ook is 'er een graauwe Slang, die rode en bruine ſpikkels over zyn gantſche rug heeft; deze is zo dik als een mans arm, en omtrent 3. voet lang: Ik heb 'er van deze een gezien, en men zegt dat ze zeer venynig zyn.

DAAR zyn ook twederlei zeer lange Slangen, de eene een Waterſlang, en de andere een Landſlang. De Landſlang is graauw van koleur, en 18. of 20. voeten lang: zy is niet heel fenynig, maar zeer verſlindende.

DE Waterſlang zegt men dat omtrent 30. voeten lang is, onthoudende zig t'eenemaal in 't water, 't zy in grote Rivieren, of in Meiren, en zy loeren op Beeſten of Menſchen die binnen hun bereik komen. Zy halen haren roof na zig met haren ſtaart; want als zy iets aan den Oever van de Rivier of van 't Meir, alwaar zy loeren, gewaar worden, ſlingeren zy hare ſtaarten 10. of 12. voet over den Oever, en alles wat binnen haar bereik is, word met groot geweld in de Rivier gerukt, en onder gedom-

peld. Ja men zegt, dat als ze maar de ſchaduw van eenig dier aan 't water gewaar worden, zy 'er met hare ſtaarten na ſlaan, en menigmaal haren prooi treffen. Hierom is het, dat de gene die iets te doen hebben ter plaatze alwaar deze Watergedrogten zig onthouden, altoos met een roer voorzien zyn, waar mede zy dikwils ſchieten, en deze dieren daar door vervaart maken of wegjagen. Men zegt dat zy grote koppen, en tanden van 6. duim lang hebben. Zeker Iersman, aldaar woonagtig, verhaalde my dat zyn Vrouws Vader toen ik daar eerſt aangekomen was, byna door zulk een dier was gevangen geweeſt, want het ſloeg zynen ſtaart na hem, maar ſchoot een el of twee te kort.

De Waterhonden, die de *Portugeezen Cachora de Agua* noemen, zyn zo groot als een kleine Dog, hairig en volkkig van de kop tot de ſtaart. Zy hebben 4. korte poten, en vry lang hoofd, en korte ſtaart, en zyn zwartagtig van koleur. Zy onthouden zig in zoete Meiren, en komen dikwils op 't Land om zig in de Zon te bakeren; maar ſpringen in 't water als men op hen afkomt. Men zegt dat ze gegeten zynde heel wel ſmaken. Verſcheidene van de dieren, die ik alhier heb beſchreven, heb ik zelf niet gezien, maar ik wierd deswege berigt van eenigen beſcheidene en verſtandige perzonen te *Babia*, van welke zommige Engelſch konden ſpreken.

In de Zee op deze Kuſt is een menigte van Viſch, te weten Jodenviſch, van welke in de Vaſten te *Babia* een grote Markt is, *Tarpoms*, Barbelen, *Groopers*, Snoeken, *Golions*, *Goraſſen*, *Barramâs*, *Coquindas*, *Cavallies*, *Cachoras*, Conger-aalen, Haringen, *Serruw*, *Olio de Boy*, Walviſſchen, enz.

Men heeft daar ook Schelpviſch (hoewel te *Babia* minder, dan op andere plaatzen van die Kuſt) te weten Kreeften, Krabben, Garnalen, Oesters, Moſſelen, Alikruiken, enz. Ook zyn 'er driederlei ſlag van Zeeſchildpadden, te weten Haviksbekken, Dikkoppen, en groene; maar ze zyn daar gantſch niet geagt, dewyl 'er de Spanjaards nog Portugeeſen geen liefhebbers van zyn: ja zy hebben 'er zulk een weerzin in, dat zy liever van een bruinviſch zouden willen eeten, alhoewel onze Engelſche de groene Schildpadden voor een lekker eeten houden. De reden die men gemeenlyk in *Weſt-Indiën* geeft, waarom de Spanjaards 'er niet willen eeten, is om dat zy doorgaans onzuiver, en veeltyds pokagtig zynde, (naardien ze zo dikwils by hunne Zwartinnen en ſlavinnen leggen) vrezen, dat ze over hun lyf met zeeren als een Lazarus zullen uitſlaan; het welk men zegt, dat door deze ſpys veroorzaakt word, dewyl ze alle grove vogtigheden uitdryft. Hierom is het, dat onze Engelſchen als ze ziekelyk zyn, in

de

Digitized by Google

de legtyd zomtyds van *Jamaica* (alwaar zig nogtans ook Schildpadden onthouden) na 't Eiland *Caimanes* gaan, om niet anders als zulke Schildpadden, die daar zeer overvloedig zyn, te eeten, enkelyk om hun lighaam daar door te zuiveren, en de qualen uit te dryven; en veele zeggen, dat zy 'er goede baat by bevonden hebben. De Haviksbek word op de Kuſt van *Braſiliën* meer gezogt dan eenige andere, en dat om zyn ſchild, het welk, volgens 't zeggen van die van *Bahia*, de helderſte en meeſt bewolkſte van alle Schildpadden is. Men toonde my 'er ook iets van, 't welk ik bekennen moet, dat zo ſchoon was als ik 't oit gezien heb. Zy krygen 'er op zommige plaatzen van deze Kuſt vry veel van, maar houden 't heel duur.

BEHALVEN deze Haven van *Bahia de Todos los Sanctos*, zyn 'er in *Braſiliën* nog twee voorname Havens, waar op Schepen uit Europa komen handel dryven, namelyk *Pernambuk* en *Rio de Janeiro*; en men heeft my gezegt, dat na ieder van deze Plaatzen al zo veel Schepen varen, als na *Bahia*, wordende voor elke Plaats twee Oorlogſchepen tot Convoyers gehouden. Van de andere Havens daar te lande is *St. Pauls* nog wel de aanzienlykſte, en word aldaar veel Goud gevonden; dog de Inwoners zegt men dat een ongebonden volk is, 't welk onder geen Regeering leeft: maar voor hun Goud konnen zy allerlei Waaren krygen, die ze van doen hebben, gelyk als klederen, geweer, krygsbehoeften, enz. De Stad word gezegt, dat groot en ſterk is.

III. HOOFDSTUK.

Des Schryvers vertoeving te Bahia. *Van de Winden en Saizoenen des jaars aldaar. Zyn vertrek na* Nieuw Holland. K. Salvadore. *De Winden op de* Braſiliſche Kuſt, *en een* Abrohlos *ondiepte. Viſch en Vogelen. Veel Gevogelte by een dooden Walviſch. De Vogel* Pintado *en de* Petrel. *Een Vogel, waar aan men weet, dat men digt by de* Kaap van Goede Hoop *is. Van de Zee-rekeningen en Variatien. Een Tafel van alle de Variatien op deze togt waargenomen. Ontmoetingen omtrent, en 't paſſeren voor by Kaap. Van de Weſtelyke Winden daar voorby. Een ſtorm en deszelfs voorboden. Koers na* Nieuw Holland. *Tekenen dat men 'er niet verre af is. Nog een* Abrolho *ondiepte, en ſtorm. Aankomſt aan* Nieuw Holland. *Dat gedeelte beſchreven.* Sjarks Baai. *Beſchryving van het Land, de Gewaſſen, Vogelen. Een byzondere* Guano: *Viſch, en mooye Schelpen: Zee ſchildpadden: Grote* Haai. *Vertrek na een ander gedeelte van* Nieuw Holland. *Dolfynen, Walviſſchen, en Zee-ſlangen.*

Een

Digitized by Google

Een Straat of Doortogt daar vermoed. Gewaſſen, Vogelen, en Viſch. Ankering by een derde Plaats van Nieuw Holland. *Graving van Putten, dog brak water. Van de Inwoners, 't ſterk Gety, Gewaſſen, Dieren, enz.*

MYN vertoeving te *Bahia* was omtrent een Maand, gedurende welke tyd de Onderkoning van *Goa* van daar quam, en een groot Schip, 't welk men zeide dat rykelyk met allerlei Goederen uit *Indiën* geladen was; maar 't loſte hier niet, dewyl 't na *Liſſebon* moeſt; dog de Onderkoning wilde zyn volk hier ververſchen, hebbende veele daar van verloren, en daarenboven veele zieken, vermids het Schip vier Maanden onderwege geweeſt was. Zyn voornemen was, als hy water ingenomen had, na *Europa* te vertrekken in gezelſchap van de andere Portugeeſche Schepen, die derwaards moeſten, en bevel hadden om tegen den 20. May zeilreed te zyn. Hy verzogt my eenen Brief aan zynen navolger, den nieuwen Onderkoning van *Goa*, mede te nemen, 't welk ik deed, en die daar na voortzond door den Capitein *Hammond*, wien ik digt by de *Kaap van Goede Hoop* aantrof.

MYN volk te ververſchen, en water in te nemen, was insgelyks de hoofdoorzaak van myne komſt alhier, behalven dat ik des te beter gelegenheid mogt hebben om de wanorde onder myn Bootsvolk weg te nemen. Maar bevindende dat de Officier, die de belhamel der misnoegden was, ſteeds qualyk van my ſprak, myn volk tot muitery ophitſten, en my daarenboven meer dan eens uittarte om hem aan Land te zetten, ten einde hy na *Engeland* gezonden mogt worden, om rede van zyn misdryf te geven, zo vatte ik hem by zyn woord, en verzogt den Stadvoogd dat hy hem een plaats op een Schip na *Lisbon* beſchikken wilde, werwaards ik ook eenen Brief aan onzen Gezand zond, met verzoek dat hy hem van daar na *Engeland* wilde voortzenden, gelyk hy ook deed.

ZYNDE aldus van hem ontſlagen, zo was de voornaamſte hinderpaal van myne voorgenomene Togt uit den weg, alhoewel het zaad van misnoegen, dat hy onder myn volk gezaaid had, niet t'eenemaal uit veele weggenomen was. Niettemin ik ſchikte my nu tot voortzettinge van myne Togt met meer moed dan te voren, en ſtelde alle handen van myne Matrozen aan aan 't werk, ſpoedende daar mede zo veel als de agterlykheid van myn volk wilde toelaten. Alhoewel zy zig doorgaans onwillig toonden; want zy hadden eenige miſſelyke bevattingen in 't hoofd van de Zuidelyke winden die aanſtaande waren, en van welke men nu en dan al een voorſpel had; waar door zy zig verbeeldden, dat zo lang die duurden, zulks het voornemen van Zuidwaard op te gaan, verhinderen zoude. DE

Digitized by Google

DE winden beginnen daar te drayen in April en September, en de droge en natte Saizoenen veranderen dan ook. In April komen de Zuidelyke winden op deze Kuſt, en brengen het nat Saizoen mede met hevige rukwinden, dondervlagen, blixem, en zware regen. In September komt de andere doorgaande wind uit den Ooſt-Noord-Ooſten, en doet de Lugt opklaren, waar op dan mooi weêr volgt. Dit is, ten aanzien van de verandering van den wind, hetzelfde dat ik aangemerkt heb in de derde Afdeling van het tweede deel myner Reistogten. Maar dat het weêr te *Babia* zo net op dien zelfden tyd veranderd, is iets byzonders, en meer dan ik op andere plaatzen van de Zuiderbreedte, tuſſchen de *Zonnekeerkringen*, daar ik geweeſt ben, of van gehoord heb, oit ondervonden heb: want het droog Saizoen komt daar in April, en het natte omtrent in October of November, zomtyds wat vroeger, en op andere tyden wat later, gelyk ik in 't gamelde Boekdeel gezegd heb. Dog op de Kuſt van *Braſiliën* komt het nat Saizoen in April, even als in de Noorder-breedte, en het droge in September. Ook duurd de regen hier niet zo laat in 't jaar, als op andere plaatzen; want in September is het weêr gemeenlyk zo ſchoon, dat men in 't laatſt van die Maand het Suikerriet begint af te ſnyden, gelyk my gezegd wierd van de gene welke ik daar na vroeg; alhoewel dit niet overéénkomt met het gene ik in myn tweede deel geſchreven heb, dat men my gezegd had, dat de Rieten in *Braſiliën* in July afgeſneden worden; en 't gene ik verder gezegd heb, dat zy in 't bezorgen van de Suikerrieten zig aan geen Saizoen binden, moet alleenlyk opzigt hebben op 't planten; want ze worden noit anders dan in het droog Saizoen afgeſneden. Winden op de Braſiliſche kuſt.

MAAR om weder te komen tot de Zuidelyke winden, zy quamen daar, gelyk ik verwagtte, terwyl ik 'er nog was. Hier door wierd myn Scheepsvolk zeer vertſaagd, hoewel ik hen gezegd had, dat ze te verwagten ſtonden. Maar dewyl zy onkundig waren, ten aanzien van 't gene ik hen verder had gezegd, dat dit alleen Kuſt-winden waren, die tot omtrent 40. of 50. mylen van het ſtrand zig uitſtrekten; en dat zy meenden dat ze de gantſche Zee tuſſchen *America* en *Africa* door waaiden, zynde in dat gevoelen verſterkt door de Portugeeſche Stuurlieden van de Europeeſche Schepen, met welke verſcheidene van myner Officieren veel verkeringe hielden, ne die zelve zo onwetende waren omtrent deze *Kuſt-Paſſaad-winden*, om dat zy voor 't komen derzelver weder na huis varen, en ze niet krygen voor dat ze de *Linie* paſſeren, waar door ze van de breedte dezer winden geen ervarenheid hebben; zo waren zy zo ingenomen met een waan, dat wy voor September niet van hier zeilen konden, dat dit hen te trager in hunne

Digitized by Google

pligt, en zeer lusteloos maakte om 't gene tot ons vertrek nodig was te vervaardigen. Ondertusschen was ik zelf des te naarstiger om te bezorgen dat het Schip schoon gemaakt wierd; en dewyl myn Bier op was, zond ik myne watervaten aan land, om ze te laten klaar maken; en ik ging na den Stadvoogd om ze gevuld te krygen; want dewyl daar maar eene waterplaats, en 't water nu op 't einde van het droog Saizoen laag was, zo was het daar altoos zo vol van de Booten der Europeesche Schepen, die zig tot hun vertrek gereed maakten, dat myn volk 'er zelden by kon komen, voor dat den Stadvoogd een officier zond om de waterplaats voor myn volk te doen opruimen, en daar zo lang te blyven tot dat myne watervaten gevuld waren, voor welke moeite ik hem te vrede stelde. Ik nam ook 9. of 10. ton ballast in, en deed myn Bootsman, 't geen dat reddeloos was verbeteren. En ik beval myne Officieren toe te zien, of 'er eenige behoeften, inzonderheid pik en teer, ontbraken, dewyl ik 'er my dan van voorzien zoude, eer wy vertrokken: Dog zy zeiden my dat 'er genoeg was; en hoewel 't naderhand anders bleek.

Ik ging gemeenlyk alle dagen aan land, 't zy om iets te verrigten, of om my zelven wat te vermaken in de velden die 'er zeer aangenaam waren, en te meer om dat 'er nu en dan een regenvlaag begon te komen. Ook waren 'er nog veele goede Vrugten, voornamelyk Oranje-Appelen, die 'er zo overvloedig waren, dat ik en al myn volk ons daar van voor de Reize verzorgden. Wy namen ook een goede voorraad van sterke drank en Suiker mede. Dog Vogelen waren daar zo mager en duur, dat ik blyde was my te *St. Jago* zo wel daar van verzorgd te hebben. Maar doordien myne Officieren zo weinig zorg voor versche voorraad droegen, zo scheen men reden te hebben van te denken, dat zy niet in den zin hadden veel verder te gaan. De misnoegde Officier, die aan land gegaan was, had my een lage geleid om my by de Kerkelyken (de Inquisitie zo ik vermoed) in moeite te brengen, en alzo myne Togt te verhinderen. Wat hy van my gezegd, had is my onbekend; maar een Koopman aldaar zeide my, dat zo ik eens in hun klaauwen verviel (want zy hadden my beloerd toen ik de laatste reis aan land was) de Stadvoogd zelf zoude my niet konnen los krygen: En daarom ried hy my aan boord te blyven, dewyl ik ligtelyk op straat zoude konnen vermoord, of anders vergeven worden. Ik volgde dan zynen raad, doordien ik niet meer aan land te doen had, dan om afscheid van den Stadvoogd te nemen.

Vertrek van Brasiliën.

Wy bleven hier tot den 23. April; en ik zoude al eerder vertrokken hebben, had ik eerder konnen klaar wezen: Maar ik haastte my nu tot myn vertrek, om dat die Haven open legt voor Zuidelyke en Zuid-Zuid-Weste winden, die daar zeer vinnig stormen: En het Saizoen daar van was na op han-

handen. Wy hadden 'er twee of drie vlagen van, en eene wy fel: En de Schepen lagen daar zo digt by malkanderen, dat men by 't breken van een kabel, of het ſlippen van een anker, terſtond een ander op de huid zoude geweeſt zyn. Ik was derhalven meer bevreesd voor eenig ongemak in de Haven, dan myn volk voor de Togt die wy te doen ſtonden: want ik wenſchte maar na een ſtyve Zuidelyke wind zo dra wy uit de Haven zouden zyn, om te eerder in de doorgaande *Paſſaad-wind* te komen.

Op den 23. dan, als de Vloed verlopen was, deed ik 's morgens voor dag met een moye Landwind het anker ligten; en bleef toen byleggen tot dat het dag was, om te beter te konnen zien hoe wy uit de Haven moesten gaan. Ik had een Loods by my van Mr. *Cock*, dien ik drie Ryksdaalders gaf; maar ik bevond dat ik by het peilen van de grond, gelyk ik in 't inkomen gedaan had, alleen wel had konnen uitlopen. De wind was O. ten Noorden, en ſchoon weêr. Ten 10. uuren was ik buiten alle gevaar, en zond den Loods toen te rug. Ten 12. uuren was de Kaap *Salvadore* ten Noorden omtrent 6. mylen van ons: en wy hadden den wind tuſſchen O. ten Noorden, en Z. ten Ooſten zo dat wy een geruimen tyd in 't gezigt van de Kuſt zeilden. De Zuidelyke winden hadden ons nu weder verlaten; want zy komen eerſt met korte vlagen, en drayen zomtyds 10. of 12. dagen lang na andere ſtreken, eer zy zig vaſt zetten: zo dat wy onzekere winden hadden, tuſſchen Zee- en Land-koelten; zynde de *Kuſt-paſſaad-wind* nog niet vaſt ingeſteld.

De Ooſtelyke winden deden my dugten dat ik een grote ondiepte, die op de Zuiderbreedte tuſſchen 18. en 19. gr. legt, en Ooſtelyk van 't Land af diep in Zee loopt, niet zoude konnen te boven zeilen. 't Is waar, het was ſchoon weêr, en het duurde maerlyk lang, zo dat ik het gevaar te beter zoude hebben konnen vermyden: En indien de wind Zuidelyk liep, dan wiſt ik dat ik Zeewaard in kon afzakken, en daarom zeilde ik wel gemoed voort. Den 27. April zagen wy een Vaartuig langs 't Land Zuidwaards op laveren. Wy zagen ook veel gevogelte, en een menigte van *Albicore*-viſch. Wy hadden nog al mooi weêr, met kleine koeltjes, en zomtyds ſtilte, waar door ik gelegenheid had om op de ſtroom te letten, die zomtyds Noordelyk, en zomtyds Zuidelyk liep, waar uit ik bemerkte dat wy nog binnen den loop van 't Gety waren. Zynde nu op de hoogte van de *Abrohols* ondiepten, welke ik ſtaat maakte te zullen aantreffen, peilde ik, en bevond, dat het water van 40. tot 33., en zo tot 25. vademen verminderde; maar daar na klom het weder tot 33., 35., en 37. vademen, zynde de grond corale klippen. Terwyl wy op deze ondiepten waren, (welke wy overzeilden aan die kant daar ze 't verſt van Land en

diepſt is, en daarom minſt gevaarlyk,) vingen wy veel viſch met hoeken aan een lyn: en by de avondwydte hadden wy 6. gr. 38. min. Ooſter *Variatie*, zynde toen op de Zuider breedte van 18. gr. 13. min.: en de Ooster lengte van de Kaap *Salvadore* 31. min. Op den 29., zynde op de breedte van 18. gr. 39. min. Z., hadden wy kleine koeltjes, drayende dikwils van W. N. W, tot W. Z. W. Den 30. hadden wy den wind van Weſt tot Z. Z. O. met regen; en wy zagen eenige Dolfynen en andere Viſſchen omtrent ons. Wy waren nu uit het gezigt van 't Land, en hadden zo al 4. of 5. dagen geweeſt; maar dewyl de winden nu uit den Zuiden waaiden, was 't een blykbaar teken dat wy nog al te digt aan Land waren, om de regte Ooſtelyke *Paſſaad-wind* te bekomen; gelyk de Oostelyke winden die wy te voren gehad hadden, toonden dat wy te verre van Land waren om het voordeel van de Zuider *Kuſt-Paſſaad* te genieten. En de ſlaauwheid dezer winden die zo dikwils van 't Z. Z. W. na 't Zuidooſten drayen, met regen, en kleine koeltjes, diende tot bekragtinge dat wy tuſſchen de ſtreek der Zuidelyke *Kuſt-Paſſaad*, en die der regte *Paſſaad* waren, welke laatſte aldaar Z. O. is.

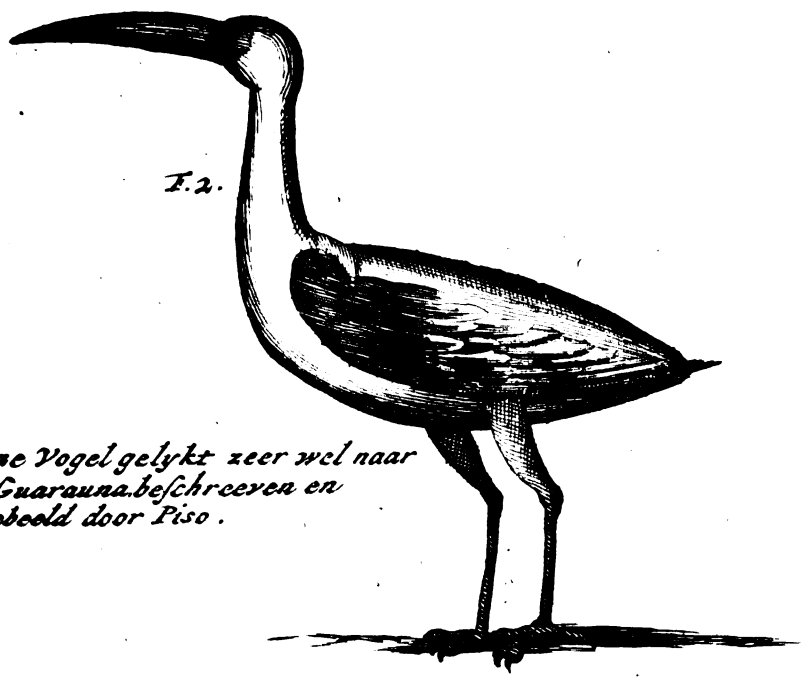
Den 3. May, zynde op de breedte van 20. gr., en de *Meridiaans* distantie ten Weſten van de Kaap *Salvadore* 234. Engelſche mylen, zo was de *Variatie* 7. gr. Wy zagen geen ander Gevogelte dan kleine zwarte Vogels die digt op 't water vliegen, en zig veel onthouden in Zeën die buiten de *Zonnekeerkringen* leggen; dog zy zyn niet eetbaar. Wy vingen drie kleine Haayen, ieder 6. voet en 4. duim lang, die ons tot goede ſpys verſtrekten. Den volgenden dag vingen wy nog 3. Hayen van diergelyke grootte, die wy ook opaten, na dat ze gekookt en uitgedrukt, en dan met azyn en peper opgeſtooſd waren.

Van den derden tot den 10. May zagen wy niets van belang, uitgenomen dat wy nu en dan een Walviſch gewaar wierden, die water uitſpuitte. Wy hadden een Ooſtelyke wind, en liepen Zuid aan, van 20. gr. tot 29. gr. 5. min. Zuider breedte, hebbende toen 7. gr. 3. min. lengte van de Kaap *Salvadore*; en de *Variatie* nam toe, onaangezien wy Ooſtelyk opliepen. Wy bevonden geſtadig een groot verſchil tuſſchen de morgen- en avond-wydten, zynde gemeenlyk één graad of twee, en zomtyds meer.

Wy waren nu in de ſtreek van den regten *Paſſaad-wind*, en maakten daarom goeden voortgang na 't Zuiden, om buiten 't beſtek van dien wind in dat van de Weſtelyke winden te komen, om dat die ons na de *Kaap van Goede Hoop* mogten voeren. Den 12. May, zynde op de breedte van 31. gr. 10. min., begonden wy Weſtelyke winden te krygen, die toena-

Digitized by Google

Digitized by Google

F. 2.

Deese Vogel gelykt zeer wel naar de Guarauna beschreeven en afgebeeld door Piso.

F. 1.

De Vogel Pintado.

Digitized by Google

namen, en ons niet verlieten voor dat wy by de Kaap gekomen waren. Het waaide zo hard, dat wy veeltyds ons groot Marszeil reefden. Wy zagen niets van belang dan een doden Walvisch, met millioenen van Vogels daar omtrent zo verre als wy zien konden, waar van zommige van het dood aas aten, en andere daar rondom vlogen, om ook een beurt te krygen. 't Was door de Vogels dat wy den Walvisch eerst gewaar wierden; want noit van myn leven heb ik zo veel Vogels te gelyk gezien. Zy waren van verscheidene zoorten, verschillende zo wel in grootte als in fatzoen en koleur. Zommige waren schier zo groot als een Gans, van een graauwe koleur, met witte borsten, bekken, vleugels, en staarten: andere waren *Pintados*, zo groot als Eenden, en zwart en wit gespikkeld: En etlyke waren *Petrels*, en zulke die digt op 't water vliegen. Wy zagen deze vogels, dog inzonderheid de *Pintados* de gantsche Zee over, wel tot op 200. mylen van de Kust van *Brasiliën*. De *Pintado* is een Zuider Vogel houdende zig onder de gematigde Lugtstreek; want zelden heb ik ze verder dan op 30. gr. Zuider breedte gezien. Deze Vogel is zo groot als een Eendvogel, maar schynt onder 't vliegen pas zo groot als een Duif, hebbende een korte staart, maar lange wieken, gelyk de meeste Zee-vogels, inzonderheid zulke die zo verre van land, en zelden daar digt by komen: want hun rusten bestaat in op 't water te dryven; maar ik vermoed dat zy hun Eyeren aan land leggen. Daar zyn van deze Vogels drie zoorten alle van 't zelfde fatzoen en grootte, verschillende alleenlyk van koleur: de eerste zyn geheel zwart, de tweede graauw met witte buiken en borsten, en de derde die de regte *Pintado* of geschilderde vogel is, is aardig wit en zwart geplekt. De koppen, en de uiterste einden der vleugelen en staarten, zyn zwart, en de wieken ook rondom met zulk een zwarte lyst geboord. De rug is van de kop tot de staart met kleine ronde witte en zwarte vlekken, zo groot als een bezemtsjes stuiver, bezet: De buik, bouten, zyden, en 't binnenste der wieken is van een ligt graauw. Deze vogels vliegen altoos veel t'zamen, noit hoog, maar 't water schier rakende. Wy schoten 'er eens een by een stilte, en een waterhond die wy hadden, haalde hem op. In de printen van 't Gevogelte vind men 'er een afbeeldzel van; maar hy was zo beschadigd, dat men hem niet net aftekenen kon. Ook zyn de vlekken beft te zien als hy vliegt. Gevogelte.

De *Petrel* is een vogel bykans als een Zwaluw, maar kleiner, en korter van staart, geheel zwart, uitgenomen een witte vlak op de snuit: Zy dryven al vliegende gelyk de zwaluwen, heel digt aan 't water: by mooi weêr ziet men ze zo dikwils niet, als wel wanneer d'er onweêr op handen is; waarom ze ons volk ook niet gaarn ziet, noemende hen Onweêrs vogels.

Digitized by Google

In een ſtorm vliegen zy kort onder 't Schip langs 't zog, en raken met hun vleugels t'elkens aan 't water, als of zy op gingen; hierom is het dat onze Matrozen deze vogels *Petrels* noemen, ſpelende dien naam op Petrus wandeling op de Zee.

Wy zagen op de breedte van 39. gr. 32. min. omtrent de *Meridiaan* van 't Eiland *Triſtion de Aconha*, veel Zee-wier. Wy hadden toen omtrent 2. gr. 20. min. Ooſter *Variatie*, die nu terwyl wy Ooſtwaard liepen, weder afnam, tot digt by de *Meridiaan* van *Ascenſion*, alwaar wy weinig of geen *Variatie* vonden. Maar verder na 't Ooſten lopende, nam onze *Variatie* Weſtelyk toe.

Twee dagen voor dat wy tegen over de Kaap quamen, was myne *Variatie* 7. gr. 58. min. Ooſter lengte van de Kaap *Salvadore*, zynde op de breedte van 35. gr. 30. min. Dit was den eerſte Juny. Den tweeden van die Maand zag ik een grote zwarte Vogel, met een witte platte bek, nevens ons vliegen: en ik gaf 'er te meer agt op, om dat men in 't Ooſt-Indiſch Stuurmans-boek gemeld vind van vogels zo groot als Ravens, met witte platte bekken, en zwarte vederen, die niet boven 30. mylen van de Kaap vliegen, en gehouden worden voor een teken dat men 'er niet verre af is. Na myne rekening waren wy toen 90. mylen van de Kaap, volgens de lengte welke de Kaap in de gemene Zeekaarten heeft; zo dat ik in twyffel ſtond, of dit al een van die vogels was, waar van in 't Stuurmans-boek geſproken word, 't en ware die vogels verder in Zee vlogen, dan daar gemeld word; of dat wy nader aan de Kaap waren als ik dagt, gelyk 't ook inderdaad was; want ik bevond kort daar na, dat wy 'er niet boven 25. of 30. mylen van af waren. Of deze misſlag uit de Kaarten ontſtond, door de Kaap al te veel na 't Ooſten van *Braſiliën* te leggen; dan of 't aan myne rekening ſcheelde, wiſt ik niet; maar ondertuſſchen zyn onze rekeningen aan diergelyke onzekerheden onderhevig van 't Stuuren, de Minuut-lyn, de Stroomen, de Halfminuut-glazen, en zomtyds ook de agteloosheid; zo dat 'er in zulk een langen loop, dikwils een verſchil van veele mylen in de rekening is.

Vogels vliegende omtrent de Kaap.

De meeſte van myn volk die Journalen hielden, gaven de ſchuld aan de Halfminuut-glazen; en zeker wy hadden buiten twyffel de twee-uurs Zandloper niet een goed glas in 't Schip. Belangende onze Halfminuut-glazen, wy probeerden ze alle op verſcheidene tyden; en wy bevonden dat die welke wy zederd ons vertrek van *Braſiliën* gebruikt hadden, zo veel te kort, als de andere, die wy te voren hadden gebruikt, te lang waren; 't welk dan gemaklyk grote misſlagen in de rekeningen kon maken. Hierom behoord een Schip nette Zandlopers te hebben, en men moet ongemeen

naauw-

naauwkeurig zyn in het optrekken van de Minuut-lyn, op dat men ze niet te veel bot geeft by een matelyke koelte; en dat men ze ook in een ſtyve koelte kort ſtuit: want als een Schip 8., 9., of 10. knopen loopt, dan loopt een halve of hele knoop haaſt uit eer men 't gewaar word. Maar om alle gevaar voor te komen, is 't beſt, als men meend niet verre van Land te zyn, by tyds uit te kyken, en 's nagts by te leggen: want een Schipper kan zelf ligt miſſen, zo wel als zy, die onder hem ſtaan, al let men nog zo wel op.

Een ander ding dat my moeyelykheid baarde, was de *Variatie*, welke ik by de laatſte wydte bevonden had maar 7. gr. 58. min. W. te zyn; daar zy nogtans aan de Kaap (van welke wy toen geen 30. mylen af waren) volgens de regte rekening 11. gr. of meer was. En nogtans eenigen tyd daar na, toen wy 10. mylen Beooſten de Kaap waren, bevond ik dat de *Variatie* maar 10. gr. 40. min. was, daar zy eerder meer, dan by de Kaap behoorde geweeſt te zyn.

Deze dingen, moet ik bekennen, baarde my wat moeyelykheid, ook was ik niet gantſchelyk voldaan omtrent de naauwkeurigheid van de *Variatie* op Zee genomen: want by een holle Zee, gelyk men dikwils ontmoet, draaid het Compas zig eenigzints na de beweging van 't Schip; ook wil het Schip in 't ſtuuren, al ſtaan 'er de beſte mannen aan 't roer, wel wat afwyken. En wanneer men dan de hoogte neemt, is 'er dikwils verſchil tuſſchen hem die op 't Compas kykt, en den man die de hoogte der Zonne neemt. En een kleine misſlag in elk, zo die beide over eenen weg lopen, doed vry verre van de naauwkeurigheid afgaan. Maar 't gene my meeſt quelde, was dat ik bevond, dat de *Variatie* niet altoos toe- en afnam, na mate van de graden van lengte Ooſt of Weſt, gelyk ik agtte dat geſchieden kon tot op een zeker getal van graden van *Variatie* Ooſt en Weſt, op zulke of zulke byzondere *Meridianen*. Maar bevindende op deze Togt dat het verſchil der *Variatie* geen gereguleerde gelykmatigheid had met het verſchil der lengte, zo behaagde het my zeer wel dat ik het dus aangemerkt zag in een ontwerp dat my na myne t' huiskomſt getoont wierd, zynde daar in aangewezen de verſcheidene *Variatien* in de *Atlantiſche* Zee, ter wederzyde van den *Evenaar*; en de lyn van geen *Variatie* in die Zee is niet een *Meridiaan*-lyn, maar loopt zeer ſchuins, gelyk die ook doen, welke de toeneming der *Variatie* ter wederzyde tonen. In dat ontwerp is ten opzigt van die zo ſchuinlopende ongeregelde toenemingen en afnemingen van *Variatie* na de Zuid-Ooſter Kuſt van *America*, zo veel gevorderd omtrent het vaſtſtellen van een algemeen ſtelzel van de *Variatie* over al, het welk van zeer groot nut in de konſt der Zeevaart zou-

Digitized by Google

zoude zyn, dat ik hoop dat de zinryke Autheur Capitein *Halley*, die by zyne doordringende kennis, in alle beſchouwelyke kundigheden van die zoort, nog geſtadige nieuwe ondervindingen voegt, de Wereld eerlang verpligten zal door een volkomener ontdekking van den loop der *Variatie*, welke tot hier toe een geheim geweeſt is. Wat my zelf aangaat, ik beken dat ik onbequaam ben om een algemeen ſtelzel te ontwerpen; maar dewyl de noodzakelykheden, en alles waar door de Hiſtorie der *Variatie* verbeterd word, dienſtig kan zyn om de kundigheid daar van te vaſter te maken, zal ik alhier een Tafel invoegen van alle de *Variatien* welke ik voorby de *Linie* in deze Togt gewaar wierd, zo in 't uitgaan als in het te rug komen; en zo 'er eenige misſlagen in mogten zyn, die zullen door de waarnemingen van andere konnen verbeterd worden.

TAFEL

Digitized by Google

TAFEL VAN VARIATIE.

1699.		D. M. Z. Breed.	D. M. Lengte.	D. M. Variat.
Maart	14	6 15	1 47 *a*	3 27 O.
	21	12 45	12 9	3 27
Apr.	25	14 49	00 10 *b*	7 0
	28	18 13	00 31	6 38
	30	19 00	2 20	6 30
May	2	19 22	3 51	8 15
	3	20 1	3 40	7 0
	5	22 47	3 38	9 40
	6	24 23	3 53	7 36
	7	25 44	3 53	10 15
	8	26 47	4 35	7 14
	9	28 9	5 50	9 45
	10	29 5	7 3	11 41
	11	29 23	7 38	12 47
	17	34 58	18 43	5 40
	18	34 54	19 6	6 19
	19	35 48	19 45	5 6
	23	39 42	27 1	2 55
	25	39 11	31 35	2 0
Juny	1	35 30	43 27	7 58 W.
	5	35 8	00 23 *c*	10 40
	6	36 7	3 6	11 10

a W. van *St. Jago.*
b O. van *C: Salvador* in *Braſil.*
c O. van *C: G: Hoop.*

Digitized by Google

1699.		D. M. Z. Breed.	D. M. Lengte.	D. M. Variat.
Juny	8	36 17	10 3	15 00 W.
	9	35 59	12 0	19 38
	12	35 20	20 18	21 35
	14	35 5	26 13	23 50
	15	34 51	29 24	25 56
	17	34 27	36 8	24 54
	19	34 17	32 24	25 29
	20	34 15	42 25	24 22
	22	33 34	45 41	22 15
	25	35 8	45 28	24 30
	28	36 40	49 33	22 50
	29	36 40	53 12	22 44
	30	36 15	56 22	21 40
July	1	35 35	58 44	19 45
	4	33 32	66 22	16 40
	6	31 30	68 34	12 20
	7	31 45	69 00	12 2
	10	32 39	70 21	13 36
	11	33 4	72 00	12 29
	13	31 17	74 43	10 0
	15	29 20	75 25	10 28
	18	28 16	78 29	9 51
	23	26 43	84 19	9 11
	24	26 28	85 20	8 9
	25	26 14	85 52	8 40
	26	25 36	86 21	8 20
	27	26 43	86 16	7 0 W.
	29	27 38	87 25	8 20
	31	26 54	88 1	9 0
Aug.	5	25 30	86 3	7 24

Digitized by Google

1699.		D.	M. Z Breed.	D.	M. Lengte.		D.	M. Variat.	
Aug.	15	24	41	86	2	*d*	6	6	W.
	17	23	2	00	22		7	6	
	20	19	37	3	00		7	00	
	24	19	52	4	41		7	7	
	25	19	45	5	10		6	40	
	27	19	24	6	11		5	18	
	28	18	38	6	57		6	12	
Sept.	6	17	16	9	18		4	3	
	7	16	9	8	57		2	7	
	8	15	37	9	34		2	20	
	10	13	55	10	55		1	47	
	11	13	12	11	42		1	47	
Dec.	29	5	1	6	34	*e*	1	2	O.
1700. *Jan.*	3	1	32	6	53		4	8	
Febr.	13	0	9	2	48	*f*	4	0	
	16	0	12	7	31		6	26	
	21	0	12	15	23		8	45	
	23	0	43	18	00		8	45	
	27	2	43	19	41		9	50	
Maart	10	5	10	00	5	*g*	1	0	
	13	5	35	00	44	*h*	9	0	
	30	5	15	6	4		8	25	W.
Apr.	6	3	32	8	25		7	16	
	22	1	32	00	37	*i*	3	00	
May.	1	3	00			*k*	2	15	O.

d O. van *Sjarks-Baai* in *N: Holland*
e O. van *Babao-Baai* in *I. Timor*
f O. van *C: Maba* in *N: Guinea*
g O. van *C. St. George* op 't Eiland *N: Brittannia*
h W. van *dito*
i W. van *C. Maba*
k Ten anker voor 't Eiland *Ceram*

Digitized by Google

1700.		D. M. Z. Breed.	D. M. Lengte.	D. M. Variat.
May	24	9 59	00 25 *l*	0 15 W.
	27	14 33	3 30	1 25
Juny	2	19 44	8 7	5 38
	3	19 51	9 58	6 10
	4	19 46	11 6	6 20
	5	20 00	12 22	4 58
	6	20 00	14 17	7 20
	9	19 59	16 1	6 32
	11	19 57	17 42	8 1
	12	19 48	19 0	6 0
Nov.	7	21 26	*m*	9 0
	14	27 41	35 35	16 50
	15	27 10	36 34	18 57
	16	27 11	37 54	17 24
	19	28 14	41 40	19 39
	21	29 24	44 47	20 50
	23	29 42	47 34	21 38
	2	30 16	49 26	26 00
	25	30 40	51 24	22 38
	27	31 51	55 5	22 40
	29	32 55	56 28	27 10
Dec.	30	31 55	57 25	27 10
	1	31 57	58 17	24 30
	2	31 57	59 33	27 57
	4	32 3	61 45	24 50
	6	32 15	66 00	23 30 W.

l W. van *Bahao-Baai*
m W. van 't *Princen-Eiland* by *Javas-Hoofd*,

Dec.

Digitized by Google

1700.		D. M. Z. Breed.	D. M. Lengte.	D. M. Variat.
Dec.	7	37 28	68 36	24 48 W.
	8	33 49	64 38	21 53
	9	32 49	70 9	24 00
	11	32 50	71 45	21 15
	13	31 55	72 32	20 16
	14	31 35	73 39	20 00
	15	32 21	75 22	20 00
	17	33 5	79 39	18 42
	18	33 0	80 39	17 15
	21	34 39	82 46	16 41
	22	34 36	83 19	14 36
	23	34 21	83 42	14 00
	25	34 38	84 21	14 00
1701. *Jan.*	15	31 25	2 32 *n*	10 20
	16	30 5	4 42	9 36
	17	28 46	6 8	8 25
	18	27 26	7 32	7 40
	19	26 11	9 9	7 30
	20	25 00	10 49	7 9
	21	23 42	12 34	6 55
	22	22 51	14 10	5 56
	23	21 48	15 17	5 32
	24	21 24	15 51	4 56
	36	19 57	16 48	4 20
	27	19 10	17 22	3 24
	28	18 13	18 23	4 00
	29	17 22	19 29	2 00

* W. van den *Tafelberg* aan de Kaap van *G: Hoop*

Digitized by Google

1701.		D. M. Z. Breed.	D. M. Lengte.	D. M. Variat.
Febr.	16	12 52	3 80	1 50W
	17	11 55	4 42	1 10
	18	11 17	5 30	0 20
	19	10 22	6 32	1 10
	21	quamen wy aan 't Eiland *Ascenſion.*		

a W. van *Santa Helena.*

De Schryver preit een Schip.

MAAR om van deze uitweiding weder te keren: Wy hadden nu mooi weêr en Zuidelyke winden, waar mede wy Ooſtwaard aan na de Kaap zeilden. Op den 3. Juny zagen wy een zeil te lywaard van ons met Engelſche vlaggen: wy zetten 't derhalven daar na toe, om het te pryen, en bevonden dat het de *Antilope* van *Londen* was, gevoerd door Capitein *Hammond*, en gaande na de Baai van *Bengale*, in dienſt van de nieuwe *Ooſt-Indiſche Compagnie.* Daar waren veele Paſſagiers aan boord, die zig daar meenden neer te zetten onder den Ridder *Littleton*, die als Opperſte derwaards ging. Ik voer zelf aan 't Schip, en wierd gekend van den gemelden Ridder en van Mr. *Hedges*, en daar by minnelyk van hen en den Capitein onthaald; want zy waren te voren voor ons bekommerd geweeſt, alhoewel ik eenen van myne Officieren aan boord gezonden had. Zy hadden aan de Kaap geweeſt, en waren 'er 's daags te voren van daan gezeild, na zig alvorens met ververſchingen voorzien te hebben. Zy zeiden my dat zy na hunne rekening 60. Engelſche mylen Beweſten de Kaap waren. Terwyl ik aan boord was, quam 'er een Weſtelyk windje op; hierop haaste

te ik my tot myn vertrek, om dat myn voornemen niet was de Kaap aan te doen. Toen ik myn affcheid nam, vereerden zy my een half Schaap, 12. Koolen, 12. Pompoenen, 6. pond Boter, 6. koppels Stokvifch, en een party pingfter nagels, waar voor ik hen eenige Gort, waar van zy onvoorzien waren, wederom zond.

TOEN ik eerft van *Engeland* t'zeil ging, was myn voornemen al, de Kaap niet aan te doen, en dat was de reden waarom ik in *Brafiliën* aanliep, om myn volk aldaar te ververfchen, en hen tot een langen loop na *Nieuw Holland* te bereiden. Wy hadden het Land nog niet gezien; maar 's namiddags omtrent ten 2. uuren zagen wy het Land van de Kaap, ruim 16. mylen Ooftelyk van ons. En dewyl Capitein *Hammond* de Kaap insgelyks te boven moeft zeilen, zeilden wy gezamentlyk dien namiddag en den volgenden dag voort, en hadden 'er verfcheidene gezigten van, gelyk men in de print kan zien.

IK zeilde dan met een Weftelyke wind nevens de *Antilope* voort, tot Zondag den 4. Juny, 's namiddags ten 4. uuren, wanneer wy fcheidden, dewyl zy na *Oofl-Indiën*, en ik myne koers O. N. O. hield, om te beter myn weg na *Nieuw Holland* te vorderen. Want alhoewel *Nieuw Holland* Noord-Ooftelyk van de Kaap legt, egter behoorden alle Schepen die na die Kuft, of na de Straat van *Sunda* gaan, een poos dezelfde ftreek te houden, of tuffchen de breedte van 35. en 40. gr. te blyven, ten minften een weinigje na 't Zuid-Often, om alzo te blyven in een ftreek alwaar de winden veranderlyk zyn; en niet al te dra zo verre na 't Noorden te ftuuren, dat ze binnen 't beftek van de *Paffaad-wind* komen, waar door ze uit hunne Ooftelyke koers zouden raken. De wind nam nu toe, dog wy hadden de *Antilope* nog in 't gezigt, en het Land ook, tot dingsdag den 6. Juny, toen zagen wy weder een ontelbare menigte van veelerhande Vogels, zo dat wy rondom van ons zagen, of 'er weder een doden Walvifch was.

DEN avond te voren was de Zon agter een zwarte wolk, die zig als Land vertoonde, onder gegaan; en de wolken daar boven waren van een donker roode koleur. En Dingsdag toen de Zon naby aan 't opgaan was, waren de wolken heel aardig voor 't oog verguld, alhoewel ik ter zelfder tyd voor een quaad gevolg bedugt was. Toen de Zon nog niet boven twee graden hoog was ging ze agter een donkere wolk, van koleur als de rook, waar op terftond eenige nevelagtige bruine ftralen doorbraken. De Lugt was te dier tyd bezaaid met kleine dikke wolkjes, overal verftrooid, zonder eenige fchyn van regen; en die naaft de Wolkbank aan de kim lagen, waren van een zuivere goud[illegible]leur tot 3. of 4. graden boven de bank. Van

Voorboden van een Storm.

Van deze tot omtrent 10. graden hoog, waren zy roder, en zeer helder; maar daar boven waren zy van een donkerder koleur, tot omtrent 60. of 70. graden hoog, alwaar de wolken begonden haren gemene koleur aan te nemen.

Ik gaf te nauwer agt op dit alles, om dat ik doorgaans bevonden heb, dat zulke gekoleurde wolken zig voor een opkomende ſtorm vertonen. En dewyl het toen aldaar Winter, en 't onſtuimig weêr op handen was, zag ik een fellen wind te gemoed, en deed daarom onze Marszeilen reeven, met ſtrikt bevel aan de Officiers om ze in te nemen indien de wind ſterker wierd. De wind was toen W. N. W. met een ſnedige koelte. Omtrent twaalf uuren 's nagts zagen wy een bleek witte helderheid in 't Noord-Westen, 't welk insgelyks een teken was van een nakenden ſtorm; en dewyl de wind begon toe te nemen, namen wy terſtond onze Marszeilen in, gordeden ons groot zeil, en lieten 't alleen met ons Fokkezeil voortlopen. Een Storm. Eer het 's morgens twee uuren was ſtak de wind zeer fel op, en wy lieten 't voor de wind en voor ſtroom doorſtaan. Ondertuſſchen nam de wind nog al toe; maar ons Schip liet zig ongemeen wel ſtuuren. 's Morgens ten 8. uuren lieten wy onze Fokke-ree 4. of 5. voet dalen, en maakten een zeer ſnellen voortgang, inzonderheid wanneer ons een regen of hagelbuy uit een zwarte wolk over 't hoofd quam, want dan waaide het gruwelyk hard. En hoewel die buyën niet lang duurden, egter quamen zy zeer dikwils, en kort op malkanderen. Ook ging de Zee hol: dog dewyl wy zo vinnig voor de wind en met de baaren voortliepen, kregen wy weinig of geen water in, alhoewel 'er iets in onze bovenſte Geſchut-poorten ſpoelde, en te gelyk een Kuttle-viſch op een van de ropaarden geworpen wierd.

Den gantſchen Woensdag, zynde den 7. Juny, bleef de wind ongemeen hard wayen; maar begon tegens den avond een weinig af te nemen. Egter hielden wy een ſnedige koelten tot den 16. toe, en een matelyke tot den 19., hebbende toen omtrent 600. mylen gelopen. Het meeſte gedeelte van dien tyd was de wind in den Weſtelyken hoek, te weten van W. N. W. tot Z. ten W. Hy waaide hardſt wanneer hy Weſt of tusſchen W. en Z. W. was: maar na dat hy Zuidelyker draaide, begon het onſtuimig weêr te bedaren. Dit had ik op andere tyden in die Zee ook bemerkt, dat als de ſtormen uit den Weſten na 't Zuiden draaiden, zy dan afnamen; en dat wanneer de wind Beooſten 't Zuiden ſchoot, wy ſteeds ſlapper koelten en kalmten kregen, en daar op mooi weêr.

Weſtelyke winden. Belangende de Weſtelyke winden aan die zyde van de Kaap, zy gevallen ons niet te minder om dat ze hevig zyn, want zy dryven ons te ſneller na 't Ooſten; en zyn daarom de eenigſte winden, waar na de gene ver-

verlangen die na zodanige Geweſten van *Ooſt-Indiën*, welke Bezuiden den *Evenaar* leggen, als *Timor*, *Java*, en *Sumatra*, zeilen, en die na *China* varen, of die Straat van *Sunda* paſſeren moeten. Als die Schepen de Kaap voorby zyn, lopen zy gemeenlyk vry hoog Zuidelyk op, om de Weſtelyke winden te krygen, welke zy in 't Winter-Saizoen in die Lugtſtreken haaſt aantreffen; want de winden zyn dan doorgaans Weſtelyk aan de Kaap, en inzonderheid Bezuiden dezelve. Maar in de Zomer-maanden lopen ze gemeenlyk tot op 40. graden Zuidwaard, eer zy de Weſtelyke winden krygen. Ik was te dezer tyd niet hoger dan op de breedte van 36. gr. 40. min. en dikwils meer Noordelyk, veranderende myne ſtreek na dat de wind en weêr het vereiſchten; want in zulk een langen loop is 't beſt zyne koers na de winden te ſtuuren. En indien men Ooſtwaard aan ſturende, genoodzaakt is wat na 't Noorden of na 't Zuiden te houden, daar is niet aan gelegen; want men zeild maar twee of drie ſtreken van de wind af, wanneer die Noordelyk of Zuidelyk is; en dit ſtrekt niet alleen tot verligting voor 't Schip, maar het maakt den weg ook korter, dan of men zig digt aan de wind houd, gelyk zommige gewoon zyn te doen.

DEN 19. Juny waren wy op de breedte van 34. gr. 17. min. Z. en onze lengte van de Kaap was 39. gr. 24. min. O., hebbende ſlappe koelten en kalmten. De wind was N. O. ten O. en bleef Ooſtelyk tot den 27. wanneer hy uit het N. N. O na het Noorden liep, en vervolgens na 't Westen begon te drayen, blyvende tuſſchen N. N. W. en Z. Z. W. tot den 4. July, binnen welken tyd wy 782. Engelſche mylen liepen; en toen ſchoot de wind weder na 't Ooſten. Wy rekenden toen dat wy waren in een *Meridiaan* 1100. mylen Ooſt van die van de Kaap, en dewyl wy mooi weêr hadden, wierpen wy 't dieploot uit, dog vonden geen grond.

ONS ontmoette op deze Togt weinig van belang, uitgenomen dat wy doorgaans van Gevogelte, voornamelyk *Pindados*, vergezelſchapt waren, en nu en dan een Walviſch zagen; dog digter aan de Kuſt van *Nieuw Holland* komende, zagen wy dikwils drie of vier Walviſſchen te gelyk. Toen wy omtrent 90. mylen van Land waren, begonden wy Zeegras te zien, al van eenerlei zoort; en digter aan de Kuſt komende, zagen wy 't nog meer. Omtrent 30. mylen van 't Land zynde, zagen wy eenige graten van Skuttle-viſch op 't water dryven; en hoe digter wy 't Land naderden, hoe meer wy 'er van zagen. Tekens dat men niet ver van Land is.

DEN 25. July, zynde op de breedte van 26. gr. 14. min. Z., en op de Ooſter-lengte van 85. gr. 52. min. van de Kaap van *Goede Hoop*, zagen wy een Gar-viſch, zo groot omtrent als een Bruinviſch, drie of viermaal

voorby ons ſpringen. Het was toen zeer ſchoon weêr, en de Zee was vol van klein gras of wier, het welk op 't water dreef, als kuyt van viſch, ook zag men 'er eenige kleine Viſchjes onder. Den volgenden dag was de Zee vol van ronde dingetjes als Paarlen, zommige zo groot als witte erwten, en zeer klaar en doorſchynend; en als men ze te plette duuwde, quam 'er een droppel water uitſpatten: Het vlies, waar in dit water vervat was, was zo dun dat men 't nauwlyks onderſcheiden kon. Wy vernamen nu weder Zeewier digt by ons, zo dat wy niet twyffelden of wy zouden haaſt Land zien. Den 27. zagen wy nog al wier, en de Vogels die byna al den weg van *Braſiliën* af by ons gevlogen hadden, verlieten ons, op twee of drie na. Op den 28. zagen wy veel wier dryven, en eenige Walvisſchen water uitblazen. Den 29. hadden wy donker wolkig weêr, met veel donder, blixem, en zware regen in den morgenſtond, maar tegens den avond klaarde het op. Wy zagen dien dag een Scuttle-been nevens ons dryven, en zommige van ons volk zagen ook een Rob, zo zy meenden. Ik zag ook eenige *Boneta's*, etlyke *Scipjacks*, (Springhanſſen,) alzo by onze Matrozen wegens hun ſpringen genoemd, zynde een viſch van omtrent 8. duim lang, matelyk breed, en van fatzoen een Voorn niet ongelyk.

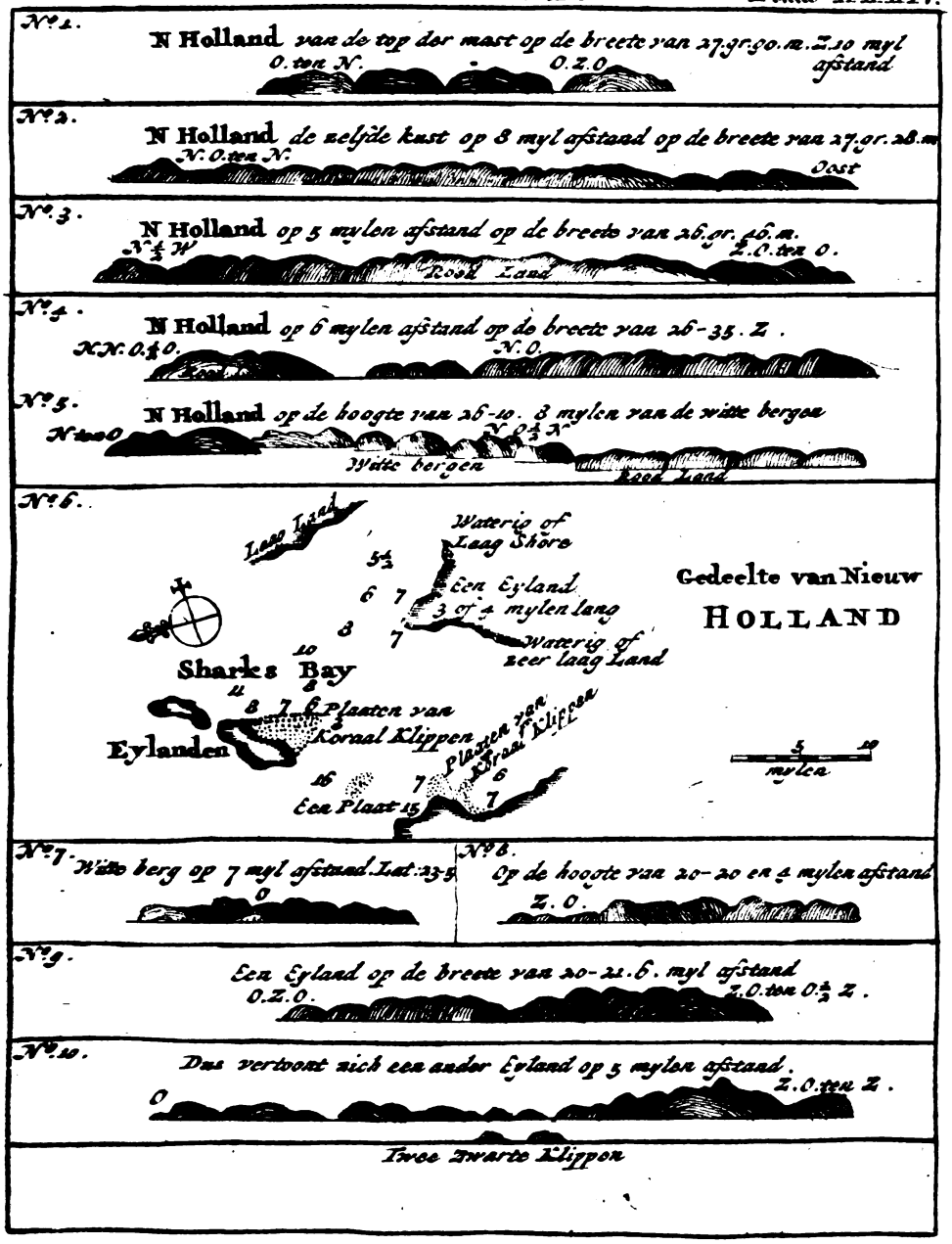
Den 30. July, het Land meer en meer naderende, zagen wy veel Zeewier, en ook een zoort van Vogels, die wy op de gantſche togt niet gezien hadden; want alle de andere Vogels hadden ons nu verlaten. Deze laatſte waren zo groot als Kiewieten, graauw van koleur, zwart rondom de oogen, met rode ſcherpe bekken, lange en gevorkte ſtaarten als Zwaluwen; en zy klapten met hunne wieken gelyk de Kiewieten. 's Namiddags ontmoeteden wy een kabbelende ſtroom, of een ſtreek water dat over een plaat of ondiepte liep; maar wy waren 'er over, eer wy de grond peilen konden. 's Avonds hadden wy ſchoon weêr, en een koeltje uit den Westen. Ten 8. uuren peilden wy, dog vonden geen grond.

Wy zeilden nog al Ooſtwaard aan, met een matelyk zeil, en keken ſnedig uit, want uit de veele tekenen die wy hadden, vermoedde ik dat wy digt by Land waren. Ten 12. uuren 's nagts peilde ik, en vond 45. vademen diepte, zynde de grond grof zand, en kleine witte ſchelpjes. Terſtond liet ik wenden, en na 't Zuiden ſtuuren met een Weſtelyke wind, om dat ik geloofde dat wy Bezuiden eene ondiepten waren, genaamd de *Abrohols*, die in eene aftekening welke ik van die Kuſt had, op de breedte lag van 27. gr. 28. min. ſtrekkende zig omtrent 5. mylen in Zee. Ik was 's daags te voren, volgens myne rekening op 27. gr. 38. min., en ſtuurende daar na Ooſt ten Zuiden, met voordagt om die te vermyden, zo meenden ik

dat

Digitized by Google

Digitized by Google

Nº 1.
N Holland van de top der mast op de breete van 27 gr. 30 m. Z 30 myl afstand
O. ten N.
O. Z. O
Nº 2.
N Holland de zelfde kust op 8 myl afstand op de breete van 27 gr. 28 m
N. O. ten N.
Oost
Nº 3.
N Holland op 5 mylen afstand op de breete van 26 gr. 46 m.
N. ½ W
Z. O. ten O.
Rood Land
Nº 4.
N Holland op 6 mylen afstand op de breete van 26-35. Z.
NN. O. ½ O.
N. O.
Nº 5.
N Holland op de hoogte van 26-10. 8 mylen van de witte bergen
N ten O
N. O. ½ N.
Witte bergen
Rood Land
Nº 6.
Laag Land
Watering of Laag Shore
5½
6 7
Een Eyland
3 of 4 mylen lang
8
7
10
Watering of zeer laag Land
Sharks Bay
11
8
7 6 Plaaten van Koraal Klippen
Eylanden
16
7
Een Plaat 15
Plaaten van Koraal Klippen
6
7
Gedeelte van Nieuw HOLLAND
5 10
mylen
Nº 7. Witte berg op 7 myl afstand Lat: 23-5
O
Nº 8. Op de hoogte van 20-20 en 4 mylen afstand
Z. O.
Nº 9.
Een Eyland op de breete van 20-22. 6. myl afstand
O. Z. O.
Z. O. ten O. ½ Z.
Nº 10.
Dus vertoont zich een ander Eyland op 5 mylen afstand.
Z. O. ten Z.
O
Twee Zwarte Klippen

dat ik al Bezuiden die ondiepten was. Maar peilende 's morgens ten één uur op den eerſte Auguſtus wederom, bevond ik dat wy maar 25. vademen hadden, met een koraalklippige grond, en dat derhalven de ondiepte Bezuiden ons was. Wy wendden dan terſtond weder om, en zeilden Noordwaards, krygende toe haaſt weder meer diepte, zo dat wy ten twee uuren 26. vademen hadden, koraalgrond, ten 3. uuren 28. vademen, dezelfde grond; ten 4. uuren 30. vademen, grof zand; en ten 5. uuren 45. vademen, grof zand en ſchelpen, zynde nu van de ondiepte af, gelyk bleek zo uit het zand en de ſchelpen, als om dat wy van de koraalgrond afwaren. Hier uit bemerkte ik dat wy Benoorden die plaat waren geweeſt, en dat ze verkeerd in myne Zeekaart geſteld was; want ik bevond dat ze op 27. gr. lag; en by onzen loop van den volgenden dag wierd ik gewaar dat de buitenſte hoek daar van, welke ik peilde, 16. mylen van Land lag. Toen het dag was, ſtuurden wy O. N. O. met een moye heldere koelte; maar zagen geen land, voor 's morgens ten 9. uuren, als wanneer wy het van onze ſteng gewaar wierden, en 'er omtrent 10. mylen afwaren, hebbende toen 40. vademen water, met een zuivere zandgrond. Aldus voortzeilende, namen wy dezen en den volgenden dag verſcheidene aftekeningen van de Kuſt, gelyk uit de print blykt. Dog de Lezer gelieve in agt te nemen, dat de breedte daar in aangetekend, niet die van het Land is, maar van het Schip, toen men de aftekening maakte. Wy zagen dien morgen verſcheidene grote Zee-vogels, vliegende drie of vier t'zamen; ook zagen wy een zoort van witte Zee-meeuwen, die zwart om de oogen waren, en gevorkte ſtaarten hadden. Wy poogden digt aan Land te komen, om een Haven te zoeken, alwaar wy ons, na onze lange en verdrietige Togt, wat konden ververſchen; want wy hadden van *Braſiliën* tot hier toe, een ſtreek van omtrent 114. graden gelopen. Voorts was myn voornemen om van daar een nader ontdekking van *N. Holland* en *N. Guinée* te doen. het Land was laag, en vertoonde zig effen, gelyk men by de print kan zien; egter zagen wy eenige rode en witte kluften op de breedte van 26. gr. 10. min. Z. alwaar wy 54. vademen water vonden, omtrent vier Engelſche mylen van Land. Zien Land.

Op de breedte van 26. gr. zagen wy eene opening, en liepen 'er in, op hoop van aldaar een Haven te zullen vinden; maar komende aan de Mond, die omtrent twee mylen wyd was, zagen wy klippen en quade grond, en voeren daarom weder af: Wy hadden daar 20. vademen waters twee Engelſche mylen van Land. Het Land vertoonde zig overal vry laag, plat, en effen, maar met ſtyle kluften; en daar waren geen boomen, kreupelboſch nog gras te zien. De diepte op de breedte van 26. graden, omtrent

8. of 9. mylen van land, was doorgaans 40. vademen, verſchillende zelden meer dan drie of vier vademen. Maar men zag aan 't lood verſcheidenerlei zoort van zand, zommig grof, zommig fyn, en van veelerlei koleur, als geel, wit, graauw, bruin, blaauw, en roodagtig.

Steken weder in Zee.

Toen ik zag dat daar geen goede Haven, nog ankergrond was, liepen wy op den tweeden Auguſtus tegens den avond weder in Zee, vrezende voor een ſtorm op een lager wal alwaar geen ſchuilplaats was; weshalven ik wenſchte ten minſte ruime Zee te hebben: Want de wolken begonden in 't Weſten dik te worden, en de wind ſtak op langs de Kuſt, die zig daar N. N. W. en Z. Z. O. uitſtrekte. 's Avonds ten negen uuren namen wy, terwyl de wind ſteeds toenam, ons groot Mars-zeil in, zynde niet bequaam om meer dan twee zeilen behalven de Bezaan te voeren. Den derden Auguſtus 's morgens ten twee uuren waaide het heel hard, en de Zee ging zeer hol, zo dat ik alle onze zeilen deed gorden, uitgenomen het Schoverzeil. Alhoewel het zo hard waaide, egter hadden wy vry klaar weêr tot den middag toe: maar toen betrok de gantſche Lugt met dikke wolken, en wy kregen nu en dan een regenbuy, die t' elkens omtrent één quartieruurs duurde, en dan waaide het zeer ſterk; maar zo dra hield de regen niet op, of de wind begon te vallen, en de ſtorm nam af. Wy peilden eenige reizen, maar vonden geen grond, voor den volgenden dag 's avonds ten agt uuren, en hadden toen 60. vademen waters, koraalgrond. Ten 12. uuren hadden wy 55. vademen, fyn zand, van een bleekblaauwe koleur. Het was nu redelyk bedaard weêr; dog wy maakten geen meer zeil, voor 's morgens, wanneer de wind na 't Zuid-Weſten ſchietende, wy meer zeilen byzetteden, en Noord aan liepen. Den 5. Auguſtus ten elf uuren zagen wy weder Land, op een afſtand van omtrent tien mylen. Wy waren op de breedte van 25. gr. 30. min. 's Namiddags ſtorf onze Kok, zynde een oud Man, die al lang ziek geweeſt, en onpaſſelyk was eer wy *Engeland* eens verlieten.

Den 6. Auguſtus 's morgens zagen wy een opening in 't land, alwaar wy inliepen, en op zeven en een half vadem water ankerden, twee Engelſche mylen van den Oever, op een zuivere zandgrond. Het was vry moeyelyk hier in te komen, ter oorzaak van verſcheidene platen; maar ik had myn Boot voor uit gezonden om te pylen. De Mond van deze Inham, welke ik *Sjarks-Baai* noemde, legt op omtrent 25. graden Zuider breedte; en de lengte van de Kaap van *Goede Hoop* was, volgens onze rekening, omtrent 87. graden, 't welk wel 195. mylen minder is als in de gemene kaarten doorgaans geſteld word, zo anders onze rekening regt was, en onze Zandlopers ons niet misleideden.

Sjarks Baai in Nieuw Holland.

Zo

Zo dra ik in deze Baai ten anker quam, zond ik myn Boot aan land, om na verſch water te zoeken: maar myn volk quam tegens den avond te rug, zonder iets gevonden te hebben. Den volgenden morgen voer ik zelf na land, en nam houweelen en ſpaden met my om te graven, en bylen om hout te kappen. Wy groeven op verſcheidene plaatzen na water; maar niets vindende in een beſtek van eenige mylen, wilden wy 'er niet langer na zoeken; weshalven wy 't overige van den dag beſteedden met hout af te hakken, en voeren tegen den avond weder na boord.

HET land is matelyk hoog, zo dat men 't 9. of 10. mylen verre zien kan; als men 'er nog vry verre af is, dan vertoont het zig zeer effen; maar nader komende bevind men dat op verſcheidene plaatzen in de hoogte ryſt, hoewel niet ſtyl, nog overhoog. Tegens de open Zee aan is over al een ſtyle Oever; maar in de Baai, daar wy in waren, was het land aan de Zeekant laag, dog van langzamerhand ſchuins oplopende. De grond is aan de Zeekant zandig, en brengd zeker Gewas, met een witte bloem voort; wat verder op beſtaat de grond uit een roodagtig zand, waar op gras en wat klein Geboomte, nevens eenig kreupelboſch groeid. Het gras groeid tropswyze, hier en daar een Bosje zo groot als een ſchepel; voorts groeid 'er veel heide.

VAN Boomtjes en heeſters zyn 'er verſcheidene zoorten, maar geen boven 10. voet hoog: De ſtammen zyn omtrent drie voet in den omtrek, en 5. of 6. voet hoog eer men aan de takken komt, die vry digt zyn, en uit kleine telgjes beſtaan, welke zig uitſpreiden, en vol van lange ſmalle bladen zyn. De koleur der bladeren was aan de eene zyde witagtig, en aan de andere zyde groen; en de baſt der boomen was doorgaans bleek groen. Zommige van deze boomen hadden een aangename reuk, en waren binnen de baſt roodagtig, en nog hoger van koleur dan Saſſafras. De meeſte boomen en heeſters droegen te dier tyd bloeſſems, of Beziën. De bloesſems waren van verſcheidenerlei koleuren, als root, wit, geel, dog meeſt blaauw, en die doorgaans van een lieflyke reuk, gelyk ook eenige van de andere. Behalven de Planten, Kruiden, en grote Bloemen die 'er op de grond groeiden, waren 'er ook kleine bloemen die heel mooi waren van gedaante en van reuk, en meeſtendeels niet gelykende na eenige die ik elders gezien had. Gewas.

DAAR waren maar weinig Land-vogels; van de grote zoort zagen wy 'er geen dan Arenden, maar van de kleine waren 'er vyf of zesderlei zoorten, waar van de grootſte niet kloeker waren dan Leeuweriken, en zommige niet groter dan een Koningje, zingende alle met zeer ſchelle keelen; ook zagen wy eenige neſten met jonge. De Water-vogels zyn Eenden,

Digitized by Google

die toen ook jonge hadden (want in dat Geweſt is het dan 't begin van de Lente) Duikers, Meeuwen, Pellicanen, enz., als mede eenige Water-vogels, hoedanige ik nergens anders gezien heb. Vier van deze zoort zyn in de print afgebeeld.

Het Land-gedierte dat wy hier zagen, beſtond in eene zoort van Racoenen, verſchillende van die van *Weſt-Indiën*, voornamelyk aan de poten, want zy hebben ook korte poten, daar zy op ſpringen gelyk de andere, en zyn insgelyks goed om te eeten. Voorts waren 'er *Guano's*, van 't zelfde fatzoen en grootte als die welke in 't eerſte deel myner Reistogt beſchreven zyn. Dog hier in verſchillende, dat deze een groter en lelyker kop, en geen ſtaart hadden, maar aan de ſtuit een ſtomp, als of 't een kop was, indien 'er maar mond en oogen aan geweeſt waren; want buiten dat vertoonde 't zig als een beeſt met twee hoofden; ook waren de poten alle vier als voorvoeten, zynde alle van een fatzoen en lengte, en zodanig, als of ze gemaakt waren om zo wel agterwaards als voorwaards te gaan. Zy waren zwart en geel geſpikkeld als Kikvorſchen, en hadden ſchilden en knobbels op de rug als Krokkodillen, aan de huid vaſtgehegt als een gedeelte van de huid. Zy zyn zeer traag in 't bewegen, en als men 'er by komt ſtaan ze ſtil, en ziſſen zonder dat ze eenige weêr doen om weg te lopen. Hun levers zyn ook zwart en geel geſpikkeld; en 't lyf geopend zynde gaf een zeer vunze lugt uit. Ik heb nergens anders zulke lelyke Dieren gezien. Elders heb ik bevonden dat de *Guano's* zeer goed om te eeten waren, en ik heb 'er dikwils met grote ſmaak van gegeten. Maar hoewel ik van Slangen, Krokkodillen, *Allegators*, en veele afſchuuwelyke Dieren gegeten hebbe, en van zeer weinige, als de honger my praamde, zoude geſchroomd hebben te eeten, evenwel zoude ik zwaarlyk trek hebben konnen krygen tot deze *Guano's* van *N. Holland*, want de reuk daar af was niet minder hatelyk dan 't gezigt.

De Zee viſſchen die wy daar zagen (want daar was geen Rivier of Inlandſch Meir te zien) waren voornamelyk Haayen, die hier in zeer grote menigte waren, en daarom gaf ik deze Inham den naam van *Sharks*- of Haai-Baai. Men vind 'er ook Roggen, en *Boneta's*. Van Schelpviſſchen vonden wy 'er Moſſelen, Alikruiken, Oeſters, zommige van de Parelzoort. Den Oever was bezaaid met veelerlei moye ſchelpen, van verſcheidene koleuren, en fatzoenen; en heel fraai met rood, zwart, en geel geſpikkeld, zo dat ik ze nergens anders zo gezien heb. Ik nam 'er een grote party van meê; maar heb ze alle, op eenige weinige na, en dat niet van de beſte, verloren.

Sharks Baai.

Daar zyn ook eenige groene Zee-Schildpadden, wegende omtrent 200. pond;

pond; van deze vingen wy 'er twee, die met het laag water agter de hoek van eene klip gebleven waren, daar ze niet konden overkomen. Deze verſchaften ſpyze voor twee dagen voor al myn volk, en waren redelyk goed om te eeten. Van de Hayen vingen wy een grote menigte, welke met goede ſmaak van onze maats gegeten wierden: één onder den hoop was 'er van 11. voet lang. De ruimte tuſſchen zyne oogen was 20. duim, en zyn bek was 18. duim wyd: zyn maag was als een leere zak, zo dik en taai, dat men 'er met een ſcherp mes nauwlyks door ſnyden kon: Wy vonden in dezelve den kop en eenige beenderen van een Zee-Paard; de hairige lippen daar van waren nog gaaf en niet verrot, en het kakebeen was ook nog ongeſchonden; wy trokken 'er eenige grote tanden uit, twee van 8. duim lang, en zo dik als een mans duim, dog aan 't eene eind dun en wat krom; de andere waren niet boven half zo lang. De maag was vol van een zeer ſtinkende drek; ik bewaarde de tanden en 't kakebeen een poos; en de Viſch wierd onder myn volk verdeeld, het welk 'er niets van liet verloren gaan.

HET was den 7. Auguſtus toen wy in *Sjarks* Baai quamen, in welke wy op drie verſcheidene plaatzen ankerden, blyvende op de eerſte plaats aan de Weſtzyde van de Baai leggen tot den elfden; gedurende welke tyd wy na verſch water zogten, en putten graafden, maar te vergeefs: Dog wy hakten toen een goeden voorraad van brandhout, en onze maats wierden alle braaf ververſcht door 't eeten van Racoenen, Zee-Schildpadden, Haayen, en andere Viſch, en eenige Vogels; zo dat wy alle nu veel friſſcher waren, dan toen wy eerſt quamen. Dog ik was genegen in de Baai nog dieper in te zeilen, eensdeels om dat ik my gaarn van verſch water, 't welk ſchaars by ons wierd, wilde voorzien, en ten anderen om de Kuſt nog wat beter te ontdekken; en dewyl ik van deze ankerplaats alles voor my open zag, beſloot ik de Baai nog verder te bezigtigen eer ik 'er uitzeilde.

WY zeilden dan den 11. tegens den middag hoger op, met een klein zeil, om dat wy maar ondiep water hadden; en wy keken heel ſnel uit, dewyl wy voor platen bevreeſd waren; en zomtyds vonden wy 't water ſchraal, en dan weder wat dieper. Omtrent ten 2. uuren na den middag zagen wy 't Land het welk de Zuidzyde van de Baai uitmaakt; en eer 't avond was quamen wy weder aan ondiepten; hierom hielden wy den gantſchen nagt af en aan peilende geſtadig, en hebbende noit meer dan 10. vademen water, en zelden min dan 7. De diepte en ondiepte veranderde zo langzaam, dat wy het loot vyf of zesmaal uitwerpende, nauwlyks een voet verſchil vonden. Van deze Zuiderhoek der Baai konden wy de andere zyde van het Land, van waar wy gekomen waren, niet zien, en wy be-

Digitized by Google

bevonden dat dit een Eiland was, van 3. of 4. mylen lang, gelyk in de print te zien is; maar doordien 't zig dor en onvrugtbaar vertoonde, poogik niet nader te komen, te meer om dat de wind ook niet heel goed daar toe was, en dat 'er doorgaans veele ondiepten waren. Ik ging dan niet verder na deze Zuiderhoek, maar zette onze koers Ooſtwaard, om te zien of 'er Land die weg uit was; want dat wiſten wy ook niet.

Op den 12. 's morgen dan paſſeerden wy den Noorder-hoek van dat land, en wierden toen in ons geloof dat het een Eiland was, bekragtigd door eene opening na 't Ooſten te zien gelyk wy na 't Weſten gezien hadden. Wy hadden mooi weêr, een klein koeltje, en effen water; en zeilden alzo de Baai in, om te zien wat voor land daar wezen mogt. Wy peilden in 't eerſt 7. vademen, 't welk een moye poos duurde, maar eindelyk nam het af tot 6. Toen zagen wy land, het welk in de aftekening de Ooſtzyde van de Baai is. Wy konden toen met het Schip niet nader komen, om dat wy maar ondiep water hadden. Dewyl 't nu gevaarlyk was daar te leggen, en 't Land zeer laag, en na allen ſchyn zonder verſch water, (hoewel 'er eenige weinige lage boomen op ſtonden,) en 't mogelyk by hoog water, plas lag; voer ik dien namiddag weder uit, en ankerde voor den avond op 8. vademen, zuivere witte zandgrond, omtrent het midden van de Baai. Den volgenden dag wonden wy 't anker weder op, en quamen dien namiddag weder by de twee Eilandjes, en een plaat van korale klippen, leggende voor de Baai, ten anker. Ik liet alhier myn Schip ſchoonmaken; en agtende het onwaarſchynelyk hier iets meer te bekomen, liep ik, ten beſte dat ik kon, weder in Zee, peilende gedurig. Maar bevindende door de ondiepte van 't water, dat men Beooſten die Eilandjes welke voor de Baai lagen niet uitlopen kon, nog 'er ook tuſſchen door, zo keerde ik weder na de Weſter Ingang, en liep den zelfden weg uit dien ik ingekomen was, uitgenomen dat wy nu zeilden Beooſten, daar wy te voren Beweſten gezeild waren van een kleine ondiepte, in de aftekening te zien. Wy hadden in dit Canaal 10., 12., en 13. vademen waters, en 't wierd hoe langer hoe dieper, tot dat wy weder in de ruime Zee quamen. 's Daags te voren eer wy uitvoeren, zond ik eene Boot aan land na 't Noordelykſte van de twee Eilanden, het welk het kleinſte is, om kleine viſch met hoeken en een lyn te vangen. Ons Bootsvolk wederkomende verhaalde my, dat het Eiland niet anders voortbragd dan eenig kort, hard, ſtekelig gras, dat 'er geen Geboomte nog verſch water was; en dat de Zee tuſſchen de twee Eilanden ſterk kabbelde, een teken dat het water ondiep was. Maar zy zagen 'er grote Zee-Schildpadden, en veele Roggen, dog vingen 'er gene.

Den

DEN 14. Auguſtus zeilden wy uit deze Baai, waar van de Mond legt op 25. gr. 5. min., met voornemen, om Noord-Ooſtwaard de Kuſt langs te zeilen, tot dat wy gevoeglyk eenig ander gedeelte van *N. Holland* konden aandoen. In 't uitzeilen zagen wy drie Water-Slangen in Zee zwemmen, en van een geele koleur, met donkerbruine vlekken geſpikkeld, zynde de eerſte, welke ik op die Kuſt gezien had, hoewel daar veelerlei diergelyke Slangen zyn. In 't uitlopen hadden wy den wind in 't eerſt Noorden, en het Land lag Noord-Ooſt. Wy laveerden, dog vorderden weinig, voor 's anderendaags, als wanneer de wind *Z. Z. W.* en vervolgens Zuid wierd, waar mede wy Noordwaards langs de Kuſt zeilden, houden de ons 6. of 7. mylen van Land. Wy peilden dikwils, en hadden tuſſchen de 40. en 46. vademen water, zynde de grond bruin zand, met eenige witte ſchelpen. Dien dag, den 15. Auguſtus, waren wy op de breedte van van 24. gr. 41. min. Op den 16. 's middags waren wy op 23. gr. 22. min. De wind liep toen Ooſt ten Noorden, waar door wy genoodzaakt waren dieper in Zee te ſteken, en verloren alzo het land uit het gezigt, waar na wy 't lood uitwerpende, met een lyn van 80. vademen geen grond konden pylen. Dog de wind ſchoot haaſt weder na 't Zuiden, waar op wy weder Noordwaard ſtuurden, en veele kleine Dolfynen en Walviſſchen zagen, nevens eenige Waterſlangen.

DEN 17. zagen wy weder land. Den 18. 's namiddags, zynde 3. of 4. mylen van land, zag ik de Punt van een Plaat, die zig een myl of meer in Zee uitſtrekte, ik wierd dit gewaar door de zware ſtorting der Zee; en ſtak derhalven verder van land af, tot op 7. of 8 mylen van de Kuſt. 's Nagts ten 12. uuren pylden wy, en hadden maar 20. vademen, harde zandgrond. Hier uit bemerkte ik, dat wy weder op een Plaat waren; dies liet ik Weſtwaard ſtuuren een half uur lang, en had toen 40. vademen water. Den 18. 's morgens ten één uur hadden wy 85. vademen. Ten twee uuren konden wy geen grond pylen; waar op ik weder langs de Kuſt liet ſtuuren, regt N., 't welk twee ſtreken wyd was van de Kuſt, die daar N. N. O. zig uitſtrekte. Ik wilde niet te verre van land wyken, om dat ik wenſchte een opening te vinden, daar ik na water kon zoeken. Toen wy by nagt by de ondiepte waren, daar wy 20. vademen water hadden, quamen 'er zeer veele Walviſſchen rondom ons Schip, zommige van vooren, etlyke van agteren, en andere aan de zyde; makende door hun geblaas een zeer yslyk geluid; maar toen wy weder in diep water quamen, verlieten zy ons: het geraas dat zy door blazen en 't ſlaan van hunne ſtaarten in 't water maakten, was inderdaad zeer vreeslyk; want de golven braken en ſchuimden, gelyk als op ondiepten of tuſſchen klippen. Deze ondiepte, Walvisſchen

die ten minſten 20. vademen onder water lag, was op de breedte van 22. gr. 22. min. De Kuſt was doorgaans onbelemmerd; wy hadden zederd de ondiepte van de *Abrohols* geen Platen vernomen voor deze twee zo even gemeld. En 's morgens, wanneer wy volgens onze Kaart meenden, dat wy 11. mylen van land zouden geweeſt zyn, waren wy 'er maar 4. af; zo dat of onze Kaarten, die wy tot dus lang toe ten aanzien van de Kuſt wel bevonden hadden, waren gebreklyk, of het gety, dat wy niet kenden, misleidde ons, alhoewel wy niet vernamen, dat 'er veel gety op die Kuſt ging.

Belangende de winden die wy dus verre in 't zeilen langs de Kuſt gehad hadden; wy waren nu binnen 't beſtek van den algemenen Paſſaad-wind geweeſt (hoewel door den ſtorm daar uit geraakt) van de breedte van 28. gr., toen wy eerſt op die Kuſt quamen; en toen wy op de breedte van 25. gr. gekomen waren, hadden wy doorgaans, als wy wat verre van de Kuſt waren, den geregelden Paſſaad-wind, die daar Z. Z. O. is. Maar als wy digt by de Kuſt waren, hadden wy dikwils Zee- en Land-winden, inzonderheid in *Sjarks-Baai*, daar wy met een Noord-Weſte wind of ſtorm inquamen. Op den 18. Auguſtus dan zeilden wy met een ſnedige koelte van den regten Paſſaad-wind, Z. Z. O. met ſchoon helder weêr; maar tegens den avond wat dieper in Zee lopende, waren wy 's morgens buiten gezigt van land. Dewyl nu het land N. O. draaide, en wy Benoorden daar van waren, en de wind van Z. Z. O. ook O. Z. O. liep, (dat is, van den regten Paſſaad-wind na de Zeewind, zo als het land toen lag,) zo duurde het al een mooye poos, eer wy het land weder in 't gezigt konden krygen, alhoewel wy zeer ſcherp by wind zeilden.

Den 19. waren wy op de breedte van 21. gr. 42. min. Den 20. waren we op 19. gr. 37. min., en zeilden digt by de wind, om het land weder in 't gezigt te bekomen. Wy hadden zeer ſchoon weêr, en hoewel wy zo verre van land waren, dat wy 't niet zien konden, egter hadden wy de Zee- en de Land-winden. 's Nagts hadden wy den Land-wind uit den Z. Z. O., met een zagte koelte, welke 's morgens met het opgaan van de Zon van langzamerhand draaide, en in kragt toenam, tot op den middag, wanneer wy den regten Zee-wind uit den O. Z. O. kregen, met zulk een ſnedige koelte, dat wy onze Marszeilen nauwlyks dubbeld gereefd konden voeren, 't welk duurde tot omtrent 3. uuren nademiddag, en toen begon de wind weder te ſlappen. Wy hadden ondertuſſchen mooi weêr, zonder eenige wolken in de lugt, maar digt by de kim was 't wat dyzig. Wy pylden den 20. dikwils, en hadden in 't eerſt geen grond, maar daar na van 52. tot 45. vademen diepte, met een bruine en grove zandgrond, vermengd met bruine en witte ſteentjes.

Kuſtwinden

Den

DEN 21. 's nagts hadden wy slappe Land-winden, en by dag Zee-winden; en gelyk wy dagelyks Zeeslangen zagen, zo wierden wy 'er dien dag zeer veele gewaar van twederlei slag; de eene zoort was geel, en omtrent zo dik als eens mans arm op zyn dunst, zynde omtrent 4. voeten lang, en hebbende een platte staart van ten naasten by vier vingeren breed. De andere zoort was veel kleiner en korter, rond en zwart en geel gespikkeld. Wy pylden dien dag verscheidenmaal, en hadden 45. vademen, zandgrond. Tegens den middag zagen wy van onze steng het land. Het lag Z. O. ten Oosten, omtrent 9. mylen van ons, en vertoonde zig gelyk een Kaap of Uithoek. De Zee-wind was dien dag zo sterk niet, als 's daags te voren, en ook ruimer, zo dat wy een goeden wind hadden om 'er mede na land te zeilen; en tegens 't ondergaan der Zon ankerden wy op 20. vademen, zuiver zand, omtrent 5. mylen van de hoek, die geen Kaap was, gelyk het van verre scheen, maar het Oosterr eind van een Eiland, dat 5. of 6. mylen lang, en één myl breed was. Tusschen ons en die stompe hoek waren nog 3. of 4. klippige Eilandjes, omtrent één myl van ons; en wy zagen van onze steng nog veele andere Eilandjes, zo verre als wy ten Oosten, en ten Westen van ons konden beoogen, en na 't Zuiden was 'er niet als Eilandjes te zien van een tamelyke hoogte, zo dat men ze 8. of 9. mylen verre kon gewaar worden. Na dat wy zien konden, was 't een reeks van Eilandjes, die zig omtrent 20. mylen in de lengte van O, N. O. tot W. Z. W., en misschien wel tot aan *Sjarks-Baai*, uitstrekte, en in breedte besloegen zy ook een groot bestek, want wy konden 'er 9. of 10. mylen verre doorheen zien, na 't vaste land van *Nieuw Holland*, zo 'er anders een vaste Kust daar omtrent is; want door het sterk gety, 't welk ik wat verder na 't N. O. gewaar wierd, was ik niet zonder vermoeden, dat daar wel een *Archipelagus* van Eilanden, en een doortogt na 't Zuiden van *Nieuw Holland* en *Nieuw Guinée* na de grote *Zuid-Zee*, Oostwaard mogt wezen; en ik had eenige gedagten om in myne wederkomst van *Nieuw Guinée*, indien de omstandigheden het toegelaten hadden, zulks eens onderstaan te hebben; gelyk ik ook tegens myne Officieren zeide: maar nu wilde ik 't niet gaan onderzoeken, om dat wy aan water gebrek hadden, en geen staat konden maken, dat wy 't daar vinden zouden. Deze plaats legt op de breedte van 20. gr. 21. min. Maar in onze Kaart, welke die van *Tasman* was, lag die Kust op 19. gr. 50. min., en het strand is 'er afgetekend als een vast land, met eenige openingen als Rivieren, en niet als Eilanden, gelyk 't inderdaad zyn, en uit de printjes kan gezien worden. Deze plaats legt derhalven wel 40. min. Noordelyker, dan zy in *Tasmans* Kaart afgetekend is. Ik bevond de diepte ook

Zien land

Tasmans Kaart verbeterd

Digitized by Google

niet zo, gelyk by zyn geſtippelde lyn gemerkt ſtaat, maar doorgaans ondieper dan hy het maakt; 't welk my doet geloven, dat hy niet zo naby den Oever quam, als zyne lyn aanwyſt, en dat daarom zyne pyling dieper was, en de Eilanden door hem zo wel niet konden onderſcheiden worden. Zyn *Meridiaan* of verſchil van lengte van *Sjarks-Baai*, komt wel genoeg over een met myne rekening, die 232. mylen is, ſchoon wy in de breedte verſchillen. En tot bekragtiging myner giſſing, dat de lyn van zyne koers al te digt aan het ſtrand gemaakt is, ten minſten niet verre genoeg Beoosten deze plaats, vond ik het water daar zo diep, dat hy 'er zo digt niet kon aangekomen wezen.

Maar om voort te gaan: in den nagt kregen wy een Landwindje; en 's morgens deed ik 't anker ligten, menende tuſſchen de Eilanden in te lopen, want daar waren ruimten ten minſten van één myl, en ook wel van twee of drie mylen tuſſchen beiden. Ik zond myne Boot voor uit, met eenig volk om te pylen, met ordre van wederom te keeren, zo zy 't ondiep vonden, dog op een van de Eilanden te gaan als 'er water genoeg was; en daar dan te wagten, tot dat wy met het Schip aanquamen, en ondertuſſchen na water te zoeken. Wy volgden dan met het Schip, hebbende in 't eerſt 20. vademen water; dog toen wy de ſtompe hoek tot op 2. mylen genadert waren, hadden wy ondiep water, en de pyling was zeer oneenparig. Wy liepen evenwel nog al voort, hoewel met een klein zeil, en wy zagen ſcherp uit, en pylden geſtadig, want dit was gevaarlyk werk. Toen wy tegen over de hoek, en tot op 2. Engelſche mylen na daar aan gekomen waren, hadden wy maar 7. vademen water; wy weeken toen wat af, maar vonden 't niet dieper, en kregen kort daar na maar vier vademen. Wy lieten daar op het anker terſtond vallen, en toen wy een derde van de kavel uitgevierd hadden, hadden wy weder 7. vademen water. Myne Boot quam ſtraks aan boord, en de maats zeiden my, dat het een Klippig en dor Eiland was, en dat ze weinig hoop hadden van daar water te zullen vinden. Ik zond hen dan weder voort, met bevel, zo zy eene diepte van 8. of 10. vademen water vonden, dat zy maar voortgaan zouden, dewyl wy met 't Schip zouden volgen. Wy waren nu omtrent 4. mylen binnen de buitenſte klippige Eilanden, maar konden nog niet dan Eilandjes zien, waar van zommige 5. of 6. mylen lang, en andere niet boven één Engelſche myl groot waren. De grote Eilanden waren redelyk hoog, maar ſchenen alle droog en doorgaans klipagtig en dor te zyn. De Rotzen vertoonden zig van een roeſtgeele koleur; 't welk my buiten hoop ſtelde van water aldaar te zullen bekomen. Egter dagt ik nog al, dat wy een Sleuf zouden vinden, om voorby die Eilanden te konnen lopen, en zo aan de vaſte

vaſte Kuſt van *Nieuw Holland* te komen, of eenige andere Eilanden op te doen, die ons verſch water en andere ververſching verſchaffen mogten. Ook ſcheen 'er eenige hoop, dat wy onder zo veele Eilanden eenig koſtelyk Mineraal of Ambergrys zouden gevonden hebben, om dat de Lugtſtreek goed daar toe was; maar eer wy één myl voortgezeild hadden, wierd ons water weder ondiep; en daar op ankerden wy op 6. vademen harde zandgrond.

Wy waren nu aan de binnekant van het Eiland met de ſtompe hoek, omtrent een myl daar van daan; ik voer derhalven aan land, hebbende ſpaden by my, om na water te graven; maar ik vond 'er niets; Daar groeide twee- of driederlei Gewaſſen, het een even als Rozemaryn, dog zonder reuk. Ik noemde dit Eiland, om de menigte daar van, *Rozemaryn-Eiland*. Zommige van de andere Gewaſſen hadden blauwe en geele bloemen, en wy vonden 'er twee zoorten van Graan, als Boonen; de eene zoort groeide aan bosjes, en de andere langs de grond aan een kruipend Gewas, 't welk dikke bladen had; en de bloeſſem was als die van Boonen, dog veel groter, en hoogrood van koleur, zynde zeer ſchoon voor 't oog. Wy zagen 'er veele Water-ravens, Meeuwen, en andere Water-vogels, eenig Landgevogelte, en ook witte Papegaayen, die met grote troppen t'zamen vlogen. Wy vonden 'er ook Aikruiken, en eenige kleine Oesters, die aan de klippen groeiden, en heel zoet van ſmaak waren. Wy zagen 'er insgelyks Zee-ſchildpadden, en een meenigte van Water-ſlangen, van veelerlei grootte. De ſteenen waren alle van een roeſtige koleur, en zeer gewigtig. Rozemaryn-Eiland.

Wy zagen op een Eiland, 3. of 4. mylen daar van daan, een rook opgaan, en op dit Eiland bemerkten wy, dat het Gewas ook afgebrand was; maar wy vernamen 'er geen ander teken van menſchen. 't Quam ons waarſchynelyk te voore, dat 'er menſchen waren op het Eiland, daar de rook was, en dat 'er ook wel verſch water zoude wezen. Ik ging dan weder aan boord om met myne Officieren te beraadſlagen, of het beſt was derwaards te gaan, dan of wy een ander Eiland zouden zoeken; of met het Schip langs de Kuſt voortvaren, tot dat wy een beter plaats zouden gevonden hebben, om te ankeren, dan die was, alwaar wy ondiep water hadden, en voor de winden en 't gety bloot ſtonden. Zy ſtemden alle, dat wy daar van daan zouden gaan; daar op beval ik, dat men 's morgens zo dra als 't dag was, 't anker zoude opwinden, om met de Landwind uit te lopen.

Den 23. dan van Auguſtus, 's morgens ten 5. uuren liepen wy uit, met een friſſche Land-wind, uit den Z. Z. Ooſten. Ten 8. uuren waren wy bui-

buiten, en ter regter tyd; want eer 't nog negen uuren was, quam 'er zulk een ſterke Zee-wind op, dat wy onze Mars-zeilen innamen, konnende niet meer dan twee zeilen en de Bezaan voeren. De Lugt was heel helder, zonder eenige wolken; maar aan de kim vertoonde 't zig dyzig, en de Zon was 's avonds te voren rood onder-, en dien morgen ook zo opgegaan. De wind bleef heel ſterk tot 12. uuren, dog begon toen af te nemen. Ik heb maar zelden zulk een ſterken Zee-wind gezien. Deze winden duurden dus op hun beurt 3. of 4. dagen, beginnende met Zonnen opgang, en ten 9. uuren waaiden ze zeer vinnig, en duurden zo tot den middag, wanneer ze begonden af te nemen: en op 't ondergaan van de Zon was 't byna doodſtil, tot dat de Landwind weder aanquam, 't welk was 's morgens tuſſchen één en twee uuren. De Land-winden waren tuſſchen Z. Z. W. en Z. Z. O. De Zee-winden tuſſchen O. N. O en N. N. O. 's Nagts in de ſtilten viſchten wy met hoeken en lynen, en vingen veel Viſch, als Braaſſems, Snappers, Oude Wyven, en *Dog*-viſch. Als deze laatſte quamen, vingen wy zelden eenige andere; want indien zy de andere Viſch al niet verjaagden, zy hielden ze ten minſten van de hoeken, doordien zy zelve altoos eerſt aanbeten, dewyl ze zeer graag waren. Wy vingen ook Monniken-viſch, in de print van de Viſſchen afgebeeld.

Sterke Zee-winden

Den 25. van Oogſtmaand voeren wy nog al langs het ſtrand, om te beter te konnen zien of 'er ergens een opening was, en peilende hadden wy omtrent 20. vadem, zuivere zandgrond. Den 26. wanneer wy omtrent 4. mylen van Land waren, begon het water allengskens ondieper te worden, van 20. tot 14. vademen. Ik zeilde daar op wat digter na 't Land, met voornemen om geankerd te hebben; maar op een ſprong nam 't water zo af, dat wy maar 5. vademen hadden. Ik durſde het derhalven niet verder wagen, maar ſtuurde den zelfden weg uit dien wy gekomen waren; waar door wy haaſt weder 10. vademen kregen, zynde toen omtrent vier mylen en een half van Land. Thans ſtuurden wy O. N. O. langs de Kuſt, gelyk het Land lag. Dien dag begonden de Zee-winden te ſlappen, en wy zeilden langs het ſtrand, zo veel voort als wy konden; dog 's nagts hielden wy wat af, uit vrees voor ondiepten. Van dien tyd af dat wy *Sjarks*-Baai verlaten hadden, hadden wy helder weêr gehad, het welk nog een geruimen tyd duurde.

Den 27. hadden wy den gantſchen nagt 20. vademen waters, en konden dien dag geen Land zien, voor 's namiddags van onze ſteng. Ten 3. uuren konden wy 't land zien van onze Campanje; wy hadden toen 16. vademen. De wind was Noord, en wy ſtuurden Ooſt ten Noorden, 't welk maar een ſtreek inwaards na 't Land was; en egter nam ons water zo af,

af, dat wy ten 4. uuren maar 9. vademen hadden; en de naaſte worp maar 7. 't welk ons verſchrikte, zo dat wy terſtond wendden. Maar kort daar na quam de wind N. W. en W. N. W.; waar op wy 't wederom overleiden, en N. N. O. ſtuurden, krygende toen weder dieper water, zo dat wy den gantſchen nagt van 15. tot 20. vademen hadden.

DEN 28. hadden wy tuſſchen 20. en 40. vademen. Wy zagen dien dag geen Land, maar zeer veele Slangen, en eenige Walviſſchen. Wy zagen ook eenige Scholferts, en *Noddy*-vogels, en vingen in den nagt een van deze laatſte, zynde van een ander fatzoen en koleur, dan ik 'er tot nog toe gezien had. Hy had een ſmalle lange bek, platte voeten, als die van een Eend, de ſtaart gevorkt, als die van een Zwaluw, maar langer en breder, en zeer lange vleugels: De kruin van zyn kop was koolzwart; en rondom en digt by de oogen waren zwarte ſtrepen, en om die ſtrepen ter wederzyde, een brede witte kring. De borſt, buik, en 't onderdeel der vleugelen waren wit; en de rug en 't buitenſte der vleugelen donker vaal. Het afbeeldzel is in de print te zien. Men ziet deze Vogels op de meeſte plaatzen tuſſchen de *Zonnekeerkringen*, zo wel in *Ooſt-Indiën*, als op de Kuſt van *Braſiliën*, en *Weſt-Indiën*: 's Nagts houden zy zig aan land, en daarom ziet men ze noit boven 20. of 30. mylen verre in Zee, 't en ware by een ſtorm. Als zy omtrent een Schip komen, zullen zy gemeenlyk tegens den nagt zig 'er ergens op neer zetten, en laten zig dan van de Matrozen vangen. Zy neſtelen op kluften, of Rotzen aan de Zeekant. Noddy-vogel

DEN 30. zynde op de breedte van 18. gr. 21. min. zagen wy weder land, en veel rooks; en dewyl wy mooi weêr, en een matelyke koelte hadden, ſtuurde ik 'er na toe. Ten 4. uuren nademiddag ankerde ik op 8. vademen water, klare zandgrond, omtrent drie mylen en een half van land. Ik zond terſtond myne Boot uit om te peilen, en 't volk vond een Engelſche myl verder 10. vademen; en nog verder op, nam de diepte af, tot 9., 8., 7., en op twee Engelſche mylen affland, tot 6. vademen. Dien avond zagen wy een Eclips in de Maan, maar zy nam al af eer wy de Maan gewaar wierden; want de kim was zeer dyzig, zo dat wy de Maan niet konden zien, voor dat ze al een half uur boven de kim was geweeſt. En 2. uuren 22. minuuten, na Zonnen ondergang, volgens onze zandlopers, was de Eclips gantſch over. Het Middelpunt van de Maan was toen 38. gr. 40. min. hoog.

DEN 31. Auguſtus 's morgens vroeg voer ik met tien of elf man aan land om na water te zoeken. Wy wapenden ons met Musketten en houwers t' onzer beſcherminge, want wy maakten ſtaat dat wy 'er menſchen vinden zouden; ook namen wy ſchuppen en houwelen mede, om putten te

te graven. Digt by het ſtrand gekomen zynde, zagen wy drie lange raakte zwarte mannen op de Zand-Oever regt tegen ons over; maar toen wy de Baai inroeiden liepen zy weg. Zo dra wy aan land getreden waren, liet ik de Boot met twee mannen een weinig van land afſteken, en daar voor anker leggen, om dat ze ons niet mogt ontweldigd worden, terwyl de overige van ons na de drie Zwarten gingen, die nu boven op een kleinen Berg, een half quartier gaans van ons, geklommen waren, hebbende 8. of 9. andere mannen by zig. Zy ons ziende aankomen liepen alle weg. Toen wy boven op den Berg gekomen waren, daar zy eerſt ſtonden, wierden wy een vlak veld gewaar, omtrent een quartier gaans van ons landwaard in. Wy zagen daar op dat Veld eelyke dingen als Hooibergen, welke wy van verre dagten hutten te zyn, om dat ze zig evenéens vertoonden als de *Hottentots* woningen aan de *Kaap van Goede Hoop*; maar wy bevonden, daar by komende, dat het Rotzen waren. Wy zogten daar omtrent na water, dog konden 't niet vinden, nog ook eenige huizen nog Menſchen; want zy waren alle weggelopen. Wy keerden daar op weder na de plaats daar wy eerſt aan land getreden waren, en groeven daar na water.

Terwyl wy daar meê bezig waren, quamen 'er negen of tien Inboorlingen op eenen heuvel niet verre van ons, en dreigden ons daar onder 't maken van een groot getier. Eindelyk quam een van hen na ons toe, en de andere volgden van verre. Ik trad toen vooruit, en quam tot op een'afſtand van omtrent 150. voeten by hem, makende alle tekenen van vrede en vriendſchap die ik kon; maar hy liep weg, en geen van hen wilde ſtaan blyven tot dat wy by hen quamen; hoewel wy zulks twee of driemaal onderleiden. Ik ging eindelyk in den agternmiddag met twee mannen by my langs het ſtrand, met voordagt om te zien of wy een van hen vangen konden, om alzo te weten te komen, waar zy hun verſch water kregen. Tien of 12. van de Inboorlingen, ziende ons drie alleen gaan, begonden ons van verre te volgen. Ik dagt toen dat zy ons nader by gekomen zouden zyn: dog voorby een zandbank gekomen wezende, waar door zy ons een poos niet zien konden, hielden wy ſtil, en verſcholen ons in een bogt van die duin. Zy wetende dat wy daar omtrent moeſten wezen, en drie- of viermaal zo ſterk in getal zynde dan wy, meenden ons te beſpringen, en verdeelden zig derhalven, gaande zommige na de Zeekant, terwyl andere agter de zandduinen omgingen. Uit de ontmoeting, die wy 's morgens met hen gehad hadden, wiſten wy reeds dat wy hen gemaklyk ontlopen konden; en zy liepen een poos voor ons weg, waar op een fluks jongman, die by my was, hen naliep, terwyl zy vaſt voor uit peurden; maar dewyl

hy

Digitized by Google

BLADWYZER

DER

VOORNAAMSTE PLAATZEN EN ZAKEN

In het Derde Deel.

A

Abrohols, een ondiepte 58
Acea 78
Allegrance 2
Amphisbena 37

B.

Bahia de Todos los Sanctos 24
Beschryving van de Stad *Bahia* 24
Bastaard *Cocos*-boomen 31

C.

Cachora d' Agua 38
Colutea 79
Cabo Verde Eilanden 9, 15, 17
Canarische Eilanden, beschryving derzelver 2, 3, 4, 6, 7
Coryza 79
Crista Pavonis 77

D.

Dammara. 78
Dampier vertrekt uit *Duyns* 1 Komt aan de *Canarische* Eilanden, 2. Komt aan de Eilanden van *Cabo Verde* 9. Vertrekt van daar 20. Passeerd de *Linie* 20. Komt in *Brasilien* 22. Raakt in moeite met zyn volk 22. Zet één van zyne Officiers aan land 40. Vertrekt van daar 42. Bespeurd ongewilligheid in zyn volk, 42. Komt digt by de Kaap 46. Preyt een Schip 54. Komt by *Nieuw Holland* 59. Steekt weder in Zee 60. Laat zyn Schip schoonmaken 64. Gaat aan *Nieuw Holland* aan land 71 Poogd één van de Wilden in zyne magt te bekomen, dog te vergeefs 72. Kan geen versch water daar bekomen 73. Zeild na *Timor* 75. Komt te *Batavia* 76. Aan de Kaap van *Goede Hoop* 76. Lyd Schipbreuk by 't Eiland *Ascension* 76. Komt weder in *Engeland* 77.
Dog-visch 70
Doortogt by *Nieuw Holland* vermoed na de *Zuid-Zee* 67
Draagtuigen of hangmatten in *Brasilien* 29

E.

Equisetum 79

Digitized by Google

BLADWYZER

F.

Fllix Braſiliana 77
Fogo, een Eiland van *Cabo Verde* kan men 7. of 8 mylen verre zien 19
Fucus 77, 79.

G.

Gallina Pintada 13
Gevogelte ontelbaar by een dode Walviſch 45
Guitteba, een boom 20
Guano's van *Nieuw Holland* 62

H.

Haayen 63
Handwerkslieden in *Braſilien* 29

J.

Jago, een *Cabo Verdes* Eiland 14, 15
Jasminum Braſilianum 77
Jemma, een Vogel 35
Jeneta, een Vogel 35
Jenipapa, een Vrugt 33
Ingwá, een Vrugt 32

K.

Kaap *Finiſterre* 2
Kattoen of Watte, hoe het groeid 31
Kattoenbloem 77
Kruſia, een Vogel 13
Kuſt-winden by *Nieuw Holland* 66

L.

Laguna 4
Lancerota 2

M.

Mayo, een Eiland van *Cabo Verde* 9
Mericaſa, een Vrugt 33
Moho 79
Miniola, een Vogel 13
Minuutlyn, moet zeer nauwkeurig behandeld wezen 46
Miſthoopvogels 35
Monniken-viſch 69
Mungaro, een Vrugt 33
Muſterandeova, een Vrugt 33

N.

Noddy, een Vogel 71
Noord-Weſte-winden aan de *Canariſche* Eilanden 6
Nieuw Holland 60. Gewas aldaar 61 *Sjarks*-Baai 63. Hoedanigheid van 't Land 64. Heeft veel Walviſſchen op de Kuſt 65. Kuſt-winden aldaar 66. Gewaſſen op *Rozemaryn*-Eiland 69. Sterke Zee-winden op die Kuſt 70. Inwoonders 70. Zyn zeer ſchuuw 71. Raken handgemeen met een van 't Scheepsvolk 72. Hun Overſte 72. Hun leeftogt 73. Het Land met een reeks van Zandduinen geboord 73. Geſteltenis verder landwaard in 74. Landdieren, Gevogelte, en Viſch aldaar 75

O.

Officier zeer wederſpannig 19, 20
word van 't Schip gezet 40
Oratavia 6
Otte, een Vrugt 34
Oude Wyven, zekere Viſch 70, 75

P. Palm-

Digitized by Google

P.

Palmbeziën 34
Papa, een Vrugt 18
Petango, een Vrugt 33
Petrel, een Vogel 45, 46
Petumbo, een Vrugt 34
Pintado, een Vogel 46

R.

Rabek, een Vogel 13
Rapuntium 77
Recinoides 77
Rozemaryn-Eiland 69

S.

Santa Cruz 3
Sapiera, een boom 30
Scabiosa 78
Schildpadden 14
Sjarks Baai 60
Snappers, zekere Visch 69
Solanum Spinosum 78
Storm op Zee 56
Suiker, hoe gezuiverd 27

T.

Tasmans Kaart verbeterd 67
Tekens dat men niet verre van land is 57
Teneriffe 2, 8
Tresabo 31
Tweekoppige Slang 37

V.

Variatie, Tafel daar van 49
Verdona, zekere Wyn 5
Vermiatico, een boom 30
Vlaa-appel 17
Vogels vliegende omtrent de Kaap van *Goede Hoop* 46
Voorboden van een storm 55

W.

Walvisschen zeer veel op de *Brasiliſche* Kust 28
Walvisschen op de Kust van *Nieuw Holland* 65. Maken een yslyk geraas 65
Westelyke winden omtrent de Kaap 56
Winden op de *Brasiliſche* Kust 41

Z.

Zeeschildpadden, driederlei slag 38
Zyn gezond om te eeten, en verzuigen het lighaam 39
Zee-winden zeer sterk
Zoutkorling, hoe die geschied 9
Zoutpan op 't Eiland 9
Zoutschuiten 10
Zwarten zeer talryk te *Bahia* in *Brasilien* 29
Zyde Kattoen 11, 31
Zeeschildpadden van 200. pond 62
Zuursop, zekere Appel. 32

Digitized by Google

BLADWYZER

DER

VOORNAAMSTE PLAATZEN EN ZAKEN

In het Vierde Deel.

A.

Aardbeeving op Zee gevoeld 87
Aderlating der Indianen van *Dariën* 12
Alligators zyn eetbaar 74

B.

Bamboezen 41
Bibby-boom 36
Bonanos 37
Buikloop door baden genezen 101

C.

Ceder-boom 35
Chicaly Chicaly, zekere Vogel 48
Callabas-boom 39
Cawoerde 39
Cocos-Eiland zeer vermakelyk 79
Correſou, een Vogel 48

D.

Darien, de *Land-Engte* van *America*, beſchryving daar van 20
Darienſe Indianen, hunne lyfgeſtalte 54 gedaante, hair en koleur 55. lyfſchildering 55. dragt 58. çierzels 59, 60. huizen 62. Plantagien 63. drank 64. hunne vrouwen de werkſloven 65. hoe zy met de kraamvrouwen en jonge kindertjes omgaan 65. opvoeding der jongens en meisjes 66. hunne vrouwen weeſſters 66. ſchaamagtigheid der vryſters 67. ſtraffen van overſpel en maagdeſchending 67. hun trouwen 68. bruiloften en gaſtmalen 69. kortswyl 69. vrolykheden 69. jagt 70 ſpysbereiding 72. manier van reizen 73. tydrekening 74. getallen 74. ſpraak 77

G.

Allapago's vol van Gevogelte 80
Goudſtof, zeer fyn 81
Goud viſſchen, hoe 't geſchied 14

H.

Hair der Indianen van *Darien* zeer lang hoe zy 't kammen 55
Herten, op *Darien* 44
Honden, op *Darien* 44

J.

Joan Fernando's Eiland 89

K.

Kameelſchapen 79
Kattoenboom 35
Konynen op *Darien* 45
Koraal-kettingen zeer zwaar om den hals gedragen 60
Kraamvrouwen der Indianen van *Darien* 65

L.

Lacenta, Koning der Indianen van *Darien*, red *L. Wafer*, dat hy niet verbrand word, 5 zyn huis 11 bejegend den Autheur *Wafer* zeer minnelyk, om dat hy eene van zyne Wy-

Digitized by Google

Wyven had adergelaten 12 zyn Gouden Kroon 60
Landkrabben 46
Ligthout 40
Locuſt-boom 41
Lyſſchildering der Indianen 57
Lyken in 't zand gedroogd als kork 86

M.

Maagdeſchending, yſlyk geſtraft by de Indianen van *Darien* 67
Maho-boom 39
Macaw-boom 36
Mammi-boom 37
Mammi Sapota 37
Manchinel appel 38
Meerkatten op *Darien*, verſtrekken tot ſpyze 45

N.

Neusringen der Indianen 60

O.

Oorçierſels ongemeen groot 60

P.

Panama, een Stad in *Weſt-Indien* 32
Parricotas, zekere Viſſchen 51
Pellikaan 50
Peper op *Daum* 42
Popes-Heads 38
Prikkelpeer 38

R.

Roodhout 42
Rotten en Muizen zeer veel op *Darien* 45

S.

Samballo's Eilanden 24
Sapadillo 37
Schapen, met halzen als Kamelen 82, gaan van zelfs water halen in kruiken 83
Schepen op 't Land gezet 87
Sculpins, zekere Viſſchen 52
Soldier, zeker Beesje 46
Spegten op *Darien* 49
Straffen by de Indianen van *Darien* 67
Struiſſen 92

T.

Tabak 43 hoe de Indianen van *Darien* die roken 43
Tarpom, een grote ſchubbige Viſch 51
Telling der Indianen van *Darien* 75
Terra del Fuego 65
Toverwerk der Indianen van *Darien* 16
Tydrekening der Indianen van *Darien* 72

V.

Vleermuizen ongemeen groot 50
Vliegende Mieren 51

W.

Wafer, Beſchryving van *Darien*, krygt een deerlyk ongeluk door Buskruid 3 word van zyne makkers agtergelaten 3 word van de Indianen genezen 4 is in gevaar van door de Indianen verbrand te worden 5 word door *Lacenta* verloſt 6 gaat met zyne makkers na de Noord-Kuſt 6 doold zeer kommerlyk 8 klimt, door een zware ſtorm belopen, in een holle boom 8 vind zyne makkers weêr 9 keert te rug en word van de Indianen minnelyk ontvangen 11 vertrekt andermaal en komt aan *Lacentas* Huis 11, 12 laat *Lacentas* Gemalin bloed 13 gaat met *Lacenta* op de jagt 13 verzoekt verlof om te vertrekken 14 vertrekt na de *Noord-Zee*, en komt

BLADWYZER.

daar aan 15 komt aan boord van een Engelsch Schip 18 en gaat t' zeil 18 komt aan *Cocos*-Eiland 79 aan de *Gallopago's* 80 te *Coquimbo*, en aan *Joan Fernando's* Eiland 81 op de Kust van *Chili* 83 ziet zonderlinge Lyken op strand 86 gevoeld een Aardbeving op Zee 87 komt andermaal aan *Joan Fernandos* Eiland 89 passeerd *Terra del Fuego* 89 loopt groot perykel van door verzeiling te vergaan 91 komt by de Rivier *Plata* 91 aan de *Caribische* Eilanden, en *Pensilvania* 92 en eindelyk in *Engeland* 92

Warri, een zoort van Verkens 44
Waterraven 50
Wit hout 46
Witte *Indianen* 66

V.

Ysbergen in Zee 90

Z.

Zee-zwynen 91
Zout, hoe op *Darien* gemaakt 54

Digitized by Google

NIEUWE REISTOGT

EN

BESCHRYVING

VAN DE

LAND-ENGTE

VAN

AMERICA,

BEHELZENDE

Een Verhaal van des Schryvers verblyf en zonderlinge Avantuuren aldaar, de geſteltenisſe van 't *Land*, *de Kuſten*, *Bergen*, *Rivieren*, *Boſſchen*, *'t Aardryk*, *Weeder*, *de Boomen*, *Vruchten*, *Beeſten*, *Vogelen*, *Viſſchen*, enz.

MITSGADERS

De Indiaanſche Inwoonders, hunne Geſtalte, Aardt, Zeeden, Gewoontens, Werk, Huwelyken, Gaſtmaalen, Beeſtejagt, Manier van tellen, Taal, *enz.*

BENEFFENS

Eenige merkwaardige ontmoetingen in de Zuidzee *en elders*

DOOR

LIONEL WAFER,

Uit het Engelſch vertaald door W. SEWEL.

Met naauwkeurige Landkaarten, en kopere Plaaten verſierd.

VIERDE DEEL.

ACAD. LUGDUNO BIEL.

TE NYMEGEN,
By ISAAC VAN CAMPEN, Boekdrukker en Boekverkoper naaſt het Stadhuis, *M. DCC. LXXII.*

Digitized by Google

Digitized by Google

VOORREEDEN

Alhoewel dit Boekje den Tytel voert van eene Reistogt, *egter moet ik u voorshands zeggen, gelyk ik ook in 't werk zelf heb te verſtaan gegeven, dat gy hier geen volkomen Dagverhaal, of Hiſtoriſche Beſchryving van alle de ontmoetingen en voorvallen op myne Reize, te verwagten hebt. Myn voornaamſte oogmerk is geweeſt om u zulk een omſtandige Beſchryving als 't my mogelyk was van de* Land-Engte *van* Dariën, *alwaar ik onder de wilde* Indianen *was agtergelaten, te geven. En belangende de voorafgaande en volgende verhalen, ik heb in dezelve alleenlyk in 't kort den koers van myne Reizen voorgeſteld, zonder van iets anders te melden, dan eenige weinige zaken, die my het merkwaardigſt geſchenen hebben. Ik wil my zelven zulk een grote naauwkeurigheid niet toeſchryven, dat 'er niet in de eene of andere omſtandigheid een misſlag in het beſchryven van iets mogt begaan zyn; waar van ik de verbetering overlaat aan andere die door een langer ervarenheid gelegenheid mogen hebben, nog naauwkeuriger aanmerkingen te maken. Ondertuſſchen heb ik zo naauwe toezigt genomen als 't my mogelyk was, en ſchoon eenige gebeurde zaken vreemd mogen ſchynen, egter ben ik boven al daar omtrent voorzigtig geweeſt, om niets te zeggen dan 't gene volgens myne beſte kenniſſe waarheid is. Toen ik deze Togten deed was ik nog jong, zo dat ik juiſt geen Journaal hield; maar evenwel heb ik niet alles op myne geheugenis laten aankomen; want zommige zaken ſchreef ik op, lang te voren, dat ik weder in Engeland quam. Dies verzoek ik dat de Lezer 't my believe ten goede te houden indien niet alles even omſtandig zyns oordeels mogt verhaald zyn.*

Digitized by Google

BERIGT

AAN DEN

BOEKBINDER

Om de Platen in het Vierde Deel te voegen.

PLAAT		PAG
XXIV.	- - - - -	12.
XXV.	- - - - -	16.
XXVI.	- - - - -	43.
XXVII.	- - - - -	60.
XXVIII.	- - - - -	67.

NEUWE

Digitized by Google

NIEUWE REISTOGT
EN
BESCHRYVING
VAN DE
LAND-ENGTE
VAN
AMERICA.

MYne eerſte uitreize was op 't Schip de *Grote Anna* van *Londen*, Capitein *Zacharias Brown*, gaande na *Bantem* op 't Eiland *Java* in *Ooſt-Indiën* in den jare 1677. Ik voer voor Onder-barbier, maar dewyl ik toen nog jong was, maakte ik geen zonderlinge aanmerkinge op die togt. Myn verblyf te *Bantem* was niet boven een maand; dewyl wy van daar na *Jamby* op 't Eiland *Sumatra* gezonden wierden. Te dier tyd was 'er een oorlog tuſſchen de *Maleyers* van *Jibor* op 't Voorgeberge van *Malacca*, en die van *Jamby*; en een Vloot van Prauwen van *Jibor* had de Mond der Rivier van *Jamby* geblokkeerd. De Stad *Jamby* legt omtrent 100. Engelſche mylen de Rivier op: maar een uur of anderhalf gaans van de Zee is een Dorp aan de Rivier van 15. of 20. huizen, op ſtylen gebouwd, gelyk de manier van dat land is. De naam van dit Dorp is *Quolla*, hoewel 't eerder eene benaming dan een eigen naam ſchynd; want zy noemen een Haven gemeenlyk *Quolla*: en 'tis een gewoonte van onze Engelſche Matrozen in die Geweſten, dat als zy ergens aan land geweeſt zyn, zy dan zeggen dat ze te *Quolla* zyn geweeſt, gebruikende de benaming, waar van de Inboorlingen zig bedienen; even gelyk de Portugeezen, die hunne plaatzen, daar zy aan land gaan, gewoon zyn *Barcaderos* te noemen. Dezen oorlog verhinderde onzen handel aldaar eenigzins; en wy waren genoodzaakt daar omtrent vier maanden op de Reede te blyven, al eer wy onze lading van Peper konden inkrygen. Van daar keer-

Des Schryvers eerſte togt.

Bantem.

Digitized by Google

den wy weder na *Bantem*, om dereſt van onze lading in te nemen. Terwyl ik aldaar aan land was, zeilde ons Schip na *Engeland*; dies voer ik na huis in een ander Schip, te weten de *Bombay*, Capitein *White*, die Opperſtuurman geweeſt zynde in de plaats quam van Capitein *Bennet*, dewelke op de reize ſtierf.

Des Schryvers tweede togt.

Ik quam weder in *Engeland* in den jare 1679., en na omtrent een maand daar geweeſt te zyn, ging ik op myn twede togt, in een Schip gevoerd door Capitein *Buckenham* gaande na *Weſt-Indiën*. Ik voer op dat Schip ook voor Onder-barbier: maar te *Jamaica* aangekomen zynde, was de Capitein genegen, dewyl 't Saizoen van de Suiker nog niet verſchenen was, eerſt een togje na de Baai van *Campeche* te doen, om Verwhout te halen. Maar ik niet gezind zynde om verder met hem te gaan, bleef te *Jamaica*; en 't was myn geluk dat ik zo deed; want op die togt wierd de Capitein door de Spanjaards genomen, en gevangen na *Mexico* gevoerd; alwaar zekere *Ruſſel*, die 'er ook gevangen was, maar middel vond om het te ontvlugten, hem, zo hy my verhaalde, met een blok aan zyn been gefloten, en een korf op de rug, heeft zien langs ſtraat lopen, roepende, Brood te koop, en dat voor zyn Meeſter die een bakker was, de Spanjaards wilden niet toeſtaan, dat hy geloſt zoude worden, hoewel hy een Edelman was, die ryke vrienden had, welke gaarn een grote zomme gelds voor hem zouden betaalt hebben.

Jamaica.

Capitein Buckenhams ſware ramp.

Ik had eenen Broeder te *Jamaica*, die in dienſt was onder den Ridder *Thomas Muddiford* in zyne Plantagie genaamd de *Angels*; en de voornaamſte reden waarom ik deze togt had ondernomen, was om hem te zien. Ik bleef eenigen tyd by hem, en hy zette my in een huis te *Port Royaal*, alwaar ik myne Wondheelers-konſt eenige maanden oeffende. Maar na verloop van tyd quam ik te ſpreken met de Capiteins *Kook* en *Linch*; twee Kapers, die van *Port Royaal* na de Kuſt van *Carthagena* ſtonden te gaan, en my mede namen. Op die Kuſt gekomen zynde, vonden wy aldaar andere Kapers, maar door onweêr omtrent het *Gouden-Eiland* in de *Samballos* van hen afgeraakt zynde, voeren wy na de *Baſtimentos*, alwaar wy hen weder vonden, beneffens eenige andere, die by 't innemen van *Porto-Bello* geweeſt, en aldaar byeen gekomen waren. Alhier ontmoette ik Mr. *Dampier* allereerſt, en was met hem in de togt na de *Zuid-Zee*: want wy onze krygsmagt op 't *Gouden-Eiland* gemonſterd hebbende, en op de *Land-Engte* aan land geſtapt zynde, trokken voort, namen *Santa Maria* in, en ſtroopten in de *Zuid-Zee*, gelyk Mr. *Ringroſe* zulks in 't vierde deel van de *Hiſtorie der Boekaniers* verhaald.

Dampier.

Mr. *Dampier* heeft in de *Inleiding* zyner *Reistogt rondom de Wereld* ver-

verhaald, hoe het gezelſchap zig ten aanzien van Capitein *Sharp* verdeelde. Ik hield my in dat geval aan de zyde van Mr. *Dampier*, en was van 't getal der gener, die liever met Boten weder na de *Land-Engte* wilden keeren, en een moeyelyk weeromreize over land doen, dan onder 't gebied van een Capitein blyven, die geen kloekmoedigheid nog verſtand had. Hy heeft ook verhaald wat ons in die wederkeering ontmoette, tot zo verre dat door de zorgeloosheid van ons gezelſchap, myn knie zo door Buskruid gebrand wierd, dat ik niet voort konnende, onder de wilde *Indianen* op de *Land-Engte* van *Dariën* agter wierd gelaten.

De Schryver agtergelaten op de Land-Engte van Dariën.

'T Was op den vyfden dag van onze reis, toen my dit ongeluk overquam, zynde den 5. van May, in 't jaar 1681. Ik zat op de grond neer, digt by een van ons, die Buskruid droogde op een zilvere plaat: maar dewyl hy niet te werk ging, gelyk 't behoorde, vloog 'er de brand in, en ſchroeide myne knie zodanig, dat men 't blote been kon zien; want al 't vleeſch wierd afgeſtroopt, en een groot gedeelte van myne dye was ook verbrand. Ik lyd 'er aanſtonds zulke hulpmiddelen op, als ik in myn knapzak had; en dewyl ik ongaarn myn gezelſchap verlaten wilde, bleef ik hen nog eenige weinige dagen, hoewel met grote moeite, al hinkende by; ondertuſſchen liepen onze ſlaven weg, één van welke een Zwart was, dien 't gezelſchap my had toegeſtaan, om op my in 't byzonder te paſſen, en myne Geneesmiddelen te dragen. Hy nam dezelve met zig, beneffens alle myne andere dingen, en beroofde my alzo van 't gene, waar mede ik myn zeer moeſt verbinden: zulks dat myne pyn toenemende, en ik niet langer bequaam zynde om door Rivieren en Boſſchen voort te trekken, afſcheid van 't gezelſchap nam, en myne ruſt onder de *Indianen* van *Dariën* zogt.

Dit was den 10. dag, en daar bleef by my Mr. *Richard Gopſon*, die wel eer te *Londen* by een Drogiſt geſtaan had. Hy was een verſtandig en geleerd man; en had een Griekſch Teſtament by zig, waar in hy dikwils las, en het voor de vuiſt in 't Engelſch vertaalde, voor die van 't gezelſchap welke genegen waren hem te horen. Ook bleef eenen *Johan Hingſon* by my: Want deze beide waren zo vermoeid van de Reize dat zy niet langer voort konden. Toen wy eerſt aan land traden hadden wy een order onder ons gemaakt, dat wy den genen die onderwege ſteken bleef zouden doden: maar dit was alleenlyk om een ſchrik te maken onder de trage; want als iemand agterblyvende door de Spanjaards was genomen geweeſt, mogten zy hem door pynigen gedwongen hebben onze Togt te ontdekken. Dog deze ſtrenge order wierd niet uitgevoerd, want de maats namen heel vriendelyk van hem en my afſcheid. Eer dit voorviel hadden wy nog twee

andere mannen, *Robert Spratlin* en *Willem Bowman* verloren, die 's daags na dat ik my gebrand had, aan de Rivier *Congo* van ons ſcheiden. De Rivier was zeer diep, en de ſtroom ſterk, waar door ik afwaards gedreven wierd na een boge alwaar de ſtroom draaide. Ik raakte 'er evenwel over; maar deze twee de agterſte zynde, en ziende met wat moeite ik 'er overquam, durſten 't niet beſtaan, en wilden liever blyven daar zy waren. Deze twee quamen by my (gelyk ik haaſt verhalen zal) behalven de andere twee, kort na dat het gezelſchap na de Noord-Zee vertrokken was; zo dat wy met ons vyven onder de Indianen agter gelaten wierden.

De Indianen genezen den Schryver

Ik nu genoodzaakt zynde onder hen te blyven, en gene middelen hebbende om de pyn myner wonde te verzagten, ondernamen de Indianen om my te genezen, en leiden op myne knie eenige Kruiden, welke zy eerſt in den mond kaauwden tot de dikte van een pap, en dezelve op een *Plantain*-blad doende op myn zeer leiden. Dit was van zulk een goede uitwerkingen, dat na omtrent twintig dagen deze pap, die zy 'er dagelyks verſch op leiden, gebruikt te hebben, ik volkomen genezen was, uitgenomen dat ik een zwakheid in de knie behield die my nog lang daar na bybleef, en een zekere verdoofdheid welke ik zomtyds nog gevoel. Evenwel waren zy in andere opzigten zo vriendelyk niet, want zommige van hen zagen ons zeer ſtuurſch aan, en wierpen ons als wy zaten te buigen en te ſchurken, onrype *Plantains* toe, even gelyk men eenen hond een beet toeſmyt. Dit was maar een elendige ſpys, egter waren wy genoodzaakt daar mede genoegen te nemen. Maar 't gene ons onthaal wat verbeterde, was dat de jonge Indiaan, in wiens hut wy waren, ons dikwils eenige rype *Plantains* gaf, daar zyne buuren niets van wiſten, en dat ſtrekte ons tot een grote ververſchinge. Deze Indiaan was in zyne Kindsheid by de Spanjaards gevangen geweeſt, en hebbende eenigen tyd onder hen gewoond, had hy vry wat van hun taal geleerd, ten huize van den Biſſchop van *Panama*, dien hy daar gedient had, tot dat hy middel vindende om te ontvlugten weder by zyne landslieden was gekomen. Dit was ons een groot behulp; want wy een weinig Spaanſch kennende, en ook wat Indiaanſch, doordien wy dit Land te voren waren gepaſſeerd, zo viel 't ons niet heel zwaar, wanneer wy 'er nog eenige tekens by gebruikten, malkanderen te verſtaan. Hy was inderdaad edelmoedig en herbergzaam jegens ons, en droeg zulk een zorg voor ons, dat indien wy by dag geen andere ſpys hadden dan eenige lompe groene *Plantains*, hy by nagt opſtond en ſtilletjes na een bygelegen *Plantain*-dreef ging, en ons een bos rype van daar haalde, welke hy dan buiten weten zyner landslieden onder ons uitdeelde. 't Was juiſt niet van natuure dat zy dus genegen waren om ons zo ſlegt te

Een vriendelyke Indiaan

beje-

bejegenen, want zy zyn doorgaans van een gulhartigen aard; maar zy hadden een misnoegen tegen ons opgevat, om dat onze vrienden, die ons agter gelaten hadden, de Indiaanſche Leidslieden, die zy op hun reize hadden medegenomen, eenigzins door dwang daar toe bewogen hadden, en genoegzaam tegen hun dank hadden doen medegaan; want het regen-ſaizoen was toen zo ſtreng, dat de Indianen zelfs, hoewel ze anders noit heel nauwkeurig omtrent het weêr of de wegen zyn, weinig zin om te reizen hadden.

Toen *Gopſon*, *Hingſon* en ik drie of vier dagen op deze wyze hadden geleefd, quamen *Spratlin* en *Bowman*, welke wy by de Rivier *Congo* den 6. January agter gelaten hadden, by ons, zynde zeer vermoeid door zo lang tuſſchen de woeſte boſſchen, en Rivieren gezworven te hebben, zonder Leidslieden, en met geen ander voedzel dan eenige weinige *Plantains*, die zy hier en daar gevonden hadden. Zy verhaalden ons 't ongeluk van *George Gainy*, wiens verdrinken Mr. *Dampier* in 't eerſte Deel zyner Reistogt pag. 16. verhaald. Zy zagen hem dood aan den Oever leggen, met het touw om zyn lyf gedraaid, en zyn geld om zyn hals, maar zy waren zo afgemat, dat zy geen luſt hadden om 'er na om te zien. Dus tot ons komende bleven zy omtrent veertien dagen by ons op dezelfde Plantagie daar ons gezelſchap ons agter gelaten had; ondertuſſchen bleef onze koſt dezelfde, en de Indianen lieten niets van hunne ſtuursheid varen, om dat ze geen tydinge kregen van hunne Vrienden, welke ons volk tot Leidslieden had medegenomen. Niettegenſtaande hun misnoegen, droegen zy evenwel zorg voor myne wond, die nu al zo verre genezen was, dat ik weder gaan kon. Maar ziende dat hunne maats niet weder quamen gelyk zy verwagt hadden, verloren zy hun geduld, en ſchienen gezind te zyn het leed 't welk zy vermoedden dat onze vrienden de hunne hadden aangedaan, op ons te wreken. Tot dien einde beraadſlaagden zy wat zy met ons zouden doen: zommige wilden dat men ons zoude doden, andere dat men ons houden, en andere weder dat men ons na de Spanjaards brengen zoude, om daar door een plasdank te behalen. Maar dewyl de meeste den Spanjaarden een dodelyken haat toedroegen, wierd de laatſte voorſlag verworpen, en zy quamen tot dit beſluit, dat men ons niets zoude doen tot dat 'er zo veel tyd verlopen zoude zyn, dat hunne Vrienden, welke ons volk tot leidslieden na de Noord-Zee had mede genomen, bequaamlyk konden te huis gekomen zyn, 't welk zy op tien dagen ſtelden, en ons zulks op hunne vingers berekenden.

Beraatſlaging om den Schryver en zyne maats te doden

Deze tyd was alrede bykans verlopen, en de Indianen geen tyding van de leidslieden krygende, begonden te vermoeden dat ons volk hen of ver-

Digitized by Google

moord, of met zig weggevoerd had, en ſchenen daar op vaſtelyk voorgenomen te hebben, ons om den hals te brengen. Tot dien einde vervaardigden zy een groten Houtſtapel op den tienden dag, om ons te verbranden, en zeiden ons wat wy te verwagten hadden, wanneer de Zon zoude ondergeggaan zyn, want eer wilden zy ons niet doden.

Lacenta bevryd hen.

Dog het gebeurde dat *Lacenta*, hun Opperhoofd, daar voorby komende, hen die wreedheid ontried, en voorſloeg dat men ons na de Noordzyde zoude afzenden met twee Indianen, die van hunne landslieden op de Kuſt zouden konnen vernemen, wat 'er van de leidslieden geworden was. Zy luiſterden terſtond na dezen voorſlag, en kozen twee mannen om ons na de Noordzyde te brengen. Een van deze had zig geduurig betoond onzen geſlagen vyand te zyn; maar de ander was die Indiaan, welke ons zo goedgunſtig was dat hy 's nagts opſtond om ons rype *Plantains* te halen.

Zy gaan na de Noord-Kuſt

'sANDERENDAAGS dan liet men ons met onze twee leidslieden gaan, en wy togen drie dagen blymoedig voort, wel verzekerd zynde dat het niet bevonden zoude worden dat ons volk hunne leidslieden eenig leed had aangedaan. De eerſte drie dagen gingen wy niet dan over moeraſſig land, hebbende zware regen met donder en blixem, en wy lagen elken nagt onder de druipende boomen op de koude grond. Den derden nagt ſliepen wy op een kleinen Berg, die 's morgens een Eiland geworden was: want de zware regen had zulk een watervloed veroorzaakt, dat al het Land zeer diep onder lag. Al dezen tyd hadden wy geen andere leeftogt, dan een hand vol droge *Mais*, welke onze Indiaanſche leidslieden ons de eerſte twee dagen gegeven hadden: maar dit op zynde, peurden zy weder na huis, en lieten ons voor ons zelven zorgen.

OP dezen Berg bleven wy den vierden dag, en op den vyfden, wanneer het water gevallen was, gingen wy Noordwaard aan op 't wyzen van een zak-compasje, tot 's avonds ten 6. uuren, wanneer wy aan een Rivier quamen, die omtrent veertig voet wyd en zeer diep was. Alhier vonden wy een boom dwars over de Rivier leggen, en wy geloofden dat ons volk daar gepaſſeerd was: dies gingen wy neerzitten om te overleggen wat wy doen zouden.

WY beſloten dan eindelyk na eenig overleg, de Rivier te paſſeren, en 't pad waar langs zy gegaan waren, te zoeken; want dewyl de Rivier hier eenigzins Noordwaards liep, beeldden wy ons zelven in dat wy de hoogſte riggel land, die het Noorderdeel der Land-Engte van 't Zuider ſcheidde, gepaſſeerd waren, en by gevolg dat wy niet verre waren van de Noord-Zee. Daarenboven bedagten wy niet dat de zware regens de eenigſte oorzaak waren dat de Rivier zo ſchielyk rees en weder zakte; maar meenden dat zulks door

ddoor 't Gety quam, en dat wy niet verre van de Zee waren. Wy paſſeerzen derhalven de Rivier door hulp van den boom; maar de regen had den-'elven zo glipperig gemaakt, dat het niet zonder grote moeite was dat wy er ſchrydelings over geraakten; want daar op te lopen was onmogelyk. En hoewel vier van ons nog redelyk wel daar over quamen, *Bowman* niettemin, die de laatſte was, gleed daar af, en de ſtroom voerde hem terſtond uit ons gezigt, zo dat wy meenden dat hy verdronken was. By dit verlies van onzen makker quam nog, dat wy na een pad zogten, maar 't niet konnen vinden; want de laatſte hoge Vloed had het land met modder en kley bedekt. Dewyl wy dan geen pad konden vinden, keerden wy weder te rug, en paſſeerden de Rivier over denzelfden boom, op welke wy eerſt overgekomen waren, hebbende voorgenomen langs de Rivier, die wy nog al meenden dat zig in de Noord-Zee ontlaſte, heen te gaan. Maar toen wy weder over geraakt waren, en omtrent een vierdedeel van een Engelſche myl gegaan hadden, zagen wy onzen makker aan de kant van de Rivier zitten, en verſtonden uit hem dat de ſtroom hem daar gevoerd had, dog dat dezelve aldaar door een bogt kerende, hem tyd gegeven had om te bedenken waar hy was, en dat hy daar op, door behulp van eenige takken, die in 't water hingen, daar uit geraakt was. Deze man had te dier tyd vierhonderd ſtukken van agten op zyn rug: hy was maar een zwaklyk perzoon, en van handwerk een Kleermaker.

Bowman in gevaar van verdrinken.

Hier bleven wy den gantſchen nagt, en 's anderendaags, zynde de vyfde dag van onze reize, gingen wy verder af langs de Rivier-kant, door een ruigte van holle bamboezen en doornen, zynde ondertuſſchen zeer ſlap en zwak door gebrek van voedzel. Maar de Godlyke Voorzienigheid wilde niet toelaten dat wy vergaan zouden, alhoewel de honger en vermoeidheid ons byna aan den dood gebragd had: want wy vonden daar een *Macaw*-boom, die ons Beziën verſchafte, van welke wy met grote graagte aten; en na dat wy onzen honger daar mede wat verzaad hadden, namen wy 'er een bos van mede, en vervolgden onzen togt dien gantſchen nagt door.

's Anderendaags, zynde den 6. gingen wy voort tot 's namiddags ten vier uuren, wanneer wy by een andere Rivier quamen, welke in die liep langs welke wy tot dus verre gegaan hadden; en wy ſtonden nu op een heuvel tuſſchen dezelve beſloten. Deze laatſte Rivier was al zo wyd en diep als de eerſte, zo dat wy hier geſtuit wierden, en niet verder konden komen, dewyl wy geen middel vonden om die te doorwaden, en de wyd te ons belette om dezelve met behulp van een boom te paſſeren, 't en ware het een groter boom geweeſt was, dan wy konden vellen, dewyl wy daar

Zy worden door Rivieren bezet.

daar toe geen ander tuig dan een lang hakmes hadden. Deze laatſte Rivier bevonden wy dat volgens ons Compasje ook Noordwaards liep: 't welk ons verſterkte in onzen misſlag dat wy aan de Noordzyde van de hoge riggel van Bergen waren; dies beſloten wy twee Vlotten te maken, om daar mede de Rivier af te dryven, dewyl wy meenden dat wy dus doende aan de Kuſt van de Noord-Zee zouden komen. De Boſſchen verſchaften ons holle Bamboezen die daar toe bequaam waren; dies ſneden wy dezelve af op een behoorlyke lengte, en bondenze met de telgen van een heeſter, die wel na een Wynſtok geleek, een goed getal boven op malkanderen aan één.

Toen wy onze Vlotten voltooid hadden, was 't avond, en wy namen ons nagtleger op een kleinen berg, alwaar wy een grote menigte houts vergaderden, en een vuur maakten, zynde van mening 'sanderendaags 's morgens met onze Vlotten af te varen. Maar niet lang na dat de Zon ondergegaan was, begon het zo vreeſlyk te regenen, als of Hemel en Aarde malkanderen wilden ontmoeten; deze ſtorm was verzeld met ſchrikkelyke donderſlagen, en zulke vervaarlyke blixems, van een zwavelagtige reuk, dat wy in de open Lugt ſchier verſtikten.

Watervloed.

Dit duurde tot middernagt, wanneer wy tot onze grote ſchrik de Rivieren ter wederzyde hoorden bruiſſen; maar 't was zo donker, dat wy niets konden zien dan het vuur dat wy gemaakt hadden, ten zy wanneer 'er een blixemſtraal quam, want dan konden wy den gantſchen Berg over zien, en bemerkten dat het water op ons aanquam, 't welk ook in min dan een half uur ons vuur wegſpoelde. Dit maakte dat elk om een goed heenkomen zag, want ieder zogt zig voor de dreigende Vloed te redden. Wy zogten ook na kleine boomen om 'er op te klimmen; want daar waren veele heel grote Kattoen-boomen, welker ſtammen ten minſten 40. of 50. voeten hoog waren, zo dat wy daar niet by opklimmen konden.

De Schryver klimt op een boom.

Ik zelf was in grote verbaasdheid, en lopende om myn leven te bergen, vond ik zeer wel van pas een grote Kattoen-boom, die door eenig toeval, of door ouderdom, half verrot, en hol aan de eene zyde was, hebbende een gat in de ſtam omtrent vier voet boven de aarde. Ik klom 'er terſtond in zo wel als ik kon, en ik vond in de holte een knobbel, die my tot een ſtoel verſtrekte; alhier zat ik met hoofd en knie ſchier aan malkander, want daar was geen plaats om overeind te ſtaan, of regt op te zitten. In deze ſtaat zat ik, wenſchende na den dag; maar vermoeid van den arbeid, alhoewel zeer hongerig en koud, viel ik in ſlaap: maar wierd haaſt gewekt door 't geraas van grote boomen, die door de Vloed omverre geworpen waren, en met zulk een geweld tegen den boom quamen aan ſtromen, dat hy 'er van ſchudde en kraakte.

Toen

Toen ik ontwaakte vond ik myne kniën in 't water, alhoewel het onderſte gedeelte van het hol in de ſtam omtrent vier voet, gelyk ik gezegd heb, boven de grond was; en 't water ſtroomde zo kragtig gelyk als of 't in het midden van de Rivier was. De nagt was nog zeer donker, 't en zy wan-'er een blixemſtraal quam, 't welk alles zo yſlyk en ſchrikkelyk maakte, dat ik myn honger vergat, en niet anders deed als God bidden dat hy myn leven geliefde te ſparen. Terwyl ik dus bad, en myn droevige ſtaat overdagt, zag ik de Morgen-Star verſchynen, waar uit ik wiſt dat het haaſt zoude dagen. Dit verdreef myne zwaarmoedigheid wat; en in min dan een half uur begon de dag aan te breken, de regen en blixem op te houden, en 't water te vallen; zulks dat toen de Zon op was, het water reeds van myn boom was geweken.

Ik klom toen uit myn koud vertrek; maar dewyl ik ſtyf, en de grond glipperig was, konde ik nauwlyks ſtaan: niettemin geraakte ik ter plaatze daar wy ons vuur gemaakt hadden, maar vond daar niet één menſch. Ik riep toen heel luid, dog niemand antwoordde my, dan myn eigen weergalm; 't welk my zo beangſt maakte, dat ik als dood neerzeeg, zynde beklemd door droefheid en honger; want dit was de zevende dag dat wy niet gegeten hadden, dan alleenlyk de *Macaw*-beziën hier voren gemeld. Zynde nu in dezen ſtaat gantſch trooſteloos door 't miſſen van myne makkers, lag ik eenigen tyd op de natte grond neer, tot dat ik een ſtem digt by my hoorde, 't welk my een weinig moed deed ſcheppen, voornamelyk toen ik zag dat het Mr. *Hingſon* was, één van myne makkers, en kort daar na quamen alle de andere ook te voorſchyn, hebbende zig alle door 't klimmen op kleine boomen gered. Wy groeten malkanderen met de tranen in de oogen, en dankten God voor onze verloſſinge.

't valt. Hy vind zyne makkers.

't Eerste dat wy deden was na onze Vlotten te zien, welke wy aan een boom vaſtgebonden hadden, om onze reis dien morgen daar mede voort te zetten; dog komende aan de plaats daar wy dezelve gelaten hadden, bevonden wy dat ze gezonken waren doordien 't water in de holte der bamboezen was door gezypeld, 't welk tegen ons vermoeden was; want wy dagten niet dat 'er zelfs eenige lugt zoude doorgedrongen, maar dat ze als blazen op 't water zoude gedreven hebben; maar 't ſchynd wel dat 'er ſcheuren of ſpleten in waren die wy niet gezien hadden, en miſſchien door onze agteloosheid in 't aaſſnyden daar in waren geraakt; want de Vaartuigen die men anders van holle Bamboezen maakt, zyn doorgaans waterdigt.

Dit was ons een nieuwe quelling, en hoe nu voort te komen wiſten wy niet; maar de Voorzienigheid had dit tot ons beſte beſchikt; want indien wy deze Rivier waren afgevaren, welke wy naderhand verſtonden, dat in

de Rivier *Cheapo*, en zo na de Baai van *Panama* in de *Zuid-Zee* liep, wy zouden in handen van onze vyanden de Spanjaarden vervallen zyn, van welke wy geen genade hadden konnen verhopen.

De oorzaak dat deze Rivieren na zulk geweldige regens zo ſchielyk opzwellen en terſtond weder vallen, is de nabyheid van 't gebergte, en deszelfs byſtere ſteilte, waar door het water met der haaſt weder daald.

Maar om weder tot myn verhaal te keren, na dat ons voornemen van de ſtroom af te varen, of ons op een van beide de Rivieren over te zetten, verydeld was door het zinken onzer Vlotten, oordeelden wy 't beſt te zyn weder na de Indiaanſche woningen te keren, en wy gingen langs de Rivier denzelfden weg dien wy gekomen waren. Dewyl onzen honger onze oogen deed wenden na alles dat eenigzins bequaam mogt geweeſt zyn om dezelve te verzaden, zo geviel 't dat wy een Hert zagen ſlapen; waar op wy voornamen te zien of wy 't krygen konden: en wy waren 'er reeds zo digt by gekomen dat wy 't ſchier konden gegrepen hebben; maar een van ons de tromp van zyn roer digt op het beeſt aanzettende, en de kogel met geen prop vaſtgeſtampt zynde, rolde dezelve daar uit, even eer 't roer afging, zo dat het dier daar door niet beſchadigd wierd, maar door de ſlag opſtuivende, in de Rivier ſprong, en 'er overzwom. Zo lang als onze weg langs de Rivier liep, hielden wy denzelven vry wel; maar toen wy die ſtonden te verlaten om de Indiaanſche woningen te zoeken, bevonden wy ons zeer verlegen. Dit was nu de 8ſte dag dat wy geen voedzel genoten hadden, dan de *Macaw*-beziën, en het pit van een *Bibby*-boom, dien wy vonden en opſpleten, en 'er met goeden ſmaak van aten.

Zy keren te rug.

Na ons een weinig bedagt te hebben wat weg wy beſt zouden nemen, oordeelden wy 't beſt te zyn het ſpoor van één *Pecary* of wild Verken te volgen, hopende dat hetzelve ons na eenige *Plantain*-boomen, of na een ſtuk lands daar *Potatos* groeiden, zoude leiden dewyl die Dieren zig daar dikwils na toe begeven, om voedzel te zoeken. Dit bragd ons volgens onze verwaging by een oude Plantagie, en in 't gezigt van een nieuwe: maar hier beving ons de vreze weder, zynde nu tuſſchen twee engten, namelyk of van honger te vergaan, of tuſſchen de huizen der Indianen te vervallen, van welke wy niet wiſten hoe wy ontvangen zouden worden. Maar dewyl wy geen kans zagen hoe het te ontgaan, wierd onder ons beſloten dat één vooruit zoude treden, terwyl de overige na den uitſlag wagteden. Ik ging dan na de Plantagie, en vond dat het dezelfde was, van waar wy gekomen waren. De Indianen waren alle verbaasd my te zien, en begonden my veele vragen te doen. Maar in plaats van antwoorden viel ik in zwym, door de warmte die 'er in 't huis was, en de lugt van 't vleeſch dat 'er over 't vuur te koken ſtond.

De

De Indianen waren zeer gedienſtig om my in deze nood te helpen, en wanneer ik weder bekomen was, gaven zy my wat te eeten: en vroegen my toen na de vier andere mannen, welke zy terſtond gingen halen, uitgenomen *Cobſon*, die wat verder agter gebleven was; en zy onthaalden ons alle zeer vriendelyk: want onze langverwagte leidslieden waren nu van de Noord-zyde weder gekeerd, en prezen de vriendſchap en mildheid van ons volk zeer; waar door alle de Indianen onze zeer goede vrienden geworden waren. De Indiaan die ons in 't byzonder zo veel vriendſchap bewezen had, bemerkende dat Mr. *Cobſon* nog niet aan de Plantagie gekomen was, ging hem eeten brengen, en na dat hy zig wat ververſcht had, bragt hy hem by ons: zo dat wy nu weder alle byéén waren, en zeer wel verzorgd wierden. De Indianen ontvangen hem vriendelyk.

Wy bleven alhier zeven dagen om ons te ververſchen, en gingen toen weder op weg; want wy verlangden zeer om zo dra aan de Noord-zee te komen als 't mogelyk was; en zy waren nu veel gewilliger om ons derwaards te geleiden dan te voren, dewyl de leidslieden, die met ons volk gegaan waren, niet alleen beleefdelyk waren te rug gezonden, maar ook met bylen, Coralen, enz., beſchonken. Dies bevalen de Indianen van 't Dorp, daar wy nu waren, dat vier luſtige karels ons weder na de Rivier zouden geleiden, waar over de boom gevallen lag; en dewyl deze nu goedwillig met ons gingen, bragten 'er zy ons in een dag, daar wy de eerſte reis drie dagen over gegaan hadden. Daar gekomen zynde gingen wy omtrent één Engelſche myl langs de Rivier, alwaar een Cano lag, waar in wy ons alle begaven; en de *Indianen* ſtuurden die Rivier op, welke wy te voren door een misſlag wilden afgegaan hebben. Zy roeiden wakker tegen de ſtroom op, tot aan den avond, en toen vernagtten wy in een huis, alwaar deze mannen ons volk, die na de Noord-Zee gegaan waren, zo prezen, dat de Meeſter van 't huis ons op de beſte wyze onthaalde. Den volgenden dag gingen wy weder voort, met nog twee *Indianen* meer, om ons met hun zeſſen voort te roeyen; zo dat onze ſtaat nu veel veranderd was. Zy vertrekken andermaal.

Zes dagen daar na bragten zy ons aan *Lacentâs* huis, die te voren ons leven behouden had. Lacentâs Paleis.

Dit huis is gelegen op een moyen Berg, alwaar het ſchoonſte boſch van Kattoen-boomen groeid, die ik ooit van myn leven gezien heb. De ſtammen dezer boomen waren doorgaans zes, ja zommige agt, negen, tien, of elf voet dik in den middellyn; want vier *Indianen* en ik malkanderen by de hand gevat hebbende, konden één boom op drie voet na niet omvademen. Hier was ook een ſchone *Plantain*-dreef, en een boſchje van andere kleine boomen, die een vermakelyken hout zouden gemaakt hebben,

Digitized by Google

indien 'er konst en nyverheid aan te koste was gelegd geweest.

De omkreits van dezen vermakelyken Berg beslaat ten minsten 100. Akkers land; en is een half Eiland van een eyronde gedaante, zynde bykans omringd door twee grote Rivieren, waar van de een van 't Oosten, en de ander van 't Westen komt, welke tot op 40. voeren na elkander aan den ingang van 't half Eiland naderende, en aldaar met een bogt omlopende, den Berg omvangen, en aan de andere zyde malkander ontmoeten, alwaar zy een vry grote Rivier maken, die heel snel loopt: zo dat 'er maar één weg is om op deze plaats te komen, welke, gelyk ik reeds gezegd heb, niet boven 40. voet breed is, tusschen de Rivieren ter wederzyde, welker kanten zo digt met Bamboezen, Prikkel-peeren en andere Gewassen bezet zyn, dat het onmogelyk is voor een vyand om 'er door heen te boren.

Op dezen Berg wonen vyftig voornaame mannen van 't Land, staande alle onder *Lacentâs* bevel, die een Vorst is over het geheel Zuider-gedeelte der Land-Engte van *Dariën*; en de *Indianen*, zo wel daar als aan de Noord-zyde, bewyzen hem grote eerbiedigheid: maar de Zuid-zyde is eigentlyk zyn Land, en deze Berg zyn woonplaats of Paleis. Zy hebben 'er niet meer dan eene Cano, welke dient om *Lacenta* en alle de andere over te zetten.

Lacenta houd hen by zig.

Hier ter plaatze gekomen zynde, zond *Lacenta* onze Leidslieden te rug, en zeide ons dat het niet mogelyk was te dier tyd na de Noord-zyde te reizen, want het regen saizoen was nu op zyn slimst, en het reizen zeer moeyelyk: maar hy zeide dat wy by hem zouden blyven, en dat hy zorg voor ons zoude dragen; zo dat wy gedwongen waren zyn zin te volgen.

Wy hadden hier niet lang geweest, of daar viel iets voor 't welk zeer veel strekte tot vermeerderinge van het goed gevoelen, dat *Lacenta* en zyn volk reeds van ons hadden, en my in een byzondere agtinge by hen bragt.

De Indiaansche manier van bloet laten.

't Gebeurde dat eene van *Lacentâs* Wyven onpasselyk zynde, Bloed moest gelaten worden; 't welk de *Indianen* op deze wyze verrigten: De lyder word op een steen in de Rivier gezet, en iemand met een klein boogje schiet pyltjes in zyn naakt Lighaam, hier en daar zo snel als hy kan, en geen deel missende: maar de pyltjes zyn bewonden, zo dat ze niet verder konnen doordringen dan wy doorgaans onze Lancetten insteken. En indiens ze by geval een ader raken die vol wind is, en dat het Bloed daar een weinig uitspat, dan springen en huppelen ze van blydschap, en maken veele vreemde gebaarden, om hunne vreugde te tonen.

Wanneer dit aan *Lacentâs* Gemalin gedaan wierd, stond ik 'er by; en ziende hunne onkunde, zeide ik hem, dat indien hy 't beliefde toe te laten, ik

Digitized by Google

Digitized by Google

ik hem een beter middel zonde tonen, zonder de Lydſter zo veel pyn aan te doen. Hy my dan zulks bevelende, bond ik haren arm met een reep van de baſt eens booms, en opende met myn vlym een ader: maar dit beſtaan had my bykans het leven gekoſt; want *Lacenta* ziende het bloed uitſtralen, 't welk volgens hun gebruik maar by droppelen uitquam, greep zyn ſpeer, en zwoer by zyne tanden, dat indien 't niet wel gelukte, hy 't bloed uit myn hart zoude tappen. Ik wierd daar door niet verſchrikt, maar verzogt hem geduld te hebben, en na dat ik haar omtrent twaalf oncen bloeds afgetrokken had, bond ik haren arm digt, en beval dat ze haar tot 's anderendaags zouden laten ruſten: en tegens dien tyd was de koorts over, en zy kreeg ze niet meer. Dit bragt my in zulk een aanzien, dat *Lacenta* by my quam, en in 't byzyn van alle zyne opwagters, zig voor my boog, en myn hand kuſte: waar na de overige ook by my quamen, en zommige kuſten myne hand, andere myne knie, en etlyke myn voet. Dit geſchied zynde wierd ik in een hangmat opgenomen, en op de ſchouderen gedragen, terwyl *Lacenta* my ter eere een Lofrede ſprak, en my prees als eenen die alle hunne Artzen overtrof. Aldus wierd ik van Plantagie tot Plantagie omgedragen, en leefde in grote luiſter en aanzien, komende de gene die van node hadde met Geneesmiddelen en Aderlaten te hulpe: Want hoewel ik myne zalven en pleiſters verloren had, toen de Zwart met myn kapzak wegliep, egter had ik myn Tuigkoker, en eenige weinige Geneesmiddelen in een beolide doek bewonden, welke ik doorgaans by my droeg, in myn zak bewaard.

Aldus woonde ik eenige Maanden onder de *Indianen*, die my ſchier als een God eerden. Eenige dezer *Indianen*, waren ſlaven by de Spanjaards geweeſt, dog waren 't ontvlugt: en uit die oorzaak was het, zo ik agt, dat zy zig genegen toonden om gedoopt te worden; hoewel meer om daar door een Europeeſchen naam te bekomen, dan uit eenige kenniſſe van de Chriſtelyke Godsdienſt.

Geduurende myn verblyf by *Lacenta* ging ik dikwils met hem op de jagt, waar in hy groot vermaak ſchepte, dewyl daar veel Wild was. Eens hield ik hem in 't begin van het droog Saizoen gezelſchap aan de Zuid-Ooſter kant van 't Land, en wy paſſeerden over een Rivier, alwaar de Spanjaards Goud viſchten. Ik agt dat deze Rivier van de gene was die uit het Zuid-Ooſten komende na de Golf van *St. Michaël* vloeyen. Wanneer wy digt by de plaats quamen, alwaar zy bezig waren, gingen wy ſtilletjes door de boſſchen, en verſcholen ons agter de grote boomen, kykende een lange poos na hen, zonder dat zy ons zagen. Hy gaat met Lacenta op de jagt.

Zy krygen het Goud op de volgende wyze: Zy hebben houte bakjes,

De manier van Gout vissehen.

die ze zagtjes in 't water steken, en half vol zand scheppende, dan stilletjes ophalen; en telkens dat zy scheppen krygen zy eenig Goud, min of meer, met zand en water vermengd: dit schudden zy heen en weder, waar door het zand met het water over de rand van het bakje stroomd, maar 't Goud zinkt op de grond. Als dit gedaan is nemen zy 't 'er uit, en leggen 't in de Zon te drogen, waar na zy 't in een Mortier stampen. Dit gedaan zynde spreiden zy 't op een papier, en houden 'er een Zeilsteen heen en weder over, welke al het yzer daar uit trekt, en niet als zuiver Goud over laat, het welk zy dan in Cauwoerden of Callabassen bewaren. Op deze wyze werken zy in het droog Saizoen, 't welk drie maanden duurd: want in de natte tyd, word het Goud door de zware regens van de Bergen gespoeld, en dan zyn de Rivieren doorgaans hoog; maar geduurende de droogte zyn ze laag, en niet boven één voet diep. Na dat het droog Saizoen verlopen is, varen ze met kleine Vaartuigen na *Santa Maria*, en zo zy een gelukkige en gunstige tyd gehad hebben, voeren zy (gelyk ik verstaan heb van een Spanjaard dien wy te *Santa Maria* onder 't beleid van Capitein *Sharp* gevangen namen) agttien of twintig duizend pond Goud met zig. Dog 't zy ze veel of weinig vergaderen, 't is schier ongelooflyk wat een menigte Gouds het eene Jaar door 't andere uit deze Rivieren opgehaald word.

TERWYL ik dus met *Lacenta* uittoog, bleven myne vier makkers t' huis in zyne woonplaats: maar ik was nu zo diep in zyne gunst geraakt, dat hy noit ergens zonder my wilde gaan; en ik bespeurde nu wel dat hy voorhad my al myn leven lang in dit Land te houden, 't welk my eenigzins bekommerd maakte, maar ik verborg myne gedagten zo wel als ik kon.

De Schryver verzoekt verlof om te vertrekken.

'T GEBEURDE eens dat wy op de jagt zynde een wild Verken opdeden, 't welk de *Indianen* en hunne honden 't grootste gedeelte van den dag werk gaf; zo dat *Lacenta* flaauw wierd door gebrek van spyze, en zo ontsteld was over zyn slegt geluk, dat hy uit ongeduld wenschte deze jagt op een beter wyze te konnen uitvoeren.

IK verstond hunne Taal nu redelyk wel, en ziende hem dus ontsteld, nam ik de gelegenheid om te zien of ik geen vryheid kon krygen om te vertrekken, door hem onze Engelsche honden aan te pryzen, en te zeggen dat ik 'er hem eenige uit *Engeland* wilde beschikken, indien hy my wilde toelaten voor een korten tyd derwaards te gaan. Hy stond een poos hier op te peinzen, en zwoer eindelyk by zyne tanden, op welke hy zyne vingers leide, dat ik en myne vier makkers vryheid zouden hebben, mids dat ik by myne tanden zoude zweren, dat ik te rug zoude komen, en onder hen trouwen; want hy had my beloofd zyn Dogter, die toen nog niet huuwbaar was, ten Wyve te zullen geven. Ik nam zyne voorwaarde aan;

waar

waar op hy my beloofde als ik weder quam, meer te zullen doen als ik verwagten kon.

Ik bedankte hem, en 'sanderendaags liet hy my gaan onder 't geleide van zeven wakkere karels; en wy hadden vier Vrouwen by ons om onze ſpys te dragen, benevens myne klederen, die alleenlyk beſtonden in een linnen rok en een broek: welk ik bewaard had om myne naaktheid te bedekken, indien ik ooit weder onder Chriſtenen zoude komen: want ik ging toen naakt gelyk de Wilden, en was van hun Vrouwen beſchilderd; dog ik had niet willen toeſtaan dat zy in myn huid zouden prikken, om 'er de Verw in te wryven, gelyk zy gewoon zyn te doen, maar alleenlyk die met ſpikkeltjes daar op te plakken.

Aldus vertrokken wy van de kand der Zuid-zee, alwaar *Lacenta* ter jagt was, na zyne woonplaats, alwaar ik in omtrent veertien dagen aanquam, tot grote blydſchap van myne makkers, die daar al dien tyd gebleven waren, terwyl ik met *Lacenta* na 't Zuid-Ooſten was uit jagen geweeſt.

Na wederzydſche groeteniſſe, en eenige tranen van blydſchap, verhaalde ik hen, hoe ik myne vryheid van *Lacenta* verkregen had, en wat ik had moeten beloven: Zy verheugden zig daar over, uit hope van weg te raken, na zulk een lang verblyf in een wild Land.

Ik bleef daar nog eenig dagen om my wat te ververſchen, en toog toen met myne maats na de Noord Zee, hebbende een ſterk gezelſchap van gewapende *Indianen* tot onze leidslieden. Vertrek na de Noord-Zee.

Wy reisden over veele zeer hoge Bergen, en quamen eindelyk by één, die alle de andere in hoogte zeer verre overtrof, zo dat wy wel vier dagen doorbragten met opklimmen, alhoewel 'er hier en daar eenige afdalingen tuſſchen beide waren. Boven op den top gekomen zynde, bevond ik een zonderlinge duizeling in myn hoofd; en vragende aan myne makkers en de *Indianen* of zy ook iets zulks beſpeurden, gaven zy te verſtaan dat zy eveneéns geſteld waren: dies ſchreef ik dit toe aan de hoogte van 't Gebergte, en de klaarheid van de Lugt. Ik agt dat dit Gebergte hoger was, dan 't gene wy met Capitein *Sharp* waren overgekomen, of dat het welk Mr. *Dampier* met zyn gezelſchap in hunne terugkomſt paſſeerden: want van deze hoogte ſchenen my de Bergen, waar over wy gekomen waren, veel lager te zyn, en zomtyds konden wy ze niet zien wegens de wolken; maar wanneer de wolken over de toppen van 't Gebergte dreven, ſcheurden ze, zo dat wy dan als door gaten van ons konden zien.

Ik ſtrekte my eens aan de zyde van den Berg die 't ſteilſt was op myn buik neer, latende twee mannen op myne beenen leggen, terwyl ik myn hoofd over de kant ſtak, maar ik kon, door de wolken, geen grond beneden

den bekennen. De *Indianen* geleidden ons over zulk een ſmalle riggel, dat wy genoodzaakt waren ſchrydelings af te ſullen, en de *Indianen* deden desgelyks, reikende hunne bogen, pylen, en ander reistuig, van tyd tot tyd malkanderen toe. Beneden gekomen zynde bevonden wy ons van onze duizeling bevryd.

Toen wy aan den voet van den Berg gekomen waren, vonden wy een Rivier die in de Noord-Zee liep, en langs dezelve ſtonden eenige weinige Indiaanſche woningen, alwaar wy redelyk goed onthaal genoten. Wy ſliepen hier een nagt, en 't waren de eerſte huizen, die ik in zes dagen gezien had. Onderwege had ik in een hangmat, aan twee boomen vaſt gemaakt, geſlapen, en een *Plantain*-blad tot myn deken gebruikt.

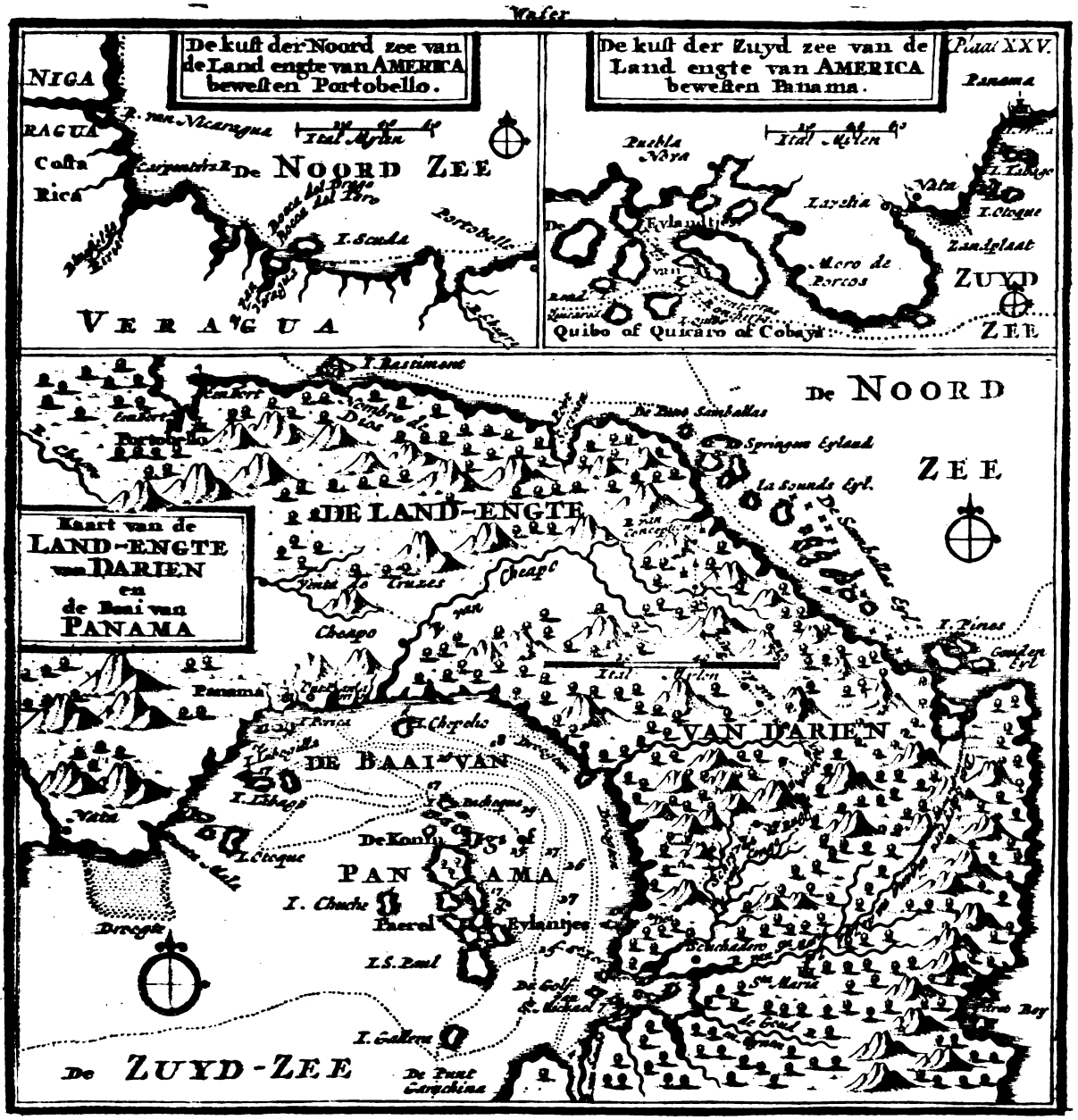
Zy komen aan de Zeekant.

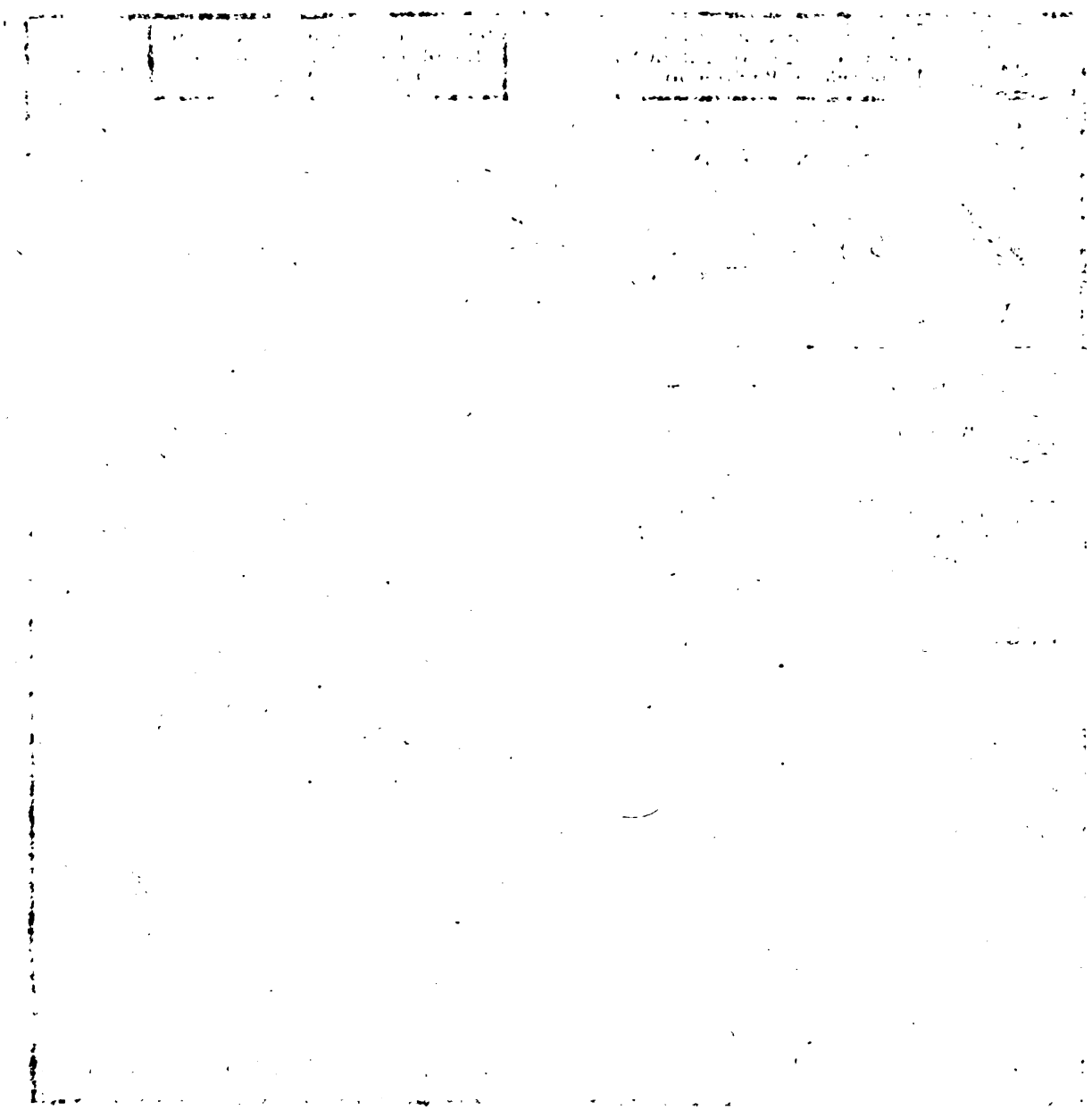
's Anderendaags 's morgens trokken wy weder voort, en quamen in twee dagen aan de Zeekant; alwaar wy door veertig van de aanzienlykſte Indianen van dat land verwelkomd, en in hunne huizen genodigd wierden. Zy hadden alle hunne beſte klederen aan, welke lange witte tabbaarden waren, hangende tot op hunne enklauwen, met franjen onder aan, en hadden elk een halve piek in de hand: dog van deze en diergelyke dingen, welke ik gedurende myn verblyf daar te lande gezien heb, zal ik meer zeggen, als ik tot de beſchryving daar van kome.

Wy vroegen terſtond aan deze Indianen, wanneer zy meenden, dat 'er eenige Schepen zouden komen? Zy antwoordden ons dat zy 't niet wiſten, maar dat zy 'er na vernemen zouden; en ontboden derhalven hunne Toveraars, die fluks aan 't werk peurden om den Duivel te doen opkomen, en hem te vragen tegens wat tyd daar een Schip zoude aankomen: want zy zyn zeer afgeregt op deze duivelſche bezweringen.

Indiaanſche Duivelskonſt.

Wy waren by hen in 't huis, en 't eerſt dat 'er gedaan wierd, was een affcheiding te maken door hangmatten, op dat de *Pawawers* (dus noemen zy deze Toveraars) alleen mogten zyn. Deze quanten waren eenigen tyd beezig, en wy hoorden hen een vreeslyk getier en geſchreeuw maken, nabootzende de ſtemmen van allerlei vogelen en beeſten. By dit geraas voegden zy 't geluid van ſteenen en ſchelpen, die zy tegen malkander aanſloegen, en van een zoort van trommels van holle bamboezen gemaakt, waar op zy trommelen; waar by nog quam een ſchor geluid van ſnaren of koorden aan grote beeſten beenderen vaſtgemaakt. En telkens wanneer zy een ſchrikkelyk geſchreeuw en geklater gemaakt hadden, hielden zy weder bot op, met een grote ſtilte. Maar vermids zy na een geruimen tyd dus gewoèld te hebben geen antwoord bequamen, beſloten zy dat het was, om dat wy in 't huis waren, dies joegen zy 'er ons uit, en gingen daar op weder aan 't werk. Dog na dat ze al weder een uur of langer beezig

De kust der Noord zee van de Land engte van AMERICA beweſten Portobello.
De kust der Zuyd zee van de Land engte van AMERICA beweſten Panama.
NIGARAGUA
Costa Rica
De NOORD ZEE
VERAGUA
Portobello
I. Scuda
Panama
Puebla Nova
Natta
I. Tabago
I. Cirque
I. Iglaat
Mero de Porcos
ZUYD ZEE
Quibo of Quicaro of Cobayd
De NOORD ZEE
Kaart van de LAND-ENGTE van DARIEN en de Baai van PANAMA
DE LAND-ENGTE
VAN DARIEN
DE BAAI VAN PANAMA
Chagre
Cheapo
Panama
I. Chepelio
I. Ebago
I. Cirque
I. Chuche
Perel Eylanden
I. S. Paul
I. Gallera
De ZUYD-ZEE
De Punt Garachina
I. Pinos
Golfo de Sn Miguel

Digitized by Google

beezig waren geweeſt, quam 'er nog al geen antwoord; dies doorzogten ze ons vertrek, en vonden daar eenige van onze klederen in een mand, die aan de muur ophing, welke zy met een grote verzmading ter deure uitſmeten. Daar op ging het Toverwerk weder aan; en 't duurde niet lang of zy quamen uitlopen, maar zo ſliknat van zweet, dat zy zig eerſt in de Rivier gingen waſſchen, en toen by ons quamen en het Orakel ons bekend maakten; 't welk van dezen zin was; dat op den tienden dag van toen af daar twee Schepen zouden aankomen, en dat wy in den morgenſtond van den tienden dag eerſt een ſtuk zouden horen afſchieten, en wat daar na nog een: dat een van ons niet lang daar na zou ſterven, en dat wy aanboord gaande een van onze Vuurroers zouden verliezen. Al het welke net zo volgens deze voorzegging uitviel.

Aankomſt van twee Schepen.

WANT op den tienden dag 's morgens hoorden wy eerſt één ſtuk, en daar na een ander losbranden; ook verloren wy in 't aanboord varen een van onze roers of Snaphanen, 't welk aldus geſchiedde: Wy met ons vyven en drie van de *Indianen* voeren in een Cano na de Schepen; maar zo als wy de Bank van de Rivier paſſeerden, ſloeg het Vaartuig om, waar door Mr. *Gopſon*, een van myne makkers, bykans zoude verdronken geweeſt zyn; evenwel kregen wy hem nog uit het water, maar hy verloor zyn roer; hoe dit byquam weet ik niet; maar de onze waren alle aan de zyde van de Cano vaſtgeſtrikt: Want in *Weſt-Indiën* zyn wy noit gewoon in een Cano (welke Vaartuigen heel ligt omſlaan) te varen, of wy maken onze roers aan de zyde vaſt; en ik geloof dat Mr. *Gopſon*, die een heel voorzigtig man was, het zyne ook wel aangebonden had, maar niet vaſt genoeg.

ONZE Cano dus omgeſlagen zynde, quamen wy zo wel weder aan land als wy konden, en ſleepten Mr. *Gopſon*, niet zonder moeite, met ons voort. Daar na voeren wy weder af, dog hielden het langs het ſtrand, en ſtaken eindelyk over na *La Sounds* Eilandje, alwaar de twee Schepen lagen, teweten één Engelſch Vaartuig en één Spaanſche *Tartaan*, welke de Engelſchen twee of drie dagen te voren genomen hadden. Wy konden aan 't maakzel wel zien dat het laatſte een Spaanſch Vaartuig was, eer wy 'er eens byquamen; maar dewyl wy 't by een Engelſch zagen, geloofden wy dat ze makkers moeſten zyn; en of het Spaanſch onder het Engelſch, of het Engelſch onder het Spaanſch ſtond, wilden wy, hoewel het haglyk was, onderſtaan, dewyl wy ons lang verblyf onder de wilde *Indianen* t'eenemaal moede waren. De *Indianen* waren heel bevreeſd dat het een Vaartuig met Spanjaarden zoude zyn, die zo wel hun vyanden waren als de onze: en dit was ook een van de dingen waar van zy tien dagen van te voren hadden gewag gemaakt, namelyk dat zy uit het antwoord

van hunnen *Demon* verſtaan hadden, dat het eene Schip een Engelſch Vaartuig zyn zoude; maar omtrent het ander had hy nog zo twyffelagtig geſproken, dat zy vreesden dat het een Spaanſch Schip zoude wezen, zo dat het niet zonder veel moeite was dat wy hen bepraatten om met ons aan boord te gaan. En dit was een merkwaardige omſtandigheid; dewyl dit Vaartuig niet alleen een Spaanſch was, maar ook ten tyde van het Toverſpel, en nog eenige dagen daar na, onder 't gebied van Spanjaarden was, tot dat het door de Engelſchen genomen wierd.

Zy komen aan boord.

Wy quamen aan boord van 't Engelſch Vaartuig, en onze Indiaanſche vrienden met ons, en waren zeer welkom. De vier Engelſchen die by my waren, wierden ſtraks door 't Bootsvolk gekend, en toegeſproken, maar ik zat een poos op myne hurken, onder de *Indianen*, volgens hunne wyze, geſchilderd gelyk als zy, geheel naakt behalven om myn middel, en met myn Neusplaatje (waar van hier na meer) over myn mond. Ik wilde eens zien of zy my dus vermomd wel zouden kennen; en daar was byna één uur verlopen, eer iemand van 't Bootsvolk, die my wat ſterk aankeek, uitriep *Hier is onze Doctor*: waar op zy my alle verwelkomden. Ik deed aanſtonds al wat ik kon om het verwzel van myn lyf af te waſſchen, maar het duurde wel een Maand, eer ik 't eenigzins daar af kon krygen, zo vaſt was het door de hitte van de Zon op myn huid gedroogd; en wanneer daar iets van afviel; ſtroopte het vel gemeenlyk mede af.

Gopſon ſterft.

Belangende Mr. *Gopſon*, hoewel wy hem levend in 't Schip bragten, evenwel had hy door vermoeidheid, en lang in 't water te leggen, zo veel weg gekregen, dat hy na drie dagen ziek gelegen te hebben by *La Sounds* Eilandje ſtorf, en daar door weder een gedeelte van des *Pawawers* voorzegginge bewaarheidde. Na dat wy onze *Indianen* eenige dagen wel aan boord hadden onthaald, benevens veele andere die met Wyf en Kinderen af- en aanquamen, en onder anderen ook *Lacenta*, die ons twee of drie weken bybleef, ſcheidden wy ten laatſten van hen, uitgenomen twee of drie van 't gezelſchap, die met ons op een Togt wilden; en daar op gingen wy met de *Tartaan* in ons gezelſchap t' zeil, eerſt na de Ooſtelyke Eilandjes genaamd *Sambollo's*, en vervolgens na de Kuſt van *Cartbagena*.

Zy gaan t' zeil.

Maar ik zal my in geen verhaal van deze togt inlaten, dewyl Mr. *Dampier*, die in hetzelfde Schip was, zulks omſtandiglyk heeft gedaan. 't Zal genoeg zyn te zeggen, dat ik neffens hem op de Kuſt van *Weſt-Indiën* en langs de Eilanden kruiſte, ten deele onder Capitein *Wright*, en ten deele onder Capitein *Janky*, tot dat *Janky*, Mr. *Dampier* en de andere onder Capitein *Wright* by 't Eiland *Tortuga* verliet, gelyk in *Dampiers Reistogt*, eerſte deel pag. 48. verhaald word. Ik zeilde toen met Capi-

Digitized by Google

Capitein *Janky* eerſt na 't Eiland *Ash*, alwaar wy door de Franſchen genomen wierden, gelyk hy in 't eerſte deel pag. 54. verhaalt, en vervolgens daar aan land gezet, door Capitein *Triſtian*, een andere Franſchman, weder ingenomen, en digt by *Petite Guave* gevoerd wierden, alwaar ons volk, terwyl hy aan land gegaan was, het Schip bemagtigde, 't zelve weder na 't Eiland *Ash* voerde, en daar de overige van ons volk innam. Daar na namen wy 't Franſche Schip met Wyn, en 't ander waar mede Capitein *Kook*, die toen mede een van ons Scheepsvolk was, naderhand na de *Zuid-Zee* voer, na eerſt in *Virginiën* aangeweeſt te hebben: want wy quamen daar met deze pryzen agt of negen maanden na Mr. *Dampier*. Ik voer ook met hem op die nieuwe togt na de *Zuid-Zee* onder Capitein *Kook*, alhoewel hy daar ter plaatze vergeten heeft van my te melden. Wy zeilden dan agter om *Terra del Fuego* en zo in de *Zuid-Zee*. langs de Kuſten *Chili*, *Peru*, en *Mexico*, gelyk hy in 't brede in zyne IV., V., VI., VII., en VIII. Hoofdſtukken verhaalt; en vervolgens pag. 172 zegt, dat Capitein, *Davis* die op 't overlyden van Capitein *Kook* in deszelfs plaats gekomen was, van Capitein *Swan*, dien hy in de *Zuid-Zee* ontmoet had, ſcheidde; en dat hy *Dampier* genegen zynde om na *Ooſt-Indiën* te varen, op 't Schip van *Swan* overging. Maar ik bleef op 't Schip van *Davis*, en keerde met hem te rug ~~denzelfden weg, dien wy~~ gekomen waren. Van ~~eenige~~ byzonderheden, welke ik in deze weerom-reize aanmerkte, zal ik aan 't einde van dit werkje ſpreken: en nu overtreden tot een byzonder Beſchryving van de *Land-Engte* van *America*, 't welk het voornaamſte is, dat ik met het uitgeven van dit Verhaal beooge.

Digitized by Google

NAUWKEURIGE BESCHRYVING

DER

LAND-ENGTE

VAN

AMERICA.

De Land-Engte van Dariën.

HET Land, dat ik ga beſchryven, is het ſmalſte gedeelte der *Land-Engte* van *America*, welke byzonderlyker genoemd word de *Land-Engte* van *Dariën*, waarſchynelyk van de grote Rivier van dien naam, waar mede deszelfs Noorder-Kuſt tot aan 't Ooſten bepaald word: voorby die Rivier ſpreid het land zig zo na 't O. en N. O. uit, gelyk dat aan de andere Kuſt na 't Z. en Z. O., dat het niet verder een *Land-Engte* kan genoemd worden. Het is meeſtendeels begrepen tuſſchen de breedte van 8. en 10. gr. N. en is in de wydte op zyn ſmalſt omtrent één graad. Hoe verre het zig Weſtwaards in de lengte onder den naam der *Land-Engte* van *Dariën* uitſtrekt, of 't is tot aan *Honduras* of *Nicaragua*, of niet verder dan de Rivier *Chagre*, of de Steden *Porto-Bello* en *Panama*, is iets dat ik niet zoude konnen zeggen.

IMMERS dit laatſte is 't uiterſte waar toe myne Beſchryving zig zal uitſtrekken; en ondertuſſchen zal ik meeſt van 't middelſte gedeelte handelen, als zynde eigentlyk het toneel van myn verblyf en omzwerving in dat land: alhoewel het gene ik nopende dit deel der *Land-Engte* zal zeggen, ook eenigzins toepaſſelyk zal zyn op het Land zelfs voorby *Panama*.

Bepaling derzelve.

INDIEN ik dit ſmalle gedeelte der Americaanſche *Land-Engte* byzondere palen moeſt ſtellen, ik zoude aan deszelfs Weſter-eind een Lyn trekken van den Mond der Rivier *Chagre*, daar dezelve in de Noord-Zee loopt, tot aan het naaſte gedeelte aan de Zuid-Zee, Beweſten *Panama*, beſluitende daar binnen die Stad en *Porto-Bello* met de Rivieren *Cheapo* en *Chagre*. En ik zoude desgelyke een lyn trekken van de Punt *Garachina*, of het Zuider deel der Golf van *St. Michaël* regt Ooſt na het naaſte gedeelte van de grote Rivier *Dariën*, tot de Ooſtelyke paalſcheiding, betrekkende

kende de Baai *Caret* mede in de *Land-Engte*. Ten Noorden en Zuiden is deze Landſtreek genoeg door die overgrote Zeën bepaald. Ondertusſchen is dit het ſmalſte Land dat dezelve van één ſcheid, waar toe zulk een geweldig wyde omtrek vereiſcht word, om van de eene Oever aan de andere ter Zee te komen, dewyl 't het Noorder en Zuider *America* aan weêrkanten tot zyn uiterſte hoek heeft.

En geen van beide deze *Oceanen* valt ten eerſten op het land aan, maar elk werd onderſchept door een groot getal Eilandjes, die langs de Kuſt verſpreid leggen; te weten de *Baſtimentos* en andere, maar voornamelyk de lange reeks der *Samballos* aan de Noordzyde, en de *Konings-* of *Paarl-Eilanden*, *Perica*, en andere in de Baai van *Panama* aan de Zuidzyde. Deze Baai word gevormd door de bogt der *Land-Engte*; en om hare grootte is 'er miſſchien nergens vermakelyker en gerieflyker Baai te vinden.

Het Land van dit Geweſt is byna overal oneffen, zynde verdeeld door Bergen en Dalen, van grote verſcheidenheid wegens hoogte, diepte, en uitgeſtrektheid. De Dalen zyn doorgaans bevogtigd door Rivieren, Beeken en altoos-ſpringende Bronnen, waar van 't land zeer overvloedig is, zommige derzelver lopen in de Noord- en andere in de Zuid-Zee, en hebben meeſt hunnen oorſprong van een riggel of reeks van Bergen hoger dan alle de andere, ſtrekkende zig in de lengte der *Land-Engte* eenigzins evenwydig met den Oever uit, welke ik onderſcheids halve de Opper-riggel zal noemen. Geſtalte des Lands

Deze riggel is van een ongelyke breedte, en loopt met een bogt, gelyk de *Land-Engte* zelve. Doorgaans is hy naaſt aan de kant der Noord-Zee, en zelden boven 10. of 15. Engelſche mylen daar af gelegen. Wy konden de Noord-Zee van daar altoos zeer klaar zien, mitsgaders de verſcheidene bogten van den Oever, en de byleggende Eilanden; 't welk deze hoogte tot een zeer vermakelyk uitzigt maakte. Maar de Zuid-Zee kon ik van geen gedeelte dezer riggel zien: niet dat de afſtand deszelfs van de Zuid-Zee zo groot is, dat het gezigt niet zo verre zoude konnen reiken, inzonderheid van zulk een hoogte, indien 't Land maar eenigzins vlak of effen was: maar daar zyn, onaangezien de grote vlakten en dalen die men hier en daar heeft, zulke hoge Bergen tuſſchen beide, en die met zulk hoog geboomte begroeid, dat zy de vrye uitzigt, welke men anders hebben zoude, zeer verhinderen. Daarentegen kan men ook van die zyde deze Opper riggel niet zien, ter oorzaak van de Bergen die tuſſchen dezelve en de Zuid-Zee leggen; in 't opklimmen van welke, toen wy van de Zuid-Zee quamen, wy telkens meenden dat wy aan den Opper-riggel gekomen waren, Berg-riggel.

ren, en de Noord-Zee zouden zien. En hoewel de Bergen die wy paſſeerden van tyd tot tyd hoger ſchenen, zo quam ons daar door egter de top van den Opper-riggel niet zo hoog voor, als hy anders zoude gedaan hebben, indien wy van een laag land na denzelven hadden moeten opklimmen.

Geboomte. AAN de Noord-zyde van den Opper-riggel zyn 'er of gantſch geen Bergen, of zulke die eerder voor langzame en ſchuinſſe afdalingen van den riggel, dan wel voor Bergen zelfs, mogen gehouden worden. En hoewel die zyde van het Land overal met geboomte bedekt is, zo dat het niet anders als een eenige Boſſchaadje gelykt, nogtans kan het oog van die hoogte den Noorder Oever met groot gemak en vermaak aanſchouwen.

EN deze Opper-riggel zelf is niet overal van eene hoogte, maar is eerder een ryg of reeks van byzondere Bergen, dan een uitgeſtrekte Berg: hebbende veele en grote Valleyen, die de verſcheidene uitſteekzels, welke deszelfs lengte uitmaken, van één ſcheiden. En deze valleyen, gelyk ze den riggel zelf te meer gebruikelyk en bewoonbaar maken, zo zyn zommige derzelver zo diep, dat ze ook aan de Rivieren een doortogt geven: want aldus vloeid de Rivier *Chagre*, die uit eenige Bergen digt by de Zuid-Zee ontſtaat, met een ſchuinſſe Noordweſtelyke loop, tot dat hy een doortogt in de Noord-Zee vind: alhoewel de Berg-riggel zig veel verder, zo ik meen, ja tot aan het Lak van *Nicaragua* uitſtrekt.

Rivieren en Beeken. DE Rivieren, die dit Land bewateren, zyn zommige matelyk wyd, hoewel maar weinige derzelver vaarbaar zyn, om dat ze banken en platen vooraan in de Mond hebben. Aan de zyde der Noord-Zee zyn de Rivieren meeſtendeels zeer ſmal; want dewyl ze doorgaans haren oorſprong hebben uit den Opper-riggel, die niet verre van dien Oever legt, zo is hun loop zeer kort. De Rivier *Dariën* inderdaad is wel breed, maar de diepte aan den Ingang komt, geenzins overéén met de wydte van deszelfs Mond, ſchoon dezelve verder inwaards diep genoeg is; maar van daar tot aan *Cheagre* zyn alle de andere langs de Kuſt weinig meer dan Beken; ook is de Rivier *Conception*, die tegen over *La Sounds* Eiland in de *Samballo's* uitkomt, niet meer. De Rivier *Chagre* is redelyk groot, want zy heeft een lange omgebogen loop, ontſtaande uit het Zuid-Ooſter-deel der *Land-Engte* op een zeer verre affland van haren uitloop. Maar doorgaans is de Noord-Kuſt wel bewaterd, hoewel meeſtendeels met Bronnen en Beekjes, die uit het nabygelegen Gebergte komen neerzypelen.

Landsdouw. DE Landsdouw aan deze Noord-Kuſt is verſcheiden; doorgaans is het goed Land, Bergswyze ryzende: maar aan de Zee zyn hier en daar moeraſſige plaatzen, dog niet boven één halve Engelſche myl breed.

VAN

K. Van *Caret*-Baai die in de Rivier *Dariën* legt, en de eenige Haven in dezelve is, tot het Voorgebergte by het *Gouden-Eiland*, is de Oever der *Land-Engte* redelyk vrugtbaar, zynde een gedeelte zandig, dog een gedeelte ook waterig, moeraſſig, en ſompig Land, daar men niet aan het ſtrand kan komen, 't en zy men tot den middel toe door de modder gaat. Deze Kuſt ryſt terſtond van den Oever Bergswyze op, en de Opper-riggel legt 'er vyf of zes Engelſche mylen af. *Caret*-Baai heeft, zo ik onderrigt ben, want zelf ben ik 'er niet geweeſt, twee of drie Beeken verſch water, die 'er in komen uitlopen. Het is een kleine Baai, en dewyl 'er twee kleine Eilandjes voor leggen, een redelyke goede Haven, hebbende een klare ankergrond. Deze Eilandjes zyn vry hoog Land, met verſcheidenerlei zoort van boomen bezet.

Omtrent de Rivieren Dariën.

Bewesten de Kaap, aan den Ingang van de Rivier *Dariën* is een andere ſchone Zand-Baai: in de bogt daar van legt een laag moeraſſig Eilandje, waar omtrent men ondiep water, en een ſlykige grond heeft, onbequaam voor Schepen om te leggen: en de Oever van 't Land dat 'er agter legt, is moeraſſig, met *Mangroves* begroeid, tot drie of vier Engelſche mylen inwaards, alwaar het begint te ryzen. Maar hoe wel de bogt van deze Baai zo ſlegt is, egter heeft men in den Ingang diep water, en een harde zandgrond, die zeer bequaam is om te ankeren; en daar leggen drie Eilandjes voor, die 't een ongemeen goede Haven maken. Het Ooſtelykſte van de drie is 't *Gouden Eiland*, dat heel klein is, en tuſſchen welk en het vaſte Land een diepe Sleuf loopt; het is klippig en ſteil rondom aan de Zee, en daar door natuurlyk verſterkt, uitgenomen op een plaats alwaar men aan Land gaat, het welk een kleine Zand-Baai is aan de Zuidzyde, by de Haven, alwaar het Land langzaam opryſt. Het is redelyk hoog en met Boomtjes of heeſters bezet. Het Land dat 'er tegenover legt aan 't Zuid-Ooſten is uitnemend vrugtbaar, van een zwarte aarde met zand vermengd, en is vry vlak vier of vyf Engelſche mylen verre, tot dat men aan de voet van 't Gebergte komt. Hier ter plaatze Landden wy, toen wy met Capitein *Sharp* na de Zuid-Zee gingen. Ik was op dit *Gouden-Eiland*, en lag omtrent veertien dagen in een Haven daar digt by, eer ik na de Zuid Zee ging. Digt by de Ooſterhoek van de Baai, die niet boven één halve Engelſche myl van 't *Gouden Eiland* aflegt, is een Beek van zeer goed water.

Gouden Eiland.

Bewesten het *Gouden-Eiland*, legt het grootſte van de drie, die tegen over de Baai geſtrekt zyn; het is een groot, laag, en moeraſſig Eiland, zo met *Mangroves* bezet, dat het moeyelyk is aan land te komen; ook was niemand van ons geneegen om het te beſtaan, dewyl wy 'er niets te verrigten

ten hadden. Het legt digt by een Punt van de *Land-Engte*, welk ook zulk flag van grond is een Engelſche myl of twee Weſtwaards, en zo is mede de grond aan de andere zyde in de bogt van de Baai. Dit Eiland is nauwlyks van de *Land-Engte* afgeſcheiden, dan door hoog water, en zelfs dan konnen 'er gene Schepen tuſſchen door paſſeren.

't Eiland Pines.

HET Eiland *Pines* is een Eilandje Benoorden de twee andere, makende met dezelve een zoort van een driehoek. Het ryſt op met twee Bergen, en toond zig verre in Zee. 't Is geheel begroeid met fraye hoge boomen, bequaam voor allerlei gebruik, en heeft een moye Beek van verſch water. De Noordzyde, die tegen over den Oever van de *Land-Engte* komt, is klippig. Aan de Zuidzyde kan men op dit Eiland aan land komen in een moye Zandbaai, beſloten tuſſchen twee Punten, gelyk een halve maan, en zynde een zeer goede ankerplaats. Men kan rondom her Eiland *Pines* zeilen; maar als men in de Haven van 't *Gouden-Eiland* wil wezen, moet men aan de Ooſtzyde tuſſchen 't zelve en 't vaſte land inlopen; want tuſſchen dat en 't groot lang Eiland kan men niet paſſeren.

VAN deze Eilanden en de lage moeraſſige hoek, die 'er tegen over legt, loopt de Oever N. W,, na de Punt *Samballôs*, en is de eerſte drie mylen met een rif van klippen zommige boven, en zommige onder water bezet, zo dat 'er niet een Boot aan land kon komen. De klippen leggen ongelyk in breedte, op zommige plaatzen een, en op zommige twee Engelſche mylen van het ſtrand af. Aan 't Noord-Weſter eind van deze klippen is een moye kleine Zandbaai, met goede ankergrond, en bequaam om 'er aan land te gaan, volgens 't verhaal van verſcheidene Kapers: en het einde der klippen aan de eene zyde, en eenige van de *Samballôs* Eilanden, (welker recks alhier een begin neemt) aan de andere zyde, beſchutten dezelve voor de Zee, en maken 'er een goede Haven van. Deze zo wel als de andere, word veel van de Kapers gebruikt, en van onze Landslieden genaamt *Tickle me Quickly* Haven.

Samballo's Eilanden.

VAN hier tot aan de Punt *Samballôs* leggen de *Samballôs* Eilanden, een menigte in een riſt, en neffens malkanderen, dog op een zeer ongelyke afſtand, zommige een, en zommige twee, of derdhalf Engelſche myl van 't land, en van malkanderen, 't welk met de bygelegen Oever, deszelfs gebergte, en digt geboomte, een aardig Landſchap in Zee vertoont. Daar zyn veel meer dan deze Eilandjes, als men wel in de Kaart verbeelden kan; en zommige van dezelve zyn ook zeer klein. 't Is ſchier als of ze by troſſen leggen, tuſſchen welke doorgaans vaarbare Sleuven zyn, door welke men binnen in dezelve kan komen. En de Zee tuſſchen de gantſche riſt en de *Land-Engte*, is vaarbaar van 't eene eind tot aan 't ander,

Digitized by Google

der, en heeft overal een harde zandgrond, bequaam om te ankeren, en goed om op de Eilanden of 't vaste land te landen. In dit lang Canaal aan de binnenkant dezer Eilandjes, zal men noit missen, hoedanig de wind ook zy, van een goede plaats te konnen bekomen voor eenige Schepen om te ankeren; zulks dat dit de grootste zamelplaats der Kapers op deze Kust plagt te zyn, dog voornamelyk *La Sounds*- of *Springers*-Eiland, inzonderheid als zy 'er eenigen tyd bleven: want deze twee Eilandjes verschaffen niet alleen een goede beschutting om te kielhalen, maar leveren ook versch water uit, als men 'er na graaft, 't welk maar weinige van de andere doen. De *Samballós* zyn doorgaans lage, vlakke, en zandige Eilandjes, bezet met verscheidenerlei zoorten van boomen, als *Mammies*, *Sapadillós*, *Manchineel*, enz. Behalven Schelpvisch en andere ververschingen, die zy den Kapers verschaffen. De buitenste Eilandjes na de Zeekant zyn klippig aan die zyde, en worden het rif Eilandjes genaamd; maar de binnenkanten zyn zandig even gelyk de binnenste Eilandjes. Ook is 'er een riggel klippen aan de buitenkant in Zee, die zig een halve Engelsche myl daar van daan boven water vertonen, en zig in de langte tot aan *La Sounds* Eiland, zo niet verder, uitstrekken; ja de Zee daar tusschen, en de Oever der *Samballo's* zelf aan die zyde, is geheel klippig.

't Canaal van de Samballo's.

Het lang Canaal of de Sleuf tusschen de *Samballo's* en de *Land-Engte* is twee, drie, en vier Engelsche mylen breed; en de Oever der *Land-Engte* is ten dele Zand-Bayen, en ten dele *Mangrove*-land tot aan de punt *Samballo's* toe. De Bergen zyn doorgaans zes of zeven Engelsche mylen van het strand: maar omtrent de Rivier *Conception*, die een Engelsche myl of twee Beoosten *La Sounds* Eiland uitkomt, is de Opper-riggel wat verder afgelegen. Veele kleine Beken komen ter wederzyde van die Rivier in Zee stromen, en de uitwateringen zyn zommige in de Zandbayen en zommige tusschen 't *Mangrove*-land. De moerassen dezer *Mangroves* worden van zout water gemaakt, zo dat de Beken die daar uit vloeyen, brak zyn; maar die in de Zandbayen uitkomen, hebben heel zoet water. Geen van deze Beken, nog ook zelfs de Rivier *Conception*, zyn diep genoeg om eenige Schepen te voeren, maar wel Cano's; want de Rivieren aan deze zyde van de Kust zyn wel talryk, dog ondiep: maar dewyl in het Canaal zulk een goede ankergrond is, heeft men 'er geene andere Havens van node. Ik heb dezelve heen en weder bevaren, en ook op veele van de Eilandjes geweest, en bevonden dat het 'er gemaklyk is aan land te komen. Maar een Zee-wind maakt zomtyds dat 'er een holle Zee op de *Land-Engte* valt, voornamelyk daar een opening tusschen de Eilandjes is, zo dat het my wel gebeurd is, dat ik met een Cano van d'eene Rivier na d'andere

dere varende omgeſlagen wierd. De grond landwaard in is een treffelyke Landsdouw, gaande ſchuins opwaards na 't Gebergte, en is als een eenige Boſchaadje van hoge boomen bequaam tot timmerhout.

De punt Samballas

DE Punt *Samballas* is een klippige uithoek redelyk, laag en lang, en is ook met klippen een Engelſche myl in Zee bezet, zo dat het gevaarlyk is digt daar by te komen. Van hier loopt het ſtrand Weſtelyk en een weinig Noordwaards, tot aan *Porto-Bello* toe. Omtrent drie mylen Beweſten deze punt legt *Port-Scrivan*: De Kuſt tuſſchen beide is gantſch klippig, en het Land geheel boſchagtig, gelyk op andere plaatzen.

Port-Scrivan.

PORT-SCRIVAN is een goede Haven als men 'er in is, maar de Ingang die pas een agtſte deel van een Engelſche myl wyd, en ter wederzyde, doch voornamelyk aan de Ooſtzyde, met klippen bezet is, maakt dat het zeer gevaarlyk is daar in te zeilen: Ook ſchynd 'er geen genoegzame diepte te zyn om Schepen van eenige grootte te ontvangen, want men heeft op de meeſte plaatzen maar agt of negen voet water. De binnenkant van de Haven is redelyk diep; en gelyk 't 'er goed ankeren is, op een zandgrond, inzonderheid in de binnenſte bogt, alwaar vrugtbaar Land is, dat goed verſch water heeft, zo kan men ook aan 't Zuid-Ooſter-eind bequamelyk landen, dewyl het Land daar twee of drie Engelſche mylen verre laag en zeer vaſt is; maar de Weſtzyde is een moeras met rode *Mangroves*. Hier op deze moeras was het, dat Capitein *Koxon*, *La Sound*, en de andere Kapers in den Jare 1697. landden, toen zy gingen om *Porto-Bello* in te nemen. Zy hadden daar door een zeer verdrietige en moeyelyke togt, maar zy wilden liever dus verre van de Stad landen, dan aan de *Baſtimento's* of eenige nabygelegene plaats, op dat ze door de verſpieders, die de Spanjaards altoos omtrent de Stad houden, niet mogten ontdekt, en alzo overrompeld worden. Ook wierden zy door dit middel niet ontdekt, tot dat ze op een uur na aan de Stad quamen, alhoewel zy al vyf of zes dagen door 't Land getrokken hadden. De Spanjaards maken geen gebruik van *Port-Scrivan*, en zo 't niet is dat 'er een Kaper, of omzwervend Vaartuig inkomt, zal men 'er misſchien in veele jare geen Schip vernemen.

VAN *Port-Scrivan* tot aan de plaats daar eertyds de Stad *Nombre de Dios* ſtond, is 't 7. of 8. mylen Weſtwaards; het Land tuſſchen beide is zeer oneffen door kleine Bergen, zynde ſteil aan de Zee; en de Valleyen die 'er tuſſchen leggen zyn met ſlegte Riviertjes bewaterd. De grond van de Bergen is rotsagtig, brengende niet dan kreupelboſch voort; de Valleyen zyn zommige goed Land, en zommige moeraſſig en met *Mangroves* bezet. De Opper-riggel van 't Gebergte ſchynd hier een groot eind van de Zee te leggen, want in deze togt der Kapers langs den Oever na *Porto-Bello* kon men dezelve niet zien.

De

DE plaats daar *Nombre de Dios* geſtaan heeft is in de bogt van de Baai, digt by de Zee, dog nu t'eenemaal met Spaanſch ried begroeid, zo dat 'er niet het minſte teken van een Stad is overgebleven. De ſtand daar van ſchynd maar middelmatig geweeſt te zyn, vermids die Baai zeer vlak open legt voor de Zee, zonder eenig beſchutzel voor Schepen; 't welk ik verſtaan heb eene reden te zyn waarom de Spanjaards die plaats verlieten; en een andere is waarſchynelyk geweeſt de ongezondheid van 't Land, dewyl het zo laag en moeraſſig is, egter is 'er een Beekje van heel zoet water, 't welk langs de Ooſtzyde van de plaats der Stad loopt. De Mond van de Haven is zeer wyd, en hoewel my gezegd is dat 'er twee of drie Eilandjes of klippen voor leggen, zo verſchaft zulks egter weinig veiligheid; weshalven de Spanjaards zekerlyk niet qualyk bedagt zyn geweeſt deze plaats te verlaten, om zig te *Porto-Bello* neer te ſlaan; 't welk hoewel het ook een ongezonde plaats is, egter het voordeel van een zeer goede en weerbare Haven heeft. Nombre de Dios.

EEN Engelſche myl of twee Beweſten deze Eilandjes, aan de Mond van de Baai van *Nombre de Dios*, en omtrent een halve Engelſche myl van het ſtrand leggen eenige Eilandjes genaamd de *Baſtimento's*, doorgaans redelyk hoog, en één daar van met een ſpits, en geheel met geboomte bedekt. Op één van dezelve (alwaar ook een Zandbaai, en bequame ankergrond is) is een goede Bron. Ik ben op 't zelve aan land geweeſt, en ook gins en weder by de andere; dewelke al t'zamen maken dat 'er tuſſchen dezelve en de *Land-Engte* een zeer goede Haven is. Men heeft 'er ook goede ankergrond, en kan 'er met een Zee-wind tuſſchen het Ooſtelykſte Eilandje, en dat 'er naaſt aan legt, bequaamlyk inkomen, en met een Land-wind weder uitzeilen, zynde dit de voornaamſte doortogt. Wat verder Weſtwaard, eer men by *Porto-Bello* komt, leggen twee Eilandjes, die heel vlak zyn zonder Geboomte of water; zy zyn vry digt by malkanderen, op een van dezelve ben ik geweeſt; de aarde is zandig, en zy zyn aan de Zeekant met klippen bezet, en leggen zo na aan 't vaſte Land dat 'er maar een zeer nauwe Sleuf tuſſchen beide is, gantſch onbequaam voor Schepen om door te varen. Baſtimento's.

DE Oever van de *Land-Engte* hier omtrent beſtaat meeſtendeels uit Zandbaayen, na dat men een regel klippen gepaſſeerd is, die uit de Baai van *Nombre de Dios* zig tot aan de *Baſtimentos* uitſtrekken. Voorby de *Baſtimentos* tot aan *Porto-Bello* is de Kuſt doorgaans klippig. Landwaard in is het vol van hoge en ſtyle bergen, dog zeer goed land, meeſt boſchagtig, uitgenomen daar het door de Spaanſche Indianen, die cynsbaar aan *Porto-Bello* zyn, en aldaar ter Kerke gaan, tot Plantagien bequaam gemaakt

maakt is. Dit zyn de eerſte woningen op deze Kuſt onder de Spaanſche Regeering, en beſtaan in enkelde huizen of kleine Dorpjes van hier tot aan *Porto-Bello*, en daar voorby, met eenige uitkyken of wagtplaatzen aan de Zeekant, tot veyligheid van de Stad. In al het ander gedeelte van de Noordzyde der *Land-Engte*, reeds door my beſchreven, hadden de Spanjaards geen gebied over de Indianen, nog eenige omgang met hen, terwyl ik daar was, ſchoon het gantſche land van Indianen bewoond is: dog iemand heeft my zederd gezegt, dat de Spanjaards hen onder hun gebied gekregen hebben.

Porto-Bello. PORTO-BELLO is een zeer ſchone, grote, en gemaklyke Haven, met een goede ankergrond en veylige legplaats voor Schepen, hebbende een enge mond, en ſpreidende zig van binnen weder uit. De Spaanſche Gallioenen vinden hier een goede plaats om ten anker te leggen, gedurende den tyd van hun verblyf te *Porto-Bello*, alwaar zy het zilver van *Peru* innamen, dat daar van *Panama* over land gebragt word. De ingang van deze Haven word beveyligt door een ſterke Schans, die in 't inkomen ter ſlinkerhand legt, en aan de andere kant daar tegen over is een blokhuis. In de holte van de Baai legt de Stad, die zig halvemaans wyze langs den Oever kromt; en in 't midden van de bogt is ook een kleine Schans ſtaande op 't water, met huizen bezet, uitgenomen aan de Zeekant. Aan 't Weſt-eind van de Stad, omtrent twintig roeden van den Oever, op een matelyke hoogte, legt desgelyks een Schans die vry groot en ſterk is, dog agter dezelve wat verder in 't land legt een hoge Berg, waar van *Sir Henrik Morgan* zig bediende om de Schans in te nemen. In alle deze Schanſſen leggen 2. of 300. Spaanſche ſoldaten. De Stad is lang en ſmal, heeft twee voorname ſtraten, behalven de gene die 'er dwars doorlopen, en in 't midden is een klein plein, rondom met redelyke moye huizen bezet. Ook zyn de andere huizen, en de Kerken vry ſatzoenlyk na de Spaanſche wyze gebouwd. De Stad legt open voor 't land, zonder muur of veſtingen Aan de Ooſtzyde, alwaar de weg na *Panama* loopt, (want aan de Zuidzyde is de doortogt wegens de bergen geſloten) is een lange ſtal, die zig ten N. en Z. van de Stad uitſtrekt en den Koning toebehoord. Hier worden de Muilezels geſtald, die op den weg tuſſchen hier en *Panama* gebruikt worden. Het huis des Gouverneurs is digt by de grote Schans, op dezelfde hoogte, aan de Weſtzyde van de Stad. Tuſſchen het Plein in 't midden van de Stad, en des Gouverneurs Huis is een Riviertje, waarover een Brug geſlagen is; en aan de Ooſtzyde van de ſtal is een Beekje van verſch water. Ik heb reeds gezegt dat het een ongezonde plaats is: De Ooſtzyde is laag en moeraſſig; en by laag water laat de Zee den Oever in

de

de Haven een groot ſtuks weegs van de huizen droog; en alzo deze grond een zwarte vuile modder is, ſtinkt dezelve geweldig, en geeft lelyke dampen op, door de hitte van het Geweſt. Aan de Zuid- en Ooſtzyde, ryſt het Land ſchuins op, zynde ten dele boſchagtig, en ten dele Veldagtig: maar daar zyn weinig Vrugtbomen of Plantagien digt by de Stad. Dit verhaal heb ik van verſcheidene Kapers die te *Porto-Bello* geweeſt waren; want zelf ben ik 'er niet geweeſt.

De Kuſt na de Rivier Chagre.

Het Land hier voorby Weſtwaards, na den Mond van de Rivier *Chagre*, heb ik op Zee zynde gezien; maar dewyl ik niet daar op geweeſt ben, kan ik 'er niet anders van zeggen, dan dat het voor een gedeelte Bergagtig, en digt aan Zee moeraſſig is; en my is van verſcheidene gezegd, dat 'er tuſſchen *Porto-Bello* en den Mond van die Rivier geen doortogt is om heen en weder te gaan.

Ik ben nog verder Weſtwaards op deze Kuſt geweeſt eer ik met Capitein *Sharp* de *Land-Engte* paſſeerde; want ons Schip wierd te *Bocca Toro*, en *Bocca Drago* gekielhaald: maar dit is buiten 't beſtek dat ik my zelven geſteld heb.

De Zuid-kuſt de Land-Engte.

Hebbende aldus de Noord-Kuſt van de *Land-Engte* beſchouwd, zo zullen wy ook de Zuid-Kuſt ter loops eens bezigtigen: want heel omſtandig behoef ik hier niet te zyn, om dat Mr. *Dampier* deze Kuſt eenigzins in zyne *Reistogt rondom de Wereld* beſchreven heeft.

Garachina.

Ik zal dan beginnen van de Punt *Garachina*, zynde de Weſtzyde van den Mond der Rivier *Sambo*: deze Punt is redelyk hoog en vaſt Land, maar inwaards aan de Rivier is het laag en nat, en zo zyn alle de Uithoeken tot aan de Kaap *St. Lorenzo*.

De Rivier *Sambo* heb ik niet gezien; maar zy word gezegd redelyk wyd te zyn; haar Mond opend zig Noorwaards, en de Kuſt loopt van daar Noord-Ooſt na de Golf van *St. Michaël*. In deze Golf komen verſcheine Rivieren uitlopen, waar van de voornaamſte zyn die van *Santa Maria* en *Congo*; alhoewel 'er ook nog eenige andere zyn van een merkelyke grootte. Een van deze Rivieren Bezuiden die van *Santa Maria* word genoemd de *Goude Rivier*, om dat ze een menigte van Goud-ſtof uitleverd: want de Spanjaarden van de Steden *Panama* en *Santa Maria* brengen hunne Slaven herwaards om Goud-ſtof te verzamelen.

Santa Maria.

Naast aan de Goud Rivier is die van *Santa Maria*, zo geheten na de Stad van dien naam, gelegen aan de Zuidzyde een goed eind van de Zee. Langs deze Rivier was het dat wy eerſt met Capitein *Sharp* in de Zuid-Zee quamen, paſſeerende dezelve van de Baai by 't *Gouden-Eiland*, alwaar wy landeden. Wy namen toen het Stedeken *Santa Maria* in onze

weg, en vonden 't bezet met 200. Spaanſche Soldaten, maar 't was niet ſterk; want het had geen muuren, en 't Fort zelf was alleenlyk met paliſſaaden bezet. Dit Stedeken is nog nieuw, en door de Spanjaards van *Panama* gebouwd, om tot een Magazyn van Leeftogt, en een Quartier van ververſchinge te ſtrekken, en te gelyk te dienen tot een Wyk of vertrek voor hun volk dat in de Goud Rivier werkt: het Land hier om heen is laag, boſchagtig, en zeer ongezond; en de Rivieren zyn zo ſlykagtig, dat de ſtinkende modder de Lugt beſmet. Maar het Dorpje *Succhadero*, 't welk ter regter zyde van de Rivier *Santa Maria*, digt aan den Mond daar van legt, ſtaat op een vaſte ryzende grond, die open legt voor de Golf *St. Michaël*, en een verſche Zee-lugt ontfangt; zo dat het een redelyk gezonde plaats, en tot een ververſchinge ſtrekt voor de Mynen, hebbende een fraye Beek van heel zoet water, daar anders de Rivieren daar om heen tot een groot ſtukweegs Landwaard in brak zyn.

Congo. TUSSCHEN *Succhadero* en de Kaap *St. Lorenzo*, welk de Noordzyde van de Golf van *St. Michaël* uitmaakt, loopt de Rivier *Congo* in de Golf; deze Rivier ontſtaat uit veele Beekjes, die uit de nabuurige Bergen vloeijen, en tot een ſtroom worden. De Mond derzelver is modderig en by laag water een groot eind droog, uitgenomen een Sleuf in de midden. Daar is weinig gerief voor Schepen, maar wat verder opwaards is het diep genoeg, zo dat de Schepen by hoog water inkomende, daar een goede Haven zouden konnen vinden, indien zy 'er iets te verrigten hadden. De Golf zelve heeft veele Eilandjes, by verſcheidene van welke het goed ankeren is, want de grond is meeſtendeels weeke kley. De Eilandjes, voornamelyk die digt aan den Mond leggen, verſchaffen een goede ſchuilplaats, en de Golf is ruim genoeg om een menigte van Schepen te houden. De zyden zyn overal bezet met *Mangroves*, groeyende op nat en week Land.

BENOORDEN deze Golf is een kleine Beek, alwaar wy in 't wederkeren landden; het Land tuſſchen beide is ten deele met *Mangroves* bezet, en ten deele met Zandbaayen voorzien. Van daar ſtrekt het land zig Noordwaards en een weinig Weſtelyk uit. Deze Kuſt beſtaat ook uit *Mangrove*-land en Zandbaayen tot aan de Rivier *Cheapo* toe; en op veele plaatzen zyn plaaten, die een heele of halve Engelſche myl in Zee ſchieten. Op verſcheidene plaatzen van deze Kuſt, vyf of zes Engelſche mylen van den Oever, zyn eenige kleine Bergen, en 't gantſche land is met geboomte bezet. My is maar eene Rivier, die aanmerkenswaardig is, tuſſchen *Congo* en *Cheapo* bekend: egter zyn 'er verſcheidene Kreeken en uitwateringen op deze Kuſt, maar niet van verſch water, dat my bekend

is,

Digitized by Google

is, in het droog Saizoen; want de poelen en afdalingen van de grond, ja zelfs het druipen der boomen in het nat Saizoen, verſchaft waters genoeg.

CHEAPO is een aanmerkelyke Rivier, maar heeft geen goeden ingang wegens ondiepten: zyn loop is lang, ontſtaande digt by de Noord-Zee, en redelyk verre na 't Ooſten. Omtrent deze Rivier veranderd het land eenigzins van gedaante, zynde veldagtig aan de Weſtzyde, ſchoon de Ooſtzyde boſchland is. Het Stedeken *Cheapo* ſtaat aan de Weſtzyde, een ſtuk weegs van de Zee, dog is klein en van weinig belang: beſtaande voornamelyk uit het weiden van zwart Vee in de Velden. Cheapo.

DEZE Velden zyn niet vlak, maar beſtaan uit heuvelen en dalen, met eenige moye plekken van geboomte; en uit eenige van deze heuvelen niet verre van *Cheapo* neemt de Rivier *Chagre*, die in de Noord-Zee loopt, haar oorſprong, lopende een ſtuk weegs Weſtelyk. Aan de Zuidzyde van dezelve niet heel verre van *Panama*, is *Venta de Cruzes*, een Dorp van Herbergen en Pakhuizen, werwaards de Koopmanſchappen die de Rivier *Chagre* afgezonden worden, op Muilezels na *Panama* worden gevoerd, en daar in Cano's of *Pereago's* geſcheept, maar het Zilver word al den weg over Land op Muilen na *Porto-Bello* gebragt. Het Land alhier is boſchen veldagtig, inzonderheid omtrent *Panama*.

TUSSCHEN de Rivier *Cheapo* en *Panama*, verder Weſtwaards, zyn drie Rivieren, dog van geen groot belang, leggende open voor de Zee. Het Land tuſſchen beide is laag en effen, meeſtendeels droog, en hier en daar aan de Zee met kreupelboſch bezet. Niet verre van de Weſtelykſte dezer Rivieren lag eertyds oud *Panama*, eertyds een grote Stad, maar nu niet dan een puinhoop, en eenige weinige huizen van arme menſchen. De Spanjaards hadden 'er geen behagen in, om dat 'er geen goede Haven nog plaats om te landen was, en hadden al voorgenomen om het te verlaten, al eer het door den Ridder *Henrik Morgan* verbrand wierd. Dog toen namen zy niet langer beraad, want in plaats van het weder op te bouwen, bouwden zy een andere Stad aan de Weſtzyde, welke tegenwoordig *Panama* is. De Rivier van oud *Panama* loopt tuſſchen beide, maar eer digter aan de nieuwe dan aan de oude Stad; en deze Rivier kan van kleine Barken bevaren werden.

HET voornaamſte voordeel, dat nieuw *Panama* boven 't oude heeft, is een treffelyke Reede voor kleine Schepen, zo goed als een Haven, en dat door de beſchutting der naburige Eilandjes van *Perica*, welke drie in getal naaſt malkanderen daar voor leggen. Tuſſchen beide een goed eind van de Stad af, is goede ankergrond; maar tuſſchen de Reede en de Stad is Nieuw Panama.

Digitized by Google

is een plaat, zo dat de Schepen niet digt by de Stad konnen komen, maar digt aan *Perica* leggen, hoewel zy daar door ook te minder uit de Stad konnen beſchoten worden. *Panama* ſtaat op een effen grond, en is met een hoge muur, voornamelyk na de Zeekant omringd. Het heeft geen andere Schans dan de Stadsmuuren, tegen welke de Zee t'elkens met de vloed zo hard aanſtoot, dat 'er zomtyds een ſtuk van neerſtort. Het doet zig heel mooi uit Zee op, terwyl de Kerken en voornaamſte huizen boven de andere uitſteken. De Gebouwen vertonen zig wit, inzonderheid de muuren, welke van ſteen zyn; dog de daken van de huizen zyn rood, met pannen, zo ik agt, gedekt, dewyl de Spanjaards die overal in *Weſt-Indiën* zeer veel gebruiken. De Stad is omcingeld met velden, en kleine ſchuinze bergjes en boſchjes van digt geboomte, 't welk het uitzigt te çierlyker doet zyn: tuſſchen dezelve zyn hier en daar eenige boere huizen, om hun Vee, beſtaande uit Oſſen, Paarden, en muilezels, waar te nemen. Deze Stad heeft de grootſte toevloed aan deze zyde van de Kuſt der Zuid-Zee, zynde de ontvangplaats der ſchatten van *Lima* en andere Zeehavens van *Peru*; ook word daar op *Mexico*, dog zeer weinig voorby de Golf van *Nicaragua* gehandeld. De Koning van Spanjen heeft hier een Preſident, die 't bewind heeft beneffens zynen Raad, en de Gouverneur van *Porto-Bello* ſtaat onder hem Hy heeft onder zyn regtsgebied *Nata*, *Lavelia*, *Leon*, *Realeja*, enz. tot aan de landſtreek van *Guatimala*; en Ooſtwaards gebied hy over dat gedeelte der *Land-Engte* aan beide de Zeën, 't welk onder de Spanjaards behoort. De plaats is wat ongezond, hoewel 't land anders vry goed is; maar miſſchien is zulks alleenlyk voor de gene, die hier uit de droge en zuivere lugt van *Lima*, *Truxillo*, en andere Gewesten van *Peru* komen, en terſtond onpaſſelyk worden, zo dat zy hun hair moeten laten affnyden: evenwel is deze plaats heel gezond in vergelykinge van *Porto-Bello*.

Rio Grando. OMTRENT een myl Beweſten *Panama* is een andere Rivier, die vry groot is, en van zommige *Rio Grando* genoemd word: Aan den ingang is dezelve ondiep, en loopt zeer ſnel, zo dat ze voor Schepen niet vaarbaar is. Aan de Weſtzyde daar van zyn Beeſten weyeryen, en Suiker-plantagien, maar dewyl het ſtrand zig van hier Zuidwaards begind uit te ſtrekken, zal ik myn beſtek van de Zuid-Zee Kuſt der *Land-Engte* hier mede bepalen, en de beſchryving niet verder uitbreiden.

Baai van Panama. DE Oever tuſſchen de Punt *Garachina* en deze Rivier, en verder tot aan *Punta Mala*, maakt een zeer fatzoenlyke en meer dan halvemaans ronde Baai, genaamd de Baai van *Panama*: In dezelve zyn verſcheidene zulke mooye Eilandjes als men ergens zou konnen vinden, te weten de

Ko-

Digitized by Google

Konings- of *Paarl*-Eilanden, *Pacheque*, *Chepelio*, *Perica* enz. met verſchiet van goede ankerplaatzen voor Schepen: dog dewyl Mr. *Dampier* in zyn *Reistogt rondom de Werêld* daar een byzondere beſchryving van gegeven heeft, zal ik daar van niet meer zeggen; dan dat het een zeer ſchone en vermakelyke Baai is, die gelyk ze goede ankerplaatzen verſchaft zo leverd denzelven ook overvloed van hout, water, vrugten, Vogels, en verkens, ten dienſte der Schepen uit.

Landsdouw.

De Landsdouw van 't binnenſte gedeelte des lands is doorgaans zeer goed, en de aarde meeſtendeels zwart. Van de Golf van *St. Michaël* tot de riggel bergen na de kant van *Caret*-Baai, is 't vlak land, wel bewaterd met Rivieren, die in de Golf uitlopen. Maar digt by de Golf is 't heel moeraſſig, zo dat het niet wel mogelyk is daar omtrent langs dien Oever te reizen. Beweſten de Rivier *Congo* word het land Bergagtiger en droger, maar 't is met vermakelyke Valleyen vermengd, tot dat men voor de Rivier *Cheapo* komt; en dus verre is 't gantſche land byna als eene boſſchaadje. Dog hier begind het Veldland, zynde droog en grasagtig, met kleine Bergen en eenig geboomte vermengd. Deze bergen zyn vrugtbaar tot boven toe, hoewel ze na beneden nog vrugtbaarder zyn: en zelfs de toppen van den Opper-riggel zyn met weelige boomen begroeid. Egter zyn de bergen, uit welke de Goud-rivieren by *Santa Maria* vloeyen, onvrugtbaarder op de toppen, en dragen niet dan eenig kreupelboſch hier en daar. De grond ſchynd bequaam te zyn om alles voort te brengen, dat met het Climaat overeenkomt. Ik geloof, dat 'er niets op *Jamaica* groeid, of 't zou daar ook tieren, en welig groeyen, gemerkt de vettigheid van de aarde.

Geboomte.

Het geboomte van dit land is op en aan de zyde der bergen landwaard in niet even eens als digt aan Zee: want daar het land hoog en droog is, ſchynd het geboomte niet anders te zyn als een eenige grote boſſchaadje van hoge boomen, of een vermakelyk Woud van verſcheidenerlei groot geboomte, met weinig ruigte om laag; zynde de boomen zo verre van malkanderen geplaatſt, dat een paard een groot eind weegs te viervoet daar tuſſchen door zou konnen rennen, en dezelve met gemak ontwyken. De kruinen dezer boomen zyn doorgaans zeer breed uitgeſpreid, en ik agt, dat het de ſchaduw en het druipen derzelve is, 't welk belet, dat 'er iets onder groeid; want in de opene Veldlanden, of daar men de grond tot een Plantagie bequaam gemaakt heeft, groeyen kleine gewaſſen in overvloed. Maar aan de Zeekuſt, daar het land veeltyds moeraſſig en onder water legt, voornamelyk by de Monden van Rivieren, zyn de boomen niet hoog, maar heeſteragtig, als *Mangroves*, doornſtruiken, bamboezen, enz. Ook groeyen ze niet als Boſſchen of Wouden, die op een gevoeglyke afſtand

hier en daar verſpreid leggen; maar alles is zo digt aan malkanderen begroeid, dat het zeer moeyelyk is een weg door deze moeraſſige grond te vinden.

Weêr. 't WEER is omtrent eveneens, als op andere plaatzen onder de heete lugtſtreek, op deze breedte; egter heeft de nattigheid meeſt de overhand. Het Regen ſaizoen begind in April of May, en duurd in de maanden van Juny, July en Auguſtus; en zyn de regens als dan zeer hevig. Wanneer de Zon omtrent dezen tyd eens tuſſchen de wolken doorſtraald, is het zeer heet; want de lugt is dan zoel, om dat 'er te dier tyd geen zagte windjes zyn om dezelve te verkoelen; zo dat alles brandend heet is. Omtrent September beginnen de regens af te nemen; maar 't is wel November of December, en misſchien een gedeelte ven January, eer ze gantſchelyk over zyn: zulks dat het een heel nat land is, en twee derde, zo niet drie vierde deelen van het jaar, regen heeft. Wanneer dezelve eerſt komt, dan is 't op de manier als onze regenvlagen in 't Voorjaar, of 't is met donderbuyen, eerſt eens op een dag, daar na twee- of driemaal; en eindelyk alle uuren ſchier een buy, die menigmaal met hevige donder en blixem verzeld is: als wanneer de lugt tuſſchen 't geboomte dikwils een benaauwde zwavelagtige reuk heeft. Na dit veranderlyk weêr heeft men vyf of zes weeken lang geſtadige regens eenige dagen en nagten agter een, zonder donder of blixem, maar zeer zwaar en langdurende. Evenwel heeft men tuſſchen beide, zelfs in 't natſte ſaizoen, eenige moye dagen, alleenlyk met donderbuyen, en dat zomtyds een week agter een. Deze donderbuyen veroorzaken gemeenlyk een gevoelige wind, door dien de wolken het Dampgeweſt drukken, en deze wind is zeer verquikkend, en matigt de hitte: maar dewyl de boomen van dit aaneengeſchakeld Woud daar door geſchud worden, zo is de drop niet min moeyelyk als de regen zelf. Wanneer de buy over is, hoort men een groot eind weegs 't gequaak van Kikvorſchen en Padden, 't gebrom van de *Muſſchieten* of Muggen, 't geblaas of geſchuifel der ſlangen en ander ongedierte, heel luid en onaangenaam, en van zommige gelyk 't gequaak der Eenden. De *Muſſchieten* houden zig voornamelyk in de lage moeraſſige landen digt by de Rivieren of Zeën: evenwel is dit land niet zo byſter van dit ongedierte geplaagd als zommige heete landen. Wanneer de regens op 't geboomte vallen, maken ze een hol of klaterend geluid, maar de vloeden, die 'er uit ontſtaan, rukken menigmaal de boomen om verre, gelyk ik in 't verhaal van myne togt over land aangemerkt heb. Deze maken dikwils een Dam in de Rivieren, tot dat 'er een andere Vloed komt die de boomen weder driftig maakt. Zomtyds ſtromen de Vloeden ook wel over een breede vlakte,

en

en maken dezelve als een Meir. De koelſte tyd is hier omtrent onze Kerstyd, en dan begind het mooi weêr te komen.

Van de Boomen, Vrugten enz. op de Land-Engte van AMERICA.

GELYK dit Land zeer boſchagtig is, zo heeft het ook een grote menigte van verſcheidenerlei boomen, zo vrugtdragende, als andere, die by ons in *Europa* onbekend zyn.

DE Kattoenboom is de grootſte van allen; en groeid op de meeſte plaatzen der *Land-Engte* in menigte; dog op de *Samballo's*, of eenige andere van de omleggende Eilanden, gedenkt my niet denzelven gezien te hebben. Hy draagd een dop omtrent zo groot als een Notemuscaat, die vol van korte wol of dons is, welke ryp zynde uit de dop barſt, en door de wind weggewaald word, zynde van weinig dienſt. Het voornaamſte gebruik dat men van deze boomen heeft, is dat 'er Cano's en *Periago's* van gemaakt worden, welke laatſte van de eerſte omtrent zo veel verſchillen, als Sloepen van kleine Roeiſchuitjes. De *Indianen* branden de ſtammen hol uit; maar de Spanjaards behouwen en bediſſelen ze; want het hout is gemaklyk te bewerken, zynde zagter dan Willigen hout. Kattoenboom.

DE *Ceder*-boomen dezes Lands zyn aanmerkelyk om hun hoogte en grootte; men heeft 'er op 't vaſte land die zeer treffelyk zyn: maar op de Eilandjes ſtaat my niet voor die gezien te hebben. Zy groeyen ter wederzyde aan de Zeekant, dog voornamelyk aan de Noordzyde. Het hout is heel rood, net van draad, en zeer welruikende, maar men maakt 'er geen beter gebruik van, dan de Kattoenboomen, dewyl ze alleenlyk tot Cano's en *Periago's* dienen. Van den overvloed kan men hier uit oordeelen, dat indien de *Indianen* één daar van willen om verre hakken, tot een Cano, zy 'er geen twintig roeden verre om gaan zullen, al was hy ook nog zo mooi; want gemeenlyk ſtaan 'er genoeg aan de kant der Rivieren, daar ze hem menen in 't water te brengen. Cederboomen.

OP 't vaſte Land zyn verſcheidene boomen van de zoort der Palm-boomen, onder dewelke men den *Macaw*-boom wel mag rekenen. Deze groeid Macawboom.

groeid met menigte op moeraſſige of vogtige gronden; en my heugd niet die ergens gezien te hebben, dan aan de Zuidzyde der *Land-Engte*, daar meeſtendeels een natte grond is. Hy is niet heel hoog; de ſtam ſchiet tien voet of meer opwaards, en is met uitpuilende ringen, die met lange prikkels bezet, en een zekere afſtand van malkanderen zyn, omvangen. Het middelſte des booms is pit, gelyk dat van de Vlierboom, beſlaande de halve dikte van den ſtam. De ſtam is kaal, zonder takken, tot aan den top toe, alwaar bladen of takken uitſchieten van 12. of 14. voet lang, en anderhalf voet breed, lopende ſchuins toe na 't einde. De rib of ſtruik van dit blad is aan de buitenzyde met ſteekels bezet, en 't blad zelf is aan de rand gekarteld, en daar 't op zyn breedſt is, omtrent zo dik als een hand. Aan den top dezes booms, en in 't midden van deze bladen, groeid een zoort van beziën die in troſſen voortkomen, elk omtrent zo groot als een kleine Peer, dog een grote menigte daar van byéén; zy zyn eyrond van ſatzoen, en geel of roodagtig als ze ryp zyn. Van binnen is 'er een ſteen, en 't buitenſte is draadagtig en wat ſlymerig; de ſmaak is zuuragtig, wat t' zamentrekkende in de mond, maar egter niet onlieflyk. Als men deze Vrugt eet, byt men ze van de ſteen, en na dat men ze wel gekaauwd heeft, ſpuuwd men de draden of vezels uit. De *Indianen* hakken dezen boom dikwils om verre, alleenlyk om de Vrugt; maar die wat laag en zwak zyn, kan men met zyn hand wel neerwaards buigen. Het hout van dezen boom is zeer hard, zwaar, en is van groten dienſt: het ſplyt zeer gemaklyk, en de *Indianen* gebruiken 't veel zo tot het bouwen van hun woningen, als tot andere dingen, tot welken einde zy dezen boom tot dunne planken of latten ſplyten. De Mannen maken van dit hout ook punten tot hunne pylen, en de Vrouwen ſchietſpoelen, die zy tot het weven van haar Katroen gebruiken

Bibby-boom. Op 't vaſte Land groeid ook de *Bibby*-boom, alzo genamd na zekere vogtigheid die 'er uit druipt, en welke onze Engelſche *Bibby* noemen. Deze boom heeft een regt dunne ſtam, niet dikker dan een mans dye, maar wel 60. of 70. voet hoog. De ſtam heeft geen bladen of takken, maar is ſtekelagtig: de takken ſchieten boven aan den top uit, en aan dezelve groeyen de Beziën in menigte, even als een krans rondom het onderſte van den tak. De boom heeft van binnen een dun pit; het hout is zeer hard, en zo zwart als inkt. De *Indianen* hakken den boom niet, maar branden hem om verre, om by de beziën te komen, deze zyn witagtig van koleur, en omtrent zo groot als een Notemuscaat. Zy zyn zeer olieagtig, en de *Indianen* ſtampen ze in een holle bak of trog, daar na koken zy ze, en gieten het water dan door; wanneer dit kout is, dryſt 'er een klare olie op,

Digitized by Google

op, die zy afscheppen: deze olie is ongemeen bitter. De *Indianen* gebruiken dezelve om 'er zig mede te smeren, en onder de verwen, waar mede zy zig beschilderen, te mengen. Wanneer de boom jong is, tappen zy 'er vogt uit, en steken een blad in 't gat dat zy 'er in geboord hebben, waar uit deze *Bibby* dan in menigte druipt. Het is een weyagtig vogt van een aangename rinsche smaak, wordende gedronken een dag of twee na dat het afgetapt is.

Op de Eilanden groeyen *Cocos*-boomen, maar niet op de *Land-Engte*, dat ik weet, en geen *Cacao*-boomen op beide.

Op 't vaste Land wast een boom die een Vrugt draagd als een kars, maar vol van steenen, en noit zagt. Men heeft 'er ook *Plantain*-boomen in overvloed; deze hebben een stam bestaande uit verscheidene bladen of schorssen, die de eene van onder de andere opschieten, en spits na boven toelopen met een langwerpige vrugt aan de top; de schorssen of bladen, die zeer lang en groot zyn, spreiden zig uitwaards van den stam, gelyk als of dezelve met pluimen of vederen bestoken was. Zy groeyen niet in 't wild, 't en zy wanneer men ze in 't regen-saizoen de Rivier af voerd, en ze in de aarde zet, waar door ze henzelven dan voortzayen. De *Indianen* zetten ze op rygen of in dreven, daar geen kreupelbosch is, alwaar ze dan een vermakelyk bosch maken. Zy vellen ze neer om by de vrugt te komen, en dewyl de stammen groen en sappig zyn, houwen zy ze met eenen slag van een byl om verre.

De *Bonano's* groeyen ook zeer overvloedig op de *Land-Engte*: 't zyn een zoort van *Plantains*; de vrugt is kout en dik, zoet en meelagtig; zy laat zig best raauw eeten, waarentegen de *Plantain* best gekookt smaakt. Bonanos.

Op de Eilanden groeid een grote menigte van *Mammi*-boomen, die met een gladde en regte stam 60. voeten en hoger opschieten. De vrugt is zeer gezond en lekker, van fatzoen eenigzins als een Peer, maar veel groter, met een kleine steen of twee in 't midden. Mammi.

De *Mammi-Sappota* verschild iets van de andere, en is een kleiner en vaster vrugt, van een schone koleur als ze ryp is: zy is maar schaars op de Eilanden, en geen van beide groeyen op 't vaste Land. Mammi-Sappota.

Zo vind men ook geen *Sapadillo's* op de *Land-Engte*, alhoewel 'er een grote menigte van op de Eilanden is. De boom is niet zo hoog als de voorgaande, hy groeid zonder takken tot aan den top, alwaar hy zig in leden uitspreid gelyk een Eyke. De vrugt is zeer aangenaam van smaak, van grootte als een Bergamot-peer, en van schil gelyk een graauwe Pippeling. Sapadillo's.

Op de *Land-Engte* groeid ook die lekkere vrugt, welke wy den *Pyn-* Pynappel

appel noemen, van fatzoen niet ongelyk een *Artisjok*, en zo groot als een mans hoofd. Zy groeid als een kroon op de top van een ſteel die omtrent zo dik is als een arm, en anderhalf voet hoog. De vrugt weegt gemeenlyk omtrent zes pond, en is binnen korte ſtekelige bladen, gelyk een *Artisjok*, beſloten. Men ſtroopt deze bladen niet, maar men ſchild ze af om by de vrugt te komen, die zonder pit of ſteen is. Zy is zeer ſappig, en zommige beelden zig in dat 'er de ſmaak in is van allerlei lekkere vrugten onder een vermengd. Zy word t'allen tyde van 't jaar ryp, en word aangequeekt uit nieuwe Planten. De bladen dezer plant zyn heel breed, omtrent één voet lang, en groeyen uit de wortel op.

Prikkel-peer

MEN vind op 't vaſte Land ook de *Prikkel*-peer, zynde een dikgebladerde Plant, omtrent vier voeten hoog, en overal vol van ſtekels. Dat gene 't welk men de Peer noemd, groeid aan 't einde van het blad, en is een goede vrugt, die van de *Indianen* en andere veel gegeten word.

Popes Heads

DAAR zyn ook *Popes Heads* zo als wy ze noemen [of Pauzen-koppen] op 't vaſte Land. 't Is een plant of heeſter vol van ſporen of ſteekels van een ſpan lang, ſcherp, dik, en hard, met een zwarte punt. Zy maken een zeer goede heining, want ze quetzen de voeten van den genen die 'er tuſſchen komt.

Suiker-Ried

MEN heeft op de *Land-Engte* ook Suiker-rieten, maar de *Indianen* maken 'er geen ander gebruik van dan dat zy ze kaauwen, en 't zap daar uit zuigen.

Man-chinel

DAAR is op de Eilanden een boom die *Manchinel* geheten word, en deszelfs vrugt is de *Manchinel*-appel. Dezelve is in reuk en koleur een aangenamen lieflyken Appel gelyk, zynde klein en welriekend, maar van een vergiftigen aard: want indien men van eenig Dier eet dat zig met deze vrugt voed, men word 'er door vergeven, hoewel miſſchien niet dodelyk. Deze boomen groeyen op groene plekken lands, zy zyn laag, hebben een grote ſtam, en ſpreiden zig wakker met digte bladeren uit. Ik heb verſtaan, dat het hout wel tot ingeleid werk gebruikt word, want het is mooy gevlamd: maar daar is gevaar zelfs in 't af te houwen, want het zap is zo fenynig, dat als maar een ſpaander onder 't kappen tegen eenig gedeelt van 't lighaam aan ſpringt, zo vertoont zig aanſtonds een blaar op die plaats. Zeker Franſchman van ons gezelſchap lag op een van de *Samballo's* eens onder een van deze boomen om zig wat te ververſchen, maar 't regenwater dat 'er van afdroop op zyn hoofd en borſt, maakte daar overal zo veel blaren, gelyk als of hy met Spaanſche vliegen beſtrooid was, 't was met grote moeite dat wy hem in 't leven behielden; en toen hy al genezen was, bleven 'er zulke putten van over, gelyk als van kinderpokken.

De

De *Mabo*-boom, die hier groeid, is omtrent zo groot als een Eſſche-boom; daar is nog een andere zoort van *Mabo* die kleiner is, en op vogtige en moeraſſige plaatzen groeid zy aan de kanten der Rivieren, of by de Zee: de ſchors daar van is als gerafeld Kanifas, als men 'er een eind van grypt, ſcheurt het af met vezels tot den top van den boom toe; deze vezels zyn lang, dun, en heel ſterk, zo dat men 'er kabels, en wand voor de kleine Schepen van maken kan. De Indianen gaan 'er dus mede te werk: zy ſcheuren de baſt met grote reepen af, en daar trekken zy dan groter en kleiner vezels af, zo als zy willen; deze zuiveren zy, en kloppen ze, waar na zy ze tot garen of touw draayen, rollende dezelve met de vlakke hand op de knie of dye, op zodanig een wyze gelyk de Schoenmakers haar draad draayen, maar veel gauwer; hier van maken ze netten om te viſſchen, dog alleenlyk voor grote viſch, gelyk *Tarpons* of dergelyke. Mahoboom

De boom, die *Calabaſſen* draagt, is kort en dik; de *Calabas* groeid hier en gins tuſſchen de takken, gelyk onze appelen; zy is van een kloot-rond fatzoen, het buitenſte is een harde dop, die 2., 3., 4. of 5. mingelen kan houden: deze doppen of ſchalen beezigen de Indianen als vaten tot veelerlei gebruik. Daar zyn tweederlei zoort van deze boomen, maar het verſchil is voornamelyk in de vrugt, dewyl de eene zoet, en de andere bitter is; de ſtoffe van beide is ſponsagtig en zappig, dog van de zoete is egter wat amper en t'zamentrekkend. Evenwel eeten de Indianen dezelve dikwils als zy op een togt zyn, hoewel 'er geen heel lieflyke ſmaak by is; zy zuigen alleenlyk het zap, en ſpuwen de reſt uit. De bittere zoort is niet eetbaar, maar zeer heilzaam, zynde goed voor koortzen; en een afziedzel daar van tot een kliſteer gebruikt, is een verwonderlyk hulpmiddel tegen ſnyding en krimping in de darmen. De doppen der *Calabaſſen* zyn bykans zo hard, als die van *Cocos*-nooten, maar niet half zo dik. De *Calabas* van *Dariën* is gevlakt, en zeer in agting by de Spanjaarden. Calabasboom.

Daar zyn ook *Cawoerden*, die langs de grond groeyen, of by menigte langs de boomen opklimmen, als Pompoenen, of Wyngaarden: van deze zyn 'er ook twee zoorten, zoete en bittere. De zoete zyn eetbaar, maar niet lieflyk, en de bittere zyn een medicyn voor 't Colyk, koortzen, hardlyvigheid, enz. in een kliſteer gebruikt; maar de Indianen agten dezelve voornamelyk om de ſchalen of doppen, en de grootſte zoort dienen hen in plaats van emmers, gelyk de *Calabaſſen* hen dienen tot kommen, koppen, en kelken om uit te drinken. Cawoerden

Zy hebben ook een plant, die by hen van een goed gebruik is, en by ons *Silk-gras* of *Zyde-gras* word geheten. Het groeid by menigte in vogtige plaatzen aan de zyden der bergen. De wortels zyn knobbelig en ſchie-

ſchieten bladen uit gelyk een lemmer van een zwaard, zo dik als een hand in 't midden van 't blad, dog na 't eind toe word het wat dunner, en eindigt aldaar met een ſpitze punt; dit blad is een elle of twee lang, en aan de kanten gekarteld of getand gelyk een zaag. De Indianen ſnyden deze bladen af, drogen ze wel in de Zon, en kloppen of beuken ze dan nog meer, dan wy de hennip, tot dat ze worden als fyn vlas; want het blad zelf is niet anders dan een verzameling van vezels, ter wederzyde in een vlies heſloten. Deze vezelingen draayen ze, gelyk die van den *Mahoo*-boom, en maken 'er koorden van voor hangmatten, en allerlei touwwerk, maar inzonderheid fyne netten voor kleine viſch. In *Jamaica* gebruiken de Schoenmakers die tot hun garen, zynde ſterker dan eenig ander: de Spaanſche vrouwen maken 'er kouſſen van, welke men Zydegras-kouſſen noemd, en zeer duur verkoopt: daar word ook een zoort van kant van gemaakt, die veel van de halfſlagtige vrouwen in *Weſt-Indiën* gedragen word.

Ligt hout. HIER groeid ook een boom omtrent zo groot als een Olmboom, waar van het hout zeer ligt is, en daarom van ons *Ligt hout* genoemd word. De boom heeft een regte en dikke ſtam, en 't blad is als dat van een Okkernoot. Een man kan een grote party van dit hout, als 't afgekapt is, op zyn rug dragen. Het gelykt van ſtoffe wel na kork, dog de koleur is wit, en de draad grover dan die van vuuren hout, en byna als de Kattoenboom. Ik weet niet of het zo ſponsagtig is als kork, egter agt ik dat het zeer goed zoude zyn om ſtopzels op proppen voor de Trompen van grof Geſchut te maken. Het is zo ligt dat men van drie of vier balken, die omtrent zo dik zyn als een mans dye, en vier voet lang, een Vlot kan maken, waar op twee of drie mannen zig in Zee zoude mogen begeven. De *Indianen* maken 'er grote Vlotten van op deze wyze: Zy nemen balken van dit hout die niet heel dik zyn, deze binden zy neffens malkanderen met *Maho*-touwen, en maken 'er zo een Vlot van, waar op zy dan andere zulke balken overdwars leggen, en die met lange pennen van *Macaw*-hout aan de onderſte vaſt maken; want dit hout is zo zagt, dat 'er de pennen gemaklyk konnen ingeſlagen worden, en evenwel blyven ze 'er ſtyf in beklemd. Deze Vlotten indien ze met planken belegd waren, zouden wel na onze Verwers Vlotten te *Londen* aan de *Teenis* gelyken. De *Indianen* gebruiken ze voornamelyk, om over een grote Rivier te varen, daar zy gene Cano's hebben; of ook wel om te viſſchen.

Wit hout. EEN andere boom is 'er dien wy *Wit hout* noemen: De ſtam daar van is 18. of 20. voeten hoog, gelyk een grote Wilge, en omtrent zo dik als een mans dye. Het blad is heel klein als de Senebladen, het hout zeer hard,

Digitized by Google

hard, digt en zwaar, en uitnemend wit, overtreffende alle het Europeesch hout dat ik ooit gezien heb, en is zeer fyn van draad; zulks dat ik geloof dat het voor schrynwerk zeer goed zoude zyn. Nergens heb ik dezen boom gezien dan op de *Land-Engte.*

Men heeft hier ook *Tamarinde* van de bruine zoort, die goed is, indien ze maar wel behandeld wierd. De boom spreid zig breed uit, en is zeer groot van zyne zoort; hy groeid doorgaans op een zandgrond, digt by een Rivier. Tamarinde.

Ook groeid hier de boom die de *Locust*-vrugt draagd; de wilde is 'er in grote menigte, en gelykt wel wat naar de *Tamarinde.* Locustboom.

Insgelyks heeft men 'er Bastaard-Caneel; deze boom groeid alleenlyk op 't vaste Land, en draagd een haauwe of dop korter dan die van boonen, maar dikker. Bastaard-Caneel.

Bamboezen groeyen hier in grote menigte als doornen by geheele bosschen: de rieten schieten 20. of 30. uit eenen wortel op, en zyn met stekels bezet: zy maken de plaatzen daar zy groeyen, welke gemeenlyk moerassig, of aan de zyden der Rivieren zyn, ondoorganklyk; men vind ze meest op 't vaste Land, en op de Eilanden zyn 'er maar weinig. Bamboezen.

De holle Bamboezen zyn alleenlyk op 't vaste Land; zy groeyen twintig of dertig voet hoog, en zo dik als een mans dye; zy hebben quasten anderhalf voet van malkanderen, en van de eene quast tot de andere is een holte die omtrent twee vaan kan houden, zo dat ze tot verscheidenerlei gebruik dienstig zyn. De bladeren van dit Gewas zyn gelyk Vlier-bladen, die boven op den top van elk ried groeyen, als een digt bosch.

De *Mangrove*-boomen groeyen op uit het water, zo wel op de Eilanden, als op 't vaste Land, schietende uit verscheidene wortelen op, die in malkanderen geklitst zyn: deze wortelen of stompen vertonen zig eenige voeten boven water, alhoewel ze vry diep onder 't water voortkomen; en eindelyk veréénigen ze zig tot een stam van een kloeke en lange boom, die een voet of twee in zyn middellyn dik is. Ter plaatze daar deze boomen groeyen, kan men niet wel doorkomen, zo digt zyn de wortelen in malkanderen geklitst. De schors der *Mangroves* die in zout water groeyen, is rood van koleur, en word tot leertouwen gebruikt. Ik heb eenige reden om te geloven, dat de boom van welke de *Peruviaansche* bast gehaald word, een zoort van *Mangrove* is; want toen ik laatst te *Arica* in *Peru* was, zag ik een *Caravane* van omtrent 20. Muilezels met deze schorsse aankomen, dewelke in een pakhuis ontladen wierden. Een van onze maats, die Spaansch kende, vroeg een Spanjaard, die deze trop geleide, van waar hy deze schorsse haalde? hy antwoordde, van een Meir Mangroves.

van verſch water, agter een Berg, een groot eind Landwaard in, wyzende met eene na een zeer hoge riggel Bergen, die wy verre van ons, en een groot eind van de Zee zagen. Verder gevraagd zynde na den boom, daar die ſchorſſe aan groeide, beſchreef hy ons dezelve zodanig, dat onze Tolk zeide, Zeker, 't moet dan een *Mangrove* wezen: waar op de Spanjaard antwoordde, ja een verſch-water *Mangrove*: egter zeide hy dat het een zeer kleine boom was, 't welk de *Mangrove* nogtans niet is, 't en ware der een kleine zoort van was. Wy bragten verſcheidene boſſen van deze ſchorſſen met ons, en ik bevond, door dezelve dikwils in *Virginiën* en elders te gebruiken, dat het de regte zoort was; ook heb ik 'er nu nog van by my.

Peper. Zy hebben tweederlei zoorten van Peper, de eene genaamd *Bell*-Peper, en de andere Vogel-Peper, beide in grote menigte, wordende veel van de *Indianen* gebruikt. Zy groeyen beide aan een heeſter omtrent vyf-vierendeel van een elle hoog. De Vogel-Peper heeft het kleinſte blad, en word by de *Indianen*, die 'er veel van eeten, beter geagt dan de andere.

Rood hout. Daar is op 't vaſte Land ook een zoort van rood hout, 't welk van goed gebruik voor Verwers zoude konnen zyn: Het groeid meeſt na de kand van de Noord-Zee, aan een Rivier die na de *Samballo's* ſtrekt, omtrent twee Engelſche mylen van den Oever der Zee, alwaar ik een grote menigte van die boomen zag. Zy zyn dertig of veertig voeten hoog, omtrent zo dik als een mans dye, en de ſchors van buiten is vol van hollighеden of kerven. Als het hout afgehouwen is, vertoond de koleur zig geel: Met dit hout, en een zekere aarde die ze daar te land hebben, verwen de *Indianen* 't Kattoen tot hunne hangmatten en rokken. Ik nam 'er eens een proef van, en na dat ik het twee malen in ſchoon water gekookt had, was dit water zo rood als bloed. Ik doopte 'er een ſtuk Kattoen in, 't welk der een ſchoon rood door kreeg; en wanneer ik het waſchte, wierd het maar weinig bleker, 't welk ik alleenlyk toeſchreef aan 't gebrek van iets om de koleur vaſt te maken: want men kon door geen waſſchen de verw daar uit krygen: het was een zeer ſchoon en hoog rood.

De *Indianen* hebben verſcheidene Wortelen die zy planten, voornamelyk *Potatos*, welke zy braden en eeten.

't Zelfde doen zy ook omtrent *Yams* of *Jams*, van welke zy tweederlei zoorten hebben witte en paarſche.

Kaſſava. Zy hebben eenen Wortel geheten *Caſſava*, gelykende wel wat na een Pingſter-nagel; daar zyn twee zoorten van deze, een zoete en een vergiftige. De zoete braden en eeten zy gelyk de *Potatos* en *Jams*: van de vergiftige maken ze brood, na dat zy 'er het ſap, 't welk ſchadelyk is, eerſt uit-

Digitized by Google

uitgeparſt hebben; waar na zy 't overige ſyn raspen, en op een platte ſteen die op 't vuur legt langzaam ſtroyen, waar door het tot een koek of brood bakt, van 't welke de onderſte zyde hard gebakken en bruin is, de reſt is ruuw en wit, gelyk onze haver-weggen; zy zyn gewoon dezelve op huizen of heggen te hangen, alwaar ze drogen, en ruig worden. In *Jamaïca* worden ze veel gebruikt in plaats van brood, en zo ook in andere Weſt-Indiſche Eilanden.

De Indianen aldaar hebben ook Tabak, dewelke groeid gelyk die in *Virginiën*, dog is niet zo ſterk, miſſchien door gebrek van verplanten, en bearbeiden, waar op de Indianen zig niet verſtaan: want zy winnen dezelve alleenlyk van zaad in hunne Plantagien. Als ze gedroogd is, ſtropen zy ze van de ſtelen; en twee of drie bladen op malkanderen leggende, rollen zy die overlangs t'zamen tot een rol met een kleine holte in 't midden; hier rollen zy weder andere bladen overheen op dezelve wyze, de een na de ander, tot dat de rol zo dik is als 't gewrigt van een mans hand, en twee of drie voeten lang.

Hoe de Indianen die roken

Hunne manier van roken, als zy in een gezelſchap byeen zyn, is aldus: een jongen ſteekt een eind van de rol aan brand tot een kool, en maakt het gedeelte dat 'er naaſt aan is nat, op dat het niet te ras verteeren zou: dit aangeſtoken eind ſteekt hy in zyn mond, en blaaſt de rook door de lengte van de rol in 't aangezigt van ieder een van 't gezelſchap, al waren 'er ook twee of drie hondert by een: Zy in hun gewoonlyk poſtuur op bankjes zittende, maken met hun handen, die zy onder hunne monden en neuzen houden, een zoort van een tregter, en ontvangen alzo de rook, die hen toegeblazen word, dewelke zy zeer ſterk en gretig opſnuiven, zo lang als zy eenigzins hunnen adem konnen inhouden; en zy ſchynen een ongemeen behagen te hebben in de verquikking, die 't hen geeft.

Van de

DIEREN.

En eerſt van Viervoetige Beeſten, en Kruipend Gedierte.

De verſcheidenheid van Beeſten in dit land is niet heel groot; maar de grond is zo vrugtbaar, dat indien eenig gedeelte van hetzelve

Digitized by Google

klaar gemaakt was van 't geboomte, het buiten twyffel een goede Weyde zou geven om Oſſen, Koeyen, Verkens, of andere beeſten, die men uit *Europa* in die Geweſten brengt, op te houden.

Pecary. Dit land levert van zig zelven een zoort van Verkens uit, die *Pecary* geheten worden, gelykende wel wat na de Virginiſche Verkens: zyn zyn zwart, hebben kleine korte poten, dog zyn vry rad. Een ding is zonderling aan dit beeſt, en dat is, dat het den navel niet op de buik, maar op de rug heeft; en dat nog vreemder is, indien men de *Pecary* dood, en binnen drie of vier uuren op zyn langſt den navel niet uitſnyd, zo word al het vleeſch zo daar door ontſteken, dat het niet alleen onbequaam is om gegeten te worden; maar ook onverdragelyk ſtinkt; en anders blyft het eenige dagen goed, en is een gezonde, en voedzame ſpys, van een goede ſmaak. De *Indianen* drogen dit vleeſch, wanneer zy 't bewaren willen; waar van ik de manier in 't vervolg beſchryven zal. Deze Dieren lopen doorgaans met gehele kudden byéén; en de *Indianen* gaan 'er op te jagt met hunne honden, en treffen ze met hunne lanſſen, of ſchieten ze met pylen, na dat het hen gelegen komt.

Warri. De *Warri* is een ander zoort van een wild Verken, dat daar te lande valt, en ook een goed eeten is. Het heeft kleine ooren, maar grote ſlagtanden, en 't hair of de borſtels zyn lang, en zo digt over 't gantſche lyf, als een grof bond. De *Warri* is een fel dier, en vegt met de *Pecary* of eenig ander beeſt dat hem voorkomt. De *Indianen* jagen deze even als de andere, en handelen met het vleeſch op dezelfde wyze, uitgenomen wat de navel betreft, het welk iets byzonders is alleenlyk in de *Pecary*.

Harten. Zy hebben redelyk veel Harten, gelykende wel na onze roſſe Harten, maar die jagen of doden zy noit, nog willen zy van 't vleeſch eeten, hoewel het zeer goed is; maar wy waren 'er niet vies van. Of het uit eenig bygeloof is, of om eenige andere reden dat zy zig daar van onthouden, is my onbekend; maar wanneer zy zagen dat zommige van ons volk dezelve doodden en aten, wilden zy 'er niet alleen niet van eeten, maar ſchenen 'er misnoegd om te zyn. Evenwel bewaren zy de hoornen van deze Harten, en zetten ze op in hunne huizen; dog 't zyn alleenlyk zulke die door deze Dieren afgeworpen worden; want ik heb noit een vel of kop van deze Beeſten onder hen gezien, waar door men zoude mogen denken dat ze van de *Indianen* gedood waren: en zy zyn te ſnel voor de *Warri*, indien zy 'er al niet tegen op zouden konnen.

Honden. De Honden die ze hier hebben, zyn klein, niet wel gemaakt, met ruig en vlokkig hair, gelyk onze baſtaard zoort. Zy dienen alleenlyk om te blaffen en 't Wild op te doen, en door hun geblaf de Jagers te waarſchou-

wen.

Digitized by Google

wen om met hun pylen te ſchieten. Zy zullen op deze wyze van den ogtend tot den avond lopen, en niet doen als keffen, zo dat van twee of driehonderd Beeſten die zy in één dag opdoen, zelden meer als twee of drie gedood worden, en dat niet door daar op aan te vallen, maar door dezelve te bezetten, tot dat de Jagers daar bykomen. Grote ſterke Doggen zouden hier beter werk maken, en 't zoude den *Indianen* miſſchien wel aanſtaan, dat men 'er een teeld van overbragt; maar zy moeſten ze dan by hunne huizen houden, of ze zouden perykel lopen van wild te worden in dit Land.

Konynen

HIER zyn ook Konynen; zy zyn zo lang als onze Hazen; maar ik weet niet dat hier Hazen zyn. Deze Konynen hebben gene ſtaarten, en maar kleine korte ooren, en lange klaauwen aan hunne poten. Zy onthouden zig tuſſchen de wortelen der boomen en maken geen kuilen. De *Indianen* jagen ze ook, maar zy zyn 'er niet in grote menigte, zy ſmaken heel wel, en zyn nog malſſer als de onze.

Meerkatten.

DAAR zyn ook grote menigte van Meerkatten, zommige wit, maar meeſt zwart; eenige hebben baarden, en andere zyn baardeloos: zy zyn middelſlag van grootte, maar ongemeen vet in het droog Saizoen, als de Vrugten ryp zyn: hun vleeſch is goed, en wy aten 't zeer veel. De *Indianen* waren in 't eerſt ſchuuw om 'er van te eeten; maar zy lieten 'er zig haaſt toe bewegen, ziende dat wy 'er zo ſmakelyk van aten. In het regenſaizoen hebben ze dikwils wormen in hun ingewand: 't is gebeurd dat ik een handvol kreeg uit een Meerkat die wy opſneden, en zommige van dezelve waren 7. of 8. voet lang. Deze Meerkatten zyn zeer potsagtig, en regten veele kuuren aan als men door de boſſchen gaat, ſpringende van den eenen tak op den anderen, met de jonge op hunne rug; zy grynsden ons lelyk toe, en piſten ons, als zy 'er gelegenheid toe hadden, op 't hoofd. Wanneer ze van den eenen hogen boom op den anderen willen, en dat de takken wat te ver van een zyn om ze te beſpringen, zullen ze somtyds aan malkanders ſtaarten hangen als een ketting, en zwayen of ſlingeren alzo heen en weder, zo lang tot dat de laagſte een tak grypt, en dan de andere optrekt.

Rotten muizen.

OSSEN, Paarden, Ezels, Schapen, Geyten, of andere diergelyke Beeſten die wy voor ſpyze of tot den arbeid gebruiken, vind men hier niet. Maar de *Indianen* worden byſter geplaagd van Rotten en Muizen, die meeſtendeels graauw zyn; en een party Katten zoude hier alzo aangenaam een geſchenk wezen als Honden om te jagen. Toen ik de *Land-Engte* verliet, waren 'er twee *Indianen* die aan de *Samballo's* op ons Schip quamen, en met ons na de *Koorn-Eilanden* en *Carthagena* gingen kruiſſen:

en toen ze weder van ons zouden ſcheiden, en wy hen door eenig geſchenk wilden verpligten, bad een van hen om een Kat die wy aan boord hadden; welke wy hem niet zo dra gegeven hadden, of hy en zyn makker gingen aanſtonds, zonder na eenige andere gift te wagten, in hunne Cano, en roeiden met blydſchap weg: want zy hadden 't gebruik van Katten geleerd, terwyl ze by ons aan boord waren.

DAAR zyn Slangen, maar wat voor zoort weet ik niet wel, ook heb ik 'er van geen Ratel-Slang gehoord. Spinnekoppen zyn 'er veel, en die zeer groot, maar niet ſenynig. Luizen hebben de *Indianen* op 't hoofd, die ze met de vingers weten te grypen, en op eeten zo dra zy ze vangen.

Ongedierte.

BY de *Samballo's* is een zeker ongedierte in grote menigte na een ſlak gelykende, 't welk wy een *Soldier* (of Soldaat) noemen: maar op 't vaſte Land ſtaat my niet voor dat ik die gezien hebbe: een derde part van 't lyf na 't hoofd, het welk buiten de ſchelp ſteekt, gelykt wel na een gekookte Garnaal, hebbende kleine klaauwtjes, en twee ſcharen gelyk een Krab: dat gedeelte, 't welk in de ſchelp of hoorn is, is eetbaar, en ſmaakt zeer wel, zynde zo mals als merg. Het voorſte deel is beenagtig, en nergens toe nut: wy zyn gewoon een party daar van by 't agterſte eind aan een ſpeetje te rygen, en die alzo te braden. Dit Gedierte krygt zyn voedzel op de grond, eetende 't gene van de boomen valt. Onder de kin hebben ze een zakje, waar in zy eenige ſpys tot voorraad bewaren, behalven dat hebben ze een zakje met zand in 't lyf, 't welk men altyd moet uitnemen, als men ze eeten wil. Verſcheidene andere Schelpviſſchen hebben doorgaans iets gelyk een darmtje dat door hun lyf loopt, en vol zand is, 't welk men diend uit te nemen, als men ze wil eeten, of anders zoude het zeer tuſſchen de tanden kraken. Indien deze *Soldiers* van de *Manchineel*-appelen eeten die van de boomen vallen, dan word hun vleeſch zo vergiftigd door dat ſenynig ſap, dat de gene die ze eeten als vergeven daar van worden: 't Is gebeurd dat zommige van onze maats zulke *Soldiers* gegeeten hebbende zeer ziek daar van wierden, dog zy quamen 'er evenwel weder van op, zonder eenig letzel. De Olie van deze diertjes is een onfeilbaar hulpmiddel tegen verſtuiktheid of gekneusdheid; ik zelf, en veele andere neffens my, hebben 't zo bevonden. De *Indianen*, en ook de Kapers in *Weſt-Indiën*, gebruiken de Olie, en vinden 'er grote baat by: ons volk zogt dit Gedierte al ruim zo veel op om 'er olie van te krygen, als om het te eeten: Deze olie is geel van koleur gelyk waſch, van dikte als Palmolie.

OP de *Samballo's* zyn, zo ik meen, ook *Land-Krabben*, dog weinig; maar

maar de *Caribiſche* Eilanden, alwaar ik gekruisd heb, en voornamelyk op *Anguilla*, zyn ze in menigte, en zommige zo groot als de grootſte Zeekrabben die men te *Londen* ziet. Zy zyn ook op andere Weſt Indiſche Eilanden, dog op *Anguilla* krield het 'er van; en een ander Eilandje daar digt by heeft 'er zulk een overvloed van, dat men 't het *Krab*-Eiland noemd. 't Is een heel goed eeten, en de voornaamſte ſpys der Inwoonderen, die deze Krabben wakker opvangen. Als 'er een regen-buy geweeſt is komen ze voor den dag, en dan kan men ze beſt krygen. Zy onthouden zig in kuilen of holen als de Konynen, en graven dezelve met hunne ſchaaren. Als ze voortgaan, ſlaan ze noit ter zyde, of keren zig om, maar zy kruipen over alles henen dat hen voorkomt, beſchermende zig met hun grote klauwen of ſcharen, terwyl ze met de kleine voortkruipen; en alles wat zy aanvatten, ~~knypen ze zeer vinnig~~. De Inwoonders van eenige dezer Eilanden, wanneer zy ze vangen, zetten ze een dag drie of vier op een ſtuk Lands, daar *Potatos* groeid, om ze vet te maken, dewyl gezegd word, dat ze dan veel ſmakelyker zyn. Krabben.

ALLIGATORS en *Guano's*, die ook een zeer goede ſpyze zyn, inzonderheid de ſtaart van een *Alligator*, heb ik in verſcheidene Geweſten van *Weſt-Indiën* gegeten; maar my ſtaat niet voor die op de *Land-Engte* gezien te hebben. De *Guano* is in 't geheel een zeer goede ſpyze, en word beter gehouden als een Kuiken, zo wel 't vleeſch als 't nat daar dezelve in gekookt is. Hyn Eyeren zyn ook zeer goed, maar die van den *Alligator* ruiken al te ſterk na muscus. Alligators. Guano's.

MEN heeft op de *Land-Engte* zeer veel Hagediſſen, zo groene als roodgeſpikkelde; maar die op 't moeraſſig land en in 't kreupelboſch zig onthouden, zien 'er bruiner of donkerder uit. Zy vallen niet groot, zynde doorgaans korter dan een ſpan. Ik heb 'er de *Indianen* noit van zien eeten. 't Zyn beeſtjes die niet ligt iemand leed doen, en de *Indianen* laten ze over en weder in hun huizen kruipen. Hagediſſen.

DAAR zyn ook Kikvorſchen, Padden, en ander klein ongedierte, maar ik heb 'er geen byzondere aanmerking op genomen.

't GEVOGELTE,

En kleine vliegende Diertjes.

DAAR zyn verſcheidenerlei zoorten van Vogels, waar van zommige by ons onbekend, en wegens hunne ſchoonheid en ſmaak aanmerkelyk zyn.

DAAR

Chicaly-Chicaly. DAAR is een moye Land-vogel, die men vry veel in de boſſchen op de *Land-Engte* ziet, en van de *Indianen Chicaly-Chicaly* genoemd word; deszelfs geluid gelykt wel iets na dat van een Koekoek, maar 't is ſcheller en vinniger. 't Is een grote en lange Vogel, met een lange ſtaart die hy overeind draagd als een Haan; zyne vederen zyn van verſcheidene moye koleuren, als rood, blaauw, enz. De *Indianen* maken zomtyds een zoort van voorſchoten van de vederen die op deszelfs rug groeyen, maar zy dragen ze zelden. Deze Vogel houd zig meeſt op de boomen, vliegende van den eenen op den anderen, en zelden ziet men hem op de grond. Hy leeft van vrugten; zyn vleeſch is heel bruin, grof van draad, dog laat zig egter redelyk wel eeten.

Quam. DE *Quam* is een grote lange Land-vogel, die desgelyks vrugten eet, en op de boomen vliegd: zyne vleugels zyn van een vale koleur, maar zyn ſtaart is heel donker, kort, ſtompagtig, en overeind ſtaande. 't Vleeſch van dezen Vogel is veel beter als dat van den anderen.

MEN heeft 'er ook een roſſe Vogel, van fatzoen bykans als een Patrys, dog langer van nek en poten, maar korter van ſtaart. Hy loopt meeſt op de grond, en vliegd zelden; zyn vleeſch is een zeer goede ſpys.

Corroſou DE *Corroſou* is een grote zwarte Vogel, zwaar en kloek als een Kalkoen, maar de Hen is zo zwart niet als de Haan. De Haan heeft een moye kuif van geele vederen op zyn kop, die hy heen en weder beweegd zo als hy wil: hy heeft ook lellen als een Kalkoen; maar de Hen heeft nog kuif nog lellen. Zy onthouden zig op 't geboomte, en eeten vrugten; zy zingen grof en fyn, dog heel lieflyk en aangenaam, voornamelyk voor de *Indianen* die hen tragten na te bootzen, zo dat zy malkanderen ook antwoorden; en door dit middel worden ze van de *Indianen* nageſpeurd: ook roepen de oude de jonge door dit geluid. 't Vleeſch is wat taai, maar anders heel goed van ſmaak. De *Indianen* werpen de beenderen van deze Vogels of in de Rivier, of begraven ze in de aarde, om ze de honden te onthouden, dewyl ze dezelve ongezond voor de honden agten, en zeggen dat ze 'er dul daar van worden. Ook laten de Engelſchen in *Weſt-Indien* de honden daar niet aan knagen. De *Indianen* ſchieten deze vogels met hun pylen.

Papegayen. PAPEGAYEN zyn 'er in overvloed, zommige blaauw, andere groen, en van fatzoen en grootte doorgaans gelyk de Papegayen, welke wy van *Jamaïca* krygen. Daar is hier grote verſcheidenheid van dezelve, en zy zyn een zeer goede ſpys.

DAAR zyn ook veele *Parrekieten* meeſtendeels groen, en zo als op andere plaatzen; zy houden zig niet by de Papepayen, maar vliegen met grote vlugten alleen.

MA-

Digitized by Google

MACAW-vogels zyn 'er ook by menigte; zy gelyken van fatzoen wel na de Papegaayen, maar zyn wel eens zo groot: zy hebben een bek als een valk, en een dikke ſtaart, met twee of drie lange vederen daar in, die rood of blaauw zyn. De vederen over 't lyf zyn van verſcheidenerlei koleur, als blaauw, groen, rood De wieken van zommige zyn rood, van andere blaauw, en de bekken geel. 's Morgens maken ze een heel ſchreeuwagtig en ſchor geluid, gelyk als iemand die door de keel ſpreekt. De Indianen maken deze Vogels tam, gelyk wy de Papegaayen en Exters: maar als zy ze een tyd lang hebben opgeſloten, en eenige woorden in hunne ſpraak leeren klappen, laten zy ze by dag uitvliegen in 't boſch onder de wilde, van waar zy tegens den avond weder in de Indiaanſche huizen of Plantagien komen, en door hun geflodder en gekakel kennis van hun aankomſt geven. Zy bootzen de ſtem der Indianen zeer net na, als ook hun manier van zingen; en 't geroep van den *Chicaly-Chicaly* ſchreeuwen ze eveneens na als de Indianen, die 'er zeer op afgeregt zyn. 't Is de ſchoonſte en vermakelykſte vogel, dien ik oit gezien heb, en 't vleeſch ſmaakt niet qualyk, maar is zwartagtig en taai. Macaw-vogels.

DAAR is ook een zoort van Spegten, met lange dunne bekken, gelyk die Vogels hebben: deze hebben zeer ſterke klaauwen, waar mede zy tegen de ſtammen van de boomen opklimmen, en 'er zig zeer ſtyf aan vaſt houden. Zy zyn wit en zwart gelyk onze Exters, maar mooyer gevlakt, en ook kleiner van lyf. Het vleeſch heeft een aardagtige en ſlegte ſmaak; ik proefde 'er van, toen ik met myne makkers reisde, want de honger deed ons alles aangrypen; maar de Indianen eeten ze niet. Spegten.

Zy hebben veele tamme Hoenders by hunne huizen, van tweederlei zoort, groot en kleine: de grootſte gelyken de onze vry wel, en zyn van verſcheidenerlei koleuren, en met kuiven. De Hanen willen wel vegten, gelyk de onze, maar de Indianen ſcheppen geen vermaak in 't hanengevegt, gelyk die van *Java*. De kleine zoort hebben ruige poten, en digte ſtaarten, die zy overeind houden, en de einden van hunne vleugels zyn gemeenlyk zwart. Zy kraayen alle op hunne gezette tyden voor dag, even als de onze; en zy houden zig geſtadig omtrent de huizen, en lopen niet verre in de boſſchen; haar vleeſch en eyeren ſmaken zo wel als de onze in Engeland, en zy zyn doorgaans vetter, maar de Indianen geven ze veel *Maiz*, 't welk zeer wel meſt. Hoenders

DEZE zyn alle de zoorten van Land vogels daar ik opgelet heb; want daar is nog veel klein gevogelte, daar ik zo geen agt op ſloeg; en deze zyn in 't gemeen vry mooi, en zingen braaf. Omtrent de *Samballo's* en andere Eilanden, en langs de Zeekuſt inzonderheid aan de Noordzyde, is een Zeevogels.

een grote menigte van Zee-vogels: op de Kuſt der Zuid-Zee zyn 'er ook nog al; maar of de Baai vau *Panama* niet zo veel viſch heeft om ze te lokken, want daar is op verre na zo veel viſch niet, als 'er is op de Kuſt omtrent de *Samballo's*, 't is altoos zeker dat 'er weinig Zee-vogels op de Zuid-Zee-Kuſt van de *Land-Engte* zyn, in vergelyking van de Noord-Kuſt, en inzonderheid de Pellikanen, die zeer veel omtrent de *Samballo's* en de gantſche Weſt-Indiſche Kuſt zyn; maar my ſtaat niet voor dezelve ergens in de Zuid-Zee gezien te hebben.

Pellikaan

DE Pellikaan is een grote Vogel, met een grote bek, korte pooten als een Gans, en een lange hals, die hy overeind houd gelyk een Zwaan. Zyne vederen zyn donker graauw, en hy is platvoetig: onder de keel hangt een zakje, 't welk vol zynde zo groot is als een paar vuiſten. De matrozen doden deze Vogels om die zakjes, van welke zy Tabaks-beurzen maken; want zy konnen een pond tabak houden, en door een kogel daar in te hangen, weten zy 'er haaſt het fatzoen aan te geven. De Pellikaan vliegt zwaar en laag; men vind niet dan viſch in zyne maag; want dat is zyne ſpyze, zulks dat het waarſchynelyk is, dat hy het gemelde zakje gebruikt om voorraad van ſpys te bewaren. Ik heb noit van de oude Pellikanen zien eeten, maar de jonge worden gezegd goed om te eeten te zyn; dog ik heb 'er noit van geproefd.

Water-Ravens.

MEN vind ook Water-ravens by de *Samballo's*, die van grootte en fatzoen wel na een Endvogel gelyken, dog zyn eerder wat kleiner. Zy zyn zwart, maar hebben een witte vlak op de borſt. Al is 't dat 'ze platvoetig zyn, als andere Watervogels, egter zitten ze wel op 't geboomte aan de waterkant. Ik heb noit gehoord dat men ze eet; want men houd hun vleeſch al te grof en geyl.

Meuwen en Meerkatten.

ZEE-MEEUWEN en Meerkatten zyn 'er by menigte op die Kuſt, zeer gelyk de onze, dog wel zo klein: het vleeſch van deze beide laat zig matelyk wel eeten, maar heeft een viſchagtige ſmaak, gelyk de Zee-vogels in 't gemeen. Dog om deze ſmaak wat te verbeteren, waren wy gewoon, als wy eenige van deze Vogels doodden, een kuil in 't heete zand te maken, en ze daar in te begraven, en agt of tien uuren ongeplukt zo met ingewand en al te laten leggen; want wy bevonden dat het vleeſch dan malſſer, en de ſmaak niet zo geyl of viſchagtig was.

Vleermuizen

DAAR zyn Vleer-muizen op de *Land-Engte*, zo kloek van lyf als grote duiven, en de vlerken van lengte en breedte daar mede overeenkomſtig, met klaauwen aan de leden der vlerken, om overal te konnen vaſthouden. Zy zwerven veel in oude huizen, en verlatene Plantagien.

VAN vliegend ongedierte behalven de Muſſchieten of Muggen, hier voren

ren gemeld, heeft men overal op de *Land-Engte* wespen, horzels en verſcheidenerlei vliegen, inzonderheid de ſchynende vlieg, die in de nagt ſchynt gelyk de Glim-worm: zo dat als 'er ergens een party daar van in eenig kreupel-boſch is, het by nagt ſchynd als zo veel vonken vuurs. Vliegend ongedierte.

Zy hebben ook Byen, en gevolglyk waſch en honing. De Byen zyn van tweederlei zoort, de eene zyn dik, en roodagtig van koleur; de andere zwartagtig, lang en dun. Zy neſtelen op de toppen, en in de holte der boomen, waar op de *Indianen* klimmen, en hun arme in die neſten ſteeken, om 'er de honingraten uit te krygen: en als zy hunne armen uithalen, zyn ze met Byen bedekt; dog ik heb noit bemerkt, dat zy 'er van geſtoken wierden: ook heb ik 'er wel veele te gelyk op myn naakte lyf gehad, zonder geſtoken te worden, waar door ik vermoed heb, dat ze geene angels hadden; evenwel is dat eene zaak die ik noit onderzogt heb. De Indianen branden zomtyds de boomen om verre om by de honingraten te komen, inzonderheid als ze hoog, en moeyelyk te beklimmen zyn. De honing mengen zy met water, en drinken 't dan: maar zy maken geen gebruik van het waſch, dat ik oit gezien heb; want in plaats van kaarſen branden zy een zoort van ligt hout, dat zy tot dien einde in hunne huizen houden. Byen.

Zy hebben gevleugelde Mieren, zo groot en zo lang als de kruipende; dezelve maken aardhopen gelyk de onze: zy ſteken en vallen zeer moeyelyk, inzonderheid wanneer ze in de huizen komen, gelyk ze dikwils doen. Zy zwermen heen en weder op de *Samballo's* en andere nabuurige Eilanden, zo wel als op de *Land-Engte*; en men kan nergens op de grond leggen ruſten, daar dit gedierte zig onthoud: ook zullen de *Indianen* hunne hangmatten aan gene boomen binden digt by mierenhopen, want de mieren zouden wel haaſt by de boomen opklimmen, en in de hangmattenkruipen. Minere.

Van de

VISCH

DE Kuſt van de Noord-Zee, gelyk ik reeds gezegd heb, heeft overvloed van Viſch, en groot verſchiet daar van: de gene die ik gelegenheid gehad heb te zien, zyn de volgende.

De *Tarpom* is een grote en vaſte viſch, die in 't eeten ſchilferd gelyk

Tarpom. de Zalm of Kabeljauw: zy wegen zommige 50. of 60. pond en meer: één van dezelve verſtrekte ons met ons tienen eens tot een brave maaltyd, zo als wy omtrent de Kuſt van *Carthagena* kruiſten; en wy kregen daarenboven een goede party traan uit het vet.

Men vind ook *Sjarks* in deze Zeën, maar zy zyn omtrent de *Samballo's* niet zo gemeen, als op andere Weſt-Indiſche Kuſten.

Daar is een viſch gelyk de *Sjark*, maar veel kleiner en zoeter van ſmaak; en deszelfs bek is ook langer en ſmaller dan die van de *Sjarks*; en hy heeft niet meer dan eene ryg tanden: onze Matrozen gaven hem
Dog-vis. den naam van *Dog-viſch*.

Cavally. De *Cavally* werd by de *Samballo's* gevonden: 't Is een kleine viſch, zuiver, lang, en dun, van ſatzoen bykans als een *Makreel*, zynde een moye viſch, met grote heldere oogen; en zeer goed van ſmaak.

Men heeft 'er ook Viſch die *Oude Wyven* genoemd worden, en goed van ſmaak zyn.

Para-coods. Zy hebben ook *Paracoods*, zynde lange en ronde viſſchen, omtrent zo dik als een welgegroeide Snoek, maar veel langer. Ze zyn doorgaans heel goed van ſmaak, en voornamelyk aan deze Kuſt: maar daar zyn eenige banken in Zee, daar men geen *Paracoods* kan vangen, dan die fenynig zyn. Of dit ontſtaat uit eenig byzonder voedzel dat ze daar hebben, of uit andere oorzaken, is my onbekend: maar ik heb verſcheidene mannen geweten, die 'er zo door vergiftigd waren, dat hun hair uit, en hun nagels afvielen, en zommige zyn door 't eeten geſtorven. Het tegengift hier voor zegt men te zyn de ruggraad van den viſch gedroogd, en tot poeder geſtoten, en met eenig nat of drank ingenomen. Ik kan hier van niet uit eigen ervarenheid ſpreken; maar verſcheidene hebben my verhaald dat zy 't zelfs gebruikt hadden, wanneer zy door 't eeten van *Paracood* ziek geworden waren, en dat zy na het innemen van dat Poeder niet anders dan een zekere doofheid en zwakheid in hunne leden eenigen tyd gevoeld hadden. Zommige zeggen dat zy een vergiftige *Paracood* van een gezonde konnen onderſcheiden uit de ſmaak van de lever, welke zy zo dra ze de Viſch gevangen hebben uitnemen, en proeven; en zo hy zoet ſmaakt, maken zy de Viſch toe, en eeten hem zonder ſchroom; maar indien de lever een bittere ſmaak heeft, of ſcherp op de tong byt, gelyk peper, dan beſluiten zy dat de Viſch niet deugd, en zy werpen hem weg.

Garviſch. Daar is aan de Kuſt der Noord-Zee een zoort van Viſch, die van onze Matrozen *Gar-viſch* genoemd word; zommige van dezelve zyn omtrent twee voet lang: zy hebben een lang been aan de ſnuit, van lengte omtrent als een derde deel van de Viſch, en heel ſcherp aan 't eind. Zy ſchieren bo-

boven op het water zo ſnel voort als een Zwaluw, en ſpringen wel dertig of veertig maal agter een uit het water: hun voortgang is zo vinnig, zo my gezegd is, dat zy met hunne ſnuit door een Cano konnen heen ſchieten; zo dat het gevaarlyk voor iemand is om omtrent deze viſch te ſwemmen: het ruggraad is blaauwagtig bykans gelyk een Saffier: en de viſch is heel goed om te eeten.

Men heeft 'er ook *Sculpins*, zynde Viſſchen van omtrent één voet lang, met ſtekels over 't gehele lyf; dog men ſtroopt ze de ſtekelige huid af, en dan toegemaakt is 't een heel goede ſpys. Sculpins.

Men heeft in de Noord-Zee nog veele andere Viſch, als *Stingrays*, *Parrot-viſch*, Snoeken, Aalen, enz., en miſſchien nog veele andere die ik noit gezien heb, want die Zee is zeer viſchryk.

Schelp-visch is 'er in menigte by de *Samballo's*: de ſchelpen zyn zeer groot, en van binnen bogtig gelyk een kinkhoorn: aan de mond zyn ze plat, en wyd na mate van de grootte. De koleur van binnen is als Paarlemoer, maar van buiten zyn ze grof en ruim. De Viſch is ſlymig, voornamelyk de buitenkanten, en moet daarom wel met zand geſchuurd worden eer men ze kan toemaken om te eeten: maar van binnen is 't een harde en taye ſtoffe, en daarom klopt men ze na dat ze geſchuurd zyn, en dan is 't een heel ſmakelyke Viſch. Schelp-viſch.

Men vind 'er ook een menigte van Alikruiken by de klippen; deze zyn desgelyks goed om te eeten: men haald de Viſch met een ſpeld uit de horentjes.

De *Limpits* zitten hier omtrent ook aan de klippen, en ſmaken beter dan de andere.

Oesters nog Kreeften zyn op deze Kuſt niet, maar men heeft 'er ecnige Krabben, en tuſſchen de klippen van de *Samballo's* is een zoort van Krabviſch, zo groot als kleine Kreeften, dog zonder ſcharen, zynde heel goed van ſmaak; maar de Zeekrabben niet.

In de Rivieren der *Land-Engte* is ook Viſch, maar de zoorten zyn my onbekend, eene zoort is 'er gelyk als Voorn, dog bruin en zeer graatagtig, omtrent één voet lang, zynde vaſt van Viſch en zoet van ſmaak. Een andere Viſch is 'er van fatzoen als de *Paracood*, dog veel kleiner, en zeer goed. Daar is ook een Viſch gelyk een Snoek, maar niet boven 8. of 10. duim lang: zyn bek gelykt wel na die van een Konyn, de tanden ſtaan een weinig binnenwaards; en de lippen zyn kraakbeenig. Dit is een zeer goede Viſch. Wat voor andere Viſſchen in de Rivieren aldaar zyn, weet ik niet; want ik heb 'er weinig agt op gegeven.

Maar ik ſloeg meer agt op der *Indianen* manier van viſſchen, waar op

zy zeer afgeregt zyn, en doen 't verſcheidentlyk, na dat de plaats is alwaar zy viſſchen. In de Monden der Rivieren, en op de Zee-Kuſten, en in Zandbayen daar geen klippen zyn, gebruiken zy netten, gelyk onze ſchrobnetten, gemaakt van de baſt van *Mabo*, of zyde-gras: maar by 't bergagtig land, daar de ſtromen heel klaar zyn, en de Oevers op veele plaatzen rotsagtig, gaan zy langs de Oever van de Rivier, en kyken naauw toe in 't water na de Viſch, en zo zy 'er eenige zien die haar behagen, ſpringen zy in 't water, en waaden of zwemmen dezelve na, en indien de viſch uit vreze in de holen van den Oever kruipt om weg te ſchuilen, gelyk dezelve dikwils doet, dan grypen de *Indianen* die met de hand, gelyk als wy de Kreeſtjes in onze Rivieren. By nagt bedienen zy zig van toortzen van ligthout, waar mede zy de Viſch konnen zien, en dan in 't water ſpringen, en dezelve in de holen grypen.

Als zy de Viſch toemaken, doen zy 'er eerſt het ingewand uit, en daar na koken zy ze in een aarden pot, of zy drogen, of braden ze.

Zout

Hun Zout maken zy uit het Zee-water, 't welk zy in aarde potten koken, en dan laten uitwaaſſemen, tot dat 'er een klomp zout op de grond legt, dewelke zy uitnemen, en tot hun gebruik aan ſtukken breken. Maar gelyk dit langzaam en verdrietig toegaat, zo hebben zy ook maar weinig daar van, en gebruiken het zeer ſpaarzaam. Zy zouten hunne viſch niet om ze te bewaren; maar als zy dezelve eeten koken zy 'er zeer veel Peper by, gelyk zy by alle andere koſt doen. Dog van hun manier van koken zal ik elders ſpreken.

Van de Indiaanſche

INWOONDERS.

Hunne Manieren, Gewoonten, enz.

Indianen

De *Indianen* die de *Land-Engte* bewonen zyn niet zeer talryk, dog aan de Noordzyde wonen de meeſte, voornamelyk langs de Rivieren. De wilde *Indianen* van de Zuidzyde wonen meeſt na de kant van *Peru*: maar daar zyn *Indianen* hier en daar in alle delen van de *Land-Engte* verſtrooid.

De lengte der Mannen is doorgaans vyf of zes voet; zy zyn regt en glad van

van leden, grof van gebeente, vol van borſt, en wel gemaakt: Ik heb noit een geboggeld of mismaakt menſch onder hen gezien. Zy zyn heel ſnel en gaauw, en konnen wakker lopen: maar de Vrouwen zyn kort en dik, en niet zo wakker als de Mannen: het jong Vrouwvolk is heel poezelig en vet, wel gemaakt, en helder van gezigt; maar van de Vrouwen die tot jaren gekomen zyn valt niet veel te roemen, dewyl hare borſten en buiken zeer ſlap en verſchrompeld hangen. Hunne lyfs geſtalte

Beide Mannen en Vrouwen zyn rond van aanzigt, met korte dikke neuzen, grote en doorgaans bleke oogen, dog zeer helder en wakker als zy jong zyn. Zy hebben een hoog voorhoofd, witte en effene tanden, dunne lippen, en een matelyk wyde mond. Hunne wangen en kin zyn wel geſchikt, en doorgaans zyn ze fraai van gelaat, waar in egter de Mannen de Vrouwe overtreffen. Gedaante

Beide de ſexen hebben ongekruld, lang, zwart, ſluik, grof, en ſterk hair, 't welk zy doorgaans tot op 't midden van de rug of wel lager laten hangen, ongevlogten, uitgenomen dat de Vrouwen het met een band aan 't agterhoofd t' zamen binden, en het voorts los laten hangen gelyk de Mannen. De Mannen zo wel als de Vrouwen zyn zeer hovaardig op de lengte van hun hair, en zy ſcheiden het dikwils met hun vingers, om het uit de war te houden, of zy kemmen het met zekere zoort van kammen die zy van *Macaw*-hout maken. Deze kam beſtaat uit eenige kleine ſtokjes van 5. of 6. duimen lang, die ſpits aan 't eind toelopen; van deze binden zy 'er 10. of 12. in 't midden alwaar ze 't dikſt zyn, t' zamen, en de einden ſpreiden zig ter wederzyde van een, en dienen hen in plaats van een kam; waar mede zy hun hair redelyk wel uit de klits konnen houden; maar om de luizen van hun hoofd te vangen moeten zy hunne vingers gebruiken. Zy ſcheppen groot vermaak in 't kammen van hun hair, en doen 't wel een uur agter een. Al het ander hair, uitgenomen hun wynbraauwen, en dat aan de oogleden, trekken zy uit: want hoewel de Mannen baarden zouden hebben indien zy ze lieten groeyen, zo laten zy die nogtans uitplukken, 't welk door de Vrouwen verrigt word, die twee kleine ſtokjes daar toe gebruiken, tuſſchen dewelke zy het hair vatten, en het uittrekken. Dog op zommige voorvallen ſnyden de Mannen hun hair tot op het hoofd toe af, welke gewoonte een zoort van Triomf is, en als een kenbaar teken van eere voor den genen die een Spanjaard of anderen vyand gedood heeft. Als dan Schilderd hy zig ook zwart, ('t welk op geen andere voorvallen gebruikelyk is,) en dus blyft hy beſchilderd tot de eerſte Nieuwe Maan zo ik meen, na dat hy het feit verrigt heeft. Hair.

Hunne natuurlyke lyfkoleur is donker kaſtanje-bruin, en hunne wynbrau- Lyf koleur.

brauwen zyn natuurlyk zo zwart als een git: Zy gebruiken niets om dezelve, of hun hoofdhair, nog zwarter te maken, maar zy beſtryken het hair met Olie, om het te doen glimmen; voorts beſmeren zy, gelyk alle andere *Indianen*, hun gantſche lyf; of dit geſchied om de ſchoonheid die zy 'er in ſtellen dat hun vel glad en effen is, dan of zy het doen om het zagt te houden op dat het door de hitte niet zoude verſchroken; dan of het is om de doorwaaſſeming in dit heet land te beletten, is my onbekend.

Witte Indianen.

DAAR is een lyf koleur by een zekere zoort van menſchen dezes lands, zo zonderling, dat ik noit iets diergelyks gezien of van gehoord heb, in eenig Geweſt des Werelds. 't Zal den Lezer vreemd toeſchynen, maar 't kan niet wel anders wezen of de Kapers die de *Land-Engte* gepaſſeerd zyn, moeten ze gezien hebben, en zullen de waarheid konnen getuigen van 't gene ik gaa verhalen; alhoewel maar weinige de gelegenheid mogen gehad hebben om zulke nauwe opmerking omtrent deze menſchen te nemen, als ik gedaan heb.

ZY zyn wit, en men vind 'er van beiderlei ſexen; evenwel zyn ze maar ſchaars in vergelyking van roskoleurde, en miſſchien maar een in twee of drie honderd. Zy verſchillen van de andere Indianen voornamelyk in de koleuren, hoewel niet t' eenemaal alleen daar in. Hun huid is niet van zodanig een wit als die der blanke *Europeërs*, waar in iets van een blozende of bloed koleur onderloopt, nog komt het overeen met de bleekkoleurde onder ons; maar 't gelykt eerder na een melk-wit, veel ligter dan de koleur van eenig Europeer, en niet heel ongelyk die van een wit paard.

DAN is 'er dit nog verder aanmerkelyk, dat zy over hun gantſche lyf, de een wat meer, en de ander wat min, met een mooi, kort, en melk-wit dons bezet zyn, 't welk de witheid van hun huid nog vermeerdert; want zy zyn met dit dons zo digt niet begroeid, voornamelyk op de wangen en 't voorhoofd, of de huid ſchynt 'er door heen. De mannen zouden miſſchien ook witte baarden hebben, indien zy 't groeyen daar van niet verhinderden, door de jonge hairtjes met de wortel uit te trekken: maar belangende dit dons, zy bemoeyen zig geenzins om daar van ontſlagen te zyn. Hunne wynbrauwen zyn ook melk-wit, als mede hun hoofd-hair, 't welk heel mooi, en zes of agt duimen lang is, min of meer krullende.

ZY zyn niet zo groot als de andere Indianen, en dat nog vreemder is, hunne oogleden gaan open in een langwerpige figuur, met ſpitze hoeken ter wederzyde, gelyk een boog of halve maan met de punten neerwaards. Om deze reden, en ook om dat ze in de maneſchyn zo ſcherp konden zien, noemden wy hen *Maanoogig*: want by Zonneſchyn konnen zy niet heel

heel wel zien, en zy pinkoogen op 't helderſt van den dag; dewyl ze zwakke oogen hebben, die tranen zo dra als zy in de Zonneſchyn komen. En daarom gaan zy by dag niet gaarn uit, 't en zy het een donkere en wolkige dag is. Daarenboven zyn zy zwak van aard in vergelyking van de andere, en niet heel bequaam tot de jagt of eenige andere arbeidzame oeffening, ook ſcheppen zy geen vermaak daar in. Maar niet tegenſtaande dat zy dus traag en loom by dag zyn, egter zyn ze zeer woelig en beezig by maneſchyn, want dan lopen ze uit, runnen in 't Woud, en ſpringen om als wilde Geiten; ja zy lopen by maneſchyn, zelfs in 't donker tuſſchen de ſchaduw van 't geboomte, zo ſnel als de andere Indianen by dag, zynde al zo rad als zy, hoewel niet zo ſterk en kloek van leden.

De roskoleurde *Indianen* ſchynen deze zo veel niet te agten als die van hun eigen koleur, want zy houden ze eenigzins voor wanſchepzels; vermids ze geen zoort of geſlagt op zig zelven zyn, maar nu en dan komt 'er een van een roskoleurde Vader en Moeder voort, en ik heb een Kind van dit ſlag gezien dat nog geen jaar oud was. Zommige mogten denken, dat ze van een Europeeſche Vader voortgekomen waren: maar behalven dat de *Europeërs* daar zelden komen, en als 't al gebeurd weinig ommegang met de Indiaanſche Vrouwen hebben, zo verſchillen deze witte menſchen al zo veel van de *Europeërs* in zommige delen, als in andere van de roskoleurde *Indianen*. Daarenboven, wanneer een *Europeër* een Indiaanſche Vrouw beſlaapt, dan is 't Kind dat 'er van komt altoos een *Moſteſo* of taankoleur, gelyk aan allen die in *Weſt-Indiën* geweeſt zyn, bekend is; want men heeft 'er *Moſteſas*, *Mulatto's*, enz., van verſcheidene zoorten tuſſchen wit en zwart of ros, na dat de Ouders zyn; ja zelfs gemengde, gelyk als een *Mulatto fina*, zynde 't Kind van een *Mulatto*-Man en eene *Moſteſa*-Vronw.

Ook is het Kind van een Man en Vrouw van deze witte *Indianen* niet wit gelyk de Ouders, maar roskoleurd, gelyk derzelver Ouders waren; volgens 't gene *Lacenta* my verhaald heeft; en hy zeide my dat zyn vermoeden was dat de oorzaak waarom zy wit waren, ontſtond uit de kragt van des Moeders inbeelding, wanneer zy ten tyde van de ontvangenis na de Maan keek: maar hier van laat ik anderen oordelen. Hy zeide my ook, dat zy maar kort van leven waren.

Zo wel deze als de roskoleurde *Indianen* zyn gewoon hun lighaam te beſchilderen, zelfs die van zuigende Kinderen zomtyds. Zy maken gedaante van Beeſten, Vogels, Menſchen, Boomen, hier en daar op een iegelyk gedeelte van 't lyf, maar voornamelyk op 't aangezigt: dog de Figuren gelyken niet heel veel 't gene zy verbeelden, en ze zyn zeer onéénpa- De Indianen beſchilderen hun lyf.

rig in de afdelingen, na dat hun wufte inbeeldingen hen beſtieren.

De Vrouwen zyn deze Schildereſſen, en ſcheppen 'er groot vermaak in. De koleuren die zy meeſt gebruiken zyn rood, geel, en blaauw, en zeer helder en levendig; zy mengen deze verwen met een zoort van Olie, en bewaren ze dan in Callabaſſen tot hun gebruik; en gemeenlyk leggen zy dezelve boven op de huid met houte Penſeelen, die aan 't einde gekaauwd zyn tot een quasje: als deze ſchildering dus aangelegd is, houd dezelve eenige weken ſtand, en word van tyd tot tyd vernieuwd: en aldus was het dat zy my ſchilderden.

Maar moye Figuren, inzonderheid van hunne grootſte Konſtenareſſen, worden dieper ingedrukt, en dat op deze wyze. Eerſt maken zy met een Penſeel en Verw een ruuwe ſchets van de Figuur die zy voorhebben te maken; als dan prikkelen zy die plaats overal met een ſcherpe doorn, dat het bloed daar uitſpringt, waar na zy dezelve met hunne handen, die eerſt in verw gedoopt zyn, wryven; en die ſchildering is onuitwiſſelyk: maar naauwlyks een van veertig word op die wyze beſchilderd.

Een van myne Kameraads genaamd *Bulmam*, verzogt my eens zodanig een geſchilder, dat dus op zyne wang door de Zwarten geprent was; weg te nemen: maar ik kon het niet volkomen doen, ſchoon ik een groot gedeelte van het vel afſtroopte. De mannen als zy ten ſtryd gaan beſchilderen hun aangezigten geheel over met rood, en de ſchouders, borſt, en 't overige des lighaams met zwart en geel, of eenige andere koleur die hen behaagt, en dat met grote plekken, 't welk zy 'savonds in de Rivier afwaſſchen, eer zy gaan ſlapen.

Vrouwen dragt. Zy dragen doorgaans geene klederen, uitgezeid dat de vrouwen een lap of ſtuk ſtof om den middel hebben, 't welk agter met een bandje is vaſtgemaakt, en tot aan de knien, of wel tot aan de enkelen neerhangt, als zy 't zo lang krygen konnen. Deze voorſchoten maken zy van kattoen. Dog zomtyds vinden zy gelegenheid om eenige onde plunjen door ruilebuiten te bekomen van de *Indianen* hunne gebuuren, die onder de Spanjaarden ſtaan; en daar zyn ze dan heel hovaardig op. Mr. *Dampier* verhaald hoe wy een korzelen *Indiaan* beprateden om ons den weg te wyzen, door een blaauwe rok aan zyn Wyf te geven. En niets verpligt deze Vrouwen meer, als dat men haar eenige klederen geeft, voornamelyk die wat weidſch van coleur zyn.

Mannen naakt. De Mannen gaan in 't gemeen naakt, zonder iets om het lyf, 't welk evenwel maar weinig andere *Indianen* doen. Maar deze hebben een gouden of zilveren pypje, zo zy 't vermogen hebben, of ten minſten een ſtuk van een *Plantain-blad*, van fatzoen gemaakt als een dompertje; dit ſtolpen

pen zy over de mannelyke roede, en binden 't zelve met een ſnoer om den middel pal tegen 't lyf vaſt. Het zakje laten zy blood, hebbende gantſch geen ſchaamte ten dien opzigte gelyk als wel ten aanzien van de ſchagt die zy noit onbedekt laten. Ook drayen de Mannen hun aangezigt van malkanderen af, indien 't by geval gebeurd dat dit deel aan iemand onbedekt is: en wanneer zy moeten wateren, keren zy hunne rug na de gene die by hen zyn, en gaande op hunne hurken neerzitten, nemen zy dezen domper af, en zetten hem 'er terſtond weder op zo dra als zy gedaan hebben. Wanneer zy hun gevoeg moeten doen, gaan zy altoos, de Mannen zo wel als de Vrouwen, in de Rivier, zynde zeer beſchaamd daar over. En in 't algemeen zyn zy heel eerbaar en reinlyk.

Tabbaarden der Mannen.

EVENWEL hebben de Mannen wel zin in klederen; en indien iemand van ons aan een van hen een oud hemd gaf, hy zoude niet laten het te dragen, en 'er heel moedig meê voor den dag te komen: dog zy hebben een zoort van lange Kattoene kleding van hun eigen toeſtel, zommige wit, andere van een donkere koleur, van fatzoen gelyk een jurk, hangende tot op de hielen, en van onderen met een kattoene franje van een ſpan lang bezet: de mouwen zyn kort en wyd, en komen nauwlyks tot aan den elleboog. Deze rokken ſchieten zy over 't hoofd aan, dog zy dragen die niet als op eenig ongemeen vooval, 't zy als ze hunnen Koning opwagten, of ergens op een Gaſtmaal of bruiloft gaan, of dat ze in den Raad zitten, enz. Als zy gaan hebben zy dezelve niet aan, maar de Vrouwen dragen ze hen neffens andere çieraaden in korven na, en zy trekken ze dan aan, als zy ter plaatze van de byéénkomſt gekomen zyn, alwaar zy zig zelven opſchikken zo mooi als zy konnen. Als zy aldus vergaderd zyn, wandelen zy zomtyds rondom de plaats of Plantagie daar zy zyn met deze Tabbaarden aan. Eens zag ik *Lacenta* aldus wandelen met 2. of 300. mannen alzo gekleed, gelyk als of hy hen zoude monſteren: Ik bemerkte dat die met de zwartagtige rokken voor hem, en die met de witte agter hem gingen, hebbende elk een ſpies van dezelfde koleur als zyn rok.

Hunne plaatjes over den mond.

BEHALVEN 't beſchilderen van de wangen als de Mannen ten ſtryde gaan, dragen zy altoos tot çieraad een plaatje, doorgaans van zilver, over hunnen mond, dog de voornaamſte hebben 't van goud: Het is van een langwerpig ronde gedaante, bedekkende den mond van den eenen hoek tot den anderen; het hangd tot op de onderſte lip; en het boven eind is met een holte uitgeſneden, zo dat het plaatje wel na een halve maan gelykt, dog is wat langwerpiger, en de twee ſpitze einden beknypen 't middelſchot van de neus, en dus hangd het te ſlingeren. In de midden is 't omtrent zo dik als een ſchelling, maar na de einden toe word het wat dunner. Deze

plaatjes gebruiken zy op een Gaſtmaal, of Raadsvergadering. Maar de gene die zy op een lange togt, of op de jagt dragen, zyn wel van 't zelfde fatzoen, maar veel kleiner, en bedekken hunne lippen niet. Zodanig een droeg ik van goud, toen ik onder hen was.

Vrouwen neusringen.

De Vrouwen dragen in plaats van deze plaatjes een ring die op dezelfde wyze neerhangd; maar het metaal, en de grootte verſchild ook na hare ſtaat en de voorvallen. De grootſte zyn omtrent zo dik als een ganzenſchaft, en niet eyrond, gelyk de plaatjes der mannen, maar kringrond: deze gaan door 't middelſchot van de neus heen, het welk zomtyds door de zwaarte en 't gebruik, voornamelyk van oude vrouwen, tot op den mond hangd.

Beide de Mannen en Vrouwen als zy op een Gaſtmaal zyn, alwaar zy de grootſte plaatjes en ringen dragen, leggen dezelve af terwyl zy eeten, en daar na wryven zy ze heel glad, en doen ze weder aan. Op andere tyden, wanneer zy eeten of drinken, ligten zy de kleine plaatjes, of ringen, die den Vrouwen gemeenlyk op de lippen hangen, met de ſlinkerhand op, terwyl zy met de regterhand de bekef aan de mond houden, of de ſpys daar in ſteken. Noit heb ik iemand onder hen gezien die ſlinkſch was; ook hinderen deze plaatjes of ringen hen weinig in 't ſpreken, al is 't dat ze op hunne lippen hangen te bobbelen.

Pendanten.

De Koning of Overſte, en eenige weinige van de Groten onder hen dragen, op voorname tyden, aan elk oor, aan een ring die daar aan vaſt is, twee goude platen, waar van 't eene op de borſt, en 't ander agter op de ſchouder hangd; dezelve zyn omtrent een ſpan lang, en van fatzoen gelyk men gemeenlyk een hart ſchilderd, met de punt nederwaards; en aan 't bovenend is een ſmal ſtrookje van drie of vier duim lang, waar in een gaatje is door 't welk de ring gaat die in 't oor hangd, en door 't veelvuldig gebruik wyde gaten in de ooren maakt.

Eens zag ik *Lacenta* in een groten Raad een gouden Kroon of plaat om zyn hoofd dragen, zynde agt of negen duim breed, boven op getand gelyk een zaag, en van binnen met gevlogten werk aan dun ried bezet. En alle de gewapende mannen die hem toen in den Raad verzelden, droegen diergelyk een çierſel van rottingjes gemaakt, net gewrogt en meeſtendeels rood beſchilderd, om 't hoofd, maar zonder gouden plaat, gelyk *Lacentas* Kroon. Boven op waren deze kronen met lange vederen van moye Vogels rondom beſtoken; dog die van *Lacenta* had gene vederen.

Koraalkettingen.

Behalven deze byzondere çieraden zyn 'er andere die algemeen zyn, welke van Mannen, Vrouwen, en Kinderen van zeven of agt jaren oud gedragen worden; te weten ſnoeren of kettingen van tanden, ſchelpen, koralen.

Digitized by Google

Plaat XXVII.

Digitized by Google

Digitized by Google

koralen enz., hangende van den hals neerwaards tot op de borſt en de kolk van de maag. De tandenkettingen zyn net gemaakt van verſcheidene rygen tanden gekerft als een zaag, zo dat de uitſteekzels van de eene ryg in de kepen van de andere konnen leggen, waar door het dan wel een geheel ſtuk been gelykt. Dog deze zoort wierd alleen van *Lacenta* en eenige weinige van de voornaamſte mannen, op byzondere voorvallen gedragen; en die doen zy over de andere kettingen heen. Wy noemden dezelve Tygertanden, hoewel ik zelf niet weet om welke reden, want ik heb daar noit zulke dieren gezien: evenwel heb ik my laten zeggen, dat 'er Tygers zyn; en eenige van ons volk hebben my verhaald, dat zy 'er een in 't paſſeren van de *Land-Engte* doodden; en op een ander tyd, zo als wy met Capitein *Sharp* overgingen, zeiden zommige van onze maats, dat zy een Tyger niet verre van hen gezien hadden, die hen had ſtaan aankyken. Ik heb ook gehoord dat 'er in de Baai van *Campeche* een kleine, dog zeer felle zoort van die dieren is.

MAAR de andere Mannen en Vrouwen dragen gene tanden, uitgenomen dat 'er aan hunne kettingen hier en daar een hangd tuſſchen de andere prullen in. Elk draagd miſſchien wel 3. of 400. ſnoertjes van koralen of ſchelpen om den hals, dewelke t' zamen in 7. of 8. rygen verdeeld zyn. en deze ſnoertjes zyn om malkanderen gedraaid als koorden, dewelke gemeenlyk beneden malkander hangen, dog niet heel ordentlyk; en die van de Vrouwen hangen doorgaans als een bos of tros byéén. Wat voor prulletjes zy ook krygen, zy weten 'er een plaats voor te vinden onder hare kettingen, die hoe ze zwaarder zyn, des te çierlyker gehouden worden. 't Word voor een arme Vrouw gerekend, die niet vyftien of twintig pond gewigt aan kettingen draagd, ja zommige hebben een gewigt van dertig en meer ponden; en de mannen gemeenlyk nog eens zo veel, na ieder ſterkte en vermogen.

WANNEER zy t' huis, of op de jagt zyn, of ten ſtryde gaan, dragen zy gene van deze kettingen; maar wel als zy op een Gaſtmaal of Bruiloft, of in den Raad verſchynen. Wanneer zy na hunne zamelplaats gaan, dragen de Vrouwen dezelve voor hen, gelyk ook hun ander goed, in twee korfjes, hangende aan elk eind van een ſtok, welke zy op haren ſchouder dragen. Wanneer zy nu ter plaatze komen daar ze wezen moeten, dan doen zy de kettingen om, en wandelen 'er meê gins en weder; zomtyds danſſen zy ook met dezelve zo lang tot dat ze luſtig zweten. Dog als zy neer gaan zitten om te eeten, leggen zy ze zo lang af, tot dat zy gedaan hebben.

DE Kinderen hebben maar eenige weinige kettingjes; en de allerkleinſte

Kindertjes hangen ze ook nog al een ſnoertje of twee om. De Vrouwen hebben behalven deze kettingen, armbanden van dezelfde ſtoffe, die als wrongen gedraaid zyn. De Mannen en Vrouwen als zy geſchilderd, en met deze mooyigheden opgepronkt zyn, maken geen ſlegte figuur.

Huizen. HUNNE huizen ſtaan doorgaans wyd van malkanderen en verſtrooid, voornamelyk in nieuwe Plantagien, en altoos ſtaan ze aan een Rivier: evenwel vind men 'er in zommige plaatzen vry veel byéén, gelyk als of 't een Dorp was, dog zy ſtaan niet digt of ordentlyk op een ry die na een ſtraat gelykt, maar hier en daar verſtrooid, gelyk onze boerenhuizen op de velden. Zy hebben 'er Plantagien by, zommige wat digter, en andere wat verder, behoudende altoos een plaats om een ongemeen Oorlogshuis op te bouwen. Zy veranderen niet van woonplaats, 't en zy uit vrees voor de Spanjaarden, indien zy denken dat dezelve al te wel weten waar ze wonen: of om hunne Akkers te verbeteren, wanneer de aarde uit zyn kragt geraakt is; want zy meſten dezelve noit.

IN 't bouwen leggen zy geen fondament, maar zy graven kuilen twee of drie voet van een, in welke zy ſtylen zetten van een gelyke hoogte, 't zy van 6. 7. of 8. voet hoog. De wanden beſtaan uit dwarsſtokken, die met aarde of kley beſtreken zyn; en van deze muuren gaan ter wederzyde ſparren op die met de einden boven aan een komende, het dak maken, 't welk met brede bladen van boomen gedekt word.

HET gebouw is gantſch ongeregeld; de lengte is 24. of 25. voet, en de breedte na advenand. Daar is geen ſchoorſteen in; maar zy leggen hun vuur aan in 't midden van het huis op de grond neer, en de rook vliegd of door een gat om hoog, of door de reten van het dak. Het huis is niet zo zeer in vertrekken afgedeeld, als wel in een party hokken afgeſchoten die alle in het huis aan een gehegt zyn. Men heeft 'er geen verdiepingen, nog deuren nog planken om iets op te leggen, nog eenige andere ſtoelen dan houte blokken. Elk in 't huisgezin heeft een hangmat, die van 't eene eind van een hok tot aan 't ander hangd.

VERSCHEIDENE huizen in een buurt hebben een Oorlogs-huis of Fort dat allen gemeen is, 't welk doorgaans ten minſten 120. of 130. voeten lang, en omtrent 25. breed is; de hoogte van de wand of muur is 9. of 10. voet, en in 't geheel tot boven aan de top of vorſt omtrent 20. voet; deze huizen zyn met bladen bedekt gelyk de andere, en bykans op dezelfde wyze gebouwd, dog zonder affchutzels. De zyden en einden dezer ſtrydhuizen zyn vol gaten zo groot als een vuiſt, dog maar by de ruis hier en daar gemaakt, zonder eenige ordentlyke ſchikking. Door deze gaten zien zy den vyand aankomen, en ſchieten met pylen, want zy weten niet van

in

Digitized by Google

in gelederen op een vyand aan te trekken. Deze huizen ſtaan altoos op de kant van een ſchuine Berg, en een boogſchoot in 't ronde maken zy de grond klaar van geboomte en kreupelboſch. Aan elk eind is een ingang, en om dezelve te ſluiten hebben ze een zoort van deuren, van *Macaw*-hout en geſpletene Bamboezen gemaakt, die zy met teenen t' zamenbinden; deze deuren zyn omtrent een voet dik, en die hebben ze gereed om op te zetten als 'er vyanden willen inkomen, ſlaande dan twee of drie ſtylen in de grond om dezelve tegen te houden. 't Is een groot ongerief voor hen dat men deze huizen zo gemaklyk in de brand kan ſteken, en de Spanjaards ſchieten tot dien einde met lange gloeyende pylen in 't dak Gemeenlyk woond 'er een huisgezin van *Indianen* in deze huizen als een wagt om het te bewaren, en ſchoon te houden; want zy houden ze doorgaans redelyk net, als mede hunne andere huizen. In deze grote huizen houden zy ook hunne Raadsvergaderingen, en andere algemene byéénkomſten.

In hunne Plantagien by hunne huizen planten zy zo veel *Plantains* of *Maiz* als zy voor hun huisgezin van node hebben. Dewyl het gantſche Land een woud is, zo is hun eerſte werk doorgaans de boomen af te houwen: en een ſtuks lands daar van te zuiveren. Somtyds laten zy de boomen wel 3. of 4. jaren op de plaats leggen, na dat ze afgehouwen zyn, en dan ſteken zy ze in de brand, als mede de ſtompen die in de grond ſtaan: terwyl de boomen dus leggen planten zy 'er evenwel *Maiz* tuſſchen in. De wortelen die in de grond blyven, laten zy rotten, want om ze uit te graven weten zy geen raad toe. Als de grond redelyk gezuiverd is, dan ſpitten zy dezelve als met vorens of aardhoopjes, hoewel niet heel geregeld: en dan ſteken zy kuiltjes met hunne vingers en werpen 'er 2. of 3. granen *Maiz* in, gelyk als wy doen als wy boomen planten, daar na bedekken zy 't zaad met aard. De zaaytyd is omtrent April, en de Oogſt in September of October. De aairen van de *Maiz* plukken zy met hunne handen af, gelyk elders ook geſchied. Hoewel ik in den Oogſt daar niet was, evenwel zag ik de *Maiz* van 't vorige jaar nog in 't ſtroo in hunne huizen leggen. In plaats van dorſſchen wryven zy 't graan 'er maar uit. Zy maken 'er geen brood nog koeken van, maar 't meel ('t welk zy maken door 't koorn te rooſten, en dan tuſſchen twee ſteenen te malen, gelyk men de Scocolaad doed,) gebruiken zy op veelerlei wyzen; onder anderen mengen zy 't met water in een *Callabas*, en drinken 't zo, het welk zy dikwils doen als ze reizen, en geen tyd hebben om andere voorraad te bekomen. Dit mengzel noemen zy *Spitsja*, 't welk ik meen dat *Maiz* betekend. Planta-gien.

Zy maken ook een drank van de *Mais*, die ze *Spitsja Copa* noemen, want

Maiz drank. want *Copa* is drank te zeggen: Zy leggen omtrent 20. of 30. ſchepels geſtampte *Maiz* in een trog met water te weken, wanneer 'er ergens een Gaſtmaal of Bruiloft zal gehouden worden; dit laten zy zo lang leggen tot dat het water al de kragt van de *Maiz* na zig getrokken heeft, en zuur begint te worden. Dan komen de Vrouwen, gemeenlyk oude wyven, die weinig anders te doen hebben, t'zamen, en kaauwen *Maiz* in hare monden, welk kaauwzel zy telkens in een Cawoerd of *Callabas* uitſpuuwen; en als zy oordelen dat zy een genoegzame menigte van dit quil in de *Callabaſſen* hebben, gieten zy dezelve ledig in de trog, na alvorens de *Maiz* die 'er in te weken lag, daar uit genomen te hebben. Dit tuig verſtrekt haar in plaats van giſt, want het doet al dit nat werken; en als 't lang genoeg gewerkt heeft, tappen zy 't over in een andere trog, terwyl het bezinkzel op de grond leggen blyft, en dan is 't bequaam voor 't gebruik. 't Smaakt gelyk zuur ſcharrebier, evenwel heeft het nog al een ſterke kragt om dronken te maken. Zy drinken 't met grote teugen, en houden 'er heel veel van: het doet hen luſtig rispen: dit is hun beſte drank; want gemeenlyk drinken zy ſlegt water, of *Miſlaw*.

Miſlaw. Mislaw is een drank gemaakt van rype *Plantains*; daar is tweederlei zoort, de eene van verſch geplukte, en de andere van gedroogde; de eerſte rooſten zy in de doppen, dewelke afgeſtroopt hebbende, doen zy de *Plantain* in een *Callabas* met water, en roeren 't met hunne hand zo lang om tot dat alles gebroken en gemengd is, en dit drinken zy dan t'zamen op: de andere zoort maken ze van koeken of klompen van gedroogde *Plantains*; want als de *Plantains* ryp en afgeplukt zyn, konnen ze niet duuren, maar verrotten met der haaſt, als men ze in de doppen laat. Om ze derhalven te bewaren, maken zy een klomp van een party gedopte rype *Plantains*, welke zy over een zagt vuur op een rooſter van ſtokjes drogen: en deze klomp bewaren zy voor 't gebruik, brekende een brok daar van als zy willen, en die dan in water mengende om 'er *Miſlaw* van te maken. Als zy reizen dan nemen zy zo een *Plantain*-klomp met zig, inzonderheid als ze na plaatzen gaan daar geen rype *Plantains* te krygen zyn. Groene en half rype eeten zy in plaats van brood tot vleeſch, maar dan koken zy ze eerſt. Zo doen ze ook met hune *Jams* en *Potatos*, welke zy zomtyds braden, als mede de wortel *Caſſava*. Noit zyn hun Plantagien zonder eene van deze, maar doorgaans zyn ze 'er wel van voorzien, voornamelyk de oude Plantagien.

Moeskruiden of Salade heb ik 'er noit gezien, nog hen ook ooit eenige Kruiden zien eeten: maar noit verzuimen zy Peper in hunne Plantagien te hebben; en gemeenlyk zyn ze ook wel van Pyn-appelen voorzien, die

die zy zo overvloedig hebben dat ze dezelve dagelyks eeten.

Vrouwen Plantsters

De Mannen maken de Plantagien eerst klaar, maar naderhand moeten de Vrouwen daar mede omspringen, 't zy met spitten, graven, Planten, enz., en alles wat den Landbouw betreft moeten zy waarnemen; want de Mannen hakken alleenlyk de boomen om verre, of doen dat gene 't welk grote kragt vereischt. De Vrouwen nemen 't werk binnens huis ook waar, want doorgaans zyn zy de sloven van 't huisgezin, inzonderheid de oude wyven, omtrent zulken arbeid dien zy doen konnen, als kooken, wasschen en diergelyk werk. Buitens huis moeten de Vrouwen de Mannen ook oppassen, en hen bedienen, zynde weinig beter dan lastdragende dieren, dewyl zy alle pakkaadje, 't zy van huisraad, spyze, of andere dingen, moeten torssen en dragen; en wanneer zy ter plaatze komen daar zy zullen vernagten, dan vervaardigd de Vrouw de maaltyd, terwyl de Man de hangmatten ophangd, want elk legt in zyn eigen hangmat.

En werksloovens.

Dog goedwillig.

Maar niettegenstaande de Vrouwen dus allerlei sloofwerk in huis, in de Plantagien, en in 't reizen doen, en dat zy weinig beter zyn als Slaafinnen van hare Mannen, egter doen zy hun werk zo geredelyk en blymoedig, dat het eerder hare vrye keur, dan eenige nood-dwang schynd te zyn. Doorgaans zyn ze heel goedaardig, meêdogend, en beleefd jegens malkanderen, dog voornamelyk jegens vreemdelingen, zynde zeer gedienstig en behulpzaam. Zy dragen hare Mannen een diepe eerbiedigheid en gehoorzaamheid toe op alle voorvallen. Ik heb noit gezien dat een *Indiaan* zyne Vrouw sloeg of op haar keef: ja zelfs in hun krakkeelen, welke zy doorgaans onder den drank hebben, geven zy noit eenige onfatzoenlyke bejegening aan hunne Vrouwen.

En goedaardig.

Zorg omtrent de jonge kinderties.

Behalven dit werk hebben de Vrouwen nog iets anders waar te nemen, dat haar eigentlyker betreft, namelyk 't opbrengen van Kinderen. Wanneer eene Vrouw van een kind verlost is, dan neemt een andere Vrouw, een half uur na dat het geboren is, het kind in den arm, en de Kraamvrouw op hare rug, en gaat met die beide na de Rivier, en wascht ze aldaar. Het kind word de eerste maand op een plankje van *Macaw*-hout (want dewyl zy gene zagen hebben gebruiken zy dat hout doorgaans tot planken) gebonden, en op zyn rug leggende daar op vastgezwagteld: en als 't kind schoon gemaakt moet worden, maken zy 't los, wasschen 't met koud water, en zwagtelen 't dan weer vast: waar door de kinderen doorgaans heel regt groeyen. Wanneer de Moeder het kind aan de borst wil leggen om te zuigen, neemt zy 't met het plankje maar op, en als 't gezogen heeft legt zy 't weder neer in een hangmatje, dat daar toe gemaakt is, en boven aan met stokjes opengehouden word.

Digitized by Google

Opvoeding der Jongens.

WANNEER de kinderen opgroeyen, worden de Jongens tot des Vaders werk opgetrokken, voornamelyk, 't ſchieten met pyl en boog, en 't werpen met een lans of ſpies, op beide welke oeffeningen zy zeer afgeregt zyn; ja ik heb hen dingen zien doen die bykans ongelooflyk zyn; Als by exempel, een jongetje van omtrent agt jaaren oud zette een riet overeind, en ging 'er omtrent twintig ſchreeden van daan, ſchoot 'er met zyn pyl na, en ſpleet het midden door, en dat verſcheidene malen agter een, zonder eens te miſſen. Dit heb ik zelf gezien; en dit is hun voornaamſte oeffening. En wanneer ze tien of twaalf jaaren oud worden, en groot genoeg zyn om hunne ſpys, en een Callabas met koomdrank te konnen dragen, dan gaan zy doorgaans met de Vaders op de jagt, en ſchieten onderwege kleine Vogeltjes als zy ze zien. Doch de jonge kindertjes nemen zy noit op de reize op de jagt, of ten ſtryde meê. Maar als de jongens wat groter worden gaan ze altoos met de Vader en Moeder uit, en doen zodanige dienſt als zy konnen, terwyl de Meisjes by de oude Vrouwen t' huis blyven.

Grootebehendigheid.

ZY ſchynen hun kinderen zeer lief te hebben, de Vaders zo wel als de Moeders; zo dat ik ſchier noit gezien heb dat zy 'er eenige ſtrengheid tegen gebruiken; en de kinderen mogen zig vermaken met alles wat zy willen. In de Rivieren te zwemmen, en viſch te vangen, is een voorname oeffening van de jongens en Meisjes: ook houden de Ouders veel van die ververſching. Zy gaan t' eenemaal naakt beide jongens en Meisjes, tot dat ze tot een volwaſſen ouderdom beginnen te komen, en dan doen de Meisjes een lap om 't lyf, en de jongens zetten hunnen domper op.

Meisjes werk.

DE Meisjes worden door de Moeders in 't huiswerk opgetrokken, zy helpen haar de ſpys klaar maken, en worden ook aangezet om vezels of draden uit de *Mabo*-baſt te trekken, en zyde-gras te kloppen, om 'er garen, koorden, en netten van te maken. Ook pluizen zy 't kattoen, en ſpinnen het; waar na de Moeders 't verweeven.

De Vrouwen weeffters.

ALS de Vrouwen weeven hebben zy een houte boom van omtrent drie voet lang, die tuſſchen twee ſtylen draaid, hier winden zy kattoene draden om van 4. of 5. ellen lang, en dikwils korter, na dat het gebruik van het ſtof zal zyn, 't zy dat het is tot een hangmat, of om de middel te binden, of tot rokken of dekens om zig te dekken als ze in de hangmatten leggen; want dit is al 't gebruik dat zy 'er van maken. Noit weeven zy zo een lap, om die daar na in ſtukken te ſnyden, maar zy nemen die altoos zo groot als daar zy dezelve toe van doen hebben. De draden die aldus van de boom afkomen verſtrekken voor de ſcheering; en tot inſlag drayen zy kattoene garen om een houtje dat aan de einden gekeept is, en ſcheidende-

de

Digitized by Google

Digitized by Google

de draden met vingers van de eene hand, nemen zy de andere draad van de ſcheerins op, en ſteken 'er den inſlag met de andere hand door: en om haar weefzel digt te maken, ſlaan zy het t'elkens aan met een lang dun ſtokje *Macaw*-hout, als een liniaal, het welk tot dien einde dwars door de ſcheering legt.

De Meisjes drayen ook kattoene garen tot franjen; en zy neffens de jongens bereiden rottingen, rieten, of *Palmetes*-bladen, om 'er manden of korfjes van te maken. Maar het maken van korven zelfs is eigentlyk der Mannen werk; die de teentjes of rysjes daar toe eerſt met verſcheidene moye koleuren verwen, en dezelve dan zeer aardig door malkanderen vlegten: zy vlegten ook korfjes als kelken, zo digt dat ze nat konnen houden, zonder eenig Lak of vernis daar toe te gebruiken; en zy drinken doorgaans zo wel uit die ~~gevlogtene kelkjes als uit de Callabaſſen~~, die zy zeer aardig ſchilderen. Zy maken korven van verſcheidenerlei grootte, 't zy om hun klederen in te dragen, of tot ander gebruik, en dat aardig gewrogt, en zo ſterk, dat men ze mag duuwen en gooyen zo als men wil, zonder dat zy 'er, zo te zeggen, door beſchadigd worden.

De Meisjes als zy beginnen vryſters te worden, worden door hare Ouders opgeſloten, en laten zig van niemand zien, maar ſlaan een lap kattoen als een ſluier om haar aangezigt, indien 'er iemand by geval in de plaats komt daar zy zyn, alwaar 't ook haar eigen Vader. Evenwel duurd dit niet lang, want men geeft ze haaſt weder vryheid om uit te gaan: dog ze zyn heel eerbaar, en ſchoon zy een man overal aan zyn lyf aanvatten, evenwel doen zy 't met grote eenvoudigheid en onnozelheid. Zedigheid der Vryſters.

Lacenta had verſcheidene Wyven, gelyk ook zommige andere; *Lacenta* had 'er zeven. Toen hy op zyn lange togt uit was, had men 't zo beſchikt, dat by elke ruſtplaats daar hy quam, hy eene van zyne Wyven vond. Veelheid van Wyven.

Overspel word onder hen met ~~den dood~~ van beide de perzonen geſtraft. Dog indien de Vrouw het feyt aan haren Man bekend, en zweerd dat zy 'er toe gedwongen was, zo ontfangt ze genade; maar zo zy 't verzwygt, en dat het tegen haar bewezen word, dan word zy verbrand. Hunne Wetten zyn in andere gevallen ook ſtreng, want een dief moet ſterven zonder genade. Straffe van overſpel.

Zo iemand eene Maagd ſchend, dan ſteken zy een zekere doorn in de opening van zyne roede, en drayen die tien of twaalf maal rondom: 't welk niet alleenlyk een gruuwelyke pyn is, maar gemeenlyk dat lid doet verſterven, en den perzoon te gelyk om den hals helpt; alhoewel hy vryheid heeft om hemzelven te genezen indien hy kan. Dog zodanige mis- En Maagdeſchending.

dryven moeten met eede bewezen worden, 't welk geſchied door by hun tanden te zweren.

Hun trouwen. Als 'er iemand van hen trouwd, dan houd de Vader van de Bruid, of haar naaſte bloedverwand, haar de zeven eerſte nagten heimelyk by zig in zyn vertrek; of dit nu is als een teken van ongewilligheid om haar te laten gaan, dan of 't om eenige andere reden geſchied, weet ik niet: en daar na word zy aan haren man overgeleverd.

Als een Man zyne Dogter uithuwelykt, nodigd hy alle de *Indianen* omtrent zes uuren gaans in 't ronde, tot een grote maaltyd, welke hy voor hen vervaardigd: de Mannen die tot deze Bruiloft komen, brengen hun hylen met zig om mede te werken: de Vrouwen brengen omtrent een half ſchepel *Maiz*, de Jongens brengen Vrugten en wortelen, en de Meisjes Vogels en Eyeren, want niemand komt met ledige handen, Elk zet zyne geſchenken aan de deur van 't huis neer, en gaat weder weg tot dat alle de gaſten de hunne gebragt hebben, dewelke dan alle ontvangen en ingenomen worden door die van 't huis.

Dan keren de Mannen eerſt weder, en de Bruidegom bied elk een Callabas met ſterken drank aan, en geleid hen een voor een door 't huis in een open plaats agter 't zelve; dan volgen de Vrouwen, die desgelyks een Callabas met drank krygen, en door 't huis gaan; dan komen de Jongens, en eindelyk de Meisjes, welke alle aan de deur drinken, en de overige volgen.

Daar na komen de Vaders van 't jonge paar met hunnen Zoon en Dogter; de Vader van den Bruidegom leid zynen Zoon, en de Vader van de Bruid zyne Dogter; dan doet de eerſte een aanſpraak tot het gezelſchap, en begind voorts met veele wonderlyke ſprongen en gebaarden te danſſen, tot dat hem 't zweet aan alle kanten uitbreekt. Als dan nederknielende geeft hy zynen Zoon aan de Bruid, wiens Vader desgelyks knield, en haar alzo houd, hebbende zig ook eerſt aan 't zweten gedanſt zo wel als de ander. Daar op neemt het jonge paar elkanderen by de hand, en de Bruidegom geeft de Bruid weder aan haren Vader; en dus eindigd deze ceremonie.

Daar na nemen alle de Mannen hun bylen, en lopen dan al roepende en ſchreeuwende na een ſtuk boſchland, het welk te voren tot een Plantagie voor 't jonge paar is geſchikt, en elk peurd aan 't hakken, en de grond te zuiveren zo ſnel als hy kan. Aldus werken ze omtrent zeven dagen met grote wakkerheid en luſt; en al de grond die zy klaar maken, word door de Vrouwen en Kinderen met *Maiz*, of iets anders dat beſt met het Saizoen overéén komt, beplant. Ook bouwen ze een huis voor 't jonge paar om in te wonen.

Als

Als deze zeven dagen geëindigd zyn, en de jonge man met zyne Vrouw in hun nieuw huis zig begeven hebben, dan maakt het gezelschap zig vrolyk met de koorndrank *Spitsja Copah*, hier voren beschreven, waar van zy niet nalaten een goede voorraad te bereiden: Ook regten zy een Gastmaal aan, en de gasten vallen 'er heel graag op toe. Bruiloft.

Als men gegeten heeft, dan gaat het met de Mannen op een drinken; maar eer zy beginnen neemt de Bruidegom al hun geweer, en hangd het aan de vorst van 't huis, alwaar niemand dan hy alleen kan bykomen; want zy zyn heel krakeelagtig onder 't drinken. Zy drinken dan dag en nagt tot dat alle de drank op is, 't welk gemeenlyk drie of vier dagen duurd, geduurende dewelke zommige altoos drinken, terwyl andere dronken zynde leggen te slapen. Als al de drank uit is, en zy weder nugteren geworden zyn, dan keert elk weder na zyn huis.

Zy houden ook Gastmalen op andere voorvallen, gelyk als wanneer zy Raad gehouden, of eenige andere byéénkomst gehad hebben, 't welk zomtyds alleenlyk geschied om eens vrolyk te zyn. De Mannen als zy onder de Maaltyd drinken, brengen 't malkanderen gemeenlyk, en sprekende eenige woorden reiken zy de kelk toe aan den genen dien zy 't gebragd hebben. Noit brengen zy 't hare Vrouwen, maar die staan hen gestadig op te passen terwyl zy eeten, nemende iemand die gedronken heeft de nap uit de hand, denwelken zy, na het restje op de grond geworpen te hebben, omspoelen, en dan weder vullen, en aan een ander over geven. Dus passen de Vrouwen op alle Gastmalen, ja zelfs in hare eigene huizen, den Mannen op zo lang tot dat dezelve gedaan hebben, waar na zy t' zamen ook gaan eeten. Gastmalen.

Als de Mannen t' huis zyn bekommeren zy zig nergens veel mede, om evenwel niet gantschelyk ledig te zyn, maken zy dikwils korven, nappen, pylen, spiessen, netten, enz. 't Werk der mannen.

Zy maken ook een zoort van pypen of fluiten van eenige holle Bamboezen, en zomtyds van een enkeld ried, in 't welk zy eenige kepen snyden, en 'er dan sterk op blazen, 't welk een krytend geluid geeft, dog zonder eenige onderscheidentlyke afdeling: ook vermaken zy zig dikwils met zulke Instrumenten, gelyk ze by hun Toverspel gebruiken. 't Scheeld hen niet wat het is als zy maar geluid konnen maken, waar van zy grote liefhebbers zyn, en elk dreund voor hemzelven heen. Haar kortswyl.

Dit doen zy ook als ze dansen, 't welk veeltyds geschied van 30. of 40. in een kring, al t' zamen mannen, die hun handen uitstrekken en op malkanders schouderen leggen: dus lopen zy zydelings rondom, bewegende alle de leden van hun lyf, met een zeer wonderlyk gedril.

Digitized by Google

Zy pypen en trommelen dikwils, zelfs als zy aan 't werk zyn; maar hun dansſen geſchied voornamelyk als zy byéénkomen om vrolyk te wezen. Als zy een poos gedanſt hebben, gaat iemand van den hoop uit den ring, ſpringd wakker om, en regt veele vreemde kuuren aan, zo door zyne ſpies op te werpen en te vangen, als met agter over te buigen en weder voorwaards te ſpringen, met veel andere bewegingen gelyk onze tuimelaars, maar met meer raddigheid als konſt; en als deze zig moede gemaakt heeft met zyne kuuren, dan treed een ander uit, en zomtyds twee of drie te gelyk. Zo dra als zy uitſcheiden, ſpringen zy heel bezweet in de Rivier, en waſſchen zig ſchoon; en als zy weder uit het water komen, ſtryken zy hun hair en lyf met hun handen. Zulk een dansſpel duurd zomtyds, als 't gezelſchap groot is, een gantſchen dag, en zelden minder dan 5. of 6. uuren, en 't zelve is heel gebruikelyk als ze een weinig gedronken hebben, dog niet na ſterk drinken.

Dit en dan de jagt, of 't ſchieten na een doel, zyn hun voornaamſte tydkortingen; want zo wel de Jongens als de Mannen zyn gereed overal na te ſchieten, al was 't nergens anders om, als om hun behendigheid te tonen. De Vrouwen houden danſſeryen en vrolykheden op haar zelve, als 't kortswyl der Mannen over is; want zy gaſtereren nog ſpelen noit met de Mannen; maar alleen by malkanderen zynde drinken zy ook wel eens dat het haar in 't hoofd loopt.

De vrouwen zorg voor hare dronken Mannen.

De Vrouwen dragen grote zorg voor hare Mannen als zy zig dronken gezopen hebben; en wanneer iemand van haar, haren Man in zulk een ſtaat ziet, dat hy 't niet langer op de been kan houden, neemt zy eene Vrouw of twee te hulpe om hem op te nemen, en in zyn hangmat te leggen; en terwyl hy daar legt te ronken, ſtaat zy 'er by en beſprengd zyn lyf met water om hem te verkoelen, waſſchende zyne handen, aangezigt, en voeten; en als dit water warm aan zyn lyf word, ſtrykt zy 't met hare handen af, en werpt 'er weder verſch op: dus heb ik 10. 12. of meer Mannen in hun hangmatten zien leggen na een Gaſtmaal, terwyl de Vrouwen 'er byſtonden, en hen dus bezorgden en waarnamen.

Jagt.

De Mannen gaan noit buitens huis, al was 't maar om te wateren, of zy nemen 't een of 't ander geweer met zig, 't zy een pyl en boog, of ſpies, byl, of houwmes. In vredes tyd zyn hun voornaamſte togten ter jagt te gaan; want dus voorzien zy zig van vleeſch; en dit doen zy zo dikwils als ze t' huis geen voorraad meer hebben. Zomtyds gaat 'er maar een huisgezin of twee t' zamen; maar dikwils ſtellen ze een grote jagt aan, waar op zig dan veele laten vinden. En zelden houden zy een Raadsvergadering, of een Gaſtmaal, of zy beramen ook een jagt, alwaar dan een tyd en plaats be-

Digitized by Google

beſtemd word daar elk met zyn noodwendigheden moet verſchynen.

Een jagt duurt zomtyds 3. of 4., en zomtyds 10., 12., 16. of 18. dagen, na dat zy veel wild op doen, of na dat de weg is dien zy opſlaan; want zomtyds peuren zy na de Grenzen om de naburige Indianen te bezoeken, en met hen handel te dryven, terwyl zy ondertuſſchen al den weg langs, zo in 't gaan als in 't komen, met jagen beezig zyn. Zy jagen meer of min, t' allen tyde van 't jaar, zonder ooit te letten of 't Wild tydig is of niet. Elk neemt een hond of twee met zig, en de vrouwen gaan zo wel mede als de mannen. Toen ik mede op de jagt was, wierd my een jong vrouwmenſch toegevoegd om my op te wagten, en myn korf met eetwaren te dragen.

De vrouwen dragen in hare korven *Plantains*, *Bonanos*, *Jams*, *Potatos*, en *Caſſave-wortelen*, die reeds gebraden zyn, maar in de boſſchen vinden zy dikwils verwoeſte Plantagien, daar nog verſche *Plantains* groeyjen, welke zy daar toemaken; en als zy voortshands weten, dat zy by zulke Plantagien zullen komen, dan nemen zy te minder voorraad mede. Ook nemen zy wat gerooſte *Maiz* mede, die tot meel gemaakt is, en eenige rype rauwe *Plantains*, om *Miſlaw* van te maken. Dit is al hunne voorraad. Elke vrouw draagt een Calabas, en zy hebben onder haar alle maar een potje of twee. De mannen dragen bogen, pylen, ſpieſſen, een *Tamahok* of byltjes, en een houwmes. Zy gaan alle bloots voet, en krygen dikwils een ſchram in de boſſchen, maar zy agten 't niet veel. Zy jagen *Pecaries*, *Warries*, *Quaums*, *Chicaly-Chicaly*, *Corroſous*, of eenig ander beeſt of vogel dat hen voorkomt, uitgenomen meerkatten en herten. De vogels, en al 't ander dat zig niet wel laat bewaren, eeten zy aanſtonds op. Zy blyven den gantſchen nagt ter plaatze daar zy tegen Zonnenondergang komen, byaldien het digt by een Beek of Rivier, en aan de kant van een Berg is. Hun hangmatten hangen zy dan tuſſchen twee boomen op, en bedekken zig met een Plantain-blad voor de regen of wind, houdende den gantſchen nagt een vuur by de hangmat. Noit jagen zy na Zonnenondergang, en beginnen ook niet voor dat de Zon op is. Hun voornaamſte jagt, is op de *Pecaries* en *Warries*, welke beide niet heel ſnel ter voet zyn. Zy gaan met geheele kudden van twee of drie honderd teffens, zo dat indien de Indianen 'er onverhoeds op aankomen, zy gemeenlyk eenige, door in 't honderd te ſchieten, dooden. Maar anders zyn zy zomtyds een gantſchen dag beezig zonder eenige te vangen, of ten minſten zo weinig, ten aanzien van 't getal der geener die zy opſpeuren dat het een grote moeite om weinig genot ſchynd te zyn. Ik heb gezien, wanneer ik mede op de jagt was, dat 'er wel omtrent 1000. op eenen dag in

in verſcheidene partyen geſtoord wierden, waar van wy 'er maar twee doodden, na my voorſtaat. Zomtyds gebeurt het wel dat zy geſchoten zynde met de pylen weglopen. Wanneer het beeſt moede gejaagt is, dan blyft het voor de honden ſtil ſtaan, dewelke het rondom bezetten, dog 'er evenwel niet durven op aanvallen, uitgenomen dat zy 't wel een hap in de bil geven; en wanneer zy zien dat hun meeſter agter een boom gereed ſtaat om te ſchieten, dan lopen zy alle ter zyde om den pyl te ontwyken. Zo dra als een Indiaan een *Pecari* of *Warri* geſchoten heeft, loopt hy hem in met zyne ſpies, en doorſteekt hem: dan haalt hy 'er het ingewand uit, werpt de darmen weg, en ſnyd het midden door; daar na ſnyd hy een ſtuk hout ſpits aan beide de einden, ſteekt her voorſte deel van 't beeſt aan 't eene eind, en 't agterſte aan 't ander eind, en dus legt elk zynen ſtok op zyn ſchouder, wanneer zy dan gezamentlyk na de plaats gaan, daar zy hunne vrouwen beſcheiden hebben: en dan dragen zy hun vleeſch na huis, na het alvorens dien nagt gedroogd te hebben.

Wanneer zy een beeſt of vogel vangen, doorſteken zy 't met hunne ſpieſſen, of ſchieten 'er pylen in, om 't bloed daar uit te laten lopen; daar na hakken zy 't hoofd af, en deelen 't in vieren, en zo 't een *Pecari* is, broeyen zy 't hair met heet water daar af: maar is 't een *Warri*, dan villen zy 't. Van zommige vogels ſtropen zy alleenlyk de vederen, en van andere de huid af, en dat niet ordentlyk, terwyl 't lyf nog heel is, maar by ſlukken en brokken, na dat zy 't ontleed hebben, voornamelyk als zy op reis zyn.

Manier van het vleeſch toe te maken

Zo hun voornemen is het vleeſch te bewaren, dan ſteken zy vier korte gevorkte ſtokken in de grond, op welke zy weder andere dwarsſtokken leggen ruim een voet hoog van de aarde, makende alzo een ſchraag of ſtelling: op deze dwarsſtokken leggen zy de ſtukken van de beeſten of vogels, en ſpreiden 'er eenige weinige gloeyende koolen onder, hebbende tot dien einde eerſt een hoop houts verbrand; en deze ſtukken keeren zy om, en leggen telkens verſche koolen aan, vernieuwende dit klein vuur alzo drie of vier dagen, of wel een week agter een, tot het vleeſch zo droog is als een ſpaander, of als ons gerookt vleeſch. Dit doen zy als zy uit zyn, en veele *Pecaries*, vogels enz. gevangen hebben; en dan brengen zy de ſtukken droog t' huis; en zo 'er veel is, dan helpen de mannen de vrouwen het wildbraad na huis dragen. Deze ſtukken konnen lang goed blyven; en wanneer de voorraad meeſt op is, gaan zy weder op de jagt. Zy maken t' huis ook een ſchraag; alwaar zy deze gedroogde ſtukken opleggen, en 'er dikwils gloeyende aſſche onderſpreiden, om voor te komen dat ze dof of muf worden, in dat vogtig land. Van deze ſtukken ſnyden

zy

zy brokken af, als zy het tot ſpys van node hebben.

WANNEER zy van hun vleeſch, 't zy gedroogd of verſch, willen eeten, dan ſnyden zy 't in kleine ſtukjes, dewelke zy in een pot doen, en ſteken 'er eenige wortelen, groene *Plantains*, *Bonanos*, of andere eetbare Gewaſſen by, 't welk zy alt'zamen over een zagt vuur te ſtoven zetten, zonder dat het aan de kook komt. Deze pot ſtaat dus digt toegedekt zeven of agt uuren op 't vuur, want zy zetten 't ſmorgens vroeg op, en laten 't ſtaan tot dat alles zo murw is als bry. Dit is voor gezette maaltyden, want *Plantains* en *Bonanos* eeten zy den gantſchen dag door: dog deze gezette maaltyd van vleeſch houden zy maar eens daags, omtrent den middag.

DEZE Compoſt gieten zy dan in een grote aarden ſchotel of in een Callabas, en zetten die op een groot blok het welk in ieders huis is in plaats van een taſel, en daar gaan zy dan rondom zitten, op kleine blokjes als op ſtoelen. Maar als zy grote Gaſtmalen hebben, dan maken ze een grote ſchraag van 10. 12. of 20. of meer voet lang, na dat het gezelſchap groot is, en breed na advenand. Hier op leggen zy drie of vier breedtes van *Plantain*-bladen tot een taſelkleed. Elk heeft aan zyne regterhand op de grond een Callabas met water ſtaan; als zy eeten ſteken zy de twee voorſte vingers hoekswyze gebogen in de ſchotel, en halen 'er de ſpys alzo gelyk als met een lepel uit, telkens zo veel als zy konnen, 't welk zy dan overdwars in de mond ſteken; waar na zy elke reis hun vingers in de Callabas met water dopen; of dit is uit reinlykheid, of om ze te verkoelen, weet ik niet; maar zy eeten hun ſpys overdadig heet, en daar by zeer ſterk gepeperd. Zy eeten 'er niets toe by manier van brood; maar als zy een klomp zout hebben, 't welk daar wat raars is, dan ſtryken zy denzelven om de drie of vier mondvollen eens over hun tong, om een ſmaak te geven, en leggen hem dan weder neer.

DE *Indianen*, als zy reizen, rooyen hun weg na de Zon, als hy ſchynd, Reizen. of zy houden een vaſte ſtreek, lettende op de beweging der boomen na dat de wind is: en zo zy 't ſpoor byſter raken, en hunnen weg verliezen, dan ſnyden zy kepen in de baſten der boomen, om te zien welke zyde de dikſte is, 't welk altoos is de Zuid- of Zon-zyde; want hun weg loopt doorgaans door boſſchen. Zy gaan ook wel door moeraſſen, Rivieren enz., alwaar gantſch geen teken van eenig pad is, en hoewel ze dan dikwils genoodzaakt zyn ter zyde te wyken, evenwel houden zy hunnen weg redelyk wel verſcheidene dagen agter een; en door de ruigte of kreupelboſſchen banen zy den weg met hun houwmeſſen, voornamelyk zo hen Bamboezen voorkomen, want daar is anders geen doorkomen aan. Zy zwemmen

Digitized by Google

de Rivieren over, Mannen, Vrouwen, Kinderen, zonder boomen te vellen, gelyk wy aldaar doen; maar als ze een Riwier afvaren, dan gebruiken ze hun Cano's, of Vlotten, van ligt hout gemaakt.

Weg-wyzing. Als iemand hen na den weg vraagd, gelyk wy dikmaals moesten doen, toen wy de *Land-Engte* passeerden, dan is hun gewoonlyke manier te wyzen na de plaats daar men na vraagd, en ten opzigt van den tyd om 'er te konnen komen, dat doen ze door te wyzen op eenig gedeelte van de boog die de Zon in zyn halfi rond maakt; want na dat zy hoog of laag wyzen, 't zy na 't Ooften of Westen van den Middaglyn, daar na betekenen zy den tyd van den dag, 't zy voor of na de middag dat men hopen mag by zodanig een Rivier of Plantagie te komen, daar men na vraagd. By voorbeeld, het midden tusschen de Ooster-loopende van der Kim en den Middaglyn, betekend 9. uuren 's morgens; twee derde van de Zuid-Wester boog der dagelykse Zonneloop in den agtermiddag, betekend 4. uuren, enz. Indien de tyd dien zy betekenen willen niet in uuren, maar in dagen bestaat, dan keren zy hun aangezigt na 't Zuiden, en wyzen met hun hand de dagloop der Zonne van 't Ooften na 't Westen, en als ze hun hand na de West-ter Kim gedraaid hebben, dan brengen zy die aan de zyde van hun hoofd, en leggen 'er met hun hoofd op, doende de oogen voor een oogenblik digt toe, gelyk als of zy sliepen. Daar na herhalen zy die beweging met hun hand, en boozen den slaap weder na, om alzo te verstaan te geven, dat zo menigmaal als zy dit doen, men zo veel slaap-tyden of nagten onderwege zal zyn, eer men komt ter plaatze daar men wezen wil.

Tydrekening. Ik bespeurde onder hen gene afdeling van weken of dagen, nog verdeling van de dagen in uuren, of smaldeelen, anders dan door wyzen: en wanneer zy dit doen of andere tekens maken, zo spreken zy met eene, en dezelfde hun eigening in hunne eigene taal uit, zelfs tegens Europeërs die hen niet verstaan. Zy rekenen de voorledene tyden door geene andere omlopen van Hemelsche lighamen, dan die der Maane; en *Lacena* eens vertellende van den roof die de Spanjaarden in 't Westen gedaan hadden, zeide dat het veele Maanen geleden was.

Getallen. Hunne telling is by enkelden, tienen, en twintigen, tot honderd toe, boven 't welk ik hen niet heb horen rekenen. Om eenig getal te betekenen dat daar boven gaat, vatten zy een lok van hun hair klein of groot, na 't getal dat zy willen te kennen geven, en houdende dezelve in hunne hand, schudden en scheiden zy die met hun vingeren. En zo zy een ontelbaar getal willen uitdrukken, dan nemen zy hun hair aan de eene zyde van 't hoofd, en schudden het.

Toen wy onder Kapitein *Sharp* na de *Zuid-Zee* gingen, waren wy

336.

336. ſterk, na my voorſtaat, en vry veele van de Indianen der *Land-Engte* hielden ons in die togt gezelſchap. Zy heel begeerig zynde om 't getal van ons allen te weten, zo ging een van de Indianen in 't pad zitten, en hebbende wat *Maiz*-granen by zig, wierp hy telkens als 'er iemand van ons voorby hem ging, een graantje in zyn korf. Na dat hy aldus een groot gedeelte van ons getal opgenomen had, gaf een van ons volk in 't voorby gaan zyn korf met voordagt een ſchop, dat 'er 't koorn uitvloog, waar door zyne rekening bedurven was. Dit ſtond hem gantſch niet aan, maar een ander liep wat vooruit, en zette zig in 't boſch neder, wat van 't pad af, daar wy een voor een paſſeeren moeſten; en nam ons getal met *Maiz*-koorns op: dog dit gedaan zynde, vonden zy zig verlegen om uit te rekenen, hoe veel dit getal was: want twee of drie dagen daar na op onze togt komende by eenige van de Zuider-Indianen, zagen wy dat ze met hun 20. of 30 van de aanzienlykſte onder hen beezig waren om de granen, die in het mandje waren, en welke zy op een *Plantain*-blad gelegd hadden, te tellen; maar wanneer zy alle hun beſt gedaan hadden, en niet verder konden komen (miſſchien om dat het getal hunne telkunde te boven ging) ſchenen zy 'er heel yverig om te krakkeelen, tot dat eindelyk een van hen ſchielyk opſtond, en een lok van zyn hair met zyne vingers afſcheidende en ſchuddende, daar door ſcheen te willen betaſenen, dat het getal zo groot, en onbekend was; en daar mede eindigde het krakkeel; maar een van hen quam by ons en vroeg ons getal in gebroken Spaanſch.

Hunne getallen noemen zy aldus:

Manier van tellen

1. *Konsjugo.*
2. *Poquah.*
3. *Pauquah.*
4. *Pakequah.*
5. *Eterrah.*
6. *Indrikah.*
7. *Koegolah.*
8. *Paugolah.*
9. *Pakekopah.*
10. *Anivego.*
11. *Anivego Konsjugo.*
12. *Anivego Poquah.*
13. *Anivego Pauquah. enz.*
20. *Toela Boguah.*
40. *Toela Guannah. enz.*

ONDER de tien doen zy niet anders als elk byzonder getal ſimpelyk te

noemen, 't welk zy heel vaardig doen; maar zo dra als zy *Anivego* zeggen, klappen zy hunne handen t'zamen, en zo doen zy voor 11., 12., 13. enz. tot twintig toe, en zeggen telkens *Anivego*, waar na zy hunne handen van een doende, met de voorſte vingers van de regterhand op de vingers der ſlinker een voor een tellen, zeggende *Anivego Konsjugo*, *Anivego Poquah*, *Anivego Pauquah*, enz. tot het getal toe dat zy willen uitdrukken, zo 't onder de twintig zy.

Als zy twintig willen betekenen, klappen zy hunne handen tweemaal t'zamen, eens op elke tien, en zeggen *Toela Boguah*, voor 21. zeggen zy *Toela Boguah Konsjugo*, 22. *Toela Boguah Poquah*, enz. Als zy 30. willen uitdrukken, klappen zy hunne handen driemaal t'zamen, en zeggen *Toela Boguah Anivego* (twintig en tien) voor 31. *Toela Boguah Anivego Konsjugo* (twintig en elf) en zo tot 40. toe, klappende hunne handen dan viermaal t'zamen met te zeggen *Toela Guannah*, 41. *Toela Guannah Konsjugo*, enz., 50. *Toela Guannah Anivego* (twee twintigen en tien;) 51. *Toela Guannah Anivego Konsjugo* (twee twintigen en elf) enz.; de volgende benamingen tot 100, zyn my onbekend, en daar zyn 'er maar weinig die zo hoog rekenen konnen. Terwyl ik onder hen was bevlytigde ik my om hunne getallen te leren, en 't was dikwils een tydkorting, want myne poginge om hen na te bootzen behaagde hen wel, en zy waren 'er blyde om, maar daar waren 'er maar weinig, die my verder konden brengen, als ik nu genoemd heb, of die my te regt konden helpen, wanneer ik verbyſterd was.

Deze manier van dus by twintigen te tellen, is dezelfde als de oude Engelſche wyze, en hun zeggen in plaats van 31., 32., twintig en elf, twintig en twaalf enz. is gelyk als de Hooglanders van Schotland en Ierland, die elf en twintig, twaalf en twintig enz. zeggen. Zo zeggen de Hooglanders voor 53. dertien en twee twintigen, en de *Dariëns* twee twintigen en dertien, noemende alleenlyk het agterſte voor. In myn jongheid kende ik het Hooglandſch, of de oude Ierſche ſpraak heel wel, zo als het in 't Noorden van Ierland aan de Rivier *Boyn*, en by de Stad *Virgini* in de Barony van *Kaſtle-Raghen*, in de Provincie van *Kavan* geſproken word, en ook in de hoge landen van Schotland, alwaar ik op verſcheidene plaatzen ben geweeſt. Tot voldoening der Liefhebbers zal ik hier een lyſt geven van hunne manier van tellen.

Digitized by Google

1.	*Heen.*	21. *Heen augus feh* (of *Ausfeh* in 't kort)	Ierſche
2.	*Doo.*	(*Augus* is één.	en Schot-
3.	*Trie.*	22. *Doo augus feh.*	ſche Ge-
4.	*Kaber.*	23. *Trie augus feh.*	tallen.
5.	*Koeig.*	30. *Deh augus feh.* tien en twintig.	
6.	*Sjae.*	31. *Heeneg augus feh.* elf en twintig.	
7.	*Sjaucht.*	32. *Dooieg augus feh.*	
8.	*Oacht.*	40. *Joyiht.*	
9.	*Nuye.*	41. *Heen augus th' joyiht.*	
10.	*Deh.*	42. *Doo augus th' joyiht.*	
11.	*Heeneg.*	50. *Deh augus th' joyiht.*	
12.	*Dooig.*	51. *Heeneg augus th' joyiht.*	
13.	*Triedieg.*	52. *Dooieg augus th' joyiht.*	
14.	*Kaberdieg.*	60. *Trie feht.*	
15.	*Koeigdieg.*	61. *Heen augus Trie feht.*	
16.	*Sjaedieg.*	70. *Deh augus Trie feht.*	
17.	*Sjauchtdieg.*	80. *Kareh-fehth.*	
19.	*Nuyedieg.*	90. *Deh augus Kareh-fehth.*	
20.	*Feh.*	100. *Kooig fehth.*	

200. *Oytsjeed.*
1000. *Mielah.*
1000000. *Milioen.*

MYNE kennis van de Hooglandſche ſpraak maakte my te bequamer om de taal van de *Darienſe Indianen* te leren, toen ik onder hen was: want daar is eenige overéénkomſt tuſſchen dezelve, niet in de betekening der woorden, maar in de uitſpraak, die my niet zwaar viel, hoewel men vry wat door de keel ſpreekt, en de H. veel gebruikt, beneffens een ſtyve klank of toon. Ik leerde in een Maand tyds veel van het *Dariens*, want ik vroeg altoos hoe zy dit en dat noemden; en *Lacenta* die ook een weinig gebroken Spaanſch kon, praatte geſtadig met my. Ik heb 'er my niet aan gelegen laten zyn om deze Indiaanſche ſpraak te onthouden; egter zal ik eenige woorden alhier tot een proef neer zetten.

Tautah Vader	*Naunah* Moeder	Indiaan-
Poenah Vrouw	*Roepah* Broeder	ſche
Bidama Soquah Roepah? Broeder hoe vaart gy?		woorden.

Nienah een Meisje *Nie* de Maan
Tsjaunah gaa. *Tsjaunah Wiemakah*, haast u loop,
Sjennorung een groot ding. *Ietsjah* leelyk.
Parietsja. foei.
Ietsjah maloequah (is een uitdrukzel van groot mishagen.)
Kotsjah slaap *Kaupah* een Hangmat.
Katsjah Kaupah? Wilt gy in de Hangmat gaan slapen?
Pa poenah ietah kaupah? Vrouw hebje een Hangmat?
Doela, Water. *Doela Kopah?* Wilt gy water drinken?
Sjitsja-kopah. Maiz-drank.
Mamaubah. mooi. *Kah* Peper.
Aupah ienah? Hoe heetje dat?

VERVOLG

VAN DES

SCHRYVERS REIZE.

Ziet Pag. 20.

HEBBENDE aldus de *Land-Engte* beſchreven, zo zal ik een draad van myne Reize hervatten, welk ik afbrak in de *Zuid-Zee*, by *Realeja* op de Kuſt van *Mexico*, alwaar ik van Mr. *Dampier* ſcheidde, na dat ik de tweede reis met hem in die Zee was geweest. Capitein *Swan* ging met het Schip de *Cygnet* Weſtwaards, en Mr. *Dampier* voer met hem; terwyl ik by Capitein *Davis* bleef op het Schip de *Bachelars delight*, alſo hy gezint was weder na 't Zuiden te keren.

Ziet Dampiers Reistogt 1ſte deel Pag. 171.

Wy lieten hem dan in de Haven van *Rejaleja*, en gingen den 27. van Auguſtus met drie andere Schepen t'zeil: maar vermids ons volk zeer ziek wierd toen wy in Zee waren, liepen wy haast in de Golf van *Ampalla*, alwaar wy verſcheidene weken lagen aan een Eilandje, op 't welk wy eenige hutten opſlogen voor onze zieken, die wy aan Land brogten. Wy hadden in onze vier Scheepjes meer als 190. man die aan de bluſchoorts ziek waren, en veele van dezelve ſtorven; doch ik bleef vry, hoewel ik hen dagelyks oppaſte. Myn voornemen is niet om alles wat ons op deze togt bejegende te melden (egter zal ik eenige van de merkwaardigſte dingen die ons voorquamen verhalen.

Ampalla.

TER.

Digitized by Google

Terwyl wy hier lagen, gingen wy uit gebrek van levens middelen, na een Ossen-weyery op 't vaste land, aan de Zuidzyde van de Baai, zynde omtrent drie Engelsche mylen van de plaats daar wy geland waren. Onder wege waren wy genoodzaakt een heete Rivier te passeren, die door een Veldland liep, en ons wegens zyne hitte in 't eerst wat schroomagtig maakte. Deze Rivier quam van onder een Berg vloeyen, dog 't was geen brandende Berg, gelyk 'er verscheidene zulke op deze Kust zyn. Ik had de nieuwsgierigheid, dat ik tegen de stroom opwaadde, zo lang als ik 't ligt van den dag had om te konnen zien: het water was klaar en ondiep, maar de waasem onder den Berg was gelyk die van een kokende pot, zo dat myn hair nat daar van wierd. De Rivier buiten den Berg gaf ook nog een groot stuk weegs een damp op: Veele van ons volk die schurft waren, baadden hen in die water, en wierden kort daar na wel, agtende zulks uit de zwavelagtigheid of eenige andere kragt van dit water voortgekomen te zyn. Op deze plaats waren veele Wolven, en die zo stout als ik 'er ooit gezien heb, want zy quamen zo naby, dat zy ons 't vleesch schier uit de handen scheurden; evenwel durfden wy 'er niet op schieten, uit vreze dat het geluid van onze roers meer van die Dieren t' hunner bystand zoude hebben doen komen; want wy gingen maar met kleine troppen hier en daar verspreid. Heete Rivier. Wolven.

Na dat ons volk redelyk wel hersteld was, gingen wy Zuidwaards t'zeil, en quamen aan 't Eiland *Cocos* op 5. graden 15. min. Noorder breedte. Dit Eiland word zo genoemd na de *Cocos*-nooten die 'er by menigte zyn: 't is niet groot, maar heel vermakelyk: in 't midden is een stylen Berg, die omringd is van een vlakte, welke schuins afloopt na de Zee. Deze vlakte, en voornamelyk het Dal daar men aan land komd, is digt bezet met *Cocos* noteboomen, die hier zeer welig groeyen, dewyl 't een vette en vrugtbare grond is: ook groeyen ze aan den voet van den Berg in 't midden van 't Eiland, en heel vermakelyk in boschjes verdeeld. En dat nog wel meest tot de vermakelykheid dezer plaats doet, is dat 'er zeer veel springbronnen van klaar en zoet water boven aan den Berg uitborrelen, en aldaar als in een diepe kom, die op den top is, t' zamenvloeyen; en vermids 'er nergens een groef is, waar door 't water als een Beek zoude konnen uitvloeyen, zo stroomt het op verscheidene plaatzen over de kimmen heel aardig neer. Dewyl nu de Berg aan zommige kanten wat overhangd (want de kleppige zyden zyn meer dan lynregt) zo valt het water gelyk als of 't uit een emmer gegoten wierd, boogswyze neer, latende een droge ruimte tusschen de straal en den Berg, 't welk een schoon gezigt geeft, en door de nabystaande *Cocos*-noteboomen, en de versche lugt, welke door Cocos Eiland.

het

het vallende water in dit heet Geweſt veroorzaakt word, de plaats zeer bekoorlyk maakt, en vermakelyk voor verſcheidene van de zinnen te gelyk doet zyn.

De ververſching op dit Eiland behaagde ons volk uitſtekend wel; ook vulden wy hier alle onze watervaten; want daar is zeer treffelyk verſch water in de Beek, die beneden in de vlakte uit die watervallen ontſtaat; en ons Schip lag juiſt voor de uitwatering, alwaar heel goede ankergrond was; zo dat de plaats om water in te nemen zo gerieflyk was, als ik ooit gezien heb.

Wy ſpaarden de *Cocos* nooten ook niet, eetende het pit, en de melk daar van drinkende, behalven veele honderden welke wy aanboord bragten. Alle dagen gingen eenige van ons volk aan land: dog eens op zekeren dag gezind zynde zig vrolyk te maken, voeren zy na land, en hakten veele *Cocos*-boomen om, van welke zy de nooten plukten, en omtrent 80. mengelen melk tapten; daar op gingen zy alle nederzitten, en dronken de gezondheden van den Koning en Koningin, enz. Dog hoewel zy veel nat te lyf ſloegen, egter volgde 'er geen dronkenſchap op; maar die drank verkoelde en verſtyfde hunne zenuwen indiervoege, dat zy gaan nog ſtaan konden, nog ook aanboord konden komen, zonder hulpe van de geene, die geen deel aan deze vrolykheid hadden gehad; en 't duurde wel 4. of 5. dagen, eer zy weder wel wierden.

Gallapago's. Wy voeren van hier nog al verder Zuidwaards, en quamen aan een van de *Gallapago's* Eilanden, leggende onder den Middellyn. Op een van deze Eilanden vonden wy veele zeer grote Landſchildpadden, van die zoort welke wy gewoon zyn *Hecati* te noemen. Op dit Eiland was geen water te vinden dan op eene plaats, alwaar ik zag dat die dieren dikwils gingen drinken, zonder nogtans in 't water te gaan.

Aan dit Eiland was maar eene plaats om water in te nemen, alwaar wy ons Schip kielhaalden: veele Tortelduiven en ander gevogelte quamen daar na toe om te drinken, en waren in 't eerſt zo gemeenzaam, dat ze op onze hooſden en armen quamen zitten, zo dat 'er eenige dagen lang niet anders als vogels voor 't Scheepsvolk geſchaft wierd; maar zy begonden wel haaſt zo ſchuuw te worden, dat wy 'er niet een konden krygen, dan die wy ſchoten. Hier waren ook veele *Guano's*, die mede een goede ſpyze zyn. Op dit Eiland groeid zeker hout, dat heel lieflyk ruikt; het is maar een lage boom, niet heeſteragtig, maar gelyk een Peereboom, hoewel dikker, en vol van een zeer aangenaam gom. Terwyl wy hier aan de *Gallapago's* lagen, namen wy 500. zakken meel in, die wy te voren daar op de Klippen gelaten hadden: maar de Tortelduiven hadden 'er zeer veel van opgegeten, om dat de zakken in de opene lugt lagen. Toen

Digitized by Google

Toen wy de *Gallapago's* verlieten, kruiſten wy gins en weder omtrent de Eilanden en langs de Kuſt van *Peru*; dog ik zal myn Lezer niet ophouden met het geene ons daar voorquam. Wy hadden te *Guavra*, *Guacha* en *Piſca* gevegten, waar van de laatſte vry ſcherp waren; egter vermeeſterden wy de plaatzen, en namen ze in. Wy hadden in ons gezelſchap toen alleen Capitein *Knight*, want twee andere Vaartuigen, die met ons van *Amapalla* gekomen waren, hadden ons aan 't Eiland *Cocos* verlaten. 't Was in July des Jaars 1686., toen wy te *Piſca* waren, en Capitein *Knight* en wy hielden malkanderen dat geheel jaar meeſt gezelſchap. Peru.

Wy waren ook aan 't Eiland *Gorgonia*, alwaar wy ons Schip ſchoon maakten; ik zag daar veel Meerkatten, die ten deele van Oeſters leefden, welke zy by laag water uit de Zee haalden: om 'er de viſch uit te krygen, leyden zy den Oeſter op een ſteen, en namen dan een andere ſteen, waar mede zy zo lang op de ſchelp kloppen, tot dat hy brak. Gorgonia Meerkatten.

Wy waren ook te *La Nasca*, 't welk een kleine Haven is van 15. gr. Zuider breedte: 't zelve levert veel zware en ſterke Wyn uit, gelyk *Piſca* en andere plaatzen op die Kuſt ook doen; dezelve ſmaakt gelyk die van *Madera*. Deze Wyn word uit het land na deze Haven gebragt, om na *Lima*, *Panama* en andere plaatzen vervoerd te worden. Dezelve legt hier zomtyds eenige jaaren in digt gemaakte potten van omtrent zeſtien ſtoop, in de opene lugt, zonder eenig beſchutzel, zo dat de brandende zon vry op deze potten ſchynd; zy leggen langs de Baai, en tuſſchen de klippen; elke Koopman heeft zyn merk op de zyne. Wy namen een goede voorraad in van dezen Wyn. La Nasca Wyn.

Wy waren ook te *Coquimbo*, een grote Stad, met negen Kerken daar in, leggende op omtrent 29. graden Zuider breedte. Hier landden wy op een diep zand, in een ruime Baai, alwaar een klein Riviertje was, dat door het Land vloeide, en drie Engelſche mylen beneden de Stad uitwaterde. In deze Rivier, hoger op in 't land, viſſchen de Spanjaards Goud, en het zant van deze Rivier aan de Zeekant, als mede in de gantſche Baai, is als met goud beſprenkeld; zo dat al ons volk langs de Baai ging, het gelyk als met goud beſtoven was; maar 't was zo fyn dat het eindeloos werk zoude geweeſt zyn het op te zamelen. Dit heb ik ook op andere plaatzen langs de Kuſt gezien, alwaar Goud-Rivieren door zandbayen in de Zee lopen, want daar is het zand als verguld daar van. Maar boven aan in de Rivieren, en by 't Gebergte daar zy uit voortkomen, zyn wigtiger Goud-greinen, en 't is niet dan louter ſtof dat na de Zee geſpoeld word. Coquimbo. Goud.

Daar na zeilden wy na *Joan Fernandos* Eiland, alwaar wy kielhaal-

Digitized by Google

den. Hier was het dat Capitein *Knight* ons verliet, gaande rondom *Terra del Fuego*, zo wel als hy kon, na *West-Indiën*. Maar wy waren gezint weder te rugge na de *Linie* te keren, voerende de Bark met ons die wy te *Pisça* genomen hadden.

Aldus zeilden wy dan weder na 't Zuiden na de kant van het vaſt land op de breedte van 39. graden Zuid zo wel om de wind te hebben, als om digter by de Kuſt te zyn. 't Eerſte dat ons voorquam was het Eiland *Mocha*, 't welk legt op omtrent 38. gr. 20. min. Z. en hebbende gebrek van water en leeftogt lieten wy 't anker vallen en gingen aan land omtrent in 't midden van december 1686., en bleven daar 5. of 6. dagen. Wy ververſchten ons hier fraai, want het Eiland verſchafte ons verſch water en moudkoſt. Het land aldaar is laag en vlak, en aan de Zeekant zandig; maar de middelgrond is een goede aarde, en brengt *Maiz* en ander Graan, als Tarw, Garſt, en verſcheidenerlei Vrugten voort. Wy vonden 'er eenige huizen, den Spaanſche *Indianen* toebehorende, dezelve waren wel van Meſthoop-vogels voorzien: ook waren 'er eenige Paarden: maar 't gene aanmerkens waardig is, is een zoort van Schapen welke de Inwoonders noemen *Carnera de Terra*. Dit dier is tot op de rug omtrent vyfdhalf voet hoog, en is een beeſt dat zig braaf vertoond. Deze Schapen zyn zo mak, dat wy dikwils een daar van een toom in de bek deden, 't welk dan met twee luſtige mannen op zyn rug 't gantſche Eiland rond reed, om de andere na de kooi te dryven. Deszelfs gewoonlyke gang is een tel, of een gallop, en een andere tred wil 't niet gaarn gaan, als 't een ryder op zyn rug heeft. Zyn mond gelykt wel na die van een Haas, en de boven lip gaat zo wel open als de andere, als 't gras afbyt, 't welk dit dier zeer kort op de grond afſcheerd. Zyn kop gelykt wel na dat van een (a) *Antelope*. Maar hoorns had het niet terwyl wy 'er waren; evenwel vonden wy hier en daar in de Zandbayen grote hoorns, gedraaid als een ſlekhoorntje, welke wy geloofden door die dieren afgeworpen te zyn. Zyne oorea geleken wel na die van een Ezel, zyn hals was dun, en had eenige overéénkomſt met die van een Kameel. Dit dier houd zyn kop een weinig gebogen, en heel ſtatelyk gelyk een Zwaan; het heeft een uitpuilende borſt gelyk een Paard, de lenden is als die van een welgemaakte Windhond; de billen gelyken na die van een volwaſſen Hart, en zyn ſtaart is ook bykans van zulk fatzoen: de voeten zyn gekloven als die van een Schaap; en aan elke voet is een klaauw, groter dan een vinger, maar ſcherp als die van een Arend. Deze klaauwen ſtaan omtrent twee duim boven de kloof van de voet, en zy zyn het dier zeer dienſtig in 't opklimmen van Rotzen.

Vreemde Schapen.

Het

(a) Een Dier van een Hart en Geyt geteeld.

Het vleesch smaakt evenéens als schapen vleesch. De wol op de buik is 12. of 14. duim lang, maar korter op de rug, zynde vlokkig, en min of meer gekruld. 't Is een zeer mak en dienstig beest, bequaam om allerlei lasten te torssen. Wy dooddeden 43. daar van, en uit de maag van eenen haalde ik dertien *Bezoar*-stenen, van welke zommige ruuw en kantig, en van verscheidenerlei fatzoen waren; zommige langwerpig gelykende na koraal, zommige rond, en andere eyrond; maar alle groen toen ze eerst uit de maag quamen; dog na ze een wyl bewaard te hebben, wierden ze asgraauw; en ik heb 'er nog eenige van in myne bewaring.

De Spanjaards zeiden ons, dat deze dieren hen zeer dienstig waren omtrent de Mynen van *Potosi*, (die verre Landwaard in leggen,) om 't Zilver van daar na de Steden aan de Zeekant te brengen. Tusschen de Steden en de Mynen zyn zulke onéffene wegen, en gevaarlyke steilten, dat het byna onmogelyk zoude zyn voor eenig mensch of ander beest deze last te dragen; maar deze Schapen geladen en by die steilten gebragt zynde, zo laat hun Meester hen een weg van meer dan 16. mylen alleen gaan, terwyl hy zelf omtrent 57. mylen omgaat. Dat zy dus vast te voet zyn, komt voornamelyk van de gemelde klaauwen, waar mede zy zig zo vast in 't gaan houden, dat zy gaan konnen daar geen ander beest kan. De Spanjaards verhaalden ons ook dat 'er een zekere Stad was die tot op een myl na geen water omtrent zig had; maar dat deze dieren geleerd waren om met twee grote potten, hangende op hun rug als korven, alleen zonder leidsman na de Rivier te gaan, en dat zy daar gekomen zynde zig zo lang in 't water wentelden tot dat de potten vol waren; waar mede zy dan van zelfs weder na huis keerden. De Spanjaards vertelden mede dat men dit dier niet kan dwingen om langer als 't dag is te werken: en wy bevonden dat het slim genoeg was; want wanneer ze eens neergelegen waren, konden wy hen door geen slaan doen opryzen; maar zy lagen te kreunen, schoon ze niet moede nog afgewerkt waren.

Wy zeilden van *Mocha*, langs de Kust van *Chili*, zendende dikwils een Cano aan land, tot dat wy op de breedte van 26. gr. Z. by *Copayapo* quamen. Wy hadden water van node, en gingen daar op aan land, om te zien of wy de Rivier konden vinden die den naam van *Copayapo* draagd. Zo dra als wy aan land quamen, klommen wy op een Berg, op hoop dat wy van den top die Rivier zouden ontdekken; maar toen wy 'er opgekomen waren, bevonden wy tegen onze verwagting dat 'er een nog hoger en steilder Berg agter lag, en na die nog een ander; zo dat eer wy de opperste hoogte bereikt hadden, ik schauw wierd door gebrek van water: in deze nood bedienде ik my van myn eigen; en eindelyk geraakten wy op den Copayapo.

top van den derden Berg, alwaar wy gingen zitten ruſten onder de ſchaduw van een grote ruuwe rots. De plaats daar wy zaten was zandig, en bezaaid met Zeeſchelpen van veelerlei fatzoen, alhoewel 'er, 't gene iets wonders is geen Schelpviſch langs den Oever op deze gantſche Kuſt te zien was; want ik heb daar op veele plaatzen aan land geweeſt, maar ze noit gevonden. Deze plaats daar wy zaten, was na onze rekening omtrent 8. Engelſche mylen van de Zee, en ten minſte een Engelſche myl lood-regt in de hoogte: na dat wy wat geruſt hadden, ſtonden wy op, en zagen rondom of 'er nergens een Rivier was, maar tot onze grote droefheid konden wy 'er geen zien. Al dit land, zo wel hoog als laag, is met ſchelpen bedekt, veele van welke van zulk een fatzoen zyn als die wy *Scallop* noemen, en dat op zommige plaatzen in zeer grote menigte, voornamelyk onder aan de Rotzen, van waar ze door de wind afgewaaid en vergruisd worden; ja zelfs in de ſtenen der Rotzen vond men zodanige ſchelpen. De Spanjaards zeiden ons, dat op zekeren tyd van 't jaar de Zon de Sneeuw op de toppen der Bergen verre Landwaard in deed ſmelten, 't welk de Rivier daar wy na zogten deed overvloeyen: dog zulks zoude wel konnen zyn door de regen die diep in 't land valt; want op de Zee-Kuſt van *Chili* en *Peru* heb ik het noit zien regenen; maar wy konden de wolken wel zien hangen boven de toppen van 't Gebergte verre in 't land, wanneer wy langs de Kuſt zeilden. En by *Arica* gebeurde het eens dat wy de toppen van de Bergen niet konden zien door de wolken die 'er om hingen; alhoewel wy dezelve op andere tyden duidelyk genoeg zagen, wanneer de regen misſchien van 't hoge land geweken was. Maar belangende *Arica* zelf, en de Kuſt daar omtrent, eenige oude Spanjaards zeiden ons dat zy 'er noit regen gehad hadden. Ik ben ook eens aan land geweeſt by de Rivier *Ylo*, maar kon 'er weinig of geen water vinden; dog op eeu andere tyd van 't jaar was 'er waters genoeg, alhoewel ik noit eenige regen op die Kuſt vernomen heb, en de Spanjaards zeiden ons dat het 'er noit regende, 't en zy verre Landwaard in. Evenwel heeft men 'er zware dauw. Te *Copayapo* is de Kuſt dor en woeſt; en zo ziet men doorgaans langs de Kuſt van *Chili* en *Peru* niet dan kale zandbergen en blote rotzen, 't en zy hier en daar een groene Valley; anders ziet men 'er geen boomen, kruiden, of eenig ander groen: ook zagen wy 'er geen gevogelte, nog beeſten, of eenig ander gedierte, en geen menſchen, uitgenomen hier en daar een arm Dorpje, met een zeer ſlegte Haven, daar naauwlyks waters genoeg was voor een Boot, 't en zy by een vloed: anders is 'er weinig of geen water, nog iets dat tot gerief dienſtig is.

Geen regen op deze Kuſt

Dewyl wy dan te *Copayapo* geen water konden krygen, waren wy weder

der genoodzaakt in Zee te ſteken, en zeilden langs de Kuſt na *Arica*, een Stedeken in *Peru*, dat ſatzoenlyk legt in de bogt van die Kuſt op de hoogte van tuſſchen de 18. en 19. gr. Z. Alhier word het zilver van *Potoſi* gebragt om na *Panama* afgeſcheept te worden, want de Haven is redelyk goed, hebbende een Reede daar een klein Eilandje voor legt, waar op de kragt van de Zee breekt, die hier zeer hoog zwelt, en geſtadiglyk met zware golven op den Oever aan rolt. En alhoewel 't water in de Zee zo glad is als 't oppervlak van een Rivier, om dat hier weinig wind is om de baaren te krullen of te doen bruizen, zo ſlaan ze egter met zulk een geweld tegen het ſtrand, die overal een hoge ſtyle Kuſt is, (hoewel op verre na zo hoog niet als de bergen Landwaard in) dat men bykans nergens landen kan, als juiſt te *Arica*. Deze plaats ſtaat aan een kleine Rivier, alwaar wy gaarn water wilden ingenomen hebben, indien 't verſch geweeſt waar, maar dat was het niet, om dat het tuſſchen de Rotzen komt uitwateren, alwaar het Zeewater zo ſterk tegen aanſlaat. Wy landden daar niettemin, en plunderden de plaats, vindende weinig of geen tegenſtand. Wy kregen 'er eenige verkens, gevogelte, Suiker en wyn; en zagen een geheel huis vol van Jeſuitſche ſchors, welke ik hier voor op pag. 41. beſchreven heb. Ik was daar te voren ook met Capitein *Sharp*, toen wy in een heevig gevegt zo veel volks verloren, en alle onze Wondheelers ſneuvelden, behalven ik, die toen agter gelaten was om op de Cano te paſſen.

Wy gingen een weinig verder van hier, en namen water in aan de Rivier *Ylo*, alwaar wy ook olie van Olyven, Vygen en Suiker, beneffens verſcheidene andere vrugten kregen, welke hier alle zeer overvloedig groeiden, daar was een Oliemolen, en twee of drie Suikermolens. Daar zyn uitſtekende ſchone Oranje-Cinaas-appelen; en 't is de ſchoonſte Valley, die ik langs de gantſche Kuſt van *Peru* gezien heb, zynde zeer vrugtbaar, en met een menigte van Gewaſſen voorzien, ſchoon dit land niet anders bevogtigd word, dan door het klein Riviertje, 't welk de Inwoonders in gemaakte groeven door hunne Akkers leiden, en de ſterke dauw, die 'er alle nagten valt. Deze Valley vertoont zig nog vermakelyker, en zo doen alle de andere van *Peru* en *Chili*, ter oorzaak van de yslyke dorre bergen, die 'er rondom leggen, en de ſchoonheid derzelve te meer doen afſteken.

Langs deze Kuſt zeilende, hadden wy zomtyds zo wel gebrek van ſpys als van water; en eens wierden wy zo door den honger genepen, dat toen wy eenige Zeekrabben aan ſtrand kregen, een van onze Maats, geheten *Smallbones*, dezelve raauw opat, ja zelfs het Zeegras niet verſchoonde. Andere van ons, welker magen daar nog niet graag genoeg toe waren,

zagen een mager afgewerkt paard aan den voet van een berg in 't groen lopen, 't welk wy terſtond doodden, aan ſtukken hakten, en een vuur van zeegras gemaakt hebbende, het vleeſch, pas warm zynde, opaten, zonder iets agter te laten, want zelfs de darmen bragten wy aan boord.

Ik zal alle onze ontmoetingen langs deze Kuſt onder Capitein *Davis* niet melden, maar twee voorvallen kan ik niet wel voorbygaan. Het een dat wy te *Vermejo*, leggende op 10. gr. Zuider breedte, met ons dertigen, van welke ik een was, aan land gingen, om te zien of wy 'er verſch water, of eenige andere ververſching, konden bekomen.

Gedroogde doode lyken.

NADAT wy geland waren, gingen wy omtrent vier Engelſche mylen langs een Zandbaai, welke wy met dode lighamen van mannen, vrouwen en kinderen, zo digt bezaid vonden, dat men wel een quartier uurs had konnen voortgaan, zonder een ſtap van een dood menſch af te treden. Deze lighamen ſchenen niet boven een week dood geweeſt te zyn, maar als men ze aantaſte, waren ze zo droog en zo ligt als een ſpons of een ſtuk korks. Toen wy eenigen tyd aan land geweeſt hadden, zagen wy rook opgaan, en ons derwaards begevende vonden wy een oud man, zynde een ſpaanſche Indiaan, die langs het ſtrand wat gedroogd zeegras ging opzoeken, om eenige viſch, die zyne makkers gevangen hadden, te kooken. Wy vroegen hem in 't Spaanſch veele vragen wegens die plaats, en hoe die doode lighamen daar quamen? waar op hy antwoordde, dat by zyns Vaders tyd het aardryk aldaar, 't welk nu niets voortbragt, heel groen, welbebouwd, en vrugtbaar was geweeſt; dat de Stad *Wormia* wel van Indianen bewoond geweeſt was; dat zy zo talryk waren, dat ze een viſch twintig mylen langs de Kuſt malkanderen konden toegereikt hebben; tot dat die in handen van den Koning *Juca* quam: dat de Rivier zeer diep, en de ſtroom ſterk was; en dat de Spanjaards daar gekomen zynde de Stad geblokkeerd en belegerd hadden; waar op de Indianen, om zig niet ter genade van de Spanjaarden over te geven, kuilen in 't zand maakten, en zig zelven levendig begroeven, 't welk de oorzaak van alle die doode lighamen was geweeſt. De mannen, zo als ze nu nog lagen, hadden hunne gebrokene bogen by zig, en de vrouwen hare ſpinnewielen, en ſpinrokkens met katoen daar op. Van deze doode lighamen bragt ik een jongen van den ouderdom van 9. of 10. jaren aanboord, van voornemen zynde om hem in Engeland gebragt te hebben, maar ik wierd daar in belet; want het Bootsvolk door een zotte waan zig inbeeldende dat het kompas niet regt zou draayen, zo lang als 'er een dood lighaam binnen boord was, wierp 't in Zee, hoe zeer 't my ook ſpeet.

Deze plaats is een diepe zandgrond, en heeft veel kleine zandduinen; daar

daar valt zo wel als in 't overige van *Peru* geen regen, dog sterke dauw: daar was ook een kil van een Riviertje, maar 't was droog toen wy 'er waren.

De andere zaak die ik zal verhalen, quam ons te voren by *Santa*, een Plaatsje leggende op 8. gr. 40. min. Zuid. Alhier gingen wy aan land en alzo na het Steedje, 't welk omtrent drie Engelsche mylen van de Zee lag: onder wege passeerden wy een kleinen Berg, en komende daar na in het Dal zagen wy drie Scheepjes ieder van 60. tot 100. ton groot, die heel ontrampeneerd daar lagen. Dit bragt ons in grote verwondering, want wy konden niet bedenken op wat wyze die Schepen daar mogten gekomen zyn. Maar na het Steedtje gaande, zagen wy eenen *Indiaan*, dien wy toeriepen, en die daar op ten eersten by ons quam. Wy deden hem verscheidene vragen, en onder andere hoe die Schepen daar gekomen waren? Hy antwoordde ons, dat omtrent 9. jaaren te voren die Vaartuigen daar ten anker hadden gelegen in de Baai dewelke van de eene hoek tot de andere 5. of 6. mylen wyd is: en dat 'er een Aardbeving was gekomen, die het water uit het gezigt had weggevoerd; dog dat het na 24. uuren wederkerende, met zulk een geweld was komen aanrollen, dat het die Schepen over de Stad, welke toen op den Berg stond dien wy gepasseerd waren, heen voerde, en in het Dal smeet, verwoestende daar beneden het land een groot stuk weegs langs de Kust. Dit verhaal wierd ons toen wy aan 't Steedtje quamen, bekragtigd door den Parochie-priester, en veele andere Inwoonders der plaats. Schepen op 't land gezet.

Wy zworven dus heen en weder, somtyds op Zee, en somtyds aan Land, zonder veel uit te regten, tot dat wy veele plaatzen bezogt hebbende, weder aan de *Gallapago's* onder den Middellyn quamen, alwaar wy besloten, om zo goed als wy konden, ons uit die Zee te begeven.

Wy zeilden dan weder Zuidwaards, zynde van voornemen nergens aan te doen, voor dat wy aan 't Eiland van *Joan Fernando* quamen. Onder wege gebeurde het eens, wanneer wy op de hoogte van 12. gr. 30. min. Zuid, en omtrent 50. mylen van de vaste Kust van *America* waren, dat wy 's morgens omtrent 4. uuren in ons Schip en in de Bark een schrikkelyke stoot gevoelden; waar door al ons volk zo verbaasd wierd, dat wy nauwlyk wisten waar wy waren, of wat wy denken zouden; zo dat ieder zig begon ter dood te bereiden: want de bons was zo schielyk en vinnig, dat wy vastelyk gelooften dat het Schip op een rots gestoten had: maar toen de verbaasdheid een weinigje over was, wierpen wy 't lood uit, dog vonden geen grond; zulks dat wy na eenig overleg besloten dat het eene Aardbeving moest geweest zyn, nadien de stoot zo schielyk en fel was, dat ons Aardbeving op Zee gevoeld.

Digitized by Google

ons Geſchut uit de roopaarden opſprong, en zommige van ons volk uit de hangmatten geſlingerd wierden; ja Capitein *Davis* zelf wierd uit zyne kooi geſmeten. De Zee, die doorgaans groen ziet, ſcheen toen wit van koleur te zyn; en 't water dat wy met onze putten ſchepten was een weinig met zand vermengd: dit deed ons in 't eerſt denken, dat 'er een zandplaat daar omtrent moeſt zyn; maar na dat wy 't dieplood uitgeworpen hadden, twyffelden wy niet of 't moeſt een Aardbeving geweeſt zyn. Eenigen tyd daar na verſtonden wy, dat 'er te *Callao*, zynde de reede van *Lima*, eene Aardbeving was geweeſt, en dat de Zee zo verre van het ſtrand geebt had, dat 'er geen water te zien geweeſt was; dog dat het een poos weg geweeſt zynde, met yslyke golven als Bergen was komen aanrollen, die de Schepen leggende op de Reede van *Callao* één myl Landwaard in gevoerd, de Stad *Callao*, ſchoon op een Berg ſtaande, midsgaders het Fort, overſtroomd, en menſchen en beeſten 50 mylen langs den Oever verdronken hadden, doende zelfs te *Lima* ſchade, hoewel dat 6. Engelſche mylen landwaard in van *Callao* aflegt. En dit ſcheen ſchier zulk een Aardbeving geweeſt te zyn, als daar wy de uitwerkzelen te *Santa* van gezien hadden.

Nieuw land ontdekt.

TOEN onze ſchrik wat over was, vervolgden wy Zuidwaards aan te zeilen; wy ſtuurden onze koers Zuid ten Ooſten, half Ooſtelyk, tot dat wy quamen op de hoogte van 27. gr. 20. min. Zuider breedte, wanneer wy omtrent 2. uuren voor dag by een klein, laag, en zandig Eiland quamen, en een groot bruiſend geraas hoorden, gelyk als dat van de Zee op het ſtrand. Onze Matrozen vrezende voor dag aan grond te raken, verzogten den Capitein te wenden en af te houden tot dat het dag wierd, het welk hy toeſtond. Wy hielden dan af, en zeilden toen het ligt was weder na 't land, het welk bleek een klein vlak Eiland te zyn, dat door gene Rotzen beſchut was. Wy quamen tot op het vierde deel van een Engelſche myl daar by, en konden 't zeer klaar zien, want het was een zeer heldere Morgenſtond, gantſch niet dyzig of miſtig. Weſtwaards, omtrent 12. mylen na giſſing, van ons af, zagen wy een reeks van hoog land, 't welk ons toeſcheen Eilanden te zyn, om dat 'er verſcheidene openingen tuſſchen beide waren. Dit Land voor zo verre 't in ons gezigt was, ſcheen zig op een lengte van 14. of 16. mylen uit te ſtrekken; en daar quamen grote vlugten Vogelen van daan. Ik en veele andere van ons volk zouden 'er gaarn na toe gezeild hebben; maar de Capitein wilde het niet toeſtaan. Het klein Eiland legt 500. mylen omtrent Ooſtelyk van *Copayapo*, en van de *Gallapago's* onder de *Linie*, 600.

WANNEER wy weder aan *Joan Fernandos* Eiland quamen, 't welk was in

Digitized by Google

in 't laatſt van 't jaar 1687. maakten wy ons Schip aldaar ſchoon, en ſtuurden van daar na 't vaſte land, op hoop van eenige Schapen van 't Eiland *Mocha* te krygen, om onze reize rondom *Terra del Fuego* te konnen uitvoeren, maar daar komende bevonden wy dat de Spanjaards de Schapen, paarden, en andere dieren, of gedood, of weggevoerd hadden. Wy ſtuurden dan na *Santa Maria*, een Eiland op de hoogte van 37. gr. Z. om eenige ververſching te bekomen: maar hier was alles ook verwoeſt; zulks dat wy genoodzaakt waren ons te vergenoegen met zodanige voorraad als wy van de *Gallapago's* gebragt hadden, zynde voornamelyk Meel, *Maiz*, gezoutene Landſchildpadden, en 't vet daar van tot olie gebraden, van 't welk wy 90. potten hadden. De Spanjaarden hadden op *Joan Fernandos* Eiland ook honden gezet om de Geiten aldaar te vernielen, op dat wy 'er geen leeftogt mogten vinden: evenwel vonden wy 'er nog eenige, maar wy ſlagtedden niet meer dan wy terſtond opaten, niet twyffelende, ~~of wy zouden te *Mocha* Schapen genoeg gevonden hebben~~ om ons Schip te voorzien.

Eenige blyven op Joan Fernando's Eiland.

Drie of vier van onze Maats, die al hun geld met ſpeelen verloren hadden, ongewillig zynde om uit die Zee zo arm weder te keeren, als zy 'er gekomen waren, wilden enkelyk op *Joan Fernandos* Eiland blyven, op hoop dat eenige andere Kapers daar zouden komen. Wy gaven hen dan een kleine Cano, een ketel, bylen, houwmeſſen, *Maiz*, en eenige andere behoeften. Ik heb zedert gehoord, dat zy daar een gedeelte van de *Maiz* planteden, eenige bokken tam maakten, en by viſſchen en vogelen 't lyf hielden. Aldaar is een zekere vogel van grootte als een Hoenderkuiken, dewelke holen in de aarde maakt gelyk een Conyn, alwaar hy zig 's nagts onthoud, vliegende by dag uit om viſch te vangen: want het is een watervogel, en hy ſmaakt wat viſchagtig, dog laat zig egter redelyk wel eeten, als hy wat is begraven geweeſt. Ik heb ook verſtaan, dat die maats na verloop van een jaar of twee van een Kaper, die daar quam, ingenomen wierden, en dat een van hen zedert in Engeland gekomen is.

Terra del Fuego.

Wy liepen nu weder in Zee om *Terra del Fuego* te boven te komen. Wy hadden omtrent ~~drie~~ weeken lang een ſchrikkelyke ſtorm, aleer wy de *Kaap van Hoorn* konden voorby zeilen; wy zagen deze Kaap niet, om dat wy verre Bezuiden dezelve waren, te weten op de hoogte van 62. gr. en 45. min. Zuider breedte. Ook wiſten wy niet heel wel, wat koers wy ſtuuren moeſten, om dat wy maar middelmatige ſtuurlieden aan boord hadden. Het was hier nu omtrent in 't midden van den Zomer; want op Kersdag des jaars 1687. waren wy den ſtorm quit geraakt, en op die hoogte, welke ik genoemd heb, gekomen. Wy dus uit de Zuid-Zee

Digitized by Google

geraakt zynde, lieten 't Noordwaards aflopen, en wy zagen verſcheide Eilanden van ys, welke wy in 't eerſt meenden degelyk land te zyn: zommige van dezelve ſchenen wel een myl of twee lang te wezen, en andere niet boven een halve myl. Het grootſte ſcheen in 't voorby zeilen ('t welk eenige dagen voor de wind duurde) wel 4. of 500. voeten hoog te zyn. Wy wierpen 't lood uit digt by dezelve, maar vonden geen grond, zulks dat het vermoedelyk is, dat ze dreven, en miſſchien wel zo diep onder water waren, als daar boven. Toen ik met Mr. *Dampier* na de *Zuid-Zee* zeilde, zagen wy zulke Eilanden niet: ook heb ik niet gehoord dat Capitein *Sharp* in zyne wederkomſt eenige zulke ontmoet had. Deze Eilanden vertoonden zig zo klaar by nagt, dat wy ze gemaklyk konden zien, en 'er bezyden ſtuuren. Dog zommige lagen onder water, welke wy niet vermyden konden, maar zomtyds met ons Schip op ſtieten; zonder evenwel zonderlinge ſchade daar door te ontvangen. Van deze Ysbergen quamen zeer guure winden, zo dat ons volk uit een heet land komende het nauwlyk boven op 't dek kon harden.

GEDUURENDE den gantſchen tyd dat wy om *Terra del Fuego* zeilden, hadden wy zulk ſtormig weêr 3. weken lang, die wy Bezuiden de *Kaap van Hoorn* waren, en de Zon en Starren waren zo bewolkt, dat wy geen hoogte konden nemen; dog volgens onze rekening waren wy bykans op 63. graden Zuider breedte, 't welk het verſte na 't Zuiden is, dat miſſchien ooit eenig Europeër, of eenig ander menſch, is geweeſt. Toen wy op 62. graden 30. min. gekomen waren, begonden wy te overleggen om onze koers weder Noordwaards na de *Ethiopiſche* en *Atlantiſche* Zeën te ſtuuren, en wy bragten onze ſtreek haaſt op O. N. O., en Ooſt ten Noorden, houdende die gangen een groot eind weegs. Wy hadden voor de Weſterlyke *Variatie* drie ſtreken gerekend: maar toen wy bequamelyk de hoogte konden nemen, bevonden wy dat wy Ooſtwaards gelopen, en Ooſt ten Zuiden geſtuurd hadden, en bemerkten alzo dat wy de verandering van 't Compas misrekend hadden, ſtuurende derhalven dat de *Variatie* Oostelyk was, ſtuurden wy N. N. O., en N. O. ten Noorden.

Misſlag in de Variatie.

HIER door was het dat toen wy op de hoogte van de Rivier *Plata* quamen, wy rekenden 100. mylen van Land te zyn, en daar op regt op 't land aan ſtuurden, niet twyffelende of wy zouden 't op die afſtand vinden. Maar wy waren toen wel 500. mylen van land, en na dat wy eenige honderd mylen Weſtwaards op die hoogte gelopen hadden, en evenwel geen land vernamen, begon ons volk den moed te laten vallen, en te vrezen dat wy een verkeerden koers hielden en perykel liepen van op Zee te vergaan, door gebrek van ſpys, en van water 't welk meeſt op was. Dog in deze

Digitized by Google

deze nood beliefde het God ons een dag lang regen te geven, die zo digt neer viel, dat wy verſcheidene vaten vol vingen, 't welk een grote ververſching voor ons was, en aan ons volk een weinig moeds gaf. Maar na dat wy 450. mylen op deze hoogte gelopen hadden, en nog geen land zagen, baarde zulks een nieuwe ontſteltenis, zo dat 'er haaſt een gevegt uit ontſtaan had. De meeſte van ons volk wilden van koers veranderen, om dat zy geloofden dat wy verkeerd zeilden. Maar Capitein *Davis* en de Schipper *Knot*, baden hen om Gods wille nog twee dagen langer die koers te houden: 't welk zy dan toeſtonden, alhoewel wy maar een ſlappe wind hadden. Geduurende dien tyd quam 'er een vlugt van Sprighanen, en ander ongedierte met een windbuy van 't Weſten aanzetten, 't welk ons verzekerde dat wy niet verre van land waren.

Merkelyke redding van niet op Zee vergaan te hebben.

INDIEN de Voorzienigheid dit niet aldus beſtierd had, wy zouden onze koers veranderd hebben, want het volk zoude zig niet hebben laten overſtemmen; ~~ja veele waren zo ontzonde, dat ze~~ niet wilden geloven dat ze uit de *Zuid-Zee* waren. En indien wy deze koers veranderd hadden, dan zouden wy weder Zeewaard in gelopen; en noodzakelyk aldaar vergaan hebben.

Rivier Plata.

HET Land dat wy aandeedden, na dat wy op die ſtreek van 't Compas waren aangezeild, dewelke na de plaats wees van waar wy de Springhanen zagen aankomen, was een weinig Benoorden den Mond van de Rivier *Plata*. Wy gingen hier aan land om water en leeftogt te halen, welke dit land overvloedig uitleverde. Ons volk met Snaphanen voorzien zagen hier op een hoek lands een kudde Zeezwynen, en meenden eenige daar van te dooden en aan boord te brengen; en tot dien einde zonden zy etlyke van de maats na den Berg om den Zwynen de pas daar af te ſnyden, terwyl andere met hunne houwers daar op aan zouden vallen: maar hoe nader ons volk quam, des te digter begaf de kudde zig na de Zee, tegens de verwagting van ons volk, die tot nog toe meenden dat het Land-zwynen waren: maar toen zy 'er by quamen, en 'er in meenden te houwen, ſprong de gantſche kudde in Zee, tot verwondering van de onze, dien 't geweldig ſpeet dat zy dus te leur geſteld waren. Maar op een ander tyd ſchoten zy 'er twee van, die ze aan boord bragten, en dewelke byna als Land-verkens ſmaakten, uitgenomen dat 'er eenige viſchagtigheid by was: zy waren anders van fatzoen omtrent als zwynen, hebbende kort hair, en wat borſteliger als dat van de Zee-honden, maar hunne vinagtige ſtompen om mede te zwemmen waren omtrent evenééns, en zwart van koleur. Het Land daar om heen is wel bewaterd, dog zonder Inwoonders: evenwel is 'er een menigte van zwart vee, en veele mylen verre in de lengte zagen wy 'er grote kudden van, als mede Harten en Struyſſen.

Zee-zwynen.

Struyſſen. Wy zagen zeer veel van deze Struyſſen, en vonden ook een menigte van hun Eyeren op 't zand: want zy laten ze maar op de grond neervallen, zonder (gelyk gezegd word) verder zorg daar voor te dragen: zo dat ze dan door de Zon uitgebroeid worden; en zo dra als de jonge gekipt zyn, volgen zy 't eerſte Dier na, dat zy zien: 't is my zelf gebeurd dat ik van een grote menigte van jonge Struyſſen gevolgd wierd; want het is een zeer domme vogel; zo dat ze ook wel Harten of beeſten nalopen. De oude vallen hier zeer groot; ik mat de dye van eenen, en bevond die weinig kleiner te zyn dan myn eigen. Wy hadden verſcheidene daar van aan boord, en aten 'er eenige van, maar de oude waren zeer ſterk en ſlegt van ſmaak. Zommige beelden zig in dat de Struyſſen yzer eeten; dog ik geloof dat dit op dezelfde wyze is gelyk de Hoenderen keyzeltjes doorſlokken, niet tot voedzel, maar om tot verteeringe van hun ſpyze in de maag te ſtrekken. 't Is waar de Struyſſen ſlokken ſpykers of ſteenen, ja alles wat men hen toewerpt, op; maar dezelve paſſeren door 't lyf zo heel als zy 'er in gekomen zyn.

Weder in Zee ſtekende, zeilden wy langs de Kuſt van *Braziliën*, en van daar na de *Caribiſche* Eilanden; alwaar wy eenen Mr. *Edwin Carter* in een Vaartulg van *Barbados* preidden; waar op ik neffens eenige andere na zyn boord voeren, en van hem verſtonden, dat de Koning *Jacobus* een Proclamatie had laten uitgaan, om alle de *Boecaniers* op belofte van pardon in te roepen. Wy begaven ons dan met zyn Vaartuig na de Rivier *Delaware*, en zo na de Stad *Philadelphia* in *Penſilvania*, alwaar ik in May des Jaars 1688. aanquam.

Penſilvania.

Ik bleef daar eenige tyd, en voer daar na de Rivier *Delaware* af tot aan de *Apocunnumy*-Kreek, met Capitein *Davis*, en *Jan Hingſon*, die met my op de *Land-Engte* was agter gelaten. Wy voerden onze kiſten en andere goederen aldaar over een ſmal ſtuk lands na de Rivier *Bohemia*, welke na de groote Baai van *Chiſapeek*, en zo na de Punt *Comfort* in de Rivier *James* in *Virginiën* loopt. Hier meende ik my vaſt neergezet te hebben, maar na een verblyf van omtrent drie Jaaren eenige moeyelykheden daar aantreffende, ging ik na *Engeland*, alwaar ik in 't Jaar 1690. aanquam.

Virginiën

Einde van het Vierde en laatſte Deel.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google